

ახალი უმაღლესი სასწავლებელი
NEW HIGHER EDUCATION INSTITUTE

იმპაქტ ფაქტორის მქონე რეფერირებადი საერთაშორისო სამეცნიერო ჟურნალი

დიპლომატია და საგარეო

ISSN 2449-2655

№1-2(7) 2020

International, Peer-Reviewed, Scientific Journal with Impact Factor

Diplomacy and Law

გამომცემლობა „უნივერსალი“

საქართველო, თბილისი 2020

Georgia, Tbilisi 2020

UDC (უაკ) 327+341.7

ჟურნალ „ლიკლომატია და სამართლის“ სარედაქციო საბჭო:

სარედაქციო საბჭოს თავმჯდომარე, მთავარი რედაქტორი

თამარ გარდაფხაძე – სამართლის დოქტორი, ახალი უმაღლესი სასწავლებლის აფილირებული პროფესორი, საქართველოს სოციალურ მეცნიერებათა აკადემიის აკადემიკოსი, ახალი უმაღლესი სასწავლებლის რექტორი

სარედაქციო საბჭოს თავმჯდომარის მოადგილე, რედაქტორი

დავით გეფერიძე – სამართლის დოქტორი, აფხაზეთის მეცნიერებათა ეროვნული აკადემიის აკადემიკოსი, ახალი უმაღლესი სასწავლებლის სამეცნიერო კვლევითი ცენტრის უფროსი, გორის სახელმწიფო სასწავლო უნივერსიტეტის აფილირებული პროფესორი

სარედაქციო საბჭოს წევრები:

ანა ანტჩაკ-ბარზანი – ფილოსოფიის დოქტორი, პროფესორი, ფინანსებისა და მენეჯმენტის ვარშავის უნივერსიტეტის საერთაშორისო ურთიერთობების კათედრის გამგე;

ანატოლი ფრანცუზი – სამართლის დოქტორი, პროფესორი, კიევის ეკონომიკისა და სამართლის უნივერსიტეტის სამართლის დისციპლინების კათედრის გამგე;

მამუკა მდინარაძე – სამართლის დოქტორი, პროფესორი, საქართველოს პარლამენტის წევრი;

კახი ყურაშვილი – სამართლის დოქტორი, ნიუ ვიუენ უნივერსიტეტის აფილირებული პროფესორი;

სერგი კაპანაძე – საერთაშორისო ურთიერთობების დოქტორი, ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტის პროფესორი;

ავთანდილ ხაზალია – სამართლის დოქტორი, აფხაზეთის მეცნიერებათა ეროვნული აკადემიის აკადემიკოსი, სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტის აფილირებული პროფესორი;

სიმონე ჯომეტი – ეკონომიკის დოქტორი, რომუალო დელ ბიანკოს (ფლორენცია, იტალია) ფონდის გენერალური მდივანი;

ანნა მარუაშვილი – ეკონომიკის დოქტორი, ახალი უმაღლესი სასწავლებლის აფილირებული პროფესორი, ახალი უმაღლესი სასწავლებლის ბიზნესის, სამართლისა და სოციალური მეცნიერებების ფაკულტეტის დეკანის მოადგილე;

ქეთევან ჯიჯეიშვილი – პოლიტიკის დოქტორი, ახალი უმაღლესი სასწავლებლის ბიზნესის, სამართლისა და სოციალური მეცნიერებების ფაკულტეტის საერთაშორისო ურთიერთობების პროგრამის ხელმძღვანელი, საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის აფილირებული პროფესორი;

მანანა ნანიტაშვილი – ეკონომიკის დოქტორი, პროფესორი, ახალი უმაღლესი სასწავლებლის ბიზნესის, სამართლისა და სოციალური მეცნიერებების ფაკულტეტის ბიზნესის ადმინისტრირების პროგრამის ხელმძღვანელი;

ლალი გარდაფხაძე – განათლების დოქტორი, ახალი უმაღლესი სასწავლებლის აფილირებული პროფესორი;

ნოდარ გრძელიშვილი – ეკონომიკის დოქტორი, ახალი უმაღლესი სასწავლებლის აფილირებული ასოცირებული პროფესორი

ქართული ტექსტის კორექტორი – ზურაბ სანადირაძე

ინგლისური ტექსტის კორექტორი – სოფიო მორალიშვილი, ფილოლოგიის დოქტორი

ISSN 2449-2655

© ახალი უმაღლესი სასწავლებელი, 2020

გამომცემლობა „უნივერსალი“, 2020

თბილისი, 0186, ა. პოლიტკოვსკაიას 4, ☎: 5(99) 33 52 02, 5(99) 17 22 30
E-mail: universal505@ymail.com; gamomcemlobauniversal@gmail.com

UDC (ჯაკ) 327+341.7

Editorial Board of the journal *Diplomacy and Law*

Editor-in-Chief

Tamar Gardapkhadze – Doctor of Law, Affiliated Professor at New Higher Education Institute, Academician of the Georgian Academy of Social Sciences, Rector of New Higher Education Institute

Deputy Editor-in-Chief

David Geperidze – Editor, Doctor of Law, Head of Scientific Research Centre at New Higher Education Institute, Affiliated Professor at Gori State Teaching University, Academician of the Abkhazian National Academy of Sciences

Editorial Board Members

Anna Antczak-Barzan – Doctor of Philosophy, Professor, Head of the Department of International Relations at University of Finance and Management in Warsaw

Anatoli Francuz – Doctor of Law, Professor, Head of the Department of Law at Kiev University of Economics and Law

Mamuka Mdinardze – Doctor of Law, Professor, Member of the Parliament of Georgia

Kakhi Qurashvili – Doctor of Law, Affiliated Professor at New Vision University

Sergi Kapanadze – Doctor of International Relations, Professor, Illia State University

Avtandil Khazalia – Doctor of Law, Academician of the Abkhazian National Academy of Sciences, Affiliated Professor at Sokhumi State University

Simone Jiometti – PhD in Economics, General secretary of Romualdo Del Bianco foundation (Florence, Italy)

Anna Maruashvili – Doctor of Economics, Affiliated Professor at New Higher Education Institute, Vice Dean of the Faculty of Business, Law and Social Sciences at New Higher Education Institute

Ketevan Jijeishvili – Doctor of Politics, Affiliated Professor at Georgian Technical University, Head of the program of International Relations of the Faculty of Business, Law and Social Sciences at New Higher Education Institute

Manana Nanitashvili – Doctor of Economics, Head of the program of Business Administration at New Higher Education Institute

Lali Gardapkhadze – Doctor of Education, Affiliated Professor at New Higher Education Institute

Nodar Grdzlishvili – Doctor of Economics, Affiliated Associate Professor at New Higher Education Institute

Georgian language Editor – Zurab Sanadiradze

English language Translation – Sophio Moralishvili, Doctor of Philological Sciences

ISSN 2449-2655

© New Higher Education Institute, 2020

Publishing House “UNIVERSAL”, 2020

4, A. Politkovskaia., 0186, Tbilisi, Georgia ☎: 5(99) 33 52 02; 5(99) 17 22 30

E-mail: universal505@ymail.com; gamomcemlobauniversali@gmail.com

აკრძალულია საერთაშორისო სამეცნიერო ჟურნალში „დიპლომატია და სამართალი“ გამოქვეყნებული მასალების გადაბეჭდვა, გამრავლება ან გავრცელება სარედაქციო საბჭოს წერილობითი ნებართვის და წყაროს მითითების გარეშე.

წინამდებარე გამოცემაში წარმოდგენილი მოსაზრებანი ეკუთვნის მხოლოდ და მხოლოდ მის ავტორებს და არ წარმოადგენს საერთაშორისო სამეცნიერო ჟურნალის პოზიციას ან პოლიტიკას.

The opinions expressed in this publication are those of the author and do not necessarily reflect views or policies of the International Scientific Journal “Diplomacy and Law”.

No part of this publication may be reproduced or transmitted in any form or by any means, electronic or mechanical, including photocopying, recording, or dissemination without prior written permission of the editorial board or without citing the source.

დამფუძნებელი – ახალი უმაღლესი სასწავლებელი newuni.edu.ge

თანადამფუძნებლები:

ვარშავის ფინანსებისა და მართვის უნივერსიტეტი vizja.pl

საქართველოს უნივერსიტეტების ასოციაცია sua.ge

საერთაშორისო სამართლის ასოციაცია intlaw.ge

Founder – New Higher Education Insitute newuni.edu.ge

Co-founders:

University of Finance and Management of Warsaw vizja.pl

Asociation of Georgian Universitis sua.ge

Asociation of International Law intlaw.ge

სარჩევი

„კოვიდ-19 – ეკონომიკური, სამართლებრივი და პოლიტიკური გამოწვევები“

საერთაშორისო სამეცნიერო პრაქტიკული ონლაინ კონფერენციის

მოსესენებები (თბილისი, 2020 წლის 22-23 დეკემბერი)

INTERNATIONAL SCIENTIFIC-PRACTICAL ONLINE CONFERENCE

„COVID 19 – ECONOMIC, LEGAL AND POLITICAL CHALLENGES“

(Tbilisi, 22-23 December 2020 Year)

ვალენტინა ლუკიანეც.....	9
<i>ზოგიერთი კონკურენტული ორგანოს მიერ ჩატარებული COVID-19-ის გადაუდებელი დახმარების ანალიზი</i>	
Valentyna Lukianets	10
<i>Analysis of Some Competition Authorities' Responses to the COVID-19 Emergency</i>	
ელენა უჩუროვა, თამარა ოჩირ-გორიაჩევა, ვიქტორია მუკანოვა.....	15
<i>უმაღლესი განათლების ტრანსფორმაცია პანდემიის პირობებში COVID-19 (რეგიონული ასპექტი)</i>	
Elena Uchurova, Tamara Ochir-Goryacheva, Viktoria Mukanova	16
<i>Transformation of Higher Education in the Conditions of Pandemic COVID-19 (regional aspect)</i>	
სვეტლანა ბიჩკოვა.....	21
<i>უმაღლესი იურიდიული განათლების ფორმები: პრობლემები და პერსპექტივები</i>	
Svetlana Bychkova	21
<i>Forms of Higher Legal Education: Problems and Prospects</i>	
გიორგი ქუცური, ანნა მარუაშვილი.....	27
<i>ეკონომიკური განვითარების ფინანსური მოდელის ტრანსფორმაცია გლობალური პანდემიის კონტექსტში</i>	
Giorgi Kutsuri, Anna Maruashvili	27
<i>Transformation of the Financial Model of Economic Development in the Context of a Global Pandemic</i>	
აკაკი გაბელაია.....	32
<i>კორონავირუსის (COVID-19-ის) გავრცელების პროგნოზირების პრობლემა მსოფლიოსთვის</i>	
Akaki Gabelaia.....	38
<i>Problem of Predicting the Spread of Coronavirus (COVID-19) for the world</i>	

ასმათ შამუგია, ქეთევან კვიციანიძე	44
<i>ორგანიზაციის ანტიკრიზისული სტრატეგიული მართვის ეფექტიანობის კრიტერიუმები Covid-19-თან ბრძოლის წინააღმდეგ შპს „ახალი უმაღლესი სასწავლებლის“ მაგალითზე</i>	
Asmat Shamugia, Ketevan Kvitsaridze	52
<i>The Criteria for an Effectiveness of an Organization's Anti-crisis Strategic Management in the Fight against Covid-19 on an example of `New Higher Education Institute~ Ltd</i>	
ირინა ბენია.....	59
<i>სახელმწიფოს მიერ დემოკრატიის დაცვა კოვიდ პანდემიის დროს ქვემო-ქართლის რეგიონში</i>	
Irina Benia	59
<i>To what extent the state protected democracy and awareness in the Kvemo Kartli region during the spread of the covid virus</i>	
სოფიკო გელაშვილი	65
<i>ინფორმაციული კულტურა</i>	
Sophiko Gelashvili	73
<i>Information Culture</i>	
დავით გევერიძე	80
<i>კოვიდ-19 პანდემიის ფონზე თანამედროვე საერთაშორისო სამოქალაქო ავიაციის სამართლებრივი პრობლემები და პერსპექტივები</i>	
David Geperidze.....	86
<i>Legal Problems and Perspectives of Modern International Civil Aviation Against the Background of Covid-19 Pandemic</i>	
ნოდარ გრძელიშვილი	91
<i>საქართველოს სახელმწიფო ბიუჯეტი პანდემიის პირობებში</i>	
Nodar Grdzelishvili.....	91
<i>Georgian State budget in a pandemic reality</i>	
თინათინ დოლიაშვილი.....	95
<i>COVID-19 და ეკონომიკური გამოწვევები მსოფლიო და რეგიონულ ქრისტილში</i>	
Tinatin Doliashvili.....	101
<i>COVID-19 and Economic Challenges in the Global and Regional Context</i>	
ედიშერ გვენეტაძე	106
<i>საბჭოთა კავშირის მოდერნიზაციის მცდელობები და მისი თანამდევი პოლიტიკურ-ეკონომიკური გამოწვევები</i>	
Edisher Gvenetadze	113
<i>Attempts to Modernize the Soviet Union and its Accompanying Political-economic Challenges</i>	
ვალერი მოდებაძე.....	119
<i>კორონავირუსის პანდემიის ნეგატიური გავლენა ტურიზმზე</i>	
Valeri Modebadze	124
<i>Negative Impact of Coronavirus Pandemic on Tourism</i>	

მარია ზუბიაშვილი, ნინო მღვდელაძე..... 128
სანარმოს ფინანსურ მდგრადობაზე მოქმედი შიდა და გარე ფაქტორები covid-19 პანდემიის პირობებში

Maria Zubiashvili, Nino Mghvdeldze 134
Acting on the Financial Sustainability of the Enterprise Internal and External Factors in the Covid-19 Pandemic

თეა ამნიაშვილი 139
ვიშეგრადის ქვეყნები კოვიდ-19 პანდემიის გამომწვევების წინაშე

Tea Amniashvili..... 144
The Visegrad Countries Face the Challenges of the Covid-19 Pandemic

მანანა ალადაშვილი 148
Covid-19 პანდემიის გამომწვევები ტურიზმის ინდუსტრიის მიმართ

Manana Aladashvili 155
The Challenges of the Covid-19 Pandemic to the Tourism Industry

ნინო მაზიაშვილი..... 161
როგორია ბიზნესის ცხოვრება Covid-19-თან ერთად და როგორი იქნება ბიზნესი ხვალ?

Nino Maziashvili..... 168
What is the Business Life Like in the Standing of Covid-19 and what will the Business be Like Tomorrow?

მაია გელაშვილი..... 174
მცირე ბიზნესის როლი COVID 19-ის გამომწვევების პირობებში

Maia Gelashvili 178
The Role of Small Business in the Context of COVID 19 Challenges

ნანა ციხისტავი, თამარ კოპალეიშვილი 182
გადაუჭრელი პრობლემები საერთაშორისო ურთიერთობებში კოვიდ-19-მდე და კოვიდის პირობებშიც (გადაუჭრელი პრობლემა ჩრდილო-აღმოსავლეთ აზიის ქვეყნებში-„დოქდო“ და აშშ-ს პოზიცია)

Nana Tsikhistavi, Tamar Kopaleishvili 190
The Unresolved Issue in International Relations before Covid-19 and during „Covid Situation“ (The unresolved issue in North-East Asian countries on the position of Dokdo and the United States)

ოთარ კიკვაძე..... 196
საქართველოში სახელმწიფო შესყიდვებზე კოვიდ 19 ზეგავლენა

Otar Kikvadze 196
Impact of COVID 19 on State Procurement in Georgia

ოთარ ფარესიშვილი, ლაურა კვარაცხელი, დავით გამეზარდაშვილი, ვალენტინა მირზაევი..... 203
საქართველოს ბუნებრივ-რეკრეაციული რესურსების როლი კორონავირუსის გავრცელების პირობებში

Otar Paresishvili, Laura Kvaratskhelia, Davit Gamezardashvili, Valentina Mirzaeva	209
<i>The Role of Georgian Natural-recreational Resources under the Condition of Coronavirus Spread</i>	
შორენა ხალვაში	214
<i>ეფექტიანი ინსტიტუტების როლი კრიზისების დაძლევისა და ქვეყნის ეკონომიკურ განვითარებაში</i>	
Shorena Khalvashi	219
<i>Role of Effective Institutions in Coping Crisis and Economic Development of the Country</i>	
ია ხარაზი, კახა კუპატაძე, მარიამ სანებლიძე, ნინო მატარაძე	224
<i>საგადასახადო ადმინისტრირების წესების გამარტივების ზოგიერთი სამართლებრივი ასპექტის შესახებ კოვიდ-19 პანდემიის პერიოდში</i>	
Ia Kharazi, Mariam Sanebldze, Nino Mataradze, Kakha Kupatadze	241
<i>On Some Legal Aspects of Simplifying Tax Administration Rules during the Covid-19 Pandemic Period</i>	
ქეთი ჯიჯეიშვილი, გიორგი ჩხიკვიშვილი	255
<i>COVID-19 და საერთაშორისო პოლიტიკის თანამედროვე გამოწვევები</i>	
Keti Jijeishvili, Giorgi Chkhikvishvili	261
<i>COVID-19 and the Modern Challenges of International Politics</i>	

სამეცნიერო სტატიები

სამართლისა და საერთაშორისო ურთიერთობების მიმართულება

ზვიად გოგრიჭიანი	266
<i>გარემოს დაცვისა და ბუნებრივი რესურსით სარგებლობის სამართლებრივი საკითხები</i>	
Zviad Gogrichiani	273
<i>The Issue of Organized Group in Criminal Law</i>	

ეკონომიკისა და ბიზნესის ადმინისტრირების მიმართულება

მანანა ნანიტაშვილი	278
<i>მომხმარებელთა ლოიალურობა და მისი ფორმირების პროცესი</i>	
Manana Nanitashvili	285
<i>Consumer loyalty and its formation process</i>	
ნანა ზაზაძე	291
<i>შრომის უსაფრთხოების გამოწვევები „კოვიდ-19“ პანდემიის პირობებში</i>	
Nana Zazadze	296
<i>Occupational Safety Challenges During the COVID-19 Pandemic</i>	
დავით ლოლუა	302
<i>ავტოტურისტული ავტოკლასტერების ფორმირების მექანიზმები საქართველოში</i>	
David Lolua	310
<i>Mechanisms of formation of auto tourism clusters in Georgia</i>	

„კოვიდ-19 – ეკონომიკური, სამართლებრივი და პოლიტიკური გამოწვევები“

საერთაშორისო სამეცნიერო პრაქტიკული ონლაინ კონფერენციის
მოხსენებები (თბილისი, 2020 წლის 22-23 დეკემბერი)
INTERNATIONAL SCIENTIFIC-PRACTICAL ONLINE CONFERENCE
„COVID 19 – ECONOMIC, LEGAL AND POLITICAL CHALLENGES“
(Tbilisi, 22-23 December 2020 Year)

ზოგიერთი კონკურენტული ორგანოს მიერ ჩატარებული COVID-19-ის გადაუდებელი დახმარების ანალიზი

ვალენტინა ლუკიანეც

სამართლის დოქტორი, ასოცირებული პროფესორი,
რექტორის ასისტენტი გენდერულ საკითხებში,
კონსტიტუციური სამართლისა და ადამიანის
უფლებების დეპარტამენტის პროფესორი,
შინაგან საქმეთა ეროვნული აკადემია, უკრაინა

აბსტრაქტი

ამ სტატიის მიზანია, წარმოადგინოს მოკლე მიმოხილვა და ანალიზი ზოგიერთი კონკურენტული ორგანოს რეაგირება COVID-19-ზე გადაუდებელ სიტუაციაში მდგომარეობის შეფასებით და, საჭიროების შემთხვევაში, წინადადებების შეთავაზებით; თუ როგორ შეიძლება განვითარდეს კონკურენციის კანონი და მისი აღსრულება მსოფლიოში.

სტატია ხელს უწყობს არსებულ საერთაშორისო დებატებს კონკურენციის სამართალზე მიმდინარე COVID-19-ის კრიზისის შედეგების შესახებ. ანალიზი შემოიფარგლება შემზღუდველი შეთანხმებებით, დომინირების ბოროტად გამოყენებისა და შერწყმის კონტროლით. საწარმოებმა, უპირველეს ყოვლისა, უნდა იცოდნენ, რომ მიმდინარე კრიზისი არ არის საბაზი კონკურენციის კანონების დარღვევისთვის და რომ კონკურენციის კანონები კვლავაც გამოიყენება COVID-19-ის კრიზისის დროს. კონკურენტული ორგანოები იცავენ თავიანთ პრაქტიკას შეზღუდული შეთანხმებების (კონკურენტები ეკონომიკური კრიზისის დროს), დომინირების ბოროტად გამოყენების (ექსპლუატაციური ფასების დაცვის ღონისძიებები) და შერწყმის კონტროლის (კონტროლის პროცედურული და არსებითი ასპექტები) მიმართებაში.

საკვანძო სიტყვები: კონკურენციის ორგანოები, COVID-19-ის საგანგებო მდგომარეობა, კონკურენციის კანონი, შემზღუდველი შეთანხმებები, დომინირების ბოროტად გამოყენება, შერწყმის კონტროლი.

ANALYSIS OF SOME COMPETITION AUTHORITIES' RESPONSES TO THE COVID-19 EMERGENCY

Valentyna Lukianets

PhD in Law, Associate Professor, Assistant Rector for Gender Issues, Professor of the Constitutional Law and Human Rights Department, National Academy of Internal Affairs, Ukraine

Abstract

The aim of this article is to provide a short overview and analysis of some competition authorities' responses to the COVID-19 emergency, by evaluating the state of play and, where relevant, making proposals for how competition law and its enforcement might develop worldwide. The article contributes to the existing international debate about the consequences of the current COVID-19 crisis on competition law. The analysis is limited to restrictive agreements, abuse of dominance and merger control. The undertakings must primarily be aware of that current crisis is not an excuse to breach competition laws and that competition laws continue to apply, with no general crisis exemption, nor during the COVID-19 crisis. The competition authorities are accommodating their practice in addressing restrictive agreements (cooperation between competitors in times of economic crisis), abuse of dominance (measures to protect against exploitative pricing), and merger control (procedural and substantive aspects of control).

Key words: competition authorities, COVID-19 emergency, competition law, restrictive agreements, abuse of dominance, merger control

1. Introduction

The world is suffering a great deal in fighting against this pandemic of corona virus or covid-19 as the name given by World Health Organization (WHO). This pandemic has challenged the current health as well as economic structure across the globe. Countries are struggling to maintain the adequate supplies of food, health and sanitation requirements of the people. COVID-19 presents companies with many challenges and the consequent disruption is likely to affect the global economy significantly in the coming months and potentially years. Thus, this has triggered companies around the world to find solutions to deal with this crisis. Such solutions may involve scenarios of cooperation with competitors to deal with supply-chain challenges or with potential future overcapacity.¹

2. Presentation of the main research material

In addition to this, the businesses and the companies are also engaging in collaborative and creative practices to rise up at the hour of need. Certain examples of such collaborations are the pharmaceutical companies, like Pfizer and Bio-Ntech have joined forces to co-develop a vaccine on one hand and the technological companies such as Apple and Google have also joined hands in creating software to track the trace of infections in the carriers and other patients. The European Commission has published a framework for cooperation between enterprises in the healthcare sector to overcome critical supply shortages of medicines and medical equipment, subject to them being necessary and proportionate². To cope with the extraordinary and significant change in demand of masks, hand wash and sanitizers the businesses are also combining resources and ideas and meeting up this challenge [2]. This extraordinary situation has also triggered the companies to cooperate to ensure the supply and fair distribution of scarce products to all consumers.³

¹ Christopher Thomas and Christian Ritz, "COVID-19 and Competition Law – Companies Must Not Quarantine Competition Law Compliance", Apr. 2, 2020, available at: <https://www.competitionpolicyinternational.com/covid-19-and-competition-law-companies-must-not-quarantine-competition-law-compliance/>

² Anisha Chand and Soham Banerjee, "COVID-19 | Is the CCI a friend indeed?" Money Control, April 29, 2020 available at: <https://www.moneycontrol.com/news/india/covid-19-is-the-cci-a-friend-indeed-5201571.html>

³ EU, Competition, Trade And Regulatory, March 2020, "Antitrust: Joint statement by the European Competition Network (ECN)

This quick surge in coordination between the businesses has been largely prompted by a series of short-term reliefs granted by antitrust enforcement agencies worldwide. There have been temporary exemptions, which are being permitted, for such specified cooperation amongst businesses, which would earlier fall outside the purview of antitrust laws. Competition law will not be at the top of companies' agendas today. There have been increased chances of competition law infringements when the time of crisis happens [4]. For example companies who are facing economic difficulties may see cooperation with competitors as the only viable option to survive; some other dominant companies may view this as an opportunity to exploit vulnerabilities of the people by adopting abusive behavior, as in cases of the sale of hand sanitizer, which are being sold at extortionate prices in light of the high demand due to COVID-19 or even face mask supplies being diverted from the health sector to the public at much higher prices¹. Thus, the roles of the competition authorities are being once again called up in the time of pandemic to balance the need of the people with that of fair dealings in the business. There are also risks around competitors collaborating during the crisis, potentially leading to „crisis cartels“ or other antitrust infringements. Antitrust authorities will also see their resources stretched, with knock-on effects for investigation timetables and how authorities prioritize cases². In such times, the companies must be clear on how much leverage can be taken of such relaxations and what exactly can be done and what cannot be done to deal with the current crisis from the competition law point of view

The European Union is governed by the Treaty of Functioning of the European Union. Art 101, 102, etc. deals with the Competition concerns arising out of business transactions. COVID-19's impact on the functioning of the economy may prompt companies to collaborate with their competitors in hopes of overcoming the hardship, however, EU competition law does not look favorably at collaboration between competitors that restricts competition.

A statement was issued by EU on 23 March 2020 to clarify that the application of competition law remains applicable, but the COVID-19 crisis „may trigger the need for companies to cooperate in order to ensure the supply and fair distribution of scarce products to all consumers.“³ This statement gives relief to the companies that any action taken to fulfill the demand by the consumers and any other act done to provide for supply of products will not be considered a violation of antitrust laws. However, it should be kept in mind that EU has never suspended the operation of the competition regulations even in the extreme times of crisis be it health or financial [3]. The French government did not suspend or relax the working of the competition authority in the time of an economic downturn. There can be other examples such as Greece, Poland, Spain, etc. in the EU who have been similarly clear not to allow anti-competitive practices to be justified on the basis of economic turmoil. Certain countries which are governed under EU such as Germany are providing relaxations for example the German Federal Cartel Office has been flexible in the application of competition law in times of pandemic, at least regarding key economic areas such as food supply. Germany is considering allowing closer cooperation between food retailers to avoid shortage to the consumers. In Norway, the airlines SAS and Norwegian were granted a three-month exemption from Norway's competition laws. While collaboration between competitors will very likely be scrutinized by the European Commission and competition authorities in EU member states and elsewhere, it is conceivable that governments may establish exceptions, or authorities may take a lenient approach when considering fines.⁴

on application of competition law during the Corona crisis”, available at:

<https://ec.europa.eu/competition/ecn/202003-joint-statement-ecn-corona-crisis.pdf>

¹ Jacques Derenne, Dimitris Vallindas and et.al., „COVID-19 is Not a “Get Out of Jail Free Card” from EU Competition Law”, Mar. 24, 2020, available at: <https://www.antitrustlawblog.com/2020/03/articles/coronavirus/crisis-eu-competition-law>

² “COVID-19: Implications from an antitrust and competition law perspective”, March, 2020, available at: <https://www.nortonrosefulbright.com/en-gb/knowledge/publications/bb6f3c5e/covid-19-implications-from-an-antitrust-and-competition-law-perspective>

³ Dechert LLP, “Impact of COVID-19 Coronavirus Pandemic on European Antitrust Enforcement” Apr. 3 2020, available at: <https://www.jdsupra.com/legalnews/impact-of-covid-19-coronavirus-pandemic-63598/>

⁴ EU Commission, “The EU Commission Vets Public Statements of Euro commerce for the Non-Food Retailers to take Measures

Governments in the EU have started to intervene in the economy (e.g., through explicit measures or obligations, such as limiting prices, agreeing on volumes, or by stimulating companies to cooperate in finding technical or commercial solutions for the challenges posed by the COVID-19 crisis). In certain cases where the collusion between the companies occurs due to the inducements by the Government, in such cases those collusions are accepted under TFEU and it ensures a valid defence to the companies against any antitrust complaints [1].

The United States of America has been the worst hit by the Covid-19 pandemic, with the highest number of fatalities across the globe. Thus, this requires massive amount of cooperation between the centre and the state, businesses, collaborators and local government. The Antitrust Division of the Department of Justice („the Division“) and the Bureau of Competition of the Federal Trade Commission (the „Bureau,“ and collectively the „Agencies“) made clear to the public that there are many ways firms, including competitors, can engage in pro-competitive collaboration that does not violate the antitrust laws.¹ The FTC and DOJ jointly issued a statement on a detailed antitrust procedure for expedient redressal and for collaborations of businesses working for the protection of health and safety of Americans during the COVID-19 pandemic. The statement recognizes that in these trying times the competitors of a business do need to collaborate in a response to this pandemic. These agencies identify certain types of collaborative activities such as research and development, sharing technical knowledge, development of suggested practice parameters by healthcare providers, joint purchasing agreements among healthcare providers, and private lobbying relating to the use of federal emergency authority that are typically considered procompetitive and consistent with the U.S. antitrust laws.²

3. Conclusions

The various Competition Authorities across the world have taken a well thought measure of relaxing certain competition regulations temporarily and partially in the interests of consumer protection due to the requirements of the current pandemic. Though the real assessment of these measures will only take place after a certain period of time, it is also imperative that certain steps may become permanent and fundamental in the purview of the post-pandemic world. Meanwhile, it is clear that the competition authorities will not permit businesses to exploit the crisis to take advantage of people, by charging vastly inflated prices or making misleading claims, or by engaging in collusion which is not essential to meet consumers' requirements in the current emergency. While the businesses and companies struggle with the new world and realities brought by COVID-19, it is almost impossible that competition law remain untouched, antitrust laws will have to be adapted and become flexible in order to maintain economic and survival balance during such a pandemic. The crisis is far from over, the lockdown was an easy part, living life post-lockdown period with economies struggling financially and businesses suffering from losses will lead to more regulations, enforcement actions and prevention of exploitation of the crisis. Although the challenges above will affect how authorities enforce, they will likely take the view that it's better to act decisively to prevent market harms.³ While the government is focused on reviving the economy of the state post lockdown period, they are facing with immense challenges with supply chains disruptions and remote working issues; there will be several economical implications from the perspective of global antitrust and competition enforcement in 2020 and will prevail potentially over a longer period of time. There were certain suspension of competition rules and regulations for the continuation of essential services during lockdown. Thus, it would require the states to support businesses as most of the cities were under lockdown recently or are still under restrictions.

against the Major Crisis Due to Covid-19”, Mar. 18, 2020, available at: <https://www.concurrences.com/en/bulletin/news-issues/preview/the-eu-commission-vets-public-statements-of-eurocommerce-for-the-non-food>

¹ Joint Antitrust Statement Regarding Covid-19, available at: <https://www.justice.gov/atr/joint-antitrust-statement-regarding-covid-19>

² Reed Smith, “COVID-19 – Impact on Competition Landscape”, Mar. 25, 2020, available at: <https://www.reedsmith.com/en/perspectives/2020/03/covid19-impact-on-competition-landscape>

³ Nicole Kar and Emma Cochrane, “Covid-19 and Competition Law: Rapid Regulator Responses”, Mar. 13, 2020, available at: <https://www.lexology.com/library/detail.aspx?g=bae4500e-4522-4411-b882-153ac0f3e2d0>

Antitrust authorities have a potential role to play in protecting the company's interest during this pandemic, as many competitors will be forced to collaborate and form potential „crisis cartels“ and other antitrust infringements. There are several measures which the states have undertaken to support the business in financial distress. These measures or state aids can be in different methods, such as crisis loans, state guarantees and tax waivers or deferrals. It can distort markets, giving recipients of aid an unfair advantage when competing against other businesses – infringing state aid or anti-subsidy rules. But on the other hand, these state aids can be really helpful if they are given in proportionate basis and meet the criteria given for exemption. The European Commission has taken several measures to facilitate the same and grant support to the businesses.

Another important area where the antitrust authority has the role to play is examining and inspecting the companies charging high, excessive and unjustified prices for the products which are essential. This practise was specially related to the products such as hand sanitizers, PPE kits, masks, gloves and other protective equipments. This exploited consumers and the companies abused their dominance and infringed the competition and consumer rules. Thus, this needs to be checked, even if lockdown restrictions are removed. The antitrust authorities across the world have issued warnings to the companies about this type of behaviour raising the possibilities of enforcement actions by these authorities. The possibilities of certain companies taking advantage of the pandemic may also increase due to the algorithm pricing happening automatically online. This will further complicate the situation, for example this can be seen from various online sellers increasing the prices of products which are in shortage in physical stores. The businesses which are in competing position with each other are also working in close collaboration with each other to overcome this crisis. There are certain sectors such as food, pharmaceuticals, etc. which have to be in continuous supply for ensuring that it reaches people in need. Such collaborations are also being encouraged in specific countries such as Norway, UK, Germany and US. The suspension of these rules is intended to allow production and supply of essential services during this pandemic.

But these businesses should not take this as a green signal to enter into any types of arrangements to fulfil their needs; rather they should asses any kind of competitive risk before collaborating and putting extra safeguards in place. The risks of collaboration must be undertaken by the companies after taking due permissions, approvals and sanctions. Under the European Union regime, there are certain existing guidelines which are available for joint purchasing agreements and other special collaborations. These can be utilized by the businesses and companies to mitigate the effect of the crisis while being compliant to the rules. Businesses should only take the risk up to the level of desired results, and restrict any other fatal activity such as exchanges competitively sensitive information unnecessarily. The banks are also working together in these times, and proposing changes in the loans and financing agreements to facilitate the restructuring of loans. If banks work together, particularly in the context of a distressed borrower, this could lead to unequal bargaining power or inappropriate exchanges of competitively sensitive information. The rising concern of „crisis cartels“ i.e., competitors deciding amongst themselves on how to limit the impact of pandemic on their businesses. This can be like competitors deciding not to charge excess prices or agreeing on how to reduce the supply demand gap. The antitrust authorities will have to look at these crisis cartels with the same lens as other cartels, and treating them in the same manner. Thus there are certain risks involved in these crisis cartels as well. The general position is that businesses must continue to act independently and compete even during a crisis: this creates a high hurdle to justify a crisis cartel.

The antitrust authorities have to prioritize the working of the commissions so that maximum output could be achieved in minimum contact. Merger filings, reviews, actions of the competitors and certain other transactions will be considered by the commission on the priority basis. Certain activities which may be prohibited earlier would be allowed in such pandemic situation. The filings which are not urgent will not be encouraged by the competition commissions. The resources in these situations are both limited and restricted thus to manage them well, it will be required to take up only those cases forward which has some potential.

The important reforms which were to be expected to be applied in this year are being pushed to the next

year to presently focus on the current pandemic situation. There are certain things which businesses should keep in mind for their conduct during and after this crisis. These include first and foremost not neglecting the antitrust compliance, even though with the pandemic in place. It should also be remembered by the companies that antitrust investigations will be conducted for the acts done by them once this situation is taken control of. Companies should not engage in prohibited conduct and anticompetitive practises. These practises may be exploitative or predatory in nature, but they cannot be hidden on the pretext of dealing with pandemic. The competition law authorities will encourage the companies taking essential steps for dealing with the post pandemic situation and economy however they should not be misused by them.

The companies should keep in mind that even though the health sector and essential sectors have been provided with the exemptions but competition law is applicable to everyone irrespective of the sector. The competition authorities may also look into the problems faced by non-essential commodities markets and their companies which was closed or are closed for a long period of time due to the outbreak. These sectors are fighting to survive after the pandemic lockdown and need revival to regain their position in the market. These exemptions should not include competitors forming cartels and abuse of dominance. The documentation of the companies dealing with any arrangement, contract or any changes should be according to due compliance with the competition law and within its boundaries. Therefore, the take is that in the present situation when the market is not productive and the financial situation is not favourable the companies should not be tempted to make any violations like dealing with or trading confidential information, sharing of data, business strategies, price fixations, future plans, etc. The companies which are facing economic crisis should not enter into collaborations, or enter into agreements which are not compliant to competition law. Their conduct should be legally approved and in the garb of dealing with the pandemic, they should not disregard the competition law regime. The companies should not forget their perpetual existence and should weigh their actions before taking any step post-pandemic also. The competition authority's role across the world has been augmented and they should allow a breathing space for companies to revive and at the same time hold a tight grip on the activities of the businesses to curtail anti-competitive deeds.

References:

-
1. Network formed by the European Commission, the EFTA surveillance authority and the NCAs of Member States, see https://ec.europa.eu/competition/ecn/index_en.html
 2. J. Christoforou, C. Renner, I. M. Sinan, F. M. Murphy, „The EU Commission publishes its first comfort letter to foster cooperation among businesses in the pharmaceutical sector during COVID-19 pandemic“ in e-Competitions, April 2020, Art. N° 94646.
 3. Comfort letter to Medicines for Europe, 8 April 2020, available at: https://ec.europa.eu/competition/antitrust/medicines_for_europe_comfort_letter.pdf.
 4. Case C-209/07, *Competition Authority v Beef Industry Development Society*, 20 November 2008, the Court of Justice clarified that *‘the object of remedying the effects of a crisis in their sector [is] irrelevant’*. See also the OECD, Roundtable on Crisis Cartels, 2011 <<http://www.oecd.org/daf/competition/cartels/48948847.pdf>>.

უმაღლესი განათლების ტრანსფორმაცია პანდემიის პირობებში COVID-19 (რეგიონული ასპექტი)

ელენა უჩუროვა

ეკონომიკის მეცნიერებათა კანდიდატი, „ეკონომიკური უსაფრთხოება, ბუღალტერია და ფინანსები“-ს დეპარტამენტის ასისტენტ პროფესორი; ვ.ვ. გოროდოვიკოვის სახელობის კალმიკის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, ქ. ელისტა, რუსეთი

თამარა ოჩირ-გორიაჩევა

ეკონომიკის მეცნიერებათა კანდიდატი, „ბიზნეს IT“-ის დეპარტამენტის ასისტენტ პროფესორი, ვ.ვ. გოროდოვიკოვის სახელობის კალმიკის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, ელისტა, რუსეთი

ვიქტორია მუკანოვა

„ეკონომიკური უსაფრთხოება, ბუღალტერია და ფინანსები“-ს დეპარტამენტის მასწავლებელი; ვ.ვ. გოროდოვიკოვის სახელობის კალმიკის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, ელისტა, რუსეთი

აბსტრაქტი

პანდემიური COVID-19-ით განსაზღვრული თანამედროვე პირობები მოითხოვს უმაღლესი განათლების გარდაქმნას საინფორმაციო ტექნოლოგიების გამოყენებით. ამ კვლევის მთავარი მიზანია, რეგიონში განათლების ციფრული ტრანსფორმაციის გამოკვლევა. მეთოდოლოგიური მეთოდი მოიცავს სოციოლოგიური კვლევის ჩატარებისა და ახსნის მეთოდს. კვლევის ემპირიული საფუძველია, უმაღლესი განათლების რეგიონული ინსტიტუტის სტუდენტების გამოკითხვა, რომლებმაც შეაფასეს დისტანციური სწავლების ხარისხი, ონლაინ განათლების ორგანიზება რეგიონში ციფრულ ტექნოლოგიად გარდაქმნის პერიოდში. ავტორები აანალიზებენ გლობალური გამოწვევის კონტექსტს და გვთავაზობენ მათ კლასიფიკაციას: მივცეთ მტკიცებულება, რომ პანდემია COVID-19 არის ერთ-ერთი ყველაზე საშიში გლობალური გამოწვევა; აღწეროთ უმაღლესი განათლების ტრანსფორმაციის მეთოდოლოგიური ეტაპები; შევაფასოთ უმაღლესი განათლების ციფრული ტრანსფორმაციის ხარისხი უნებლიე შორეული განათლების კონტექსტში და შევთავაზოთ მთელი რიგი რეკომენდაციები მის გასაუმჯობესებლად.

საკვანძო სიტყვები: განათლების ტრანსფორმაცია, ციფრული ტრანსფორმაცია, დისტანციური სწავლება, უმაღლესი განათლების რეგიონული ინსტიტუტი, საგანმანათლებლო მომსახურება, პანდემია, COVID-19– ის პირობებში.

TRANSFORMATION OF HIGHER EDUCATION IN THE CONDITIONS OF PANDEMIC COVID-19 (REGIONAL ASPECT)

Elena Uchurova

Candidate of Economics,
Assistant Professor of the Department
'Economic Security, Accounting and Finance',
FSBEI of HE „Kalmyk State University named
after B.B.Gorodovikov“, Elista, Russia

Tamara Ochir-Gorychaeva

Candidate of Economics,
Assistant Professor of the Department 'Business IT', FSBEI of HE
„Kalmyk State University named after B.B.Gorodovikov“, Elista, Russia

Viktoriya Mukanova

Teacher 'Economic Security,
Accounting and Finance', FSBEI of HE „Kalmyk
State University named after B.B.Gorodovikov“, Elista, Russia

Abstract

Modern conditions defined by the pandemic COVID-19 require transforming higher education with the use of information technology. **The main aim** of this research is the examination of digital transformation of education in the region. **Methodological method** involves the method of conducting and explanation of sociological research. Empirical base of the research is the survey of students of the regional institute of higher education who assessed the quality of distance learning, the organization of online education during the transformation period to digital technology in the region. The authors analyze the context of global challenge and offer their classification; give evidence that the pandemic COVID-19 is one of the most dangerous global challenge; describe methodological stages of transformation of higher education; assess the quality of digital transformation of higher education in the context of involuntary distant education and offer a range of recommendations for its improvement.

Key words: transformation of education, digital transformation, distance learning, regional institute of higher education, educational service, pandemic, in the conditions of COVID-19.

1. Introduction

In the period of the global challenge the transformation of educational services in higher education is becoming necessary in the context of the massive economic, political, social and cultural challenges caused by the pandemic. The pandemic of coronavirus infection has affected all areas of society, including the higher education system. Information technology has become the main tool for the higher education system in the conditions of COVID-19.

In order to examine the transformation of the educational process in higher education it is now more relevant to conduct a study among students of a regional university. Students are consumers of educational

services and their survey will assess the digital transformation of educational services of the university in the context of the organization of compulsory distance learning and identify recommendations for its improvement

The aim of the research is to study the digital transformation of educational services of regional higher education in the conditions of COVID- 19.

The forecast of scientific and technological development of the Russian Federation until 2030 considers the scientific, technological, environmental, social and economic order requiring the adoption of a set of regulatory measures at the national or interethnic level [1; Baranovsky 2010].

2. Presentation of the main research material

Considering aspects of global challenges, it is possible to classify problems and trends arising from different multilevel relationships. For example, Cormochi E. in her work identifies three groups of challenges [3, Cormochi 2015].

1. Environmental challenges which lead to food security and resource availability issues, i.e., reflecting interactions on the level ‘Society-Nature’;
2. Social challenges are related to the growing underdevelopment of some states, the expansion of illiteracy and poverty, as well as the emergence of aggravation of the military situation. In this case we deal with interaction on the level ‘Society – Society’;
3. Demographic challenges reflect negative effects of scientific and technological progress. It is common to the interaction ‘Man – Society’.

The classification can be expanded to the life sphere of the global society by the following classifiers: innovative-economic, nature protective, military-political and value-social challenges from the point of view of their influence on an educational institute (Table 1).

Table 1. Classification of Global Challenges

Global challenges	
Classifier	Kind
Innovative-economic	Global competition
	Technological progress
	Acceleration of innovations
Nature protective	Steady development
	Green technologies
	Resource depletion
Value-social	Social tension (migrants)
	Crisis of values
	Pandemic of coronavirus infection COVID-19

Innovative-economic challenge is caused by blurring of boundaries within traditional industries and changing competition conditions when the winners become those who participate in the net of competitive-partners’ relationship in the framework of inter branch entrepreneurship ecological systems functioning on

digital platform [2,Bereznoy 2018]. Innovative technology is aimed to alleviate, accelerate, reduce labor intensive educational services and lead to global spread of educational courses in the sphere of education. Thus, institutions should take into account this innovation in their sphere and make changes in existing educational programs in accordance with current modern trends.

Nature-protective challenge is determined by the fact that condition and circumstances of the environment affect the quality of human life. It is necessary to teach younger generation the basis of ecological management including managerial events aimed at minimizing adverse effect on the environment and develop students' creative potential, intellectual abilities and professional competences, etc.

Value-social challenge is determined by 'the clash of civilizations' caused by migration flow from undeveloped countries to economically stable countries [4, Nazaretyan 2017]. This challenge is characterized by forced co-existence of cultures and religions as well as by the dialogue of culture and civilization. Considering these global conditions institutes of higher education should develop individual trajectory of education despite religious beliefs and cultural traditions of their students.

Pandemic COVID-19 is a global challenge for separate countries and regions. One of their main objectives of functioning is providing safe working and learning conditions. It led to tough restrictions in most countries and to transition to distant learning and working.

Transition to distant learning during pandemic COVID-19 showed the readiness of regional institutes of higher education to launch online learning and digital transformation. Lockdowns forced to change the relationship 'Teacher-Student' in a short period of time, to develop an individual trajectory of education for each student and increase competition among universities.

Thus, pandemic of coronavirus infection COVID-19 is a challenge and an incentive for the development of digital markets and information technologies in the system of higher education.

This research studies factors of digital transformation of educational services of a regional institute of higher education in the condition of global challenge.

Factors of transition to digital form of educational services during global threats show that it is important to take into account facilities of the institute and important characteristics of younger generation of students. Modern youth has a clip type of thinking and permanent Internet connection. This important feature of young generation should become the main factor of distant learning in Russian education system in the face of global challenges.

3. Methodology

The authors used methodological approach to evaluation the digital transformation of educational services on the example of managing distant learning in the regional institute of higher education in the Republic of Kalmykia during pandemic COVID-19.

March 2020 forced the regional institute of higher education to organize distant learning for all students and provide the process of education during pandemic of coronavirus infection COVID-19. The authors used a survey in order to assess the quality of transition to distant learning and the digital potential of the system of regional system of higher education. The survey involved 750 students (60% female and 40% male), the average age of respondents was 20 years. Students of different courses and programs of full-time training participated in the survey.

Participants were invited to assess the organized distant learning during the pandemic using the scale from 1 to 10 points. The average score was 5.90 out of 10 and points to an average quality of transformed educational processes in the regional institute of higher education. To establish the cause of deviation from the maximum estimated parameter the respondents were asked to assess the organized distant learning during the pandemic on a 10-point scale in three coordinates.

4. Conclusions

The calculation is based on the principle of estimating the maximum share of respondents having chosen similar point. The authors conducted:

1. assessment of convenience factors of the organized distant learning during the pandemic COVID-19;
2. assessment of organizational-technical factors of distant learning during the pandemic COVID-19;
3. assessment of factors of relationship between teacher and student during distant learning in the condition of the pandemic COVID-19.

Thus, the significance of organized distant learning during the pandemic COVID-19 from the point of view of students wasn't very high and got 8.95 points out of 18 points the maximum. It shows that respondents gave the average score for convenience factors of the organized distant learning during the pandemic COVID-19

The convenience factors of the organized distant learning during the pandemic COVID-19 involved the lack of time spent on journey to and from the institute, access to online resources (programs, electronic library and full-text editions) and the opportunity to learn at his/her own pace at a convenient time. Respondents also assessed the degree to which such parameters as the quality of software for organized distant learning, the convenience of interrelationship between students and teachers on educational platforms during lessons and interactions of students among themselves meet their expectations.

Respondents didn't achieve consensus concerning adverse factors of the organized distant learning during the pandemic COVID-19. Students faced additional costs for educational services (purchase of necessary equipment, laptops, access to the Internet, transition to high speed Internet-traffic and others). Students mentioned the lack of communication and possibilities to postpone deadlines of checking points. They also noted that some lecturers couldn't use modern software. But if a student is motivated and tries to turn in his/her work in or before the due date he/she wants to have an individual approach from the teacher. Students also mentioned the lack of atmosphere of students' life necessary for creation social interactions.

Thus, the researchers have revealed positive and negative aspects of the organized distant learning during the pandemic COVID-19 in the regional institute of higher education. The transition of the educational process from classical classroom interaction between the lecturer and students to digital educational process using information technology in the Internet was a challenge facing an institute and learners.

The results of the survey of the organized distant learning in a regional institute shows that digital transformation of educational services and the organization of distant learning in the region during the pandemic COVID-19 didn't meet the expectations of respondents. It is obvious in the assessment of the convenience factors, organizational- technical and the factor of relationship between teacher and students in the organized distant learning during the pandemic COVID-19 by the regional institute.

Some measures are needed in this regard. The authors offer measures which have practical significance for

regional institutes for organizing distant learning in during the pandemic COVID-19.

1. to study the market of educational technologies which can provide wide educational opportunities to create interactive tasks with the help of simple tools. They allow providing an efficient interaction with learners on distant platform (ex. Visual writing down lectures and others);
2. to take into account the labor-intensive performance and the development of learners' professional and super professional competencies. The new educational process shows tutor's features in the work of lecturers;
3. to use a software which can provide continuous educational process in the condition of an unthinkable collaboration 'off line+distant+online'. And to develop relevant competencies in the education system. [7].

The final recommendation which will promote strengthening the digital transformation of the system of higher education in regions in the face of global challenges is the design and implementation of continuous monitoring of the quality of distant learning by institutes.

The above-mentioned measures should be implemented in complex and provide the expected impact of digital transformation of educational services by this region and many other regions of the Russian Federation.

References

1. Baranovsky V.G. Modern Global Challenges. Moscow: AspectPress, 2010.
2. Bereznoy A.V. Transnational Business in the Era of Global Digital Revolution // Global Economy and International Relations. 2018. Vol. 62. № 9. pp. 5–17. DOI: <https://doi.org/10.20542/0131-2227-2018-62-9-5-17>.
3. Cormaci E. A. Global challenges of modern humanity // a New look. International Scientific Bulletin. 2015. No. 8. P. 191-200.
4. Nazaretyan A. P. Nonlinear future. Mega history, synergetics, cultural anthropology and psychology in Global forecasting. Ed. 4-E. M.: Argamak-Media, 2017.

Information resources:

1. Passport of Priority Project „Modern Educational Environment in the Russian Federation“ (approved by the Presidium of the Presidential Council on strategic development and priority projects, Protocol from 25.10.2016 N 9) // ConsultantPlus [Electronic resource]. URL: http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_216432/ (date of application: 20.03.2020).
2. Passport of the National Project „Education“ // Ministry of Education of the Russian Federation [Electronic resource]. URL: https://minobrnauki.gov.ru/common/upload/library/2019/07/NP_Obrazovanie.htm (date of application: 29.03.2020).
3. <https://www.facebook.com/100003074782335/posts/3469064086539383/?d=n>

უმაღლესი იურიდიული განათლების ფორმები: პრობლემები და პერსპექტივები

სვეტლანა ბიჩკოვა
სამართლის დოქტორი, პროფესორი

აბსტრაქტი

დღესდღეობით უმაღლეს საგანმანათლებლო დაწესებულებებს უწევთ საგანმანათლებლო პროცესის ადაპტირება ახალ რეალობასთან კორონავირუსული დაავადების (COVID-19) მსოფლიო გავრცელების გამო, რადგან უმაღლესი განათლების ყველა ფორმა არ შეიძლება გამოყენებულ იქნას საკარანტინო შეზღუდვებისა და სოციალური დისტანციის პირობებში.

ამ მხრივ, გამოსადეგი იყო სხვადასხვა ონლაინ ტექნოლოგიები, რომლებიც უკვე ფართოდ გამოიყენება საგანმანათლებლო პროცესში, მათ შორის მომავალი იურისტების მომზადებაში.

მიუხედავად ამისა, მეცნიერები, საჯარო ორგანოები, უმაღლესი საგანმანათლებლო დაწესებულებები და საზოგადოების წევრები უნდა ამახვილებდნენ ყურადღებას საგანმანათლებლო პროცესის განახლებული მიდგომების შემდგომ განვითარებაზე განათლების ჰიბრიდული, კომბინირებული ფორმების შემუშავებით, რომლებიც უფრო მდგრადია ცვლილებებისადმი და უფრო მეტად მოერგება თანამედროვე საჭიროებებს და პირობებს.

საკვანძო სიტყვები: იურიდიული განათლება, უმაღლესი განათლების ფორმები, საგანმანათლებლო პროცესი, დისტანციური სწავლება, ელექტრონული სწავლება, განათლების ჰიბრიდული (კომბინირებული) ფორმები, ონლაინ სწავლება.

FORMS OF HIGHER LEGAL EDUCATION: PROBLEMS AND PROSPECTS

Svitlana Bychkova
Doctor of Law, Professor

Abstract

Nowadays higher education institutions have to adapt educational process to new realities because of the worldwide spread of coronavirus disease (COVID-19), as not all forms of higher education can be used under conditions of quarantine restrictions and social distancing.

In this regard, a variety of online technologies came in handy, which are already widely used in educational process, including in the training of future lawyers.

Nevertheless, scholars, public authorities, higher education institutions and members of the public should focus on further development of renewed approaches to the educational process by elaborating hybrid, combined forms of education that are more resilient to changes and more adapted to modern needs and conditions.

Keywords: legal education, forms of higher education, educational process, distance learning, e-learning, hybrid (combined) forms of education, online learning.

1. Introduction

The need to reform higher education in general and legal education in particular, is beyond doubt. After all, the pandemic of coronavirus disease (COVID-19) demonstrated higher education institutions' failure to adapt to possible changes in the educational process.

“We witnessed heroic efforts across the higher education landscape as learning experience designers, instructional technologists, behavioral scientists and many others leaped into action. These professionals worked to rapidly transfer some portion of a course to an online environment to ensure continuity of instruction during unpredictable emergent situations” [De Vaney, Quintana, 2020].

It should be noted that the problems of higher legal education nowadays, in particular in Ukraine, have been the subject of heated debates among legislators, scientists, legal practitioners, research and teaching staff, applicants for higher education and members of the public for several years. However, for the most part, relevant issues are discussed at various events and in the press. Scholars do not pay proper attention to the development of new forms of higher legal education.

At the same time the aim of the „Master of Law Program“ is to prepare specialists with highly qualified, competitive and independent research skills in accordance with the requirements of the labor market using traditional and innovative methods, to promote their professional development, as well as train the graduates in accordance with both national and international requirements of the legal space [Сария, Шенгелиа, 2018: 44].

In order to achieve such a goal, it is necessary, among other things, to update the forms of higher legal education, and develop new approaches to the organization of the educational process.

Besides, information technologies are constantly increasing their influence on all areas of our life and changing the communication system. Even such a conservative sphere as education feels fully upon itself the influence of new communication technologies. Moreover, this influence, passing from a passive state to an active one, forms a new teaching technology – e-learning [Тухватулина, 2015: 811].

2. Presentation of the main research material

The introduction of various appropriate resources into the educational process also influences the way it is organized, i.e. on the forms of education.

Therefore, it is relevant and necessary to conduct research on updating approaches to forms of higher education in view of modern needs and realities of public life, the widespread use of various online resources in the educational process.

According to Part 1, Art. 49 of the Law of Ukraine „On Higher Education“ the main forms of higher education are:

1) institutional:

– full-time education (daytime and evening programmes): it is the technique of organizing education of the applicants for higher education, which involves training and practical training for at least 30 weeks during the school year;

– correspondence education, which is the technique of training of applicants for higher education by combining training sessions and control activities during short sessions and self-management of the curriculum in the period between them;

– remote education (distance learning), i.e. individualized process of education, which takes place mainly through the indirect interaction of distant participants of the educational process in a specialized environment that operates on the basis of modern psychological, pedagogical, information and communication technologies;

– network education is a way of organizing training of applicants for higher education, through which the educational program is mastered due to the involvement of higher education institution and other subjects of educational activities that interact with each other on the contractual basis;

2) dual education is the method of obtaining education by full-time applicants, which provides on-the-job training at enterprises, institutions and organizations for the acquisition of certain qualifications in the amount of 25 % to 60 % of the total educational program on the basis of the contract.

Based on the legislative definition of distance learning, it can be assumed that it covers certain techniques of organizing educational process using online technologies.

The Law of Georgia „On Higher Education“ (Articles 2, 47-4) provides for e-learning, which means learning process based on modern information and communication technologies, organized by higher education institutions for obtaining qualification by the persons present in the territory of Georgia pursuant to higher education programs accredited in Georgia, or part of such process, which does not provide for the simultaneous presence of students and staff of higher education institution in a particular place. At the same time, such training covers the provision of teaching materials, communication, testing, counseling, monitoring student progress, etc. In addition, the possibility of using e-learning is enshrined in the relevant educational program.

Thus, in essence, distance learning in Ukraine and e-learning in Georgia can be considered, to some extent, identical forms of higher education.

However, the forms of education determined by the legislator practically do not exist separately nowadays in the context of global changes due to the spread of coronavirus disease (COVID-19). Besides, higher education institutions began to use other forms of education, in particular, through a combination of the above mentioned, the introduction of online learning, which is fully consistent with the norms enshrined in Part 8 of Art. 49 of the Law of Ukraine „On Higher Education“.

Clearly, one can say that these are extraordinary circumstances; that the measures to ensure the provision of educational services in this format are temporary. However, we cannot be sure that there will be no circumstances that will pose new challenges in future, to which it will be necessary to adapt again.

It can also be noted that distance learning and e-learning have been proven adaptable to the today's realities. However, these forms do not cover all the methods and forms of organizing educational process under quarantine and do not take into account all the problematic aspects of the provision of educational services within the imposed restrictive measures. Therefore, the issue of compliance of existing forms of education with modern requirements, finding new ways to organize educational process remains unresolved and needs to be addressed urgently.

Based on the above, the problem of forms of education has taken on new meaning; it needs some rethinking and a comprehensive approach to its solution.

First of all, it should be emphasized that the quality of legal training in any country depends not only on the higher education institution's approach to the organization of the educational process, but also on the determination of the applicant for higher education to acquire new knowledge, skills and abilities. If a person

is focused on learning, has the appropriate desire, he (she) will obtain necessary knowledge, provided that educational services are ensured at the appropriate level.

Although it is hard not to notice that the rhythm of life, social and economic changes have had a negative impact on educational services. Distance forms of education are the most affected. However, higher education institutions have to use them as the basis for the organization of the educational process, further modernizing them under conditions of the pandemic.

At the same time, it is hard to talk about undeniable advantage of full-time education over the other forms of education. After all, this form of education is almost non-existent in its pristine form. Higher education institutions have begun to widely use the elements of real time online education, asynchronous communication, etc.

Secondly, full-time education does not take into account the rights, interests and needs of people who are already working and adults in ensuring their right to lifelong learning, development of human competencies in accordance with their individual needs, society's needs, etc.

Therefore, it is very important to find the right forms of organization for obtaining higher legal education by working people, including through distance learning, for example, through the development of a more intensive educational programs or the establishment of a longer study period, including face-to-face meetings, evening online discussions, master classes, webinars [Преобразовательный процесс, 2020].

In any case, without diminishing the obvious benefits of full-time education, one should not forget about the benefits of higher education in other forms or by combining one form with the another ones, which will provide, in particular, the possibility to combine higher education with employment activities; education regardless of the location of both professor and the applicant for higher education; attracting an unlimited number of applicants; facilitation of the adaptability of the educational process to any changes.

As noted above, real-time online learning and distance and e-learning have become a lifeline for everyone during quarantine, isolation and social distancing. But these forms also need to be improved in order to achieve better results in providing educational services and mastering the profession of a lawyer.

Besides, one should not forget about the peculiarities of preparation of lawyers. After all, future lawyers in a higher education institution must acquire fundamental theoretical knowledge, as well as practical skills and abilities. In particular, these specialists should master public speaking and rhetoric, as they will, for example, speak in a courtroom, provide legal advice to the person in need, etc. [Бичкова, 2019: 431]. To master practical skills, it is also important to work in legal clinics, to do practical training in courts, bar associations, notary offices and so on.

Therefore, when updating the forms of higher education, it is advisable to pay attention to the existing positive experience. Thus, the full-time form of education in the leading institutions of higher education provides training not only during working days, but also includes attending classes in the evening, few days a week and (or) on weekends.

Besides, the ways of organizing the educational process are modernized, made more flexible clearly by using online technologies (electronic resources).

At the same time, the electronic environment offers a wide range of possible activities. For example, a lecture can be presented in the form of a webinar, an online mini-lecture (a synchronous form of communication) or a video lecture (an asynchronous form of communication); group lessons can be conducted in the form of forums, seminars, assignments, surveys, etc. [Тухватулина, 2015: 813].

Besides, a variety of platforms on which e-learning is built offer almost unlimited additional opportunities: online testing with a random selection of a set of tasks for each applicant for higher education, online journals for recording class attendance and assessing the level of knowledge, establishing methodological base for each topic, opening access to a specific module for a specific time or only after completing the previous components of the course, etc.

To date, there are a number of types of electronic education, which are used, inter alia, for the preparation of lawyers: 1) web support of the training course, taught in traditional format, when classes are held in the usual form, and independent work of the applicants for higher education is done in electronic form; 2) distance learning, under which all educational activity takes place in an electronic environment; 3) hybrid or blended learning, represented by a combination of traditional classes with holding part of the lessons in electronic form [Тухватулина, 2015: 811].

If everything is more or less clear in relation to the first two of these forms, then hybrid (mixed, blended) training, which is the most used in the relaxation of quarantine restrictions needs clarification regarding the components that form it. Thus, mixing involves: blending offline and online learning, blending self-paced and live, collaborative learning, blending structured and unstructured learning, blending custom content with off-the-shelf content, blending work and learning [Singh, Reed, 2001].

As an example of a hybrid form of higher education, we can name quite popular in some countries model HyFlex, which allows to vary full-time and online learning, achieving the same results in both cases.

According to the relevant definition, „HyFlex courses are class sessions that allow students to choose whether to attend classes face-to-face or online, synchronously or asynchronously“ [Online Education Policy (CURRENT)].

“For students, a HyFlex Model holds the potential of maximizing the opportunity to participate in a face-to-face learning experience under conditions of social distancing. It’s important to note that the goal of HyFlex is two make both the online and in-person experiences equal. Class sessions are not meant to be passive observations of a class video stream, but rather to have fully interactive engagements, including Q&A, group work (if possible) and student presentations“ [Maloney, Kim, 2020].

Clearly that the HyFlex model has its flaws, as it requires long-term design of the discipline; appropriate training of scientific and pedagogical specialist; involvement of assistants to ensure constant communication with students, including those who attend online classes; solving the problem of ensuring confidentiality and the right to protection of interests when recording classes; the necessary high-quality equipment, including classroom equipment, significant costs for constant updating of technical means, purchase of licensed programs and so on.

There are also other examples of positive experiences with the application of updated educational technologies, various hybrid and online courses. Some very similar – even identical – to HyFlex and others with significant differences from HyFlex (Mode-Neutral, Multi-Access Learning, FlexLearning, Converged Learning, Peirce Fit, Multi-Options, Flexibly Accessible Learning Environment (FALE), Blendflex, Comodal, Flexible Hybrid, Synchronous Learning in Distributed Environments (SLIDE), Blended Synchronous (Blendsync), Remote Live Participation (RLP), gxLearning) [Beatty, 2019].

We totally agree that in any case the fact that our preferred future for higher education, including legal one, – „transformed access, inclusive learning communities, problem-based interdisciplinary education, life-long learning and multimodal design – remains unchanged. In fact, these goals and aspirations seem even more critical now than they did in a time before COVID-19“ [De Vaney, Quintana, 2020].

3. Conclusion

Thus, we should focus on developing updated approaches to the organization of the educational process, finding innovative forms of education that will be more resistant to changes, more adapted to modern needs and realities.

Each of the forms of education used today has its positive features. Therefore, it is advisable to combine their advantages by mixing different forms of education, their individual methods and technologies.

References

1. Закон Грузии № 688-вс „О высшем образовании“ от 21.12.2004 г., <https://matsne.gov.ge/ru/document/view/32830?publication=85>.
2. Закон України № 1556-VII „Про вищу освіту“ від 01.07.2014 р., <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>.
3. Beatty, B. J. 2019. „Hybrid-Flexible Course Design“. EdTech Books, <https://edtechbooks.org/hyflex/Acknowledge>.
4. De Vaney, J., Quintana, R. 2020. „Preparing for Future Disruption: Hybrid, Resilient Teaching for a New Instructional Age“. INSIDE HIGHER ED, <https://www.insidehighered.com/blogs/learning-innovation/preparing-future-disruption-hybrid-resilient-teaching-new-instructional>.
5. Maloney, E. J., Kim, J. 2020. „Fall Scenario #13: A HyFlex Model“. INSIDE HIGHER ED, <https://www.insidehighered.com/blogs/learning-innovation/fall-scenario-13-hyflex-model>.
6. San Francisco State University. Academic Senate – Online Education Policy (CURRENT), <https://senate.sfsu.edu/policy/online-education-policy-1>.
7. Singh, H., Reed, C. 2001. A White Paper: Achieving Success with Blended Learning. Centra Software, <http://www.leerbeleving.nl/wbts/wbt2014/blend-ce.pdf>.
8. Бичкова, С. С. 2019. „Методологічні аспекти викладання навчальної дисципліни „Цивільний процес“ у процесі вдосконалення правничої (юридичної) освіти“. Реформування юридичної освіти: виклики часу. Київ: ПрАТ „Юридична практика“, pp. 421–432.
9. Преобразовательный процесс. 2020. Юридическая практика. № 51-52 / 1200-1201.
10. Сария, Н. Ш., Шенгелиа, Г. А. 2018. „О высшем юридическом образовании в Грузии“. Юридическое образование и наука, № 12, pp. 40–46.
11. Тухватулина, Л. Р. 2015. „Коммуникативные особенности гибридного обучения“. Молодой ученый, № 12 (92), pp. 811–815.

ეკონომიკური განვითარების ფინანსური მოდელის ტრანსფორმაცია გლობალური პანდემიის კონტექსტში

გიორგი ქუცური

ეკონომიკის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი
საჯარო ფინანსების დეპარტამენტი,
მთავრობასთან არსებული ფინანსური უნივერსიტეტი
რუსეთის ფედერაცია, მოსკოვი

ანა მარუაშვილი

ეკონომიკის დოქტორი, აფილირებული პროფესორი
ახალი უმაღლესი სასწავლებელი

აბსტრაქტი

პანდემიის დასაძლევად ღონისძიებების დაფინანსების წყაროების მოძიების პრობლემამ და შემდგომმა ეკონომიკურმა რეცესიამ, რომელიც დაკავშირებულია COVID-19 კორონავირუსული ინფექციის გავრცელებასთან, დააზარალა მთელი მსოფლიო. აქედან გამომდინარე, აქტუალური და მნიშვნელოვანია რუსეთის ფინანსური შესაძლებლობების შესწავლა ამ პრობლემის გადაჭრაში.

სტატია აანალიზებს ეკონომიკური რეცესიის სცენარებს და შესაძლო ფინანსურ წყაროებს, ძირითადად ეროვნული კეთილდღეობის ფონდს, რათა თავიდან იქნას აცილებული პესიმისტური განვითარების სცენარი. ზოგიერთი ფინანსური ინსტრუმენტი შემოთავაზებულია ბიუჯეტზე არსებული ზენოლის შესამცირებლად და უფრო მიზანშეწონილია გამოიყენოს სოციალური კეთილდღეობის ფონდის სახსრები.

საკვანძო სიტყვები: ეროვნული კეთილდღეობის ფონდი, გლობალური ეკონომიკური რეცესია, ბიუჯეტის ხარჯები ეკონომიკაში, მცირე და საშუალო ბიზნესის მხარდაჭერა, რუსეთის ეკონომიკური რეცესია, მთავრობის სესხები, ბიუჯეტის ხარჯები.

TRANSFORMATION OF THE FINANCIAL MODEL OF ECONOMIC DEVELOPMENT IN THE CONTEXT OF A GLOBAL PANDEMIC

Giorgi Kutsuri

Doctor of Economics, Professor
Department of Public Finance,
Financial University under the Government
of the Russian Federation,
Moscow

Anna Maruashvili

Doctor of Economics, Professor
New Higher Education Institute

Abstract

The problem of finding sources of funding for measures to overcome the pandemic and the subsequent economic recession associated with the spread of COVID-19 coronavirus infection affected the entire world. Therefore, it is relevant and important to study the financial capabilities of Russia in solving this problem.

The article analyzes the scenarios of economic recession and possible financial sources, mainly the national welfare Fund, in order to prevent a pessimistic development scenario. Some financial instruments are proposed to reduce the current pressure on the budget and it is more appropriate to use the funds of the national welfare Fund.

Keywords: national welfare Fund, global economic recession, budget expenditures on the economy, support for small and medium-sized businesses, Russian economic recession, government borrowing, budget expenditures.

1. Introduction

In 2020, the world has entered a new reality, which is characterized by changes in all spheres of life of the world's population. The pandemic associated with the new virus is of fundamental importance not only because of the health problems that have emerged, but also because it has led to a significant restructuring of the global economic system. In this process, each of the world's countries uses its financial resources to overcome the disease and mitigate the economic consequences of a significant decline in the economy. The deployment of quarantine measures, the closure of production and borders between countries has led to a significant increase in the instability of the world economy, a significant economic downturn and negative socio-economic consequences. All these factors make it necessary to understand the features of using the funds of the national welfare Fund as one of the most important financial sources for stabilizing the Russian economy in a situation of increasing instability of the world and national economies.

As a result of the unfolding pandemic associated with the spread of a new coronavirus infection, most countries of the world were forced to take strict measures to restrict the activities of large companies, stop the activities of small and medium-sized businesses, and close borders. These measures are coercive, lead to a contraction in demand, the closure of a large part of the service sector and the almost complete paralysis of such industries as passenger transport, tourism, hotels, catering and entertainment. A significant contraction in demand and restriction of small and medium-sized businesses, undermining their infrastructure, leads to a reduction in budget revenues and can cause a crisis in the financial sector.

2. Presentation of the main research material

Such a serious restriction of economic activity in most developed and developing countries of the world over the next 2-4 months leads to a noticeable decline in economic growth both in the second quarter and in the future for the whole year. Analysts estimate a drop in GDP for developed countries, including China, at the level of 4-4.5%, while in the first half of the year the decline may be about 10%, which is more than significant [8; 9]. In addition, in addition to the General decline in economic activity, it should be noted that the oil price has significantly and long-term declined below the level of \$ 40-50. Even despite the conclusion of the OPEC + deal and the adoption of an agreement to reduce oil production quotas by 9.7 million barrels per day from May 1, 2020, the average price of Brent crude oil remains at the level of no more than \$ 40.

Due to the scale of the ongoing recession in the world economy, many developed and developing countries have already announced huge measures to support national economies. It is worth noting that these measures are much more significant than the measures to overcome the crisis in 2008-2009.

The first package of stimulus measures of developed Western countries is currently estimated at 9-11% of

total GDP and, judging by the way the quarantine is proceeding in April-May, additional injections into the economy will soon be required, as a result of which the total amount of support will be at least 15% of GDP.

It should be noted atypical measures to support the economy, which are practiced by these countries in the current economic situation. In addition to the usual measures to support the financial sector, increase social benefits, ensure the implementation of budget expenditures and cancel part of tax obligations, the main focus of support is direct assistance with lump-sum payments to citizens who have lost their income, and small and medium-sized businesses in order to preserve their ability to quickly restore activity after the end of quarantine.

During the outbreak of the pandemic, the Russian economy faced a double challenge: on the one hand, the forced restriction of economic and consumer activity of the population, a significant reduction in aggregate demand and income, and the closure of production facilities; on the other, the compression of demand in commodity markets and a dramatic decline in oil prices, which will lead to a significant reduction in budget revenues. According to analysts, despite the agreement reached under the OPEC + deal, the average annual price for Urals oil is unlikely to exceed \$ 45 per barrel, which will lead to an imbalance in the Russian budget.

The Russian economy is expected to fall by about 3.5-5% in the first quarter of 2020, and by at least 15% in the second quarter. Taking into account the assessment of the decline in economic activity of the population and businesses, as well as based on the experience of other countries, it can be assumed that the decline in the Russian economy at the end of the year will be approximately 5% (table 1).

Table 1. Forecast of the scale of the crisis in the Russian economy

	Optimistic		Moderate		Pessimistic	
	1 half year 2020 y.	2020 y.	1 half year 2020 y.	2020 y.	1 half year 2020 y.	2020 y.
Oil, USD / barrel	31	40	24	31	19	24
Growth of the Russian economy, %	-4,2	-3,7	-5,3	-5,7	-7,5	-8,6

Source: Compiled by the author based on [7]

Due to the above factors that characterize the atypical nature of the current crisis, as well as forecasts of a potential fall in the Russian economy, it is important to say that the government will have to solve a triple task: replacing falling non-oil and gas revenues, replacing falling oil and gas revenues, and directly supporting the economy. Due to the uncertainty of the further development of the situation with the coronavirus pandemic and the likely prolonged period of low oil prices, as well as the need for direct support for the population and business, it is important to analyze the possibility of using the funds of the national welfare Fund.

The amount of funds of the national welfare Fund as of April 1, 2020 amounted to 12.8 billion rubles,

which is equivalent to 11.3% of the projected GDP. Excluding the illiquid part and funds reserved for the purchase of Sberbank shares, free funds amount to about 8.5% of GDP or 9.6 trillion rubles. With an average oil price of no more than \$ 40, based on the current budget rule, about 1.5% of GDP should be used to replace the deficit in oil and gas revenues. Also, the revenue part of the budget will lose about 2.5% of GDP, which should be used to meet spending obligations. And the announced direct expenditures of the state to support the national economy are about 1-1.5% of GDP. Further, it is worth noting that there is a possibility of a significant slowdown in the growth of the Russian economy in the next 2-3 years, which will lead to a decrease in non-oil and gas revenues in the amount of 2-2.5% of GDP per year. In addition, the national welfare Fund is unlikely to be replenished at the current cut-off price.

The above suggests that it is necessary to make an important decision on how to provide direct support to the Russian economy. On the one hand, it is possible to use the funds of the national welfare Fund, since it has real liquid funds that can be quickly used if the regulatory framework changes accordingly. On the other hand, due to the low level of domestic debt, Federal loan bonds can be placed for direct support of the national economy. Due to the compression of the stock market, the demand for sovereign debt may be insufficient, in which case a significant part of it can be taken by the Central Bank, either through direct purchases or through REPO operations with banks.

Further, it is important to consider the necessary measures and the cost of direct support to the population and businesses to avoid a deep crisis and ensure a rapid recovery of the economy in order to determine whether it is appropriate to use the funds of the national welfare Fund to Finance these measures.

In connection with the introduction of measures to restrict economic activity and the organization of a mandatory self-isolation regime, as well as the increase in prices for food products, it is necessary to take the following measures to help citizens and small businesses:

- Direct financial assistance to citizens left without jobs and means of subsistence, as well as to pensioners;
- Non-refundable subsidies for small and medium-sized businesses to pay salaries and rent.

The total cost of these measures may be about 2.5-3 trillion rubles a month, according to economists. It is worth noting that the volume of the national welfare Fund.

Due to the high cost of the proposed measures to support the economy and citizens, it seems irrational to Finance them entirely from the national welfare Fund, which will lead to its almost complete exhaustion by the end of the year. In this regard, the mechanism of internal government borrowing should also be activated through the issue of Federal loan bonds in the amount of 2-3 trillion rubles, which, due to the compression of demand in the stock market, can be purchased by the Central Bank.

Conclusion

Summing up all the above, we can conclude that due to the atypical nature of the current downturn in the Russian economy and the need to take urgent and effective measures, it seems appropriate to use the funds of the national welfare Fund to ensure the financing of the proposed measures for at least one month. If economic restrictions are extended, it will be necessary to expand domestic borrowing. These measures will help maintain employment and support small and medium-sized businesses, as well as contribute to a faster recovery of the economy in the post-crisis period.

References:

1. Archangelskaya L. Yu., Bondarenko N. O. Features of functioning of sovereign funds at the turn of the 20th-21st centuries. Bulletin of the financial University. 2019. №4.
2. Kononova V. Foundation of national tradition. Profile. 2019. 20.11.
3. Kosov M. E. Evaluation of the effectiveness of management of sovereign funds. Finance and credit. 2018. № 12.
4. Kutsuri G. N., Vasin E. A. Management of sovereign funds. Moscow: UNITY-DANA, 2016.
5. Kudrin A., Sokolov I. Budget rules as a tool of balanced budget policy. Economic issue. 2017. №17.
6. Shmigol N. S. Budget rules as a tool for achieving financial stability and economic growth. Economy. Right. Taxes. 2016.
7. Crown crisis-2020: what will happen and what to do. Liberal mission Foundation URL: <http://liberal.ru/lm-ekspertiza/koronakrizis-2020-chto-budet-i-chto-delat> (accessed: 30.04.2020).
8. World Bank Open Data. World Bank URL: <https://data.worldbank.org/> (accessed: 21.03.2020).

კორონავირუსის (COVID-19-ის) გავრცელების პროგნოზირების პრობლემა მსოფლიოსთვის

აკაკი გაბელაია

ფიზიკა-მათემატიკურ მეცნიერებათა დოქტორი,
ახალი უმაღლესი სასწავლებლის მონვეული პროფესორი,
საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის პროფესორი

აბსტრაქტი

როგორც ცნობილია, უკანასკნელ პერიოდში კორონავირუსის COVID-19-ის გავრცელება სასიცოცხლო მნიშვნელობის პრობლემად იქცა მთელი მსოფლიოსთვის. საკმარისია იმის თქმაც, რომ იგი მსოფლიო ჯანდაცვის ორგანიზაციამ, 2020 წლის 11 მარტს, პანდემიად გამოაცხადა. აქედან გამომდინარე, გასაგებია თუ რა მნიშვნელობა შეიძლება ენიჭებოდეს მისი გავრცელების პროგნოზირების პრობლემას. მოცემული ნაშრომი ეძღვნება ამ მხრივ ჩვენ მიერ ჩატარებული კვლევის გამოცდილებას და შედეგებს.

გარკვეულობისათვის უნდა შევნიშნოთ, რომ ჩვენ მიერ პროგნოზირების თვალსაზრისით განხილული იყო კორონავირუსის გავრცელების ისეთი ძირითადი მაჩვენებლები, როგორცაა ინფიცირების საერთო შემთხვევათა რაოდენობა (მსოფლიოში) მიმდინარე მომენტისათვის (total cases) და აქტიური შემთხვევების რაოდენობა მიმდინარე მომენტისათვის (active cases).

ამ მაჩვენებლების პროგნოზული შეფასებები ჩვენ მიერ ნაპოვნი იყო 13 თებერვლიდან დაწყებული. ამასთან, იმის გათვალისწინებით, რომ ამ პერიოდიდან დაწყებული ვირუსი (რომელიც თავდაპირველად ჩინეთში გავრცელდა) მოედო მთელ მსოფლიოს, ანუ დრამატულად შეიცვალა მისი გავრცელების არეალი და, გარდა ამისა, ჩვენ მიერ პროგნოზირებისთვის გამოყენებულ მოდელთა უმრავლესობა ატარებდა მოკლევადინ ხასიათს, აუცილებელი გახდა ჩვენი პროგნოზული შეფასებების პერიოდული კორექტირება. ამასთან, უნდა შევნიშნოთ, რომ თავდაპირველად ჩვენ მიერ ნაპოვნი პროგნოზული შეფასებები (რომელიც ძირითადად ჩინეთში ვირუსის გავრცელების მონაცემებს ეყრდნობოდა) აღმოჩნდა საკმაოდ ზუსტი. კერძოდ, ჩვენი პროგნოზის თანახმად, მარტის ბოლოსთვის ვირუსით ინფიცირებულთა საერთო რაოდენობა არ უნდა გასცდენოდა 85000-ს, რეალურად კი ამ მაჩვენებელმა ჩინეთში (რომელმაც ეს ვირუსი ფაქტობრივად უკვე დამარცხა!), 21 მარტის მდგომარეობით, 81008 შეადგინა.

საკვანძო სიტყვები: კორონავირუსი, პროგნოზირება, პროგნოზირების მოდელები, პროგნოზული შეფასებების სიზუსტე.

როგორც ცნობილია, უკანასკნელ პერიოდში კორონავირუსის COVID-19-ის გავრცელება სასიცოცხლო მნიშვნელობის პრობლემად იქცა მთელი მსოფლიოსთვის. საკმარისია იმის თქმაც, რომ იგი მსოფლიო ჯანდაცვის ორგანიზაციამ 2020 წლის 11 მარტს, პანდემიად გამოაცხადა. აქედან გამომდინარე, გასაგებია თუ რა მნიშვნელობა შეიძლება ენიჭებოდეს მისი გავრცელების პროგნოზირების პრობლემას. ქვემოთ აღწერილი იქნება ამ მხრივ ჩვენ მიერ ჩატარებული კვლევის შედეგები და გამოცდილება.

გარკვეულობისთვის უნდა შევნიშნოთ, რომ ჩვენ მიერ პროგნოზირების თვალსაზრისით განხილული იყო კორონავირუსის გავრცელების ისეთი ძირითადი მაჩვენებლები, როგორცაა **ინფიცირების საერთო შემთხვევათა რაოდენობა (მსოფლიოში) მიმდინარე მომენტისათვის (total cases)**, რომელსაც ქვემოთ აღვნიშნავთ **infic** ცვლადით და **აქტიური შემთხვევების (ე.ი. ამ ვირუსით დაავადებულთა) რაოდენობა მიმდინარე მომენტისათვის (active cases)**, რომელსაც ქვემოთ აღვნიშნავთ **ac** ცვლადით. (გასაგებია, რომ ამ ორ სიდიდეს შორის სხვაობა წარმოადგენს გამოჯანმრთელებულ და გარდაცვლილ პაციენტთა ჯამურ რაოდენობას (მთელი მსოფლიოს მასშტაბით).)

თავდაპირველად ჩვენ ვცადეთ infic ცვლადის მნიშვნელობათა პროგნოზირება, 22/01-13/02 2020 პერიოდის მონაცემთა ბაზაზე (დღეების წრილში), 13/02-29/02 პერიოდისათვის. აქედან გამომდინარე, გასაგებია, რომ 13 თებერვლის მონაცემი ჩვენ მიერ გამოყენებული იყო ე.წ. ex post პროგნოზირების ანუ პროგნოზირების მოდელის შერჩევის მიზნით.

საინტერესოა შევნიშნოთ, რომ ამ (პირველ ეტაპზე) ამ მოდელთა მახასიათებლებიდან და 13 თებერვლის მონაცემიდან გამომდინარე, პროგნოზირების ყველაზე საიმედო მოდელად ჩავთვალეთ ფერჰიულსტის ლოგისტიკური ზრდის მოდელი [Verhulst, 1845 :1-45] რომლის ზოგადი სახეც ასე გამოიყურება:

$$P(t) = \frac{K_0}{(K - P_0)e^{-rt} + P_0}, \quad (1)$$

სადაც P_0 აღნიშნავს პოპულაციის (ამ შემთხვევაში ინფიცირებულთა) რიცხოვნობას საწყის მომენტში, ხოლო K პოპულაციის (ამ შემთხვევაში ინფიცირებულთა) მაქსიმალური რიცხვია.

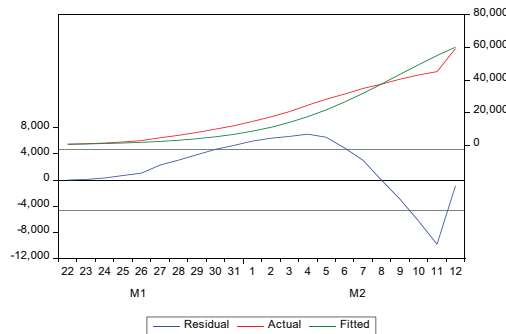
უნდა შევნიშნოთ, რომ ამ პერიოდში ვირუსი ძირითადად ჩინეთში იყო გავრცელებული და მონაცემებიც ძირითადად ჩინეთში მის გავრცელებას შეესაბამებოდა.

მოცემულ შემთხვევაში, 13 თებერვლის მონაცემის გათვალისწინებით, ჩვენ მიერ K პარამეტრის სიდიდე აღებული იყო 85000-ის ტოლად (რაც ამ შემთხვევაში საკმარისად ზუსტი გამოდგა, იმის გათვალისწინებით, რომ ამ მაჩვენებელმა 15 სექტემბრის მდგომარეობით 85214 შეადგინა! (ე.ი. პროგნოზირების მომენტიდან 7 თვის განმავლობაში პროგნოზის ცდომილება რეალური მნიშვნელობის მიმართ, მხოლოდ 0.25 % გამოვიდა!!)

ასე რომ ზრდის მაქსიმალური ტემპის, r -ის სიდიდეს, მოცემულ შემთხვევაში ვეძებდით რეგრესიის შემდეგი განტოლებიდან (უნდა შევნიშნოთ, რომ ჩვენ მიერ ყველა ძირითადი გაანგარიშება ჩატარებული იყო ცნობილი კომპიუტერული პროგრამის EViews-10-ის [გაბელაია ა., გაბელაია ლ., 2017: 433] ბაზაზე):

$$\text{INFIC}=(85000*580)/((85000-580)*\text{EXP}(-C(1)*@\text{TREND})+580).$$

ამ რეგრესიის შედეგად მიღებულმა r პარამეტრის მნიშვნელობამ შეადგინა $r=0.279355$. ამასთან, ამ რეგრესიის დეტერმინაციის კოეფიციენტი 0,93-ის რიგისა იყო, ძალზე მაღალი (59,2-ის ტოლი) t -სტატისტიკით, მხოლოდ დარბინ-უოტსონის სტატისტიკა გამოვიდა ძალზე მცირე, რაც იმაზე მეტყველებს, რომ რეგრესიას შეიძლება ახასიათებდეს სისტემატური ცდომილებები. გარდა ამისა, აღნიშნული მოდელის სიზუსტეზე გარკვეულ წარმოდგენას იძლევა მისი ცდომილების დიაგრამაც (იხ. ნახ. 1)).

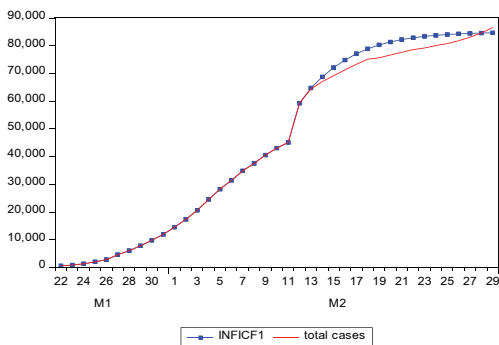

ნახ.1. ინფიცირების ლოგისტიკური მოდელის ცდომილების დიაგრამა

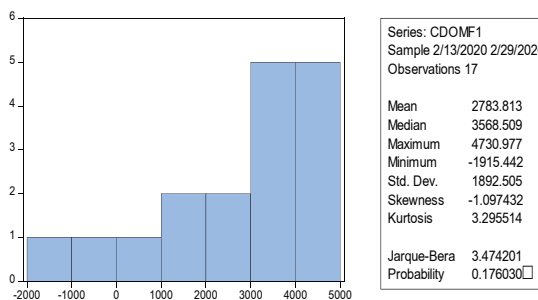
რაც შეეხება ამ მოდელიდან გამომდინარე infic სიდიდის პროგნოზულ შეფასებებს და მათ თანაფარდობას ამ სიდიდის რეალურ მნიშვნელობებთან მოცემული პერიოდისათვის, ნაჩვენებია ნახ.

2-ზე, სადაც infic და inficf1, შესაბამისად, აღნიშნავს ინფიცირებულთა რაოდენობის რეალურ სიდიდეს და მის (წინასწარ) პროგნოზულ შეფასებას.

მიღებული პროგნოზული შეფასებების ცდომილებაზე უფრო ზუსტ წარმოდგენას იძლევა მისი ცდომილების cdomf1=inficf1-infic ჰისტოგრამა და სტატისტიკური მახასიათებლები, რომლებიც ნაჩვენებია ნახ. 3-ზე.

ნახ.2. ინფიცირების პროგნოზული და რეალური მაჩვენებლების დინამიკა 13/02-29/02 2020 პერიოდისათვის

ნახ.3. ინფიცირების პროგნოზული შეფასებების ცდომილების ჰისტოგრამა და სტატისტიკური მახასიათებლები

როგორც ვხედავთ, ამ (პირველ) ეტაპზე პროგნოზირების შედეგები არც ისე ცუდია (საშუალო ცდომილებამ და სტანდარტულმა გადახრამ საპროგნოზო პერიოდისათვის, შეადგინეს, შესაბამისად 2784 და 1593 ერთეული).

შეიძლება დავრწმუნდეთ, რომ ამ პროგნოზული შეფასებების ე.წ. აპროქსიმაციის საშუალო ცდომილებამ (ცდომილების მოდულების პროცენტულმა საშუალომ რეალურ მნიშვნელობათა მიმართ), რომელიც, მოცემულ შემთხვევაში იანგარიშება ფორმულით:

$$A = \left(\frac{1}{n} \sum_{i=1}^n \left| \frac{\text{inf icf1}_i - \text{inf } \dot{c}_i}{\text{inf } \dot{c}_i} \right| \right) * 100\%$$

(სადაც n პროგნოზირების ჰორიზონტის სიგრძეს აღნიშნავს) 3.3 % შეადგინა!

უნდა შევნიშნოთ, რომ თანდათანობით, მას შემდეგ რაც ვირუსი გასცდა ერთი ქვეყნის საზღვრებს, მისი გავრცელების დინამიკა მნიშვნელოვნად დაშორდა ზემოთ გამოყენებული ლოგისტიკური მრუდის ფორმას (რომელიც, როგორც ზემოთაც აღვნიშნეთ, იძლევა შედარებით გრძელვადიანი პროგნოზირების საშუალებას!) და მოითხოვა უფრო რთული, მაგ. ARIMA-ს (ავტორეგრესიისა და მცოცავი საშუალოს ინტეგრირებული მოდელების) გამოყენება (რაც ვიზუალურადაც კარგად ჩანს ვირუსის რეალური გავრცელების გრაფიკებზე). ამასთან, ამ მოდელების მინუსი ისაა, რომ ისინი ჩვეულებრივ იძლევიან მოკლევადიან პროგნოზებს!

კერძოდ, მეორე ეტაპზე ჩვენ ვცადეთ ინფიცირებულთა საერთო რაოდენობის პროგნოზირება მარტის თვისთვის, უკვე იანვარ-თებერვლის მონაცემებიდან (უფრო ზუსტად, 22/01-29/02 2020) გამომდინარე, უკვე ზემოხსენებული ARIMA-ს ტიპის მოდელების ბაზაზე.

infic ცვლადის ტრენდულმა მოდელმა, ავტორეგრესიული წევრით, ამ პერიოდისათვის მიიღო სახე:

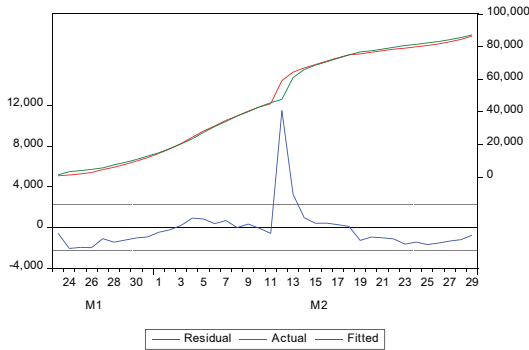
$$\text{INFIC} = 2419.82056382 * @TREND + [\text{AR}(1)=0.934518885427, \text{UNCOND}, \text{ESTSMPL}=\rangle 1/23/2020 \text{ } 2/29/2020\rangle]. (2)$$

უნდა შევნიშნოთ, რომ ამ რეგრესიის დეტერმინაციის კოეფიციენტი ძალიან მაღალი გამოვიდა (0,99-ის რიგის), პარამეტრთა t-სტატისტიკები, შესაბამისად, 6.4, 10.8 და 5.8-ის ტოლი, მხოლოდ

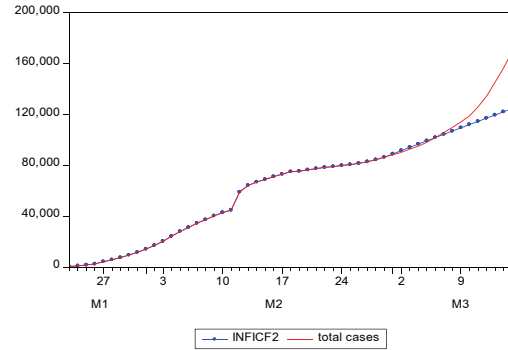
დარბინ-უოტსონის სტატისტიკა გამოვიდა ცოტა დაბალი (1.26-ის რიგის), რაც იმაზე მეტყველებს, რომ რეგრესია არაა დაზღვეული სისტემატური ცდომილებებისგან. ცხადია, აღნიშნული მოდელის სიზუსტეზე გარკვეულ წარმოდგენას იძლევა მისი ცდომილების დიაგრამაც (იხ. ნახ. 4)).

რაც შეეხება ამ მოდელიდან გამომდინარე infic სიდიდის პროგნოზულ შეფასებებს და მათ თანაფარდობას ამ სიდიდის რეალურ მნიშვნელობებთან 1-15 მარტის მონაცემებიდან გამომდინარე, ნაჩვენებია ნახ. 5-ზე, სადაც infic და inficf2, შესაბამისად, აღნიშნავს ინფიცირებულთა რაოდენობის რეალურ სიდიდეს და მის (წინასწარ) პროგნოზულ შეფასებას.

როგორც ვხედავთ, პროგნოზირების სიზუსტე სწრაფად უარესდებოდა 11 მარტიდან დაწყებული, როცა ვირუსი, ფაქტობრივად, მთელ მსოფლიოს მოედო. ბუნებრივია, რომ ეს დრამატული ცვლილებები, ვირუსის გავრცელების არეალსა და პირობებში ძალზე მნიშვნელოვნად ართულებდა მისი პროგნოზირების პრობლემას, მით უფრო იმის გათვალისწინებით, რომ ჩვენ აქ ჩვეულებრივ ვიყენებდით პროგნოზირების პასიურ მეთოდებს, რომლებიც ემყარება იმ დაშვებას, რომ მომავალი უნდა ჰგავდეს წარსულს. სწორედ ამით აიხსნება ის გარემოება, რომ ქვემოთ ჩვენ იძულებული ვიყავით გვეკეთებინა ე.წ. ოპტიმისტური და პესიმისტური პროგნოზული შეფასებები, რომლებიც ძალზე მნიშვნელოვნად განსხვავდებოდა ერთმანეთისგან.

ნახ.4. ინფიცირების (2) მოდელის ცდომილების დიაგრამა

ნახ.5. ინფიცირების პროგნოზული და რეალური მაჩვენებლების დინამიკა 1/03-15/03 2020 პერიოდისათვის

აქედან გამომდინარე, ჩვენ მიერ მიღებული იყო გადაწყვეტილება ჩვენი პროგნოზული შეფასებების კორექტირების შესახებ მიმდინარე წლის 11 მარტიდან.

რაც შეეხება ჩვენ მიერ მიღებული პროგნოზული შეფასებების სიზუსტეს **მარტის პირველი დეკადისთვის**, მისი აპროქსიმაციის საშუალო ცდომილებამ 2 % შეადგინა!

უნდა შევნიშნოთ, რომ ზემოთ მოყვანილის ანალოგიური მოდელებიდან მიღებული infic ცვლადის პროგნოზული შეფასებების აპროქსიმაციის საშუალო ცდომილებამ **მარტის მეორე დეკადისთვის 2.8 % შეადგინა!**

ყოველივე ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე (უკვე **მეთხე ეტაპზე!**), ჩვენ გავაკეთეთ პროგნოზული შეფასებები **მარტის მესამე დეკადისთვის, რომლისთვისაც აპროქსიმაციის საშუალო ცდომილებამ 1.75 % შეადგინა!**

გარდა ამისა, როგორც შესაბამისმა გაანგარიშებებმა გვიჩვენა, **13 თებერვალი-31 მარტი პერიოდისათვის, ჩვენი პროგნოზების აპროქსიმაციის საშუალო შეწონილმა ცდომილებამ 2.57 % შეადგინა!**

მეხუთე ეტაპზე, აპრილის პირველი ნახევრისთვის ინფიცირების პროგნოზული შეფასების აპროქსიმაციის საშუალო ცდომილებამ 2.14 % შეადგინა.

მექვსე ეტაპზე, ანუ აპრილის მეორე ნახევარში პროგნოზული შეფასებების აპროქსიმაციის საშუალო ცდომილებამ 1.7 % შეადგინა.

მეშვიდე ეტაპზე, ანუ **მაისის პირველ ნახევარში** ჩვენი პროგნოზული შეფასებების აპროქსიმაციის საშუალო ცდომილებამ 0.54 % შეადგინა.

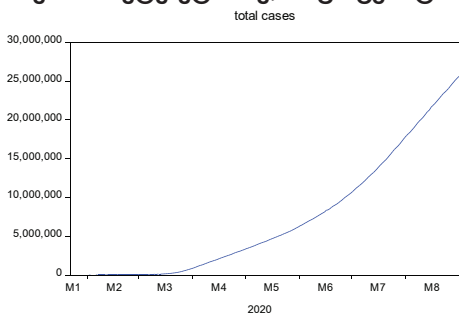
მერვე ეტაპზე, **16 მაისი-15 ივნისის პერიოდისათვის** ჩვენი პროგნოზული შეფასებების აპროქსიმაციის საშუალო ცდომილებამ 0.9 % შეადგინა.

მეცხრე ეტაპზე, ანუ **ივნისის მეორე ნახევრისთვის** ჩვენი პროგნოზული შეფასებების აპროქსიმაციის საშუალო ცდომილებამ 2.73 % შეადგინა.

მეათე ეტაპზე, **ივლისის პირველ ნახევარში** ჩვენი პროგნოზული შეფასებების აპროქსიმაციის საშუალო ცდომილებამ 2.23 % შეადგინა.

მეთერთმეტე ეტაპზე, ანუ **ივლისის მეორე ნახევარში** ჩვენი პროგნოზული შეფასებების აპროქსიმაციის საშუალო ცდომილებამ 1.2 % შეადგინა.

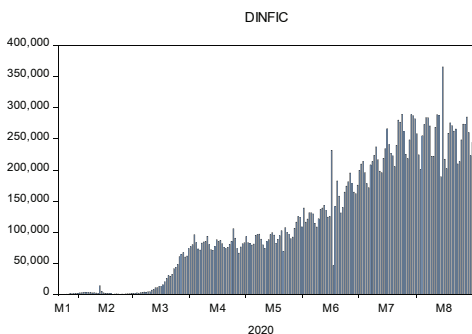
მეთორმეტე ეტაპზე, ანუ **აგვისტოში** პროგნოზული შეფასებების აპროქსიმაციის საშუალო ცდომილებამ 2.15 % შეადგინა.

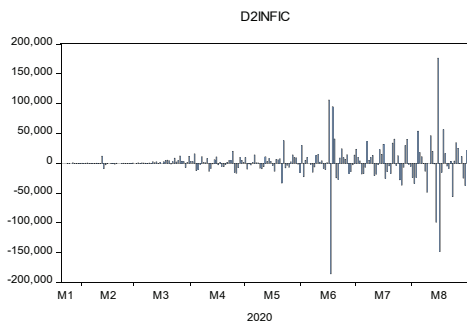
დაბოლოს, ვირუსის გავრცელების ძირითადი მახასიათებლების დინამიკა მსოფლიოსათვის (დღეების ჭრილში) 2020 წლის იანვარ-აგვისტოს პერიოდში ასე გამოიყურებოდა (იხ. ნახ. 6-9):

ნახ. 6. ინფიცირებულთა რაოდენობის infic დინამიკა 2020 წლის იანვარ- აგვისტოს პერიოდში (დღეების ჭრილში)

როგორც ვხედავთ, ჩვენ მიერ გამოყენებული პროგნოზირების მოდელები (რომლებიც, როგორც ცნობილია კარგად მუშაობენ მოკლევადიან პერსპექტივაში!) მართლაც საკმარისად მაღალ სიზუსტეს აჩვენებენ მაქსიმუმ თვის პერსპექტივაში (შემდეგ მათი სიზუსტე ეცემა!).

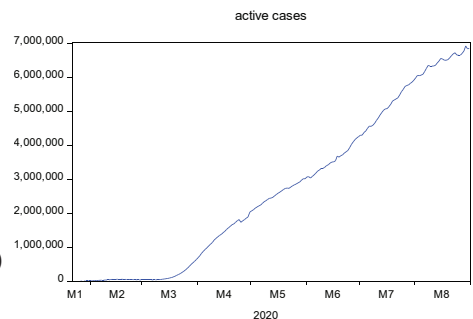

ნახ. 7. ინფიცირებულთა რაოდენობის ზრდის „სიჩქარის“ d(infic) დინამიკა 2020 წლის იანვარ- აგვისტოს პერიოდში (დღეების ჭრილში)

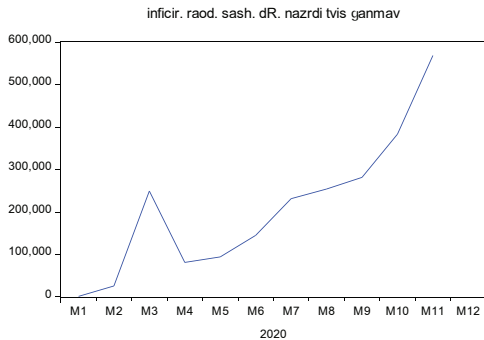

ნახ. 8. ინფიცირებულთა რაოდენობის ზრდის „აჩქარების“ d(infic,2) დინამიკა 2020 წლის იანვარ- აგვისტოს პერიოდში (დღეების ჭრილში)

ნახ. 9. ვირუსით დაავადებულთა რაოდენობის ac დინამიკა 2020 წლის იანვარ- აგვისტოს პერიოდში (დღეების ჭრილში)

მეორე მხრივ, ვირუსი უახლოეს პერსპექტივაში „გაჩერებას არ აპირებს“, რაც პროგნოზირების ზემოთ მოყვანილი მეთოდების გამოყენების პერსპექტიულობას ეჭვქვეშ აყენებს. აქედან გამომდინარე (პროგნოზირების ჰორიზონტის ზრდის მიზნით!), შეიძლება აზრი ჰქონდეს ახალი მაჩვენებლის განხილვას, როგორცაა მაგ., „ინფიცირებულთა რაოდენობის საშუალო დღიური ნაზრდი თვის განმავლობაში“, რაც მოგვცემს საშუალებას გავაკეთოთ ამ მაჩვენებლის პროგნოზი რამდენიმე თვის შემცველი ჰორიზონტისათვის, რითაც ჩვენ შემდგომში ვაპირებთ დავკავდეთ! მით უფრო, რომ ცენტრალური ზღვართი თეორემის თანახმად, ამ მაჩვენებლის განხილვა ახლოს უნდა იყოს ნორმალურთან, რაც გაამარტივებს მისთვის სარწმუნო პროგნოზული შეფასებების პოვნის ამოცანას.

კერძოდ, ამ მაჩვენებლის დინამიკა მსოფლიოსთვის 2020 წლის იანვარ-ოქტომბრის მონაცემებით ასე გამოიყურებოდა:

ნახ. 10. ინფიცირებულთა რაოდენობის საშუალო დღიური ნაზრდის დინამიკა მსოფლიოში 2020 წლის იანვარ-ოქტომბრის მონაცემებით

როგორც ვხედავთ, მოცემულ პერიოდში ეს მაჩვენებელი (მარტში ლოკალურ მაქსიმუმის თუ არ ჩავთვლით) აღმავალი ხაზით ვითარდებოდა, ე.ი. მსოფლიოში ვირუსის გავრცელებას ჰქონდა პერმანენტურად აღმავალი დინამიკა, თუმცა ამ ზრდას არ ჰქონია ისეთი ზვავისებური ზრდის ხასიათი, როგორსაც ადგილი ჰქონდა საქართველოში ბოლო ორი თვის განმავლობაში.

უნდა შევნიშნოთ, რომ რაც შეეხება ამ ვირუსისგან გამონვეულ სიკვდილიანობის მაჩვენებელს (გარდაცვლილთა პროცენტულ შეფარდებას გამოჯანმთელებულთა და გარდაცვლილთა რაოდენობების ჯამთან), იგი თავდაპირველად საკმარისად სწრაფად გაიზარდა 21 %-მდე, თუმცა შემდეგ ნელ-ნელა ჩამოვიდა 3 %-მდე (უკვე ოქტომბრის ბოლოს მონაცემებით!). ამასთან, უნდა გავითვალისწინოთ, რომ ზემოთ ჩვენ ვსაუბრობდით ამ მაჩვენებლის კუმულატიურ (დაგროვილ) მნიშვნელობაზე! რაც შეეხება მის მიმდინარე მნიშვნელობას (იქიდან გამომდინარე, რომ „კრიტიკულები“ შეადგენენ დაავადებულთა მიმდინარე რაოდენობის მხოლოდ 1 %-ს), უნდა ვიგულისხმოთ, რომ სიკვდილიანობის მიმდინარე მაჩვენებელი ამ ვირუსითვის კიდევ უფრო დაბალია. თუმცა, სამწუხაროდ, მას გავრცელების ძალზე მაღალი სიჩქარე ახასიათებს.

ლიტერატურა:

1. Verhulst, P. F., Recherches Mathématiques sur La Loi D'Accroissement de la Population, *Nouveaux Mémoires de l'Académie Royale des Sciences et Belles-Lettres de Bruxelles*, 18, Art. 1, 1-45, 1845 (Mathematical Researches into the Law of Population Growth Increase).
2. გაბელაია ა., გაბელაია ლ. ეკონომეტრიკული ანალიზისა და პროგნოზირების კომპიუტერული პაკეტის EViews-ის, საფუძვლები, თბილისი, 2017, 433 გვ.

PROBLEM OF PREDICTING THE SPREAD OF CORONAVIRUS (COVID-19) FOR THE WORLD

Akaki Gabelaia

Georgian Technical University,
New Higher Education Institute

Abstract

It is well known, that the recent spread of the Coronavirus COVID-19 has become a vital problem for the whole world. Suffice it to say that it was declared a pandemic by the World Health Organization on March 11 this year. Therefore, it is understandable what the significance of the problem of predicting its spread may be. This work is dedicated to the experience and results of our research in this regard.

For clarity, we have note, that we discussed the forecasting problem for such characteristics of spread of the virus as the total number of infections worldwide (total cases) and the number of active cases (active cases).

Predictive estimates of these indicators have been found by us since February 13. However, given that the virus (originally spreading in China) spread around the world, that is, its spread has dramatically changed and, in addition, most of our prediction models have been short-lived, periodic adjustments to our prognostic estimates have been necessary.

However, it should be noted that the prognostic estimates we initially found (based mainly on the spread of the virus in China) were quite accurate. Specifically, according to our forecast, by the end of March, the total number of people infected with the virus should not have exceeded 85,000, actually in China (which actually defeated the virus!), as of March 21, amount of infected is 81008.

Keywords: Coronavirus, Prediction, Prediction Models, Predictive Validity.

1. Introduction

Recently, the spread of coronavirus COVID-19 has become a vital problem for the whole world. Suffice it to say that it was declared a pandemic by the World Health Organization on March 11 this year. Therefore, it is understandable what importance can be attached to the problem of predicting its prevalence. The results and experience of our research in this regard will be described below.

2. Presentation of the main research material

For certain, it should be noted that in terms of our prediction, we considered the main indicators of the spread of coronavirus, such as the total number of cases of infection (in the world) for the current time (**total cases**), which is described below with the variable $infc$ and the number of active cases (i.e. infected with this virus) for the current moment (**active cases**), which is denoted below by the variable ac . (Understandably, the difference between these two values is the total number of patients who have recovered and died (worldwide).)

Initially we tried to predict the values of the $infc$ variable in the database for the period 22 / 01-13 / 02 2020 (in days), for the period 13 / 02-29 / 02. Therefore, it is clear that the data of February 13 were used by us in the so-called ex post forecasting or for selecting a forecasting model.

It is interesting to note that based on the characteristics of these models (at the first stage) and the data of February 13, we considered the most reliable model of forecasting the Ferhulsts logistic growth model [Verhulst, 1845 :1-45], whose general appearance looks like this

$$P(t) = \frac{K_0}{(K - P_0)e^{-rt} + P_0}, \quad (1)$$

where P_0 denotes the number of population (in this case infected) at the initial moment, and K is the maximum number of population (in this case infected).

It should be noted that during this period the virus was mainly spread in China and the data were mainly consistent with its spread in China.

In this case, taking into account the data of February 13, we took the value of the K parameter equal to 85000 (which in this case turned out to be quite accurate, considering that this figure was 85214 as of September 15!) (I.e. within 7 months forecasting Error with real value, only 0.25% came out !!)

So the magnitude of the maximum rate of increase, r , in this case we were looking for from the following equation of regression (it should be noted that all our basic calculations were performed on the basis of the well-known computer program EViews-10 [Gabelaia A., Gabelaia L. 2017:433 p.]:

$$INFIC = (85000 * 580) / ((85000 - 580) * \text{EXP}(-C(1) * @TREND) + 580).$$

The value of the r parameter obtained as a result of this regression was $r = 0.279355$. However, the determination coefficient of this regression was in the order of 0.93, with a very high (equal to 59.2) t -statistic, only the Durbin-Watson statistic came out very small, indicating that the regression may be characterized by systematic errors. In addition, a diagram of its error gives some idea of the accuracy of this model (see Fig. 1).

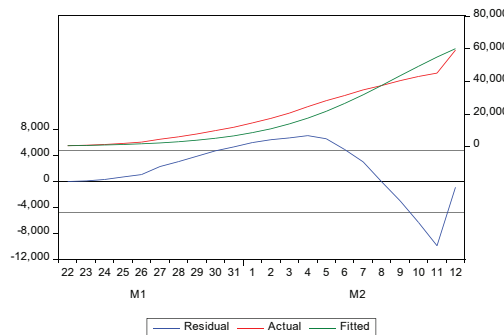

Fig.1. Error diagram of the logistics model of infection

As for the predictive estimates of infic magnitude based on this model and their ratio to the actual values of this magnitude for a given period, is shown in Figs. 2, where infic and infic1, respectively, indicate the actual magnitude of the number of infected and its (pre-) forecast.

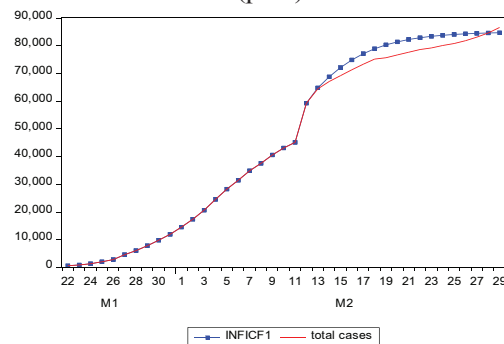

Fig.2. Dynamics of prognostic and real indicators of infection
For the period 13 / 02-29 / 02 2020

A more accurate representation of the error of the obtained predictive estimates is given by the $cdomf1=inficf1-infic$ histogram of its error and the statistical characteristics shown in Figs. At 3 p.m.

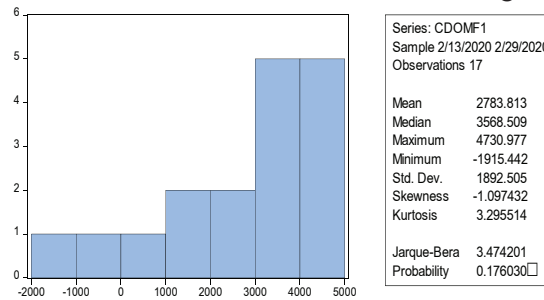

Fig.3. Histogram and statistical characteristics of error in predictive estimates of infection

As we can see, the forecasting results at this **(first) stage** are not so bad (the mean error and standard deviation for the forecasting period were 2784 and 1593 units, respectively).

We can be sure that the so-called the mean error of the approximation (percentage of the modulus of error relative to the real values), which in this case is calculated by the formula

$$A = \left(\frac{1}{n} \sum_{i=1}^n \left| \frac{inf icf1_i - inf \dot{e}_i}{inf \dot{e}_i} \right| \right) * 100\%$$

(where n denotes the length of the forecast horizon)

amounted to 3.3%!

It should be noted that gradually, after the virus has crossed the borders of one country, the dynamics of its spread has significantly deviated from the form of the logistic curve used above (which, as mentioned above, allows for relatively long-term forecasting!) and demanded more complex, e.g. use of ARIMA (Integrated Models of Autoregression and moving average (which is visually well visible on the actual virus distribution graphs). However, the disadvantage of these models is that they usually give short-term forecasts!

In particular, **in the second stage**, we tried to predict the total number of infected people for the month of March, based on the data already in January-February (more precisely, 22 / 01-29 / 02 2020), based on the already mentioned ARIMA type models.

The trend model of the $infic$ variable, with an autoregressive member, for this period took the form:

$$INFIC = 2419.82056382 * @TREND + [AR(1)=0.934518885427, UNCOND, ESTSMPL="1/23/2020 2/29/2020"]. \quad (2)$$

It should be noted that the coefficient of determination of this regression came out very high (in the order of 0.99), the t-statistics of the parameters were equal to 6.4, 10.8 and 5.8, respectively, only the Durbin-Watson statistics came out a little low (in the order of 1.26), which suggests that regression is not insured against systematic errors. Clearly, the diagram of its error also gives some idea of the accuracy of this model (see Fig. 4)).

As for the predictive estimates of $infic$ magnitude based on this model and their ratio to the actual values of this magnitude based on the March 1-15 data shown in Figs. 5, where $infic$ and $inficf2$, respectively, indicate the actual number of infected and its (pre-) forecast.

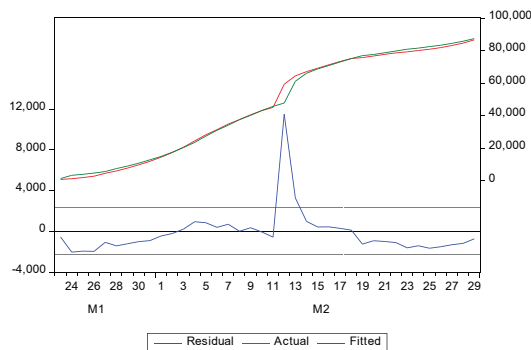

Fig.4. Infection (2) model error diagram

As we can see, the accuracy of the prediction deteriorated rapidly from March 11, when the virus spread to virtually the entire world. Naturally, these dramatic changes, in the area and conditions of the spread of the virus, greatly complicated the problem of its prediction, especially since we here usually use passive prediction methods based on the assumption that the future should look like the past. This explains the circumstance that below we were forced to do the so-called optimistic and pessimistic forecast estimates that differed significantly from each other.

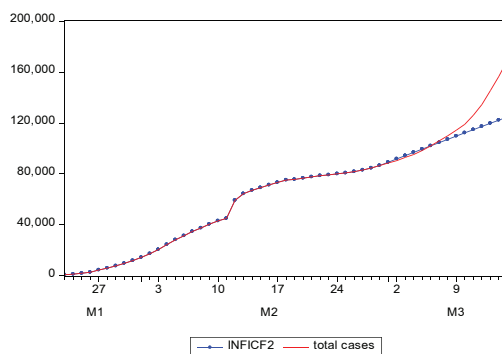

Fig.5. Dynamics of prognostic and real indicators of infection
For the period 1 / 03-15 / 03 2020

Therefore, we made the decision to adjust our forecast estimates from March 11 this year.

As for the accuracy of the forecast estimates we received for the first decade of March, the average error of its approximation was 2%!

It should be noted that the average error in the approximation of the predicted estimates of the infic variable obtained from similar models above was 2.8% for the second decade of March!

Based on all the above (already in the fourth stage!), we made forecasts for the third decade of March, for which the average approximation error was 1.75%!

In addition, as the relevant calculations show, for the period 13 February-31 March, the weighted average error of the approximation of our forecasts was 2.57%!

In the fifth phase, the average error in the approximation of the prognostic assessment of infection for the first half of April was 2.14%.

In the sixth phase, ie in the second half of April, the average error in the approximation of forecast estimates was 1.7%.

In the seventh stage, ie in the first half of May, the average error in the approximation of our forecast estimates was 0.54%.

In the eighth phase, for the period May 16-June 15, the average error in the approximation of our forecast estimates was 0.9%.

In the ninth phase, i.e. for the second half of June, the average error in the approximation of our forecast estimates was 2.73%.

In the tenth phase, the average error in the approximation of our forecast estimates for the first half of July was 2.23%.

At the eleventh stage, i.e. in the second half of July, the average error in the approximation of our forecast estimates was 1.2%.

In the twelfth stage, i.e. in August the average error in the approximation of the forecast estimates was 2.15%.

Finally, the dynamics of the main characteristics of the spread of the virus to the world (in terms of days) between January and August 2020 looked like this (see Figure 6-9):

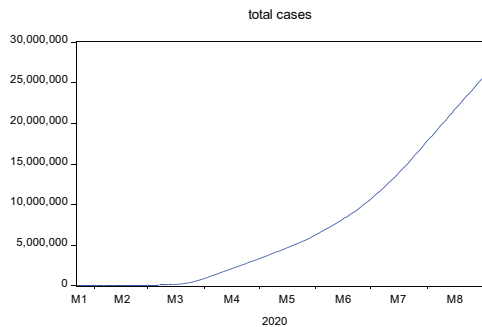

Fig.6. Dynamics of the number of infected (infc) in the period January-August 2020 (in terms of days)

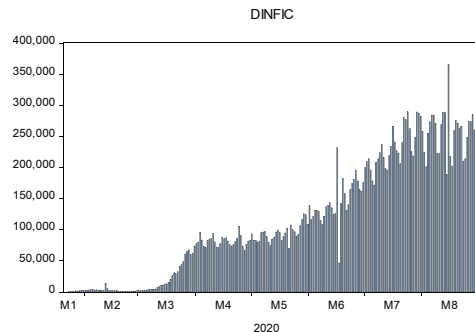

Fig.7. Dynamics of the growth rate of the number of infected people (d(infc)) in the period January-August 2020 (in terms of days)

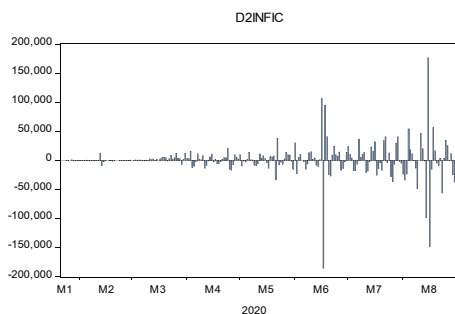

Fig.8. Dynamics of „acceleration“ of the growth of the number of infected people (d(infc, 2)) in the period January-August 2020 (in terms of days)

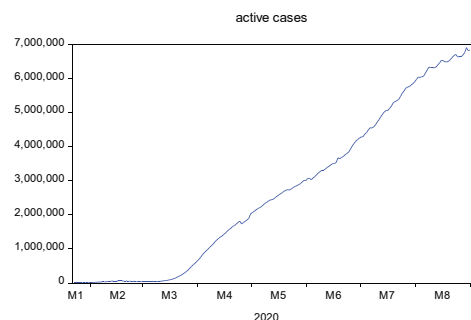

Fig.9. Dynamics of the number of patients with the virus (ac) in the period January-August 2020 (in terms of days)

As we can see, the forecasting models we use (which are known to work well in the short run!) Show really high enough accuracy for a maximum of a month (then their accuracy drops!). On the other hand, the virus is „not going to stop“ in the near future, which calls into question the prospects of using the above

prediction methods. Therefore (in order to increase the forecasting horizon!), It may make sense to consider a new indicator such as e.g. „Average daily increase in the number of infected people per month“, which will allow us to make a forecast of this figure for a horizon of several months, which we are going to do in the future!

Therefore (in order to increase the forecasting horizon!), It may make sense to consider a new indicator such as e.g. „Average daily increase in the number of infected people per month“, which will allow us to make a forecast of this figure for a horizon of several months, which we are going to do in the future! Moreover, according to the central limit theorem, the distribution of this indicator should be close to normal, which will simplify the task of finding reliable predictive estimates for it.

In particular, the dynamics of this indicator for the world in January-October 2020 looked like this:

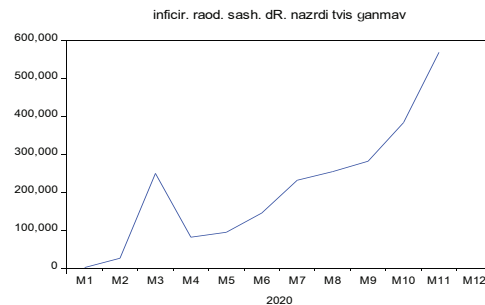

Fig.10. Average daily increase in the number of infected dynamics in the world with January-October 2020 data

Conclusion

As we can see, in the given period this indicator (if we do not count the local maximum in March) was developing in an ascending line, i.e. the spread of the virus in the world had a permanently upward dynamics, although this growth was not as avalanche-like in Georgia as it has been in the last two months.

It should be noted that as for the mortality rate caused by this virus (percentage of deaths to the total number of survivors and deaths), it initially increased rapidly enough to 21%, but then slowly dropped to 3% (as of the end of October!). However, we must bear in mind that above we talked about the cumulative (accumulated) value of this indicator! As for its current importance (since „critical“ make up only 1% of the current number of patients), we must assume that the current mortality rate for this virus is even lower. However, unfortunately, it is characterized by a very high speed of propagation.

References

1. Verhulst, P. F., Recherches Mathématiques sur La Loi D'Accroissement de la Population, *Nouveaux Mémoires de l'Académie Royale des Sciences et Belles-Lettres de Bruxelles*, 18, Art. 1, 1-45, 1845 (Mathematical Researches into the Law of Population Growth Increase).
2. Gabelaia A., Gabelaia L. Econometrical analyzes and Forecasting package EViews fundamentals (Georgian). Tbilisi, 2017,433 p.

ორგანიზაციის ანტიკრიზისული სტრატეგიული მართვის ეფექტიანობის კრიტერიუმები COVID-19-თან ბრძოლის წინააღმდეგ შპს „ახალი უმაღლესი სასწავლებლის“ მაგალითზე

ასმათ შამუგია

ეკონომიკის დოქტორი,
ახალი უმაღლესი სასწავლებლის
აფილირებული ასისტენტი პროფესორი

ქეთევან კვიციანიძე

ახალი უმაღლესი სასწავლებლის
აფილირებული ასისტენტი,
ადამიანური რესურსების მართვის სამსახურის უფროსი

აბსტრაქტი

XXI საუკუნის გამონეგები გვაიძულებს ყოველთვის ვიყოთ ფორმაში, აღვიქვამდეთ და ვაკონტროლებდეთ სწრაფად ცვალებად გარემოს და სწორად ვრეაგირებდეთ მასში მიმდინარე პროცესებზე.

თანამედროვე სამყაროში, გახსნილ და გლობალური ხასიათის საინფორმაციო სივრცეში, სადაც აზრებისა და იდეების მუდმივი და მრავალფეროვანი გაცვლა მიმდინარეობს, იქ, სადაც არ არსებობს შეზღუდვები და კრიტიკული კონტენტი საკმაოდ ხშირია, ყველა ტიპის ორგანიზაცია მონყვლადია ნეგატიური ინფორმაციის გავრცელების მიმართ, რაც, რასაკვირველია, მათ რეპუტაციას და საქმიან იმიჯს აზიანებს.

წინამდებარე კვლევის მიზანია, თანამედროვე ეტაპზე კომპანიის ანტიკრიზისული სტრატეგიული მართვის ეფექტიანობის კრიტერიუმების გააანალიზება და შემდგომი განვითარების გზების ძიება. კვლევის თეორიულ და მეთოდოლოგიურ საფუძველს წარმოადგენს ეროვნული და უცხოელი მეცნიერების შესაბამისი პრობლემების მკვლევარების შრომები, სტატიები, ნორმატიული აქტები, აგრეთვე სხვადასხვა სამეცნიერო-კვლევითი ინსტიტუტის ნაშრომები, ყოველწლიური სპეციალური ჟურნალებისა და ბეჭდვითი მედიის მიერ გამოქვეყნებული შესაბამისი მასალები, პუბლიკაციები, ინტერნეტრესურსები, სადაც ასახულია განვითარებული და პოსტსაბჭოთა ქვეყნების პრაქტიკული გამოცდილების ანალიზი და შეფასება.

მოცემულ ნაშრომში გამოკვეთილია რისკ-მენეჯმენტის ფუნქციები, მიგნებულია თანამედროვე ეტაპზე კომპანიის ანტიკრიზისული სტრატეგიული მართვის დადებითი და უარყოფითი ასპექტებისთვის; ასევე, დასკვნის სახით, ჩამოყალიბებულია ეფექტიანობის კრიტერიუმები გრძელვადიან პერსპექტივაში ზემოაღნიშნული პროცესების გასაუმჯობესებლად.

სტატიაში შემოთავაზებულია ორგანიზაციის ანტიკრიზისული მართვის პროცესის ეტაპები.

კვლევის ობიექტია შპს „ახალი უმაღლესი სასწავლებლის“ ანტიკრიზისული სტრატეგიული მართვის ეფექტიანობის კრიტერიუმები. შესაბამისად, პრაქტიკული მაგალითის სახით წარმოდგენილია ამ ინოვაციური, ავტორიზებული უმაღლესი საგანმანათლებლო დაწესებულების სოციალური პასუხისმგებლობა Covid-19-თან ბრძოლის წინააღმდეგ.

საკვანძო სიტყვები: ანტიკრიზისული, სტრატეგიული, მართვა, ორგანიზაცია.

გლობალური პანდემიის პირობებში დღითი დღე სულ უფრო მეტ მნიშვნელობას იძენს კარიერის განვითარების თანამედროვე ტენდენციები, დაქირავებულსა და დამქირავებელს შორის ინოვაციური კომუნიკაცია და შრომის ორგანიზაციის ისეთი მეთოდები, როგორცაა დისტანციური მუშაობის ფორმატი, ვირტუალური დასაქმება და სხვ. [ხომერიკი, 2008:353].

როგორც ცნობილია, მსოფლიო საზოგადოებამ დააგროვა საკმაოდ დიდი გამოცდილება გაკოტრების (ვალივალთანობის) შესახებ კანონმდებლობის შექმნის საკითხში. მეტნაკლებად, გაკოტრების პროცედურის შესახებ მდიდარი გამოცდილება გააჩნიათ საბაზრო ურთიერთობების განვითარებულ ქვეყნებში ფუნქციონირებად ორგანიზაციებს.

აღსანიშნავია, რომ სხვადასხვა მასშტაბის საკომუნიკაციო კრიზისები, ჩვეულებრივი დღის წესრიგის ნაწილია და თითოეულ მათგანს სჭირდება სწორი, გრძელვადიან შედეგზე გათვლილი ანტიკრიზისული კომუნიკაცია [8].

ანტიკრიზისული მართვა წარმოადგენს PR მიმართულებას, რომელიც შეიმუშავებს ჩარჩო-გეგმას შესაძლო კრიზისულ სიტუაციათა პროგნოზირებისათვის და მის აღმოსაფხვრელად; აყალიბებს სტრატეგიებს, რომ დაასწროს მოსალოდნელ კრიზისს და შეაჩეროს იგი; ხოლო კრიზისის პირობებში კი ახორციელებს კომუნიკაციის პროცესის მართვას, რომელიც ორიენტირებულია ორგანიზაციის პოზიციის განვითარებაზე, ასევე მოქმედებს პრობლემის აღქმაზე; იცნობს ჭორებისა და დეზინფორმაციის გავრცელებას, ანეიტრალებს და მინიმუმამდე ამცირებს კრიზისის შედეგებს. პროფესიონალიზმის მწვერვალად ითვლება არა მხოლოდ პრობლემათა მართვაზე ორიენტირება ორგანიზაციის დასაცავად შიდა ფაქტების ზემოქმედებისგან, არამედ ისიც, რომ კომპანიამ მიიღოს სარგებელი მისი საქმიანი აქტივობის გაძლიერებით, სწორედ ფაქტთა განეიტრალების ხარჯზე, რომლებიც საფრთხეს უქმნიან იმ უპირატესობებს, რაც მას გააჩნია [7].

ანტიკრიზისული მართვის პროცესი მოიცავს წინაკრიზისულ მენეჯმენტს, კრიზისის ხელმძღვანელობას, პოსტკრიზისულ მოქმედებებსა და გადარჩევითილებებს. კრიზისისგან მინიმალური ზიანის მისაღებად, საჭიროა მისთვის მზადების დაწყება მანამ, სანამ რეალურად კრიზისი დაწყებულია.

კრიზისის დროს პირველი, რაც ხშირ შემთხვევაში ვითარდება, სპონტანურობაა. მოტივირებული მენეჯერები საფრთხის არსებობის შემთხვევაში წინასწარ დებენ ანტიკრიზისულ სტრატეგიებს და ქმნიან სცენარებს, აძლიერებენ კადრებს. სწორედ ამგვარ მართვის სტილს იყენებს კვალიფიციური პროფესიონალებით დაკომპლექტებული გუნდი, ჩვენი კვლევის ობიექტი – შპს „ახალი უმაღლესი სასწავლებელი“ საკუთარ საქმიანობაში.

ბუნებრივია ფრიად საინტერესოა, თუ რა ხერხებით ხდება ანტიკრიზისული კამპანიის დაგეგმვა. კრიზისის იდენტიფიცირების დროს საჭიროა შემდეგი მხარდამჭერი ღონისძიებების გატარება:

- სამუშაო ჯგუფის შექმნა და ფუნქციების დელეგირება;
- ძირითადი ქმედებების დროში დაგეგმვა;
- ვითარების მიზეზების იდენტიფიკაცია;
- მესიჯ ბოქსების შექმნა;
- ძირითადი შეტყობინებების გენერირება;
- პირველი პირის ფსიქოლოგიური მხარდაჭერა;
- კვლევები და გასაუბრებები;
- გარე ფაქტორების შეფასება;
- პერსონალის დატრენინგება;
- მედია მასალების შემუშავება და არასასურველი მესიჯების კომუნიკაცია;
- დროის ინტერვალში შედეგის ანალიზი.

ორგანიზაციის ანტიკრიზისული სტრატეგია გულისხმობს, თავის ზუსტ რესურსულ უზრუნველყოფას, რაც ძალიან რთულ ამოცანას წარმოადგენს გარე გარემოს არამდგრადობის პირობებში. მიუხედავად ამისა, ასეთი სიტუაციებიც ექვემდებარება გადანყვეტას შესაბამისი ძალისხმევის შემთხვევაში.

ანტიკრიზისული სტრატეგია სარისკო სიტუაციების მკაცრ „დერეფანში“ მოქცევის ღონისძიებათა კომპლექსია, თავისებური რისკ-მენეჯმენტის განხორციელებაა. რისკ-მენეჯმენტი რისკისა და ეკონომიკური ურთიერთობების (პირველ რიგში ფინანსური) მართვის სისტემაა და მოიცავს მმართველობითი მოქმედების სტრატეგიასა და ტაქტიკას.

აღსანიშნავია, რომ ანტიკრიზისულ მენეჯმენტში განასხვავებენ რისკ-მენეჯმენტის შემდეგ ფუნქციებს:

- მართვის ობიექტის ფუნქცია, რომელსაც მიეკუთვნება რისკის აცილების ორგანიზაცია;
- კაპიტალის სარისკო დაბანდებები;
- რისკის მოცულობის შემცირებასთან დაკავშირებული სამუშაოები;
- რისკების დაზღვევის პროცესი: სამეურნეო პროცესების სუბიექტებს შორის ეკონომიკური ურთიერთობები და კავშირები; მართვის სუბიექტების ფუნქციები, რომელთა შორის იგულისხმება პროგნოზირება, ორგანიზაცია, კოორდინაცია, რეგულირება, სტიმულირება და კონტროლი.

ანტიკრიზისული სტრატეგიული მენეჯმენტი, როგორც მმართველობითი საქმიანობის სპეციფიკური სახე, მკაცრი მოსაზღვრე პარამეტრებით და ვიწრო მიმართულების მიზნობრივი ორიენტაციით, ექვემდებარება შეფასებას ეფექტიანობის თვალსაზრისით. მიზანდასახულობის თანახმად, ანტიკრიზისული სტრატეგიული მართვის შედეგი საჭიროა იყოს ორგანიზაციის გადასვლა განონანსორებული (დაბალანსებული) ფუნქციონირების უფრო მაღალ ეკონომიკურ ხარისხში, ვიდრე ეს იყო კრიზისის წინა პერიოდში. ამასთანავე, თუ „გარე“ მმართველობისათვის (ძირითადად ფინანსური მართვა) საბოლოო შედეგს წარმოადგენს კრედიტორებთან ანგარიშსწორება (მათ შორის გადასახადები) და პერსონალზე ხელფასის გაცემა, შიდა მმართველისათვის (ძირითადად, საწარმოო მართვა) მთავარ მიზანს წარმოადგენს ფინანსურ-ეკონომიკური ბალანსის მიღწევა, როგორც საწარმოო-ეკონომიკური სისტემის სრულყოფის შედეგი. თუ პირველ შემთხვევაში ანტიკრიზისულ მართვას, როგორც წესი, არ გააჩნია საწარმოო საქმიანობის გაგრძელება, მეორეში – მისი წარმატებული შედეგი წარმოადგენს ორგანიზაციის შემდგომი პროგრესირებადი ფუნქციონირების საფუძველს.

ამრიგად, კომპანიის „გარე“ და „შიდა“ ანტიკრიზისული მართვის მიზანდასახულობის ასეთი დიფერენციაცია მართვის საქმიანობაში ერთდროულად ანაწილებს შუალედურ მიზნებს. სტრატეგიული მმართველის (როგორც არსებულის, ისე გარედან დანიშნულის) პირველი რიგის მიზანს და ეფექტიანობის (კურსის სისწორის) მთავარ შუალედურ საზომს წარმოადგენს კრიზისული კომპანიის გუნდში საკადრო პროცესებისა და ფინანსური ანგარიშსწორების **სტაბილურობის მიღწევა**.

ფინანსური რესურსების უკიდურესი შეზღუდულობის დროს კომპანიის გენერალური მენეჯერის წინაშე დგას შემდეგი ორი, ერთმანეთთან მჭიდროდ დაკავშირებული, ამოცანა: **აღწარმოების პროცესის გაგრძელება და გუნდში „აფეთქებების“ დაუშვებლობა**. ამასთანავე, ანტიკრიზისული მენეჯმენტის ეფექტიანობის მაჩვენებლები არის მშვიდი მდგომარეობის უზრუნველყოფა, ხელმძღვანელობა რაც უფრო ხანგრძლივი პერიოდის განმავლობაში შეძლებს კოლექტივში საქმიანი გარემოს შენარჩუნებას, მით უფრო მაღალია მის მიერ განსახორციელებელი ანტიკრიზისული მართვის კურსის სისწორე (შედეგიანობა).

მიჩნეულია, რომ კრიზისული კომპანიის ოთხ ძირითად ტიპს შორის – **პროდუქციის გასაღება, და-**

ნახარჯები, ფინანსები და მენეჯმენტი – ამ უკანასკნელს უკავია განსაკუთრებული ადგილი. ეს აიხსნება იმით, რომ, თუ არ გადაწყდა მართვისა და მმართველობის პრობლემა, შეუძლებელი ხდება დანარჩენი სამის ნეგატიური მოვლენის გადალახვა. რაც შეეხება მენეჯმენტის კრიზისს, მნიშვნელოვანია ის, რომ მისი გადალახვის მცდელობა შეიძლება იყოს წარუმატებელი მაშინ, როცა ვერ მოხერხდება კვალიფიციური კადრების შესაბამისი რაოდენობის მოზიდვა. კვალიფიციური კადრების დეფიციტი აიხსნება იმით, რომ, როცა კომპანია შედის კრიზისულ ზონაში, მას, პირველ რიგში, ტოვებენ მმართველობის ყველა დონის კვალიფიციური კადრები. ასეთი სიტუაცია აიძულებს კრიზისული ორგანიზაციის ხელმძღვანელს იზრუნოს კვალიფიციური მმართველობითი კადრების შენარჩუნებაზე. განსაკუთრებით – საკუთარ მოადგილეებსა და ქვედანაყოფების სპეციალისტებზე.

კრიზისული კომპანიის უმაღლესი ხელმძღვანელობის განსაკუთრებული ზრუნვის საგანს წარმოადგენს სიმშვიდის უზრუნველყოფა ინვესტორების, მენეჯმენტისა და პერსონალის ინტერესების დაბალანსებით. ორგანიზაციის მენეჯერები ვალდებული არიან უზრუნველყონ ინტერესთა ბალანსი ინვესტორებსა და პერსონალს შორის, რასაც გააჩნია ნაწილობრივი დამთხვევის შესაძლებლობა მხოლოდ მოცემული კომპანიის ჩარჩოებში. ცნობილია, რომ ორგანიზაციის კრიზისულ მდგომარეობაში შესვლის კვალობაზე ინტერესების თანხვედრის ზონა „ვინროვდება“ და შეიძლება გადაიქცეს ნულის ტოლად, რაც ნიშნავს ფირმის ლიკვიდაციას.

ინვესტორების, მენეჯერებისა და პერსონალის ინტერესების თანხვედრის შესაფასებლად იყენებენ მეთოდს, რომელშიც ანტიკრიზისული მართვის ეფექტიანობის კრიტერიუმად გამოიყენება **ინტერესების თანხვედრის მაჩვენებელი**. ამასთანავე, კომპანიის მენეჯმენტს გამოყოფენ პერსონალის შემადგენლობიდან ორგანიზაციაში მისი განსაკუთრებული სტატუსის გამო: ერთი მხრივ, იგი მოიცავს დაქირავებულ კადრს, რის გამოც მისი სტატუსი ემთხვევა პერსონალის სტატუსს, მაგრამ მეორე მხრივ, მას ეკისრება ორგანიზაციაში ინვესტორების ინტერესების წარმოდგენა, რაც ასხვავებს მენეჯერებს დაქირავებულ პერსონალისაგან და ანიჭებს ინვესტორის ნიშნებს. მენეჯმენტის ეს თვისებები კომპანიის უმაღლესი ხელმძღვანელების სახით ანიჭებს მას, ცალკეული ფაქტორის ხარისხს, ან სუბიექტის, რომელიც ფუნქციონირებს სპეციფიკური ნიშნით (მაჩვენებლით).

ამრიგად, რაც მეტია ინვესტორებისა და პერსონალის ინტერესთა დამთხვევის „მოედანი“, ანუ რაც უფრო ფართოა მენეჯმენტის ბაზა, მით უფრო მდგრადია ორგანიზაციის მდგომარეობა. მართებული იქნებოდა ასეთი დამოკიდებულების უკუმდგომარეობაც. კერძოდ, რაც უფრო ფართოა მენეჯმენტის ბაზა, მით უფრო მდგრადია ორგანიზაცია. ამ მდგომარეობის განსხვავებული პროპორციები წარმოადგენს მენეჯმენტის ეფექტიანობის მაჩვენებელს. მაშასადამე, კრიზისული ორგანიზაციის მენეჯმენტის ერთ-ერთი ცენტრალური პრობლემა ხდება საკუთარი ბაზის გაფართოების საშუალების მოპოვება („მმართველობითი ბაზისი“). ჩატარებულმა კვლევებმა აჩვენა, რომ საერთო მენეჯმენტი, მიუხედავად მისი ორგანიზაციაში შუალედური მდგომარეობისა, მაინც იხრება პერსონალის ინტერესებისაკენ და უფრო მეტად ორიენტირებულია კომპანიის ეკონომიკური კომპლექსის ამ ნაწილის რეალიზაციაზე. მოცემულ შემთხვევაში გადამწყვეტი მნიშვნელობა ენიჭება მენეჯერების, განსაკუთრებით უმაღლესი ხელმძღვანელობის ქონებრივ სტატუსს. მენეჯმენტის დისტანცირებას საკუთრების ინსტიტუტებიდან (ინვესტორების) შეუძლია მნიშვნელოვნად შეკუმშოს მათი სტრატეგიული შესაძლებლობების რესურსი (ამ შეკუმშვით განპირობებული ნდობისა და უფლებამოსილების ხარისხი).

ყოველი ხელმძღვანელი, მით უმეტეს, ორგანიზაციის გენერალური მენეჯერი საჭიროა მუდმივად ფიქრობდეს კომპანიის მომავალზე. მწვავე კრიზისულ სიტუაციებშიც კი ხელმძღვანელის სტრატეგიული აზროვნება აუცილებელია მიმართული იყოს კომპანიის კრიზისის შემდგომ ეტაპზე მაღალი ტემპებით განვითარების საფუძვლის შექმნისაკენ, მაგალითად როგორცაა: შიდასა-

ფორმო ურთიერთობების ორგანიზაციული სტრუქტურის ფორმირება; ტექნიკური სიახლეების შესწავლა და დამუშავება; სანარმოო ბაზის განახლება; კადრების სტრუქტურის მიზანდასახული ფორმირება და სხვ. სწორედ ასეთი, მომავალზე, ინოვაციებსა და მუდმივ განვითარებაზე ორიენტირებული ხელმძღვანელი – რექტორი, საქართველოს სოციალურ მეცნიერებათა აკადემიის აკადემიკოსი, სამართლის დოქტორი, აფილირებული პროფესორი, ქალბატონი **თამარ გარდაფხაძე** ეფექტურად მართავს ჩვენი კვლევის ობიექტს – შპს „ახალ უმაღლეს სასწავლებელს.“ ანტიკრიზისული მართვის შემაჯამებელ კრიტერიუმს წარმოადგენს არა კრიზისის გადალახვა, არამედ კომპანიისათვის ისეთი ორგანიზაციულ-ტექნოლოგიური ხარისხის მინიჭება, რომელიც კრიზისული მდგომარეობიდან გამოსვლის შემდეგ უზრუნველყოფს მის აქტიურ განვითარებას.

კრიზისულ კომპანიაში მმართველობითი შრომის შედეგი საჭიროა იყოს დარგებისა და მიმართულებების მიხედვით ორგანიზაციული სტრუქტურის ეტაპობრივი გადალახვა, რაც უზრუნველყოფს მის პროგრესს. ამ კონტექსტში შეიძლება ვიმსჯელოთ ანტიკრიზისულ მართვაზე, როგორც მმართველობით ხელოვნებაზე, რომელშიც მაქსიმალური ხარისხით იზრდება ერუდიციის, გამჭრიახობის, შემოქმედების, ნებისყოფის გამოვლენისა და ენერჯის გამოჩენის, აგრეთვე სხვა გვერდით მომუშავე ადამიანების რწმენით დამუხტვის უნარი.

მმართველობითი აპარატის ფორმირების ძირითადი მიმართულებები, რომელთა განხორციელება საშუალებას აძლევს კრიზისულ კომპანიას, რომ შეინარჩუნოს ექსტრემალურ პირობებში სისტემურ მიდგომებზე დაყრდნობით ეფექტიანი ფუნქციონირების უნარი, მდგომარეობს შემოქმედებით აზროვნებაში. აქ საუბარია კრიზისის შედეგიანი გადალახვის მიზნით მენეჯერების სწავლებაზე; მმართველობითი აპარატის სხვადასხვა კატეგორიების ჩართულობაზე ანტიკრიზისული ამოცანების გადაწყვეტაში; ფსიქოლოგიურად და ორგანიზაციულად მომზადებული მმართველობითი კადრების ჯგუფების ფორმირებაზე; კრიზისული კომპანიის ორგანიზაციულად განმტკიცების მიზნით მმართველობითი ჯგუფების შექმნაზე „დამატების“ პრინციპის მიხედვით, რაც უზრუნველყოფს გენერალური მენეჯერის ინტელექტუალური და ორგანიზაციული თვალსაზრისით გუნდის ფორმირებას.

აუცილებელია „მმართველების გუნდი“ იმგვარად ჩამოყალიბდეს, რომ გამოირიცხოს შესაძლებელი შიდა კონფლიქტები, რაც განსაკუთრებით დამლუპველია კრიზისული ორგანიზაციისათვის.

სოციალური პასუხისმგებლობა ემყარება საზოგადოების სოციალურ პრობლემებზე რეაგირების ნებაყოფლობით პრინციპს და იგი არ არის განსაზღვრული მოქმედი კანონმდებლობით ან მარეგულირებელი ღონისძიებებით. კვლევების თანახმად, 21-ე საუკუნეში სულ უფრო მეტ მნიშვნელობას იძენს სოციალური პასუხისმგებლობა. გამოკითხული მენეჯერები მიიჩნევენ, რომ ბიზნესის სოციალური პასუხისმგებლობის ამაღლების მიმართულებით ზეგავლენა რეალურია, მას გააჩნია უდიდესი მნიშვნელობა და ეს ზეგავლენა კიდევ უფრო მეტად იზრდება დღეს Covid-19-თან ბრძოლის წინააღმდეგ [შუბლაძე, 2008: 6.2 თავი].

წინამდებარე ნაშრომში დეტალურად განვიხილავთ, თუ რას აკეთებენ ბიზნესის წარმომადგენლები საქართველოში გლობალური პანდემიის წინააღმდეგ. ერთ-ერთ ნათელ მაგალითად განვიხილავთ შპს „ახალი უმაღლესი სასწავლებლის“ (შემდგომში ნიუნი) საქმიანობას. იგი, როგორც მაღალი სოციალური პასუხისმგებლობის მქონე ავტორიზებული, უმაღლესი საგანმანათლებლო დაწესებულება, ყოველდღიურად მუშაობს იმისთვის, რომ პრევენციული ზომების გატარებით ხელი შეუწყოს ვირუსთან ბრძოლას, უზრუნველყოს უსაფრთხო სამუშაო გარემო და დაიცვას, როგორც აკადემიური და ადმინისტრაციული პერსონალი, ისე სტუდენტები. აღსანიშნავია, რომ თანამედროვე „ცოდნის ეპოქაში“ ნიუნი უპირატესობას ანიჭებს არაერთი სოციალური პრობლემის მოგვარებას.

ახალი უმაღლესი სასწავლებელი წარმოადგენს სტუდენტისა და პერსონალის პიროვნულ და პროფესიულ განვითარებაზე ორიენტირებულ უმაღლეს საგანმანათლებლო დაწესებულებას, რომლის მისიაა:

1. ცოდნაზე დაფუძნებული სამოქალაქო საზოგადოების მოთხოვნების შესაბამისი განათლების, უნარ-ჩვევების, დემოკრატიული ღირებულებებისა და მოქალაქეობრივი თვითშეგნების მქონე სპეციალისტების მოამზადება;
2. სტუდენტზე ორიენტირებული სწავლების, მათი პიროვნული პოტენციალის რეალიზების, შემოქმედებითი და პრაქტიკული უნარ-ჩვევების განვითარების ხელშეწყობა;
3. ცვალებადი საზოგადოებრივი და შრომის ბაზრის მოთხოვნების შესაბამისი უმაღლესი საგანმანათლებლო პროგრამების შეთავაზება და კონკურენტუნარიანი სპეციალისტების მომზადება, მათი შემდგომი დასაქმების მიზნით;
4. სტუდენტთა და აკადემიური პერსონალის მობილობის ხელშეწყობა;
5. საბაკალავრო პროგრამის ფარგლებში, სტუდენტისათვის დარგის ხარისხიანი ცოდნის მიწოდება და საბაზისო კვლევითი უნარების გამომუშავება, რაც უზრუნველყოფს შემდგომ საგანმანათლებლო საფეხურზე სწავლის გაგრძელების შესაძლებლობას.

ახალი უმაღლესი სასწავლებლის მიზნებია:

- ✓ ტუდენტთათვის პოტენციურ დამსაქმებელთა და შრომის ბაზრის მოთხოვნათა შესაბამისი მაღალი ხარისხის უმაღლესი განათლების შეთავაზება;
- ✓ მაღალკვალიფიციური, კონკურენტუნარიანი სპეციალისტების მომზადება;
- ✓ სტუდენტზე ორიენტირებული თანამედროვე სასწავლო გარემოს შექმნა;
- ✓ საგანმანათლებლო პროგრამების განხორციელების პროცესში თანამედროვე ტექნოლოგიების გამოყენებისა და სწავლება-სწავლის უახლესი მეთოდების დანერგვა;
- ✓ ბაკალავრიატის აკადემიური უმაღლესი საგანმანათლებლო პროგრამების განხორციელება, სრულყოფა და მათ გაუმჯობესებაზე მუდმივად ზრუნვა;
- ✓ ინტეგრაცია მსოფლიო საგანმანათლებლო სივრცეში, საქართველოსა და უცხოეთის უმაღლეს საგანმანათლებლო დაწესებულებებთან ერთობლივი გაცვლითი პროგრამების, მრავალმხრივი ღონისძიებების განხორციელება და ურთიერთგამოცდილების გაზიარება;
- ✓ სასწავლო პროცესში უცხოელი კვალიფიციური სპეციალისტების ჩართვა;
- ✓ სტუდენტთა და აკადემიური პერსონალის მობილობის ხელშეწყობა/წახალისება;
- ✓ აკადემიური პერსონალის კვალიფიკაციის ამაღლებაზე მუდმივად ზრუნვა და შესაბამისი ღონისძიებების გატარება;
- ✓ სპეციალური საჭიროების მქონე და სოციალურად მონწყვლადი სტუდენტებისთვის შესაბამისი სასწავლო პირობებისა და გარემოს უზრუნველყოფა.

ახალი უმაღლესი სასწავლებლის **ხედვაა**, წარმოადგენდეს ევროპული სტანდარტების შესაბამის, სტუდენტზე ორიენტირებულ უმაღლეს საგანმანათლებლო დაწესებულებას, რომელსაც ექნება მაღალი ნდობა და საყოველთაო აღიარება როგორც ადგილობრივ, ისე საერთაშორისო დონეზე.

ახალი უმაღლესი სასწავლებლის ღირებულებებია:

- ✓ კეთილსინდისიერება;
- ✓ უწყვეტი განვითარებისკენ სწრაფვა;

- ✓ აკადემიური თავისუფლება;
- ✓ გამჭვირვალობა;
- ✓ სამართლიანობა და თანასწორუფლებიანობა.

2020 წლის 23 მარტიდან, სასწავლებელში, უმაღლესი საგანმანათლებლო პროგრამების (საერთაშორისო ურთიერთობები, ბიზნესის ადმინისტრირება, ტურიზმი) განხორციელება მიმდინარეობს ელექტრონული სწავლების მეშვეობით (როგორც სინქრონული, ისე ასინქრონული ელემენტების გამოყენებით). ქვეყანაში არსებული მძიმე ეპიდემიოლოგიური მდგომარეობის გათვალისწინებით, უსდ-მ მიიღო ყველა შესაბამისი ზომა COVID-19-ის შესაძლო გავრცელების თავიდან არიდების მიზნით და გადავიდა დისტანციური მუშაობის/სწავლების რეჟიმზე. ამასთანავე, სასწავლებლისთვის არსებითად მნიშვნელოვანია სტუდენტთა ინტერესების დაცვა და სასწავლო პროცესის აკადემიური კალენდრის მიხედვით განხორციელება. შესაბამისად, ელექტრონული სწავლების ფორმა საშუალებას იძლევა სასწავლო პროცესი არ გასცდეს ზემოთ აღნიშნულ კალენდარს და იგი განხორციელდეს ხარისხიანად და ეფექტურად.

ამისათვის:

- სასწავლებლის ადმინისტრაციული პერსონალი მუდმივად დეტალურ ინფორმაციას აწვდის სტუდენტებს/პროფესორ-მასწავლებლებს ელექტრონული რესურსების გამოყენების შესახებ;
- სასწავლო პროცესი ხორციელდება ელექტრონული პლატფორმა Zoom-ის მეშვეობით, რომლის გზამკვლევიც ხელმისაწვდომია, როგორც სტუდენტთათვის, ისე პროფესორ-მასწავლებელთათვის. აღნიშნული გზამკვლევი ატვირთულია სასწავლებლის ელექტრონულ ბაზაში, ასევე სასწავლებლის ოფიციალურ ვებ-გვერდზე;
- სტუდენტებს სასწავლებლის ელექტრონული ბაზის მეშვეობით მიეწოდებათ ინფორმაცია წინასწარ შედგენილი ცხრილის შესაბამისად, როდის იქნება ხელმისაწვდომი ელექტრონული კურსები [6].

როგორც გაზაფხულის, ისე შემოდგომის სემესტრში შპს „ახალ უმაღლეს სასწავლებელში“ ჩატარდა კვლევა, რომელიც მიზნად ისახავდა გამოკვეთილიყო, თუ რომელ სტუდენტს, პროფესორ-მასწავლებელს და ადმინისტრაციულ პერსონალს არ ჰქონდა კომპიუტერი და დისტანციური სამუშაო გარემო ოჯახში. კვლევის შედეგებზე დაყრდნობით, ასეთი კატეგორიისთვის, რექტორის ინიციატივით დროებით სარგებლობაში გადაცემული იქნა სასწავლებლის საკუთრებაში არსებული კომპიუტერები და შეძენილ იქნა ინტერნეტპაკეტი.

საჭიროა, აგრეთვე აღინიშნოს ისიც, რომ რექტორის, შპს „ახალი უმაღლესი სასწავლებლის“ აფილირებული პროფესორის, საქართველოს სოციალურ მეცნიერებათა აკადემიის აკადემიკოსის, სამართლის დოქტორის, ქალბატონ **თამარ გარდაფხაძის** ინიციატივით, სოციალური პასუხისმგებლობის ფარგლებში, ყველა სტატუსშეჩერებულ სტუდენტს, სტატუსის აღდგენის შემთხვევაში, სასწავლებელმა 50%-იანი გრანტი შესთავაზა. როგორც მოცემული კვლევის პროცესში გამოიკვეთა, ამ სერვისის შედეგად, სტატუსი რამდენიმე ათეულმა სტუდენტმა აღადგინა.

კვლევის პროცესში ასევე დავაზუსტეთ, რომ სასწავლებელმა გამოხატა სრული მზაობა, ახალი კორონავირუსით გამოწვეული ინფექციის (COVID-19) შედეგად მიყენებული ზიანის შემსუბუქების მიზნით, საქართველოს ადმინისტრაციულ-ტერიტორიულ ერთეულებში, ადგილობრივი თვითმმართველობების მიერ შერჩეულ მაღალრეიტინგულ, სოციალურად დაუცველ და/ან სხვა საჭიროების მქონე 2 (ორ) მოსწავლეს/აბიტურიენტს 2020 წლის ერთიანი ეროვნული გამოცდების შედეგების საფუძველზე ახალ უმაღლეს სასწავლებელში ჩარიცხვის შემთხვევაში, რექტორატმა

შესთავაზა 1 წლის განმავლობაში (2 სემესტრი) უფასოდ სწავლება, ხოლო მომდევნო 3 წლის მანძილზე (6 სემესტრი) სწავლის საფასურის გადახდის შეღავათი შემდეგი პირობებით:

- 2020-2021 სასწავლო წელი (სწავლების პირველი და მეორე სემესტრი) – 100% გრანტი/დაფინანსება;
- შემდგომი 3 წელი (ექვსი სემესტრი) – 30%-იანი გრანტი/დაფინანსება (1 წელი – 675 ლარი, სულ 2025 ლარი);
- 3 წლის მანძილზე, წლიური საფასურის დარჩენილი ნაწილის (1575 ლარი) გადანაწილება 12 თვეზე.

ასევე რექტორმა, ქალბატონმა **თამარ გარდაფხაძემ** და ხარისხის უზრუნველყოფის სამსახურის უფროსმა, შპს „ახალი უმაღლესი სასწავლებლის“ აფილირებულმა პროფესორმა, ეკონომიკის დოქტორმა, ქალბატონმა **ნათია გოგოლაურმა** საქართველოს ადმინისტრაციულ-ტერიტორიულ ერთეულებს, ადგილობრივ თვითმმართველობებს წერილობით მიმართვაში სთხოვეს, რომ მათ უზრუნველყონ სასწავლებლის ინიციატივის/შეთავაზების მიზნობრივი აუდიტორიისთვის მიწოდება და შესაძლო კანდიდატთა შერჩევა/ინფორმირება, ამასთანავე, შერჩეული კანდიდატურების შესახებ ინფორმაციის მიწოდება ერთიანი ეროვნული გამოცდების დაწყებამდე. საჭიროების შემთხვევაში, ქვეყანაში შექმნილი მძიმე ეპიდემიოლოგიური ვითარებიდან გამომდინარე, სასწავლებელმა მათ შესთავაზა დამატებითი ინფორმაციის მიწოდება ონლაინ ან სატელეფონო კონსულტაციით.

სამართლიანობისათვის ყველაზე მნიშვნელოვანია იმ ფაქტის აღნიშვნა, რომ მთელი ამ პერიოდის მანძილზე აკადემიური პერსონალის და ადმინისტრაციის ხელფასი დროულად ირიცხებოდა და დღემდე ასე ირიცხება.

ჩატარებული ანალიზის საფუძველზე შეგვიძლია დავასკვნათ: უაღრესად მნიშვნელოვანად მიგვაჩნია, რომ ორგანიზაციის ანტიკრიზისული მართვის სტრატეგიული ორიენტაციის სრულყოფა მიმდინარეობდეს ქვეყნის ეკონომიკის გლობალურ საბაზრო ურთიერთობებში ჩართვისა და პოზიციების გაძლიერების კვალობაზე, რაზედაც ძირითადად აქცენტს აკეთებს 21-ე საუკუნეში Covid-19-თან ბრძოლის წინააღმდეგ, საქართველოს უმაღლეს საგანმანათლებლო სივრცეში წარმატებით ფუნქციონირებადი, ავტორიზებული, ისეთი სოციალური პასუხისმგებლობის მქონე ინოვაციური ორგანიზაცია, როგორცაა შპს „ახალი უმაღლესი სასწავლებელი“.

ლიტერატურა:

1. შუბლაძე გ., ბ. მღებრიშვილი ბ., ფ. ნონკოლური ფ., „მენეჯმენტის საფუძვლები“, თბ., 2008: 6.2 თავი;
2. ხარებავა რ., „ანტიკრიზისული მართვის კრიტერიუმები, მექანიზმები და მეთოდები“, თბ., საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი, 2010: 22-27;
3. ხომერიკი თ., „მენეჯმენტის საფუძვლები“, თბ.: თსუ-ს გამომცემლობა, 2008;
4. Василевский И., „Иновационный менеджмент“, М., РИОР, 2015: 25-39;
5. Панов А., „Стратегический менеджмент“, изд. М. – Юнити 2017: 103-112;
6. newuni.edu.ge
7. <http://www.nplg.gov.ge/saskolo/index.php?a=term&d=45&t=4011>
8. 4p.com.ge/krizisebis-martva

THE CRITERIA FOR AN EFFECTIVENESS OF AN ORGANIZATION'S ANTI-CRISIS STRATEGIC MANAGEMENT IN THE FIGHT AGAINST COVID-19 ON AN EXAMPLE OF „NEW HIGHER EDUCATION INSTITUTE“ LTD

Asmat Shamugia

Doctor of Economics, Affiliated Assistant Professor of
New Higher Education Institute

Ketevan Kvitsaridze

Head of Human Resources Management Service
of New Higher Education Institute
Affiliated Assistant

Abstract

The challenges of 21st century force us to be always in shape, to perceive and control the rapidly changing environment, and to respond appropriately to the processes taking place in it.

In the modern world, in the open and global information space, where there is a constant and varied exchange of thoughts and ideas, where there are no restrictions and critical content is quite common, all types of organizations are vulnerable to negative information, of course, their reputation and business image.

An aim of the present research is to analyze the criteria for an effectiveness of the company's anti-crisis strategic management on the modern stage and to find ways to further develop it. Theoretical and methodological background of the research includes related works of famous scientists both national and international, articles, normative statements, annual publications, Internet resources, which contain analysis and evaluation of practical experience in developed and post-Soviet countries.

An article offers the stages of an organization's anti-crisis management process.

This paper outlines the risk management functions, there is found the positive and negative aspects of the company's anti-crisis strategic management on the modern stage; Also, as a conclusion, have been formed efficiency criteria to improve an above-mentioned process in the long run.

An object of research is the criteria for an effectiveness of an anti-crisis strategic management of „New Higher Education Institute“ Ltd. Accordingly, as a practical example, there is presented the social responsibility of this innovative, authorized Higher Education Institute in the fight against with Covid-19.

Keywords: Anti-crisis, Strategic, Management, Organization.

1. Introduction

In the context of the global pandemic, modern trends in career development, innovative communication between employee and employer, and methods of labor organization such as remote work format, virtual employment, etc. there are becoming more and more important day by day [Khomeiriki, 2008: 353].

As it is known, the world community has gained a lot of experience in creating legislation on bankruptcy.

More or less, organizations operating in developed countries have rich experience in bankruptcy proceedings.

It should be noted that communication crises of various scales are part of the normal agenda and each of them needs correct, long-term anti-crisis communication [11].

2. Anti-crisis management

Anti-crisis management is a PR direction that develops a framework plan for predicting and eliminating possible crisis situations; Formulates strategies to anticipate and stop an impending crisis; And in times of crisis, manages the communication process, which is focused on developing the position of an organization, as well as acting on the perception of the problem; Eliminates rumors and misinformation, neutralizes and minimizes the consequences of the crisis. The peak of professionalism is considered not only to focus on problem management to protect an organization from an influence of internal facts, but also to benefit the company by strengthening its business activities, at an expense of neutralizing the facts that threaten an advantages it has [6].

An anti-crisis management process includes pre-crisis management, crisis management, post-crisis actions and decisions. To get minimal damage from the crisis, you need to start preparing for it before the crisis actually starts.

The first thing that often develops during a crisis is spontaneity. Motivated managers anticipate anti-crisis strategies and create scenarios in case of danger, strengthen staff. This is management style used by a team of qualified professionals, an object of our research – „New Higher Education Institute“ Ltd in its activities.

Of course, it is very interesting how an anti-crisis campaign is planned. There are needed the following support measures to identify the crisis:

- ❖ Creating a working group and delegating functions;
- ❖ Timely planning of key actions;
- ❖ Identify the causes of the situation;
- ❖ Creating message boxes;
- ❖ Generate key messages;
- ❖ First person psychological support;
- ❖ Surveys and interviews;
- ❖ Assessment of external factors;
- ❖ Staff training;
- ❖ Development of media materials and communication of unwanted messages;
- ❖ Analyze the result at time intervals.

An organization's anti-crisis strategy involves providing it with accurate resources, which is a very difficult task in the face of unsustainable environmental conditions. Nevertheless, such situations are also subject to resolution with due effort.

3. The functions of risk management

Anti-crisis strategy is a set of measures to put risky situations in a strict „corridor“, an implementation of peculiar risk management. Risk management is management system of risk and economic relations (pri-

marily financial) and includes the strategy and tactics of managerial action.

It should be noted that anti-crisis management distinguishes the following functions of risk management:

- ❖ Function of the management object, which belongs to the risk avoidance organization;
- ❖ Venture capital investments;
- ❖ Risk reduction work;
- ❖ Risk insurance process: economic relations and connections between economic process entities; Functions of management entities, including forecasting, organizing, coordinating, regulating, stimulating and controlling.

Anti-crisis strategic management

Anti-crisis strategic management, as a specific type of management activity, with strict boundary parameters and narrow target orientation, is subject to evaluation in terms of effectiveness. According to the purpose, the result of anti-crisis strategic management needs to be the transition of an organization to a higher economic degree of balanced functioning than it was in the pre-crisis period. In addition, if the end result for „external“ governance (mainly financial management) is settlement with creditors (including taxes) and staff remuneration, for an internal manager (mainly industrial management) the main goal is to achieve financial-economic balance as perfection of an industrial-economic system result. If in the first case an anti-crisis management, as a rule, does not have the continuation of production activities, in the second – its successful outcome is the basis for the further progressive functioning of an organization.

Thus, such differentiation of the company's „external“ and „internal“ anti-crisis management intentions simultaneously divides an intermediate goals into management activities. The first-line goal of the strategic manager (both existing and externally appointed) and the main intermediate measure of effectiveness (course accuracy) is to achieve stability of personnel processes and financial settlements in the crisis company team.

In an event of severe financial constraints, the general manager of the company is faced with the following two closely related tasks: to continue the playback process and to prevent „explosions“ in the team. In addition, an effectiveness of anti-crisis management is to ensure a calm state, longer management will be able to maintain business environment in the team, higher an accuracy (effectiveness) of an anti-crisis management course to be implemented.

It is believed that among four main types of crisis companies – product sales, costs, finance and management – latter has a special place. This is explained by the fact that if the problem of management and rulers is not solved, it becomes impossible to overcome another three negative events. As for management crisis, it is important that an attempt to overcome it can be unsuccessful when it is not possible to attract an appropriate number of qualified staff. The shortage of qualified staff is explained by the fact that when a company enters a crisis zone, it is primarily left with qualified staff from all levels of government. Such a situation forces the head of a crisis organization to take care of retaining qualified management personnel. Especially – to their deputies and specialists of subdivisions.

Ensuring peace of mind by balancing an interest of investors, management and staff is a matter of special concern to top management of a crisis company. The managers of an organization are obliged to ensure a balance of interests between an investor and the staff, which has possibility of partial coincidence only within a given company. It is known that due to the crisis of an organization, the zone of coincidence of interests „narrows“ and can turn into zero, which means liquidation of the firm.

There is used a method to assess the convergence of interests of investors, managers and staff, in which the concordance of interests is used as a criterion for an effectiveness of anti-crisis management. In addition, management of the company is separated from the staff because of its special status in an organization: on a one hand, it includes hired staff, so that its status coincides with the status of staff, but on another hand, it's in an interest of investors in an organization. These qualities of management in the form of top managers of the company give it, quality of a particular factor, or an entity that operates on a specific mark (indicator).

Thus, greater the „field“ of interest of investors and staff, i.e. the wider management base, more sustainable the state of an organization. It would be right to reverse such an attitude as well. In particular, the broader management base, more sustainable an organization. Different proportions of this condition represent an indicator of management effectiveness. Therefore, one of the central problems of crisis management is obtaining the means to expand its base („governance base“). Researches have shown that overall management, despite its intermediate position in its organization, still leans towards an interest of its staff and is more focused on the realization of this part of the company's economic complex. In this case, the property status of managers, especially senior management, is crucial. Removing management from property institutions (investors) can significantly diminish the resource of their strategic capabilities (the degree of trust and authority driven by this damping).

Every manager, especially the general manager of an organization needs to constantly think about future of the company. Even in severe crisis situations, the strategic thinking of manager must be aimed at creating a basis for high-speed development of the company in the post-crisis phase, such as: the formation of an organizational structure of internal relations; Study and processing of technical innovations; Production base upgrade; Purposeful formation of staff structure, etc. **Tamar Gardapkhadze**, rector, Academician of Georgian Academy of Social Sciences, Doctor of Law, Professor, is manager of our future research center – „New Higher Education Institute“ Ltd.

The summary criterion of anti-crisis management is not to overcome the crisis, but to give the company an organizational-technological quality that will ensure its active development after overcoming the crisis.

The result of managerial work in a crisis company needs to be a gradual overcoming of organizational stress by sector and direction, which ensures its progress. In this context, we can consider anti-crisis management as an art of governance, in which an ability to show erudition, insight, creativity, willpower and energy, as well as the work of other people, is maximized.

The main directions of the formation of management apparatus, an implementation of which allows the crisis company to maintain an ability to function effectively based on systemic approaches in extreme conditions, lies in creative thinking. Here we are talking about training managers to overcome the crisis effectively; Involvement of different categories of the governing apparatus in solving anti-crisis tasks; Formation of psychologically and organizationally trained management staff groups; To create organizational groups to strengthen the crisis company according to the principle of „addition“, which ensures the formation of the team from an intellectual and organizational point of view of General Manager.

It is necessary to form a „team of rulers“ in such a way as to exclude possible internal conflicts, which is especially disastrous for a crisis organization.

4. Social responsibility

Social responsibility is based on the principle of voluntary response to the social problems of the society

and it is not defined by the current legislation or regulatory measures. According to research, social responsibility is becoming more and more important in 21st century. Managers interviewed believe that an impact on increasing the social responsibility of business is real, it is of great importance and this impact is growing even more today in the fight against Covid-19 [Shubladze, 2008: Chapter 6.2].

In this paper, we discuss in detail what business representatives are doing against the global pandemic in Georgia. One of the clearest examples is an activity of „New Higher Education Institute“ (hereinafter Newuni) Ltd. It, as an authorized, higher education institute with high social responsibility, works daily to help prevent the virus by taking preventive measures, providing a safe work environment and protecting both academic and administrative staff as well as students. It is noteworthy that in the modern „age of knowledge“ Newuni gives priority to solving more than one social problem.

The mission of New Higher Education Institute

New Higher Education Institute is a higher education institution focused on the personal and professional development of students and staff, whose mission is:

- ❖ Training of specialists with education, skills, democratic values and civic self-awareness relevant to the requirements of knowledge-based civil society;
- ❖ Promoting student-centered learning, realization of their personal potential, development of creative and practical skills;
- ❖ Offer higher education programs relevant to needs of the changing public and labor market and train competitive specialists for their further employment;
- ❖ Promoting mobility of students and academic staff;
- ❖ Under the undergraduate program, to provide quality knowledge of the field to the student and to develop basic research skills, which will provide an opportunity to continue their studies at a further educational level.

The goals of New Higher Education Institute are:

- Offer students a high-quality higher education that meets the needs of potential employers and the labor market;
- Training of highly qualified, competitive specialists;
- Creating a modern student-centered learning environment;
- Introduction of the latest methods of use of modern technologies and teaching in the process of implementation of educational programs;
- Implementation, improvement and continuous care of undergraduate academic higher education programs;
- Integration in the world educational space, implementation of joint exchange programs, multilateral events and sharing of mutual experiences with Georgian and foreign higher education institutions;
- Involvement of foreign qualified specialists in the training process;
- Promoting / encouraging mobility of students and academic staff;
- Constantly take care of the professional development of an academic staff and take appropriate measures;
- Providing appropriate learning conditions and environment for students with special needs and socially vulnerable.

The Vision of New Higher Education Institute is:

To be a student-centered higher education institution in line with European standards, which will have high trust and universal recognition both locally and internationally.

The values of New Higher Education Institute are:

- ✓ Good faith;
- ✓ Striving for continuous development;
- ✓ Academic freedom;
- ✓ Transparency;
- ✓ Fairness and equality.

5. COVID-19, A global pandemic, Distance teaching

From March 23, 2020, higher education programs (International Relations, Business Administration, Tourism) will be implemented through e-learning (using both synchronous and asynchronous elements). Given the dire epidemiological situation in the country, administration of Newuni has taken all appropriate measures to prevent the possible spread of COVID-19 and has switched to the distance work / training mode. In addition, it is essential for Ltd to protect an interest of students and to carry out the learning process according to an academic calendar. Consequently, an e-learning form allows learning process not to go beyond an above-mentioned calendar and to be implemented qualitatively and effectively.

For this:

- An administrative staff of Newuni constantly provides detailed information to students / professors about a use of electronic resources;
- The learning process is carried out through an electronic platform ZOOM, the guide of which is available for both students and professors. The mentioned guide is uploaded in an electronic database of an Institute, as well as on an official website of Newuni;
- Students are provided with information through the pre-compiled spreadsheet on when an e-courses will be available [5].

6. Social responsibility of New Higher Education Institute:

In both spring and autumn semesters, a survey was conducted at „New Higher Education Institute“ Ltd to identify which students, faculty, and administrative staff did not have computers and remote work environments in the family. Based on the results of research, for such a category, at an initiative of the Rector, the computers owned by an Institute were temporarily transferred for use and Internet packages were purchased.

It should also be noted that at an initiative of the Rector, Affiliated Professor of „New Higher Education Institute“ Ltd, Academician of Georgian Academy of Social Sciences, Doctor of Law, Mrs. **Tamar Gardapkhadze**, within the framework of social responsibility, all suspended students are offered 50% of the status in case of restoration. As it was revealed in the course of the given research, as a result of this service, the status was restored by several dozen students.

In the course of the research, we also clarified that an Institute has expressed its full readiness to mitigate the damage caused by new coronavirus infection (COVID-19) in an administrative-territorial unit of Geor-

gia, with a high rating, socially vulnerable and / or other needs selected by local governments. In case of enrollment in a New Higher Education Institute based on the results of 2020 Unified National Examinations, the Rectorate offered the student free tuition for 1 year (2 semesters) and a tuition fee discount for the next 3 years (6 semesters) under the following conditions:

- 2020-2021 academic year (first and second semester) -100% grant / funding;
- 3 Next 3 years (six semesters) – 30% grant / funding (1 year – 675 GEL, total 2025 GEL);
- For 3 years, redistribute the remaining part of the annual fee (1575 GEL) for 12 months.

Rector, Mrs. **Tamar Gardapkhadze** and head of Quality Assurance Service, Affiliated Professor of „New Higher Education Institute“ Ltd, Doctor of Economics, Ms. **Natia Gogolauri**, wrote to an administrative-territorial unit of Georgia, local self-governments to provide Selection / informing of possible candidates, as well as providing information about selected candidates before the start of Unified National Examinations. If necessary, due to the severe epidemiological situation in the country, an Institute offered them additional information by online or telephone consultation.

The most important thing for justice is to mention the fact that during this whole period salaries of an academic staff and administration were transferred on time and there are still transferred.

Conclusion

Based on an analysis, we can conclude: It is extremely important to improve the strategic orientation of an organization's anti-crisis management by integrating the country's economy into global market relations and strengthening its position, which mainly focuses on the fight against Covid-19 in 21st century, a functioning, authorized, innovative organization with such social responsibility as „New Higher Education Institute“ Ltd.

References

1. Grdzelishvili N., Khalvashi Sh., „Globalization of economy and international service operations management,“ 2nd International Scientific Conference: Challenges of Globalization in Economics and Business. Ivane Javakhishvili Tbilisi State University, 148-151pp., TB., 2017
2. Kharebava R., „Criteria, mechanisms and methods of anti-crisis management“, Tb., Georgian Technical University, 2010: 22-27
3. Khomeriki T., „Fundamentals of Management“, Tbilisi: TSU Publishing House, 2008
4. Luarsabishvili M., „An Enterprise Competitiveness in the Global Economy“, International Journal „Economy“, Tb., 2020
5. newuni.edu.ge
6. <http://www.nplg.gov.ge/saskolo/index.php?a=term&d=45&t=4011>
7. Panov A., „Strategic management“, ed. M.: – Unity 2017: 103-112
8. Shubladze G., Mghebrishvili B., Tsotskolauri F., „Fundamentals of Management“, Tbilisi, 2008: 6.2 Chapter
9. Vasilevsky I., „Innovation management,“ M., RIOR, 2015: 25-39
10. Zaldastanishvili T., „Globalization – Options for Georgia“, International scientific conference – FORMATION OF MODERN ECONOMIC AREA: BENEFITS, RISKS, IMPLEMENTATION MECHANISMS, Tb., 2016
11. 4p.com.ge/krizisebis-martva

სახელმწიფოს მიერ დემოკრატიის დაცვა კოვიდ პანდემიის დროს ქვემო-ქართლის რეგიონში

ირინა ბენია

ასოცირებული პროფესორი,
თბილისის ჰუმანიტარული სასწავლო უნივერსიტეტი

აბსტრაქტი

მთავარი მიზეზი, რატომაც შევეცადე მემსჯელა იმ საკითხზე, დაიცვა თუ არა სახელმწიფომ დემოკრატია და ინფორმირებულობა ქვემო ქართლის რეგიონში იყო ის, რომ სრულიად ნათელი აღმოჩნდა სახელმწიფოს მხრიდან ამ საკითხის ვერ უზრუნველყოფა. ვიმსჯელებთ იმაზე, თუ რა სახის სისუტეები გამოვლინდა ამ რეგიონში: სტრუქტურული უმუშევრობისა და სიღარიბის მაღალი მაჩვენებლები, ეფექტური სოციალური დაცვის სისტემის არარსებობა, ეთნიკური უმცირესობების ინტეგრაციის დაბალი დონე, რაც გახდა მთავარი მიზეზი CoVid-19 პანდემიური სიტუაციების დაძაბვის დროს, სუსტი სამოქალაქო საზოგადოება და რეგიონული მედია, პროფესიული განათლების და სამუშაო ძალის კვალიფიკაციის დაბალი დონე, ეთნიკური უმცირესობების წარმომადგენლების მიერ სახელმწიფო ენის უცოდინრობა და მათი სუსტი ინტეგრაცია საზოგადოებრივ და პოლიტიკურ ცხოვრებაში, საავადმყოფოებისა და საწოლების არასაკმარისი რაოდენობა, სამედიცინო პერსონალის არაადეკვატური კვალიფიკაცია, მოსახლეობის დიდი ნაწილისათვის შეზღუდული ხელმისაწვდომობა ყოვლისმომცველი სამედიცინო მომსახურებებისა და მედიკამენტების მისაღებად, საზოგადოებრივი ტრანსპორტის ინფრასტრუქტურის არადაამაკმაყოფილებელი მდგომარეობა.

TO WHAT EXTENT THE STATE PROTECTED DEMOCRACY AND AWARENESS IN THE KVEMO KARTLI REGION DURING THE SPREAD OF THE COVID VIRUS

Irina Benia

Associate Professor,
Tbilisi Humanitarian University

Abstract

The main reason why I tried to find out whether state protected or not democracy and awareness in Kvemo Kartli region is that it was clear that the state couldn't defend it. I will discuss the weaknesses that we do have in this region: high rates of structural unemployment and poverty and lack of an effective social security system, low level of integration of ethnic minorities what was the main reason during Covid-19 pandemic situations tension, weak civil society and regional media, low level of professional education and qualification of the workforce, lack of knowledge of the state language by members of ethnic minorities and their weak integration into public and political life, insufficient number and inadequate infrastructure of hospitals and hospital beds, inadequate qualifications of medical staff, weak equipment of ambulance crews, limited access to comprehensive medical services and medicines for the majority of the population, unsatisfactory condition of public transport infrastructure.

Key words: Internal and external migration, demographic situation, ethnic minorities, migrants, economically active population, subsistence benefit, water resources, Algeti National Park, government and civil society, civil sector and media, free trade negotiations.

1. Introduction

Brief socio-economic description of the country

Kvemo Kartli region is located in the south-eastern part of Georgia. The region is bordered on the west by Samtskhe-Javakheti, on the north by Tbilisi, Shida Kartli and Mtskheta-Mtianeti, on the east by Kakheti, on the southeast by the Republic of Azerbaijan and on the south by the Republic of Armenia. Kvemo Kartli covers an area of 6.5 thousand km², 9.3% of the country. The population of the region is 511.2 thousand, which is 11.4% of the population of Georgia. The region includes 347 settlements – 7 cities, 6 small towns and 334 villages. 39% of the region's population lives in cities and towns, 61% in villages. 19 villages of Dmanisi municipality, 46 villages of Tsalka municipality and 35 villages of Tetrtskaro municipality belong to the highland settlements. 44.7% of the population are ethnic Georgians, 45.1% – Azerbaijanis, 6.4% – Armenians and 3.8% – Abkhazians, Ossetians, Russians, Greeks, Ukrainians and Kurds. At the same time, ethnic Georgians predominate in Rustavi and Tetrtskaro, Armenians and Greeks in Tsalka, and Azerbaijanis in Gardabani, Marneuli, Bolnisi and Dmanisi. The population density in the region is 128 people per km². There are 7 self-governing units in Kvemo Kartli region: Rustavi, Bolnisi, Gardabani, Dmanisi, Tetrtskaro, Marneuli and Tsalka municipalities. At the regional level, the executive power of the state is represented by the State Representative-Governor, whose administration is located in Rustavi. Rustavi directly borders Tbilisi.

2. Presentation of the main research material

According to the Kvemo Kartli Region Development Strategy for 2014-2020 a common vision for the development of the region is derived: By 2021, Kvemo Kartli will become one of the fastest growing regions with its solid economy and social prosperity. By 2021, Kvemo Kartli will become one of the fastest growing regions in Georgia with its solid economy and social prosperity, this will significantly increase existing production capacity and exploit new markets as a prerequisite for life for significant raising of the level and long-term well-being of the population. The strategy should facilitate the implementation of the given vision. Accordingly, the overall goal of the region development strategy is: Increasing the competitiveness and well-being of a party, the wise management of its natural resources and tangible assets, improving the business environment, attracting direct investment, overcoming social imbalances and ensuring sustainable economic growth.

The following are the strategic goals, objectives and proposals for the development of the region, the implementation of which is a priority: Capacity building of public authorities, effective management and use of natural resources in the region, capacity building of industrial and energy sectors, promoting the multifaceted and sustainable development of the energy sector, promoting the introduction of new technologies and innovations, development of basic infrastructure and construction, support for agricultural development, attracting foreign direct investment in the region, support for small and medium enterprises, support for the establishment of small and medium enterprises, development of trade and services sector, development of tourism industry and improving the tourist infrastructure, support for software initiatives and their implementation, improving the level of tourist services, first of all arranging utilities and other public services, establish an effective system of social security and health care, development of education, culture and sports, implement effective environmental activities, ensuring media and civil society development, reducing gender inequality and integrating ethnic minorities into public and state life. These was the goals according to the 2014-2020 strategy.

It is very important to underline the potential of this region: Kvemo Kartli region is rich in natural resources. Rivers, lakes, groundwater – are the water resources of Kvemo Kartli region. Compared to other regions of Georgia, mineral water and thermal water resources are small. There are 6 reservoirs in the region used for drinking water supply, energy and irrigation. The energy sector is represented by three thermal power plants located in Gardabani. Over the past decade, the imbalance between the rate of electricity generation and the demand for electricity has been gradually increasing, this still has a negative impact on the socio-economic development of the region. Therefore, great importance is attached to the development of small hydropower resources and renewable energy sources, which Kvemo Kartli has in sufficient quantities. Kvemo Kartli has significant potential in terms of energy generation, using renewable resources such as hydropower, wind and solar energy. Kvemo Kartli occupies 21.7% of the forest area, which is the lowest rate among the regions of Georgia. The area of the forest fund is 143.2 thousand hectares, of which 134.6 hectares are covered by forest. In terms of biodiversity, the Algeti Valley stands out, where the **Algeti National Park** has been established; Kvemo Kartli has a diverse mineral and mining industry operating at its base. There are more than 200 non-ferrous, ferrous and precious metal ores in the region, a large part of which is still unexploited. The building and paving stones on its territory are also a resource of strategic importance for the region, their stock is quite large. High quality minerals are extracted in the region – basalt and tuff. These minerals are in great demand in both domestic and foreign markets. In addition, copper, barite, tungsten, nickel, iron, zinc, sulfate, manganese, marble, gypsum, white stone are extracted. No less important role in the development of the industrial sector of the region can be played by the development of construction ceramics, glass containers and porcelain raw materials and the development of the production of ceramic and glass containers in the region. Clay-gypsum deposits of the region are considered as an important type of raw material.

The proximity of Kvemo Kartli to Tbilisi, Tbilisi Airport and the Republics of Azerbaijan and Armenia, its location at the intersection of transport corridors and the East-West Energy Corridor, and the high level of urbanization provide a good opportunity for regional development. Compared to other regions, Kvemo Kartli has a relatively positive dynamics of natural increase, which means that in the long run, there is a challenge to provide the growing population in the region with social infrastructure, social services and jobs. According to the available official data, the population of Kvemo Kartli is 511, 2 thousand people. Recent data show a positive balance of natural population growth in both cities (2693) and villages (1229) (3922 people, 7.7%).

Internal and external migration has a negative impact on the demographic situation of the region. Migration processes are mainly caused by difficult social status and small employment prospects. Most of them are looking for a job in Russia, while representatives of ethnic minorities are mostly traveling to Azerbaijan and Armenia. Among migrants leaving the region, men outnumber women slightly. Every second migrant helps the family financially. The average annual number of employees in the region was 25,238 people (5.26% of the region's population), which was 26.92% higher than the same period in previous years, 9736 people were employed in large, 7441 people in medium and 8062 people in small enterprises. In terms of average monthly salary, Kvemo Kartli ranks second among the regions of Georgia and lags behind only Mtskheta-Mtianeti. A significant part of the population of Rustavi is employed in Tbilisi. The income from hired labor occupies the largest share in the income of the population (41%). The number of economically active population in Kvemo Kartli region is 195.5 thousand, the number of self-employed is 122.5 thousand, the unemployment rate is 9.4%, the activity level is 64.2% and the employment level is 58.2%. Poverty rates are high in the region. In recent years, 45.9 thousand families were registered in the unified database of families in need, of which 9841 families received benefits. Kvemo Kartli ranks first among the regions of

Georgia with a low percentage of the number of families registered in the unified database. There are 73.6 thousand people receiving pension and social package in Kvemo Kartli, which is 14.4% of the population and significantly less than the national average (19.05%). Among the recipients of subsistence benefits, the age category of 40-60 years prevails, which once again confirms the critical level of unemployment in the region.

According to the official data of the business register, 31,250 entities are registered in the region, including 237 medium and 106 large enterprises. The value added created in the business sector in Kvemo Kartli amounted to 625.7 million GEL, and the assets realized in fixed assets – 2014 million GEL. The turnover of the business sector amounted to 2302.4 million GEL, the cost of output – 1844.4 million GEL, the number of employees in the business sector – 32268 people, and the average monthly salary of employees in the business sector – 547.5 GEL.

Factors contributing to the development of the business sector in the region as I already mentioned above are: its strategic location and proximity to Tbilisi, as well as neighboring Azerbaijan and Armenia. In recent years, Kvemo Kartli has seen positive trends in the development of various sectors of the economy. Significant improvements have been made in both industry and services.

Factors hindering the development of the business sector in the region are: weak commercial and basic infrastructure, low income of the population, small volume of investments, low level of development of local social capital, low qualification of market workers, high cost of bank loans and difficult access, low opportunities for alternative capital and lack of organizations that support business, lack of systemic information about local business potential and supply base, shortage of local budget resources.

What refers to **Government and civil society**, here we have a problem as the regional administration and local self-governments enjoy limited powers, financial and property resources. Consequently, their capabilities in terms of ensuring regional development are very limited. In addition, there is a need for systematic training of regional administration and local self-government, especially in areas such as strategic planning, spatial planning, public services, etc. The condition of the regional administration and the administrative infrastructure of the municipalities is unsatisfactory. There are no service centres responsible for providing administrative services to the population in the settlements. Kvemo Kartli region self-governing units have scarce budgetary resources.

It's necessary to refer to the issue of **Civil sector and media** as the non-governmental sector is poorly developed in the region. NGOs are mainly concentrated in Rustavi and Marneuli. Women's and ethnic minority rights communities are relatively well represented. NGOs largely implement projects funded by international donors. Consequently, their stability depends on donor funding.

There are 3 regional TV companies in the region. Regional print media is published periodically in Georgian, Russian and Armenian languages. The population has the opportunity to receive information in Armenian and Azerbaijani through the Public Broadcaster¹.

The main reason why we tried to find out whether state protected or not democracy and awareness in Kvemo Kartli region is that it was clear that the state couldn't defend it. What a kind of weaknesses do we have here: high rates of structural unemployment and poverty and lack of an effective social security system, low level of integration of ethnic minorities what was the main reason during CoVid-19 pandemic situations tension, weak civil society and regional media, low level of professional education and qualification

¹<http://gov.ge/files/275-38366-523465-136517.09.13%E2%80%931.pdf?fbclid=IwAR05jSd3DbpfXEC4opU3ZrOiGkw-RUZJBdsr7k4WeVm3YKi9b9mVLXdweAc>

of the workforce, lack of knowledge of the state language by members of ethnic minorities and their weak integration into public and political life, insufficient number and inadequate infrastructure of hospitals and hospital beds, inadequate qualifications of medical staff, weak equipment of ambulance crews, limited access to comprehensive medical services and medicines for the majority of the population, unsatisfactory condition of public transport infrastructure.

What a kind of dangers do we have in this region? – Destabilization of the political situation, financial and economic crisis, natural disasters, industrial accidents and epidemics, weak implementation of regional and municipal development plans.

What a kind of opportunities do we have to get out of the current crisis situation? – Opening new markets for Georgian products; Complete ongoing free trade negotiations with strategic partners – the EU and the US; Alignment of the interests of the enterprises operating in the region with the requirements and needs of the existing large-scale international projects; Target programs funded from the central budget.

Strong sides of the region as I already underlined above is proximity of the region to Tbilisi, Azerbaijan and the Republic of Armenia and active trade relations, biodiversity, positive dynamics of value-added growth in agriculture, high agricultural potential of the soils of the region, favourable natural conditions for the development of agriculture, abundance of irrigation water resources. What refers to the **weaknesses**, some of them are: Irrigation systems malfunction, low labour productivity in agriculture, low productivity of agricultural production, low level of agricultural modernization, low level of food safety, internal market disorganization, low competitiveness of products in relation to imported products and poor exploitation of pastures.

The damage to the world economy due to the pandemic amounted to 7 trillion dollars. This is an unprecedented economic downturn since World War II.¹ According to the heads of the big shopping centers in Tbilisi, the so-called Lockdown put them in front of a bitter reality, with 10 million losses for 6 centers each closed day. In this situation, the existence of a crisis situation in the Kvemo Kartli region is completely natural. We had the worst situation in Kvemo Kartli, 36% of those infected were from there. Namely in 3 municipalities – Bolnisi, Marneuli and Tetritskaro. We talked about the 2014-2020 strategy plan and we can say that not even half of all this is done, and the reason of this was just Covid-19-pandemic situation there, it isn't even close to reality. What is our state doing to rectify the situation after Covid-19? The state is trying to bring the region out of crisis. According to the draft budget, the budget of Marneuli for 2021 was set at 29,603,600 GEL.² With the help of the state, 200 new enterprises were financed within the framework of the United Agro Project, of which 25 new enterprises were opened in the Kvemo Kartli region. Rural and Agricultural Development Agency implements „Unified Agro Project“, which is designed for long-term development, it's goal is to create an environment that will contribute to increasing competitiveness in agriculture, stable growth in the production of high quality products, the introduction of international food safety standards.³

3. Conclusion

The research revealed that Covid-19 pandemic situation showed us that there indeed exist some problems in Kvemo Kartli Region that need to be payed attention to. It was said that Georgian Melioration Ltd will spend 338 000 GEL on repairing Kvemo Kartli reclamation infrastructure, this is necessary as far as with-

¹<https://www.bbc.com/news/business-51706225>

²<https://droa.ge/?p=92022&fbclid=IwAR0rn27yoXskX3vGhgXuRjQCSKhMvcbTws-SkYF3pQuJI8MSLAByDUSn7MQ>

³<https://commerciant.ge/post/ertiani-agroproeqtis-farglebshi-qvemo-qartlis-regionshi-mefrinveleobis-ferma-amoqmedda>

out irrigation water supply it will be impossible to produce arable crops perfectly.¹ Kvemo Kartli reclamation funded, this means that the infrastructure will be maintained so that the agricultural sectors can be put into operation more efficiently.

As a conclusion, we can say that there is a lot to do in terms of strengthening and raising the involvement of population in social life, exactly the shortage of this awareness and knowledge caused all the problems raised during Covid-19 spring tension in Kvemo Kartli region.

¹ <https://commerciant.ge/ge/post/shps-saqartvelos-melioracia-qvemo-qartlis-samelioracio-infrastruqturis-mowesrigebashi-338-000-lars-daxardjavs>

References

1. http://gov.ge/files/275_38366_523465_136517.09.13%E2%80%931.pdf?fbclid=IwAR05jSd3DbpfXEC4opU3ZrOiGkw-RUZJBdsr7k4WeVm3YKi9b9mVLXdweAc
2. <https://www.bbc.com/news/business-51706225>
3. <https://droa.ge/?p=92022&fbclid=IwAR0rn27yoXskX3vGhgXuRjQCSKhMvcbTws-SkYF3pQuJI8MSLABydUSn7MQ>
4. <https://commerciant.ge/ge/post/ertiani-agroproeqtis-farglebshi-qvemo-qartlis-regionshi-mefrinveleobis-ferma-amoqmedda>
5. <https://commerciant.ge/ge/post/shps-saqartvelos-melioracia-qvemo-qartlis-samelioracio-infrastruqturis-mowesrigebashi-338-000-lars-daxardjavs>

ინფორმაციული კულტურა

სოფიკო გელაშვილი

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის
თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის
ეკონომიკისა და ბიზნესის ფაკულტეტის
დოქტორანტი

აბსტრაქტი

ნებისმიერ ორგანიზაციას, რომელშიც დასაქმებულია ერთზე მეტი პიროვნება გააჩნია კულტურა და, შესაბამისად, ინფორმაციული კულტურაც. ინფორმაციული კულტურა გულისხმობს ნებისმიერ საქმიანობას და ქცევას, რომელიც დაკავშირებულია რაიმე გზით ცოდნასთან, კომუნიკაციასთან, ინფორმაციასთან და მონაცემებთან. ჩვენ ვცხოვრობთ ეპოქაში, სადაც ინფორმაცია მოგების ძირითადი წყაროა კომპანიების უმეტესი ნაწილისათვის. ამიტომ, გასაკვირი არ არის, ის ფაქტი რომ ინფორმაციული კულტურა მთავარ როლს თამაშობს ორგანიზაციების წარმატებით ფუნქციონირებაში.

ნაშრომის მიზანია, ინფორმაციული კულტურის ზოგადი მიმოხილვა, მისი განვითარების მნიშვნელობა და პერქსპექტივები. ნაშრომი ცხადყოფს რადენ მნიშვნელოვანია ორგანიზაციული კულტურის ამაღლება თანამშრომლებში, რაც ხელს უწყობს თავად ორგანიზაციის წარმატებულ ფუნქციონირებას.

საკვანძო სიტყვები: ინფორმაციული კულტურა, ორგანიზაცია, ორგანიზაციული კულტურა, ინფორმაციული კულტურა ორგანიზაციებში

თანამედროვე ქვეყნების განვითარება მიმდინარეობს ინფორმაციული საზოგადოების შექმნის მიმართულებით, ე.ი. ისეთი საზოგადოების შესაქმნელად, რომელშიც მომუშავეთა დიდი ნაწილი დაკავდება ინფორმაციის წარმოებით, შეკრებით, შენახვითა და გამოყენებით. დღითიდღე აქტუალური ხდება ტერმინი ინფორმაციული საზოგადოება და ინფორმაციული კულტურა. ინფორმაციული საზოგადოებისათვის პრიორიტეტულია არა საქონლის წარმოება და მომსახურება, არამედ ინტელექტისა და ცოდნის წარმოება და მოხმარება, რასაც ლოგიკურად მივყავართ გონებრივი შრომის წილის ზრდისაკენ. ამ ყველაფერთან ერთად კი იზრდება ცოდნაზე და შემოქმედებით უნარზე მოთხოვნილება. ჩვენ ვცხოვრობთ ეპოქაში, სადაც ინფორმაცია ძალაუფლება და მოგების ძირითადი წყაროა კომპანიების უმეტესი ნაწილისათვის, ხოლო ინფორმაციული საზოგადოების არსებობა კულტურის მაჩვენებელია. ამიტომ უმნიშვნელოვანესია ორგანიზაციებში ინფორმაციული კულტურის განვითარება და ხელშეწყობა, მოსახლეობაში ინფორმაციული საზოგადოების ცნობიერების ამაღლება და ამ კუთხით განათლების პოპულარიზაცია. სტატიაში ყურადღებას სწორედ ამ საკითხებზე გავამახვილებთ.

კულტურა ერთ-ერთი ყველაზე ფართოდ გავრცელებული სიტყვაა, როგორც სამეცნიერო ლიტერატურაში, ასევე ყოფით მეტყველებაში. მას აქვს მრავალი მნიშვნელობა, რაც განპირობებულია თვით კულტურის ფენომენის სირთულითა და მრავალფეროვნებით.

თანამედროვე მნიშვნელობით, ტერმინი კულტურა XVII საუკუნიდან გამოიყენება. მიჩნეულია, რომ დამოუკიდებელი ლექსიკური ერთეულის სახით იგი პირველად გამოიყენა გერმანელმა იურისტმა და ისტორიკოსმა სამუელ პუფენდორფმა (1632-1694), რომელიც კულტურას ადამიანის ბუნებრივ მდგომარეობას უპირისპირებდა.

ტერმინი კულტურა აღმოცენდა ლათინური სიტყვიდან (კულტურა), რაც ნიშნავს ნიადაგის დამუშავებას, მის კულტივირებას. ე.ი აღნიშნავს ბუნებრივ ობიექტში ადამიანის ზემოქმედებით გამოწვეულ ცვლილებას, განსხვავებით იმ ცვლილებებისგან, რაც გამოწვეულია ბუნებრივი მიზეზებით. სიტყვა კულტურა პრაქტიკულად თითოეული ადამიანის ლექსიონში გვხვდება, მაგრამ ამ მცნებაში სრულიად სხვადასხვა აზრს დებენ. ერთნი მხოლოდ სულიერი ცხოვრების ფასეულობებს გულისხმობენ, მეორენი – უფრო ავინრობენ ამ ცნებას და მიაკუთნებენ მხოლოდ ხელოვნებას, ლიტერატურის ნიმუშებს, მესამენი ზოგადად მოიაზრებენ გარკვეულ იდეოლოგიას.

კულტურა ადამიანის და მისი შემოქმედების ერთობლიობაა. ეს მცნება კონტექსტში “შექმნილს”, “არაბუნებრივს” ნიშნავს. კულტურის სამყარო, მისი ნებისმიერი საგანი ან მოვლენა აღიქმება არა როგორც ბუნებრივი ძალების შედეგი, არამედ როგორც შედეგი

ადამიანთა ძალისხმევისა, რომელიც მიმართულია უშუალოდ ბუნებისაგან ბოძებულის სრულყოფის, დამუშავებისა და გარდასახვისაკენ, სწორედ ამიტომ კულტურა ადამიანის გარეშე არ არსებობს. იგი დასაბამიდან დაკავშირებულია ადამიანთან და აღმოცენებულია იმ მიზნით, რომ ის მუდმივად მიისწრაფოდეს თავისი ცხოვრების და მოქმედების მიზნის ძიებისაკენ, საკუთარი თავის და იმ სამყაროს სრულყოფისაკენ, სადაც ცხოვრობს (2, გვ. 34).

კულტურა საზოგადოების წევრ პიროვნებებს აყალიბებს, ამით გარკვეული დოზით მათ ქცევებს არეგულირებს. კლიფორდ გირტცი (1973) კულტურას უწოდებს „მარეგულირებელი მექანიზმების სისტემას, სადაც იგულისხმება გეგმები, მითითებები, წესები, ინსტრუქციები, რომელთა საშუალებებითაც იმართება ქცევები“. მას მიაჩნია, რომ კულტურის გარეშე ადამიანებს ამ სამყაროში ორიენტირება გაუჭირდებათ (10, გვ. 17).

კულტურის მოდელებით განუპირობებელი ადამიანების ქცევა პრაქტიკულად უმართავი გახდებოდა. ის უაზრო სპონტანურ ქცევებს, შეუკავებელ ემოციებს გაუტოლდებოდა, ადამიანს, ფაქტობრივად, რაიმე გამოცდილება არ დაუგროვდებოდა.

ტექნოლოგიური და ეკონომიკური ცვლილებები, დაკავშირებული საინფორმაციო საზოგადოებასთან, გახლავთ კულტურული ცვლილებების თანმხლები. მათ შორის, ცხოვრების წესი, მოხმარების სტრუქტურა, შემეცნების სახეები და გამოცდილება.

ინფორმაციულ კულტურაზე და მის საწყისებზე საუბრისას აუცილებელია ხაზგასმით აღინიშნოს, რომ ინფორმაციულმა კულტურამ შეცვალა მთელი მსოფლიო. ინფორმაციული კულტურა გამოხატავს ადამიანის ცოდნის იმ დონეს, რომელიც შესაძლებლობას იძლევა თავისუფლად ორიენტირდეს საინფორმაციო სივრცეში, მიიღოს მონაწილეობა მის ფორმირებაში და ხელი შეუწყოს ინფორმაციითა ურთიერთკავშირს. ამავე დროს ადამიანს შესწევს უნარი ნებისმიერი სახის ინფორმაციის მიღების, დაგროვების, კოდირებისა და გადამუშავების საფუძველზე შექმნას და პრაქტიკულად გამოიყენოს თვისებრივად ახალი ინფორმაცია. ინფორმაცია დღითიდღე მნიშვნელოვანი და ფასეული რესურსი ხდება, როგორცაა ტრადიციული ბუნებრივი, შრომითი თუ ადამიანური რესურსები. ამიტომ ინფორმაციის გადამუშავების პროცესი მატერიალური რესურსების დამუშავების პროცესთან ურთიეთკავშირში შეიძლება განვიხილოთ როგორც ტექნოლოგია.

დასაწყისისთვის იმის გააზრება და აღიარება, რომ კარგ ინფორმაციულ ქცევას შეუძლია გაზარდოს სამუშაო კმაყოფილება (დამწყებთათვის თუნდაც უქმად დახარჯული დროის შემცირე-

ბა) არ იქნებოდა ურიგო. ყოველივე ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, ძალიან მნიშვნელოვანია ორგანიზაციაში ინფორმაციული კულტურის არსებობა, მის განვითარებასა და დახვეწაზე მუშაობა (5, გვ 775).

ინფორმაციული კულტურის ფორმირება და მისი შემდგომი განვითარება შეუქცევადი პროცესია და იგი აძლევს მიმართულებას კულტურას. რაც დრო გადის ახალი ტექნოლოგიების განვითარების ზეგავლენით კულტურა განიცდის შინაარსობრივ სახეცვლილებას. ამის ნათელი მაგალითია მასობრივი ინფორმაციული კულტურის ჩამოყალიბება და განვითარება 21-ე საუკუნეში, რომელიც გათვლილია ფართო აუდიტორიაზე და ვრცელდება მასობრივი კომუნიკაციის საშუალებებით (3, გვ. 15). მასობრივმა საინფორმაციო საშუალებებმა კაცობრიობის საინფორმაციო კულტურის აკუმულირება მოახდინა. ესაა ყოველსმომცველი რევილუცია არა მხოლოდ ტექნიკური, არამედ სოციალური კუთხითაც ადამიანთა აზროვნებაში, მათ შრომასა და დასვენებაში. მასობრივი ინფორმაციული კულტურა გლობალიზაციის ერთ-ერთი მთავარი მონაპოვარია და იგი რადიკალურად ცვლის ადამიანთა საკომუნიკაციო კულტურას, ახდენს დროისა და ძალისხმევის მინიმიზაციას და აადვილებს ადამიანთა ცხოვრებას. მასობრივმა კომუნიკაციის საშუალებით ერთმანეთს დაუკავშირდა სხვადასხვა ქვეყნები, სხვადასხვა, დროები, განსხვავებული ეროვნებები და რასები.

კომუნიკაციის თეორეტიკოსთა და მოაზროვნეთა ნაწილი (ჰაროლდ ადამს ინისი და ჰერბერტ მარშალ მაკლუჰენი) თვლის, რომ კაცობრიობის ისტორიაში ძირეული ცვლილებები დაკავშირებულია კომუნიკაციის ახალ ტექნიკურ საშუალებებთან და ტექნოლოგიური (ტექნიკური) რევილუცია განსაზღვრავს საზოგადოების ისტორიის განვითარებას (7, გვ. 11). ამ მოსაზრების წარმომადგენლები ცივილიზაციის განვითარებაში სამ პერიოდს გამოყოფენ:

პირველყოფილი – ზეპირსიტყვიერი კულტურა (ბეჭდვის კულტურამდე არსებული პერიოდი), რომელიც დაფუძნებული იყო არსებული რეალობისა და ცხოვრებისა გააზრების კოლექტიურ პრინციპებზე; საზოგადოებრივი ცხოვრების ამ ეტაპზე კომუნიკაცია ზეპირი საშუალებებით იყო განპირობებული.

მეორე – ბეჭდვითი კულტურის ეტაპი. ამ ეტაპმა საფუძველი ჩაუყარა თავის მხრივ, ნაციონალიზმის, ინდივიდუალიზმისა და დიდაქტიკის ეპოქას. ამ კულტურის შედეგია „ტიპოგრაფიული და ინდუსტრიული“ ადამიანი. ვინაიდან ბეჭდვითი კულტურა გამორჩეული და ელიტური იყო ხელმისაწვდომი გახდა მხოლოდ განათლებული ადამიანებისათვის. ბეჭდვითი კომუნიკაციის სპეციფიკურობა მდგომარეობს იმაშია, რომ შესაძლებელია სმენისა და მხედველობის ცალკე არსებობა. ანუ შესაძლებელი გახდა (ნა)კითხვა „ჩემთვის,,. თუმცა, აღსანიშნავია ის ფაქტიც, რომ ამით ზეპირმა დიალოგმა დაკარგა უწინდელი მნიშვნელობა. და ბოლოს მესამე ეტაპი. ამ ეტაპის ფორმირებაში უდიდესი როლი შეასრულა ელექტრონობამ. ელექტრონული მასობრივი კომუნიკაციის საშუალებებით შესაძლებელი გახდა სივრცისა და მანძილის გადალახვა. ადამიანებს შეუძლიათ მყისიერად დაუკავშირდნენ ერთმანეთს მსოფლიოს ნებისმიერ კუთხეში, დღის ნებისმიერ მონაკვეთში. ეს კი, ჰ. მაკლუჰენის აზრით, სამყაროს გარდაქმნის „ერთ დიდ გლობალურ სოფლად (სივრცედ)“ (9, გვ. 45). მსოფლიო შედარებით დაპატარავდა და მის ერთ ბოლოში მიმდინარე ცვლილებებმა და პროცესებმა უშუალო ზეგავლენის მოხდენა დაიწყო მსოფლიოს სხვა, მოშორებული კუთხეების არამარტო ეკონომიკურ, არამედ საზოგადოებრივ მდგომარეობაზე. საოცრად დაჩქარდა და გლობალური ხასიათი შეიძინა იდეების გაცვლამ. მე-20 საუკუნეში მასობრივი კომუნიკაციის საშუალებების მზარდმა განვითარებამ შეცვალა ადამიანების აღქმა და საფუძველი ჩაუყარა ახალი, ვირტუალური სამყაროს ფორმირებას. ელექტრონული მასობრივი კომუნიკაციის საშუალებებით კვლავ აქტუალური ხდება კოლექტიურობის განცდა

და სამყაროს მრავალფეროვანი, როგორც ხმოვანი, ასევე ვიზუალური აღქმა. კომუნიკაციის ელექტრონული საშუალებები: ტელეგრაფი, რადიო, ტელეფონი, ტელევიზია და კომპიუტერი ადამიანის ცხოვრების განუყოფელ ნაწილად იქცა და, შესაბამისად, გავლენას ახდენს და გარდაქმნის ადამიანის ფსიქიკური და საზოგადოებრივი ცხოვრების ყველა მხარეს.

ადამიანის ინფორმაციული კულტურის ერთ-ერთი ყველაზე მნიშვნელოვანი ელემენტი – საინფორმაციო რესურსების ცოდნა (შესაძლებლობა მათი თავისუფლად მიღების). ჩვენს ქვეყანაში ბევრი ორგანიზაცია ჩართულია ინფორმაციის შეგროვების, დამუშავების, შენახვისა და გავრცელების პროცესში (ბიბლიოთეკები, სტატისტიკური ცენტრები, საინფორმაციო სამსახურები და მედიის წარმომადგენლები).

ამერიკული ბიბლიოთეკის ასოციაციამ ინფორმაციულ წიგნიერებად მიიჩნია ადამიანის ისეთი უნარები, როგორებიცაა: ინფორმაციის იდენტიფიკაცია, მოძიება, შეფასება და საბოლოოდ მისი ეფექტურად გამოყენება (2, გვ. 292).

Н. Х. Насыровой თავის ნაშრომში გამოყოფს ინფორმაციული კომპეტენტურობის შემდეგ განმარტებებს:

1. ცოდნისა და უნარების მიღების ინტერესი, მოტივაცია და საჭიროება ტექნიკურ, პროგრამულ და ინფორმაციულ სფეროში;

❖ სოციალური, ფიზიკური და ტექნიკური ცოდნის გაერთიანება, რომელიც აისახება თანამედროვე საინფორმაციო სისტემებში;

❖ ინფორმაციული საფუძვლის კომპონენტების ცოდნა საძიებო, კოგნიტური საქმიანობისთვის;

❖ გზები და ქმედებები, რომლებიც განსაზღვრავს ოპერაციულ საზღვრებს საძიებო, კოგნიტური საქმიანობისთვის;

❖ საძიებო საქმიანობის გამოცდილება პროგრამული და ტექნიკური რესურსების სფეროში;

❖ „ადამიანი – კომპიუტერი“-ის ურთიერთკავშირის გამოცდილება.

2. ინფორმაციულ კულტურაში გამოიყოფა შემდეგი კომპონენტები (6, გვ. 84):

• ინფორმაციის გამოყენების კულტურა (გააზრებულად მოხდეს ინფორმაციის შერჩევა ყოველდღიური ცხოვრებიდან, სიახლეებიდან, ლიდერობიდან გამომდინარე);

• ინფორმაციის ამორჩევის კულტურა (საზოგადოებრივი ცხოვრების ინფორმაციული გარემოს სისტემატიური მონიტორინგი, ინფორმაციული გარემოს ანალიზის უნარი);

• ძიების კულტურა (შემოთავაზებული ინფორმაციული სერვისების დიაპაზონის ცოდნა, სხვადასხვა საძიებო სისტემების მოძიება, გაცნობა და გამოყენება);

• ინფორმაციის დამუშავების კულტურა (ანალიტიკურ-სინთეზური საქმიანობა);

❖ ინფორმაციის განვითარებისა და გამოყენების კულტურა (გამოცემები, სამეცნიერო ლონისძიებებში მონაწილეობა, მეცნიერებისა და ტექნოლოგიების პრაქტიკაში გამოყენება);

➤ კულტურის ბიბლიოგრაფიული ინფორმაციის შექმნა; კომპიუტერული და საოფისე ტექნიკის გამოყენების კულტურა;

➤ ინფორმაციასთან ურთიერთობის კულტურა;

➤ ინფორმაციის გავრცელების კულტურა;

3. განისაზღვრება ინფორმაციული კულტურის ოთხი ტიპი (8, გვ.175):

- ✓ ფუნქციური კულტურა: მენეჯერები იყენებენ ინფორმაციას, სხვებზე ზეგავლენისა და ძალაუფლებისათვის;
- ✓ კულტურის გაზიარება: მენეჯერები და დამსაქმებლები ენდობიან ერთმანეთს ინფორმაციის გამოყენებისას, რათა გააუმჯობესონ შესრულების ხარისხი;
- ✓ გამოკითხვის კულტურა: ხელმძღვანელები და თანამშრომლები ეძებენ ინფორმაციას, რათა უკეთ შეიცნონ მომავალი და ცვლილებების გზები თუ რა უნდა გააკეთონ სამომავლო ტენდენციების / მიმართულებებისთვის;
- ✓ აღმოჩენების კულტურა: ხელმძღვანელები და თანამშრომლები მზად არიან ახალი გამონგვევებისთვის და სიახლეების სწავლისთვის კრიზისებისა და რადიკალური ცვლილებების შესახებ და ეძებენ გზებს, რათა შეიქმნას კონკურენტული უწყვეტობა.

ინფორმაციული კულტურის შესწავლა უნდა მოხდეს ადამიანის ყოველდღიური საქმიანობისათვის საჭირო ცოდნის, უნარებისა და ჩვევებიდან გამომდინარე. აღნიშნულიდან გამომდინარე, პიროვნების ინფორმაციულ კულტურაში შეიძლება გაერთიანდეს კულტურის შემდეგი კომპონენტები (1, გვ. 15-17):

- ინფორმაციის მოძიების;
- ინფორმაციის წაკითხვისა და აღქმის;
- დიდი მოცულობის ინფორმაციული მასივების დამუშავების;
- საკუთარი საძიებო-საცნობარო სისტემების შექმნის;
- პიროვნებათა შორის პროფესიული ურთიერთობების დამყარების;
- კომუნიკაციური კომპეტენტურობის ამაღლებისადმი სწრაფვა;
- თავის თავში სხვისი შეხედულებებისადმი მომთმენლობის უნარის აღზრდა და ცოდნის მიღებისა და გაცემის უნარი;
- ტელესაკომუნიკაციო არხების გამოყენებით ერთობლივი საქმიანობისათვის პარტნიორების მოძიების უნარი;
- უნარი მკაფიოდ და დამაჯერებლად გადმოსცე საკუთარი საქმიანობის შედეგები.

ინფორმაციის წარმოების, გადაცემისა და მოხმარების პროცესში არსებობს შემდეგი ბარიერები (4, გვ. 1-2):

- **გეოგრაფიული** – ინფორმაციის სისრულე და სიზუსტე პირდაპირპროპორციულ კავშირშია მანძილზე, რომელიც ყოფს ურთიერთდაკავშირებულ ობიექტებს; **ისტორიული** – ინფორმაციის სისრულე და სიზუსტე ასევე პროპორციულ კავშირშია დროის ინტერვალზე, რომელიც ჰყოფს ნებისმიერ მოვლენას და მის შესახებ ცნობებს;
- **საზოგადოებრივ-პოლიტიკური** რეჟიმი – ინფორმაცია, რომელიც მიეკუთვნება გარკვეულ საზოგადოებრივ ორგანიზაციებს და არ ექვემდებარება გასაჯაროებას, შესაბამისად საზოგა-

ლოების უდიდეს ნაწილს არ აქვს ამ ინფორმაციაზე წვდომა.

- **უნყებრივი** – ინფორმაციის გარკვეული ნაწილი გაურკვეველი მიზეზების გამო
- დაყოვნდა ზოგიერთი სააგენტოსა და ორგანიზაციის უყურადღებო თანამშრომლების გამო;
- **ეკონომიკური** – შემოქმედებს მაშინ, როდესაც უსახსრობის გამო ვერ ხერხდება ინფორმაციის ფართოდ წარმოება, გავრცელება და სწავლება. ასევე კადრების მომზადება;
- **ტექნიკური** – ახალი ტექნოლოგიების ნაკლებობა იწვევს ინფორმაციის მოძიების შეფერხებას და დროის და ძალისხმევის ფუჭად გაფლანგვას;
- **ტერმინოლოგიური** – დღევანდელ დროში უამრავი ტერმინია, რომლებიც შესაძლებელია გაგებულ იქნას სხვადასხვანაირად და არ არის ყოველთვის ხელმისაწვდომი ფართო სპექტრის ინფორმაციის მომხმარებლებისათვის;
- **ენობრივი** – ინფორმაციის გაცვლისას შეიძლება წარმოიშვას პრობლემა არც ისე ფართოდ გავრცელებულ ენებში;
- **ფსიქოლოგიური** – აქ იგულისხმება ადამიანის თავისებურებები, ალქმის უნარი, მეხსიერება, შეხედულებები და ადამიანის ფსიქოლოგიის სხვა ასპექტები;
- **რეზონანსული** – ინფორმაცია ყოველთვის არ ემთხვევა ინდივიდუალურ საჭიროებებს და არ მოდის მასთან თანხვედრაში;

თუ ყურადღებით დავაკვირდებით ინფორმაციის თავსებადობას აღმოვაჩინებთ არამხოლოდ შემოთ მოყვანილ ბარიერებს, არამედ დიდი რაოდენობით წყაროებს, საიდანაც მოსალოდნელია სხვადასხვა ბარიერის წამოქმნა. ადგილი აქვს ინდივიდების სუბიექტურ ჩარევას, რომლებიც სპეციალურად ცდილობენ ინფორმაციის დამახინჯებას, ჩანაცვლებას ან განადგურებას, რათა გავლენა მოახდინონ ადამიანების ინტერესებზე და ემოციებზე.

არსებობს ბარიერები, რომლებიც მაინც ინარჩუნებს თავის უარყოფით ღირებულებას ნებისმიერი სახის ინფორმაციული ზეგავლენის მიუხედავად. სისტემა მდგომარეობს შემდეგში:

პირველ ბარიერს შესაძლოა ეწოდოს ნიშნების (ენა) ბარიერი. თუ ინფორმაცია მონოღებულისა ისეთი ფორმით, რომელიც არ არის გასაგები მიმღებისათვის და არ შეუძლია ან ინფორმაციის გაგება, ბარიერის გადასალახად საჭიროა გამოყენებულ იქნას შუამავალი, რომელსაც შეუძლია თარგმნოს ინფორმაციის შინაარსი უცხო (დახურული) ფორმიდან მიმღებისათვის ნაცნობ ფორმაში.

მეორე ბარიერი – წარმოვიდგინოთ სიტუაცია, როდესაც ნიშნების ბარიერი გადალახულია და შინაარსი ხელმისაწვდომია. შესაძლებელია ეს ინფორმაცია ყოველთვის გამოყენებულ იქნას ინფორმაციული პროცესების ობიექტად? არ უნდა გამოვრიცხოთ სიტუაცია, როდესაც ყველა (ან თითქმის ყველა) სიტყვა ნაცნობი და გასაგებია, თუმცა ინფორმაციის მნიშვნელობა მაინც გაურკვეველი დარჩეს იმის გამო, რომ ინფორმაცია ეხება ისეთ საკითხს, რომელიც მოითხოვს დამატებით ცოდნას.

მესამე ბარიერი, როდესაც ნიშნების ბარიერიც გადალახულია და შინაარსიც გასაგებია, მაგრამ არ მიმღები არ ეთანხმება ინფორმაციის შინაარსს.

მეოთხე – სიტუაციური ბარიერი, როდესაც სიტუაცია შესაძლოა აღმოჩნდეს ისეთი, რომ ობიექტმა ვერ შეძლოს ინფორმაციის გამოყენება.

ზემოაღნიშნული ბარიერები არ არის გადაულახავი, მაგრამ საჭიროა სერიოზული მუშაობა, რა-

თა გაანალიზებულ იქნას სიტუაცია და დაისახოს მისი გადაჭრის გზები, ასევე გათვალისწინებული იქნას მომავალში მსგავსი პრობლემების თავიდან აცილებისათვის.

ინფორმაციის მოძიების ერთ-ერთი ყველაზე ადვილი და ხშირად გამოყენებადი გახლავთ ბიბლიოთეკები, რომლებიც მოიცავს უამრავ ინფორმაციას თითქმის ყველაფერზე. თუმცა დღევანდელ რეალობაში ინტერნეტ რესურსების მომხმარებელთან რაოდენობა დღითიდღე იზრდება. იქმნება ინტერნეტ ბიბლიოთეკები და არქივები. თითქმის ყველანაირი ინფორმაციის მოძიება შესაძლებელი ინტერნეტის საშუალებით და ბევრად უფრო მოხერხებულია თუნდაც მხოლოდ იმ თვალსაზრისით, რომ ადამიანს არ უნევს ბიბლიოთეკაში წასვლა და სხვადასხვა პროცედურის გავლა. ინტერნეტის საშუალებით შესაძლებელია, სწრაფად, დისტანციურად ჰქონდეს ადამიანს წვდომა სასურველ ინფორმაციაზე და შემდგომ გამოიყენოს ის სურვილისამებრ. ბიბლიოთეკები და საგანმანათლებლო დაწესებულებებიც დიდ ინტერესს იჩენენ ინფორმაციული კულტურის ცნების მიმართ და ცდილობენ მომხმარებელი შეაჩვიონ ტექნოლოგიების გამოყენებით ინფორმაციის მოძიებასთან. ევროპის უმეტეს ქვეყნებში ბიბლიოთეკები აღჭურვილია შესაბამისი ტექნიკით და მომხმარებელს შეუძლია ინფორმაციის მოძიება, როგორც წიგნების, ასევე ინტერნეტის საშუალებით. ტარდება სხვადასხვა ტრენინგი და გადასამზადებელი პროგრამა, რათა ადამიანებმა შეძლონ ახალი ტექნოლოგიების ათვისება და გაიმარტივონ მუშაობის პროცესი. მათ შორის საქართველოშიც რამდენიმე წლის წინ დაიწერა პროგრამა, რომელიც მსურველებს საშუალებას აძლევდა უფასოდ შეესწავლათ საოფისე პროგრამები და ინტერნეტთან მუშაობა. დღესდღეობით ინტერნეტთან და კომპიუტერთან მუშაობის უნარი თითქმის ყველა ადამიანს აქვს მეტნაკლებად განვითარებული. ყველა ცდილობს განივითაროს კომპიუტერული უნარ-ჩვევები, ვინაიდან დღევანდელ რეალობაში შეუძლებელია თავი დაიმკვიდრო ამ უნარების გარეშე. ადამიანი, რომელსაც არ გააჩნია ეს უნარები ყოველთვის ერთი ნაბიჯით უკანაა იმ ადამიანთან შედარებით, რომელიც კარგად ფლობს კომპიუტერს და შეუძლია ნებისმიერ დროს, ნებისმიერ ადგილზე მოიძიოს სასურველი ინფორმაცია და იყოს ყოველთვის ინფორმირებული. ამიტომ კრიტიკულად მნიშვნელოვანია ყველა ადამიანისათვის ხელმისაწვდომი იყოს კომპიუტერული განათლება და ყოველდღიურ ცხოვრებაში ამ უნარ-ჩვევების გამოყენება.

ინფორმაციის გაცვლის საუკეთესო არხების გამოყენება, ღია და გამარტივებული კომუნიკაციების ფორმები, ასევე ნდობის მაღალი დონე თანამშრომლებში და კარგად აგებული ორგანიზაციული სტრუქტურა ხელს უწყობს ორგანიზაციაში მიმდინარე პროცესების უფრო სწრაფ, ეფექტიან წარმართვას, დაქირავებულთა ჩართულობის დონის ამაღლებას და, შესაბამისად, უფრო წარმატებულ საქმიანობას.

თანამედროვე სამყაროში ინფორმაციის მოძიებასა და დამუშავებაზე მოთხოვნილება დღითიდღე იზრდება და იზრდება მოთხოვნა იმ კადრებზე, რომლებიც ფლობენ კომპიუტერულ უნარებს. შეუძლიათ ინფორმაციის სწრაფად მოძიება და დამუშავება, რაც საბოლოოდ შედეგზე აისახება. იზრდება დამსაქმებლების მოთხოვნილება დასაქმებულების მიმართ ამ კუთხით. ადამიანი, რომელიც ვერ ფლობს კომპიუტერულ უნარ-ჩვევებს ფაქტობრივად ვერ იყენებს თავის შესაძლებლობებს სრულად. თითქმის ყველა დამსაქმებელი მოითხოვს ელექტრონულ რეჟიმში განაცხადის გაკეთებას ამა თუ იმ ვაკანსიაზე, საოფისე პროგრამების ცოდნას, ინტერნეტში თავისუფლად ორიენტირებას. ამიტომ პიროვნება, რომელიც ფლობს ამ უნარებს უფრო უპირატეს მდგომარეობაშია. ის ადამიანები კი, რომლებიც მართალია არიან საკუთარი საქმის პროფესიონალები, აქვთ შესაბამისი ცოდნა და განათლება, მაგრამ მიეკუთვნებიან ძველ თაობას და ვერ ფლობენ ამ უნარებს გამოყოფილები არიან საერთო მასიდან და ხდება საზოგადოების ფენებად დაყოფას.

ლიტერატურა:

1. ინფორმაციული მენეჯმენტი დამხმარე სახელმძღვანელო / მურთაზ მაღრაძე; რედაქტორი: ენ-ვერ ლაგვილავა.
2. Vick, T. E., Nagano, M. S., Popadiuk, S. (2015). Information culture and its influences in knowledge creation: Evidence from university teams engaged in collaborative innovation projects. *International Journal of Information Management*. 35(3), 292-298.
3. Wright, T. (2013). Information culture in a government organization. *Records Management Journal*, 23(1), 14-36.
4. Oliver, G. (2011), *Organizational Culture for Information Managers*. Chandos Publishing.
5. Choo, C.W. (2013). Information culture and organizational effectiveness. *International Journal of information management*, 33, 775-779.
6. Choo, C. W., Bergeron, P., Detlor, B., & Heaton, L. (2008). Information culture and information use: An exploratory study of three organizations. *Journal Of The American Society For Information Science & Technology*, 59(5), 792-804
7. Castells, Manuel. *The rise of the network society: The information age: Economy, society, and culture*. Vol. 1. John Wiley & Sons, 2011.
8. Marchand, D., Kettinger, W., & Rollins, J. (2001). *Information orientation: The link to business performance*. New York : Oxford University Press.
9. Cameron, K. S., & Quinn, R. E. (2011). *Diagnosing and changing organizational culture: Based on the competing values framework* . Reading, MA : Jossey Bass.
10. Oliver, G. (2011). *Organizational Culture for Information Managers*. Chandos Publishing.

INFORMATION CULTURE

Sophiko Gelashvili

Ph.D student

Ivane Javakhishvili Tbilisi State University

Abstract

Any organization that employs more than one person has a culture and therefore an information culture. Information culture refers to any activity and behavior that is related in any way to knowledge, communication, information and data. We live in an era where information is a major source of profit for most companies. It is therefore not surprising that information culture plays a key role in the successful functioning of organizations.

The aim of the paper is to provide an overview of information culture, the importance and perspectives of its development. The paper demonstrates the importance of raising the organizational culture among employees, which contributes to the successful functioning of the organization itself.

Keywords: *Information Culture; Organization; Organizational Culture; Information Culture in Organizations.*

INFORMATION CULTURE

The development of modern countries is in the direction of creating an information society, i.e., to create a society in which a large proportion of employees will be engaged in the production, collection, storage and use of information. The term information society and information culture are becoming more and more relevant.

For the information society, the priority is not the production of goods and services, but the production and consumption of intellect and knowledge, which logically leads to an increase in the share of mental labor. With all this, the demand for knowledge and creative skills increases. Therefore, we live in an era where information is the main source of power and profit for most companies, and the existence of an information society is an indicator of culture. For this reason, it is important to develop and promote information culture in organizations, raise the awareness of the information society among the population and popularize education in this regard. Taking all of this into account, this paper will focus on these issues.

Culture is one of the most widely used words in the scientific literature as well as in everyday use. It has many meanings due to the complexity and diversity of the phenomenon of culture itself.

In the modern sense, the term culture has been used since the 17th century. It is believed that it was first used as an independent lexical unit by the German lawyer and historian Samuel Puffendorf (1632-1694), who contrasted culture with the natural state of man. The term culture originated from the Latin word (kultura), which means to cultivate the soil. I.e., refers to a change in a natural object caused by human impact, as opposed to changes caused by natural causes. The word culture is found in the lectures of virtually every human being, but this commandment has a completely different meaning. One refers only to the values of the spiritual life, second attribute it only to art, the third generally conceives of a certain ideology.

Culture is a combination of person and his creations. This commandment means „created“, „unnatural“ in the context. The world of culture, any of its objects or events is perceived not as the result of natural forces, but as the result of human efforts aimed directly at the perfection, processing and transformation of nature, which is why culture does not exist without man. It is from the beginning connected with man and originated in order for him to constantly strive for the purpose of his life and action, for the perfection of himself and the world in which he lives [1, p. 34]¹.

Culture shapes members of society, thus regulating their behaviors to a certain degree. Clifford Girtz (1973) calls culture „a system of regulatory mechanisms, which includes the plans, instructions, rules, instructions by which behaviors are governed“. He believes that without culture, people will find it difficult to orient themselves in this world.

The behavior of people unconditioned by cultural models would become virtually uncontrollable. It would equate to meaningless spontaneous behaviors, uncontrollable emotions, a person would not actually accumulate any experience.

Technological and economic changes related to the information society are accompanied by cultural changes. Including lifestyle, consumption structure, types of cognition and experience.

When talking about information culture and its beginnings, it is necessary to emphasize that information culture has changed the whole world. Information culture expresses the level of human knowledge that enables one to freely navigate in the information space, participate in its formation and promote the interconnectedness of information. At the same time a person has the ability to create and practically use qualitatively new information based on receiving, accumulating, coding and processing any kind of information. Information is becoming an important and valuable resource day by day, such as traditional natural, labor or human resources. Therefore, the process of information processing in relation to the process of processing material resources can be considered as technology.

To begin with, understanding and acknowledging that good informational behaviors can increase job satisfaction (even for beginners, reducing idle time) would not be bad. In view of all the above, it is very important to have an information culture in the organization, to work on its development and refinement [2, p. 775]².

The formation of information culture and its further development is an irreversible process and it gives direction to the culture. As time goes by under the influence of the development of new technologies the culture undergoes a substantial change. A clear example of this is the formation and development of a mass information culture in the 21st century that targets a wide audience and spreads through the mass media [3, p. 15]³. The media has accumulated the information culture of mankind.

It is a comprehensive revolution not only technically but also socially in the way people think, work and relax. Mass information culture is one of the main achievements of globalization and it radically changes the communication culture of people, minimizes time and effort and makes people's lives easier. Different countries, different times, different nationalities and races were connected through mass communication.

Part of communication theorists and thinkers (Harold Adams Innis and Herbert Marshall McLuhan) believe that fundamental changes in the history of mankind are related to new technical means of communication

¹ Vick, T. E., Nagano, M. S., Popadiuk, S. (2015). Information culture and its influences in knowledge creation: Evidence from university teams engaged in collaborative innovation projects. *International Journal of Information Management*, 35(3), 292-298.

² Choo, C.W. (2013). Information culture and organizational effectiveness. *International Journal of information management*, 33, 775-779.

³ Wright, T. (2013). Information culture in a government organization. *Records Management Journal*, 23(1), 14-36.

and the technological (technical) revolution determines the development of society history [4, p. 11]¹. Representatives of this view distinguish three periods in the development of civilization:

First period. Primitive – oral culture (the period before the culture of printing), which was based on the collective principles of understanding the existing reality and life; at this stage of public life, communication was by oral means.

Second period. Print culture stage – this stage laid the foundation for the era of nationalism, individualism and didactics. The result of this culture is a „typographic and industrial“ person. Because print culture was distinctive and elite, it became accessible only to educated people. The specificity of print communication lies in the fact that it is possible for hearing and sight to exist separately. That is, it became possible to read „me“. However, it is also noteworthy that in doing so, oral dialogue has lost its former meaning.

Third period. Electricity played a major role in the formation of this stage. Electronic mass communication has made it possible to overcome space and distance. People can instantly connect with each other anywhere in the world, at any time of the day. According to McLuhan [5, p. 45]², it transforms the world into „one large global village (space)“. The world has become relatively small, and the changes and processes taking place at one end of it have had a direct impact on not only the economic but also the social condition of other, remote parts of the world. The exchange of ideas accelerated and acquired a global character. The increasing development of the mass media in the 20th century changed the perception of people and laid the foundation for the formation of a new, virtual world. The means of collectivity and the diverse perception of the world, both audio and visual, are still relevant through electronic mass communication. Electronic means of communication: telegraph, radio, telephone, television and computer have become an integral part of human life and consequently affect and transform all aspects of human mental and social life.

One of the most important elements of human information culture is the knowledge of information resources (the ability to receive them freely). Many organizations in our country are involved in the process of collecting, processing, storing and disseminating information (libraries, statistical centers, information services and media representatives).

The American Library Association considers information literacy to be human skills such as identifying, retrieving, evaluating, and ultimately using information effectively [1, p. 292]³.

There are following definitions of informational culture [6, p. 84]⁴:

- Interest, motivation and need to acquire knowledge and skills in the technical, software and information fields;
- Combining social, physical and technical knowledge that is reflected in modern information systems;
- Knowledge of information base components for exploratory, cognitive activities;
- Ways and actions that define operational boundaries for exploratory, cognitive activities;
- Exploration experience in the field of software and technical resources;

¹ Castells, Manuel. The rise of the network society: The information age: Economy, society, and culture. Vol. 1. John Wiley & Sons, 2011.

² Cameron, K. S., & Quinn, R. E. (2011). Diagnosing and changing organizational culture: Based on the competing values framework. Reading, MA: Jossey Bass.

³ Vick, T. E., Nagano, M. S., Popadiuk, S. (2015). Information culture and its influences in knowledge creation: Evidence from university teams engaged in collaborative innovation projects. International Journal of Information Management. 35(3), 292-298.

⁴ Choo, C. W., Bergeron, P., Detlor, B., & Heaton, L. (2008). Information culture and information use: An exploratory study of three organizations. Journal Of The American Society For Information Science & Technology, 59(5), 792-804.

- Experience of human-computer interaction.

The following components are distinguished in information culture [6, p. 84]¹:

- o Information use culture (choose information wisely based on daily life, news, leadership);
- o Culture of information selector (public life systematic monitoring of the information environment, informative ability to analyze the environment);
- o Search culture (offered information services knowledge of range, finding different search engines, getting acquainted with and use);
- o Information processing culture (analytical-synthetic activities);
- o Culture of information development and use (publications, Participate in scientific events, science and application of technologies in practice);
- o Creating cultural bibliographic information;
- o Culture of using computer and office equipment;
- o Culture of information relations
- o Information dissemination culture.

Academic literature defines four types of information culture [7, p. 175]²:

1. **Functional culture:** Managers use information about others for influence and power;
2. **Culture sharing:** Managers and employers trust using each other's information to improve performance quality;
3. **Survey culture:** Managers and employees are looking Information to better understand the future and ways to change if what to do for future trends / directions;
4. **Discovery culture:** Supervisors and staff are ready for new challenges and learning about crises and about radical change and looking for ways to create competitive continuity.

The study of information culture should be based on the knowledge, skills and habits required for everyday human activities. Based on the above, the following components of culture can be combined in a person's information culture [8, pp. 15– 17]³:

1. Information retrieval;
2. Reading and perceiving information;
3. Processing large volumes of information arrays;
4. Creating your own search and reference systems;
5. Establishing professional relationships between individuals;

¹Choo, C. W., Bergeron, P., Detlor, B., & Heaton, L. (2008). Information culture and information use: An exploratory study of three organizations. *Journal Of The American Society For Information Science & Technology*, 59(5), 792-804.

² Marchand, D., Kettinger, W., & Rollins, J. (2001). *Information orientation: The link to business performance*. New York : Oxford University Press.

³ Maghradze, M. (2013). *Informative Management Headbook*. Editor: Enver Lagvilava.

6. Striving to increase communicative competence;
7. To cultivate in oneself the ability to be patient with the views of others and the ability to receive and impart knowledge;
8. Using telecommunication channels for joint activities, ability to find partners;
9. Ability to clearly and convincingly convey your own activities results.

There are the following barriers to the production, transmission and consumption of information (9, pp. 1-2)¹:

Geographic – the completeness and accuracy of information is directly proportional to the distance that separates interconnected objects.

Historical – the completeness and accuracy of information is also proportional to the time interval that separates any event and information about it.

Socio-political regime – information that belongs to certain public organizations and is not subject to publicity, consequently, the majority of the public does not have access to this information.

Departmental – some information for unknown reasons delayed negligence of some agencies and organizations because of the employees.

Economic – affects when it fails due to lack of funds extensive production, dissemination and training of information. Also staffing preparation.

Technical – lack of new technologies leads to information retrieval procrastination and a waste of time and effort.

Terminological – there are many terms nowadays that it can be understood in different ways and not always available to a wide range of information users.

Linguistic – There may be a problem with the exchange of information widespread languages.

Psychological – refers to human characteristics, perceptual ability, memory, beliefs and other aspects of human psychology.

Resonant – information does not always match individual needs and does not come to terms with it.

If we look closely at the compatibility of the information we will find not only the above barriers, but also a large number of sources from which different barriers are expected to arise. There is a subjective interference of individuals who specifically try to distort, replace, or destroy information in order to influence people's interests and emotions.

There are barriers that still retain their negative value despite any informational impact. The system is as follows:

The first threshold may be called the sign (language) threshold. If the information is provided in a form that is incomprehensible to the recipient and cannot or does not understand the information, an intermediary must be used to cross the threshold, which can translate the information from a foreign (closed) form into a form familiar to the recipient.

¹ Oliver, G. (2011), *Organizational Culture for Information Managers*. Chandos Publishing.

Second Threshold – Imagine a situation where the sign threshold is crossed and content is available. Can this information always be used as an object of information processes? We should not rule out a situation where all (or almost all) of the words are familiar and understandable, however significance of the information is still unclear because the information relates to an issue that requires additional knowledge.

The third threshold is when both the marker threshold is crossed and the content is clear but the recipient does not agree with the content of the information.

Fourth – situational barrier, when the situation may turn out to be such that the object can not use the information.

The above barriers are not insurmountable, but serious work is needed to analyze the situation and outline ways to solve it, as well as to consider similar problems in the future.

One of the easiest and most frequently used ways to find information is libraries, which contain a lot of information on almost everything. However, in today's reality, the number of users of Internet resources is growing day by day. Internet libraries and archives are being created. Almost all kinds of information can be found on the Internet and it is much more convenient even if only in the sense that a person does not have to go to the library and go through various procedures. Through the Internet, it is possible to quickly, remotely access a person to the desired information and then use it as desired. Libraries and educational institutions are also showing great interest in the concept of information culture and are trying to accustom users to use and find information. Libraries in most European countries are equipped with the appropriate equipment and users can find information both through books and the Internet. Various trainings and retraining programs are conducted to enable people to master new technologies and simplify the work process. Among them, a program was introduced in Georgia a few years ago, which allowed those who want to study office programs for free and work with the Internet. Nowadays, almost everyone has the ability to work with the Internet and computers. Everyone is trying to develop computer skills, because in today's reality it is impossible to establish oneself without these skills. A person who does not have these skills is always one step behind compared to a person who is well versed in the computer and can search for the desired information anytime, anywhere and be always informed. It is therefore critical that all people have access to computer education and the use of these skills in their daily lives.

The use of the best channels for information exchange, open and streamlined forms of communication, as well as a high level of trust in employees and a well-built organizational structure contribute to faster, more efficient management of processes in the organization, increase employee engagement and, consequently, more successful operations.

In the modern world, the demand for information retrieval and processing is growing day by day and the demand for staff who have computer skills is growing. Able to quickly find and process information, whatever will eventually be reflected in the result. Employers' demand for employees in this regard is growing. A person who does not possess computer skills can not literally use his full potential. Almost all employers require to apply electronically for this or that vacancy, knowledge of office programs, free orientation on the Internet. Therefore the person who possesses these skills is in a more privileged position. Even people who are true professionals in their field have the relevant knowledge and education, but belong to the older generation and do not possess these skills are separated from the general mass and become divided into layers of society.

References

1. Vick, T. E., Nagano, M. S., Popadiuk, S. (2015). Information culture and its influences in knowledge creation: Evidence from university teams engaged in collaborative innovation projects. *International Journal of Information Management*. 35(3), 292-298.
2. Choo, C.W. (2013). Information culture and organizational effectiveness. *International Journal of information management*, 33, 775-779.
3. Wright, T. (2013). Information culture in a government organization. *Records Management Journal*, 23(1), 14-36.
4. Castells, Manuel. *The rise of the network society: The information age: Economy, society, and culture*. Vol. 1. John Wiley & Sons, 2011.
5. Cameron, K. S., & Quinn, R. E. (2011). *Diagnosing and changing organizational culture: Based on the competing values framework*. Reading, MA: Jossey Bass.
6. Choo, C. W., Bergeron, P., Detlor, B., & Heaton, L. (2008). Information culture and information use: An exploratory study of three organizations. *Journal Of The American Society For Information Science & Technology*, 59(5), 792-804.
7. Marchand, D., Kettinger, W., & Rollins, J. (2001). *Information orientation: The link to business performance*. New York : Oxford University Press.
8. Maghradze, M. (2013). *Informative Management Headbook*. Editor: Enver Lagvilava.
9. Oliver, G. (2011), *Organizational Culture for Information Managers*. Chandos Publishing.

კოვიდ-19 პანდემიის ფონზე თანამედროვე საერთაშორისო სამოქალაქო ავიაციის სამართლებრივი პრობლემები და პერსპექტივები

დავით გეფერიძე
სამართლის დოქტორი,
გორის სახელმწიფო უნივერსიტეტის აფილირებული პროფესორი

ანოტაცია

კვლევის მთავარი მიზანია, მსოფლიოში კოვიდ 19 პანდემიის ფონზე თანამედროვე საერთაშორისო სამოქალაქო ავიაციაში შექმნილი მდგომარეობის ფაქტობრივი და სამართლებრივი ანალიზი. კერძოდ, ნაშრომის მნიშვნელოვანი ნაწილი ეხება საქართველოსა და საერთაშორისო სამოქალაქო ავიაციაში პანდემიის ფონზე არსებულ სამართლებრივ შეფასებას და იმ ძირითადი განსხვავებების ჩვენებას, რომლებიც, ერთი მხრივ, ევროპის სამართლის ხოლო, მეორე მხრივ, საერთაშორისო სამართლებრივი ბაზის ზოგიერთ ასპექტს უკავშირდება. სტატიაში ყურადღება გამახვილებულია იმ ფაქტის დეტალურ ანალიზზე, თუ რატომ არ არსებობს დღემდე კოვიდ 19-თან დაკავშირებული კონკრეტული სამართლებრივი რეგულაციები საჰაერო ტრანსპორტის დარგში და, მეორე მხრივ, საერთაშორისო სამართლებრივი და ეკონომიკურ-პოლიტიკური თვალსაზრისით, რეგულაციების არარსებობის სრულად საფუძვლებს მოკლებული ვაკუუმის თაობაზე. ნაშრომის დასკვნით ნაწილში საუბარია იმაზე, თუ რა უნდა მოიმოქმედოს მომავალში თანამედროვე საერთაშორისო თანამეგობრობამ საერთაშორისო სამართლის სხვადასხვა პრინციპის დაცვის მიმართულებით ამ პრობლემის სამართლებრივად დარეგულირების თვალსაზრისით.

საკვანძო სიტყვები: საერთაშორისო სამოქალაქო ავიაცია, პანდემია, კოვიდ 19, იკაო, იატა, საერთაშორისო სამართლებრივი რეგულაციები, ავიაკომპანიები, აეროპორტები.

კორონავირუსის პანდემიამ ისეთი კრიზისი გამოიწვია, რომლის მსგავსიც ისტორიას არ ახსოვს – ის სამუდამოდ შეცვლის საერთაშორისო სამოქალაქო ავიაციას

შესავალი

საერთაშორისო საჰაერო სამართლის ისტორიაში იყო გარკვეული პერიოდი, როდესაც სახელმწიფო გატაცებული იყო საკუთარი ეროვნული ფრენების სისტემის შექმნით. მალე გაირკვა, რომ ასეთი წესების მრავალფეროვნება იმგვარია, რომ საერთაშორისო საჰაერო ტრანსპორტზე აღნიშნული წესებით ფრენა პრაქტიკულად შეუძლებელია. აი, ამიტომ დადგა დღის წესრიგში ფრენების ერთგვაროვანი წესების შექმნის აუცილებლობა, მხოლოდ კოლექტიური ძალისხმევით საერთაშორისო ორგანიზაციის ჩარჩოებში. სწორედ ასეთი ამოცანა დაუსახა სამოქალაქო ავიაციის საერთაშორისო ორგანიზაციას (შემდგომში **იკაო**) ჩიკაგოს 1944 წლის კონვენციამ¹. მისი მიღება ასოცირდება მსოფლიო საზოგადოების მოთხოვნილებების დაკმაყოფილების სურვილთან, საჰაერო სივრცეში ადამიანთა და ტვირთის ნაკადების რეგულარული მოძრაობის ორგანიზებასთან და ამ

¹ იხ. ჩიკაგოს 1944 წლის კონვენცია საერთაშორისო სამოქალაქო ავიაციის შესახებ, <<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/37096?publication=0>>

მიზნისთვის ავტორიტეტული და გავლენიანი ორგანიზაციის შექმნასთან, რომელსაც ეწოდება **სამოქალაქო ავიაციის საერთაშორისო ორგანიზაცია (იკაო)**¹.

საქართველოს საავიაციო ხელისუფლება ითვალისწინებს საერთაშორისო საჰაერო სერვისების მარეგულირებელი წესების, პროცედურების, მარეგულირებელი ნორმების ჰარმონიზაციას, მათი ეროვნული ინტერესების გათვალისწინებით.

საქართველო იყენებს **იკაო**-ს პოტენციალსა და შესაძლებლობებს ეროვნული სამოქალაქო ავიაციის განვითარებაში, ეროვნული საავიაციო კომუნიკაციების ინფრასტრუქტურის ფორმირებასა და საჰაერო კვალიფიციური პერსონალის უზრუნველყოფაში.

საერთაშორისო საჰაერო სამართალი უპირატესად არეგულირებს სამოქალაქო ავიაციის საქმიანობას. ეს საქმიანობა მოიცავს საერთაშორისო ფრენებს, მგზავრებისა და ტვირთის საერთაშორისო გადაყვანა-გადაზიდვას ერთი ქვეყნიდან მეორეში. სამოქალაქო ავიაციის საერთაშორისო რეგულარული თუ არარეგულარული ფრენები ხორციელდება ერთი მიზნით – მგზავრებისა და ტვირთის განსაზღვრული საერთაშორისო საჰაერო მარშრუტებით გადაყვანა-გადაზიდვისათვის. მსოფლიო ეკონომიკის განვითარებაში სამოქალაქო ავიაციის როლი განსაკუთრებით დიდია. ტრანსპორტის მსოფლიო სისტემა წარმოუდგენელია ავიაციის გარეშე. მისი ნებისმიერი დროებითი გაჩერებაც კი, პრაქტიკულად ტოლფასია სტიქიური უბედურებისა, რომელიც იწვევს ქვეყნის ეკონომიკისა და ყოფის პარალიზებას. სამოქალაქო ავიაცია გვევლინება, როგორც საერთაშორისო საჰაერო ტრანსპორტი. ამ საქმიანობის შედეგად, სახელმწიფოთა შორის მათი ტერიტორიის თავზე რეგულარული და არარეგულარული საერთაშორისო ფრენების ორგანიზაციის გამო, აღმოცენდება სპეციფიკური სახელმწიფოთაშორისი საავიაციო ურთიერთობები. ასეთი ფრენების შესრულება რეგულირდება სპეციალური აერსანავიგაციო წესებით, რომლებიც ქმნის საერთაშორისო ფრენების რეჟიმს. მისი მთავარი ამოცანაა რეგულარული და არარეგულარული ფრენების უსაფრთხოების უზრუნველყოფა ადამიანთა სიცოცხლისა და ჯანმრთელობის დაცვის მიზნით.

სამოქალაქო ავიაცია და პანდემიის ამჟამინდელი სიტუაციის ანალიზი

2020 წლის მარტიდან მსოფლიოს მასშტაბით კოვიდ 19-ის გავრცელების შესაჩერებლად საერთაშორისო ფრენები გაუქმდა და სახელმწიფოების მხრიდან დაწესდა შეზღუდვები, რამაც თითქმის მთლიანად შეაჩერა საერთაშორისო საჰაერო მიმოსვლა. მსოფლიო პანდემიამ მყისიერი და მნიშვნელოვანი გავლენა იქონია მსოფლიო ეკონომიკაზე. ხარჯების შემცირების მრავალფეროვანმა სტრატეგიამ გავლენა მოახდინა საერთაშორისო სამოქალაქო ავიაციის სექტორზე, რომელიც მოიცავს უამრავ სუბიექტს, დასაქმებასა და ღირსეული და ავტორიტეტული დარგის ინფრასტრუქტურის შექმნაზე. იკაო, ჯანდაცვის საერთაშორისო ორგანიზაციამ და შრომის საერთაშორისო ორგანიზაციამ დააგროვა საკმაო გამოცდილება წინა კრიზისული სიტუაციების შედეგად, რაც გარკვეულწილად ეხმარება დარგს ამ რყევებისგან გამონეული პრობლემების დაძლევაში².

საერთაშორისო საავიაციო ორგანიზაციების სხვადასხვა პროგნოზის თანახმად³, 2019 წლის საერთაშორისო საჰაერო მიმოსვლა სრულად შეიძლება აღდგეს 2024 წელს, საავიაციო სფეროს სხვადასხვა სპეციალისტის ვარაუდით, ეს შეიძლება იყოს წლის დასაწყისი ან დასასრული, მაგრამ არა უადრეს საწყისად დასახელებული თარიღისა⁴. ამასთან, თუკი ადრე თუ გვიან, გადაყვანილ

¹ იხ. ორგანიზაციის ოფიციალური ვებგვერდი <icao.org>
² იხ. <<https://www.ilo.org/global/topics/coronavirus/impacts-and-responses/WCMS-755910/lang-en/index.htm>>
³ იხ. საჰაერო ტრანსპორტის საერთაშორისო ასოციაციის (იატა) ოფიციალური ვებგვერდი <<https://www.iata.org/en/programs/cargo/>>
⁴ დაწვრილ. იხ. <<https://www.aex.ru/exp/>>

მგზავრთა რაოდენობა 2019-ში გადაყვანილთა რიცხვს გაუტოლდება, მაშინ მსოფლიოში საავიაციო ინდუსტრიის ზრდის ტემპი, ველარ შეედრება პანდემიამდე პერიოდის მონაცემებს – ამბობს **Embraer**-ის მარკეტინგის დირექტორი **მაიკლ ნოვაკი**¹. „ბოლო 10 ან 20 წელი იყო ეკონომიკური სუპერციკლი, რომელიც აღარასოდეს განმეორდება; ეს არის: სტრუქტურული ცვლილებები მგზავრთა ქცევაში, ეკოლოგიის საკითხები, მწვანე ეკონომიკა. ჩვენ მიგვაჩნია, რომ ვერასდროს დავუბრუნდებით A380-ს, ასეთ ბაზარს და ასეთ სცენარს“ – დასძინა ნოვაკმა².

ავიაბილეთების კიდევ უფრო მაღალი ფასები, ნაკლები საჰაერო მარშრუტები, ფრენამდე წინასამედიცინო შემოწმებები და კიდევ უფრო ნაკლები უფასო კვება. კორონავირუსის პანდემიამ შექმნა ახალი ერა ავიაგადაზიდვებში. ფაქტობრივად ცარიელი აეროპორტები იმის დადასტურებაა, რომ კორონავირუსის პანდემიამ გავლენა მოახდინა საავიაციო ინდუსტრიის პრაქტიკულად ყველა ნაწილზე. სახელმწიფოები მზად უნდა იყვნენ დარგის წყვეტილი და ხანგრძლივი აღდგენისთვის.

სულ რამდენიმე კვირაში კორონავირუსმა თითქოს შეაჩერა სამოქალაქო ავიაციის განვითარების ათწლეულები, ავიამილნეები, რომელიც ერთ-ერთი უდიდესი კულტურული და ეკონომიკური მოვლენა იყო სამყაროში, მეორე მსოფლიო ომის შემდგომ. ახლა კი ყველაფერი შეჩერებულია. ანალიტიკური კომპანიების მონაცემებით, იანვრის შემდეგ მთელ მსოფლიოში ავიაკომპანიებმა საჰაერო ხომალდების ტევადობის 70 პროცენტზე მეტი შეამცირეს.

ავიაკომპანიები ასევე შეშფოთებულნი არიან იმ ფაქტით, რომ ადამიანები ალბათ არ მოისურვებენ ჩაკეტილ სივრცეებში ყოფნას, მას შემდეგაც კი, როდესაც ვირუსი უკვე კონტროლქვეშ იქნება. საჰაერო ტრანსპორტის საერთაშორისო ასოციაციის (შემდგომში **იატა**) მიერ ჩატარებული კვლევის თანახმად³, პოტენციური მგზავრების 40 პროცენტზე მეტი შეზღუდვების დასრულების და საზღვრების გახსნის შემდეგ კიდევ ექვსი თვის განმავლობაში ფიქრობს დალოდებას. ამიტომ, ზოგიერთი ავიაკომპანია აპირებს ცარიელი ადგილების დატოვებას, მინიმუმ, მოძრაობის განახლების დასაწყისში, რათა მომხმარებლებს უფრო მეტი თავისუფალი პირადი სივრცე ჰქონდეთ.

საერთაშორისო ფრენის დროს მკაფიოდ იქნება განსაზღვრული პირობები – საავიაციო შეზღუდვების აუცილებლობა, ურთიერთდაშორება, აგრეთვე, მგზავრის რეგისტრაციის პირობები – დისტანცია. ფრენის დროს ბევრი ამოცანა ექნება სადებიზინფექციო სამუშაოების თვალსაზრისით, თვითმფრინავი მზად და აღჭურვილი იქნება შესაბამისი სიტუაციისთვის, ეს კიდევ დაკავშირებულია დამატებით ფინანსურ უზრუნველყოფასთან.

ექსპერტების შეფასებით, აეროპორტის დარბაზში შემოწმების პროცესი გაცილებით მეტხანს გაგრძელდება. ჩვეულებრივი შემოწმებების გარდა, ჩატარდება სამედიცინო გამოკვლევებიც. ამასთან, მოკლევადიანი ფრენებისთვის საჭიროა მინიმუმ 70 პროცენტისანი დასაქმება, რათა ფრენა მომგებიანი იყოს. თვითმფრინავების გამტარობის შესაძლებლობის 33 პროცენტით შემცირებით, ავიაკომპანიები ამ მდგრალობის დონეს ქვემოთ დანევენ⁴.

წინასწარი ფასებით, ავიაკომპანიები ზარალით იფრენენ, როცა სრული სპექტრის სერვისის შემთავაზები გადამზიდვები შეიძლება, ძირითადად, შორ მანძილზე პრემიუმ საქალაქთაშორისო აბონენტებს დაეყრდნონ. იატა-ს ხელმძღვანელის განცხადებით, ყველას მოუწევს ფასების სტრატეგიის გადახედვა⁵. თავის მხრივ, ზოგიერთმა ქართულმა ავიაკომპანიამ 2020 წელს, საჰაერო ხო-

¹ იხ. <<https://novostivl.ru/post/85987/>>

² იხ.იქვე

³ იხ. საჰაერო ტრანსპორტის საერთაშორისო ასოციაციის (იატა) ოფიციალური ვებგვერდი <<https://www.iata.org/en/programs/cargo/>>

⁴ დაწვრილ. იხ. <<https://novostivl.ru/post/85987/>>

⁵ იხ. <<https://www.iata.org/en/publications/>>

მალდის ბორტზე შეიტანა გარკვეული აღჭურვილობა – სათვალეები, ნიღბები, ხელთათმანები ან დამცავი კოსტიუმები. ევროკომისია ამზადებს წესების პროექტს, რომლის შესაბამისადაც ავიაკომპანიებმა უნდა შეცვალონ ფრენის პირობები კორონავირუსის შეზღუდვების მოხსნისთანავე. მსგავს ზომებს, რომლებიც შეიძლება მოიცავდეს შესაბამისი ფარების სავალდებულო ტარებას ან მგზავრებს შორის გარკვეული დისტანციის შენარჩუნებას, მიიღებს ყველა გადამზიდავი.

ამასთან, ზოგიერთი ავიაკომპანია, რომლებიც გაყიდვების კიდევ უფრო მნიშვნელოვან ვარდნას ელის, აკრიტიკებენ დაგეგმილ ზომებს ზუსტად იმიტომ, რომ ბევრი ადგილი ცარიელი დარჩება. ავიასანარმოების აქტიური საქმიანობის შემცირების გამო, ასევე, შემცირებულია საქმიანი და სამგზავრო მოგზაურობები. ჩარტერული სამგზავრო და სატვირთო გადაზიდვები მეტ-ნაკლებად სტაბილური რჩება. ამასთან, ეს მთლიანი ბაზრის წილის მცირე პროცენტია.

კორონავირუსის გავლენა სამოქალაქო ავიაციაზე – ავიაბილეთების ფასები გაიზრდება. სოციალური დაყოფის წესების გამო, ტრადიციული, ასევე დაბალბიუჯეტის ავიაგადამზიდველების ბილეთები სავარაუდოდ გაძვირდება. მიმდინარე წელს ავიაკომპანიებს 314 მილიარდი დოლარის ზარალი აქვთ ბილეთების გაყიდვაში, ხოლო მათი ნახევარი კი საერთოდ გაკოტრდა. ბოლო კვირების განმავლობაში შეიქმნა მსოფლიოს საჰაერო ფლოტის თითქმის ორი მესამედი – 17000-ზე მეტი თვითმფრინავი. ამავე დროს, საავიაციო სექტორში 25 მილიონზე მეტი სამუშაო ადგილი უკვე საფრთხის წინაშეა.

რა ბედი ელის სამოქალაქო ავიაციას? როგორი იქნება მომავალში?

როგორც ჩანს, ნორმალური საავიაციო რეალობის დაბრუნება, რომელსაც ჩვეულებრივ მგზავრები იყენებდნენ, დიდი ხნის განმავლობაში შეუძლებელი იქნება. თვითმფრინავში ჩასხდომა უკვე ექვემდებარება ჯანმრთელობის სპეციალურ შემოწმებას. ასევე, მგზავრებმა შეიძლება გაიარონ თერმოსკრინინგი ან მათ მოუწიოთ ჯანმრთელობის სერტიფიკატების წარდგენა. აღნიშნულმა პროცესმა შეიძლება საგრძნობლად შეაფერხოს მუშაობა. გარდა ამისა, დღესდღეობით თვითმფრინავების 95 პროცენტი ხმელეთზე დგას, ამჟამინდელი კრიზისის პირობებში, პანდემიით გამოწვეული შემოსავლების ვარდნა 99 პროცენტს შეადგენს.

საერთაშორისო საჰაერო გადაყვანა-გადაზიდვების განახლება დამოკიდებული იქნება Covid-19 პანდემიის შემდგომ განვითარებაზე, ეროვნულ კანონმდებლობასა და, კერძოდ, მგზავრების მზადყოფნაზე იფრინონ დადგენილი პირობებით, რათა უპრობლემოდ გადალახონ საზღვრები.

ბოლო პერიოდის განმავლობაში, ავიაკომპანიები მთელ მსოფლიოში მიმართავენ საკუთარ მთავრობებს ფინანსური მხარდაჭერის მისაღებად. მთავრობის დაფინანსების წყალობით, ავიაკომპანიები და მსხვილი ბიუჯეტის მქონე ავიაკომპანიები, სავარაუდოდ, გადარჩებიან. ამავე დროს, მთავრობების მიერ განეული ინვესტიცია ნიშნავს, რომ ავიაკომპანიები ნაწილობრივ მაინც მიეკუთვნება სახელმწიფოს ან ვალი აქვთ მისი. ამ მიზეზის გამო, ისინი, სავარაუდოდ, იძულებულნი გახდებიან შეამცირონ ფრენების რაოდენობა ან თუნდაც გაზარდონ ბილეთების ფასები. აღნიშნულის გაზრდა შეიძლება ნიშნავდეს სარკინიგზო გადაზიდვების პოპულარობის სწრაფ ზრდას.

დასკვნა

ჯერ კიდევ თითქმის შეუძლებელია იმის პროგნოზირება, თუ რა ბედი ელის სამოქალაქო ავიაციას კორონავირუსის შემდეგ. მაგრამ ეჭვგარეშეა, რომ მოგზაურობის აკრძალვის გაუქმება გაზრდის მომხმარებელთა რაოდენობას, რომელთაც სურთ მონახულონ თავიანთი ოჯახი, მეგობრები ან გაემგზავრონ შვილებში. გარდა ამისა, ბევრია, ვისაც სურვილი ექნება გამოიყენოს თავისი ვაუჩერი უკვე შეძენილი ფრენისთვის, რომელიც გაუქმდა ან გადატანილ იქნა უსაფრთხოების ზომების გამო. ამავე დროს, კრიზისის პერიოდში, საქართველოს საავიაციო საქმიანობის გარკვეული

საკითხები განსაკუთრებული აქტუალობით წარმოჩინდა. ევროკავშირი მოიცავს 27 ქვეყანას და ისინი ყველანი მუშაობენ ზოგადი საავიაციო კანონმდებლობის შესაბამისად. სამოქალაქო ავიაცია ერთ-ერთი საერთო სეგმენტია, რომელშიც ევროკავშირი ექვემდებარება ერთიან სამართლებრივ რეგულირებას, ხოლო ჯანმრთელობა ეროვნულ საგანძურად ითვლება და, შესაბამისად, მოქმედებს ეროვნულ დონეზე შემუშავებული წესები. ეს ცალკეული სახელმწიფოების ეროვნული წესებია და ისინი ზოგჯერ ძალიან განსხვავდება ერთმანეთისგან. მოცემულ საკითხს ევროპაში დიდი ყურადღება ექცევა, მაგრამ რიგი ქვეყნები ისწრაფვიან განაგრძონ სვლა საკუთარი გზით, ამიტომ აქ საჭიროება დგას საერთაშორისო სამართლებრივი ნორმის შექმნაში. დღეს ჯერჯერობით არ არსებობს არც საერთო ევროპული ჯანმრთელობის დაცვის შესაბამისი მარეგულირებელი ბერკეტი, რომელიც გვაძლევს ზოგად წესებსა და ნორმებს, არც საერთაშორისო სამართლებრივი ნორმა, ყველა მოქმედებს საკუთარი ეროვნული წესების შესაბამისად.

იმის გამო, რომ თითოეული ევროპული ქვეყანა ინარჩუნებს ჯანდაცვის სტანდარტებს, ჩვენ, როგორც საავიაციო სამყაროს ცალკეული წარმომადგენელი – ზოგადი საავიაციო ხელისუფლებისა და კომერციული ავიაციის წარმომადგენლებთან ერთად, ამ მიმართულებით ზოგიერთი საერთო მიდგომის შემუშავებასა და განხორციელებასთან დაკავშირებით სირთულეებს ვხვდებით.

სიტუაცია არეულია: რა, როდის და ვინ განაახლებს? ერთი ქვეყანა თუ მთელი რეგიონი? ან იქნებ ერთი ქალაქი? მაგალითად, ავილოთ კარანტინის ხანგრძლივობა კოვიდ 19–ისთვის: სადღაც, ზოგიერთ ქვეყანაში, ათი დღეა, სხვაგან კი – თოთხმეტი. არსებობდა ქვეყნების „შავი სიები“, საიდანაც შესვლისთანავე სავალდებულო კარანტინი იყო საჭირო, ზოგჯერ კი – „ორმხრივი“, თითოეული მხარისთვის აუცილებელი, ან „მწვანე“ ქვეყნები და მათვის არსებული განსხვავებული რეგულაციები.

სიტუაციაზე დადებითად შეიძლება იმოქმედოს აეროპორტებში ექსპრეს-ტესტების ფართო შემოღებამ – მაგალითად, ისინი უკვე კეთდება **ჰითროუს (ლონდონი) აეროპორტში**¹. ამ შემთხვევაში, ადამიანები, რომლებიც გადაწყვეტენ საჰაერო გზით იმოგზაურონ, არ უნდა დაკარგონ დრო იმისთვის, რომ მოძებნონ ადგილები, სადაც შეიძლება ტესტირება კოვიდ 19–ზე და მიიღონ შესაბამისი დოკუმენტი, რომელიც ადასტურებს, რომ პიროვნება არ არის ვირუსის მატარებელი.

მიმდინარე წლის 15 დეკემბრიდან ინგლისში ჩასულ იმ პირებს, რომელთაც ჩატარებული ექნებათ ტესტი Covid-19–ზე, ჩამოსვლიდან ხუთი დღის შემდეგ, შესაძლებლობა ექნებათ არ გაიარონ სავალდებულო ორკვირიანი კარანტინი – განაცხადა გაერთიანებული სამეფოს ტრანსპორტის მინისტრმა **გრანტ შაპსმა**. კერძო ფირმებისათვის ტესტი 65-120 ფუნტი ეღირება (\$ 86-160). მინისტრის თქმით, ეს ტესტირება ხელს შეუწყობს საერთაშორისო მოგზაურობების გაზრდას და, ამავდროულად, მოსახლეობის უსაფრთხოებასაც უზრუნველყოფს. ტურიზმის ინდუსტრიის წარმომადგენლები მიესალმნენ მთავრობის აღნიშნულ გადაწყვეტილებას, მაგრამ აღნიშნეს, რომ ეს მცირედით დაგვიანებული ნაბიჯია. ამჟამად, იმ ქვეყნებიდან ჩამოსული მოგზაურები, რომლებთანაც ინგლისს არ გააჩნია სატრანსპორტო დერეფანი, 14 დღის განმავლობაში უნდა იყვნენ თვითიზოლაციაში. 15 დეკემბრიდან შესაძლებელი იქნება თვითიზოლაციის პერიოდის განახევრება, მას შემდეგ, რაც კორონავირუსის ტესტი ჩატარებული იქნება მოგზაურობის დასრულებიდან ხუთი დღის შემდეგ. როგორც წესი, ტესტის შედეგი 24-48 საათში ხდება ცნობილი².

თავის მხრივ, ჩვენი სახელმწიფო ცდილობს საერთო ევროპული იდეების პოპულარიზაციას. შეგვიძლია ცალმხრივად ვეცადოთ რაიმეს შემუშავებას. ამასთან, ჯერ გაუგებარია, საქართველოში როგორ განვითარდება მოვლენები ამ სამართლებრივი რეგულაციების შემუშავების მიმართუ-

¹ დანვრ.იხ. <<https://www.heathrow.com/>>
² იხ. <<https://www.bbc.com/news/world-europe-54999446>>

ლებით. დღეს ნათელია, რომ ცალკეულ ქვეყნებს აქვთ განსხვავებული წარმოდგენა საფრთხის დონის და იმის შესახებ, თუ როგორ უნდა გააგრძელონ მუშაობა არსებულ პირობებში. ამ თემის განხილვა მეტად რთულია. სამოქალაქო ავიაციის თვალსაზრისით, აუცილებელია ერთი საერთო სტანდარტი და არც ისე მნიშვნელოვანია რა იქნება, რა ფერის ქალაქზე დაიბეჭდება – თუნდაც იისფერი იყოს. მთავარია, რომ ის ყველასთვის ერთნაირი და ფართოდ გავრცელებული იყოს. ისე, რომ სხვა ქვეყნები, მეზობელი სახელმწიფოების ჩათვლით, ევროპის კავშირის, აშშ, აზიის სახელმწიფოები, ასევე ჩართული იქნებოდნენ მუშაობაში. ელექტრონულ პასპორტებთან დაკავშირებით იდეა შესანიშნავია, ამისთვისაც აუცილებელია იკაოს ფარგლებში სამართლებრივი ნორმების შემუშავება/მიღება. აქ, ისევ და ისევ, ჩვენთვის მნიშვნელოვანი იქნება ევროპელების კონკრეტული გადანყვეტილება, მნიშვნელოვანია ერთიანობა ევროპულ სივრცეში. როგორც სხვა შემთხვევებში, საერთაშორისო სამოქალაქო ავიაციასაც სჭირდება საერთო სტანდარტი – საერთაშორისო სამართლებრივი ნორმა, რომლითაც იმოქმედებს ისე, რომ ცალკე არ განვიხილოთ რა დოკუმენტებია საჭირო ერთი კონკრეტული ქვეყნიდან მეორეში ფრენისას, მაგალითად, საქართველოდან იტალიაში. აუცილებელია სახელმწიფოს მჭიდრო კოორდინაცია იკაო-სთან, ქართული ავიაკომპანიების იატას-თან და სხვა რეგიონულ საერთაშორისო საავიაციო ორგანიზაციებთან.

LEGAL PROBLEMS AND PERSPECTIVES OF MODERN INTERNATIONAL CIVIL AVIATION AGAINST THE BACKGROUND OF COVID-19 PANDEMIC

David Geperidze

Doctor of Law,

Affiliated Professor at Gori State University

Abstract

The main purpose of the study is to make factual and legal analysis of the situation in modern international civil aviation against the background of the Covid 19 pandemic in the world. In particular, a significant part of the work deals with the legal assessment of the pandemic in Georgia and international civil aviation and shows the main differences that are related to some aspects of European law on the one hand, and the international legal framework on the other hand. The article focuses on a detailed analysis of why there are no specific legal regulations related to Covid 19 in the field of air transport till now, as well as on the ungrounded lack of the regulations in terms of international legal and economic-political vacuum. The concluding part of the paper discusses what the modern international community should do in the future to address the various principles of international law in terms of legal regulation of this problem.

Keywords: International Civil Aviation, Pandemic, Covid 19, ICAO, IATA, International Legal Regulations, Airlines, Airports.

The Coronavirus pandemic has triggered a crisis like no other in history – it will change international civil aviation forever

1. Introduction

There was a period in the history of international air law when a state was obsessed with creating its own national flight system. It soon became apparent that the variety of such rules was such that it was practically impossible to fly for international air transport under these rules. That is why the agenda saw necessity of creation uniform flight rules, only through collective efforts within the framework of an international organization. Such a task was set for the International Civil Aviation Organization (hereinafter the ICAO) by the 1944 Chicago Convention¹. Its adoption is associated with the desire to meet the needs of the world community, the organization of regular movement of people and cargo flows in the airspace, and the creation of an authoritative and influential organization for this purpose, called the **International Civil Aviation Organization (ICAO)**².

The Aviation Authority of Georgia intends to harmonize the rules, procedures, regulatory norms of international air services, taking into account their national interests.

Georgia uses the potential and capabilities of the ICAO for the development of national civil aviation, the formation of national aviation communications infrastructure, and the provision of qualified air personnel.

International aviation law predominantly regulates the activities of civil aviation. These activities include

¹ See Chicago Convention on International Civil Aviation, <<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/37096?publication=0>>

² See the official website of the organization <icao.org>

international flights, international transportation of passengers and cargo from one country to another. Regular or irregular international civil aviation flights are operated for one purpose – to transport passengers and cargo on defined international air routes. The role of civil aviation in the development of the world economy is especially great. The world transport system is unimaginable without aviation. Even any temporary cessation of it is practically equivalent to a natural disaster that paralyzes the country's economy and livelihood. Civil aviation acts as international air transport. As a result of these activities, specific interstate aviation relations emerge between states due to the organization of regular and irregular international flights over their territory. Such flights are regulated by special air navigation rules, which create an international flight regime. Its main task is to ensure the safety of regular and irregular flights in order to protect human life and health.

2. Civil Aviation and Analysis of the Current Situation of the Pandemic

From March 2020, international flights were canceled and restrictions were imposed by states to stop the spread of Covid 19 around the world, which almost completely stopped international air traffic. The global pandemic had an instant and significant impact on the world economy. A diverse cost-cutting strategy has impacted the international civil aviation sector, which includes numerous entities, employment, and the creation of decent and authoritative industry infrastructure. ICAO, the International Health Organization, and the International Labor Organization have gained considerable experience in previous crisis situations, which, to some extent, helps the industry to overcome the problems caused by these fluctuations¹.

According to various forecasts of international aviation organizations², the international air traffic of 2019 can be fully restored in 2024, according to various specialists in the field of aviation, it may be the beginning or end of the year, but not earlier than the date named³. However, if sooner or later the number of passengers carried equals the number of passengers transported in 2019, then the growth rate of the global aviation industry can no longer be compared to the data before the pandemic, – says **Michal Nowak**, Marketing Director of the **Embraer**⁴.

“The last 10 or 20 years have been an economic supercycle that will never happen again; it is: structural changes in passenger behavior, environmental issues, the green economy. We believe we can never go back to the A380, such a market and such a scenario,” Nowak added⁵.

Even higher ticket prices, fewer air routes, pre-flight check-ups and even fewer free meals. The coronavirus pandemic has created a new era in air traffic. Empty airports are proof that the Coronavirus pandemic has affected practically every part of the aviation industry. States must be prepared for the intermittent and protracted recovery of the sector.

In just a few weeks, the coronavirus seemed to halt decades of civil aviation development, air achievements, which was one of the largest cultural and economic events in the world since World War II. And now everything is suspended. According to analytics companies, airlines around the world have reduced their aircraft capacity by more than 70 percent since January.

Airlines are also concerned about the fact that people probably will not want to be in locked spaces, even

¹ See <<https://www.ilo.org/global/topics/coronavirus/impacts-and-responses/WCMS-755910/lang--en/index.htm>>

² See official website of the International Air Transport Association (IATA). <<https://www.iata.org/en/programs/cargo/>>

³ See details <<https://www.aex.ru/exp/>>

⁴ See <<https://novostivl.ru/post/85987/>>

⁵ See *ibidem*

when the virus is already under control. According to a study¹ by the International Air Transport Association (hereinafter IATA), more than 40 percent of potential passengers think about waiting another six months after the restrictions are lifted and the borders open. Therefore, some airlines plan to leave empty seats, at least at the beginning of a traffic refresh, to give users more free personal space.

During the international flight, the conditions will be clearly defined – the necessity of aviation restrictions, the distance between them, as well as the conditions of passenger registration – distance. During the flight there will be many tasks in terms of disinfection work, the aircraft will be ready and equipped for the appropriate situation, and this is related to the additional financial security.

According to experts, the inspection process in the airport hall will take much longer. In addition to routine checkups, medical examinations will also be performed. However, short-haul flights require at least 70 percent employment to make the flight profitable. With a 33 percent reduction in aircraft throughput, airlines will lower this level of resilience².

At pre-priced values, airlines are flying at a loss when full-service carriers may rely – mainly at long-distance – on the premium long distance subscribers. According to the head of the IATA, everyone will have to revise the pricing strategy³. For their part, some Georgian airlines introduced some equipment on board the aircraft in 2020 – goggles, masks, gloves or protective suits. The European Commission is preparing a draft of rules according to which airlines must change flight conditions as soon as the coronavirus restrictions are lifted. Similar measures, which may include the mandatory wearing of appropriate shields or maintaining a certain distance between passengers, will be taken by all carriers.

However, some airlines, which are expecting an even more significant drop in sales, are criticizing the planned measures precisely because many seats will be left empty. Business and passenger travel have also been reduced due to reduced airline activity. Charter passenger and freight shipments remain more or less stable. However, this is a small percentage of the total market share.

3. Impact of coronavirus on civil aviation – air ticket prices will increase. Due to social division rules, tickets for traditional, as well as low-cost airlines are likely to become more expensive. Airlines have lost \$314 billion in ticket sales this year, and half of them have gone bankrupt altogether. Nearly two-thirds of the world's air fleet – more than 17,000 aircrafts – have been created in recent weeks. At the same time, more than 25 million jobs in the aviation sector are already under threat.

What fate awaits civil aviation? What will it be like in the future?

It seems that a return to normal aviation reality, to which passengers were normally accustomed, will be impossible for a long time. Boarding a plane is already subject to a special health check. Also, passengers may undergo thermoscreening or have to submit health certificates.

This process can significantly hinder work. In addition, 95 percent of aircraft are on land today, with the pandemic-induced drop in revenue of 99 percent in the current crisis.

The resumption of international air transport will depend on the further development of the Covid-19 pandemic, national legislation and, in particular, the readiness of passengers to fly under the prescribed conditions in order to cross the border without any problems.

¹ See the official website of the International Air Transport Association (IATA) <<https://www.iata.org/en/programs/cargo/>>

² See details: <<https://novostivl.ru/post/85987/>>

³ See <<https://www.iata.org/en/publications/>>

In the last period, airlines around the world have been applying to their own governments for financial support. Thanks to government funding, airlines and large-budget airlines are likely to survive. At the same time, investment by governments means that airlines are at least partially owned by the state or they owed to the state. For this reason, they are likely to be forced to reduce the number of flights or even increase ticket prices. An increase in this, could mean a rapid increase in the popularity of rail freight.

3. Conclusion

It is still almost impossible to predict what fate awaits civil aviation after the coronavirus. But there is no doubt that lifting the travel ban will increase the number of customers who want to visit their families, friends or go on vacations. In addition, there are many, who would like to use their voucher for an already purchased flight that has been canceled or postponed due to safety measures. At the same time, during the crisis, certain issues of Georgia's aviation activities appeared with special urgency. The EU consists of 27 countries and they all operate in accordance with general aviation legislation. Civil aviation is one of the common segments in which the EU is subject to a single legal regulation, while health is considered a national treasure and, therefore, the rules developed at the national level apply. These are the national rules of individual states and sometimes they are very different from each other. This issue is receiving a lot of attention in Europe, but a number of countries are trying to continue moving in their own way, so there is a need to create an international legal norm. To date, there is still no common European health care regulatory lever that gives us general rules and norms, nor an international legal norm; all operate in accordance with their own national rules.

Because each European country adheres to health standards, we, as a separate representative of the aviation world – together with the general aviation authorities and commercial aviation, face difficulties in developing and implementing some common approaches in this area.

The situation is chaotic: what, when and who will renew? One country or the whole region? Or maybe one city? Take, for example, the quarantine duration for Covid 19: Somewhere in some countries it is ten days, in others it is fourteen. There were „blacklists“ of the countries from which mandatory quarantine was required upon entry, and sometimes „bilateral“, necessary for each party, or „green“ countries and their different regulations.

The situation could be positively affected by the widespread introduction of express tests at airports – for example, they are already being done at **Heathrow Airport (London)**¹. In this case, people who decide to travel by air should not waste time looking for places where they can be tested for Covid 19 and get the relevant document proving that the person is not a carrier of the virus.

From December 15 this year, those who have arrived in England and had taken the Covid-19 test, five days after arrival will be able to avoid the mandatory two-week quarantine – **Grant Shapps**, the UK Minister for Transport declared. For private firms, the test will cost GBP 65-120 (\$ 86-160). According to the Minister, this testing will help increase international travel and, at the same time, ensure the safety of the population. Representatives of the tourism industry welcomed the government's decision, but noted that it was a slightly belated step. Currently, passengers from countries which England does not have a transport corridor with, must stay in self-isolation for 14 days. From December 15, it will be possible to halve the period of self-isolation, after the coronavirus test will be performed five days after the end of the trip. Typi-

¹ See details: <<https://www.heathrow.com/>>

cally, the test result becomes known in 24-48 hours¹. For its part, our state is trying to popularize common European ideas. We can try to work out something unilaterally. At the same time, it is still unclear how the situation will develop in Georgia in the direction of drafting these legal regulations. It is clear today that individual countries have different perceptions of the level of threat and how to proceed in the current circumstances. It is very difficult to discuss this topic. In terms of civil aviation, one common standard is necessary and it is not important what color paper the regulations will be printed on – even if it is purple. The key takeaway is that it is the same for everyone and widely distributed. So that other countries, including neighboring states, the European Union, the US, Asia, would also be involved in the work.

The idea of e-passports is excellent, for which it is necessary to develop / adopt legal norms within ICAO. Here, again and again, the particular decision of the Europeans will be important for us, unity in the European space is important. As in other cases, international civil aviation needs a common standard – an international legal norm, which will act in such a way that we do not consider separately what documents are required when flying from one particular country to another, for example, from Georgia to Italy. Close state coordination with ICAO, cooperation of Georgian Airlines with the IATA and other regional international aviation organizations is essential.

¹ See <<https://www.bbc.com/news/world-europe-54999446>>

საქართველოს სახელმწიფო ბიუჯეტი პანდემიის პირობებში

ნოდარ გრძელიშვილი

ეკონომიკის დოქტორი,
ახალი უმაღლესი სასწავლებლის აფილირებული პროფესორი

აბსტრაქტი

ნაშრომში აღნიშნულია, რომ ნებისმიერი ქვეყნის ეკონომიკური სიცოცხლისუნარიანობა მეტწილად განისაზღვრება მისი შესაძლებლობებით, რომ დაძლიონ ეკონომიკური ვარდნა და უზრუნველყონ განვითარება. პანდემიითა და არსებული გეოპოლიტიკური რისკებით გამონვეული ეკონომიკური რეცესიის ფონზე კიდევ უფრო მეტი მნიშვნელობა ენიჭება ფისკალური დისციპლინის მდგრადობას და ფისკალური პოლიტიკის რეაგირების სწორად განსაზღვრას.

საკვანძო სიტყვები: ბიუჯეტი; ეკონომიკა; მაკროეკონომიკა; განვითარება; პანდემია

GEORGIAN STATE BUDGET IN A PANDEMIC REALITY

Nodar Grdzelishvili

Doctor of Economics, Professor,
New Higher Education Institute

Abstract

The paper notes that, the economic viability of any country is largely determined by its ability to overcome economic downturn and ensure development. Against the background of the economic recession caused by the pandemic and the existing geopolitical risks, even greater importance is attached to the sustainability of fiscal discipline and the correct definition of fiscal policy responses.

Keywords: budget, economics, macroeconomics. Development, pandemic

1. Introduction

The economic viability of any country is largely determined by its ability to overcome economic downturn and ensure development.

The fight against the pandemic had a serious impact on the parameters of the state budget for 2021, which was formed on the basis of the forecast of 4.5 percent economic growth and moderate (3%) inflation. According to the project of state budget, in 2021 the budget revenues will be reduced by 9.0 percent and will be 16758.1 million GEL, while payments, by contrast, increase by 15.5 per cent and reach 18,384.5 million GEL.

Growing social, medical spending due to the contraction of the economy (by less than 5% in 2020) has led to an increase in government debt, which will reach 9.1 percent of GDP by the end of this year.

Overall, the main direction of budget funds in 2021 will be to compensate for the damage caused by Covid-19 and to provide social protection for the population.

2. Presentation of the main research material

According to the National Statistics Office of Georgia, in January-October 2020, foreign trade turnover amounted to almost 9.2 billion. USD, which is equivalent to about 75 percent of the country's GDP produced in the corresponding period. The ratio of exports to value added in the country was almost 25 percent. [1]

Georgia has trade relations with 142 countries, with five major trading partners (Turkey, Russia, China, Azerbaijan and Armenia) accounting for more than half (51.2%) of foreign trade turnover.

In January-October 2020, the amount of exports (2715.3 million USD) was 11.1 percent lower than the corresponding period of the previous year, while imports – (6444.2 million USD) – 16.6 percent. Such a reduction in foreign trade is largely due to the reduction in global demand caused by the pandemic and, consequently, the volume of Georgia's re-exports.

At the same time, in the conditions of reducing the total volume of exports, local exports (exports – without re-exports) increased by 4.7 percent and amounted to 1956.8 million US dollar. During this period, re-exports decreased by 36.1 percent (\$ 758.5 million, instead of \$ 1186.1 million in the previous year). Domestic exports account for 72.1 percent of total exports (including 75.8% in October alone).

The consistent and permanent nature of the reforms is great importance for overcoming the crisis and the post-crisis development of the country, both in the public and private sectors, which is welcomed and positively assessed by the International Monetary Fund.

Against the background of the deterioration of macroeconomic indicators caused by the pandemic, the scale of the reduction in the number of jobs in the country and the overall decline in economic activity significantly lagged behind the scale of the economic downturn.

The fourth phase of the government's anti-crisis measures is a 1.4 billion package, it started in November and will last until June 2021. [2]

According to the International Monetary Fund, Georgia's economic growth rate in 2021 will be similar to the 2020 rate – 5 percent. – Such an assessment, at a time when the global fight against coronavirus has not yet taken place in a decisive phase, gives grounds for some optimism, especially since in many countries the rate of economic growth in 2021 will be less than the absolute rate of decline in 2020. So, for example, according to the EU, the GDP growth rate for 2021 will not even reach 2/3 of the 2020 rate of decline (respectively + 4.7% and -7.2%); The situation is similar in our neighborhood and not only: the ratio of economic growth in Azerbaijan to the previous year's decline will be only 50.0% (+ 2.0% and -4.0%), in Armenia – 77.8% (+ 3.5% and – 4.5%), in Russia – 84.6 % (+ 44. % and – 5.2%), in Ukraine – 41.7% (+ 3.0% and -7.2%) ...

Georgia, according to the International Monetary Fund, will have the highest level of economic growth (+ 5.5%) among the countries of the region in 2021-2025, and in 2021-2022 – uniquely among the countries of Europe, the Black Sea and the Caucasus region. It should be noted that the IMF forecast is 1.3 times higher than the average annual economic growth rate for 2013-2019. This confirms the correctness of the strategy used by the Georgian government, in accordance with the anti-crisis plan, to minimize the damage caused by the pandemic, to maximize the support and activation of economic activities.

The growing pace of economic growth and the reduction trend in foreign debt are crucial to ensuring the country's macroeconomic stability and sustainable development.

Economic parameters are gradually improving, the rate of decline is virtually halved compared to the same period last year and looks better than in many other countries (GDP decline in the second quarter of 2020 compared to the same period last year was: Georgia – 12.6%, EU – 15.0%, United Kingdom – 21.7%, in the US – 32.9%)

It is clear what a negative impact the pandemic has on an important segment of the Georgian economy, such as the tourism industry, for its financial sustainability and current account. – It is true that Georgia has a much better situation in terms of COVID-19 compared to its land neighbors, but the severe consequences of the coronavirus pandemic in these countries, which traditionally come to foreign tourists entering Georgia, negatively affect the country's tourism revenues and ultimately macroeconomic indicators. Overall, the dynamics of the Georgian economy over the past period was better than the average of 27 EU countries, including 11 countries (Austria, Belgium, Spain, Italy, Malta, Portugal, Greece, France, Slovenia, Hungary, Croatia).

In 2021, the state budget revenues will be 14.8 billion GEL, which is 3.7 billion GEL less than the 2020 budget revenues. The decrease is due to the fact that in 2020 the government will borrow GEL 8 billion, and in 2021 it will borrow GEL 3.2 billion.

Budget expenditures are reduced by GEL 1 billion. The decline is due to the completion of pandemic-related programs. Basically, this refers to subsidies and social programs that are no longer provided for in the 2021 budget.

Administrative expenses will be reduced by 99 million GEL and it will be up to 3 billion GEL in total. The decrease is due to the decrease in the purchase of medical goods and services related to the pandemic. However, compared to 2019, administrative costs will be 210 million GEL more.

The total number of employees in budget organizations will increase by 429 people and will reach 112,643. Of these, 227 people are added to the management of the health care program. The number of employees in the Ministry of Economy, in particular, in the management of state property, increases by 110. The number of police officers increases by 82.[3]

From January 1, 2021, the pension of pensioners under the age of 70 will increase by 20 GEL to 240 GEL, while the pension of pensioners aged 70 and over will increase by 25 GEL to 275 GEL. The increase in the pension leads to an increase of budget expenditures by 370 million GEL.

The 2021 budget does not allocate funds to finance quarantine and other measures related to Coronavirus. However, it is clear that the rental of quarantine spaces will be necessary in early 2021 and a significant amount of money will be required. The budget deficit will be 2.8 billion GEL (5.2% of GDP), of which 528 million GEL will be covered by new debt, and 2.3 billion GEL – using the budget balance.

By 2021, the government forecasts 5% economic growth. In general, it is easier to achieve economic growth after a crisis year as the economy returns to its pre-crisis state. However, it is clear that the pandemic will be a problem at least early next year, and in the first quarter of 2021 the Georgian economy will be reduced. Added to this are tighter monetary policy, reduced foreign direct investment and the volatile political situation in the South Caucasus region. Accordingly, achieving 5% economic growth by 2020 is an optimistic scenario.

According to the pessimistic scenario presented by the government in the budget annex, the Georgian economy will shrink by 5.7% in 2020, and will grow by 2% in 2021.

For 2021, the exchange rate against the dollar is 3.29. Income per capita should increase to \$ 4,451 in 2021,

which is 7% less than in 2019. The expected level of annual inflation is 3%. [4]

Against the background of the economic recession caused by the pandemic and the existing geopolitical risks, even greater importance is attached to the sustainability of fiscal discipline and the correct definition of fiscal policy responses.

3. Conclusion

The analysis of economic shocks presented in the Macroeconomic Scenario Analysis document does not provide detailed information on the extent to which their varying degrees of materialization will affect economic parameters. It is important that the risk factors presented in the document and the effects caused by them are based on relevant quantitative indicators, which will make it possible to assess and analyze the realization of the given shocks;

It is noteworthy that, unlike in previous years, the draft budget is not accompanied by information on the appropriate fiscal policy responses in the event of pessimistic and optimistic economic scenarios. Against the background of the pandemic and the existing economic challenges, great importance is attached to flexible and timely responses to fiscal policy, which facilitates the existence of pre-determined / planned actions;

In view of all the above, it is important for the Ministry of Finance to update „Government debt management strategy for the medium term, which reflects the government’s vision of how the government debt portfolio will return to the pre-crisis level“. [5]

References

1. <https://www.geostat.ge/ka>
2. <https://mof.ge/5355>
3. <https://matsne.gov.ge/document/view/5071216?publication=0>
4. <https://transparency.ge/ge/post/sakartvelos-2021-clis-saxelmcipo-biujetis-proektis-mokle-analizi-darekomendaciebi>
5. <https://sao.ge/ka/%E1%83%93%E1%83%90%E1%83%A1%E1%83%99%E1%83%95%E1%83%9C%E1%83%90-%E1%83%A1%E1%83%90%E1%83%A5%E1%83%90%E1%83%A0%E1%83%97%E1%83%95%E1%83%94%E1%83%9A%E1%83%9D%E1%83%A12021-%E1%83%AC%E1%83%9A%E1%83%98%E1%83%A1%E1%83%A1%E1%83%902020120212182996ka.html>

COVID-19 და ეკონომიკური გამოწვევები მსოფლიო და რეგიონულ ჭრილში

თინათინ დოლიაშვილი

ახალი უმაღლესი სასწავლებლის პროფესორი,
საქართველოს დავით აღმაშენებლის სახელობის უნივერსიტეტის პროფესორი

აბსტრაქტი

COVID-19 რთული გამოწვევა და მნიშვნელოვანი საფრთხეა არა მხოლოდ მსოფლიო ჯანდაცვისათვის, არამედ გლობალური ეკონომიკისთვისაც. პანდემიამ, რომელიც ჯერ კიდევ არ დასრულებულა და ბევრ ქვეყანაში ისევ პიკია, სააშკარაოზე გამოითანა ყალბი და რეალური პრიორიტეტები. ზოგიერთ ქვეყანაში სასწორზე დაიდო ადამიანის სიცოცხლე ეკონომიკის საპირწონედ, რაც ფესვივე არასწორია. თუმცა, უდავოა ის გარემოებაც, რომ მსოფლიო ეკონომიკაზე COVID-19-ის ნეგატიური ეფექტი არის შეუქცევადი მოცემულობა. შესაბამისად, მთავარი ეკონომიკური დარტყმები მიიღო იმ ქვეყნებმა, რომლებსაც COVID-19-ის გავრცელების ყველაზე მაღალი მაჩვენებლები აქვთ, შემდეგ კი იმ ქვეყნებმა, რომელთა ეკონომიკებიც ყველაზე მეტად არის დამოკიდებული ტურიზმზე, ნავთობისა და სხვა საქონლის ექსპორტზე. საქართველოს მთავრობის მიერ იანვარ – თებერვალში და შემდგომ პანდემიის მიმართ ეფექტური ღონისძიებების გატარებამ შედეგი არ დააყოვნა: ივნისიდან საქართველოს ეკონომიკა სრულად ამოქმედდა, რაც დადებით მოლოდინებთან არის დაკავშირებული; საქართველო რეგიონში COVID-19-თან წარმატებული ბრძოლის საუკეთესო მაგალითია; საერთაშორისო რეიტინგის მიხედვით საქართველო საუკეთესო ტურისტულ მიმართულებად დაფიქსირდა; საერთაშორისო დახმარების სახით განხორციელდა სავალუტო შემოდინებები; ეროვნული ბანკის მიერ მაისში შესრულდა ზომიერი და პერიოდული სავალუტო ინტერვენციები მის სავალუტო აუქციონზე.

საკვანძო სიტყვები: გლობალური ეკონომიკა, ეკონომიკური გამოწვევები, სავალუტო შემოდინებები, სავალუტო ინტერვენციები.

მსოფლიო ჯანდაცვის ორგანიზაციის სტატისტიკური მონაცემებით ინფიცირებულთა რაოდენობა ნოემბრის მესამე დეკადის მდგომარეობით (26.11) 60744487 კაცია, მათ შორის 17267199 (28%) სტაბილურ მდგომარეობაში იმყოფება, 104516 (0,17%) კრიტიკულია, გარდაიცვალა 1427188 (2%) და გამოჯანმრთელდა 42050100 ადამიანი, ანუ(69%). რაც შეეხება საქართველოს ის ამ მომენტისთვის სარეიტინგო სიაში 57 ადგილზეა. ინფიცირებულია 118 690 კაცი, გამოჯანმრთელდა 98 781 (83%), გარდაიცვალა 1 124 კაცი (0,95%), დანარჩენი 16% კი სტაციონარსა და კარანტინშია. სამწუხარო რეალობაა ისიც, რომ უცხოეთშიც ამ ვერაგი დაავადებით გარდაიცვალა ჩვენი ქვეყნის მოქალაქეები. თუმცა უნდა აღინიშნოს ის გარემოებაც, რომ პანდემია ამ დროისათვის ნელნელა უკან იხევს და ძალიან ბევრ ქვეყანაში ახალი დაინფიცირების ფაქტები აღარ შეიმჩნევა [1].

მიუხედავად ასეთი მძიმე მდგომარეობისა, დღეისათვის დედამიწაზე არის 10 ოაზისი, სადაც არ დაფიქსირებულა COVID-19-ით დაავადების შემთხვევა. მათ მიეკუთვნება: წყნარ ოკეანეში მიმოზნეულ კუნძულებზე მდებარე სახელმწიფოები – ნაურუ, მიკრონეზია, ვანუატუ, სამოა, კირიბატი, პალაუ, ტონგა, ტუვალუ, პოსტსაბჭოთა თურქმენეთი და ჩრდილოეთ კორეა. ივნისის თვის ინფორმაციით მათ შორის იყო მარშალისა და სოლომონის კუნძულებიც.

COVID-19 რთული გამოწვევა და მნიშვნელოვანი საფრთხეა არა მხოლოდ მსოფლიო ჯანდაცვისათვის, არამედ გლობალური ეკონომიკისთვისაც. პანდემიამ, რომელიც ჯერ კიდევ არ დასრულებულა და ბევრ ქვეყანაში ისევ პიკია, სააშკარაოზე გამოიტანა ყალბი და რეალური პრიორიტეტები. აღმოჩნდა, რომ ასეთი ტიპის კრიზისში მთავარი არ არის იყო მეგასახელმწიფო, ყველაზე მდიდარი, ბირთვული ქვეყანა და კარნახობდნენ წესებს მსოფლიოს – მთავარია იყო ჰუმანური, გონიერი, კრიზისის გამცნობიერებელი, არ მოატყუო თავი და ხალხი, რისი მცდელობაც არაერთი ქვეყნის მთავრობას ჰქონდა. შესაბამისად, სასწორზე არ უნდა დაიდოს ადამიანის სიცოცხლე ეკონომიკის საპირწონედ, მიუხედავად იმისა, რომ მსოფლიო ეკონომიკაზე COVID-19-ის ნეგატიური ეფექტი ახლა უკვე შეუქცევადი მოცემულობაა.

აზიის განვითარების ბანკის (ADB) მიხედვით, პანდემია 77\$ მილიარდიდან 347\$ მილიარდამდე ზიანს მიაყენებს მსოფლიო ეკონომიკას.

გაეროს მიერ შემოთავაზებული უკანასკნელი ანალიზით, COVID-19-ის შემდგომ გლობალური ეკონომიკის ზრდა მინიმუმ 2.5%-მდე შემცირდება, მიყენებული ზარალი კი დაახლოებით ტრილიონ დოლარს მიაღწევს. ყველაზე დიდი ზიანი კი ნავთობის ექსპორტიორ ქვეყნებს მიაღებება. მოსალოდნელია ასეთი ქვეყნების ეკონომიკური ზრდის ტემპის მინიმუმ 1%-იანი შემცირება.

ეუთოს ანგარიშის მიხედვით, მსოფლიო ეკონომიკის ზრდა 2.4%-მდე შემცირდება წინასწარ ნავარაუდები 2.9%-დან, რაც ძირითადად, მსოფლიო ვაჭრობის შემცირებით იქნება განპირობებული. მნიშვნელოვან ფინანსურ ზიანს უნდა ელოდონ განვითარებადი ეკონომიკებიც.

ეკონომიკური თანამშრომლობისა და განვითარების ორგანიზაციამ (OECD) გამოაქვეყნა განახლებული ეკონომიკური მიმოხილვა, რომლის თანახმადაც, კორონავირუსის გავრცელების გამო, ჩინეთის ეკონომიკური ზრდა შემცირდება 4.9%-მდე, ევროზონის 0.8%-მდე, ხოლო აშშ-ის 1.9%-მდე [2].

Bloomberg-ის შეფასებით, მსოფლიო ეკონომიკური ზრდა 2020 წელს 1.2%-ით შემცირდება. ანგარიშის თანახმად, ეკონომიკური შედეგი შეიძლება მოიცავდეს რეცესიებს აშშ-ში, ევროზონაში, იაპონიასა და ჩინეთში, რაც ჯამში 2.7 ტრილიონი აშშ დოლარის ოდენობით დანაკარგს გულისხმობს [3].

რაბო ბანკის კვლევის თანახმად, გლობალური ეკონომიკური ზრდა 2020 წელს 1.6% იქნება, 2021-ში კი 3.2%. რაბო ბანკმა შემოგვთავაზა ასევე რისკ-სცენარი, რომლის თანახმადაც, ეკონომიკური ზრდა ჩინეთში დაეცემა 0.2%-მდე, ხოლო მსოფლიოში 0.7%-მდე [4].

კომპანია Goldman Sachs 2020 წელს მსოფლიო ეკონომიკის 1%-ით შეკუმშვას ელოდება, რაც მსოფლიო ეკონომიკას უფრო შეამცირებს, ვიდრე 2009 წლის ფინანსური კრიზისი [5].

Fitch Ratings-მა კი თითქმის გაანახევრა 2020 წლის საბაზო შეფასება, რომელიც 2.5%-დან შემცირდება 1.3%-მდე, რაც წინა შეფასებასთან შედარებით 850 მილიარდი აშშ დოლარით ნაკლებია [6].

რა თქმა უნდა, მთავარი ეკონომიკური დარტყმები მიიღო იმ ქვეყნებმა, რომლებსაც COVID-19-ის გავრცელების ყველაზე მაღალი მაჩვენებლები აქვთ, შემდეგ კი იმ ქვეყნებმა, რომელთა ეკონომიკებიც ყველაზე მეტად არის დამოკიდებული ტურიზმზე, ნავთობისა და სხვა საქონლის ექსპორტზე.

საქართველოს მთავრობის მიერ იანვარ – თებერვალში ვირუსის მიმართ პრევენციული ღონისძიებების გატარებამ შედეგი არ დააყოვნა. ივნისის დასაწყისში ევროპის წამყვანმა დამოუკიდებელმა ორგანიზაციამ ევროპის საუკეთესო სამოგზაურო მიმართულებები (EBD), რომელიც შეიქმნა ევროპაში კულტურისა და ტურიზმის ხელშეწყობისა და პოპულარიზაციის მიზნით, ევროპის 20

ყველაზე უსაფრთხო სამოგზაურო მიმართულებაზე მის მიერ გამოქვეყნებულ რეიტინგში თბილისი პირველ ადგილზე დაასახელა და მიიჩნია ყველაზე უსაფრთხო მიმართულებად. ორგანიზაციის მიერ გამოქვეყნებულ საინფორმაციო რეიტინგში ასევე მოხვდა ქალაქი ბათუმიც, რომელმაც მე-7 ადგილი დაიკავა. გარდა თბილისისა და ბათუმისა, EBD-ის მიერ ყველაზე უსაფრთხო სამოგზაურო მიმართულებებად ამ პერიოდისთვის დასახელებულ იქნა: კორფუ, ზაგრები, ვარშავა, ვენა, ვილნიუსი, გდანსკი, რიგა და ზაგრები [7]. საქართველოს მიმართ საერთაშორისო დამოკიდებულება შენარჩუნებულია ამ მომენტისთვისაც. მსოფლიოში ერთ-ერთმა ყველაზე გავლენიანმა სამოგზაურო გამოცემამ National Geographic-მა საქართველო, სვანეთის რეგიონი 2021 წელს მსოფლიოს 25 საუკეთესო სამოგზაურო მიმართულებებს შორის დაასახელა, რომელსაც ტურისტი პოსტპანდემიურ პერიოდში უნდა ეწვიოს [8].

COVID-19-მა მნიშვნელოვანი გავლენა მოახდინა საერთაშორისო ვაჭრობაზეც. საქართველოს ახლო ეკონომიკური ურთიერთობა აკავშირებს ევროკავშირთან, რომელიც საქსპორტო ბაზრის 1/3-ს წარმოადგენს. მნიშვნელოვანია ექსპორტში აზერბაიჯანის წილიც, რომელთანაც გადაადგილება შეიზღუდა, თუმცა სასაქონლო სავაჭრო ბრუნვა არ შეწყვეტილა და 2020 წლის იანვარ-თებერვალში ექსპორტის 17,2% მოდიოდა, ჩინეთის წილი ექსპორტში, იმის მიუხედავად, რომ იანვარ-თებერვალში ამ ქვეყანაში უკვე დანყებული იყო კორონავირუსის აფეთქება, ასევე დიდი იყო და 12,4%-ს შეადგენდა. მესამე ადგილზეა რუსეთი, რომლის წილიც ექსპორტში იყო 11,5%. ფინანსთა სამინისტროს მონაცემების მიხედვით, 2020 წლის იანვარსა და თებერვალში საქართველოს ექსპორტი იმავე პერიოდის წინა წლის მონაცემებთან შედარებით შემცირდა. იანვარში სხვაობა მხოლოდ 0.46% იყო, მაგრამ უკვე თებერვლის თვეში საქართველოს ექსპორტმა საგრძნობლად – 17.9%-ით დაიკლო. ივნისის თვეში არამკვეთრი უარყოფითი ტენდენცია გაგრძელდა, ხოლო, შემოდგომით უმნიშვნელო მატებას აქვს ადგილი [9].

მნიშვნელოვანი ინდიკატორი საქართველოს ეკონომიკური დამოუკიდებლობის შეფასებისას არის ფულადი გზავნილები. ფულადი გზავნილების წილი საქართველოს მშპ-ში 13,5% შეადგენს. საქართველოს ეროვნული ბანკის მონაცემებით, 2020 წლის თებერვალში ქვეყანაში შემოსული ფულადი გზავნილების მოცულობამ 137.3 მლნ აშშ დოლარი შეადგინა. იანვრის თვეში ზრდის ტემპი 8.6%-ს უტოლდებოდა. ევროკავშირიდან მიღებული ფულადი გზავნილები, მთლიანი ფულადი გზავნილების 41.7%-ია. ყველაზე მეტ ფულად გზავნილს ევროკავშირის ქვეყნებიდან საქართველო იტალიიდან (15.8%) და საბერძნეთიდან (12%) იღებს. მნიშვნელოვანი, 10.4%-იანი წილი მოდის აშშ-ზე. რუსეთიდან (20.9%) და ისრაელიდან (10.5%) მიღებული გზავნილები დაახლოებით მთლიანი გზავნილების 1/3-ს წარმოადგენენ. მიუხედავად იმისა, რომ გზავნილების მოცულობა მკვეთრად არ შემცირებულა, პანდემიის ასეთ გავრცელებას ევროპასა და ამერიკაში, სავარაუდოდ, მძიმე ნეგატიური გავლენა ექნება მათ მოცულობაზე წლის ბოლოსათვის.

საქართველოს ბიზნეს-ასოციაციის (BAG) კვლევის შედეგების შესაბამისად, პანდემიის დასაწყისში კერძო ქართული კომპანიების დაახლოებით ნახევარი 47,2% მიიჩნევდა, რომ გარდაუვალია თანამშრომლების შემცირება, მეორე ნახევარი კი 50,9% არ აპირებდა გაფართოებას. საქართველოს ბიზნეს-ასოციაცია 70-ზე მეტ დიდ კომპანიას აერთიანებს, მათ შორის, ბანკებს, ბენზინ-გასამართი სადგურებისა და დიდი სუპერმარკეტების ქსელებს, სამშენებლო და საკომუნიკაციო კომპანიებს. დასაქმებასთან დაკავშირებით საქართველოს ბიზნეს-ასოციაციის გამოკითხული წევრების მოლოდინები BAG-ის ინდექსის ყოველკვარტალური გამოკითხვის ფარგლებში მნიშვნელოვნად გაუარესდა. BAG-ის დასაქმების ბარომეტრი, რომელიც ასოციაციის წევრებს შორის დასაქმების დონის მოსალოდნელ ცვლილებებს ასახავს 2020 წლის პირველ კვარტალში უარყოფითი გახდა და (-46,7) პუნქტი შეადგინა. შეზღუდვების მოხსნის შემდეგ კი მაჩვენებლის მნიშვნელობა საგრძნობლად გაუმჯობესდა და მეტნაკლები რყევით გამოირჩევა.

პანდემიის ნეგატიურმა გავლენამ გამოიწვია ქვეყანაში ეკონომიკური ზრდის შემცირება 4%-ით, ბიუჯეტის შემოსავლები დავიდა 1,8 მილიარდ ლარამდე, ხოლო მიმდინარე ხარჯები შემცირდა 300 მილიონი ლარით. გარდა ამისა ბიუჯეტის ხარჯვით ნაწილს დაემატება სოციალური, ეკონომიკის მხარდაჭერის და COVID-19-ის მართვასთან დაკავშირებული ახალი ხარჯები, რაც ანტიკრიზისული გეგმის გათვალისწინებით განისაზღვრა 3,9 მილიარდი ლარის ოდენობით. აღსანიშნავია ის ფაქტი, რომ პირველად 2020 წლის 14 აპრილს საერთაშორისო პარტნიორობისგან ქვეყნის ეკონომიკისათვის გამოიყო 3 მილიარდი დოლარი. შემოდინებები განხორციელდა შემდგომ პერიოდშიც.

საქართველოს ხელისუფლებამ ქვეყანაში 26 თებერვალს პირველი ფაქტის დადასტურებამდე 1 თვით ადრე, 28 იანვარს დაიწყო ბრძოლა COVID-19-ის წინააღმდეგ, რომელიც წარიმართა 2 მიმართულებით – მოქალაქეების ჯანმრთელობისა და სიცოცხლის და საქართველოს ეკონომიკის გადასარჩენად.

საქართველოს მთავრობის ანტიკრიზისული გეგმის ფარგლებში 2020 წლის გაზაფხულზე განხორციელდა შემდეგი ღონისძიებები:

- ❖ დაქირავებით დასაქმებული პირები, რომლებმაც დაკარგეს სამსახური ან გაუშვეს უხელფასო შვებულებაში, დახმარების სახით მიიღეს 1200 ლარი 6 თვის განმავლობაში თვეში 200 ლარი – ჯამში 350000 მოქალაქემ მიიღო 460 მილიონი ლარი;
- ❖ ყოველ შენარჩუნებულ სამუშაო ადგილზე დამსაქმებელმა მიიღო სახელმწიფო სუბსიდია 6 თვის განმავლობაში;
- ❖ 750 ლარის ოდენობის ხელფასი სრულად გათავისუფლდება საშემოსავლო გადასახადისგან;
- ❖ „არაფორმალურ სექტორში“ დასაქმებულებმა ან თვითდასაქმებულებმა მიიღეს ერთჯერად დახმარება 300 ლარის ოდენობით;
- ❖ 6 თვეში დამატებით საშუალოდ 600 ლარიანი დახმარება მიიღეს: ოჯახებმა, რომელთა სოციალური სარეიტინგო ქულა 65000-10000-მდეა, რითიც ისარგებლება დაახლოებით 70000 ოჯახმა და 190000 მოქალაქემ;
- ❖ დახმარებით ისარგებლებს მკვეთრად გამოსატყუი შეზღუდული შესაძლებლობების მქონე პირებმა და ბავშვებმა – დაახლოებით 40 000 მოქალაქემ;
- ❖ პენსიის ინდექსაციის წესის შემოღება 2021 წლის იანვრიდან უზრუნველყოფს იმას, რომ ყველა პენსიონერის პენსია გაიზრდება არანაკლებ ინფლაციის მაჩვენებლისა, ანუ ფასების ზრდა გავლენას ვერ მოახდენს რეალური პენსიის მოცულობაზე. 70 წლის და მეტი ასაკის პენსიონერებისთვის ინფლაციას დაემატება რეალური ეკონომიკური ზრდის 80%, ანუ პენსიის ყოველწლიური ზრდა იქნება ინფლაციაზე მაღალი, მიუხედავად ინფლაციის და ეკონომიკური ზრდის პარამეტრებისა. შესაბამისად, პენსიის ზრდა არ იქნება 20 ლარზე ნაკლები, ხოლო 70 წლის და უფრო მაღალი ასაკის პენსიონერებისთვის 25 ლარზე ნაკლები. აღსანიშნავია, რომ ბოლო კატეგორიის მოქალაქეების პენსია 2020 წლის 1 ივლისიდან 220 ლარიდან 250 ლარამდე გაიზარდა.

გარდა ამისა, 1.2 მილიონზე მეტ ოჯახს დაუფინანსეს 3 თვის სრული კომუნალური გადასახადი. ელექტროენერჯის, წყლისა და დასუფთავების გადასახადი კი დაუფინანსდა 670 ათასზე მეტ ოჯახს. სახელმწიფომ დააზღვია 9 ძირითად პროდუქტზე ფასის ზრდა, რაზეც კონტრაქტი გაფორმდა მსხვილ იმპორტიორ კომპანიებთან. ასევე სახელმწიფო დახმარებით მოქალაქეებს სესხის გადახდის 3 თვით გადავადების შესაძლებლობა მიეცათ. მსგავსი ღონისძიებები გატარდება ასევე ამა წლის ნოემბრიდან მომდევნო წლის გაზაფხულამდე [11].

ტურიზმთან დაკავშირებულ 4500 ბიზნეს სუბიექტებს გადაუვადდათ 4 თვის ქონების და საშემოსავლო გადასახადი 2020 წლის 1 ნოემბრამდე. მცირე სასტუმროებს სახელმწიფო დაუსუბსიდირებს საბანკო სესხის 6 თვის საპროცენტო ხარჯის 80%-ს. ავტომპორტიორებს 1 სექტემბრამდე გადაუვადდათ ავტომობილების განბაჟების 90– დღიანი ვადა, რითაც ისარგებლა 38000 იმპორტიორმა. ხოლო 7000 იურიდიულ პირს მიეცა სესხის რესტრუქტურისა და მისი შესაძლებლობა.

კერძო სექტორზე ზრუნვის ფარგლებში ამოქმედდა დღგ-ის ავტომატური დაბრუნების მექანიზმი და გაორმაგდა დღგ-ის ზედმეტობის დაბრუნება, რაც ამ წელში დამატებით 600 მილიონი ლარის კომპენსაციას შეადგენს. კომერციული ბანკებისთვის ბიზნესის მხარდაჭერისათვის დამატებით გამოიყო 500 მილიონი ლარი.

სახელმწიფო პროგრამაში „ანარმოე საქართველოში“ შეიცვალა თანადაფინანსების პირობები, რაც შეეხო:

- ❖ სესხის / ლიზინგის თანადაფინანსების პერიოდის 24 დან 36 თვემდე გაზრდას;
- ❖ თანადაფინანსების საპროცენტო განაკვეთის მექანიზმის ცვლილებას;
- ❖ საქმიანობის სახეობის ზრდას;
- ❖ სესხის / ლიზინგის მინიმალური ზღვრის დაწევას;
- ❖ საბრუნავი საშუალებების დაფინანსების ზრდას.

სოფელზე ზრუნვის ფარგლებში კი პროექტზე „აგროკრედიტი-ერთნლოვანი კულტურების დაფინანსება“ გამოიყო 30000 ლარამდე ოდენობის გრანტი. გარდა ამისა, მოხდა აგრარულ სექტორში გაცემული სესხების პროცენტის სრული დაფინანსება სესხის სავარაუდო ჯამური მოცულობის 50 მილიონი ლარის პირობებში (ბენეფიციარის რაოდენობა 5000) და განხორციელდა სამელიორაციო საქმიანობის მხარდაჭერა [10].

აქედან გამომდინარე, პანდემიასთან ბრძოლის პროცესში ეფექტური ღონისძიებების გატარებამ ამ მომენტისათვის შემდეგი შედეგი მოგვცა:

- ❖ ივნისიდან საქართველოს ეკონომიკა სრულად ამოქმედდა, რაც დადებით მოლოდინებთან არის დაკავშირებული;
- ❖ საქართველო რეგიონში COVID-19-თან წარმატებული ბრძოლის საუკეთესო მაგალითია, თუმცა აზერბაიჯანში ამ მომენტისთვის ჩვენზე უკეთესი მდგომარეობაა:
რუსეთში – 2 162 503 ინფიცირებული, 37 538 გარდაცვლილია (5 ადგილი);
თურქეთში – 467 730 ინფიცირებული, 12 840 გარდაცვლილი (24 ადგილი);
სომხეთში – 130 870 ინფიცირებული, 2 068 გარდაცვლილი (51 ადგილი);
აზერბაიჯანში – 102 396 ინფიცირებული, 1 224 გარდაცვლილი (62 ადგილი).
- ❖ საერთაშორისო რეიტინგის მიხედვით, საქართველო საუკეთესო ტურისტულ დანიშნულებად დაფიქსირდა;
- ❖ საერთაშორისო დახმარების სახით განხორციელდა სავალუტო შემოდიანები;
- ❖ ეროვნული ბანკის მიერ მაისში შესრულდა ზომიერი და პერიოდული სავალუტო ინტერვენციები მის სავალუტო აუქციონზე, რამაც ბოლო ერთი კვირის განმავლობაში იმოქმედა ლარის კურსის გამყარებაზე 21 თეთრით ერთ დოლართან მიმართებაში, ანუ 3,19 ლარიდან 2,98 ლარამდე. იგივე უნდა მოხდეს ეხლაც, თუმცა ნაკლებად სავარაუდოა.

საქართველოს ეკონომიკის კრიზისიდან სწრაფად გამოსვლის გეგმაზე საქართველოს პრემიერ-

მინისტრი ბ-ნი გიორგი გახარია ახორციელებდა და ახლაც ახორციელებს ინტენსიურ კონსულტაციებს მსოფლიოს წამყვან არაერთ საექსპერტო ჯგუფთან. მათ შორისაა, კემბრიჯისა და ლონდონის უნივერსიტეტების ცნობილი ექსპერტები, რომლებიც გამოთქვამენ მზაობას დაეხმარონ ჩვენს ქვეყანას კრიზისიდან გამოსვლასა და სწრაფ ეკონომიკურ გაჯანსაღებაში.

ზოგადად, პანდემიამ მკვეთრად შეარყია მსოფლიო საზოგადოებების ყოველდღიური სოციალური და ეკონომიკური შაბლონები. შესაბამისად, ეკონომისტებმა ყურადღება გაამახვილეს მის ეკონომიკურ გავლენაზე და იმაზე, თუ რა უნდა გააკეთოს ცენტრალურმა ბანკებმა და მთავრობებმა, როგორც მიწოდების, ისე მოთხოვნის ერთდროულად უჩვეულო მოშლის საპასუხოდ. გასაგებია ის, რომ პანდემიის შედეგები „სერიოზული“ იქნება და მისი გავრცელება ყველაზე დიდ დარტყმას მიყენებს მცირე და საშუალო ბიზნესს. ხოლო ეს დამყუპველი გარემოება სერიოზულ საფრთხეს შეუქმნის გლობალური ეკონომიკის სტაბილურობას. აქედან გამომდინარე, სპეციალისტების პროგნოზით დიდია ალბათობა იმისა, რომ კორონავირუსი მსოფლიო ეკონომიკას რეცესიამდე მიიყვანს.

ლიტერატურა:

1. <https://www.worldometers.info/coronavirus/#countries;>
2. <https://www.oecd.org/economic-outlook/>
3. <https://www.bloomberg.com/graphics/2020-coronavirus-pandemic-globaleconomic-risk/>
4. <https://economics.rabobank.com/publications/2020/march/global-economic-outlook/>
5. <https://fortune.com/2020/03/20/coronavirus-economic-predictions-goldman-sachs-recession-gdp2q-2020/>
6. <https://www.fitchratings.com/site/pr/10114929>
7. ghn.ge
8. <https://www.nationalgeographic.com/.../best-of-the-world-2021;>
9. www.mof.ge/export_importis_informacia;
10. employer.ge – ანტიკრიზისული ეკონომიკური გეგმა
11. <https://stopcov.ge/ka/daxmarebebi>

COVID-19 AND ECONOMIC CHALLENGES IN THE GLOBAL AND REGIONAL CONTEXT

Tinatin Doliashvili

New Higher Education Institute
David Aghmashenebeli University of Georgia

Abstract

COVID-19 is a difficult challenge and a significant threat not only to world health, but also to the global economy. The pandemic, which is not over yet and is still peaking in many countries, has exposed false and real priorities. In some countries, the human life is at stake as a counterweight to the economy, which is fundamentally wrong. However, there is no doubt that the negative impact of COVID-19 on the world economy is an irreversible fact. Consequently, the countries with the highest COVID-19 prevalence rates were hit hard, followed by the countries whose economies are most dependent on tourism, oil and other exports. The implementation of effective measures against the pandemic by the Government of Georgia in January-February did not delay the results: the Georgian economy was fully operational in June, which is associated with positive expectations; Georgia is the best example of a successful fight against COVID-19 in the region, but Azerbaijan is in a better position at the moment; According to the international rating, Georgia has been marked as the best tourist destination; the foreign exchange inflows were made in the form of international aid; the National Bank carried out the moderate and periodic foreign exchange interventions at its foreign exchange auction in May.

Keywords: global economy, economic challenges, exchange inflows, exchange interventions.

1. Introduction

According to the statistics of the World Health Organization, the 60744487 people are infected people in the third decade of November (26.11), including 17267199 (28%) are in stable condition, 104516 (0.17%) are critical, 1427188 (2%) died and 42050100 people recovered, or (69%). As for Georgia, it is currently in the 57th place in the rating list. 118,690 people were infected, 98,781 (83%) recovered, 1,124 people (0.95%) died, and the remaining 16% were hospitalized and quarantined. It is also a sad reality that the citizens of our country have died of this incurable disease abroad. However, it should also be noted that the pandemic is slowly receding at this time and new cases of infection are no longer observed in many countries[1].

Despite such a bad situation, there are currently 10 oases on the Earth where no COVID-19 cases have been reported. These include the Pacific islands of Nauru, Micronesia, Vanuatu, Samoa, Kiribati, Palau, Tonga, Tuvalu, Post-Soviet Turkmenistan, and North Korea. As of June, the Marshall Islands and Solomon Islands were among them.

2. Presentation of the main research material

COVID-19 is a difficult challenge and a significant threat not only to the world health, but also to the global economy. The pandemic, which is not over yet and is still peaking in many countries, has exposed false and

real priorities. It turned out that the key to this type of crisis was not to be a mega-state, the richest, nuclear country, and to dictate your rules to the world – the main thing was to be humane, wise, crisis-aware, not to deceive yourself and the people, which the governments of many countries tried. Consequently, human life should not be at stake as a counterweight to the economy, despite the fact that the negative effects of COVID-19 on the world economy are now an irreversible fact.

According to the Asian Development Bank (ADB), a pandemic will result from \$ 77 billion to \$ 347 billion loss for the world economy.

Based on the latest analysis proposed by the United Nations, the global economy will shrink by at least 2.5% after COVID-19, and the damage will reach about trillion dollars. The biggest damage was for the oil-exporting countries. The economic growth rate of such countries is expected to decrease by at least 1%.

According to the OSCE report, world economic growth will decrease to 2.4% that was predicted as 2.9%, mainly due to declining world trade. The developing economies should also expect the significant financial losses.

The Organization for Economic Co-operation and Development (OECD) has released an updated economic review that shows that due to the spread of the coronavirus, China's economic growth will slow to 4.9%, the eurozone to 0.8% and the US to 1.9% [2].

According to Bloomberg, the world economic growth will decline by 1.2% in 2020. According to the report, the economic result could include recessions in the US, the Eurozone, Japan and China, with a total loss of \$ 2.7 trillion [3].

According to a Rabo Bank study, global economic growth will be 1.6% in 2020 and 3.2% in 2021. Rabo Bank also suggested a risk scenario in which the economic growth in China would fall to 0.2% and in the world to 0.7% [4].

Goldman Sachs expects the world economy to shrink by 1% in 2020, further reducing the global economy than the 2009 financial crisis [5].

Fitch Ratings has almost halved its 2020 baseline estimate, falling from 2.5% to 1.3%, which is \$ 850 billion less than the previous estimate [6].

Certainly, the main economic shocks were received by the countries with the highest rates of COVID-19 prevalence, followed by the countries, which economies are most dependent on tourism, oil and other exports.

The Georgian government took the preventive measures against the virus in January-February without delay. In early June, Europe's leading independent travel agency (EBD), created to promote and popularize culture and tourism in Europe, they ranked Tbilisi as the safest destination and the first city out of the 20 safest travel destinations in Europe. The information rating published by the organization also included the city of Batumi, which took the 7th place. In addition to Tbilisi and Batumi, the EBD named the safest travel destinations for the period: Corfu, Zagreb, Warsaw, Vienna, Vilnius, Gdansk, Riga and Zagreb [7]. The international attitude towards Georgia is maintained at the moment. The National Geographic, one of the most influential travel publications in the world, named Georgia, Svaneti region, among the 25 best travel destinations in the world in 2021, which should be visited by tourists in the post-pandemic period [8].

COVID-19 has also had a significant impact on the international trade. Georgia has close economic relations with the European Union, which is 1/3 of the export market. The share of Azerbaijan in exports is

also significant, with the movement of goods being restricted, but the trade turnover did not stop and in January-February, 2020 the share of exports was 17.2%, China's share in exports, although in January-February and amounted to 12.4%. In third place is Russia, which share in exports was 11.5%. According to the Ministry of Finance, Georgia's exports in January and February, 2020 decreased compared to the same period last year. In January, the difference was only 0.46%, but already in February, Georgia's exports decreased significantly – by 17.9%. In June, the ambiguous negative trend continued, with a slight increase in the autumn [9].

The remittances are an important indicator for assessing Georgia's economic independence. The share of remittances in Georgia's GDP is 13.5%. According to the National Bank of Georgia, the amount of remittances in the country in February, 2020 amounted to 137.3 million US dollars. The growth rate in January was 8.6%. The remittances from the EU account for 41.7% of total remittances. Georgia receives the most remittances from EU countries from Italy (15.8%) and Greece (12%). A significant 10.4% share comes from the US. The remittances from Russia (20.9%) and Israel (10.5%) account for about 1/3 of total remittances. Although the total remittances have not decreased dramatically, such a spread of pandemics in Europe and America is likely to have a severe negative impact by the end of the year.

According to the Georgian Business Association (BAG) survey, at the beginning of the pandemic, about 47.2% of private Georgian companies thought that layoffs were inevitable, while the other half, 50.9%, did not intend to expand. The Georgian Business Association unites more than 70 large companies, including banks, petrol stations and large supermarket chains, construction and communications companies. The expectations of the surveyed members of the Georgian Business Association regarding employment in the framework of the quarterly survey of the BAG index have significantly deteriorated. The BAG employment barometer, which reflects the expected changes in the level of employment among the members of the association, became negative in the first quarter of 2020 and amounted to (-46.7) points. After the removal of the restrictions, the value of the indicator has significantly improved and is more or less fluctuating.

The negative impact of the pandemic led to a 4% slowdown in economic growth in the country, with budget revenues falling to 1.8 billion GEL, and the current expenditures falling to 300 billion GEL. In addition, the new expenditures related to social, economic support and management of COVID-19 will be added to the expenditure part of the budget, which was set at GEL 3.9 billion under the anti-crisis plan. It is noteworthy that for the first time on April 14, 2020, \$ 3 billion was allocated from the international partners for the country's economy. Inflows were carried out in the following period as well.

On February 26, one month before the first fact was confirmed in the country, on January 28, the Georgian government launched the fight against COVID-19, which was carried out in two directions – to save the health and lives of citizens and the Georgian economy.

The following measures were taken in the spring of 2020 within the framework of the anti-crisis plan of the Government of Georgia:

- ❖ Hired workers, who lost their jobs or were left on unpaid leave received GEL 1,200 in assistance for GEL 200 per month for 6 months – a total of 350,000 citizens received GEL 460 million;
- ❖ For each retained job, the employer received a state subsidy for 6 months;
- ❖ Salary in the amount of GEL 750 was fully exempt from income tax;
- ❖ Employees or self-employed people in the „informal sector“ received a one-time assistance in the amount of 300 GEL;
- ❖ In an average of 6 months, the families received an additional 600 GEL in assistance with a social rating score of 65,000-1,000, which benefits about 70,000 families and 190,000 citizens;

- ❖ Assistance will be provided to people with the severe disabilities and children – about 40,000 citizens;
- ❖ The introduction of the pension indexation rule from January, 2021, ensures that the pensions of all pensioners will increase not less than the inflation rate, ie price increases will not affect the size of the real pension. For retirees aged 70 and older, inflation will be added up to 80% of real economic growth, meaning that annual pension growth will be higher than inflation regardless of inflation and economic growth parameters. Accordingly, the pension increase will not be less than GEL 20, and for pensioners aged 70 and older – less than GEL 25. It should be noted that the pension of the citizens of the last category has been increased from 220 GEL to 250 GEL from July 1, 2020.

In addition, more than 1.2 million households were funded with a full 3-month utility bill. Electricity, water and cleaning bills were financed for more than 670 thousand families. The state insured the price increase for 9 main products, on which contracts were signed with major importing companies. The citizens were also given the opportunity to defer payment of the loan for 3 months with state aid. The similar actions are planned from November this year to next spring [11].

4,500 tourism-related business entities have deferred 4 months of property and income taxes until November 1, 2020. The small hotels will be subsidized by the state for 80% of the 6-month interest rate on a bank loan. The car importers had a 90-day period of customs clearance until September 1, which was used by 38,000 importers. And 7,000 legal entities were given the opportunity to restructure the loan.

As the part of caring for the private sector, an automatic VAT refund mechanism has been launched and exceed VAT refunds have been doubled, amounting to an additional GEL 600 million in compensation this year. An additional 500 million GEL was allocated to support commercial businesses for commercial banks.

The terms of co-financing in the state program „Produce in Georgia“ have changed, which affected:

- ❖ Increase the loan / leasing co-financing period from 24 to 36 months;
- ❖ Change in the co-financing interest rate mechanism;
- ❖ Increase in the type of activity;
- ❖ Lowering the minimum loan / leasing limit;
- ❖ Increase in working capital financing.

As the part of the care for the village, a grant of up to 30,000 GEL was allocated for the project „Financing of AgroCredit – Annual Crops“. In addition, the interest rate on loans issued to the agricultural sector was fully financed under the estimated total loan amount of 50 million GEL (the number of beneficiaries are 5000) and reclamation activities were supported [10].

Therefore, the effective measures in the fight against the pandemic have given us the following results:

- ❖ Georgia’s economy has been fully operated since June, which is associated with positive expectations;
- ❖ Georgia is the best example of a successful fight against COVID-19 in the region, but Azerbaijan is in a better position at the moment:

In Russia – 2,162,503 infected, 37,538 dead (5th place);

In Turkey – 467,730 infected, 12,840 dead (24th place);

In Armenia – 130 870 infected, 2 068 dead (51st place);

In Azerbaijan – 102,396 infected, 1,224 dead (62nd place).

- ❖ According to the international rating, Georgia has been named as the best tourist destination;
- ❖ Foreign exchange inflows were performed in the form of international assistance;

❖ The National Bank carried out the moderate and periodic foreign exchange interventions at its foreign exchange auction in May, which strengthened the GEL exchange rate by 21 Tetri against one dollar, i.e. from 3.19 GEL to 2.98 GEL. The same should happen now, though it is less likely.

The Prime Minister of Georgia, Mr. Giorgi Gakharia, has been working on a plan to quickly emerge from the economic crisis in Georgia and is currently holding the intensive consultations with a number of leading expert groups around the world. Among them are well-known experts from the Universities of Cambridge and London, who express their readiness to help our country emerge from the crisis and achieve rapid economic recovery.

3. Conclusion

In general, the pandemic has drastically shaken the everyday social and economic patterns of world societies. Consequently, the economists have focused on its economic impact and what central banks and governments must do to respond to the unusual disruption of both supply and demand at the same time. It is clear that the consequences of the pandemic will be „serious“ and its spread will have the biggest blow to small and medium-sized businesses, and this catastrophic circumstance will pose a serious threat to the stability of the global economy. Therefore, the experts predict that the coronavirus will cause the global recession of the world economy.

References

1. <https://www.worldometers.info/coronavirus/#countries>;
2. <https://www.oecd.org/economic-outlook/>
3. <https://www.bloomberg.com/graphics/2020-coronavirus-pandemic-globaleconomic-risk/>
4. <https://economics.rabobank.com/publications/2020/march/global-economic-outlook/>
5. <https://fortune.com/2020/03/20/coronavirus-economic-predictions-goldman-sachs-recession-gdp2q-2020/>
6. <https://www.fitchratings.com/site/pr/10114929>
7. ghn.ge
8. <https://www.nationalgeographic.com/.../best-of-the-world-2021>;
9. www.mof.ge/export_importis_informacia;
10. employer.ge – Anti-crisis economic plan
11. <https://stopcov.ge/ka/daxmarebebi>

საბჭოთა კავშირის მოდერნიზაციის მცდელობები და მისი თანამდევნი პოლიტიკურ-ეკონომიკური გამოწვევები

ედუარდ გვენეტაძე
ისტორიის დოქტორი,
ახალი უმაღლესი სასწავლებლის
პროფესორი

აბსტრაქტი

1991 წლის 25 დეკემბერს მსოფლიო პოლიტიკურ რუკაზე გაქრა საბჭოთა კავშირი.

დღეს წერენ იმის შესახებ, რომ 1985 წლისათვის საბჭოთა კავშირში იყო მძიმე ეკონომიკური მდგომარეობა. ეტყობა ეს ასეც იყო.

1953 წლის 3 მარტს გარდაიცვალა ყველა დროის უდიდესი პოლიტიკოსი სამხედრო სტრატეგი და რუსეთის მეპატრონე იოსებ სტალინი. იმ დღესვე დაიწყო კრემლში ბრძოლა პირველობისათვის. მასში თავდაპირველად დანიშნულა სსრკ მინისტრთა საბჭოს თავმჯდომარის პირველი მოადგილე ლავრენტი ბერია, რომელმაც, როგორც წყაროები მონიშნავენ, მიზნად დაისახა სტალინისეული საბჭოთა კავშირის პოლიტიკურ-ეკონომიკური სისტემის სისტემური მოდერნიზაცია.

კრემლის პარტიული ნომენკლატურა ამ რეფორმებს ვერანაირად ვერ მოითმენდა, რადგანაც ამით მათ ეცლებოდათ ხელიდან ძალაუფლება. ამიტომაც ამ დადგენილებების მიღებიდან სულ რაღაც ორ კვირაში პარტიულმა ბოსებმა 1953 წლის 26 ივნისს დააპატიმრეს ლ. ბერია და გაუსამართლებლად მაშინვე დახვრიტეს. ხელისუფლებაში მოვიდა ნ. ხრუშჩოვი.

საბჭოთა კავშირში დაიწყო ქონებრივი დიფერენციაცია და მდიდართა ფენის ჩამოყალიბება, რომელიც ძირითადად პარტიული ნომენკლატურისა და მათთან დაახლოებული ადამიანებისაგან შედგებოდა.

საბჭოთა პოლიტიკურ-ეკონომიკური სისტემის კოლაფსზე მიუთითებდა ისიც, რომ პოლიტიკურ-ეკონომიკურ კრიზისში აღმოჩნდა საბჭოთა ხელისუფლების ბურჟი სუკ-ი.

ამრიგად, ხრუშჩოვის მმართველობის დაწყებისთანავე იწყო ჩამოყალიბება საბჭოთა კომუნისტური-კორუმპირებულმა პოლიტიკურ-ეკონომიკურმა სიტემამ, რომელიც გრძელდებოდა მის დასგრევამდე. საუბარი იმის შესახებ, რომ საბჭოთა სისტემა დაანგრია უცხოეთის სპეცსამსახურებმა არ შეესაბამება სინამდვილეს. საბჭოთა პოლიტიკურ-ეკონომიკური სისტემა გაიხრწნა და დაინგრა სწორედ პარტიული ნომენკლატურის პოლიტიკურ-ეკონომიკური და ხელოვნურად უზომოდ გაბერილი სახელმწიფო ბიუროკრატიული აპარატის დეგრადაციის შედეგად.

საკვანძო სიტყვები: საბჭოთა კავშირი; რუსეთი; ბერია; სტალინი; ხრუშჩოვი; კრემლი; პოლიტიკური; ეკონომიკური.

1991 წლის 25 დეკემბერს მსოფლიო პოლიტიკურ რუკაზე გაქრა საბჭოთა კავშირი. კრემლის ქონგურიდან დაეშვა დროშა, რომელიც სამოცდაათი წლის მანძილზე აზანზარებდა მსოფლიოს. პლანეტაზე ამ სიმბოლოს ქვეშ მყოფი ე.წ. სოციალისტური პოლიტიკურ-ეკონომიკური სისტემის სახელმწიფოს მონაწილეობის გარეშე არ წყდებოდა არცერთი მნიშვნელოვანი საკითხი.

დღეს წერენ იმის შესახებ, რომ 1985 წლისათვის საბჭოთა კავშირში იყო მძიმე ეკონომიკური მდგომარეობა. ეტყობა ეს ასეც იყო ვინაიდან თუ საბჭოთა კავშირის პირველ და უკანასკნელ პრეზიდენტს მ. გორბაჩოვს ვერწმუნებით. მას, რომ არ დაენყო ე.წ. „გარდაქმნა, საჯაროობა და დემოკრატიზაცია იგი „ტახტს“ შეინარჩუნებდა მხოლოდ 15 წელი.

პოლიტიკა მეცნიერებისა და აზროვნების ურთულესი სფეროა, რომელიც გზას ლაბირინთებში მიიკვლევს. ამის დასტურია სსრკ ყოფილი საგარეო საქმეთა მინისტრის ა. გრომიკოს სიკვდილის წინ ცოტა ხნით ადრე ნათქვამი: „მე რომ სიმართლე, დავწერო ჩემს მემუარებში მთელი მსოფლიო გადაბრუნდება„.

1953 წლის 3 მარტს გარდაიცვალა ყველა დროის უდიდესი პოლიტიკოსი სამხედრო სტრატეგი და რუსეთის მეპატრონე იოსებ სტალინი. იმ დღესვე დაიწყო კრემლში ბრძოლა პირველობისათვის. მასში თავდაპირველად დანიშნულა სსრკ მინისტრთა საბჭოს თავმჯდომარის პირველი მოადგილე ლავრენტი ბერია, რომელმაც, როგორც წყაროები მოწმობენ, მიზნად დაისახა სტალინისეული საბჭოთა კავშირის პოლიტიკურ-ეკონომიკური სისტემის სისტემური მოდერნიზაცია. ლავრენტი ბერიამ მისი შვილის ს. ბერიას მოწმობით, მოითხოვა პარტიის საგანგებო ყრილობა, რომელზედაც ცკ-ს ყველა წევრს რეპრესიებში პირად მონაწილეობაზე უნდა წარედგინა ანგარიში. იმავდროულად მან დაიწყო სისტემური ცვლილებები, რაც როგორც შემდეგ განვითარებულმა მოვლენებმა უჩვენა ნაჩქარევი იყო და ძირეულად ეწინააღმდეგებოდა პარტიული ნომენკლატურის ინტერესებს [ჩილაჩავა, 2011:35].

ბერიას პროგრამის მიხედვით საბჭოთა სისტემის პოლიტიკურ-ეკონომიკური ცვლილებების შედეგად: 1. უნდა მომხდარიყო „ცივი ომის“ პოლიტიკაზე უარის თქმა და ამის პირველი ნათელი მაგალითი უნდა ყოფილიყო გერმანიის გაერთიანება [Судоплатов, 1997: 416–418]. 2. შემცირებულიყო დამსჯელი, რეპრესიული ზომები, რაც გამოხატული უნდა ყოფილიყო ამნისტიით. დაპატიმრებულებზე იძულებისა და ფიზიკური ზეწოლის შეწყვეტით, სპეციალური კრებების შეზღუდვით, იუსტიციის სამინისტროსადმი ГУЛАГ (გულაგებ-ის) გადაცემით და უდანაშაულო მსხვერპლთა რეაბილიტაციით [Сухомлинов, 2003: 11–12] 3. მომხდარიყო ქვეყნის პარტიული უფროსობის სამეურნეო საქმეებში ჩარევის ლიკვიდაცია. რეალური ძალაუფლება გადასცემოდა საბჭოებს, ხოლო პარტიას შენარჩუნებოდა მხოლოდ იდეოლოგიური ფუნქცია [Берия, 1994: 34] 4. რესპუბლიკებს მისცემოდათ სრული სუვერენიტეტი [Шепилов, 1997, 13]; ეროვნული რესპუბლიკების ხელმძღვანელებად დაენიშნათ ადგილობრივი წარმომადგენლები [Сухомлинов, 2003: 268]; რესპუბლიკებში საქმის წარმოება გადასულიყო ადგილობრივ ენებზე, შექმნილიყო ეროვნული სამხედრო ნაწილები [Кокурин, Пожаров, 1996: 132–164]. 5. კოლმეურნეობებისა და საბჭოთა მეურნეობების დაუშლელად გაეხსნათ გზა ფერმერული მეურნეობებისათვის. მიეცათ საშუალება მათთვის, რომ დაემტკიცებინათ კონკურენციის ფარგლებში მათი უპირატესობა. გაეუქმებინათ საპასპორტო შეზღუდვები, რომელიც ეხებოდა სოფლის მცხოვრებლებს [Берия, 1994; 41–42].

მართლაც სტალინის სიკვდილისთანავე ბერიას ინიციატივით გამოცხადდა ამნისტია, მოხდა გულაგების ლიკვიდაცია, გაუქმდა შსს-თან არსებული საგანგებო კრებები, დაიწყო უდანაშაულო მსხვერპლთა რეაბილიტაციის პროცესი [Реабилитация, 2000]. 1953 წლის 12 ივნისს სკკპ ცკ-ის პრეზიდიუმმა მიიღო გადაწყვეტილება: „ეროვნულ რესპუბლიკებში საქმის წარმოების გადასვლის შესახებ ადგილობრივ ენებზე“ და საიდუმლო დადგენილება: „სოციალისტური მშენებლობის გა-

ფართობის შესახებ გდრ-ში,, რომელიც განიხილებოდა, როგორც პირველი ნაბიჯი გერმანიის დემოკრატიული რესპუბლიკისა და გერმანიის ფედერაციული რესპუბლიკის გაერთიანების გზაზე [Судоплатов 1997: 416-418].

კრემლის პარტიული ნომენკლატურა ამ რეფორმებს ვერანაირად ვერ მოითმენდა, რადგანაც ამით მათ ეცლებოდათ ხელიდან ძალაუფლება. ამიტომაც ამ დადგენილებების მიღებიდან სულ რაღაც ორ კვირაში პარტიულმა ბოსებმა 1953 წლის 26 ივნისს დააპატიმრეს ლ. ბერია და როგორც წყაროთა უმრავლესობა მონიშნავს გაუსამართლებლად მაშინვე დახვრიტეს [Документы, 1989: 166–176]. ხელისუფლების სადავეები ხელში აიღო კომუნისტურმა პარტიულმა ნომენკლატურამ, რომელმაც იმავე წლის სექტემბერში სკკპ ცკ-ის პლენუმზე „სამართლებრივად“ გააფორმა სახელმწიფო გადატრიალება და სკკპ ცენტრალური კომიტეტის პირველ მდივანად დანიშნა გადატრიალების ორგანიზატორი და სულისჩამდგმელი ნიკიტა ხრუშჩოვი. რომელმაც გამოიყენა რა თავისი ინტერესებისათვის ჯერ თანამდებობიდან მოხსნა საბჭოთა კავშირის მინისტრთა საბჭოს თავმჯდომარე გ. მალენკოვი, შემდეგ კი თავად დაეუფლა მის თანამდებობას.

საბჭოთა კავშირი ისეთი სახელმწიფო იყო, სადაც იდეოლოგია იყო უმთავრესი ამიტომაც სკკპ ცკ-ს პირველმა მდივანმა ხრუშჩოვმა თავისი ხალხი, რომლებიც მას ეხმარებოდნენ სახელმწიფო გადატრიალებაში დანიშნა მონინავე იდეოლოგიურ პოზიციებზე. ასე მაგალითად სატიუკოვი გაზ. „პრავდის“ რედაქტორად, ხოლო ილიჩევი ცკ-ს მდივანად იდეოლოგიის დარგში.

ფაქტობრივად ეს იყო მორიგი წარმატებული სახელმწიფო გადატრიალება რუსეთის საიმპერატორო კარზე, რომელიც ნიადაგს უმზადებდა მორიგ ანალოგიურ გადატრიალებას.

ხელისუფლებაში მოსული უზარმაზარი იმპერიის მმართველი ნ. ხრუშჩოვი მიხვდა, რომ მას სჭირდებოდა საკუთარი ადგილის დაკავება არა მარტო საბჭოთა კავშირში, არამედ მსოფლიო პოლიტიკაშიც. ამიტომაც მან სასწრაფოდ დაიწყო მსოფლიო მშვიდობის პოლიტიკის იდეოლოგიზაცია და პარალელურად დაიწყო არმიის შემცირების პროცესი. თუ 1953 წლის 1 მარტისათვის საბჭოთა არმიის რიცხოვნობა რაოდენობა შეადგენდა 5,4 მლნ კაცს, 1960-იანი წლების დასაწყისისათვის იგი შემცირდა 2,4 მლნ ადამიანამდე [Военные архивы России, 1993:290-295].

თავდაპირველად კრემლის მასხარამ შექმნა შთაბეჭდილება, რომ იგი მიჰყვებოდა რეფორმატორულ კურსს. წყაროების მონიშვნით, ნ. ხრუშჩოვი 1956-1957 წწ. განიხილავდა გდრ-სა და გდრ-ს კონფედერაციის საფუძველზე გაერთიანების შესაძლებლობას. კრემლმა თითქოსდა განაცხადა თანხმობა იაპონიასთან ერთად გაეყო კურილიის კუნძულები და განაცხადა მზყადყოფნა ნატო-ში შესვლის შესახებ [Сорокин К. Вступал ли СССР в НАТО // Правда, 1989.31 декабря; Платошкин Н. Жаркое лето 1953 года в Германии. М., 2004. С. 377].

სკკპ მე-20 ყრილობაზე ხრუშჩოვმა მოახერხა და სტალინისტებით გადატენილ დარბაზში დაიწყო სტალინის ზღვარგადასული კრიტიკა. ყრილობის დელეგატები იმდენად იყვნენ დაშინებულნი საბჭოთა მმართველობის რეპრესიული მმართველობის რეპრესიული ხასიათით, რომ გუშინდელმა სტალინის ხატზე მლოცველმა პარტიული ელიტისა და გენერალიტეტის წარმომადგენლთაგან ერთმა მათგანმაც ვერ გაბედა პროტესტის ხმამაღლა გაცხადება. ყველა მორჩილად დაეთანხმა კრემლის ახალ „გრიმა ოტრაპიესს“.

ნ. ხრუშჩოვმა სტალინის პიროვნების კრიტიკით ფაქტობრივად დაიწყო იმ ტოტის მეთოდური მოჭრა, რომელზედაც საბჭოთა პოლიტიკურ-ეკონომიკური სისტემა იჯდა. ქვეყანაში ერთბაშად დაიწყო კორუმპირებული პოლიტიკურ-ეკონომიკური ბიუროკრატის ჩამოყალიბება.

ზემოდთქმულის ნათელ მაგალითს წარმოადგენდა ის, რომ საბჭოთა საზოგადოებაში ქონების ძირეულ დაგროვებას ემსახურებოდა იუველური ნაწარმის რეალიზაცია. მაგალითად თუ 1960 წელს

გაიყიდა 84 მლნ. მანეთის საიუველირო ნაწარმი, 1965 წელს მან 107 მლნ. მანეთი შეადგინა. 1970 წლისათვის მათი რაოდენობა 533 მლნ მანეთამდე გაიზარდა. 1980 წელს მისმა რაოდენობამ 4637 მლნ-ს მიაღწია. ანუ საბჭოთა კავშირში მთლიანად 15 წლის განმავლობაში იუველური ნაწარმის გაყიდვა 45-ჯერ გაიზარდა [Народное хозяйство СССР, 1989:130].

საბჭოთა წყობილებაში მოპოვებულ ქონებას იყოფოდა: კანონიერად და კრიმინალურად. იმისათვის რომ თავი დაეღწინათ სტალინური სტერეოტიპებისაგან და დაეკანონებინათ დაგროვილი სიმდიდრე კომუნისტურმა ნომეკლატურამ ინტელიგენციის ფენისა და კომუნისტური ნომეკლატურის წარმომადგენლებისათვის დააწესა მაღალი ჰონორარები.

მაგალითად ჟურნალ „ოგონიკის“ რედაქტორმა თავისი თხზულებების პირველი ტომისათვის აიღო 750000 მანეთის ჰონორარი. მისი თხზულებანი კი შეადგენდა ხუთ ტომს. მაშასადამე საერთო ჯამში მიღებული ჰქონდა 380000 მანეთამდე.

1950-იანი წლების მეორე ნახევრიდან საბჭოთა სისტემაში არნახულად გაიშალა კორუფცია ამის მკაფიო გამოხატულება იყო ის, რომ მოსკოვის ცენტრალური მაღაზიების დირექტორებს – კოლცოვს და ვოდოვოზოვს სამართალდამცავმა ორგანოებმა ჩხრეკისას აღმოუჩინეს საიდუმლოდ გადანახული 650 ათასი მანეთი; გაჩნდნენ არალეგალი საბჭოთა ვაჭრობის დარგის მილიონერები. მაგ. უნივერსიტეტის „სოკოლნიკების“ ხელმძღვანელი ფლობდა 1 მლნ. მანეთს. კორუფციამ მოიცვა კომუნისტური ელიტა – კრასნოდარის სამხარეო რაიკომის მდივანს ა. ტრარადას სახლის სხვენში ინახებოდა 450 ათასი მან. ფარული მილიონერები იყვნენ ხელმძღვანელი პარტიული და საბჭოთა მუშაკები: სსრკ საგარეო ვაჭრობის მინისტრის მოადგილე სუშკოვი და თევზის მრეწველობის მინისტრი იშკოვი. შესაბამისად მათ მიერ მიტაცების, მინერებისა და მაქინაციების გზით დაგროვილი თანხა შეადგენდა 1, 5 მლ. და 6 მლნ. მანეთი.

საბჭოთა კავშირში დაიწყო ქონებრივი დიფერენციაცია და მდიდართა ფენის ჩამოყალიბება, რომელიც ძირითადად პარტიული ნომეკლატურისა და მათთან დაახლოებული ადამიანებისაგან შედგებოდა. 1980-იანების შუა ხანებში სსრკ-ში ცხოვრობდა 280 მლნ. ადამიანი. შემნახველ სალაროებში იმ დროისათვის იყო 198 მლ. ანაბარი, რომელზედაც ინახებოდა დაახლოებით 300 მლრდ. მანეთი. აქედან 1000 მანეთამდე დეპოზიტები მოითვლიდა დაახლოებით 111 მლნ. შემნახველ წიგნაკს, რომელზედაც ინახებოდა 40 მლრდ. მანეთი. ხოლო მოსახლეობის აყვავებული ნაწილზე იყო 87 მლნ. ანაბარი 260 მლრდ. მანეთით. Народное хозяйство СССР, 1990: 48].

საბჭოთა მოქალაქის ცხოვრების უმაღლეს განმაპირობებელ ნიშნად ითვლებოდა ავტომანქანის შეძენა. სტატისტიკის მიხედვით, 30 წლის მანძილზე ქარხნების მიერ საკუთრივ ქვეყანაში გაყიდული იყო 30 მლნ. მანქანა. რაც იმას ნიშნავდა, რომ იგი ჰყავდა მოსახლეობის 10-15%-ს, დანარჩენი 85-90%-ისათვის ეს „ბედნიერება“ მიუწვდომელი იყო. მაშასადამე ქვეყანაში ჩამოყალიბდა კორუმპირებულთა კლასი, რომელმაც დააგროვა კანონიერი თუ უკანონო გზით დიდი ქონება და ახლა უნდოდათ მისი დაკანონება. როდესაც ამერიკის პრეზიდენტმა რ. რეიგანმა მიიწვია კონსულტაციისათვის ისრაელში ემიგრირებული საბჭოთა მეცნიერი ი. ზემცოვი და ჰკითხა თუ რა ძალები შეიძლება იყოს სოციალური დასაყრდენი ლიბერალური რეფორმების გატარებისა საბჭოთა კავშირში. შეკითხვის ადრესატი არ დაფიქრებულა ისე მიუგო „ჩრდილოვანები,, ანუ კრიმინალისტები, რომლებიც ინგლისურად ჟღერდა, როგორც „განგსტერები,,.

კორუფცია მძინვარებდა საბჭოთა პოლიტიკურ-ეკონომიკური ცხოვრების ყველა სფეროში. იმდროინდელი საბჭოთა კავშირის გენერალური პროკურატურის სამძებროს სისხლის სამართლის მთავარი სამართველოს უფროსმა არაორაზროვნად განაცხადა, რომ „თევზის საქმის“ ძიების შედეგად იგი მივიდა სკკპ ცკ-ის წევრ საკავშირო თევზის მრეწველობის მინისტრის კაბინეტამდე [Алидин В.И. 2001: 372 – 373]. ხოლო „ტრეგუბოვის საქმემ“ უჩვენა რომ მასში მონაწილეობდა

მოსკოვში ვაჭრობაში მომუშავე 300 ათასი მუშაკი [Гуров, 1995: 59]. აქედან ცხადად ჩანს, რომ შექმნილი იყო ე.წ. ჯაჭვი, რომელშიც ჩართულნი იყვნენ უმაღლესი სახელმწიფო და პარტიულ ორგანოებში მომუშავე ადამიანები.

სიტუაციის გაუმჯობესებას ვერ ახერხებდა ის, რომ კორუფციისა და სხვადასხვა დანაშაულობების გამო სკკპ რიგებიდან გარიცხულ იქნა მილიონამდე კაცი. ზოგჯერ პოლიტიკოსებს ნევრებიც „ახერხებდნენ“ დანასაულოების ჩადენას, მაგალითად კულტურის მინისტრმა ფურცევამ საკუთარი სახლს მოახმარა დიდი თეატრის რეაბილიტაციისათვის არსებული მასალები, რისთვისაც მას მიუთითეს ამხანაგებმა. მან არც აცი და არც აცხელა და გაბრაზებულმა პარტიულ ბოსებს იქვე მიუგო: „სანამ ჩემკენ გამოიშვერთ ხელს, მანამ თავს შეხედეთ“.

ისე გაიხრწნა მმართველი პარტია, რომ ყველგან იხდიდნენ ფულს, რათა გამხდარიყვნენ ადამიანები სკკპ ნევრები. თანამდებობებისათვის დიფერენცირებული იყო თანხები. ქალაქკომის მდივნობა ღირდა ნახევარი მილიონი მანეთი, შინაგან საქმეთა სამმართველოს უფროსობა 300 ათასი, ხოლო სახელმწიფო ავტონისპექციაში მუშაობის დაწყება სამი ათასი [Гуров, 1995: 62]. საქმე იქამდე მივიდა, რომ 70–80 წლებში კრიმინალურ სამყაროს თავისი ინტერესების გამტარებლები ჰყავდა ყველგან და ყველაფერში – რაიონული, საქალაქო, საოლქო, საბჭოთა და პარტიულ ხელისუფლებებში. კატასტროფა იყო იმაც, რომ ამ ადამიანებისაგან ბევრი შემდეგ გახდნენ მინისტრთა საბჭოსა და სკკპ ცკ-ის ნევრები.

ეკონომიკური კორუფცია მძვინვარებდა საგარეო ვაჭრობაში. მეოთხედი საუკუნის განმავლობაში 1961-1985 წლებში სსრკ-მ უცხოეთში შეისყიდა 150 მლნ. დოლარის სოფლის მეურნეობის პროდუქტები. თუ როგორ მიმდინარეობდა ეს პროცესი კარგად გამოჩნდა მ. გორბაჩოვის სიტყვაში 1986 წელს: „ჩვენ ვუხდით აშშ 160 დოლარს ერთ ტონა ხორბალში, ხოლო სსრკ-ში იგი ღირს 111. ასე რომ 50 ოქროს მანეთს ვკარგავთ ჩვენ ყოველ ტონაზე“ [გაზ. კომუნისტი]. უკანასკნელი მონაცემებით საბჭოთა ხორბლის მაფია საზღვარგარეთ ხორბალს ყიდულობდა 225 დოლარად. მაშინ, როდესაც იგივე ხორბალი საბჭოეთში ღირდა 100 მანეთი. ამის მიზეზი, როგორც აღვნიშნეთ იყო ხორბლის იმპორტის სისტემაში სახელმწიფო სტრუქტურული მაფიის ჩამოყალიბება.

ასეთი ეკონომიკური მაფიები ჩამოყალიბდა სახალხო მეურნეობის ყველა სფეროში.

1980-იანი წლების შუა ხანებში სსრკ-ში მოიპოვებოდა მთელი მსოფლიოს ალმასის მეოთხედი. სახელმწიფომ ჯერ კიდევ 1960 წელს გააფორმა თანამშრომლობის ხელშეკრულება ამ სფეროში ინგლისურ ფირმა „დე ბრისტან“, რის შედეგადაც სსრკ-მ გაიტანა საზღვარგარეთ 4,8 მლრდ. სავალუტო მანეთის ალმასი. ხოლო „დე ბრისტან“ მხოლოდ ორი 1977-1978 წლის განმავლობაში ისრაელში გაყიდული საბჭოთა ალმასების შედეგად მიიღო 2,6 მლრდ. დოლარი. საქმე შემდეგში მდგომარეობდა, რომ ალმასი ასჯერ იაფი ღირდა, ვიდრე ბრილიანტი. ამიტომაც ხელისუფლებამ ბევრჯერ აღძრა საკითხი ადგილზე გაეკეთებინათ ბრილიანტები. საკითხი ვერ გადაიოდა და ვარდებოდა იმის საბაბით, რომ ჩვენთვის ხელსაყრელი არ არის ბრილიანტების წარმოების განვითარება. აქაც მთავარი მიზეზი სახელმწიფო ჩინოვნიკთა მრავალრიცხოვანი არმია იყო, რომელიც ჩაბმული იყო სხვადასხვა საზღვარგარეთის ფირმებთან კორუფციულ გარიგებებში.

საბჭოთა პოლიტიკურ-ეკონომიკური სისტემის კოლაფსზე მიუთითებდა ისიც, რომ პოლიტიკურ-ეკონომიკური კრიზისში აღმოჩნდა საბჭოთა ხელისუფლების ბურჟი სუკ-ი. ამის დამადასტურებელია ის, რომ ამ მეთვალყურე და დამსჯელი ორგანოს წარმომადგენლებმა მასობრივად იწყეს გაქცევა-გადაბარგება მონინაალმდეგის ბანაკში. ძალიან მაგრად მუშაობდა დასავლეთის აგენტურა. მაგალითად სუკი-ს გენერალი წერდა: „ყოფილმა ამერიკელმა მზვერავები ამბობდნენ. თქვენ კარგი ბიჭები ხართ. ჩვენ ვიცით, რომ გქონდათ წარმატებები და გაქვთ უფლება იამაყოთ.....მაგრამ მოვა დრო და გაიგებთ, როგორი აგენტურა ჰყავდა ცსს და სახელმწიფო დეპარტამენტს თქვენთან ზემოთ“ [Дроздов, 2005: 246].

ცხს იმყოფებოდა ყველგან საბჭოთა სისტემის ყველა უბანზე: სუკ-ში, კრემლში, სამეცნიერო-კვლევით ინსტიტუტებში. საბჭოთა პოლიტიკურ-ეკონომიკური სისტემის გახრწნის შედეგად შეაღწია ცხს-მ არა მარტო საბჭოთა კავშირისა და ვარშავის ხელშეკრულების სადაზვერვო სამსახურებში, არამედ მათი მემკვიდრეობით მანიპულირებდა გიგანტური მასშტაბებით[Швец, 1994.: 9].

საბჭოთა მმართველობის სისტემის პოლიტიკურ-ეკონომიკურ და სამართლებრივ კრიზისზე მიუთითებდა ის ფაქტიც, რომ როდესაც დასავლეთში გაჩნდა ე.წ. „სიცრუის დეტექტორი“ საბჭოთა კავშირის შინაგან საქმეთა სამინისტროში გაჩნდა იდეა შეეტანათ ეს მონწყობილობა მათ „შეიარაღებაში“ და მისით ესარგებლათ არა მარტო საკუთარი თანამშრომლების შემოწმებისას, არამედ იმ ადამიანებისადმიც, ვინც ეჭვმიტანილი იყო ორმაგი ცხოვრების წესში. მაგრამ ზემდგომი საბჭოთა პოლიტიკური ორგანოების მითითებების გამო, მუშაობა ამ მხრივ შეჩერებული იქნა, ხოლო საბჭოთა სიცრუის დეტექტორის შემქმნელი გაუშვეს შინაგან საქმეთა სამინისტროდან[Млечин, 2006: 305].

პარადოქსია, მაგრამ ფაქტი, რომ სუკ-ს არ ჰქონდა საკუთარი უსაფრთხოების სამსახური.

შემთხვევით არ იყო, რომ 1980-იან წლებში საბჭოთა კავშირში ხუმრობდნენ, რომ ცხს-ოს მოსკოვში აქვს სამი რეზიდენტურა: ერთი-აშშ საელჩო, მეორე-გენშტაბის მთავარ სამმართველოში და მესამე-სუკი[Королев, 1990: 29].

ყოველივე ამ პროცესების შედეგი იყო, რომ პოლიტიკურ-ეკონომიკურმა და სოციალურმა გახრწნილებამ მოიცვა მთლიანად ზედა ფენები. ქვეყნისა და მოსკოვის ელიტა იკრიბებოდა რესტორან „არხანგელსკი“-ში, სადაც გადაბმულად დღეებისა და ღამეების იმართებოდა თავანყვეტილი ღრეობები და ორგიები.

ამრიგად, ხრუშჩოვის მმართველობის დანებებისთანავე იწყო ჩამოყალიბება საბჭოთა კომუნისტური-კორუმპირებული პოლიტიკურ-ეკონომიკური სისტემის, რომელიც გრძელდებოდა მის დანგრევამდე.

ამ თანდათანობით ხრწნადი პოლიტიკურ-ეკონომიკური სისტემის სათავეში იდგა სსკპ (კპ და მისი პოლიტიკური უზარმაზარი პარტიული ნომეკლატურით, რომელსაც არ სურდა და არც შეეძლო სისტემის მოდერნიზაცია. ცვლილებებს სჭირდებოდა მოქნილი, გონებაშეხვეტილი და რეალობაში თავიდან ბოლომდე გარკვეული ახალგაზრდული ენერჯის პოლიტიკოსები. რომლებიც თუ გამოჩნდებოდნენ დეგრადირებული საბჭოთა პოლიტიკურ-ეკონომიკურ სისტემის მიერ სასტიკად იდევენდობდნენ. ვინაიდან რეფორმები ეწინააღმდეგებოდა პარტიული პოლიტიკური კომუნისტური ნომეკლატურის ინტერესებს.

ისმის კითხვა, რით განსხვავდებოდა სტალინის შემდგომი საბჭოთა პოლიტიკურ-ეკონომიკური სისტემა სტალინური სისტემისაგან? ვფიქრობთ არაფრით უბრალოდ შეიცვალა ხმამაღალი ლოზუნგი „სტალინურად“ უხმაურო ლოზუნგით „სტალინურად-უსტალინოდ“ იმ „მცირეოდენი“ განსხვავებით, რომ სათავეში იდგნენ გენიოსის მაგივრად გონებასუსტი ხელმძღვანელები, ხოლო შემსრულებლები იყვნენ კორუმპირებული კომუნისტური ნომეკლატურის წარმომადგენლები.

ამრიგად, საუბარი იმის შესახებ, რომ საბჭოთა სისტემა დაანგრია უცხოეთის სპეცსამსახურებმა არ შეესაბამება სინამდვილეს. საბჭოთა პოლიტიკურ-ეკონომიკური სისტემა გაიხრწნა და დაინგრა სწორედ პარტიული ნომეკლატურის პოლიტიკურ-ეკონომიკური და ხელოვნურად უზომოდ გაბერილი სახელმწიფო ბიუროკრატიული აპარატის დეგრადაციის შედეგად.

ლიტერატურა:

1. რ. ჩილაჩავა. ლავრენტი ბერიას ვაჟი მოგვითხრობს. თბ., 2011.
2. Алидин В.И. Государственная безопасность и время. 1951–1986. 2-е изд. 2001.
3. . Мой отец Лаврентий Берия. М., 1994.
4. Военные архивы России. Вып.1. М., 1993. С. 280, 283,295. Заседания Верховного Совета СССР пятого созыва. Четвертая сессия. 14–15 января 1960. Стенографический отчет. М., 1960.
5. Гуров А.И. Красная мафия. М., 1995.
6. Документы генерал-лейтенанта Строкача о подготовке Берией заговора в 1952 году // Новая и новейшая история. 1989. № 3.
7. Дроздов Ю.И. Вымысел исключен. Записки начальника нелегальной разведки КГБ СССР. М., 2005.
8. Кокурин А.И. Пожаров А.И. II Исторический архив. 1996. № 4..
9. Королев В. „Секреты“ секретных служб // Огонек. 1990. № 43.
10. Млечин Л. Андропов. М., 2006.
11. Народное хозяйство СССР. 1922–1982 гг. Юбилейный статистический сборник. М., 1983.
12. Народное хозяйство СССР в 1990 г.
13. Реабилитация: как это было? Документы Президиума ЦК КПСС и другие материалы. Т.1. Март 1953 – февраль 1956. М., 2000
14. Сухомлинов А. Кто вы, Лаврентий Берия?
15. Судоплатов П. Разведка и Кремль. Записки нежелательного свидетеля. М., 1997.
16. Сухомлинов А. Кто вы, Лаврентий Берия? Неизвестные страницы уголовного дела. М., 2003.
17. Шепилов Д.Т. Воспоминания II Вопросы истории, 1998. № 8.
18. Швец Ю. Все разведки мира близнецы-братья. Бывший советский разведчик отвечает на вопросы „Московских новостей“ // Московские новости. 1994. № 19.8 – 15 мая.
19. გაზ. კომუნისტი. 1986.
20. Сорокин К. Вступал ли СССР в НАТО // Правда, 1989.31 декабря; Платошкин Н. Жаркое лето 1953 года в Германии. М., 2004.

ATTEMPTS TO MODERNIZE THE SOVIET UNION AND ITS ACCOMPANYING POLITICAL-ECONOMIC CHALLENGES

Edisher Gvenetadze

Professor,

New Higher Education Institute, Georgia

Abstract

The presented article deals with the dissolution of the Soviet Union and political-economic problems accompanying this process. Immediately after Stalin's death, Beria initiated an amnesty, liquidated the Gulag, abolished the special meetings of the Ministry of Internal Affairs, and began the process of rehabilitating innocent victims. The Kremlin party nomenclature could not tolerate these reforms in any way, therefore, just two weeks after the adoption of decrees, the party bosses arrested L. Beria. By criticizing Stalin's personality, N. Khrushchev literally began to methodically cut the branch on which the Soviet political-economic system sat. Corrupt political-economic bureaucracy began to form in the country at once and it pervaded in all spheres of Soviet political and economic life.

Thus, as soon as Khrushchev came to power, the Soviet communist-corrupt political-economic system began to form, which lasted until its overthrow. The rumors that the Soviet system was destroyed by foreign special services are not true.

Key words: Soviet Union, economic problems, corruption, collapse of the system.

1. Introduction

On December 25, 1991, the Soviet Union disappeared from the world political map. A flag that has been making the world rattle for seventy years has flown from the Kremlin. No important issues would have been resolved on the planet without the participation of the so called socialist political-economic system state being under this symbol.

Today it is written that by 1985 the Soviet Union was in a difficult economic situation. This seems to have been so if we trust the first and last president of the Soviet Union, M. Gorbachev. If he did not start the so-called „transformation, publicity and democratization, he would keep the ‘throne’ for only 15 years.

Politics is the most difficult field of science and thinking that finds its way into the labyrinths. This is confirmed by the statement of the former Minister of Foreign Affairs of the USSR A. Gromyko's before death, it was said: „If I write the truth in my memoirs, the whole world will turn over.“

2. Historical Background

On March 3, 1953, Joseph Stalin, the greatest politician, military strategist of all time and owner of Russia, died. On that same day, fighting for supremacy at the Kremlin began. Firstly, Lavrenty Beria has been promoted, the first deputy chairman of the USSR Council of Ministers, who, according to sources, aimed to systematically modernize the political and economic system of the Stalinist Soviet Union. Lavrenti Beria under his son S. Beria's testimony demanded special conference of the party, at which all members of the

Central Committee were to report on their personal participation in the repression. At the same time, he initiated systemic changes, which, as the subsequent events showed, were hasty and fundamentally opposed to the interests of the party nomenclature.

According to Beria's program, as a result of the political and economic changes of the Soviet system: 1. The policy of the Cold War should have been abandoned and the first clear example of this should have been the unification of Germany. 2. To reduce the punitive, repressive measures that should have been expressed by amnesty. By the cessation of coercion and physical pressure on detainees, the restriction of special assemblies, the transfer of the Gulag to the Ministry of Justice, and the rehabilitation of innocent victims. 3. To liquidate interfere of the party leadership of the country in the economic affairs. Real power should be transferred to the councils, while the party retained only an ideological function. 4. Republics would be given full sovereignty. To appoint local representatives as leaders of national republics; In the republics, the proceedings should be transferred to the local languages; to form national military units. 5. To pave the way for farms without disrupting collective farms and Soviet farms. To give them opportunity to prove their superiority within the competition. Abolish passport restrictions on villagers.

Indeed, immediately after Stalin's death, Beria initiated an amnesty, liquidated the Gulag, abolished the special meetings of the Ministry of Internal Affairs, and began the process of rehabilitating innocent victims [Rehabilitation, 2000]. On June 12, 1953, the presidium of the Central Committee of the Communist Party of the Soviet Union passed a resolution „on the transfer of proceedings in the national languages at the national republics“ and a secret resolution: „on the expansion of socialist construction in the GDR“, which was considered the first step towards unification of the German Democratic Republic and the Federal Republic of Germany...

The Kremlin party nomenclature could not tolerate these reforms in any way, as this would deprive them of power. Therefore, just two weeks after the adoption of these decrees, the party bosses arrested L. Beria on June 26, 1953 and, as most sources testify, was immediately shot. The government was taken over by the Communist Party nomenclature, which in September of the same year „legally“ staged a coup d'etat at the Central Committee of the Communist Party of the Soviet Union and appointed Nikita Khrushchev, the organizer and instigator of the coup, as the first secretary of the Central Committee. Who for his own interests, firstly dismissed the Chairman of the Council of Ministers of the Soviet Union G. Malenkov and then took over the post himself.

The Soviet Union was a state where ideology was paramount, which is why Khrushchev, the first secretary of the Central Committee of the Communist Party of the Soviet Union, appointed his people, who helped him in the coup, to take advanced ideological positions. So for example Satyukov as the editor of „Pravda“, and Ilichev as the secretary of the Central Committee in the field of ideology.

In fact, it was another successful coup d'etat at the Russian imperial court, paving the way for another similar coup.

The ruler of a huge empire, N. Khrushchev, who came to power, realized that he needed to take his place not only in the Soviet Union but also in world politics. That is why he immediately started ideologization the politics of world peace and at the same time began the process of reducing the army. If by March 1, 1953 the Soviet Army numbered 5.4 million men, by the early 1960s it had decreased to 2.4 million men. At first, the Kremlin clown gave the impression that he was following a reformist course. According to the sources, N. Khrushchev during 1956-1957 considered the possibility of unification on the basis of the GDR and the GDR confederation. The Kremlin allegedly agreed to secede from the Kuril Islands with Japan and announced its intention to join NATO.

At the 20th congress of the CPSU, Khrushchev succeeded and began to criticize Stalin in a hall full of Stalinists. The delegates to the congress were so intimidated by the repressive nature of the repressive rule of the Soviet government that one of the representatives of the party elite and generals who prayed on Stalin's icon yesterday could not dare to speak out in protest. Everyone obediently agreed with the Kremlin's new „Grisha Otrapiev“.

By criticizing Stalin's personality, N. Khrushchev literally began to methodically cut the branch on which the Soviet political-economic system sat. Corrupt political-economic bureaucracy began to form in the country at once.

A clear example of the above mentioned was the sale of jewelry to the basic accumulation of property in Soviet society. For example, if in 1960 84 million rouble jewelry was sold; in 1965 it amounted 107 million roubles. By 1970, their number had grown to 533 million rouble. In 1980, its number reached to 4637 million. In other words, the sales of jewelry in the Soviet Union increased 45 times in 15 years.

Property acquired under the Soviet establishment was divided into: legal and criminal. In order to get rid of Stalinist stereotypes and legitimize the accumulated wealth, the communist nomenclature imposed high honorarium on the intellectuals and the representatives of the communist nomenclature.

For example, the editor of „Ogonyok“ magazine received a fee of 750,000 rouble for the first volume of his work. His writings consisted of five volumes. He therefore received totally 380,000 rouble.

Corruption has rampant in the Soviet system since the second half of the 1950s. A clear indication of this was that during a search of the directors of Moscow's central stores, Koltsov and Vodovozov, law enforcement officers found 650,000 rubles secretly confiscated; Millionaires in the field of illegal Soviet trade emerged. For example, the head of the university „Sokolniks“ owned 1 million Rouble. Corruption has engulfed the communist elite – Krasnodar Regional District Committee Secretary A. Trarada kept 450 thousand Rouble in the attic of his house. The secret millionaires were leading party and Soviet workers: Sushkov, the USSR Deputy Foreign Minister, and Ishkov, the Fish Industry Minister. Accordingly, the amount accumulated by them through seizures, correspondence and machinations was 1.5 million and 6 million. Rubles.

3. Property differentiation and the formation

In the Soviet Union, property differentiation and the formation of the wealthy began, consisting mainly of party nomenclature and people close to them. In the mid-1980s, there were 280 million people living in the USSR. The savings boxes at that time were 198 ml. The deposit on which was kept about 300 billion Rubles. From these, deposits up to 1,000 Roubles amounted to about 111 million. A savings book on which \$ 40 billion was kept and on the prosperous part of the population was 87 million deposits with 260 billion Roubles.

The purchase of a car was considered to be the highest condition of the life of a Soviet citizen. According to statistics, 30 million cars were sold by factories in their own country in 30 years. Which meant that it was owned by 10-15% of the population, for the other 85-90% this „happiness“ was unattainable. That is why a class of corrupt people was formed in the country, which accumulated a large amount of property, legally or illegally, and now they wanted to legalize it. When the President of the United States R. Reagan invited a Soviet scientist I. Zemtsov, who had immigrated to Israel, for a consultation and asked which forces could be a social pillar for liberal reforms in the Soviet Union. The addressee of the question did not think much

and answered „shadows“, or criminals, which in English sounded like „gangsters“.

Corruption pervaded all spheres of Soviet political and economic life. The head of the Main Criminal Investigation Division of the Prosecutor General’s Office of the Soviet Union unequivocally stated that as a result of the „fish case“ he came to the office of the Minister of the Fisheries Industry, a member of the Central Committee of the CPSU. And the „Tregubov case“ showed that 300 thousand workers working in trade in Moscow participated in it. It is clear from this that there was so-called chain in which people working at higher state and party bodies were involved.

The situation could not be improved by the fact that up to a million people were expelled from the ranks of the CPSU due to corruption and various crimes. Sometimes members of the political bureau also „managed“ to commit crimes, for example, Minister of Culture Furtseva used the materials available for the rehabilitation of the Bolshoi Theater in his own house, as indicated by his comrades. He angrily replied to the party bosses: „Before you reach out to me, look at yourself.“

The ruling party was so corrupt that money was paid everywhere to make people members of the CPSU. The amounts for the positions were differentiated. The secretariat of the city committee cost half a million rubles, the head of the interior department -300 thousand, and the start of work in the state auto inspection three thousand. It got to the point that in the 70s and 80s, the criminal world had its interests pursued everywhere and in everything – in region, city, district, Soviet and party governments. It was also a disaster that many of these people later became members of the Council of Ministers and the Central Committee of the Communist Party of the Soviet Union.

Economic corruption lingered in foreign trade. For a quarter of a century, from 1961 to 1985, the USSR bought 150 million euro abroad. Dollar agricultural products. How this process went, was well shown in M. Gorbachev’s words in 1986: „We pay 160 US dollar to the USA for per ton of wheat, while in the USSR it costs 111. So we lose 50 gold roubles per ton“. According to the latest data, the Soviet wheat mafia was buying wheat abroad for \$ 225. While the same wheat in the Soviet Union cost 100 rubles. The reason for this, as we have mentioned, was the establishment of a state structural mafia in the wheat import system.

Such economic mafias have formed in all areas of the national economy.

In the mid-1980s, a quarter of the world’s diamonds were mined in the USSR. The state signed a cooperation agreement with the English firm „De Brice“ in this field in 1960. As a result, the USSR scored 4.8 billion rouble diamonds abroad. „De Brice“ earned \$ 2.6 billion as a result of Soviet diamonds sold in Israel in 1977-1978 alone. The point was that diamond crystals were a hundred times cheaper than a diamond. That is why the government has repeatedly raised the issue of making diamonds on the spot. The issue could not be resolved on the pretext that it is not in our interest to develop diamond production. Here, the main reason was the large army of state officials involved in corrupt deals with various foreign firms.

The collapse of the Soviet political-economic system was also indicated by the fact that the State Security Committee, the tower of the Soviet government, was in a political-economic crisis. This is evidenced by the fact that the representatives of this supervisory and punitive body began to flee en masse to the enemy camp. The Western agency worked very hard. For example, the State Security Committee general wrote: „Former American spies said you are good guys. We know that you have had success and you have the right to be proud..... But the time will come and you will understand what kind of agency the CIA and the State Department had above you“.

The CIA was present everywhere in all parts of the Soviet system: in the State Security Committee, in the Kremlin, in scientific research institutes.... As a result of the collapse of the Soviet political-economic

system, the CIA not only penetrated the intelligence services of the Soviet Union and the Warsaw Pact, but also manipulated them on a giant scale.

The political-economic and legal crisis of the Soviet system of government was also indicated by the fact that when the so-called „lie detector“ in the Ministry of Internal Affairs of the Soviet Union came up with the idea to include this device in their „weapons“ and use it not only to check their own employees, but also to people who were suspected of a double lifestyle. But due to the instructions of the superior Soviet political bodies, the work was stopped in this regard, and the creator of the Soviet lie detector was fired from the Ministry of Internal Affairs.

It is paradox, but the fact that the State Security Committee did not have its own security service.

It was no coincidence that in Soviet Union in the 1980s it was joked that the CIA had three residences in Moscow: one at the US Embassy, the second at the General Staff, and the third at the State Security Committee.

The result of all these processes was that political-economic and social corruption pervaded the entire upper population layer. The elite of the country and Moscow gathered in the restaurant „Arkhangelsk“, where for days and nights were held decapitated circles and orgies.

4. Conclusion

Thus, as soon as Khrushchev came to power, the Soviet communist-corrupt political-economic system began to form, which lasted until its overthrow.

At the head of this gradually decaying political-economic system was the Central Committee of the Communist Party and its Political bureau with a huge party nomenclature that neither wanted nor could modernize the system. The changes required flexible, mind-blowing, and in reality some youth energy politicians from beginning to end. Who, if they appeared, were severely persecuted by the degraded Soviet political-economic system. Whereas the reforms were against the interests of the party's political communist nomenclature.

The question is, how did the post-Stalin Soviet-political-economic system differ from the Stalinist system? We do not think that the loud slogan „Stalin“ was changed to the silent slogan „Stalinist-Stalin“ with the slightest difference that the genius was headed by weak leaders and the performers were representatives of the corrupt communist nomenclature.

Thus, the rumors that the Soviet system was destroyed by foreign special services are not true. The Soviet political-economic system depraved and collapsed as a result of the degradation of the political-economic-political and artificially inflated state bureaucracy.

References

1. Chilachava R., The son of Lavrenti Beria tells us. Tbilisi, 2011.
2. Алидин В.И. Государственная безопасность и время. 1951–1986. 2-е изд. 2001.
3. Мой отец Лаврентий Берия. М., 1994.
4. Военные архивы России. Вып. 1. М., 1993. С. 280, 283, 295. Заседания Верховного Совета СССР пятого созыва. Четвертая сессия. 14–15 января 1960. Стенографический отчет. М., 1960.
5. Гуров А.И. Красная мафия. М., 1995.
6. Документы генерал-лейтенанта Строкача о подготовке Берией заговора в 1952 году // Новая и новейшая история. 1989. № 3.

7. Дроздов Ю.И. Вымысел исключен. Записки начальника нелегальной разведки КГБ СССР. М., 2005.
8. Кокурин А.И. Пожаров А.И. II Исторический архив. 1996. № 4..
9. Королев В. „Секреты“ секретных служб // Огонек. 1990. № 43.
10. Млечин Л. Андропов. М., 2006.
11. Народное хозяйство СССР. 1922–1982 гг. Юбилейный статистический сборник. М., 1983.
12. Народное хозяйство СССР в 1990 г.
13. Реабилитация: ка к это было? Документы Президиума ЦК КПСС и другие материалы. Т.1. Март 1953 – февраль 1956. М., 2000
14. Сухомлинов А. Кто вы, Лаврентий Берия?
15. Судоплатов П. Разведка и Кремль. Записки нежелательного свидетеля. М., 1997.
16. Сухомлинов А. Кто вы, Лаврентий Берия? Неизвестные страницы уголовного дела. М., 2003.
17. Шепилов Д.Т. Воспоминания II Вопросы истории, 1998. № 8.
18. Швец Ю. Все разведки мира близнецы-братья. Бывший советский разведчик отвечает на вопросы „Московских новостей“ // Московские новости. 1994. № 19.8 – 15 мая.
19. Newspaper „Communist“ 1986.
20. Сорокин К. Вступал ли СССР в НАТО // Правда, 1989.31 декабря; Платошкин Н. Жаркое лето 1953 года в Германии. М., 2004.

კორონავირუსის პანდემიის ნეგატიური გავლენა ტურიზმზე

ვალერი მოდებაძე

სოციალურ მეცნიერებათა დოქტორი,
საქართველოს საპატრიარქოს ქართული უნივერსიტეტის პროფესორი

აბსტრაქტი

სტატიაში აღწერილია თუ რა ნეგატიური გავლენა იქონია კორონავირუსის პანდემიამ როგორც, საქართველოს, ასევე ევროპის ტურისტულ ინდუსტრიაზე. მკვეთრად შემცირდა, როგორც საქართველოში, ასევე ევროკავშირში ვიზიტორებისა და ტურისტების რაოდენობა, რამაც მომავდინებელი დარტყმა მიაყენა ტურიზმის სექტორს. პანდემიის გამო, მსოფლიოს სხვადასხვა ქვეყნებმა შემოიღეს მკაცრი შეზღუდვები: შემცირდა საერთაშორისო საჰაერო მიმოსვლა, გამკაცრდა სასაზღრო კონტროლი. ტურისტების რაოდენობა მკვეთრად შემცირდა აეროპორტების დახურვის, ფრენების შეჩერების და მკაცრი შეზღუდვების შემოღების გამო. როგორც საქართველოს, ასევე ევროპის სხვადასხვა ქვეყნის ტურისტული ინდუსტრია ამჟამად სულს ლაფავს და მოითხოვს ხელისუფლების მხრიდან სათანადო რეაგირებას და კრიზისის მართვის სტრატეგიის შემუშავებას. პანდემია თუ დიდხანს გაგრძელდა, მან შეიძლება მომავდინებელი დარტყმა მიაყენოს განსაკუთრებით იმ ქვეყნებს, რომელთა ეკონომიკა არ არის დივერსიფიცირებული და მხოლოდ ერთ დარგზე, ტურიზმზე არის დამოკიდებული.

საკვანძო სიტყვა: კორონავირუსი, პანდემია, ტურიზმი, ტურისტული ინდუსტრია.

შესავალი

ბოლო ათწლეულების განმავლობაში მსოფლიოში არაერთი ეპიდემია თუ პანდემია გავრცელებულა, თუმცა არც ერთ მათგანს არ ჰქონია ისეთი დამანგრეველი გავლენა გლობალურ ეკონომიკაზე, როგორც COVID-19-ს. კორონავირუსმა კატასტროფული ზიანი მიაყენა განსაკუთრებით ტურისმის სექტორს.

2019 წლის დეკემბრის შუა რიცხვებში ახალი ინფექციური დაავადება – კორონავირუსი გავრცელდა ჩინეთის ერთ-ერთ ყველაზე ხალხმრავალ ქალაქ ვუჰანში. ვირუსი სწრაფად მოედო ჩინეთის მჭიდროდ დასახლებულ რეგიონებს, რის გამოც ჩინეთის ხელისუფლება იძულებული შეიქმნა გაეტარებინა მკაცრი ზომები ვირუსის შესაჩერებლად. ჩინეთის ხელისუფლებამ ვირუსის შესახებ საჯარო განცხადება გააკეთა 2020 წლის იანვრის ბოლოს, როდესაც ვირუსი უკვე სწრაფად ვრცელდებოდა, როგორც ჩინეთის მეზობელ ქვეყნებში, ასევე დასავლეთში. ჯანდაცვის მსოფლიო ორგანიზაციამ ახალი დაავადება მალევე მიიჩნია, როგორც უპრეცედენტო გლობალური პანდემია. საგანგაშო მდგომარეობის გამო ჯანდაცვის მსოფლიო ორგანიზაცია იძულებული შეიქმნა მსოფლიო მასშტაბის საგანგებო მდგომარეობა გამოეცხადებინა 2020 წლის 30 იანვარს. (Yang Yang, Hongru Zhang & Xiang Chen, 2020)

ვირუსის სწრაფი გავრცელების გამო 2020 წლის მარტში აშშ და ევროპა უკვე პანდემიის ეპიცენტრი გახდა. ბევრი ქვეყანა იძულებული შეიქმნა მკაცრი შეზღუდვები დაენესებინა გადაადგილებაზე და ადამიანების მობილობაზე. 2020 წლის მარტში ვირუსის გავრცელება დადასტურდა 190 ქვეყანაში, რის გამოც დაიხურა დიდი რაოდენობით საწარმო და დაწესდა გადაადგილებაზე მკაცრი შეზღუდვები. ბიზნესების და საწარმოების დახურვის გამო, 2020 წლის აპრილის მონაცემებით

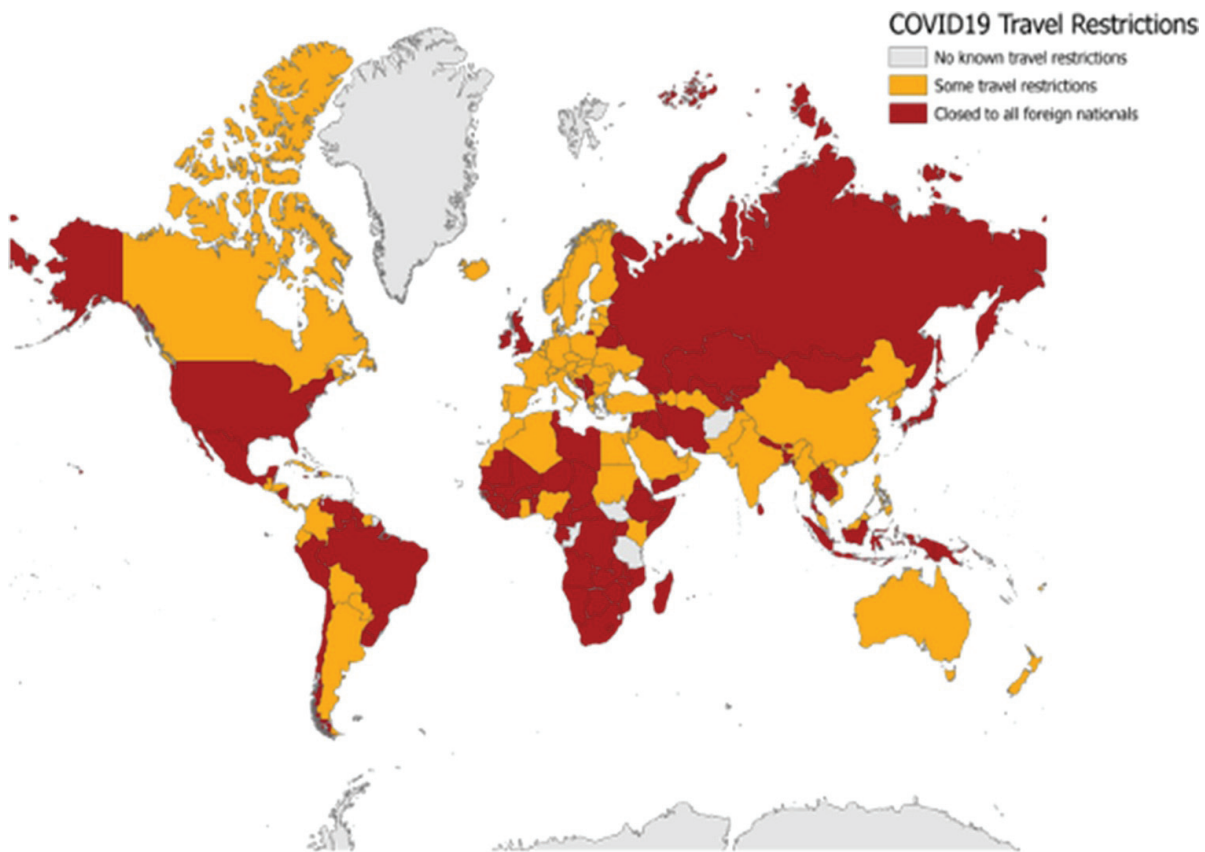
ლიკლომატია და სამართალი

დაზარალდა მსოფლიო სამუშაო ძალის 81 %. (Colin Charles Williams, 2020).

პანდემიამ გამოიწვია საერთაშორისო საჰაერო მიმოსვლის სწრაფი შენელება. ბევრმა ქვეყანამ დაანება აკრძალვები მოგზაურობაზე, ჩაკეტა საზღვრები და შემოიღო მკაცრი საკარანტინო ზომები, რის გამოც საერთაშორისო და შიდა ტურიზმი მკვეთრად შემცირდა. მკვეთრად შემცირდა მოგზაურთა რაოდენობა მსოფლიოში და ერთ დროს ტურისტებით გადაჭედილი ევროპული ქალაქები დაცარიელდა.

პანდემიის გავრცელების გამო, ევროპული ქვეყნის ლიდერები საჯაროდ მოუწოდებდნენ მოგზაურებს, რომ დაბრუნებულიყვნენ თავიანთ სამშობლოში და შეენყვიტათ მოგზაურობა მსოფლიოს სხვადასხვა რეგიონში. მაგალითად, 2020 წლის 23 მარტს ბრიტანეთის საგარეო საქმეთა მინისტრმა მოუწოდა ბრიტანელ ტურისტებს, რომ დაბრუნებულიყვნენ სამშობლოში. (Stefan Gössling, Daniel Scott & Michael Hall, 2020).

საერთაშორისო მოგზაურობა სულ უფრო რთულდება საზღვრების ჩაკეტვის, აეროპორტების დახურვის, ფრენების შეჩერების და მკაცრი შეზღუდვების შემოღების გამო.

მსოფლიო რუკაზე წითელი და ყვითელი ფერით აღნიშნულია ქვეყნები, რომლებმაც მოგზაურობაზე შეზღუდვები დაანესეს კორონავირუსის გავრცელების გამო.

პანდემიის ზეგავლენა ევროპის ტურისტურ ინდუსტრიაზე

პანდემიამ დიდი ზარალი მიაყენა ევროპის ტურისტულ ინდუსტრიას და ფაქტობრივად მისი გაჩერება გამოიწვია. თუ გავითავალისწინებთ იმ ფაქტს, რომ ტურიზმი არის ევროპული ეკონომიკის დიდი სეგმენტი, მაშინ უკეთესად გავიაზრებთ იმას, თუ რა დიდი რაოდენობის მუშახელმა დაკარ-

გა სამუშაო პანდემიის შედეგად. 2016 წლის სტატისტიკური მონაცემების თანახმად, ტურიზმის ინდუსტრიაში დასაქმებული იყო ევროკავშირის სამუშაო ძალის 9.5 %, კერძოდ, 13.6 მილიონი ადამიანი. რთული მდგომარეობის გამო, შრომის საერთაშორისო ორგანიზაციამ მოითხოვა კონკრეტული ზომების განხორციელება მთავრობის მხრიდან მშრომელთა უფლებების დასაცავად და ეკონომიკისა და დასაქმების სტიმულირებისათვის. შრომის საერთაშორისო ორგანიზაცია მოითხოვდა სახელმწიფოებისგან სწრაფი და კოორდინირებული პოლიტიკის გატარებას: დაზარალებულთა სოციალური დაცვის შემოღებას, დასაქმების შენარჩუნების სტიმულირებას და დაზარალებული საწარმოებისთვის ფინანსური და საგადასახადო შეღავათების შემოღებას. შრომის საერთაშორისო ორგანიზაციის დეკლარაციის თანახმად, დასაქმებული ხალხისა და მათი ოჯახის წევრების ჯანმრთელობის დაცვა მთავარი პრიორიტეტი უნდა ყოფილიყო ყველა ქვეყნისათვის. განსაკუთრებული ყურადღება უნდა დაეთმო თითოეულ სახელმწიფოს დაბალი შემოსავლების მქონე და სოციალურად დაუცველი მშრომელებისათვის (ILO, 2020).

ევროპა, რომელიც კორონავირუსის სწრაფი გავრცელების გამო, პანდემიის ეპიცენტრი გახდა, გადაწყვიტა კონკრეტული ზომები მიეღო მშრომელთა უფლებების დასაცავად. ევროკომისიამ 100 მილიარდი ევროს ოდენობის დახმარება გამოყო უმუშევართა დასახმარებლად. ევროკომისიამ ევროკავშირის წევრ სახელმწიფოებს სესხი გამოუყო, რომ მაქსიმალურად დაეცვათ დასაქმებულები სამსახურიდან განთავისუფლების და შემოსავლის დაკარგვის შემთხვევაში. სხვადასხვა სახელმწიფოს ლიდერებმა გადამწყვიტეს როგორც დაზარალებული ტურისტული კომპანიებისათვის, ასევე ტურისტულ ინდუსტრიაში დასაქმებული ხალხისათვის უპრეცედენტო მოკლევადიანი ფინანსური დახმარება გაენიათ.

მთავარი პრობლემა იმაში მდგომარეობს, რომ ევროპაში არის დიდი რაოდენობით დაურეგისტრირებული საწარმოები, რის გამოც მათ არ შეუძლიათ მოკლევადიანი ფინანსური მხარდაჭერის მიღება. განსაკუთრებით ტურიზმის ინდუსტრიაში არის დიდი რაოდენობით ასეთი საწარმოები. ძირითადად მათ რიცხვს მიეკუთვნება მცირე ბიზნესი, მაგალითად პლიაჟზე დასაქმებული ხალხი, არალიცენზირებული გიდები, მცირე საოჯახო სასტუმროები, რესტორნები და მაღაზიები. ხშირ შემთხვევაში, მათ მცირე საწყისი კაპიტალი სჭირდებათ და ხშირად არიან საოჯახო ბიზნესის წარმომადგენლები. (Williams, 2017) ეს დაურეგისტრირებული საწარმოები ვერ მიიღებენ ვერანაირ დახმარებას მთავრობის მხრიდან.

მეორე მხრივ, ევროპაში არის ასევე ისეთი რეგისტრირებული საწარმოები, რომლებიც არ ახდენენ ყველა ტრანსაქციების დეკლარირებას. ამ საწარმოებს საშუალება ექნებათ მიიღონ მხარდაჭერა მხოლოდ მათი დეკლარირებული ბრუნვის დონისა და დეკლარირებული თანამშრომლების რაოდენობის შესაბამისად. 2013 წელს ევროკავშირში ჩატარებული გამოკითხვის თანახმად, ოციდან ერთ თანამშრომელს (5 %) არ ჰქონდა გაფორმებული სამუშაო ხელშეკრულება. ევროკავშირში დაურეგისტრირებული საქმიანობა განსაკუთრებით გავრცელებულია ტურიზმის ინდუსტრიაში. ადამიანები, რომლებიც დაურეგისტრირებულ შრომით საქმიანობას ეწევიან, ვერ შეძლებენ მოკლევადიანი ფინანსური დახმარების მიღებას და ასევე შესაძლოა ვერ მიიღონ ვერანაირი სოციალური დახმარება მთავრობის მხრიდან. (Colin Charles Williams, 2020)

პანდემიის ზეგავლენა საქართველოს ტურისტულ ინდუსტრიაზე

ბოლო ათწლეულების განმავლობაში საქართველოში შეინიშნებოდა ტურისტული ინდუსტრიის სწრაფი განვითარება. საქართველოს მთავრობამ დიდი ძალისხმევა გაიღო და დიდი ფინანსური რესურსები დახარჯა ტურისტული ინფრასტრუქტურის გასავითარებლად. თუ გავითვალისწინებთ იმ ფაქტს, რომ ტურიზმი საქართველოს მთლიანი შიდა პროდუქტის დაახლოებით 11%-ს აგენერი-

რებს, მაშინ მივხვდებით თუ რა დიდ როლს თამაშობს ეს დარგი ქვეყნის ეკონომიკურ ცხოვრებაში. ბოლო წლების განმავლობაში საქართველოში შეინიშნებოდა ვიზიტორთა ზრდის ტენდენცია. სულ უფრო მეტი ტურისტი და ვიზიტორი გამოხატავდა საქართველოში დაინტერესებას და მოგზაურობდა ქვეყნის სხვადასხვა რეგიონებში. საქართველოს ტურიზმის ეროვნული ადმინისტრაციის მონაცემების მიხედვით, მსოფლიოში კორონავირუსის პანდემიის გავრცელების შემდეგ მკვეთრად შემცირდა ვიზიტორთა რაოდენობა ქვეყანაში, რაც სასაზღვრო კონტროლის გამკაცრებით და საზღვრების ჩაკეტვით იყო გამოწვეული.

კორონავირუსმა მომაკვდინებელი დატრყმა მიაყენა საქართველოს ტურისტულ ინდუსტრიას: დაიხურა უარავი მუზეუმი, ტირისტული კომპანია, დაცარიელდა სასტუმროები, გაუქმდა არაერთი ავიარეისი, დაიხურა სამთო-სათხილამურო კურორტები. მკვეთრად შემცირებული ვიზიტორებისა და ტურისტების გამო ტურისტული კომპანიები და სასტუმროები იძულებული შეიქმნენ შვებულებაში გაეშვათ თავიანთი თანამშრომლები. ტურიზმის სექტორში დასაქმებული ადამიანების უმრავლესობა უმუშევარი დარჩა. (თინათინ მოსიაშვილი, 2020).

მკვეთრად შემცირდა შავი ზღვის სანაპიროზე დამსვენებელთა რაოდენობაც, რამაც დიდი ფინანსური ზარალი მიაყენა განსაკუთრებით აჭარის ქალაქებს. შავიზღვისპირა კურორტები დაცარიელდა და კორონავირუსის პანდემიის გავრცელების შემდეგ ტურისტების ქრონიკულ ნაკლებობას განიცდის. ბათუმისა, ქობულეთის და შავი ზღვისპირა ქალაქების სასტუმროების უმეტესობა, ვიზიტორებისა და ტურისტების შემცირების გამო, იძულებული შეიქმნა მკვეთრად შემცირებინა თანამშრომელთა რაოდენობა.

სასტუმროების ბიზნესში დასაქმებული ადამიანები აცხადებენ, რომ მდგომარეობა მართლაც კრიტიკულია და დახმარებისათვის საქართველოს მთავრობას მიმართავენ. ისინი მოითხოვენ საქართველოს მთავრობისაგან ინდივიდუალურ -სამართლებრივი აქტის მიღებას ტურიზმის სფეროში დასაქმებულ ორგანიზაციების, კომპანიების და სასტუმროების მხარდაჭერის მიზნით. (ლუკა პერტაია, 2020)

დასკვნა

მსოფლიოში შექმნილი მძიმე მდგომარეობის გამო, საჭიროა როგორც ცალკეულმა ქვეყნებმა, ასევე საერთაშორისო ორგანიზაციებმა შეიმუშაონ კრიზისიდან ტურიზმის გამოყვანის მკაფიო სტრატეგიული ხედვა და კრიზისის მართვის სტრატეგია. პანდემია თუ დიდხანს გაგრძელდა, მან შეიძლება მომაკვდინებელი დარტყმა მიაყენოს განსაკუთრებით იმ ქვეყნებს, რომელთა ეკონომიკა არ არის დივერსიფიცირებული და მხოლოდ ერთ დარგზე, ტურიზმზე არის დამოკიდებული. ასეთი ქვეყნები სერიოზულად დაზარალებიან პანდემიის გამო, ვინაიდან ტურიზმის სექტორში შემცირებული შემოსავლები მცირე და საშუალო ბიზნესსაც დიდ ფინანსურ ზარალს მიაყენებს.

ლიტერატურა:

Colin Charles Williams (2020) Impacts of the coronavirus pandemic on Europe's tourism industry: Addressing tourism enterprises and workers in the undeclared economy, <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1002/jtr.2395>

Yang Yang, Hongru Zhang & Xiang Chen (2020) Coronavirus pandemic and tourism: Dynamic stochastic general equilibrium modeling of infectious disease outbreak, <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC7147856/>

ILO (2020) COVID - 19 and the world of work: Impact and policy responses. Geneva, Switzerland: ILO,

- https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/documents/briefingnote/wcms_738753.pdf
- Williams, C. C. (2017). *Entrepreneurship in the informal sector: An institutional perspective*. London, England: Routledge
- Stefan Gössling, Daniel Scott & Michael Hall (2020) *Pandemics, tourism and global change: a rapid assessment of COVID-19*, *Journal of Sustainable Tourism*, <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/09669582.2020.1758708>
- თინათინ მოსიაშვილი (2020) კორონაეპიდემია – ტესტი საქართველოს ტურიზმის სფეროსთვის, <https://publika.ge/article/koronaepidemia-testi-saqartvelos-turizmis-sferostvis/>
- ლუკა პერტაია (2020) კორონავირუსის ფონზე სასტუმროებში ჯავშნები შემცირდა – ინდუსტრია დახმარებას ითხოვს, <https://netgazeti.ge/news/431488/>

NEGATIVE IMPACT OF CORONAVIRUS PANDEMIC ON TOURISM

Valeri Modebadze

Doctor of Social Sciences, Professor.
Georgian University of the Patriarchate, Georgia.

Abstract

The aim of the article is to present a devastating impact on the global economy of COVID-19. The pandemic caused a rapid slowdown in international air traffic. Many countries have imposed travel bans, closed borders and introduced strict quarantine measures, which has drastically reduced international and domestic tourism. The number of travelers in the world has sharply decreased and European cities, which were once crowded with tourists, have been totally emptied. The pandemic inflicted great damage on the the European tourism industry and literally forced it to stop. The coronavirus has struck a deadly blow to Georgia's tourism industry: many museums, touristic companies and hotels have been closed, a large number of flights have been canceled, and ski resorts have been closed.

Key words: tourism industry, COVID-19 epidemics, strict restrictions, European and Georgian tourism industry.

1. Introduction

Numerous epidemics or pandemics have spread around the world in recent decades, although none of them have had such a devastating impact on the global economy as COVID-19. The spread of Coronavirus has caused catastrophic damage especially to the tourism sector.

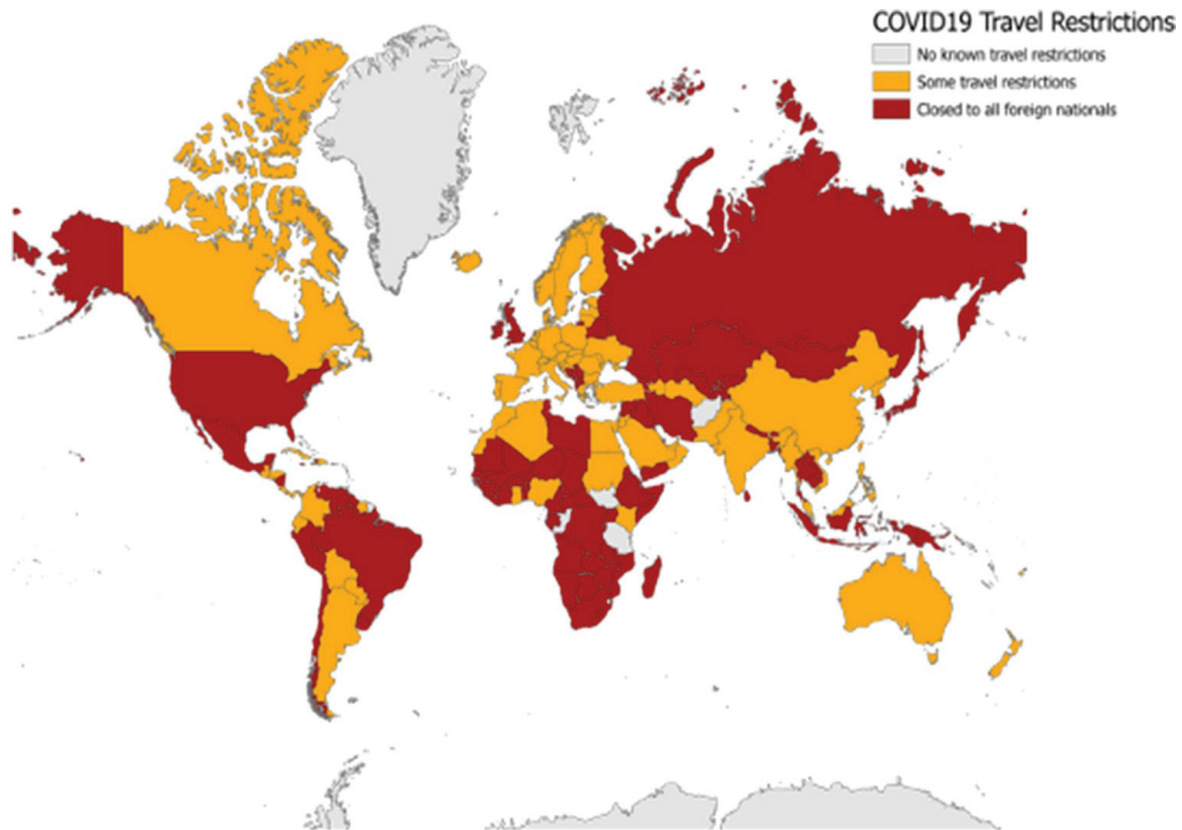
In mid-December 2019, a new infectious disease – coronavirus – spread in Wuhan, one of the most populous cities in China. The virus quickly spread to densely populated areas of China, forcing the Chinese government to take strict measures to stop the virus. Chinese authorities made a public statement about the virus in late January 2020, when the virus was already spreading rapidly in China's neighboring countries as well as in the West. The World Health Organization soon classified the new disease as an unprecedented global pandemic. Due to the state of emergency, the World Health Organization was forced to declare a world-wide state of emergency on January 30, 2020. (Yang Yang, Hongru Zhang & Xiang Chen, 2020)

Due to the rapid spread of the virus in March 2020, the US and Europe have already become the epicenter of the pandemic. Many countries have been forced to impose strict restrictions on movement and mobility of people. In March 2020, the spread of the virus was confirmed in 190 countries, which led to the closure of a large number of enterprises and the imposition of strict restrictions on movement. Business and enterprise closures in April 2020 affected 81% of the world workforce. (Colin Charles Williams, 2020)

The pandemic caused a rapid slowdown in international air traffic. Many countries have imposed travel bans, closed borders and introduced strict quarantine measures, which has drastically reduced international and domestic tourism. The number of travelers in the world has sharply decreased and European cities, which were once crowded with tourists, have been totally emptied.

Due to the spread of the pandemic, the leaders of the European countries publicly called on travelers to return to their homeland and stop traveling to different regions of the world. For example, on March 23, 2020, the British Foreign Secretary called on British tourists to return to their homeland. (Stefan Gössling, Daniel Scott & Michael Hall, 2020)

International travel is becoming increasingly difficult due to the closure of borders, the closure of airports, the suspension of flights and the introduction of strict restrictions.

The world map above shows in red and yellow colors those countries that have imposed travel restrictions due to the spread of the coronavirus.

2. The impact of the pandemic on the European tourism industry

The pandemic inflicted great damage on the the European tourism industry and literally forced it to stop. If we take into account the fact that tourism is a large segment of the European economy, then we can better understand the scale of damage that pandemic has inflicted on the large number of workers that became unemployed do due the spread of coronavirus. According to 2016 statistics, the tourism industry employed 9.5% of the EU workforce, namely 13.6 million people. Due to the difficult situation, the International Labor Organization has called for concrete measures to be taken by the governments to protect workers' rights and to stimulate the economy and employment. The International Labor Organization called on states to pursue rapid and coordinated policies: to introduce social protection for victims, to encourage employment retention, and to provide financial and tax benefits to affected enterprises. According to a declaration by the International Labor Organization, protecting the health of employed people and their families should be a top priority for all countries. Particular attention should be paid to low-income and vulnerable workers in each state (ILO, 2020).

Europe, which has become the epicenter of the pandemic due to the rapid spread of the coronavirus, has decided to take concrete measures to protect workers' rights. The European Commission has allocated € 100 billion in aid to the unemployed people. The European Commission has provided loans to EU member

states to protect workers as much as possible in the event of dismissal and loss of income. Leaders from different states decided to provide unprecedented short-term financial assistance to the touristic companies, as well as to the people employed in the tourism industry.

The main problem is that there are a large number of unregistered enterprises in Europe, and because of this, they are unable to receive short-term financial support. Especially in the tourism industry there are a large number of such enterprises. Most of them include small businesses, such as people working on the beach, unlicensed guides, small family hotels, restaurants and shops. In many cases, they need a small start-up capital and are often family businesses. (Williams, 2017) These unregistered enterprises will not receive any assistance from the government.

On the other hand, there are also registered enterprises in Europe that do not declare all transactions. These enterprises will be able to receive support only according to the level of their declared turnover and for their declared employees. According to a survey conducted in the EU in 2013, one in twenty employees (5%) did not have an employment contract. Unregistered activities in the EU are particularly prevalent in the tourism industry. People who engage in unregistered labor activities will not be able to receive short-term financial assistance and may also not receive any social assistance from the government. (Colin Charles Williams, 2020)

3. Impact of the pandemic on the Georgian tourism industry

The last decades have seen the rapid development of the tourism industry in Georgia. The Government of Georgia has made great efforts and spent large financial resources to develop tourism infrastructure. If we take into account the fact that tourism generates about 11% of Georgia's GDP, then we will understand what a big role this sector plays in the economic life of the country. In recent years, Georgia has seen a growing trend of visitors. More and more tourists and visitors expressed interest in Georgia and traveled to different regions of the country. According to the Georgian National Tourism Administration, the number of visitors to the country has sharply decreased since the spread of the coronavirus pandemic in the world, due to the tightening of border controls and closure of borders.

The coronavirus has struck a deadly blow to Georgia's tourism industry: many museums, touristic companies and hotels have been closed, a large number of flights have been canceled, and ski resorts have been closed. Due to the drastically reduced number of visitors and tourists, travel companies and hotels have been forced to fire their workers. Most of the people, previously employed in the tourism sector, still remain unemployed. (Tinatin Mosiashvili, 2020)

The number of tourists on the Black Sea coast has also sharply decreased, which has caused great financial losses, especially in the cities of Adjara. Black Sea resorts have been emptied and are experiencing a chronic shortage of tourists following the spread of the coronavirus pandemic. Most of the hotels in Batumi, Kobuleti and the Black Sea cities have been forced to reduce their staff sharply due to declining visitors and tourists.

People working in the hotel business say that the situation is really critical and they are appealing to the Georgian government for help. They demand from the Georgian government to adopt an individual legal act in order to support organizations, companies and hotels employed in the tourism sector. (Luka Pertaiia, 2020)

4. Conclusion

Due to the difficult situation in the world, it is necessary for both individual countries and international organizations to develop a clear vision for saving tourism and a crisis management strategy. If the pandemic lasts for a long time, it can deal a deadly blow, especially to those countries, the economies of which are not diversified and depend only on one sector, tourism. Such countries will be severely affected by the pandemic, as reduced incomes in the tourism sector will also cause large financial losses to small and medium-sized businesses.

References

1. Colin Charles Williams (2020) Impacts of the coronavirus pandemic on Europe's tourism industry: Addressing tourism enterprises and workers in the undeclared economy, <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1002/jtr.2395>
2. Yang Yang, Hongru Zhang & Xiang Chen (2020) Coronavirus pandemic and tourism: Dynamic stochastic general equilibrium modeling of infectious disease outbreak, <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC7147856/>
3. ILO (2020) COVID - 19 and the world of work: Impact and policy responses. Geneva, Switzerland: ILO, https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/documents/briefingnote/wcms_738753.pdf
4. Williams, C. C. (2017). Entrepreneurship in the informal sector: An institutional perspective. London, England: Routledge
5. Stefan Gössling, Daniel Scott & Michael Hall (2020) Pandemics, tourism and global change: a rapid assessment of COVID-19, *Journal of Sustainable Tourism*, <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/09669582.2020.1758708>
6. Tinatin Mosiashvili (2020) Coronavirus epidemic – a test for the field of tourism in Georgia, <https://publika.ge/article/koronaepidemia-testi-saqartvelos-turizmis-sferostvis/>
7. Luka partaia (2020) Bookings in the hotels have dropped due to the coronavirus – the industry is asking for help, <https://netgazeti.ge/news/431488/>

სანარმოს ფინანსურ მდგრადობაზე მოქმედი შიდა და გარე ფაქტორები COVID-19 პანდემიის პირობებში

მარიამ ზუბიაშვილი

ეკონომიკის დოქტორი,

ახალი უმაღლესი სასწავლებლის აფილირებული პროფესორი

ნინო მღვდელაძე

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის დოქტორანტი

აბსტრაქტი

სტატია ეხება სამრეწველო სანარმოთა ფინანსური მდგრადობის უზრუნველყოფის ზოგიერთ საკითხებს. როგორც ცნობილია, ქვეყანაში საბაზრო ურთიერთობების განვითარებამ განაპირობა სანარმოების ფინანსური როლის ამაღლება. სანარმოს ფინანსური რესურსების მდგომარეობა ის მნიშვნელოვანი ფაქტორია, რომელიც განსაზღვრავს მისი საქმიანობის შედეგებს. საკითხის შესწავლამ დაგვარწმუნა, რომ საქართველოს სამრეწველო სანარმოებში სამეურნეო საქმიანობის შედეგები არასახარბიელოა, მრავალმა სანარმომ საქმიანობა დაასრულა უარყოფითი ფინანსური შედეგებით. გამომდინარე აქედან, ძირითადი მიზანია სანარმოების მხრიდან ფინანსების მართვისადმი სწორი მიდგომების ფორმირება.

იმისათვის, რომ სანარმო განვითარდეს საბაზრო ეკონომიკის პირობებში და არ დაუშვას მისი გაუკოტრება, საჭიროა ფინანსების მართვის ცოდნა, აუცილებელია სანარმოს საქმიანობაზე მოქმედი ყველა ფაქტორის გამოვლენა. უნდა გამოვლინდეს როგორც შიდა, ისე გარე ფაქტორები.

სანარმოს საბაზრო მდგომარეობის შეფასებისათვის აქტიურად გამოიყენება „SWOT“- ანალიზი და „PEST“-ანალიზი. მოცემული მეთოდებით ჩატარებული ანალიზის შედეგებით შესაძლებელია გამოვლინდეს ის მნიშვნელოვანი პრობლემები, რომლებიც ეხება კონკრეტული კომპანიის საფინანსო პოლიტიკას და სტრატეგიას.

საკვანძო სიტყვები: ფინანსური რესურსი; ანგარიში; ანალიზი; ფინანსური მდგრადობა.

Covid-19 პანდემიამ დაარღვია მრავალი სამრეწველო სანარმოს ჩვეულებრივი საქმიანობის რითმი. ამან იძულებული გახადა მენარმეები მონახონ ის ხერხები, რომლებითაც ოპერატიულად გასცემენ პასუხს ამ გამოწვევას.

სამრეწველო სანარმოებში Covid-19 პანდემიით გამოწვეული ცვლილებები სერიოზული ოპერაციული, სოციალური და ფინანსური უარყოფითი შედეგების მომტანია. ეს აიძულებს მენარმეებს გადახედონ მართვის რისკებს და ახალ პირობებში საქმიანობის მეთოდებს. ამავდროულად, აუცილებელია მათი მხრიდან მაქსიმალური ორიენტაცია მომავლის ბიზნესზე, რისთვისაც საჭიროა ახალი ტექნოლოგიური გადანაცვლებები. ასეთი სტრატეგია არა მხოლოდ აამაღლებს ბიზნესის მდგრადობას, დაიცავს წარმოებას და უზრუნველყოფს კრიზისის დროს მომუშავეთა დაცვას, არამედ შინარჩუნებს კონკურენტულ უპირატესობას, რაც გაზრდის ბიზნესს, როდესაც ეკონომიკა დაიწყებს აღმავლობას.

ასეთ არაორდინალურ სიტუაციაში განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია ფინანსური მდგრადო-

ბის შენარჩუნება. საწარმოს ფინანსური მდგრადობა შეიძლება იყოს აბსოლუტურად სტაბილური, ნორმალურად სტაბილური, არასტაბილური და კრიტიკული [1]. საწარმოს უნარი დროულად განხორციელოს გადახდები, დააფინანსოს თავისი საქმიანობა, ადასტურებს მის კარგ (მდგრად) ფინანსურ მდგომარეობას. იმისათვის, რომ საწარმომ შეინარჩუნოს არსებული ფინანსური მდგომარეობა პანდემიის პირობებში და არ დაუშვას მისი გაკოტრება, საჭიროა ფინანსების მართვის ცოდნა, ცოდნა იმისა, თუ როგორია კაპიტალის სტრუქტურა მისი შემადგენლობისა და წარმოქმნის წყაროების მიხედვით, რა წილი უკავია მასში საკუთარ სახსრებს და რა წილი – მოზიდულს.

ამგვარად, ფინანსური მდგრადობა გამოხატავს შემოსავლების ხარჯზე სტაბილურად გადამეტებას და რესურსების ისეთ მდგომარეობას, რომელიც უზრუნველყოფს ორგანიზაციის ფულადი სახსრებით თავისუფლად მანევრირებას და მათი ეფექტურად გამოყენების გზით ხელს უწყობს წარმოების და რეალიზაციის, გაფართოების და განახლების შეუფერხებელ პროცესს. იგი გამოხატავს საკუთარი და ნასესხი კაპიტალის შესაბამისობას, გამოხატავს საწარმოს მიმდინარე, საინვესტიციო და საფინანსო საქმიანობის შედეგად საკუთარი კაპიტალის დაგროვების ტემპებს, ორგანიზაციის მობილურ და იმობილიზებული სახსრების შესაბამისობას, მარაგებით საკმარისად უზრუნველყოფას საკუთარი სახსრებით.

ქართულ და უცხოურ ეკონომიკურ ლიტერატურაში [1,2,3,4] აღწერილია ორგანიზაციის ფინანსური მდგრადობის შეფასების მეთოდოლოგია და მისი უზრუნველყოფის ღონისძიებები, თუმცა მათგან ყველა ღონისძიება არ არის მისაღები კონკრეტული საწარმოსათვის. აღსანიშნავია, რომ ფინანსური მდგრადობის ანალიზისათვის შემოთავაზებულია ძალზე ბევრი მაჩვენებელი, რომელთაგან ზოგიერთი დუბლირებენ ერთიმეორეს, რაც შეიძლება გაურკვეველობის მიზეზიც კი გახდეს.

გავაანალიზოთ ფინანსური მდგრადობა სს „ქართული ლუდი კომპანიის“ მაგალითზე. ცხრილ 1-ში მოცემულია საზოგადოების საქმიანობის ფინანსური შედეგის ძირითადი მაჩვენებლები.

ცხრილი 1. სს „ქართული ლუდი კომპანიის“ ძირითადი მაჩვენებლები 2018-2019 წწ. (ათ.ლარი)

მაჩვენებლები	2018 წ.	2019წ.	აბსოლუტური ცვლილება	ზრდის (შემცირების) ტემპი %
მოგება რეალიზაციიდან	38,106	35,417	- 8,689	- 7,1
წმინდა მოგება	7,375	(3,712)	.	-
გაყიდვების რენტაბელობა	0,43	0,42	-0,01	0,98

წყარო. კომპანიის ბუღალტრული ანგარიშგება

სს „ქართული ლუდი კომპანიის“ საქმიანობის ძირითადი მაჩვენებლების ანალიზის საფუძველზე შეიძლება ითქვას, რომ 2019 წელს მოგება რეალიზაციიდან წინა 2018 წელთან შედარებით შემცირდა 7,1 პროცენტული პუნქტით, რაც აბსოლუტურ ციფრებში უდრის 8,689 ათ.ლარს, გაყიდვების რენტაბელობა შემცირდა 2%-ით. ვფიქრობთ ეს ადასტურებს კომპანიის ფინანსური მდგრადობის შემცირებას.

საწარმოს ფინანსური მდგრადობის ანალიზი ტრადიციულად ტარდება აბსოლუტური და შეფარდებითი მაჩვენებლების შეფასების საფუძველზე. ანალიზისათვის ინფორმაციის წყაროა საზოგადოების ფინანსური ანგარიშგება.

ლიკლომატია და სამართალი

სს „ქართული ლუდი კომპანია“ აბსოლუტური მაჩვენებლების ანალიზი, ფინანსური მდგრადობის ტიპის გასარკვევად წარმოდგენილია ცხრილ 2-ში, საიდანაც ირკვევა, რომ 2019 წელს საწარმოში საკუთარი საბრუნავი სახსრები შემცირდა წინა 2018 წელთან შედარებით 19,5 პროცენტული პუნქტით, რაც აბსოლუტურ რიცხვებში გამოიხატა 4,529 ათ.ლარით. რალათქმა უნდა ეს გამოწვეულია აღნიშნულ საანალიზო პერიოდში რეალიზაციიდან მოგების შემცირებით, რაც უკავშირდება რეალიზაციიდან ამონაგების შემცირებას 2019 წელს წინა წელთან შედარებით 4,033 ათ.ლარით.

ცხრილი 2. სს „ქართული ლუდი კომპანია“ ფინანსური მდგრადობის აბსოლუტური მაჩვენებლები

მაჩვენებლები	2018 წ.	2019 წ.	აბსოლუტური ცვლილება	ცვლილების ტემპი, %
საკუთარი საბრუნავი საშუალებები	23,324	18,795	-4,529	-19,5
მარაგები	17,808	16,126	-1,682	-9,5
ფინანსური მდგრადობის ტიპი		არამდგრადი		

წყარო. კომპანიის ბუღალტრული ანგარიშგება

ფინანსური მდგრადობის შეფარდებითი მაჩვენებლები ახასიათებენ ორგანიზაციის აქტივების სტრუქტურას და მათ მდგომარეობას, მათი დაფარვის წყაროებით (პასივების) უზრუნველყოფას, ასევე მათი გამოყენების ეფექტურობას [5]. ორგანიზაციის ფინანსური მდგრადობის კოეფიციენტების ანალიზი წარმოდგენილია ცხრილ 3-ში.

სს „ქართული ლუდი კომპანია“ არა აქვს შესაძლებლობა საბრუნავი საშუალებები შეავსოს საკუთარი წყაროებით. საკუთარი კაპიტალის მანევრირების კოეფიციენტი მნიშვნელოვნად ჩამორჩება ნორმას, იგი ქვედა დონის ნახევარს შეადგენს. საანგარიშო პერიოდში ნასესხი წყაროები აღემატება საკუთარი წყაროს ქვედა ზღვარს, ხოლო ზედა ზღვარს ჩამორჩება მხოლოდ 0,01 პროცენტული პუნქტით. ამგვარად, მცირდება საწარმოს ფინანსური მდგრადობა.

საკვლევი კომპანიის ფინანსური მდგრადობის ამაღლება შესაძლებელია წმინდა მოგების მიღებით და მისი ზრდით, რომლის სიდიდეზეც გავლენას ახდენს მოგება რეალიზაციიდან. წმინდა მოგების ზრდა გაზრდის საკუთარ საბრუნავ სახსრებს, და შესაბამისად ამაღლებს კომპანიის ფინანსურ მდგრადობას. რეალიზაციიდან მოგების გაზრდა კი შესაძლებელია გაყიდვებიდან ამონაგების გაზრდით და კომპანიის ხარჯების შემცირებით.

ცხრილი 3. სს „ქართული ლუდი კომპანია“ ფინანსური მდგრადობის შეფარდებითი მაჩვენებლების ანალიზი

მაჩვენებლები	2018 წ.	2019 წ.	სარეკომენდაციო მნიშვნელობები
ავტონომიის კოეფიციენტი	0,5	0,48	>0,5

ნასესხი საშუალებების ხვედრითი წილი	0,52	0,49	0,4 – 0,5
ნასესხი და საკუთარი საშუალებების შესაბამისობის კოეფიციენტი	0,81	0,86	0,8 – 1,0
ინვესტიციების დაფარვის კოეფიციენტი	0,8	0,8	0,6 – 0,8
საკუთარი კაპიტალის მანევრირების კოეფიციენტი	0,34	0,3	0,6 – 0,8
საკუთარი სახსრებით უზრუნველყოფის კოეფიციენტი	0,57	0,4	>0,1
მარაგებით უზრუნველყოფის კოეფიციენტი	0,3	0,3	>0,5 – 0,8

სს „ქართული ლუდი კომპანიას“ კომპანიის ხელმძღვანელობა დაინტერესებულია პერიოდულად ჩაატაროს გადახდისუნარიანობის ანალიზი, იმ მიზნით, რათა გამოავლინოს და აღმოფხვრას სანარმოს ფინანსურ საქმიანობაში ნეგატიური შედეგები, რაც დღეს საერთო ეკონომიკურ პრობლემათა რიცხვს მიეკუთვნება. შესაბამისად, ფინანსური მდგრადობის დაბალი დონე ადასტურებს სანარმოს სახსრების უქონლობას მიმდინარე საქმიანობის განახლებისათვის და კრედიტორებთან ანგარიშსწორების უუნარობას, რასაც შესაძლოა მოჰყვეს გაკოტრება. ამავ დროს, ფინანსური მდგრადობის მაღალი დონე შეიძლება ნიშნავდეს არაეფექტურ მართვას.

ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, ფინანსური მდგრადობის საზღვრების განსაზღვრა ძალიან მნიშვნელოვანი ეკონომიკური ამოცანაა. ფინანსური მდგრადობის დონის განსაზღვრის მიზანით აუცილებელია მასზე მოქმედი ფაქტორების გამოვლენა. ყველა ფაქტორი, რომლებიც მოქმედებენ სანარმოს საქმიანობაზე შეიძლება დაიყოს ორ ჯგუფად:

1. შიდა ფაქტორები;
2. გარე ფაქტორები.

ფაქტორთა პირველ ჯგუფს მიეკუთვნება წარმოების ტექნოლოგიურ პროცესთან უშუალოდ დაკავშირებული ფაქტორები.

განვიხილოთ შიდა ფაქტორების არსი, რომლებიც გავლენას ახდენენ სანარმოთა ფინანსურ მდგრადობაზე:

1. მატერიალურ-ტექნიკური ფაქტორები ხელს უწყობენ წარმოების ტექნოლოგიის მოდერნიზაციის და პროდუქციის გასაღების მიზნით ახალი შესაძლებლობების დროულად დანახვას;
2. შრომითი ფაქტორები განისაზღვრება ადამიანის პირადი თვისებების და ინდივიდუალური თვისებებების გათვალისწინებით პერსონალის დაკავებული თანამდებობის შესაბამისად;

რეობას განიხილავს ბაზრის პირობებში, ამა თუ იმ პროდუქტის იდეას და კონცეპციას.

ორივე მეთოდით ჩატარებული ანალიზის შედეგებით შესაძლებელია გამოვავლინოთ ის მნიშვნელოვანი პრობლემები, რომლებიც ეხება კომპანიის საფინანსო პოლიტიკას და სტრატეგიას. მოცემული მეთოდები მიმართულია კონკურენტუნარიანობის ამაღლებაზე, ახალი პარტნიორების მოზიდვაზე, შრომითი რესურსების გამოყენების ამაღლებაზე და მატერიალურ-ტექნიკური ბაზის გაუმჯობესებაზე.

ამგვარად, ორგანიზაციის ფინანსური მდგრადობის ანალიზის ჩატარება საკმაოდ შრომატევადი პროცესია, რამდენადაც ფინანსური მდგრადობის ანალიზი ტარდება ფუნქციონირებად საწარმოში, და შესაბამისად იგი ექვემდებარება მუდმივ ცვლილებებს, როგორც გარე მხრიდან, ასევე შიდა სფეროს მხრიდანაც.

ლიტერატურა:

1. ჭილაძე ი. ფინანსური ანალიზი (ფინანსური ანგარიშგების ანალიზი), სახელმძღვანელო, თბ. 2018, 393 გვ;
2. Бланк И.А. Финансовый менеджмент: Учебный курс. – К.: Ника-Центр, Эльга, 2014. – 528 с.
3. Бороненкова С.А., Мельник М.В. Комплексный финансовый анализ в управлении предприятием. – М.: ФОРУМ: ИНФРА-М, 2016. – С. 253.
4. Ефимова О.В. Финансовый анализ. – М.: Бухгалтерский учет, 2016. – 514 с.
5. Петрова Е. Ю., Филатова Е. В. Актуальность коэффицентного метода оценки финансовой устойчивости // Вестник НГИЭИ, 2015. №1 (44). С. 65-68.

ACTING ON THE FINANCIAL SUSTAINABILITY OF THE ENTERPRISE INTERNAL AND EXTERNAL FACTORS IN THE COVID-19 PANDEMIC

Mariam Zubiashvili

Doctor of Economics, Professor

Nino Mghvdeladze

PhD Student, Georgian Technical University

Abstract

The article addresses some of the issues of ensuring the financial sustainability of industrial enterprises. As it is known, the development of market relations in the country has led to an increase in the financial role of enterprises. The condition of the financial resources of the enterprise is an important factor that determines the results of its activities. The study of the issue assured us that the results of economic activities in the industrial enterprises of Georgia are unfavorable, many enterprises have ended their activities with negative financial results. Therefore, the main goal is to form the right approaches to financial management by enterprises.

In order for an enterprise to develop in a market economy and to prevent its bankruptcy, knowledge of financial management is required, it is necessary to identify all the factors affecting the activity of the enterprise. Both internal and external factors must be identified.

“SWOT“ analysis and „PEST“ analysis are actively used to assess the market situation of the enterprise. The results of the analysis conducted by the given methods can reveal the significant problems related to the financial policy and strategy of a particular company.

Key words: industrial enterprise, sustainability, financial resources, management, market analysis.

1. Introduction

Covid-19 pandemic changed many industrial enterprises usual working rhythm, because of this, employers were forced to find those ways, which they could use to operatively reply to this challenge.

Changes, which were provoked by Covid-19 pandemic cause serious operational, social and financial negative results in industrial enterprises. This forces employers to look at the organizing risks and working methods in the new conditions. At the same time, it is necessary for them to be maximally oriented toward the business of the future, for which new technological solutions are needed. This kind of strategy not only upgrades business steadiness, defenses production and secures workers during crisis, also it will keep specific superiority, which will increase business, when economy will rise.

2. Presentation of the main research material

In this kind of extraordinary situation, it is specifically important to keep financial steadiness. Financial steadiness of enterprise may be absolutely stable, normally stable, unstable and critical [1]. The ability of

enterprise, realize payments in time, finance its own business, confirms its good (steady) financial status. To keep existing financial status during pandemic and not to allow it to bankrupt, it is necessary to know financial management and capital structure, with its composition and forming sources, which part is its own resource and which is hauled.

Thus, financial sustainability manifests a steady surplus at the expense of revenue and a state of resources that ensures that the organization is free to maneuver in cash and facilitates the smooth process of production and sale, expansion and renewal through their efficient use. It represents capital structure. Also, it represents current, investment and financial capital formation speed of the organization, mobile and immobilized resource accordance of the organization and enough reserve ensuring of its own resources.

Financial statement estimation methodology and ensuring activities of organisation is described in Georgian and foreign economic literature [1,2,3,4], although not all of activities are acceptable to the concrete enterprise. It is noteworthy that too many indicators are proposed for financial sustainability analysis, some of which duplicate each other, which may even lead to uncertainty.

Let's analyze the financial sustainability on the example of JSC „Georgian Beer Company“. Table 1 shows the main indicators of the financial result of the society's activities.

Table 1. The main indicators of JSC „Georgian Beer Company“ 2018-2019 years

Indicators	2018	2019	Absolute change	Increase (decrease) rate%
Profit from sales	38,106	35,417	-8,689	-7,1
Net profit	7,375	(3,712)	-	-
Profitability of sales	0,43	0,42	-0,01	0,98

Source. Company Accounting

Based on the analysis of the main indicators of the activity of JSC „Georgian Beer Company“, it can be said that the profit from sales in 2019 decreased by 7.1 percentage points compared to the previous 2018, which is equivalent to GEL 8,689 thousand in absolute terms, sales profitability decreased by 2%. We think this confirms the decline in the financial sustainability of the company.

The analysis of the financial sustainability of an enterprise is traditionally conducted on the basis of estimates of absolute and relative ratios. The source of information for analysis is the financial statements of the public.

The analysis of the absolute indicators of JSC „Georgian Beer Company“ to find out the type of financial sustainability is presented in Table 2, which shows that in 2019 the company's own working capital decreased by 19.5 percentage points compared to the previous 2018, which was expressed in absolute terms by 4.529 thousand GEL. Somehow, this is due to the decrease in sales profit in the mentioned analytical

period, which is related to the decrease in sales profits in 2019 compared to the previous year by 4,033 thousand GEL.

Table 2. Absolute indicators of financial sustainability of JSC „Georgian Beer Company“

Indicators	2018	2019	Absolute Change	Change rate, %
Own working capital	23,324	18,795	-4,529	-19,5
Reserves	17,808	16,126	-1,682	-9,5
Type of financial sustainability		unstable		

Source. Company Accounting.

Ratios of financial sustainability characterize the structure of the assets of the organization and their condition, the sources of their coverage (liabilities), as well as the effectiveness of their use [5]. The analysis of the financial sustainability ratios of the organization is presented in Table 3.

JSC „Georgian Beer Company“ does not have the opportunity to replenish working capital with its own sources. The equity maneuver ratio is significantly below the norm, it is half of the lower level. During the reporting period, borrowed sources exceed the lower limit of their own source, while the upper limit lags behind by only 0.01 percentage points. Thus, the financial sustainability of the enterprise is reduced.

The financial sustainability of a research company can be enhanced by making a net profit and increasing it, the magnitude of which is affected by the profit from sales. An increase in net profit will increase its own working capital, and consequently increase the financial sustainability of the company. Sales profits can be increased by increasing sales profits and reducing company costs.

Table 3. Analysis of financial sustainability ratios of JSC “Georgian Beer Company”

Indicators	2018	2019	Recommended values
Autonomy coefficient	0,5	0,48	>0,5
Share of the borrowed funds	0,52	0,49	0,4 – 0,5
Conformity ratio of borrowed and its own assets	0,81	0,86	0,8 – 1,0
Investment repayment ratio	0,8	0,8	0,6 – 0,8

Equity Maneuver Ratio	0,34	0,3	0,6 – 0,8
Own funds provision ratio	0,57	0,4	>0,1
Stock supply ratio	0,3	0,3	>0,5 – 0,8

The management of JSC „Georgian Beer Company“ is interested in periodically conducting a solvency analysis in order to identify and eliminate the negative effects on the financial activities of the enterprise, which today is one of the common economic problems. Consequently, the low level of financial stability confirms the lack of funds for the enterprise to renew its current activities and the inability to settle with creditors, which may lead to bankruptcy. At the same time, high levels of financial sustainability can mean inefficient management.

Given the above, defining the limits of financial sustainability is a very important economic task. In order to determine the level of financial sustainability, it is necessary to identify the factors affecting it. All the factors that affect the activity of the enterprise can be divided into two groups:

1. Internal factors;
2. External factors.

The first group of factors includes factors directly related to the technological process of production.

Consider the essence of the internal factors that affect the financial sustainability of enterprises:

1. Material-technical factors contribute to the timely discovery of new opportunities for the modernization of production technology and the sale of products;
2. Labor factors are determined taking into account the personal qualities and individual characteristics of the person in accordance with the position held by the staff;
3. Financial factors. The financial viability of the enterprise depends on the asset management organization. On how much the fixed asset is activated, what size it is and what kind of supplies it is.

External factors affecting the financial sustainability of the enterprise include:

- Economic factors. The ability of an organization to make a profit is primarily influenced by the economic situation of the country as a whole. A slowdown in economic growth will have a negative impact on enterprises producing goods and services, while an increase in its pace will positively change the situation. When analyzing external situations, a particular enterprise should assess the following economic indicators: interest rate on credit, exchange rate, inflation rate, etc.
- Political factors. This group includes various factors of legislative and state nature that can influence the activities of the organization. In the first league, these are changes in tax legislation, antitrust legislation; Monetary policy; Elections held at all levels of state government; Government relations with foreign countries, etc.
- Technological factors. To this group belong the discoveries of the last decade and the revolutionary

technological changes, for example, the replacement of human labor with machines; transport, communications and others.

- Sociocultural factors shape the modern human lifestyle, work style and demand, and in practice have a significant impact on the company. Modern trends determine the type of customer, as well as motivate the population to demand new goods and services.

After receiving a fairly extensive information about the internal and external sphere, it is possible to synthesize it by the method of creating a scenario.

Scenario – a description of all possible options for the development of the research object under the given conditions. This method may reveal the most important factors in the internal and external sphere, which must be taken into account by the company.

The most common methods for assessing the market position of an enterprise are:

- SWOT analysis
- PEST analysis

The essence of the first method is to identify the strengths and weaknesses in the future activities of the organization (internal factors) considering the capabilities and threats of the organization (external factors), with the help of building a SWOT matrix.

The essence of the second method lies in identifying the political and economic, social and technical factors of the external sphere that influence the strategic development of the organization. This method is usually used to conduct a more detailed study of an organization's internal scope after conducting a SWOT analysis.

The main difference between the above methods is that with PEST analysis it is possible to study the whole market, at the same time SWOT analysis examines the state of the enterprise in the market conditions, the idea and concept of this or that product.

3. Conclusion

The results of the analysis conducted by both methods can reveal the important problems related to the company's financial policy and strategy. These methods are aimed at increasing competitiveness, attracting new partners, increasing the use of labor resources and improving the material and technical base.

Thus, conducting a financial sustainability analysis of an organization is quite a time-consuming process, as the financial sustainability analysis is conducted in a functioning enterprise, and consequently it is subject to constant changes, both externally and internally.

References

1. Chiladze I. Financial Analysis (Financial Reporting Analysis), Manual, Tb. 2018, 393 p;
2. Blank I.A. Financial Management: Training Course. – K.: Nika-Center, Elga, 2014. p.528
3. Boronenkova S.A., Melnik M.V. Comprehensive financial analysis in enterprise management. – M.: FORUM: INFRA-M, 2016. -- P. 253.
4. Efimova O.V. The financial analysis. – M.: Accounting, 2016. -- 514 p.
5. Petrova E. Yu., Filatova E. V. Relevance of the coefficient estimation method financial stability // Bulletin of NGIEI, 2015. No.1 (44). S. 65-68.

ვიშეგრადის ქვეყნები კოვიდ-19 პანდემიის გამოწვევების წინაშე

თეა ამნიაშვილი

ისტორიის დოქტორი,
ქართულ-ამერიკული უნივერსიტეტის
საერთაშორისო ურთიერთობებისა და
დიპლომატიის პროფესორი

აბსტრაქტი

ვიშეგრადის ჯგუფის შექმნის შემდეგ, წევრმა ქვეყნებმა მნიშვნელოვანი ერთობლივი ღონისძიებები განახორციელეს და საკმაოდ კარგად შეძლეს კოორდინირება.

2020 წლის გაზაფხულზე კოვიდ-19 პანდემიის გამოწვევების დასაძლევად, ვიშეგრადის ქვეყნებმა გადაწყვიტეს მიეღოთ როგორც ინდივიდუალური, ასევე ერთობრივი სამოქმედო გეგმები და მჭიდრო კავშირში მოეხდინათ პრობლემებთან გამკლავება.

ვიშეგრადის ქვეყნებმა ოპერატიულად მიიღეს „შეკავების სამოქმედო გეგმა“, სადაც გაითვალისწინეს პოლიტიკური, ეკონომიკური და ადამიანური ფაქტორები. პანდემიის დასაძლევად პროგრამები აამოქმედეს, როგორც ევროპის კავშირის ფარგლებში, ასევე ოთხეულის გადაწყვეტილებების დონეზე. პანდემიამ კიდევ ერთხელ დაგვანახა, რომ ვიშეგრადი მიუხედავად ევროპის კავშირის წევრობისა, ხშირად ხელმძღვანელობს ჯგუფის ფარგლებში შემუშავებული პოლიტიკით.

სტატიაში ძირითადი აქცენტი გაკეთებულია როგორც თანამედროვეობის ყველაზე დიდ გამოწვევა – პანდემიაზე, ასევე საერთაშორისო ურთიერთობების თემასთან უშუალოდ კავშირში მყოფ ვიშეგრადის ჯგუფის ფუნქციონალურ განვითარებაზე.

საკვანძო სიტყვები: ევროპის კავშირი; პანდემია; საერთაშორისო ურთიერთობები; ვიშეგრადის ჯგუფი.

ვიშეგრადის ჯგუფის შექმნის შემდეგ (1991 წ.), წევრი ქვეყნები მთელ რიგ საკითხებში კოორდინირებულად და ერთმანეთის გამოცდილების გაზიარებით მოქმედებენ. მათ ერთობლივ ღონისძიებებს საფუძვლად უდევს შეთანხმება პოლონეთს, უნგრეთს, ჩეხეთსა და სლოვაკეთს შორის საერთო სტატეგიების შემუშავების შესახებ პრობლემატური საკითხების გადასაჭრელად. 90-იან წლებში ვიშეგრადის წევრების საერთო და თითოეულის მიზანს წარმოადგენდა ტოტალიტარიზმთან ასოცირებული მემკვიდრეობის დაძლევა და ახალი წესრიგის მშენებლობა დემოკრატიიდან დაწყებული თანამედროვე საბაზრო ეკონომიკითა და ადამიანის უფლებებით დამთავრებული. ისინი ცდილობდნენ როგორც „ძველი ევროპული“ გამოცდილების გაზიარებას, ასევე „ახალი ევროპული“ საზოგადოებისათვის მისაღები რეფორმების შემუშავებას. ვიშეგრადის საერთაშორისო ფონდის ჩამოყალიბებით, გაერთიანების საქმიანობა მეტად პროდუქტიული და რეგიონის დონეზე ავტორიტეტული გახდა. თუმცა, ინსტიტუციური განვითარების თვალსაზრისით, ვიშეგრადის ჯგუფი იმ ეტაპზე ევროკავშირის მასშტაბებს ვერ აღწევდა და განვითარების ასეთ დონეზე პრეტენზია არც ჰქონდა. ვიშეგრადის ქვეყნების მთავარ მიზანს ევრო-ატლანტიკურ სივრცეში ინტეგრ-

რაცაა წარმოადგენდა, რისთვისაც თითოეული ქვეყანა პოლიტიკური, ეკონომიკური და საზოგადოებრივი ტრანსფორმაციის მიმართულებით მუშაობდა.

2020 წლის გაზაფხულზე კოვიდ-19 პანდემიის გამონვევების დასაძლევად, ვიშეგრადის ქვეყნებმა გადაწყვიტეს მიეღოთ როგორც ინდივიდუალური, ასევე ერთობრივი სამოქმედო გეგმები და მჭიდრო კავშირში მოეხდინათ პრობლემებთან გამკლავება.

ევროპის ყველა სხვა ქვეყნის მსგავსად, ვიშეგრადის ქვეყნებშიც შეაღწია კოვიდ-19 პანდემიამ. სამხრეთ და დასავლეთ ევროპის ნაწილებისგან განსხვავებით, აქ პირველ ეტაპზე შესაძლებელი გახდა ვირუსის ფეთქებადი გავრცელების პრევენცია. მთელი რიგი ღონისძიებების განხორციელების შემდეგ და პანდემიის სოციალურ-ეკონომიკურ შედეგებზე დაყრდნობით, პოლონეთი, ჩეხეთი, სლოვაკეთი და უნგრეთი გაზაფხულ-ზაფხულზე პრობლემასთან მიმართებაში პოზიციონირებენ. მიუხედავად იმისა, რომ კრიზისების მენეჯმენტი მათ სტრატეგიულად არ ყოფს, არსებობს გარკვეული განსხვავებები ბრიუსელის ფინანსურ პაკეტებთან მიმართებაში. აქვე ისიც უნდა აღინიშნოს, რომ ერთეული შემთხვევების გამოკლებით, ორგანიზაციისთვის კვლავ მნიშვნელოვანად აღიქმება ოთხი ქვეყნის ევროპულ პოლიტიკაში ჩართვა და უფრო მეტიც, ფართო ეკონომიკური ურთიერთობების უზრუნველსაყოფად შეთანხმებული გამოსავლის ძიება.

ევროკავშირის ფინანსური დახმარების პაკეტები, ისევე როგორც მოლაპარაკებები მრავალწლიან ფინანსურ ჩარჩოზე (MFF), პანდემიის დროს ვიშეგრადის წევრების ევროპული პოლიტიკის ყურადღების ცენტრში მოექცა. ამ თემის გარშემო დისკუსიამ ინტერესთა შორის განსხვავებები საწყის ეტაპზევე გამოავლინა. პოლონეთი და სლოვაკეთი (მცირედი დათქმებით) მხარს უჭერენ ფრანგულ-გერმანულ წინადადებას და ევროკავშირის კომისიის ინიციატივას 750 მილიარდი ევროს რეკონსტრუქციის ფონდის შესახებ. 2020 წლის შემოდგომის შეფასებებით, ეს ორი აღმოსავლეთ ევროპული სახელმწიფო ფონდის პოტენციურ ბენეფიციარად ჩაითვალა. ევროკავშირის “მომავალი თაობის” აღნიშნული ინსტრუმენტი წარმოდგენილი სახით მკაცრად გააკრიტიკეს ჩეხეთმა და უნგრეთმა. მიზეზად არ დასახელებულა მხოლოდ ის, რომ მათ შედარებით ნაკლები თანხა შეხვდებოდათ (სლოვაკეთს შეეძლო თითქმის იმდენივე გრანტისა და გარანტიის მიღება რამდენიც უნგრეთს, რომელიც მასზე ორჯერ დიდია) ან, ჩეხეთის შემთხვევაში სავარაუდო კონტრიბუტორობა. უფრო მეტიც, პრალა და ბუდაპეშტი, სხვა საკითხებთან ერთად, უარყოფითად აფასებდნენ თანხების გამოყოფისათვის დადგენილ კრიტერიუმებს. სლოვაკეთის ეკონომიკის მინისტრი და ვიცე პრემიერი რიჩარდ სულიკი მიუთითებდა, რომ „ევროკავშირის ფინანსების ზრდა მარეგულირებელი პოლიტიკის თვალსაზრისით უაზრობაა“ (1.1), თუმცა მხარს უჭერდა რეკონსტრუქციის ფონდს საკუთარი ქვეყნის ინტერესების გათვალისწინებით. მიუხედავად იმისა რომ, ვიშეგრადის ქვეყნებში მოწინავე პოლიტიკური ძალები უკმაყოფილებას ღიად აფიქსირებდნენ, ამას მათ შორის უთანხმოება მაინც არ გამოუწვევია. 2020 წლის ივნისის დასაწყისში ლედნიცში, ვიშეგრადის სამიტზე და ერთი თვის შემდეგ კი ვარშავაში, მოხდა აზრთა შეჯერება, რომლის თანახმადაც – ოთხივე ქვეყანა ერთგული რჩებოდა სარეკონსტრუქციო ფონდის „სამართლიანი“ შეთანხმების (1.2). მაგრამ მთავარ გზავნილს ის წარმოადგენდა, რომ – სამხრეთის მდიდარი ქვეყნები არ უნდა ფინანსდებოდეს ევროკავშირის აღმოსავლეთ ნაწილის ნაკლებად შეძლებული ქვეყნების ხარჯზე. ვიშეგრადის წევრებმა ასევე გამოთქვეს დაინტერესება განვითარებადი ფინანსური ნაკადების მეტი მოქნილობის მისაღწევად (მთლიანი ეროვნული შემოსავლის დამატებით 8-9 პროცენტი პოლონეთისა და სლოვაკეთის გრანტებისა და „მომავალი თაობის“ გრანტების საშუალებით). ასე რომ, თუ ვიშეგრადი არ შორდება ევროკავშირის ფინანსურ საკითხებს, ეს მხოლოდ იმიტომ ხდება რომ „MFF“-სა (მრავალწლიანი ფინანსური ჩარჩო) და რეკონსტრუქციის ფონდთან მოლაპარაკებების ფარგლებში, გათვალისწინებულია შიდა ბაზართან დაკავშირებული საერთო ინტერესის თემები. ზოგადად უნდა ითქვას, რომ ამგვარი დამოკიდებულება ანუ საერთო ინტერესებზე უპირატესო-

ბის მინიჭება, ვიშეგრადის ჯგუფისათვის 90-იან წლებშიც დამახასიათებელი იყო, გამონაკლისად დავასახელებდით სლოვაკეთს (ვლადიმირ მეჩიარის მთავრობა), რომელიც ერთ ეტაპზე გაეთიშა ვიშეგრადის წევრების კურსს.

როგორც აღვნიშნეთ, ეპიდემიის გამოცხადების შემდეგ ვიშეგრადის ქვეყნებში სწრაფად განხორციელდა „შეკავების სამოქმედო გეგმა“, მოხდა საზღვრების ჩაკეტვა და გამოცხადდა ე.წ. „ლოკდაუნი“. ამის პარალელურად დაიწყო ფინანსური სტაბილიზაციის პაკეტებს შემუშავება. შედარებითი სტაბილურობის მიღწევის შემდეგ კი, თუ გამონაკლის შემთხვევებს არ მივიღებთ მხედველობაში, ვიშეგრადის წევრები გადავიდნენ კრიზისის მართვის ახალ მენეჯმენტზე. ეკონომიკისა და საგარეო პოლიტიკის კომპლექსურად შეფასების საფუძველზე გამოიკვეთა გარკვეული დადებითი პროგნოზები. ასევე, როგორც ზემოთ განვიხილეთ, საკითხების შეჯერება მოხდა ევროკავშირის სხვა წევრებთან მომდევნო ეტაპის გეგმების შესახებ.

რაც შეეხება ვიშეგრადის ქვეყნების შიდა პოლიტიკურ ვითარებას, პირველი ტალღის შემდეგ მნიშვნელოვანი ცვლილებები ნაკლებად შესამჩნევი იყო, მმართველი პარტიების რეიტინგები კი თითქმის შენარჩუნებული. ეს განაპირობა იმ ფაქტმა, რომ ჯგუფის წევრებს ეპიდემიოლოგიურ ფრონტზე მეტ-ნაკლები წარმატებები ჰქონდათ მიღწეული. თუ გადავხედავთ მსოფლიო სტატისტიკას ამ მიმართულებით, ზოგადად პოლიტიკურ ლანდშაფტებში და ქვეყნებში სადაც არჩევნები იყო ჩანიშნული, მმართველი პარტიების რეიტინგები ძირითადად შენარჩუნდა ან გაუმჯობესდა. ეს განაპირობა არა იმდენად კოვიდის მართვის მენეჯმენტის მაღალმა დონემ, რამდენადაც საზოგადოებებში წარმოქმნილმა ახალმა ფსიქო-სოციალურმა ფაქტორებმა. უმეტეს შემთხვევაში მოქალაქეებმა ოპერატიულად მიიღეს სახელმწიფო დახმარება და დაპირებაც პროგრამების ეტაპობრივად გაუმჯობესებაზე, რამაც მანამდე არარსებული პოზიტიური განწყობა შექმნა მოქმედი ხელისუფლებების მიმართ. კოვიდის შედარებით ეფექტურმა კონტროლმა ვიშეგრადის ქვეყნების რამდენიმე არასტაბილური რეიტინგის მქონე პოლიტიკოსსაც კი „შეუმსუბუქა მდგომარეობა“. პოლიტიკური აქტივობა კი პირველიდან მეორე ტალღამდე კვლავ გამოცოცხლდა, რაზეც ვიშეგრადის წევრებში არჩევნების ჩატარების შესაძლებლობა მეტყველებს. სხვადასხვა საინფორმაციო წყაროებში შევხვდებით ლიდერების შეფასებებს, რომ მათი რეიტინგი გადაარჩინა კოვიდ-19 მართვის ხარისხმა. რასაც ალბათ ნაკლებად ვიტყვით პოლონელ პოლიტიკოს ანჟეი დუდაზე, რომელიც არც კოვიდამდე უჩიოდა ავტორიტეტს და არჩევნების მეორე ტურის შედეგებით დარჩა პოლონეთის პრეზიდენტის თანამდებობაზე (ივლისი, 2020).

ექსპერტები აღნიშნავენ, რომ კოვიდის შეკავებით მიღებული ბონუსი შეიძლება ადვილად დაკარგულიყო, თუ შემდგომი ტალღისას ან ეკონომიკური მდგომარეობის შესამსუბუქებლად დამხმარე ღონისძიებებს არ გაატარებდნენ. ვიშეგრადის ქვეყნებში, განსაკუთრებით პანდემიის დროს, დაფიქსირდა ექსპორტზე ორიენტაციის მაღალი დონე, რომელიც ეკონომიკის მთავარი შემადგენელი ნაწილია. ჩეხეთის რესპუბლიკის, უნგრეთისა და სლოვაკეთის ექსპორტი შეადგენს სამ მეოთხედს, პოლონეთში ეს მაჩვენებელი 55%-ია (2.1). ამ მონაცემის ანალიზის საფუძველზე ეკონომიკის ექსპერტები ფიქრობენ, რომ ევროპის რეკონსტრუქციის ფონდის მთავარი ბენეფიციარი სწორად პოლონეთი გახდება. ვენის ეკონომიკის კვლევის ინსტიტუტის (WIIW) ინფორმაციის თანახმად, ეკონომიკური კრიზისი პანდემიის შემდეგ ევროპის სამხრეთ ნაწილში უფრო საგრძნობი იქნება ვიდრე ვიშეგრადის ქვეყნებში.

2020 წლის ივნისში სლოვაკეთის პრემიერ-მინისტრის იგორ მატოვიჩის ვიზიტისას პრალაში, დღის წესრიგის თემებს შორის ჩეხეთსა და სლოვაკეთს შორის სხვადასხვა დონეზე კავშირების გაფართოება გამოიკვეთა. ჩეხეთის პრემიერ მინისტრმა ანდრეი ბაბიშმა „პოსტ-კოვიდური ეკონომიკური მდგომარეობის“ განხილვისას აღნიშნა, რომ – „აღდგენის ფონდის“ კრიტერიუმები მორგებუ-

ლია იმ ქვეყნებზე, რომლებიც არ გამოირჩევიან ისეთივე პასუხისმგებლობით ძირითადი საკითხების მიმართ – ვალი, საბიუჯეტო დისციპლინა და უმუშევრობის პრობლემა, როგორც ვიშეგრადის ოთხეული. მან ასევე დასძინა, რომ ვიშეგრადის ჯგუფის წევრები თუ ერთად იმუშავებენ, პრობლემებთან გამკლავება არ გაუჭირდებათ (3).“ აქვე უნდა ითქვას, რომ ჩეხეთისა და უნგრეთის ლიდერები არა მხოლოდ ამ შემთხვევაში, არამედ ზოგადად გამოირჩევიან ევროკავშირის პოლიტიკის მიმართ კრიტიკით. თუმცა, არა მხოლოდ ეს ორი ლიდერი, არამედ ვიშეგრადის ქვეყნების პოლიტიკური ელიტების ნაწილი ცდილობს ქულების ჩანერას ევროკავშირის მიმართ სკეპტიკურად განწყობილ საზოგადოებებში და მუდმივად „ბრიუსელის დირექტიულ ტონს“ უსვამენ ხაზს.

ვიშეგრადის ქვეყნებს განსხვავებული შეხედულებები აქვთ ევროკავშირის რეკონსტრუქციის გეგმის მიმართ, რაც ქმნის მცირედით წინააღმდეგობას ჯგუფის შიგნით, მაგრამ არა პრინციპულ დაპირისპირებას. ამ და სხვა საკითხებზე ფრაგმენტული შეუთანხმებლობა მიგვიჩვენებს ვიშეგრადის ჯგუფის მთავარ გამოწვევაზე: ისინი მრავალი თვალსაზრისით გვანან ერთმანეთს და ამავე დროს, ბოლო პერიოდში მათ შორის განსხვავებებიც გამოიკვეთა, მაგრამ თითქმის ყოველთვის მაინც ახერხებენ პროცედურულ კონსენსუსამდე მისვლას. ჩეხი პოლიტოლოგი იაკუბ ებერლი ამის თაობაზე აღნიშნავს – „ზუსტად იმიტომ, რომ ეს ოთხი ქვეყანა ძალიან ჰგავს ერთმანეთს, მათ შორის არაფორმალური კონტაქტი კარგად მუშაობს. პოლიტიკურ დონეზე საერთო ინტერესების წარმოდგენა რთულდება მხოლოდ იმიტომ, რომ არჩევნების შემდეგ ლიდერები იცვლებიან და მასთან ერთად პოლიტიკური ორიენტაციებიც...“ (4.1.).

ვიშეგრადის ჯგუფის ჩამოყალიბების შემდეგ, მთავარ მიზანს ტრანსფორმაციული პროცესების (მეტ-ნაკლები წარმატებით) განხორციელება და ევრო-ატლანტიკურ სივრცეში ინტეგრაცია წარმოადგენდა. როდესაც დასრულდა ინტეგრაცია, ვიშეგრადის წევრებს შორის გაჩნდა კრიტიკული დამოკიდებულება განსაკუთრებით ევროკავშირის პოლიტიკის მიმართ. 2014-2015 წლიდან აზრთა სხვადასხვაობა გამოიკვეთა მიგრაციის საკითხის, მონეტარული და საფინანსო პოლიტიკის, საგარეო პოლიტიკისა და სხვა თემებზე. იაკუბ ებერლი ამის თაობაზე აღნიშნავს რომ – „2010 წლიდან ვიშეგრადი აშკარად ყალიბდებოდა, როგორც ანგარიშგასანევი ძალა და აქტიური მოთამაშე ევროკავშირში. ამ ჯგუფიდან ყოველთვის არსებობს ერთი, რომელიც ორგანიზაციის (ნატო, ევროკავშირი) პოლიტიკას არ ეთანხმება“ (4.2.). აღსანიშნავია, რომ კრიტიკა მიგრაციის პოლიტიკის მიმართ და შესაბამისი ქმედებები ვიშეგრადის წევრების ნაწილს არც კოვიდის პირობებში შეუწყვეტია (განსაკუთრებით უნგრეთი).

ვიშეგრადის ჯგუფში აზრთა სხვადასხვაობა პრინციპული საკითხების მიმართ პანდემიის მეორე ტალღის დროსაც გამოიკვეთა. მაშინ როდესაც გერმანიის დახმარებას პოლონეთმა უარით უპასუხა, უნგრეთმა კრიტიკა გაამძაფრა, ჩეხეთმა მოთხოვნა გაზარდა, ხოლო სლოვაკეთმა ზომიერი პოზიცია დაიკავა. მეორე ტალღა საკმაოდ რთული აღმოჩნდა ვიშეგრადის ქვეყნებისთვის, წევრები ცდილობენ ყველა იმ ღონისძიებების ეტაპობრივად გატარებას, რასაც აქტორი სახელმწიფოები მიმართავენ – „ლოკდაუნი“, ვაქცინაციის ორგანიზება, მოქალაქეების სხვადასხვა სახით დახმარება და ა.შ. ამ საკითხში შედარებით ლიდერობს უნგრეთი – კრიზისის შედეგად დაზარალებული კომპანიების ლიკვიდურობის აღმოფხვრის, კონვერტირებადი სესხების, სახელმწიფო დახმარების პროგრამის გაფართოვებისა და ვაქცინის შექმნის ოპერატიულობის მხრივ.

შეჯამებისთვის აღვნიშნავდით, რომ პანდემია ჯერ არ დასრულებულა, მესამე ტალღასა და მის შედეგებზე სხვადასხვა აზრი არსებობს. შესაბამისად, კვალიფიციური სამეცნიერო კვლევა და შეფასებები პანდემიის დასრულების შემდეგ გაკეთდება, რასაც ჩვენც ჩვენი სამეცნიერო კვლევით შევუერთდებით.

ლიტერატურა და ინტერნეტ რესურსები:

1. Kai-Olaf Lang, Visegrád und die Pandemie: Zwischenbilanz und europapolitische Folgen SWP-Aktuell 2020/A 61, Juli 2020, 4 Seiten, Stiftung Wissenschaft und Politik, 2020
2. Kilian Kirchgeßner, EU-Wiederaufbauplan Visegrad-Staaten suchen gemeinsame Position https://www.deutschlandfunk.de/eu-wiederaufbauplan-visegrad-staaten-suchen-gemeinsame.795.de.html?dram:article_id=4784113.
3. Cezary Bazydło, Warum die Tschechen ihre Liebe zur EU neu entdecken <https://www.mdr.de/nachrichten/osteuropa/politik/eu-skepsis-tschechien-durch-corona-pandemie-gemildert-100.html4>.
4. Florian Kellermann, Koronapandemie in Polen Hilfe aus Deutschland – nein, danke! https://www.deutschlandfunk.de/coronapandemie-in-polen-hilfe-aus-deutschland-nein-danke.795.de.html?dram:article_id=487322
5. Auch Tschechien zurück im Lockdown, Stand: 27.12.2020 <https://www.tagesschau.de/ausland/lockdown-tschechien-101.html>
6. თეა ამნიაშვილი, ევროინტეგრაცია და ტრანსფორმაციის გამონეგეები აღმოსავლეთ ევროპის ქვეყნებში, პროექტის ფარგლებში სამეცნიერო სტატია, სტუ, 2019.
7. თეა ამნიაშვილი, ტრანსფორმაციის გამონეგევი პოლონეთში, პროექტის ფარგლებში სამეცნიერო სტატია– სტუ, 2019.

THE VISEGRAD COUNTRIES FACE THE CHALLENGES OF THE COVID-19 PANDEMIC

Tea Amniashvili

Georgian-American University
International Relations and Diplomacy
Professor of the field

Abstract

The article highlights the measures taken by the Visegrad countries during the pandemics. To overcome the challenges of the Covid-19 pandemic in the spring of 2020, the Visegrad countries decided to adopt both individual and joint action plans and work closely with them to address the problems. EU financial assistance packages, as well as negotiations on a multiannual financial framework (MFF), came to the forefront of Visegrad members' European policies during the pandemic. As for the domestic political situation in the Visegrad countries, significant changes were less noticeable after the first wave, and the ratings of the ruling parties were almost maintained. Differences of opinion in the Visegrad group on fundamental issues were also evident during the second wave of the pandemic.

Key words: Visegrad Countries, pandemic, action plan, financial assistance, political situation.

1. Introduction

Since the establishment of the Visegrad Group (1991), member states have been acting in a coordinated manner and sharing their experiences on a number of issues. Their joint activities are based on an agreement between Poland, Hungary, the Czech Republic and Slovakia to develop common strategies to address problematic issues. In the 1990s, the common goal of all Visegrad members was to overcome the legacy associated with totalitarianism and to build a new order ranging from democracy to a modern market economy and human rights. They tried to share the „old European“ experience, as well as to develop reforms acceptable to the „new European“ society. With the establishment of the Visegrad International Foundation, the activities of the Union became highly productive and authoritative at the regional level. However, in terms of institutional development, the Visegrad Group could not reach the scale of the EU at that stage and had no claim to such a level of development. The main goal of the Visegrad countries was to integrate into the Euro-Atlantic space, for which each country worked towards political, economic and social transformation.

2. Presentation of the main research material

To overcome the challenges of the Covid-19 pandemic in the spring of 2020, the Visegrad countries decided to adopt both individual and joint action plans and work closely with them to address the problems. Like all other European countries, the Covid-19 pandemic has spread to the Visegrad countries. Unlike parts of southern and western Europe, it became possible to prevent the virus from exploding in the first place. Following a series of measures and based on the socio-economic consequences of the pandemic, Poland,

the Czech Republic, Slovakia and Hungary are positioning themselves on the problem in the spring-summer. Although crisis management does not divide them strategically, there are some differences with regard to Brussels financial packages. It should also be noted that, with the exception of a few cases, it is still important for the organization to involve the four countries in European politics and, moreover, to seek an agreed solution to ensure broad economic relations.

EU financial assistance packages, as well as negotiations on a multiannual financial framework (MFF), came to the forefront of Visegrad members' European policies during the pandemic. The discussion around this topic revealed differences of interest from the outset. Poland and Slovakia (with small reservations) support the Franco-German proposal and the EU Commission's initiative for a € 750 billion reconstruction fund. By fall 2020 estimates, these were considered potential beneficiaries of the two Eastern European State Funds. This instrument of the „next generation“ of the European Union has been strongly criticized by the Czech Republic and Hungary. The reason given was not just that they would meet for a relatively small amount of money (Slovakia could receive almost as much grant and guarantee as Hungary, which is twice as big as it is) or, in the case of the Czech Republic, an estimated contribution. Moreover, Prague and Budapest, among other issues, negatively assessed the criteria for allocating funds. Slovak Economy Minister and Deputy Prime Minister Richard Sulik pointed out that „the increase in EU finances is pointless in terms of regulatory policy“ (1.1), but supported the Reconstruction Fund in the interests of his own country. Although the leading political forces in the Visegrad countries openly expressed their dissatisfaction, this did not cause any disagreement between them. In early June 2020, at the Visegrad Summit in Lednitsa and a month later in Warsaw, a consensus was reached that all four countries would abide by the „Fair“ agreement on the Reconstruction Fund (1.2). But the main message was that – the rich countries of the South should not be funded at the expense of the less affluent countries of the eastern part of the EU. Visegrad members also expressed interest in achieving greater flexibility in emerging financial flows (an additional 8-9 percent of gross national income through grants from Poland and Slovakia and „next generation“ grants). So, if Visegrad does not shy away from EU financial matters, it is only because, in the negotiations with the MFF (Multiannual Financial Framework) and the Reconstruction Fund, topics of common interest related to the internal market are taken into account. In general, it should be noted that such an attitude, or preference for common interests, was characteristic of the Visegrad group in the 90s, with the exception of Slovakia (Vladimir Meciar's government), which at one point cut off the course of the Visegrad members.

As we have mentioned, after the announcement of the epidemic, a „containment action plan“ was quickly implemented in the Visegrad countries, the borders were closed and the so-called Lockdown. In parallel, financial stabilization packages were developed. Even after achieving relative stability, if we do not take into account the exceptional cases, the members of Visegrad moved to a new management of the crisis. Based on the comprehensive assessment of the economy and foreign policy, some positive forecasts were identified. Also, as discussed above, issues were agreed with other EU members on plans for the next phase.

As for the domestic political situation in the Visegrad countries, significant changes were less noticeable after the first wave, and the ratings of the ruling parties were almost maintained. This was due to the fact that the members of the group had more or less success on the epidemiological front. If we look at the world statistics in this direction, in general in the political landscapes and countries where elections were scheduled, the ratings of the ruling parties were mostly maintained or improved. This was due not so much to the high level of management of Covid as to the new psycho-social factors emerging in the societies. In most cases, the citizens promptly received state aid and the promise of gradual improvement of the programs, which created a previously non-existent positive attitude towards the current authorities. Covid's relatively effective control has „alleviated the situation“ even for some politicians with unstable ratings in the Visegrad

countries. Political activism was revived from the first to the second wave, as evidenced by the possibility of holding elections among the members of Visegrad. In various news sources we will meet the assessments of the leaders that their rating was saved by the quality of Covid-19 management. Which is probably less to say about Polish politician Andrzej Duda, who did not complain about his authority even before Kovac and remained in the post of President of Poland as a result of the second round of elections (July, 2020).

Experts point out that the bonus earned by keeping the covidium could easily be lost if they did not take auxiliary measures during the subsequent wave or to alleviate the economic situation. In the Visegrad countries, especially during the pandemic, there was a high level of export orientation, which is a major component of the economy. Exports of the Czech Republic, Hungary and Slovakia account for three quarters, compared with 55% in Poland (2.1). Based on the analysis of this data, economic experts think that Poland will become the main beneficiary of the European Reconstruction Fund. According to the Vienna Institute for Economic Research (WIIW), the economic crisis will be more pronounced in southern Europe after the pandemic than in the Visegrad countries.

During the visit of the Prime Minister of Slovakia Igor Matovič to Prague in June 2020, the expansion of ties between the Czech Republic and Slovakia at various levels was highlighted. The Czech Prime Minister, Andrej Babiš, in his review of the „post-Covid economic situation“, noted that the criteria of the „Recovery Fund“ are tailored to countries that do not have the same responsibility for key issues – debt, budget discipline and unemployment as the Visegrad Four. He added that if the members of the Visegrad Group work together, it will not be difficult to deal with problems (3). It should also be noted that the leaders of the Czech Republic and Hungary, not only in this case, but also in general, are critical of EU policy. However, not only these two leaders, but also some of the political elites of the Visegrad countries are trying to score points in societies skeptical of the EU and constantly emphasize the „Brussels directive tone“.

The Visegrad countries have differing views on the EU’s reconstruction plan, creating little opposition within the group but no principled controversy. Fragmentary disagreement on these and other issues points to the main challenge of the Visegrad Group: They are similar in many ways, and at the same time, differences between them have emerged recently, but they almost always manage to reach a procedural consensus. Czech political scientist Jakub Eberl says: „Precisely because these four countries are very similar, informal contact between them works well. It is difficult to represent common interests at the political level only because after the elections the leaders change and with it the political orientations ...“ (4.1.).

Since the formation of the Visegrad Group, the main goal has been the implementation of transformation processes (more or less successfully) and integration into the Euro-Atlantic space. When the integration was completed, a critical attitude emerged among the Visegrad members, especially towards EU policy. From 2014-2015, differences of opinion were expressed on the issue of migration, monetary and financial policy, foreign policy and other topics. „Since 2010, Visegrad has clearly emerged as an accountable force and an active player in the EU,“ said Eberl. There is always someone from this group who does not agree with the policy of the organization (NATO, EU)“ (4.2.). It should be noted that criticism of migration policy and appropriate actions by some Visegrad members did not cease even in Covid (especially Hungary).

Differences of opinion in the Visegrad group on fundamental issues were also evident during the second wave of the pandemic. While Poland refused German aid, Hungary sharpened its criticism, the Czech Republic increased demand, and Slovakia took a moderate position. The second wave turned out to be quite difficult for the Visegrad countries, the members trying to carry out all the measures that the actor states apply – „lockdown“, organizing vaccinations, various forms of assistance to citizens, etc. Leading the way

in this regard is Hungary – in terms of liquidity elimination of companies affected by the crisis, convertible loans, expansion of the state aid program and the promptness of the purchase of vaccines.

3. Conclusion

To summarize, the pandemic is not over yet, there are different opinions on the third wave and its consequences. Accordingly, qualified scientific research and assessments will be done after the pandemic is completed, which we will also join with our scientific research.

References

1. Kai-Olaf Lang, Visegrád und die Pandemie: Zwischenbilanz und europapolitische Folgen SWP-Aktuell 2020/A 61, Juli 2020, 4 Seiten, Stiftung Wissenschaft und Politik, 2020.
2. Kilian Kirchgeßner, EU-Wiederaufbauplan Visegrad-Staaten suchen gemeinsame Position https://www.deutschlandfunk.de/eu-wiederaufbauplan-visegrad-staaten-suchen-gemeinsame.795.de.html?dram:article_id=4784113.
3. Cezary Bazydło, Warum die Tschechen ihre Liebe zur EU neu entdecken <https://www.mdr.de/nachrichten/osteuropa/politik/eu-skepsis-tschechien-durch-corona-pandemie-gemildert-100.html4>.
4. Florian Kellermann, Koronapandemie in Polen Hilfe aus Deutschland – nein, danke! https://www.deutschlandfunk.de/coronapandemie-in-polen-hilfe-aus-deutschland-nein-danke.795.de.html?dram:article_id=487322
5. Auch Tschechien zurück im Lockdown, Stand: 27.12.2020 <https://www.tagesschau.de/ausland/lockdown-tschechien-101.html>
6. Tea Amniashvili, European Integration and the Challenges of Transformation in Eastern European countries, a scientific article within the project, GTU, 2019.
7. Tea Amniashvili, The Challenge of Transformation in Poland, Scientific Article within the Project – STU, 2019.

COVID-19 პანდემიის გამოწვევები ტურიზმის ინდუსტრიის მიმართ

მანანა ალადაშვილი

ბიზნესის ადმინისტრირების დოქტორი,
ახალი უმაღლესი სასწავლებლის პროფესორი

აბსტრაქტი

კვლევის მიზანია covid -19 პანდემიის შედეგების გამოვლენა ტურიზმის ინდუსტრიის სექტორზე და ძირითადი გამოწვევების განხილვა.

განხილულია ის ეკონომიკური შოკი, რომელიც კორონავირუსმა გამოიწვია ტურიზმის სექტორზე. ტურიზმის დარგი აღმოჩნდა სრულ კოლაფსში, თითქმის 100%-ით შეჩერდა ტურიზმის ინდუსტრიის სექტორი (განთავსების, კვების, ტრანსპორტის და სხვ.).

ნაშრომში აღნიშნულია, რომ პანდემიის დასრულების შემდგომ მსოფლიო ძველებურად ვეღარ იცხოვრებს, ტურისტები დაინყებენ ისეთ ადგილებზე მოგზაურობას, სადაც მაქსიმალურად იქნება უსაფრთხოების ზომები დაცული და გადატვირთული ადგილების ნაცვლად უპირატესობას მიანიჭებენ ისეთი ადგილების მონახულებას და დასვენებას, სადაც მეტი ღია სივრცეებია და სოციალური დისტანცირების საშუალებაა გაზრდილი. საქართველოს ტურიზმის სექტორი პირველ ეტაპზე გეგმავს შიდა ტურიზმის ამოქმედებას და უსაფრთხო ტურისტული ზონების შექმნას, აქ კი აუცილებელია უფრო აქტიურად მოხდეს ეკო, აგრო, მთის, სათავგადასავლო, გამაჯანსაღებელი და სოფლის ტურიზმის განვითარების ხელშეწყობა, რაც სოფლის მეურნეობის, ტურიზმის განვითარებასა და ბუნებრივი რესურსების დაცვას გულისხმობს, სოფლის ტურიზმის განვითარებას კი მრავალი დადებითი ეფექტის მოტანა შეუძლია, როგორც სოფლისთვის, ასევე რეგიონისა და საბოლოოდ ქვეყნისათვის.

საკვანძო სიტყვები: პანდემია, ტურისტული უსაფრთხოება, ტურიზმის ინდუსტრია

ტურიზმი რომ მსოფლიო ეკონომიკის ერთ-ერთი ნამყვანი დარგია, ერთხელ კიდევ დაგვანახა თანამედროვე მსოფლიო პანდემიამ. რეალობა, რომლის წინაშეც დღეს მთელი მსოფლიო აღმოჩნდა, ძალიან მძიმეა. COVID-19-ის შედეგად მსოფლიოში ტურიზმის განვითარება აღმოჩნდა სრულ კოლაფსში. მნიშვნელოვნად დაზარალდა ტურიზმის ინდუსტრიის სექტორი. მსოფლიო ტურიზმის ინდუსტრიამ დაკარგა 3 ტრილიონი ევრო და 330 მილიონი სამუშაო ადგილი. მსოფლიო მიემართება რეცესიისაკენ. მსოფლიო ტურისტული ორგანიზაციის პროგნოზები, რომ 2030 წლისათვის საერთაშორისო ტურისტების რაოდენობა 1, 8 მილიარდს მიაღწევს, მითად რჩება.

უსაფრთხოების საკითხები ყოველთვის აუცილებელი პირობა იყო მოგზაურობასა და ტურიზმში. მაგრამ უსაფრთხოების საკითხებმა განსაკუთრებული მნიშვნელობა მიიღო ბოლო ორი ათწლეულის მანძილზე, როდესაც გაძლიერდა ბუნებრივი კატასტროფები, პანდემია და ეპიდემიები, რაც იწვევს ტურიზმზე მოთხოვნის შემცირებას.[ალადაშვილი, 2020:338]

პანდემია ბერძნული სიტყვაა და დაავადების მსოფლიოს გეოგრაფიულ არეალში გავრცელებას ნიშნავს და სიტყვა „pandemos“-იდან მომდინარეობს. Pan – ნიშნავს ყველას, „demos“ კი – მოსახლე-

ობას. აღნიშნული ცნებიდან გამომდინარეობს, რომ ინფექცია შესაძლებელია მსოფლიოს მოსახლეობის უდიდეს ნაწილს შეეხო. მსოფლიოს ახსოვს სხვადასხვა პანდემიები, რომლებმაც მსოფლიო ისტორიაში შავი კვალი დატოვა, მაგ., შავი ჭირი, რომელიც შუა საუკუნეებში (1346-1353) მძვინვარებდა და 60 მლრდ. ადამიანის სიცოცხლე შეინირა. 1870 წელს მსოფლიოს ყვავილი მოედო, რომელმაც 2 მლნ-მდე სიცოცხლე, ანუ დაავადებულთაგან ყოველი მე-8 დაიღუპა, ხოლო ბავშვებს შორის სიკვდილიანობა 30% იყო. 1918-1920 წლებში ესპანური გრიპი, რომელიც ესპანეთიდან გავრცელდა ე.წ. „ესპანკა“ – ესპანური გრიპი გაჩნდა. ავადმყოფობამ მსოფლიო მოსახლეობის 20-40% მოიცვა და 17-დან 100 მლნ-მდე სიცოცხლე შეინირა. 1981 წელს მსოფლიო შესძრა ახალი აივ-ინფექციის, ანუ სპიდის (AIDS) გამოჩენამ. როგორც სპეციალისტები ამბობენ, იგი უსწრაფესად ვრცელდება – დღეში 16 ათ. ადამიანი მსოფლიოში და მაღალი სიკვდილიანობითაც ხასიათდება. მსოფლიოს ახსოვს კორონავირუსთა ოჯახი, რომელიც ცნობილია SARS 1 და SARS 2-ის სახელით, რომელიც წარმოდგენილია მწვავე რესპირაციული სინდრომით, აღმოჩენილი იქნა აზიაში 2002 წელს და გავრცელდა 26 ქვეყანაში, გამოვლენილი იქნა 8098 შემთხვევა, მათ შორის 774 გარდაცვალების. შემდეგ ე.წ. ლორის გრიპი H1N1, 2009 წელს, რომელმაც 100 000 – 400 ათასამდე ადამიანის სიცოცხლე შეინირა. 2012 წელს შუა აღმოსავლეთში გავრცელდა მწვავე რესპირაციული სინდრომი MERS, ინფექციის წყაროდ ითვლებიან აქლემები – ეგვიპტეში, ომანში, ყატარსა და საუდის არაბეთში აქლემებიდან გამოყოფილი MERS-CoV-ის შტამები, ადამიანის შტამების იდენტიფიკაცია, დანფიცირდა 2490 ადამიანი და გარდაიცვალა 858. 2020 წლის 11 მარტს მსოფლიო ჯანმრთელობის ორგანიზაციამ ახალი კორონავირუსის COVID-19-ის გავრცელება პანდემიად გამოაცხადა. 4-5 თვეში მსოფლიოში 2020 წლის ნოემბრს თვის მონაცემებით დაინფიცირდა 72 109 884 ადამიანი, დაიღუპა 1 611 637 ადამიანი (ეს მაჩვენებლები ყოველდღიურად იცვლება მძვინვარე პანდემიის პირობებში). ვირუსი გავრცელდა დაახლოებით 210 ქვეყანაში. არსებულმა პანდემიებმა უარყოფითი გავლენა იქონია ქვეყნების ეკონომიკურ განვითარებაზე. 2020 წლის პანდემიის გამო გლობალური მსოფლიო ეკონომიკა ბოლო 12 წლის განმავლობაში შეიძლება რეკორდულად შენეღდეს. მსოფლიო მშპ-ს ფინანსური დანაკარგები კორონავირუსისგან 1 ტრლნ-მდეა. 2020 წელს მსოფლიო ეკონომიკის ზრდის ტემპი 2,6%-დან 1%-მდე შენეღდა.

პანდემიამ მოახდინა მთელი მსოფლიოს პარალიზება. იგი შეეხო ეკონომიკის თითქმის ყველა დარგს. მაგრამ მათგან ყველაზე მგრძობიარე ტურიზმის დარგი აღმოჩნდა, რომელმაც სრული კოლაფსი განიცადა, რასაც სხვა დარგებთან შედარებით აღდგენის მეტი დრო დასჭირდება. გაჩერებულია ტურიზმის ინდუსტრიის მთელი სექტორი, მათ შორის: განთავსების, კვების, ტრანსპორტის და ტურიზმის ინდუსტრიის სხვადასხვა ორგანიზაციები. სოციალური ფონი და უმუშევრობა კატასტროფულად იზრდება. ჩაკეტილი საზღვრების გამო საერთაშორისო ტურიზმი თითქმის 100%-ით შეჩერდა, თუ არ ჩავთვლით რამდენიმე ქვეყანას. აღნიშნული სიტუაციის პროგნოზების დადგენა ჯერ კიდევ ძნელია, რადგან პანდემია არ დასრულებულა.

როგორია მსოფლიო ტურიზმის ბარომეტრი.

საერთაშორისო ტურისტების ჩამოსვლა (ლამის გამთევი) შემცირდა 65% 2020 წლის პირველ ნახევარში იმავე გასული პერიოდის მაჩვენებლის შესაბამისად, ხოლო ივნისის თვეში 93% -ით იყო შემცირებული.

მიუხედავად თანდათანობით გახსნისა, ზაფხულის სეზონის არსებობისა, მოსალოდნელი ივნისის თვის გაუმჯობესება თითქმის შეუძლებელი იყო. ასევე აღნიშნულია საერთაშორისო მოთხოვნის შემცირება ძირითად გამყვან ბაზრებზე, როგორცაა ამერიკის შეერთებული შტატები და ჩინეთი. თუმცა ზოგიერთ ბაზარზე, როგორცაა საფრანგეთი და გერმანია, ივნისის თვეში აჩვენა მოთხოვნის

ნის გარკვეული გაუმჯობესება.

საერთაშორისო ტურიზმის აღდგენა კვლავ რჩება პასუხის გარეშე. შიდა ტურიზმზე მოთხოვნა იზრდება. ბევრი დიდი ბაზარი, როგორცაა ჩინეთი და რუსეთი ხსნიან საჰაერო სივრცეს, მაგრამ ივლისის თვეში დაახლოებით 90% -ით აღწევს 2019 წლის დონეს. სამაგიეროდ მხარდაჭერილი იქნა რუსეთის შიდა ფრენები, რამაც გამოიწვია შიდა მოგზაურობის გაზრდა.

მძიმედ დაზარალდა ტურიზმის ინდუსტრიის სექტორი.

Covid-19 და ავიაკომპანიის ჩავარდნები

საერთაშორისო საჰაერო ტრანსპორტის ასოციაციის (IATA) ფინანსურმა პროგნოზმა, რომელიც ივნისში გამოაქვეყნა, აჩვენა, რომ ავიაკომპანიები გლობალურად 2020 წლის განმავლობაში 84,3 მილიარდ დოლარს დაკარგავენ, წმინდა მოგების ზღვრით -20,1%. მან ასევე აღნიშნა, რომ შემოსავალი 50% -ით შემცირდება. 2021 წელს დანაკარგები შემცირდება 15,8 მილიარდ დოლარამდე.

IATA – ს გენერალურმა და აღმასრულებელმა დირექტორმა აღნიშნა, რომ ფინანსურად, 2020 წელი ყველაზე ცუდი წელი დარჩება საავიაციო ისტორიაში. საშუალოდ, ამ წლის ზარალი 84.3 მილიარდ დოლარს მიაღწევს. ბევრი ავიაკომპანია კორონავირუსის პანდემიის დროს გაკოტრდა ან გაკოტრების ზღვარზეა. ქვემოთ ჩამოთვლილია მსოფლიოში კორონავირუსთან დაკავშირებული ყველაზე დიდი ავიაკომპანიების გაკოტრების რამდენიმე მაგალითი.

დღეისათვის ჩილეში **LATAM** არის ყველაზე მსხვილი ავიაკომპანია, რომელმაც მაისში შეიტანა გაკოტრების დაცვის საკითხი პანდემიის გამო. LATAM აცხადებს, რომ ის ვერ გააგრძელებს ფრენას, რადგან გაკოტრების სასამართლოში ვალების რესტრუქტურირებას მოახდენს.

ვირჯინია ავსტრალია: თითქმის 20 წლის მუშაობის შემდეგ, **Virgin Australia** – ქვეყნის სიდიდით მეორე ავიაკომპანია – შეიტანა განცხადება ნებაყოფლობითი ადმინისტრაციისთვის, გაკოტრების რესტრუქტურირების შესახებ. ეს ყველაზე დიდი ავიაკომპანიაა, რომელიც ავსტრალიის ისტორიაში იშლება.

ბრიტანული რეგიონული ავიაკომპანია **Flybe**-ს მიუხედავად მთავრობის დახმარებისა, ვერ მოახერხა გადარჩენა და შეიტანა განაცხადი გაკოტრების შესახებ.

29 წლის მუშაობის შემდეგ, **Miami Air International** – მა შეიტანა განცხადება, შემდეგ კი შეწყვიტა ოპერაციები.

სტუმართმოყვარეობის სექტორის ლოკდაუნი

პანდემიის გამო ჩაკეტივამ გავლენა მოახდინა ტურიზმის ინდუსტრიაზე მთელ მსოფლიოში, ხოლო სასტუმროს სექტორი ყველაზე მეტად დაზარალდა. გლობალური სტუმართმოყვარეობის მონაცემების კომპანია STR – მა 2020 წლის პირველი კვარტლის სტატუსი შეადარა 2019 წლის მაჩვენებლებს, სასტუმროების დატვირთვის მაჩვენებლები იტალიაში 96% -ით, ჩინეთში 68% -ით, დიდ ბრიტანეთში 67% -ით, აშშ-ში 59% -ით და სინგაპურში 48% -ით შემცირდა.

ექვგარეშეა, რომ სასტუმროს ინდუსტრიამ სერიოზული დარტყმა განიცადა პანდემიის გამო.

აღნიშნული სიტუაციიდან გამომდინარე, ბრენდული და გიგანტური სასტუმროები ტურიზმის აღდგენის პირველ ეტაპზე საგრძნობლად დაკარგავს ვიზიტორებს და აქტუალური გახდება პატარა სასტუმროების როლი, სადაც უფრო ადვილია უსაფრთხოებისა და ჰიგიენის ნორმების დაცვა. სას-

ტუმროებში შემცირდება „front –office“ – ის პირადი კონტაქტები და მათ ჩაანაცვლებენ ონლაინ პლატფორმების მომსახურებები. ვიდრე გიგანტური სასტუმროები გადავლენ მომსახურების ახალ სახეზე, საოჯახო ტურისტული სასტუმროების მფლობელებს კიდევ უფრო გაუადვილებათ ბინების გაქირავება და ისინი გარკვეული პერიოდის განმავლობაში საკმაოდ კარგ მოგებასაც ნახავენ, რადგანაც ბინაში უფრო ადვილია სოციალური დისტანციის დაცვა და უსაფრთხოების ზომების შენარჩუნება.

სასტუმროები პირველ ხანებში შეეცდებიან ფასების დაგდებას და ექსპერტების ვარაუდით, ბევრი სასტუმრო და ტურისტული კომპანია საერთოდ გაუქმდება, კითხვის ნიშნის ქვეშ დადგება ჩართული ფრენები, ასევე აღარ განხორციელდება აქამდე ძალიან პოპულარული კრუიზები დიდი ლაინერებით. შესაძლებელია ფეხი მოიკიდოს ე. წ. იაფმა კრუიზებმა პატარა ხომალდებით, ოღონდ იმ შემთხვევაში, თუ მოხდება კაიუტების ერთმანეთისგან დაშორება, თვით ხომალდის შესაბამისი გადაგეგმარება ტექნიკურად, სხვადასხვა პორტებში მინიმალურად შესვლა.

რადგანაც პანდემიამ გამოიწვია ქვეყნების საზღვრების ჩაკეტვა, გახდა ინფლაციური პროცესების ზრდის და ფინანსური დანაზოგების მნიშვნელოვნად შემცირების მიზეზი. ეს ნიშნავს, რომ საზღვრების გახსნის შემთხვევაშიც კი ადამიანებს არ ექნებათ მოგზაურობისათვის საჭირო ფინანსური შესაძლებლობა. მსოფლიოტურისტული ორგანიზაციის ექსპერტების ანალიზით, შესაძლებელია, რომ ტურიზმის აღდგენის პირველ ეტაპზე იგი მხოლოდ მდიდრებისათვის გახდეს ხელსაყრელი, ხოლო შემდგომ ეტაპზე იაფი ფრენები ხელს შეუწყობს მასობრივი მოგზაურობების აღდგენას.

ექსპერტების მოსაზრებით, შეიცვლება ტურისტული პაკეტების პროფილი და ტურისტების მენტალიტეტიც, მოთხოვნა გაიზრდება ტურიზმის ისეთი მიმართულებები, როგორცაა: სამკურნალო-გამაჯანსაღებელი და სამედიცინო ტურიზმი, ეკო, აგრო და სოფლის ტურიზმი, ანუ ტურიზმის ისეთი მიმართულებები, რომელიც დაკავშირებულია დასვენებასა და რეკრეაციასთან, ასევე დასვენება ღია სივრცეებთან.

ტურისტები დიდ ყურადღებას გაამახვილებენ უსაფრთხოებაზე, სანიტარულ-ეპიდემიოლოგიურ მდგომარეობაზე, რაც ტურისტული პაკეტის სამომხმარებლო თვისების ძირითადი მოთხოვნაა. მოგზაურებს მოუწევთ მსოფლიო ჯანმრთელობის ორგანიზაციის მიერ გამოქვეყნებული პროტოკოლების გათვალისწინება, სადაც სისუფთავე და პირადი ჰიგიენა მოგზაურისთვის პრიორიტეტი იქნება.

ტურიზმის კიდევ ერთხელ ჩართვა მოითხოვს ზომებს, რომლებიც უზრუნველყოფენ ხალხის უსაფრთხოებას და გრძნობენ თავს უსაფრთხოდ მოგზაურობის მიმართ. მსოფლიო მოგზაურობისა და ტურიზმის საბჭოს (WTTC) მიერ გლობალური უსაფრთხოების და ჰიგიენის შტამპები მიენიჭა იმ ქვეყნებს, რომლებიც აჩვენებენ თავიანთ ვალდებულებას, გახსნან ტურიზმის სექტორი, კორონავირუსის გამოჯანმრთელების შედეგად.

WTTC შექმნა უსაფრთხო მოგზაურობის მარკა, რომლებმაც მიიღეს ჯანმრთელობისა და ჰიგიენის გლობალური სტანდარტიზებული პროტოკოლები – იმისათვის, რომ მომხმარებლებს შეეძლებათ განახორციელონ „უსაფრთხო მოგზაურობა“.

ტურიზმის ინდუსტრიის უფლებამოსილ პირებს, როგორცაა სასტუმროები, რესტორნები, ავიაკომპანიები, საკრუიზო ხაზები, ტუროპერატორები, ატრაქციონები, მოკლევადიანი დაქირავება, მანქანების დაქირავება, გარე სავაჭრო, ტრანსპორტირება და აეროპორტები, WTTC – ს მიერ აღწერილი ჯანმრთელობისა და ჰიგიენის პროტოკოლების გამოყენებით შეეძლებენ ტურისტთა მომსახურებას.

როგორც უკვე აღვნიშნეთ, პანდემიის დასრულების შემდგომ მსოფლიო ძველებურად ვეღარ იცხოვრებს, ტურისტები დაინწყებენ ისეთ ადგილებზე მოგზაურობას, სადაც მაქსიმალურად იქნება უსაფრთხოების ზომები დაცული და გადატვირთული ადგილების ნაცვლად უპირატესობას მიანიჭებენ ისეთი ადგილების მონახულებას და დასვენებას, სადაც მეტი ღია სივრცეებია და სოციალური დისტანცირების საშუალებაა გაზრდილი. საქართველოს ტურიზმის სექტორი პირველ ეტაპზე გეგმავს შიდა ტურიზმის ამოქმედებას და უსაფრთხო ტურისტული ზონების შექმნას, აქ კი აუცილებელია უფრო აქტიურად მოხდეს ეკო, აგრო, მთის, სათავგადასავლო, გამაჯანსაღებელი და სოფლის ტურიზმის განვითარების ხელშეწყობა, რაც სოფლის მეურნეობისა და ტურიზმის სინერგიას და ბუნებრივი რესურსების დაცვას გულისხმობს, სოფლის ტურიზმის განვითარებას კი მრავალი დადებითი ეფექტის მოტანა შეუძლია როგორც სოფლისთვის, ასევე რეგიონისა და საბოლოოდ ქვეყნისათვის.

პანდემიის დაძლევის შემდგომ ეკონომიკური პრობლემების დასაძლევად გადამწყვეტი როლი გლობალურად სახელმწიფოს ენიჭება, რომელმაც, პირველ რიგში, დახმარება უნდა გაუწიოს მცირე და საშუალო ბიზნესის მენარმეებს, რომლებიც, წინააღმდეგ შემთხვევაში, ვერ გააგრძელებენ არსებობას. ასევე უნდა მოხდეს შიდა ტურიზმის განვითარების სტიმულირება სავალდებულო უსაფრთხოებისა და სანიტარული ნორმების დაცვის რეკომენდაციების გათვალისწინებით, ასევე აუცილებელია საგადასახადო პოლიტიკის ლიბერალიზაცია, ეს იქნება გადასახადების შემცირება თუ გადავადება და აუცილებლობის შემთხვევაში მოხსნაც კი, ასევე საბანკო სესხების რესტრუქტურალიზაცია. მენარმეებისათვის პირდაპირი დახმარების (ფინანსური) განევის შემთხვევაში კი აუცილებელია პირდაპირი და არაპირდაპირი ბიზნეს სუბიექტების ნუსხის გათვალისწინება, იქნება ეს სასტუმროები, ტურისტული ობიექტები, სატრანსპორტო საშუალებები, გიდები, ტუროპერატორები, ციფრული ტექნოლოგიის მიმწოდებლები, კვების ობიექტები და ა.შ.. ასევე საყურადღებოა, სწორად შეირჩეს ის ტურისტული დესტინაციები, სადაც ინფრასტრუქტურული პრობლემების მოგვარების გზით, მაქსიმალურად იქნება შესაძლებელი ტურისტული ობიექტების გადატვირთვის აღმოფხვრა, რითაც მოხერხდება მისი ავთენტურობისა და გამტარუნარიანობის პრინციპის აღდგენა, მდგრადი განვითარების პრინციპების დაცვა, რაც საშუალებას მოგვცემს, ზუსტად შესრულდეს სახელმწიფო სანიტარულ-ჰიგიენური უსაფრთხოების დაცვის ნორმების რეკომენდაციები.

პანდემიის დასრულების შემდეგ საჭიროა ყველა ქვეყანამ კრიზისიდან გამოსვლის თავისი საკუთარი გზა უნდა ეძებოს, რათა დროულად აღადგინოს ეკონომიკა და მდგომარეობიდან ნაკლები დანახარჯით გამოვიდეს. ტურისტული ბაზრის მოთამაშეებად კი დარჩებიან ისინი, ვისაც ეყოფა ძალა, თავი შეინარჩუნოს და კრიზისიდან არათუ ნაკლები დანახარჯებით გამოვიდეს, არამედ კიდევაც გაძლიერდეს და ამას ყველაფერს მოახდენს გაძლიერებული უსაფრთხოების დაცვით.

მიუხედავად იმისა, რომ ტურიზმი ნელ-ნელა დაბრუნდება ზოგიერთ მიმართულებაში, UNWTO-ს ტურიზმის ექსპერტთა პანელის წევრთა უმეტესობა საერთაშორისო ტურიზმის აღდგენას მხოლოდ 2021 წლის მეორე ნახევრისთვის ელის, რასაც მოჰყვება ისინი, ვინც მომავალი წლის პირველ ნახევარში დაბრუნებას მოელოდა.

ამასთან, ჯერ კიდევ არსებობს შეშფოთება სანდო ინფორმაციის ნაკლებობასა და ეკონომიკური გარემოს გაუარესებასთან დაკავშირებით, რაც სამომხმარებლო ნდობის ფაქტორებად აისახება, განსაკუთრებით მოგზაურობის პოტენციური ახალი შეზღუდვების გამო, რადგან სამყარო Covid-19 მეორე ტალღას მოერევა. დაბრუნებულმა დამსვენებლებმა კორონავირუსის „მეორე ტალღასთან“ დაკავშირებით შეშფოთება გამოიწვია მსოფლიო ტურიზმის ინდუსტრიაში.

პანდემიის დასრულების შემდეგ მსოფლიო ტურისტული ორგანიზაციის სცენარების მიხედვით

ეტაპობრივად უნდა მოხდეს ტურიზმის სექტორის აღდგენა, კერძოდ, ტურიზმის ინდუსტრია უნდა განვითარდეს ტურიზმის ინფრასტრუქტურაში გრძელვადიანი ინვესტიციების ნახალისების გზით. მაგალითად, ეროვნული პარკის ინფრასტრუქტურაში ინვესტიციების მოზიდვა და ციფრული პროექტების განვითარება ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ნიშნულია ტურიზმის აღდგენის პირველ ეტაპზე. ასევე დიდი ყურადღება დაეთმობა ტურიზმის უსაფრთხოების საკითხებს.

UNWTO-მ ცოტა ხნის წინ გამოაქვეყნა სტრატეგიული სახელმძღვანელო ტურიზმის სექტორის პასუხისმგებლობის აღსადგენად, რომელშიც მოცემულია არსებული სიტუაციიდან პასუხისმგებლობის აღდგენისა და უსაფრთხო ტურიზმის შექმნის გზები. იგი ასახავს სამოქმედო 5 პუნქტს: საზოგადოებრივი ჯანმრთელობა, სოციალური ჩართულობა, ბიომრავალფეროვნების დაცვა, კლიმატის შერბილება, მწვანე ეკონომიკა.

მსოფლიო ტურისტული ორგანიზაციის რეკომენდაციით, უპირატესობა მიენიჭება შედარებით დაბალბიუჯეტიანი პაკეტური ტურის შეთავაზებას მომხმარებლებისთვის, რასაც პოსტკრიზისულ პერიოდში შეიძლება დიდი მნიშვნელობა ჰქონდეს. ერთ-ერთი რეკომენდაციაა, რომ კრიზისის პერიოდშივე საქართველოს მთავრობამ აწარმოოს საინფორმაციო კამპანია. მაგალითად, პორტუგალიამ უკვე დაიწყო კამპანიები, რომლის მთავარი გზავნილია – არ გააუქმო შევეულება, გადადე მოგზაურობა. ასეთი გზავნილებით ქვეყნები აქტიურად ახდენენ კომუნიკაციას ტუროპერატორებთან, პოტენციურ ინვესტორებთან. ასეთი კამპანია ყოველთვის სასარგებლოა.

UNWTO-ს სცენარის საფუძველზე გამოქვეყნდა 2020 წლის საერთაშორისო მოგზაურობის შემცირება 58%-დან 78%-მდე.

მიმდინარე სცენარი ასეთია:

- 2021-2024 წლების სცენარები მიუთითებს, რომ გაფართოებული შეზღუდვების მოხსნა განხორციელდება 2021 წლის მეორე ნახევარში, ვარაუდის საფუძველზე.

მნიშვნელოვანი ცვლილება პანდემიის ევოლუციასა და მოგზაურის ნდობის გაუმჯობესება და ძირითადი ლიფტინგი წლის შუა რიცხვებში იქნება შესაძლებელი,

ამის მიუხედავად, 2019 წლის დონეზე დაბრუნება საერთაშორისო ჩამოსვლას 2½-დან 4 წლამდე დასჭირდება.

აღნიშნული სცენარების მიხედვით, საერთაშორისო საჰაერო მოთხოვნა ნელ-ნელა აღდგება, მაგრამ 2019 წლის მონაცემებს მაინც ვერ მიუახლოვდება.

ჩვენი ქვეყნის შესაძლებლობები ტურიზმის თვალსაზრისით, საკმაოდ დიდია. მრავალფეროვანი ბუნებრივი რესურსი, სუფთა ჰაერი, ნატურალური საკვები, მინერალური წყლები – სერიოზული პრესპექტივაა. საქართველოს შიდა ტურიზმის დიდი წილი მოდის ოთხ, ხუთ, შვიდ ვარსკვლავიან სასტუმროებზე, თუმცა დღეს ამ სასტუმროებში მოთავსებულნი არიან ინფიცირებულები. საერთაშორისო ორგანიზაციების პროგნოზები ტურიზმის აღდგენასთან დაკავშირებით, 2022-2024 წლამდე დამაიმედებელი არ არის. დაზუსტებით არც არავინ იცის, რას გააკეთებენ ვირუსგადატანილი, ან მისგან დაშინებული ადამიანები, ამიტომაც საზოგადოების მიდგომები, გეგმები, სურვილები და მეთოდები მოგზაურობასთან დაკავშირებით შეიცვლება, და ამაზე უკვე აღარავინ დაობს. ამას ადასტურებს ის გარემოებაც რომ, ადამიანებს შეერყათ ფსიქიკა. გარდაუვალია, ერთი მხრივ, ისეთი ცვლილებები, რომლებიც სამომავლოდ შეეხება ხალხმრავალ ტურისტულ ადგილებს, რადგან მათ მიმართ მკვეთრად შეიცვლება ინტერესი. მეორე მხრივ, ადამიანები პოსტ-კორონავირუსულ პერიოდში იმოგზაურებენ არა დედაქალაქებში, არამედ პატარა სოფლებს, დაბებს და ქალაქებს მოინახულებენ, სადაც ისტორია, კულტურა და ტრადიციები ჩაანაცვლებს მთავარ ტურისტულ

ღირსშესანიშნაობებსა და ძეგლებს. ადამიანები უმეტესად სუფთა ჰაერზე დასვენებას მიანიჭებენ უპირატესობას, ვიდრე ქალაქის ხმაურს და ავტომობილების გადატვირთულ მოძრაობას, ასე რომ მაგალითად ამერიკაში ინტერესი უფრო გაიზრდება ალასკასა და მონტანას მიმართულელებით, ვიდრე თუნდაც ჩიკაგოს მიმართ. იმოგზაურებენ ფარერის კუნძულებზე და არა მალდივებზე. ანუ ახალი ტრენდი მოგზაურებს შორის გახდება ის მარშრუტები, რომლებიც რთულად მისადგომია, სადაც მეტი ბუნება, ავთენტურობა და რაც მთავარია, ნაკლები ადამიანია.

10 წლის შემდეგ მოგზაურის სახე შესაძლოა გახდეს თვითმფრინავის ბილეთი – ამის შესახებაც არის ვარაუდები და სისტემა სავარაუდოდ იმუშავებს ასე: ტერმინალის ვიდეოკამერებში დაინსტალირებული ბიომეტრიული პროგრამა ამოიცნობს და შესაბამისობაში იქნება მახასიათებლებთან, რაც მოგზაურთა უმრავლესობას საშუალებას მისცემს შეუფერხებლად გაიარონ სარეგისტრაციო დახლი. რაც შეეხება თავად ფრენას, მგზავრებს შესაძლოა დამატებითი თანხის გადახდა მოუწიოთ ჰიგიენური საშუალებებისთვის. ასევე ბორტზე „ჰიგიენური კლასის“ დამატებასაც ვარაუდობენ. დასკვნის სახით შეიძლება ითქვას, რომ გაეროს მსოფლიო ტურიზმის ორგანიზაციის აღმასრულებელი საბჭოს 112-ე სხდომის ფარგლებში, რომელიც თბილისში 2020 წლის სექტემბერში გაიმართა, სახელმწიფოს მხრიდან ძირითად ვალდებულებად ტურიზმის სექტორის სწრაფი აღდგენა, საინვესტიციო გარემოს შექმნა და უსაფრთხოების ზომების გამკაცრება მიიჩნია, რაც, ჩვენი აზრით, ოპტიმისტური განწყობის შემქმნელია.

ლიტერატურა:

1. ალადაშვილი მ., – „ტურიზმის უსაფრთხოება“, თბ., 2020 გამომცემლობა მერიდიანი, 338 გვ.
2. მსოფლიოს ტურისტული ორგანიზაციის პროტოკოლები

ინერნეტ-რესურსები:

3. Unwto.org -Georgian Tourism Industry 2020-2024
<https://www.unwto.org/tourism-covid-19>
4. <https://www.forbes.com/sites/kenrapoza/2020/10/08/pandemic-sidelined-un-holds-world-tourism-meeting-in-the-republic-of-georgia/?sh=1bfbcf5f5cd>
5. www.gnta.ge
6. <https://www.unwto.org/global/press-release/2019-01-21/international-tourist-arrivals-reach-14-billion-two-years-ahead-forecasts#:~:text=International%20tourist%20arrivals%20up%206,registered%20in%20the%20global%20economy.>
7. <https://www.unwto.org/global/press-release/2018-01-15/2017-international-tourism-results-highest-seven-years>
8. <https://www.unwto.org/news/covid-19-international-tourist-numbers-could-fall-60-80-in-2020>

THE CHALLENGES OF THE COVID-19 PANDEMIC TO THE TOURISM INDUSTRY

Manana Aladashvili

Professor,

New Higher Education Institute, Georgia

Abstract

The aim of the paper is to identify the effects of the covid-19 pandemic on the tourism industry sector and to address the key challenges.

The economic shock caused by the coronavirus to the tourism sector is discussed. The tourism sector turned out to be in complete collapse, the tourism industry sector (accommodation, food, transport, etc.) stopped almost 100%.

The paper notes that once the pandemic is over, the world will no longer be the same as it used to be, tourists will start traveling to places where safety measures will be maximized, preferring to visit and relax in places with more open spaces and increased social distance instead of crowded places. In the first stage, the Georgian tourism sector plans to launch domestic tourism and create safe tourist zones, and here it is necessary to more actively promote eco, agro, mountain, adventure, recreational and rural tourism development, which means synergy of agriculture and tourism and protection of rural resources. Development can have many positive effects for the countryside, as well as for the region and ultimately the country.

Keywords: pandemic, tourism safety, tourism industry

1. Introduction

The fact that tourism is one of the leading sectors of the world economy has once again shown us the modern world pandemic. The reality that the whole world is facing today is very grim. As a result of COVID – 19, the development of tourism in the world turned into a complete collapse. The tourism industry sector has been significantly affected. The world tourism industry has lost 3 trillion euros and 330 million jobs. The world is heading for a recession. The World Tourism Organization predicts that the number of international tourists will reach 1.8 billion by 2030 remains a myth.

Safety issues have always been a necessary condition in travel and tourism. But security issues have taken on special significance over the last two decades, when natural disasters, pandemics and epidemics have intensified, leading to declining demand for tourism. [Aladashvili, 2020: 338].

Pandemic is a Greek word and means the spread of the disease in the geographical area of the world and the word is derived from „pandemos“. Pan – means everyone, „demos“ – the population. It follows from this notion that infection can affect most of the world’s population. The world remembers various pandemics that left a black mark on world history, such as the Black Death, which raged in the Middle Ages (1346–1353) and claimed the lives of 60 billion people. In 1870, the flower of the world came to life, killing up to 2 million people, or every 8th of those infected, and the mortality rate among children was 30%. In 1918-1920, the Spanish flu, which spread from Spain to the so-called. „Spain“ – Spanish flu has

appeared. The disease has affected 20-40% of the world's population and claimed 17 to 100 million lives. In 1981, the world was shaken by the emergence of a new HIV infection, or AIDS. According to experts, it spreads the fastest – 16 ten a day. Man is characterized by a world and high mortality. The world remembers the family of coronaviruses known as SARS 1 and SARS 2, which is represented by acute respiratory syndrome, was discovered in Asia in 2002 and spread to 26 countries, with 8098 cases detected, including 774 deaths. Then the so-called Swine flu H1N1, 2009, which killed between 100,000 and 400,000 people. Acute Respiratory Syndrome (MERS) was reported in the Middle East in 2012. Camels are considered to be the source of infection – MERS-CoV strains isolated from camels in Egypt, Oman, Qatar and Saudi Arabia are identical to human strains. The spread of the new coronavirus COVID-19 has been declared a pandemic. In 4-5 months, the world reported 72,109,884 people as of November 2020, killing 1,611,637 people (these figures change daily in the face of a raging pandemic). The virus has spread to about 210 countries. Existing pandemics have had a negative impact on the economic development of countries. Due to the 2020 pandemic, the global world economy could slow to a record high in the last 12 years. The financial losses of world GDP from coronavirus are up to 1 trillion. In 2020, the growth rate of the world economy slowed from 2.6% to 1%. The pandemic has paralyzed the whole world. It has affected almost every sector of the economy. But the most sensitive of them turned out to be the tourism sector, which suffered a complete collapse, which will take more time to recover than other industries. The whole sector of the tourism industry is parked, including: various organizations in the accommodation, food, transport and tourism industries. Social background and unemployment are rising catastrophically. Due to closed borders, international tourism has been suspended by almost 100%, except for a few countries. Predicting this situation is still difficult because the pandemic is not over.

2. What is the World Tourism Barometer?

International tourist arrivals (overnight stays) decreased by 65% in the first half of 2020 compared to the same period last year, while in June they were reduced by 93%.

Despite the gradual opening, with the existence of the summer season, the expected improvement in June was almost unnoticed. There has also been a decline in international demand in major emerging markets such as the United States and China. However, some markets, such as France and Germany, showed some improvement in demand in June.

The resumption of international tourism remains unanswered. Demand for domestic tourism is growing. Many large markets such as China and Russia are opening up airspace, but in July it will reach about 90% of 2019 levels. Instead domestic flights to Russia were supported, which led to an increase in domestic travel.

The tourism industry sector was severely affected.

3. Covid-19 and airline failures

The International Air Transport Association (IATA) financial forecast released in June showed that airlines would lose \$ 84.3 billion globally by 2020, with a net profit margin of -20.1%. He also noted that revenue will be reduced by 50%. In 2021, losses will be reduced to \$ 15.8 billion.

The CEO and CEO of IATA noted that financially, 2020 will remain the worst year in aviation history. On average, this year's losses will reach \$ 84.3 billion. Many airlines have gone bankrupt or are on the verge

of bankruptcy during the Coronavirus pandemic. Listed below are some examples of coronavirus-related bankruptcies of some of the largest airlines in the world.

LATAM is currently the largest airline in Chile, which filed for bankruptcy in May due to a pandemic. LATAM says it will not be able to continue flying because it will restructure its debts in bankruptcy court.

Virgin Australia: After nearly 20 years of operation, Virgin Australia – the country's second largest airline – has filed for voluntary administration to file for bankruptcy restructuring. It is the largest airline in the history of Australia.

The British regional airline Flybe, despite government assistance, was unable to survive and filed for bankruptcy.

After 29 years of operation, Miami Air International filed an application and then discontinued operations.

4. Lockdown of the Hospitality Sector

The closure due to the pandemic has affected the tourism industry worldwide, with the hotel sector being hit hardest. Global hospitality data company STR compared first-quarter 2020 status to 2019, with hotel occupancy rates up 96% in Italy, 68% in China, 67% in the UK, 59% in the US and 48% in Singapore. Decreased by.

There is no doubt that the hotel industry has been hit hard by the pandemic.

Given this situation, branded and giant hotels in the first stage of tourism recovery will significantly lose visitors and the role of small hotels will become relevant, where it is easier to comply with safety and hygiene norms. The hotels will reduce their personal contacts at the front-office and will be replaced by online platform services. Before giant hotels move to a new type of service, family-run hotel owners will find it even easier to rent apartments, and they will also see a pretty good profit over a period of time, as the apartment is easier to maintain social distance and maintain security measures.

Hotels will initially try to lower prices, and experts predict that many hotels and travel companies will be canceled altogether, charter flights will be called into question, and hitherto very popular cruises with large liners will no longer be carried out. It is possible to stand on e. 6. Cheap cruises with small ships, but in the event that the cabins are separated from each other, the appropriate replanning of the ship itself is technically, with minimal access to the various ports.

As the pandemic led to the closure of countries' borders, it became the cause of rising inflation and a significant reduction in financial savings. This means that even if the borders are opened, people will not have the financial means to travel. According to the analysis of the experts of the World Tourism Organization, it is possible that in the first stage of the restoration of tourism it will become favorable only for the rich, and in the next stage cheaper flights will help to restore mass travel.

According to experts, the profile of tourist packages and the mentality of tourists will change, the demand will increase for such areas of tourism as: health and medical tourism, eco, agro and rural tourism, or tourism related to leisure and recreation, as well as recreation.

Tourists will pay great attention to safety, sanitary-epidemiological situation, which is the main requirement for the consumer properties of the tourist package. Travelers will have to follow the protocols published by the World Health Organization where cleanliness and personal hygiene will be a priority for the traveler.

The re-engagement of tourism requires measures to ensure the safety of people and make them feel safe

towards travel. Global by the World Travel and Tourism Council (WTTC)

Safety and hygiene stamps have been awarded to countries that show their commitment to open up the tourism sector as a result of coronavirus recovery.

The WTTC has created a safe travel brand that has adopted globally standardized health and hygiene protocols – to enable users to travel safely.

Authorities in the tourism industry, such as hotels, restaurants, airlines, cruise lines, tour operators, attractions, short-term rental, car rental, outdoor trade, transportation and airports, using the health and hygiene services provided by the WTTC.

As we have already mentioned, after the end of the pandemic, the world can no longer live as before, tourists will start traveling to places where there will be maximum security measures and instead of crowded places, they will prefer to visit and relax in places with more open spaces and increased social distance. In the first stage, the Georgian tourism sector plans to launch domestic tourism and create safe tourist zones, and here it is necessary to more actively promote eco, agro, mountain, adventure, recreational and rural tourism development, which means synergy of agriculture and tourism and protection of natural resources. Development can have many positive effects for the countryside, as well as for the region and ultimately the country.

A crucial role in overcoming economic problems after overcoming a pandemic is given globally to the state, which must first and foremost help small and medium-sized business entrepreneurs who otherwise would not be able to survive. The development of domestic tourism should also be stimulated by taking into account the recommendations of mandatory safety and sanitary norms, it is also necessary to liberalize tax policy, be it tax cuts or deferrals and even abolish them if necessary, as well as restructuring bank loans. In case of direct (financial) assistance to entrepreneurs, it is necessary to consider the list of direct and indirect business entities, be they hotels, tourist facilities, vehicles, guides, tour operators, digital technology suppliers, food outlets, etc. It is also important to choose correctly Those tourist destinations, where by solving infrastructural problems, it will be possible to eliminate the overload of tourist facilities as much as possible, thus restoring its principle of authenticity and permeability, adhering to the principles of sustainable development, which will allow us to comply with state sanitary-hygienic recommendations.

After the end of the pandemic, all countries need to find their own way out of the crisis in order to restore the economy in time and get out of the situation at a lower cost. The players of the tourism market will be those who have the strength to maintain themselves and come out of the crisis not only at a lower cost, but even stronger, and will do so with enhanced security.

While tourism is slowly returning in some areas, most members of the UNWTO Tourism Expert Panel expect international tourism to recover only in the second half of 2021, followed by those who expect a return in the first half of next year.

However, there are still concerns about the lack of credible information and the deteriorating economic environment, which are reflected in consumer confidence factors, especially due to potential new travel restrictions as the world moves into the second wave of Covid-19. The returning holidaymakers have raised concerns about the „second wave“ of the coronavirus in the world tourism industry.

After the end of the pandemic, according to the scenarios of the World Tourism Organization, the tourism sector should be gradually restored, in particular, the tourism industry should be developed by encouraging long-term investments in tourism infrastructure. For example, attracting investment in national park

infrastructure and developing digital projects is one of the important milestones in the first phase of tourism recovery. Much attention will also be paid to tourism safety issues.

The UNWTO recently published a Strategic Guide to Restoring Responsibility in the Tourism Sector, which outlines ways to recover from the current situation and create safe tourism. It outlines 5 points of action: public health, social inclusion, biodiversity conservation, climate mitigation, green economy.

On the recommendation of the World Tourism Organization, preference will be given to offering relatively low-budget package tours to customers, which can be of great importance in the post-crisis period. One of the recommendations is for the Georgian government to launch an information campaign during the crisis. For example, Portugal has already started campaigns, the main message of which is – do not cancel the party, postpone the trip ... With such messages, countries are actively communicating with tour operators, potential investors. Such a campaign is always beneficial.

Based on the UNWTO scenario, a reduction in international travel by 2020 from 58% to 78% was published.

5. The current scenario is as follows:

Scenarios for 2021-2024 indicate that the extension of the extended restrictions will take place in the second half of 2021.

Significant changes in pandemic evolution and improved traveler confidence and major lifting will be possible by mid-year;

Nevertheless, returning to 2019 levels will take 2 to 4 years for an international arrival.

According to these scenarios, international air demand is slowly recovering, but still can not approach the 2019 data.

The opportunities of our country in terms of tourism are quite large. Diverse natural resources, fresh air, natural food, mineral waters – are serious prospects. A large share of Georgia's domestic tourism comes from four-, five-, and seven-star hotels, although today there are infected people accommodated in these hotels. The forecasts of international organizations regarding the restoration of tourism in 2022-2024 are not promising. No one knows exactly what the infected or intimidated people will do, so public attitudes, plans, desires and methods regarding travel will change, and no one will argue about that anymore. This is confirmed by the fact that people are shaken psyche. On the one hand, changes are inevitable that will affect crowded tourist destinations in the future, as interest in them will change dramatically. On the other hand, people in the post-coronavirus period will travel not to the capitals but to small villages, towns and cities where history, culture and traditions will replace the main tourist attractions and monuments. People mostly prefer to relax in the fresh air rather than the noise of the city and the congested traffic, so for example in America the interest will increase more in the direction of Alaska and Montana than even towards Chicago. Travel to the Faroe Islands and not the Maldives. That is, the new trend among travelers will be those routes that are difficult to access, where there is more nature, authenticity and, most importantly, fewer people.

After 10 years, the face of the traveler may become a plane ticket – there are speculations about this and the system is likely to work like this: the biometric software installed in the terminal camcorders will recognize and conform to the features that will allow most travelers to pass the check-in counter smoothly. As for the flight itself, passengers may have to pay extra for hygiene items. It is also suggested to add a „hygiene class“ on board.

6. Conclusion

In conclusion, in the framework of the 112th session of the Executive Board of the UN World Tourism Organization, held in Tbilisi in September 2020, the main commitment of the state is to quickly restore the tourism sector, create an investment environment and tighten security measures, which in our opinion creates optimism.

References

1. Aladashvili M., – „Tourism Security“, Tbilisi, 2020 Meridian Publishing House, 338 p.
2. Protocols of the World Tourism Organization
3. Unwto.org -Georgian Tourism Industry 2020-2024
<https://www.unwto.org/tourism-covid-19>
4. <https://www.forbes.com/sites/kenrapoza/2020/10/08/pandemic-sidelined-un-holds-world-tourism-meeting-in-the-republic-of-georgia/?sh=1bfbcf5f5cd>
5. www.gnta.ge
6. <https://www.unwto.org/global/press-release/2019-01-21/international-tourist-arrivals-reach-14-billion-two-years-ahead-forecasts#:~:text=International%20tourist%20arrivals%20up%206,registered%20in%20the%20global%20economy.>
7. <https://www.unwto.org/global/press-release/2018-01-15/2017-international-tourism-results-highest-seven-years>
8. <https://www.unwto.org/news/covid-19-international-tourist-numbers-could-fall-60-80-in-2020>

როგორია ბიზნესის ცხოვრება COVID-19-თან ერთად და როგორი იქნება ბიზნესი ხვალ?

ნინო მაზიაშვილი

ეკონომიკის დოქტორი,

ახალი უმაღლესი სასწავლებლის ასოცირებული პროფესორი

აბსტრაქტი

Covid-19-მა არა მხოლოდ შეცვალა საზოგადოების ქცევა, შეხედულებები და ყოველდღიური რიტმი, არამედ, ძირეულად გარდაქმნა ბიზნესის როლი და მისი კეთების მეთოდები.

ბიზნეს საქმიანობა შეაჩერა სასტუმროების და საკვების სფეროს წარმომადგენლების 66%-მა, ვაჭრობის სექტორის 57%-მა, მშენებლობის სექტორის 53%-მა და სხვა მომსახურების სექტორის 50%-მა. ხოლო წარმოების და სოფლის მეურნეობის სექტორის წარმომადგენლების უმეტესობამ შეაჩერა ან შეამცირა წარმოების მოცულობა.

საქართველოში, ისე, როგორც მსოფლიოში, გატარებული ღონისძიებების მასშტაბები იზრდება და ითვალისწინებს ბევრ შეღავათს: ბიზნესის დაბეგვრის შემსუბუქება, საგადასახადო განაკვეთების შემცირება, გადასახადების გადავადება ან დროებით გაუქმება (ე.წ. tax holiday), მათ შორისაა, ბიზნესგრანტებსა თუ სახელმწიფო სესხებსა და დოტაციებზე წვდომა, დროებით უმუშევართა და თვითდასაქმებულთა მხარდაჭერა და ა.შ.

საკვანძო სიტყვები: ბიზნესის დაბეგვრა, საგადასახადო განაკვეთები, ბიზნესგრანტები თუ სახელმწიფო დოტაციები, გლობალური კრიზისი, სტიქიჭოლდერები.

Covid-19-მა არა მხოლოდ შეცვალა საზოგადოების ქცევა, შეხედულებები და ყოველდღიური რიტმი, არამედ, ძირეულად გარდაქმნა ბიზნესის როლი და მისი კეთების მეთოდები. გარემო, რომელიც გვექონდა ვირუსამდე და გვაქვს დღეს, ფუნდამენტურად განსხვავებულია. Covid-19-ით გამოწვეული კრიზისის მასშტაბები მაღალ ნიშნულს აღწევს, თუმცა ზუსტი შეფასება, როგორია პანდემიის გავლენა ბიზნესზე, უძძლებელია, რადგან არ ვიცით, სად არის პიკი და როდის დადგება იგი. დღეს დარწმუნებით შეგვიძლია მხოლოდ იმის თქმა, რომ კრიზისმა მოიცვა ყველა ინდუსტრია, სფერო თუ დარგი და, სამწუხაროდ, ბიზნესში დღეს გაურკვეველობა უფრო მეტია, ვიდრე გარკვეული მოლოდინები.

მიუხედავად ამისა, მიახლოებით მაინც უკვე ცნობილია ის პრობლემები, რაც პანდემიის პირობებში შეექმნა ბიზნესს. კომპანია „ფრაისუთთერჰაუსკუპერს საქართველო“ (PwC საქართველო) ჩაატარა კვლევები, რომლის მიხედვით, ყოველ მე-10 კომპანიაზე მეტს მოუწია დასაქმებულთა რაოდენობის შემცირება, ხოლო ყოველ მე-5 კომპანიას – თანამშრომლების უხელფასო შვებულებაში გაშვება.

სექტორულ ჭრილში, ბიზნეს საქმიანობა შეაჩერა სასტუმროების და საკვების სფეროს წარმომადგენლების 66%-მა, ვაჭრობის სექტორის 57%-მა, მშენებლობის სექტორის 53%-მა და სხვა მომსახურების სექტორის 50%-მა. ხოლო წარმოების და სოფლის მეურნეობის სექტორის წარმომადგენლების უმეტესობამ შეაჩერა ან შეამცირა წარმოების მოცულობა. თავისი საქმიანობის სპეციფიკიდან გამომდინარე, ICT სექტორმა ყველაზე მარტივად შეძლო ახალ რეალობასთან ადაპტაცია.

პანდემიის დროს ყველაზე დაზარალებული სექტორია სასტუმრო და სარესტორნო ბიზნესი, რომელთა 78%-მა დააფიქსირა შემოსავლების 50%-ზე მეტით შემცირება. მას მოსდევს ტრანსპორტირების და დასაწყობების სექტორი (69%), სხვა სახის მომსახურება (68%) და ვაჭრობა (66%). სოფლის მეურნეობის და წარმოების სექტორში მოქმედი კომპანიების დაახლოებით 40%-მა აღნიშნა შემოსავლის 50%-ზე მეტით შემცირება, რაც შედარებით დაბალია სხვა სექტორებთან შედარებით. ბიზნესების მხოლოდ 5%-ს არ ჰქონია შემოსავლის შემცირება 2020 წლის მარტსა და აპრილში. კომპანიის ზომის მიხედვით, რესპონდენტთა პასუხების შესწავლის მიხედვით, 50%-ზე მეტით შემოსავლის შემცირება ყველაზე მეტად შეეხო მიკრო თვითდასაქმებულებს (69%), შემდეგ მიკრო (2-9 დასაქმებული) კომპანიებს (64%), მათ მოსდევს მცირე ზომის კომპანიები (60%), საშუალო ზომის კომპანიები (54%) და ბოლოს დიდი ზომის კომპანიები (52%).

კვლევის შედეგების ანალიზიდან იკვეთება, რომ გამოკითხული კომპანიების 27%-ს სრულად (100%) მოუწია თანამშრომლების გათავისუფლება. თანამშრომლების შემცირების ყველაზე დაბალი მაჩვენებელი შეინიშნება სოფლის მეურნეობის, ICT და წარმოების სექტორებში, ხოლო ყველაზე მაღალი სასტუმროებსა და რესტორნებში (46%), სხვა სახის მომსახურების (40%) და ტრანსპორტირების და დასაწყობების (28%) სექტორებში. რაც შეეხება გათავისუფლებული თანამშრომლების პროფესიებს, ყველაზე მეტი თანამშრომელი გათავისუფლდა გაყიდვების და მომსახურების პოზიციიდან (38.7%), მას მოსდევს ბიზნესი და ადმინისტრირება (10.5%), მშენებლობა (10%), წარმოება და გადამუშავება (8.3%) და ტრანსპორტირება (8.1%).

ბიზნესის დღევანდელი სამუშაო პროცესი პირობითად შეგვიძლია შიდა და გარე ფაქტორებად დავყოთ. შიდა ფაქტორებიდან შეიძლება გამოვყოთ რამდენიმე მთავარი საკითხი: როგორ შეიცვალა ბიზნესის სამუშაო გარემო და რა ტიპის უნარ-ჩვევების აუცილებლობა გაჩნდა? როგორია ბიზნესის ხედვა და მომავალი, ახალი, ე.წ. მომავლის სერვისების თუ საქონლის შექმნა-ჩამოყალიბებაში? რა გასატარებელი ღონისძიებები, აქტივობები აქვს ბიზნესს პრეკრიზისულ, კრიზისულ და პოსტკრიზისულ ეტაპებზე? დღეს, პანდემიის პირობებში, მკვეთრად ვხედავთ ტექნოლოგიების გავლენას საზოგადოებისა თუ ბიზნესის დღის წესრიგზე, რაც იმის წინაპირობაა, რომ ბიზნესის კეთების ზოგიერთი მნიშვნელოვანი ასპექტი სამუდამოდ შეიცვლება და ნაკლებად სავარაუდოა, დაუბრუნდეს კრიზისამდე არსებულ სტატუს-კვოს.

გარე ფაქტორების თვალსაზრისით, ბიზნესი სრულად არის დამოკიდებული მთავრობის მიერ გადადგმულ იმ ნაბიჯებზე, რაც გულისხმობს ბიზნესის მხარდასაჭერად გატარებულ ღონისძიებებს. საქართველოში, ისე, როგორც მსოფლიოში, გატარებული ღონისძიებების მასშტაბები იზრდება და ითვალისწინებს ბევრ შეღავათს: ბიზნესის დაბეგვრის შემსუბუქება, საგადასახადო განაკვეთების შემცირება, გადასახადების გადავადება ან დროებით გაუქმება (ე.წ. tax holiday), მათ შორისაა, ბიზნესგრანტებსა თუ სახელმწიფო სესხებსა და დოტაციებზე წვდომა, დროებით უმუშევართა და თვითდასაქმებულთა მხარდაჭერა და ა.შ.

მთლიანობაში, „Covid -19 სტიმულუსით“ ცნობილი პაკეტი მოიცავს ორ მნიშვნელოვან მომენტს: ფისკალურ მხარეს და ფინანსურ მხარეს. ბოლო წლების მანძილზე, საქართველოს ხელისუფლების გაცხადებულ მიზანს წარმოადგენს ისეთი საგადასახადო პოლიტიკის შემუშავება, რომელიც მოემსახურება ქვეყანაში ადგილობრივი და უცხოური ინვესტიციების ზრდას, ბიზნესის დაწყებისა და განვითარების ხელშეწყობას, მიმზიდველი და ხელსაყრელი საგადასახადო გარემოს უზრუნველყოფას.

უნდა აღინიშნოს, რომ Covid-19-ის პანდემიის პირობებში, საქართველოს მთავრობამ ბიზნესის დასაცავად განახორციელა საგადასახადო ინიექცია და პოსტკრიზისულ ნაწილშიც დააანონსა მნიშვნელოვანი ღონისძიებების გატარება. თუმცა შესაძლოა, მთავრობის მგრძობელობა და პრაგმა-

ტიზმი ბიზნესთან მიმართებით ზოგჯერ დაგვიანებული ან/ და არასაკმარისი იყოს. მაგალითად, ეს ეხება დაწესებული საგადასახადო შეღავათების მასშტაბებს და პერიოდს.

Covid-19-ის პანდემიის პირობებში, ხელისუფლების მთავარი ამოცანაა, უკვე მიღებული და მისაღები დარტყმების შემსუბუქება როგორც მოკლევადიან, ასევე გრძელვადიან ჭრილში. ხელისუფლებამ უნდა დასვას სწორი კითხვები, გააკეთოს სწორი აქცენტები და მიიღოს, როგორც ოპერატიული, ასევე სტრატეგიული გადაწყვეტილებები, რადგან ქაოსურმა გადაწყვეტილებებმა, ეს იქნება ინდივიდუალურ, ორგანიზაციულ თუ საჯარო დონეზე, შესაძლოა იმაზე მეტი ზიანი გამოიწვიოს, ვიდრე უკვე გვაქვს.

ეკონომიკური თანამშრომლობისა და განვითარების ორგანიზაციამ (OECD) ჩაატარა კვლევა – ქვეყნების მიერ საგადასახადო პოლიტიკის ღონისძიებებში ცვლილებების შესახებ, როგორც პასუხი არსებული გამოწვევის – პანდემიის წინააღმდეგ. კვლევის ფარგლებში გაანალიზდა 100-ზე მეტი ქვეყნის მონაცემები, იდენტიფიცირდა მთავრობების მიერ გადადგმული თითოეული ნაბიჯი ბიზნესის დასაცავად, როგორც პასუხი Covid-19-ით გამოწვეულ კრიზისზე. პასუხები ასახავს ინფორმაციას მთავრობების მიერ ფისკალური პოლიტიკის კუთხით გადადგმული ნაბიჯების შესახებ 2020 წლის აპრილის მდგომარეობით. რამდენად საკმარისად ემსახურება Covid-19-ით გამოწვეული კრიზისის წინააღმდეგ გატარებული ღონისძიებები ბიზნესის გადარჩენას? რამდენად ლეგიტიმურია ბიზნესის პათოსი და მოთხოვნა, – მთავრობის მხრიდან მნიშვნელოვანი და რადიკალური ღონისძიებების გატარება?

ქართულ ბიზნესს (მათ შორის ბიზნესგაერთიანებებს) აქვს განცდა, რომ ხელისუფლების მიერ ოპერატიულად გატარებული ღონისძიებები ზღვაში წვეთია, ამას ასევე მოწმობს განვითარებული სახელმწიფოების მიერ გადადგმული მრავალალგორითმიანი ნაბიჯები. მოკლევადიან პერსპექტივაში მნიშვნელოვანია, ხელისუფლებამ უზრუნველყოს ბიზნესის ლიკვიდურობა და შესაძლებლობა, მაქსიმალურად შეინარჩუნოს სამუშაო ადგილები. უფრო ზუსტად რომ შევაფასოთ, სოციალური პასუხისმგებლობის კუთხით, მოკლევადიან ეტაპზე ბიზნესი შეინარჩუნებს სამუშაო ძალას, ხოლო გრძელვადიან ეტაპზე აუცილებლად მოხდება სამუშაო გარემოსა და უნარ-ჩვევების გადართობა, რაც ცალსახად გამოიწვევს დასაქმებაში მნიშვნელოვანი ცვლილებების განხორციელებას, რადგან, როგორც უკვე აღვნიშნეთ, ბიზნესის ხვალისდელი ფორმა აღარასდროს იქნება გუშინდელის ანალოგი. შესაბამისად, ამ ეტაპზე ხელისუფლებამ ფისკალური პოლიტიკის გადაფასებით უნდა მისცეს ბიზნესს ტრავმების შემსუბუქების შესაძლებლობა, ხოლო მომუშაების პროცესი რა პერიოდით გაგრძელდება, ამას დრო გვიჩვენებს.

პანდემიის პერიოდში ბიზნესის გადარჩენის კუთხით განსაკუთრებული როლი ითამაშა ინფორმაციულმა ტექნოლოგიებმა, მათ შორის კი ღრუბლოვანმა – ე.წ. ქლაუდ (cloud) ტექნოლოგიამ. ქლაუდ ტექნოლოგია ახალი არ არის, ის დაახლოებით 20 წელია უკვე შექმნილია და ფართოდ გამოიყენება მსოფლიოში. ქლაუდი აღმოჩნდა ერთ-ერთი ძირითადი ტექნოლოგიური გადაწყვეტა, რომელმაც პანდემიის პერიოდში ბიზნესის ფუნქციონირებას შეუწყო ხელი.

ქართული საბუღალტრო და მენეჯერული აღრიცხვის პროგრამა „ბალანსიცი“ ქლაუდ ტექნოლოგიაა. ბალანსით სრულად არის შესაძლებელი გაყიდვების აღრიცხვა, მარაგების მართვა, მშენებლობისა და წარმოების აღრიცხვა. პროგრამას აქვს მოლარის ინტერფეისი ე.წ. პოსი. ასევე შექმნილია კონკრეტული სფეროსთვის მნიშვნელოვანი ფუნქციონალი. მაგალითად, გეგმა-ფაქტურის ანალიზი მშენებლობისთვის, რეცეპტებით აღრიცხვა წარმოებისთვის, ზედნადებების გამარტივებული დამუშავება ვაჭრობისთვის და ა.შ. მომხმარებლების მხარდაჭერის სერვისისთვის ბალანსს აქვს პროგრამაში ჩაშენებული ლაივ ჩატი, რომლის საშუალებითაც, მხარდაჭერის გუნდი ხაზზეა ყოველ სამუშაო დღეს დილის 9-დან საღამოს 6 საათამდე. მომხმარებლების შეფასებით, მხარდა-

ჭერის ასეთი ფორმა, ბევრად უფრო მოქნილი და ეფექტურია, ვიდრე, მეილები და სატელეფონო ზარები.

COVID-19-ის პანდემიამ აიძულა მცირე და საშუალო აუდიტორული ფირმები კლიენტებთან მუშაობის პრინციპები გადაესინჯათ – იცვლება მომავალში საქმიანობის განხორციელების გზები. წინამდებარე სტატია თავდაპირველად გამოქვეყნდა 2020 წლის მაისში ჟურნალ „Accounting and Business-ის“ ჩინურ გამოცემაში. COVID-19-ის პანდემიამ ცხოვრების ყველა სფეროზე იქონია გავლენა. დაიხურა ოფისები და ახლა ბევრად მეტი ადამიანი მუშაობს დისტანციურად ვიდრე ოდესმე. დიდი რესურსების მქონე კორპორაციებმა და დიდი ზომის ბუღალტრულმა ფირმებმა სწრაფი რეაგირება მოახდინეს, თუმცა მცირე და საშუალო აუდიტორულ ფირმებზე (SMP) გავლენა ჯერ კიდევ არაა მკაფიო და გამოკვეთილი.

„ჩვენ ჩავდეთ ინვესტიცია ისეთი საკომუნიკაციო სისტემის დანერგვაში, როგორცაა Velox. მობილურზე ამ აპლიკაციის ჩამოტვირთვის შედეგად, შევძლებთ კლიენტებთან კომუნიკაციას ნებისმიერი ადგილიდან.“ „ვინაიდან, აუდიტორის საქმიანობის ხასიათიდან გამომდინარე, ხშირად აუცილებელია კლიენტთან ადგილზე მისვლა, SMP-ების უმრავლესობა, რომელთა შესახებაც მე მაქვს ინფორმაცია, იყენებს აუდიტორულ პროგრამულ უზრუნველყოფას,“ ამბობს ალან ჩანგი, OA Assurance-ის დამფუძნებელი და მმართველი დირექტორი. „ასე, რომ SMP-ების შემთხვევაში, ოფისში თანამშრომლების ყოფნის გარეშე მაინც არის შესაძლებელი საქმისათვის თავის გართმევა.“ თუმცა, იგი აღნიშნავს, რომ მთავარ პრობლემად შესაძლოა დარჩეს შეფერხებები კლიენტებთან ურთიერთობისა და კორესპონდენციისას. ასეთ შემთხვევებში ჩანგი რეკომენდაციას უწევს ურთიერთობის ციფრულ ფორმაზე გადასვლას. „გამოიყენეთ სახელმწიფოს მიერ მოცემული გრანტები და თქვენი ბიზნეს-პროცესები გადაიყვანეთ ციფრულ ფორმატში. ასევე შესაფერისი დროა კომპანიებმა იზრუნონ თანამშრომელთა უნარ-ჩვევების გაუჯობესებაზე,“ ამბობს იგი. „სადაც არის კრიზისი, იქ არის შესაძლებლობაც.“

„ჩვენ საცალო ვაჭრობით დაკავებულ კლიენტებს ვუწევდით რეკომენდაციას დაენერგათ ონლაინ ვაჭრობა, რათა შეძლებოდათ თავიანთი პროდუქციის წარმატებით რეალიზება,“ ამბობს იგი. „ახლა კი უკვე ვურჩევთ დანერგონ ღრუბლოვანი სისტემაზე დაფუძნებული პროგრამული უზრუნველყოფა.“ მისი მთავარი რჩევა სტუმარ-მასპინძლობის, კვებისა და სასმელებისა და საცალო ვაჭრობის სექტორის კლიენტების მიმართ არის ფულადი ნაკადების მაქსიმალურად შენარჩუნება. ეს შესაძლოა იმასაც ნიშნავდეს, რომ იგი იმ ფირმებს, რომლებმაც მოცემულ ვითარებაში თითქმის შეწყვიტეს ფუნქციონირება, ურჩევს, რომ თანამშრომლებს სთხოვონ ამ პერიოდში გამოიყენონ მათი კუთვნილი ყოველწლიური ფასიანი შევებულება და შემდეგ უფასო შევებულება. იგი აგრეთვე გეთავაზობს ლედლორდებთან (მინის იჯარით გამცემი პირები), მომწოდებლებსა და ბანკებთან აწარმოონ მოლაპარაკება. „სთხოვეთ ფასის დაკლება. შესაძლოა ისინიც მსგავს რთულ სიტუაციაში არიან და ამის გაკეთება მათთვისაც პროდუქტისა თუ მომსახურების გაყიდვის შესაძლებლობა იყოს,“ აღნიშნავს იგი. „ერთი რამ, რასაც მათ კატეგორიულად ვურჩევ არის, რომ არ შეწყვიტონ თავიანთი პროდუქტისა თუ მომსახურების რეკლამირება და პოპულარიზაცია, საზოგადოებამ უნდა იცოდეს, რომ ისინი არსებობენ და უნდა ჰქონდეთ ინფორმაცია იმის შესახებ, თუ რისი შეთავაზება შეუძლიათ სხვადასხვა კომპანიებს მათთვის.“ – ამბობს ჩანგი.

პოლონელი რეფორმატორის **ლუშეკ ბალცეროვიჩის** აზრით, პანდემიის კონტექსტში ეკონომიკაზე საუბრისას, მისი მოკლევადიანი და გრძელვადიანი შედეგები უნდა განვასხვავოთ. „მოკლევადიანი შედეგები უკვე სახეზეა – ეკონომიკური ვარდნა, მათ შორის პოლონეთსა და საქართველოში. საქმე ეხება არა თავად პანდემიას, არამედ პოლიტიკის რეაგირებას პანდემიაზე, მათ შორისაა იზოლაციის ზომები და სხვა, ასევე გარკვეულ საქონელზე, როგორც ტურიზმის მომხმარებელთა

მოთხოვნის მკვეთრი კლებაა, – განაცხადა მან. ბალცეროვიჩი აღნიშნავს, რომ ეკონომიკის გახსნა ძალიან მნიშვნელოვანია, თუმცა ეს უნდა მოხდეს ეტაპობრივად ეპიდემიის რისკების ან ეპიდემიის განახლების რისკების და გარკვეული უსაფრთხოების ზომების გათვალისწინებით. „საჭიროა გარკვეული ავტომატური ფისკალური სტაბილიზატორების ამოქმედება. მაგრამ ამას გარდა, საჭიროა სიფრთხილე, წინდახედულება, უნდა გვახსოვდეს რას მიაღწია საქართველომ – ზომიერ მშპ-ს, სტაბილურობას და ნდობას. ვფიქრობ, ნდობა ძალიან მნიშვნელოვანია გაჯანსაღებისთვის. რაც შეეხება მონეტარულ პოლიტიკას, პირველ რიგში, განვიხილავდი ლიკვიდურობის პრობლემებს კომერციულ ბანკებში, თუმცა უარს ვიტყვით მსხვილ მონეტარულ სტიმულირებაზე, როგორცაა რაოდენობრივი შემსუბუქება (QE). ვიცი, რომ საქართველო საკმაოდ წარმატებულია, მაგრამ გარკვეული ტვირთები კვლავ რჩება, რომლებიც უნდა მოიხსნას. და მთელი პოლიტიკა მიმართული უნდა იყოს ნდობის გაზრდაზე კერძო სტრუქტურებთან მიმართებაში, ვინაიდან სწორედ ეს ფაქტორები გადანყვეტს, რამდენად სწრაფად მოხდება გაჯანსაღება“, – განაცხადა ლემუკ ბალცეროვიჩმა.

კორონავირუსის მიერ გამოწვეულმა კრიზისმა ყველას აჩვენა, რომ ზოგიერთი ლიდერი სხვა ლიდერებზე უკეთესად მუშაობს. Forbes-ის თქმით, მეთოდები, რომლებსაც მსოფლიო ლიდერები არსებული კრიზისის დასაძლევად იყენებენ, ბიზნესისთვისაც საინტერესო და გამოსადეგია. ეს მეთოდები კომპანიებს დაეხმარება ახალ რეალობასთან ადაპტირებასა და ბაზრის იმ წილის დასაკავებლად, რომლებიც შედარებით სუსტმა კონკურენტებმა გაათავისუფლეს. ლიდერებს ხშირად უკეთესი მომავლის იმედი რეალობის სწორად აღქმის უნარს უკარგავს. ეს ბუნებრივია, თუმცა მსგავსი კრიზისის პირობებში ეს მიდგომა კომპანიებისთვის მეტად სარისკოა.

Forbes წერს, რომ ბიზნესლიდერებმა წინააღმდეგობა უნდა გაუწიონ საკუთარ თავში ისეთ გრძნობებს, როგორცაა, ბრაზი, რეალობის უარყოფა და არარაციონალურობა. Covid 19-ის პანდემიის პირობებში საუკეთესო სტრატეგია რეალობის აღიარება და თვალის გასწორებაა. ბიზნესლიდერები არ უნდა გაექცნენ სიმართლეს და რაციონალურად შეაფასონ ის რეალობა, რომლის წინაშეც კომპანია დგას. რეალობის გაანალიზების შემდეგ აუცილებელია სტრატეგიის ჩამოყალიბება და მისი დაუყოვნებლივ აღსრულება. რაც უფრო სწრაფად ვაფიქსირებთ შეცდომას, მით უფრო სწრაფად შეგვიძლია მისი უარყოფითი შედეგების გამოსწორება.

საკონსულტაციო კომპანია „TBC Capital“-ის შედარებით ოპტიმისტური სცენარის მიხედვით მოსალოდნელია, რომ 2020 წელს საქართველოს ეკონომიკა გაიზარდოს 1.7-2.5% ფარგლებში. იმავე კომპანიის სტრესული სცენარის თანახმად: მშპ-ის ზრდის პოზიტიურ პარამეტრებზე დაბრუნება შესაძლებელია მხოლოდ მეოთხე კვარტალში, ზოგადად კი საქართველოს ეკონომიკა 2020 წელს რეცესიის მდგომარეობაში აღმოჩნდება.

დღეისათვის წამყვან და ავტორიტეტულ ექსპერტებსაც კი უჭირთ მაღალი სიზუსტით განსაზღვრონ მოსალოდნელი შედეგების სიმძიმე და რეალური შედეგები ყველა შესაძლო პარამეტრში. ისინი შემოიფარგლებიან მხოლოდ მრავალდონიანი სცენარების ვარაუდებით, რადგან კორონავირუსული პანდემიის შედეგად ეკონომიკურმა საქმიანობამ მრავალ დარგში განიცადა დარტყმა.

„TBC Capital“-ის ოლონდ სტრესული სცენარი ასეთია: საქართველოში ზაფხულის სეზონის მნიშვნელოვანი დანაკარგები გამოიწვევენ ტურიზმისგან შემოსავლის დაახლოებით 50%-ი დანაკარგს (დოლარში). ხოლო ტურიზმიდან, საქონლის ექსპორტიდან, ფულადი გზავნილებიდან, პირდაპირი უცხოური ინვესტიციიდან და იმპორტიდან მთლიანი ჯამური ზარალი იქნება დაახლოებით 450 მილიონი აშშ დოლარი. იმ კომპანიებისთვის, რომლებიც ტურიზმთან დაკავშირებულ საქმიანობას ეწევიან (რესტორნების ჩათვლით), საქართველოს მთავრობამ ქონების და საშემოსავლო გადასახადის გადახდა გადაავადა. მთელი საქართველოს მასშტაბით სასტუმროები, რომელთა მო-

ცულობა 4-დან 50 ნომრამდეა, მიიღებენ საბანკო სესხის პროცენტის 6-თვიან თანადაფინანსებას. ქვეყნის მასშტაბით, ეს პროექტი მოიცავს დაახლოებით 2,000 სასტუმროს, რომლებიც პანდემიის შედეგად შესაძლებელია განიცდიან მნიშვნელოვან ფინანსურ ზარალს. სამწუხაროდ, ნაწილს არ ეყოფა საკმარისი რესურსი და ძალა, ცოდნა და პროფესიონალიზმი იმისათვის, რომ გადარჩეს და გახდეს სხვაზე უკეთესი. ამავდროულად, როგორც წესი, მძიმე სიტუაციებში გადარჩებიან და იმარჯვებენ მხოლოდ პროფესიონალები.

ასე რომ, თუ დავენდობით მათ პროგნოზებს, დიდი იმედები არ უნდა დავამყაროთ იმაზე, რომ უახლეს ვადებში ტურიზმი ხელს შეუწყობს სარესტორნო ბიზნესის სწრაფ ნამონევის, ამავდროულად მალე გახდება ცნობილი, რომ ბრძოლა გადარჩენისთვის გრძელდება. უფრო მეტიც, გრძელვადიანი სტატისტიკა გვიჩვენებს, რომ რთულ გარემოში ახლადგახსნილი რესტორნების 70-დან 90%-მდე ერთ წელიწადში იხურება. და ამის მიზეზი ის ხდება, რომ მეპატრონეებმა ვერ გაითვალეს საკუთარი შესაძლებლობები, გადაიტვირთვეს სესხებით, აირჩიეს წარუმატებელი ლოკაცია, მოახდინეს გაუმართებლად ჭარბი ინვესტირება, ან ძალიან ძვირად იქირავეს სათავსოები და ა.შ. ხოლო ფორსმაჟორულ სიტუაციებში, როგორიცაა ამჟამად, ობიექტები ხშირ შემთხვევაში იხურებიან უფრო სწრაფად, ვიდრე ჩვეულებრივ. უკვე დღეს, იმისათვის, რომ გადარჩენ და ხელი შეუწყონ თავიანთ ბიზნესს, საქართველოში, ისევე როგორც სხვა ქვეყნებში, ზოგიერთი რესტორანი აქტიურად ჩაერთო კერძების მინოდების სერვისში ან მუშაობს სპეციალური ფანჯრის საშუალებით take away (გაცემის) რეჟიმში. ამასთან, უნდა გვესმოდეს, რომ მხოლოდ მინოდების პრინციპით მუშაობა ყველა შემთხვევაში სრულად ვერ აანაზღაურებს ზარალს.

პრაქტიკაც მონიშნავს, იმისათვის რომ მიღწეულ იქნას კლიენტების ვიზიტების კომპენსაცია, მინოდება უნდა გაიზარდოს და გადააჭარბოს 6-7 ჯერ, ტექნიკურადაც ეს არ არის ადვილი, რადგან ინფრასტრუქტურულადაც სასწრაფოდაა საჭირო მომზადება – ეს კი შეკვეთების ოპერატორებია, გაცემის პერსონალი და კურიერებიც და საკვების შეფუთვის მასალებიცაა. გარდა ამისა, ტრადიციულ რესტორნებს მოუწევთ კონკურენცია გაუწიონ სწრაფი კვების ობიექტების საჭმლის მინოდების სამსახურებებს, რომლებსაც საკმაოდ კარგად აქვთ მოწესრიგებული მომხმარებელთა მომსახურების მექანიზმი.

ამასთან, ასეთი შესაძლებლობა, როგორც ერთ – ერთი გამოსასვლელი, საშუალებას აძლევს რესტორანს რეაგირება მოახდინოს არსებულ ვითარებაზე და გადარჩეს, როცა სხვა შეიძლება გაკოტრდეს კიდევ. რა თქმა უნდა, ამისათვის დიდი ძალისხმევაა საჭირო, მომხმარებელთა მოთხოვნილების შესწავლა და სამენარმეო ფხიანობა. ასევე, შეიძლება აზრი ჰქონდეს იმას, რომ ქართველმა რესტორატორებმა ინტერნეტით შეისწავლონ იმ უცხო ქვეყნის გამოცდილება, რომლებშიც უკვე ახალ ვითარებაში, პანდემიის ფონზე მოხდა მინოდების ბუმი, რადგან კორონავირუსის პირობები ადამიანებს უნერგავენ მიტანილი საჭმლის გემოს და კურიერული მომსახურება იძენს პოპულარობას კარანტინისა და პანდემიით გამონეული შიშების გამო.

როგორ უნდა გადარჩეს ბიზნესი პანდემიის პირობებში – კვების ობიექტების მფლობელებმა რამდენიმე პუნქტიანი გეგმა შეიმუშავეს. მოითხოვენ, თანამშრომლებს, სახელმწიფომ, ხელფასის 50% გადაუხადოს, მოახდინოს სარესტორნო ბიზნესისთვის ალბუელი პროცენტის სუბსიდირება და გაუწიოს შეღავათი კომუნალურ გადასახადებში. როგორც სექტორის წარმომადგენლები აცხადებენ, გაზაფხულის შემდეგ, 28 ნოემბერის დადგენილებით მიღებული აკრძალვები, მათთვის დამლუპველია და ისინი მიტანის სერვისით აუცილებელ ხარჯებსაც ვერ დაფარავენ. კაფე-ბარებისა და რესტორნების ხელმძღვანელებმა მიმართვა პრემიერ-მინისტრს გაუგზავნეს.

როგორ აარიდოს ბიზნესმა თავი მასობრივ დათხოვნებს და გვერდში დაუდგეს თანამშრომლებს, ამავე დროს დაიცვას კომპანიის მომავალი? როგორ შეინარჩუნოს შემოსავალი მომხმარებლის

შემცირებული მოთხოვნის ფონზე, ასეთი გამონვევების დროსაც კი კრიზის მენეჯმენტის უკვე კარგად გამოცდილი წესები მოქმედებს.

პირველი, ორგანიზაციები, რომლებიც კრიზისს ეფექტურად უმკლავდებიან, მისი გადავლის შემდეგ უფრო ძლიერი რეპუტაციითა და ძლიერი ურთიერთობებით დაბრუნდებიან ბაზარზე. მიზნობრივი აუდიტორიები – თანამშრომლები, პარტნიორები, მომწოდებლები, მომხმარებლები, სტეიქჰოლდელები – ეძებენ გამჭვირვალობას, სიცხადეს და რეგულარულ კომუნიკაციას. მაშინ როცა ბიზნესი პრობლემის გადაჭრის გზებს ეძებს, უნდა იცოდეს, რომ ნამდვილად არავინ ელოდება მათგან ყველაფერზე პასუხის ქონას. რაც მთავარი და მნიშვნელოვანია, არის მესიჯის, ფაქტების, კორპორატიული ქმედებებსა და განვითარებებზე სიახლეების კომუნიკაციის უწყობა და მუდმივობა.

მეორე, მომზადება, რჩება ყველაზე მნიშვნელოვან რგოლად კრიზისში უწყვეტი რეპუტაციით ნავიგაციისათვის. სცენარების დაგეგმა, COVID-19-ის მოკლე დროის ეფექტი და გრძელ ვადაში – უკან დაბრუნების სტრატეგია არის კრიტიკული იმისთვის, რომ ბიზნესი, არა მხოლოდ, გადაურჩეს კრიზისს, არამედ უკან დაბრუნების შემდეგ სწრაფად დაუბრუნდეს ნორმას და გააგრძელოს განვითარება. გაურკვევლობის დონე ამ შემთხვევაში ნიშნავს, რომ ბიზნესს მოუწევს უპასუხოს სწრაფად ცვალებად გარემოს მათ ირგვლივ, მაგრამ ეს არ ნიშნავს, რომ მათ არ შეუძლიათ სცენარების დაგეგმა. საჭიროა უწყვეტად ფასდებოდეს რისკები და ცხადი იყოს, რომ ისინი აკეთებენ ყველაფერს, რაც შეუძლიათ.

დასკვნა

COVID 19-ის პანდემიით გამოწვეული კრიზისის მიერ ქვეყნის ეკონომიკასა და ადამიანების კეთილდღეობაზე მიყენებული ზიანი ჯერ კიდევ მზარდია. სახელმწიფოების მხრიდან ადამიანთა სიცოცხლის გადარჩენის და პანდემიის გავრცელების პრევენციისთვის გატარებულმა ზომებმა – მათ შორის, საზღვრების ჩაკეტვამ, ქალაქებს შორის მოძრაობის აკრძალვამ, საგანგებო მდგომარეობის გამოცხადებამ და ეკონომიკური საქმიანობის შეზღუდვამ, – მნიშვნელოვანი დარტყმა მიაყენა მსოფლიოს ქვეყნების ეკონომიკურ განვითარებას. სხვადასხვა საერთაშორისო ორგანიზაციის დასკვნით, 2020 წელს გლობალური ეკონომიკა მკვეთრად შემცირდება, 3%-ით მაინც, რაც 2008-2009 წლების გლობალურ კრიზისზე უფრო ცუდი მაჩვენებელია. რაც შეეხება საქართველოს მთლიანი შიდა პროდუქტის რეალურ ზრდას, ნავარაუდევია, რომ 2020 წლისთვის ადგილი ექნება რადიკალურ შემცირებას და ის -4.0%-ით დაეცემა. გასული ათწლეულების განმავლობაში გამოიკვეთა უკვე მესამე სერიოზული გლობალური ეკონომიკური კრიზისი, მაგრამ არასდროს, თანამედროვე მსოფლიო ისტორიაში პანდემიას არ გამოუწვევია ამდენად ფართომასშტაბიანი კრიზისული მოვლენები. ამ მხრივ საქართველოს ეკონომიკაში მოსალოდნელი სიტუაციისა და ტენდენციების ზუსტი პროგნოზირება ნაადრევია. ეს შესაძლებელი გახდება მხოლოდ რამდენიმე თვეში, ოფიციალური მონაცემების საფუძველზე.

ლიტერატურა:

1. **ჟურნალი „ფორბსი“**, მაისის ნომერი
2. **დევიდ ჰო, ჟურნალისტი**, თარგმანი მომზადებულია ACCA-ის წევრი „Accounting and Business Magazine“-ის ნებართვით
3. **მზია გიგუაშვილი**, „პანდემია და ეკონომიკური კრიზისი. რას ველოდით სარესტორნო ინდუსტრიაში?“,
4. **ანუკი ცხოვრებაძე**, კრიზისის მენეჯმენტი პანდემიის დროს.

WHAT IS THE BUSINESS LIFE LIKE IN THE STANDING OF COVID-19 AND WHAT WILL THE BUSINESS BE LIKE TOMORROW?

Nino Maziashvili

Doctor of Economics,
Associate Professor at New Higher education Institute

Abstract

The aim of the article is to analyze the problems faced by businesses in the pandemic period. Covid-19 has fundamentally transformed the role of the business and the methods of doing it. Today, in the current standing of pandemic, we see a sharp impact of technology on the society and the business agenda, which is a prerequisite for some important aspects of doing business to change forever, and it is most probably unlikely that it might return to the pre-crisis status quo. The COVID-19 pandemic has forced small and medium-sized audit firms to rethink and reconsider the principles of working with clients – changing the way they would operate in the future.

How can a business avoid mass layoffs and stand side by side with employees while protecting the future of the company? How to maintain revenue in the face of the reduced customer demand? In the first place, the organizations that deal with the crisis effectively will return to the market with a stronger reputation and stronger relationships after its transition. Second, training remains the most important link in navigating a crisis with an unshakable reputation.

Key words: pandemic business environment, post-crisis stages, fiscal and financial policy, tax protection

1. Introduction

Covid-19 not only changed the behavior, the attitudes and the daily rhythm of the society, but also fundamentally transformed the role of the business and the methods of doing it. The environment we had before the virus and the one we are having today are fundamentally different. The scale of the crisis caused by Covid-19 has reached the mark to high, but it is impossible to accurately assess the impact of the pandemic on business because we do not know where it peaks and when it will peak. Today we can only say with certainty that the crisis has affected all industries, fields or directions and, unfortunately, uncertainty in business today is more than certain expectations.

Nevertheless, the problems faced by businesses in the pandemic are already well known. The company „PricewaterhouseCoopers Georgia“ (PwC Georgia) conducted a survey, according to which more than one of 10 companies had to reduce the number of employees, and every fifth company – to lay off employees on unpaid leave.

2. Analysis of the main research material

In the sectoral terms, business activities were suspended by 66% of the hotel and catering sector, by 57% of the trade sector, by 53% of the construction sector and by 50% of the other services sector. And most of the

representatives of the manufacturing and agricultural sectors stopped or reduced the volume of production. Due to the specifics of its activities, the ICT sector has been able to adapt to the new reality most easily.

The most affected sector during the pandemic is the hotel and the restaurant business, 78% of which reported a reduction in the revenue of more than 50%. It is followed by the transportation and the warehousing sector (69%), other services (68%) and the trade (66%). About 40% of the companies operating in the agricultural and the manufacturing sectors reported revenue reductions of more than 50%, which is relatively low compared to other sectors. Only 5% of businesses did not have revenue cuts in March and April 2020. According to the company size, according to the survey of the respondents, the decrease in the revenue by more than 50% mostly affected micro self-employed (69%), followed by micro (2-9 employees) companies (64%), followed by small companies (60%), medium-sized companies (54%) and finally large companies (52%).

The analysis of the survey results shows that 27% of the surveyed companies had to fully (100%) lay off employees. The lowest staff reductions were observed in the agriculture, ICT and manufacturing sectors, while the highest in hotels and restaurants (46%), other services (40%) and transportation and warehousing (28%). As for the professions of dismissed employees, most employees were dismissed from the position of sales and services (38.7%), followed by business and administration (10.5%), construction (10%), manufacturing and processing (8.3%), and transportation (8.1%).

The current work process of the business can be conditionally divided into internal and external factors. From the internal factors we can single out several key issues: How has the business work environment changed and what type of skills have become necessary? What is the vision of the business and the future, of creation and development of the new, so-called future services or goods? What measures and activities does the business have in pre-crisis, crisis and post-crisis stages? Today, in the current standing of pandemic, we see a sharp impact of technology on the society and the business agenda, which is a prerequisite for some important aspects of doing business to change forever, and it is most probably unlikely that is might return to the pre-crisis status quo.

In terms of the external factors, the business is fully dependent on the steps taken by the government to implement the measures taken in order to support the business. In Georgia, as in the entire world, the scale of measures is growing and provides many benefits: easing business taxation, reducing tax rates, deferring or temporarily abolishing taxes (so-called tax holiday), including access to business grants or government loans and grants, temporary support for the unemployed and the self-employed, etc.

Overall, the package known as Covid-19 Incentive includes two important points: the fiscal side and the financial side. In recent years, the stated goal of the government of Georgia is to develop a tax policy that will serve to increase local and foreign investment in the country, to promote business start-up and development, and to provide the most attractive and favorable tax environment.

It should be noted that during the Covid-19 pandemic, the government of Georgia provided for the injected tax protection in order to save the businesses, and announced application of the significant measures in the post-crisis sector. However, the government sensitivity and the pragmatism towards business may sometimes be delayed and / or insufficient. For example, this refers to the scale and the period of the tax breaks imposed.

Taking into account the conditions of the Covid-19 pandemic, the main task of the government is to mitigate the already received strikes and those, which are going to be received, in both short- and long-term vision. The government needs to ask the right questions, to provide for the right emphasis, and to make both

operational and strategic decisions, because chaotic decisions, whether at the individual, the organizational, or the public level, may do more harm than good.

The Organization for Economic Co-operation and Development (OECD) has conducted the survey – on changes in tax policy measures by the countries in response to the current challenge – the pandemic. In the framework of the survey the data from more than 100 countries have been analyzed and all the steps taken by the governments in order to protect businesses in response to the Covid-19 crisis have been identified. The responses reflect information on the steps taken by the governments in terms of the fiscal policy as of April 2020. How well do the measures taken against the Covid-19 crisis serve to save the business? How legitimate is the pathos of the business as well as the demand – to refer to important and radical measures on behalf of the government?

Georgian business (including business associations) has a feeling that the measures taken by the government are a drop in the ocean, as evidenced by the multi-algorithmic steps taken by developed countries. In the short run, it is important for the government to ensure business liquidity and the ability to retain jobs as much as possible. To be more precise, in terms of the social responsibility, in the short run the business will retain its workforce, while in the long run the work environment as well as the skills and the abilities will inevitably change, which will inevitably lead to significant changes in employment, as we have already mentioned. Consequently, at this stage, the government should re-evaluate fiscal policy to enable businesses to alleviate their injuries, and time will tell how long the healing process will last.

During the pandemic, information technologies played a special role in saving the business, including the so-called cloud technology. Cloud technology is not new, it has been created for about 20 years and is widely used in the world. Cloud turned out to be one of the major technological solutions that facilitated the operation of the business during the pandemic period.

Georgian accounting and managerial accounting program „Balance“ is also cloud technology. The balance sheet is fully capable of accounting for sales, inventory management, construction and production accounting. The program has a cashier interface called Posy. Important functionality for a specific field is also designed. For example, plan-fact analysis for construction, prescription accounting for production, simplified bill processing for trade, etc. Balance Live Customer Service has a built-in app that allows the support team to be online every business day from 9am to 6pm. According to the users, this form of support is much more flexible and efficient than e-mails and phone calls.

The COVID-19 pandemic has forced small and medium-sized audit firms to rethink and reconsider the principles of working with clients – changing the way they would operate in the future. This article was originally published in May 2020 in the Chinese Edition of the Magazine Accounting and Business. The COVID-19 pandemic has affected all parts of the life. Offices have been closed and now many more people have been working remotely than ever before. Large-resource corporations and large-scale accounting firms have responded quickly, although the impact on SMEs is still unclear.

„We are investing in the communication system such as Velox. By downloading this app to your mobile phone, we will be able to communicate with clients from anywhere“. „Because of the nature of the auditor’s business, it is often necessary to reach out to the client. Most SMPs I have information about use the audit software“, – said Alan Chang, the Founder and the Managing Director of OA Assurance. „Thus, in the case of SMPs, it is still possible to get a job without the presence of the personnel in the office“. In such cases, Chang recommends switching to a digital form of relationship. „Use the grants provided by the state and convert your business processes into digital format. It is also a good time for companies to take care of improving the skills of their employees“, – he said. „Where there is a crisis, there is an opportunity as well“.

„We recommend retail customers to introduce online trading in order to successfully sell their products“, he stated. „Now we recommend the introduction of the cloud-based software“. His main advice to clients in the field of the hospitality, food and beverage and retail sectors is to maximize the cash flow. This may also mean that he advises the firms that have almost ceased to operate in the given situation to ask employees to take their annual paid leave during this period and then non-paid leave as well. He also offers to negotiate with the landlords, the suppliers and the banks. „Ask for a price reduction. They may be in a similarly difficult situation, and doing so may be an opportunity for them to sell a product or service“, he said. „One of the things I strongly advise them is not to stop advertising and promoting their products or services, the public should know that they exist and should be aware of what the different companies can offer them“, – Chang proposed.

According to Polish reformer **Leszek Balcerowicz**, when talking about economics in the context of the pandemic, one must distinguish between its short-term and long-term consequences. „Short-term results are already in sight – an economic downturn, among them in Poland and Georgia as well. The issue is not the pandemic itself, but the policy response to the pandemic, including isolation measures and other goods, such as a sharp decline in demand from the part of the tourism customers“, – he stated. Balcerowicz notes that opening up of the economy is very important, although this should be done step by step considering the risks of the epidemic or the risks of the epidemic renewal and the certain security measures. „It is necessary to activate certain automatic fiscal stabilizers. But in addition, we need to be careful and prudent, and we must remember what Georgia has achieved – a moderate GDP, stability and confidence. I think trust is very important for recovery. As for monetary policy, I would first discuss liquidity problems in commercial banks, although I would refuse major monetary stimulus such as quantitative easing (QE). I know that Georgia is quite successful, but there are still some burdens that need to be removed. And the whole policy should be aimed at increasing trust in private institutions, because it is these factors that determine how quickly recovery will take place“, – said Leszek Balcerowicz.

The crisis caused by the coronavirus has shown everyone that some leaders work better than other leaders. According to Forbes, the methods applied for by world leaders in order to overcome the current crisis are also interesting and useful for the business. These methods will help the companies to adapt to new realities and to capture the market share that has been released by the relatively weak competitors. The leaders often lose hope for a better perception of reality in the hope of a better future. This is natural, but in a crisis like this, this approach is very risky for the companies to take on.

Forbes writes that business leaders need to resist feelings such as anger, denial of reality, and irrationality. The best strategy in the Covid 19 pandemic is to recognize reality and to face it. The business leaders should not run away from the truth and shall rationally evaluate the challenge that the company is facing. After analyzing that reality, it is necessary to formulate a strategy and to implement it immediately. The faster we fix the mistake, the faster we can improve its negative consequences.

According to the relatively optimistic scenario of the consulting company **TBC Capital**, the Georgian economy is expected to grow in the range of 1.7-2.5% in 2020. According to the stressful scenario of the same company: GDP growth can return to positive parameters only in the fourth quarter, and the Georgian economy in 2020 in general finds itself in a state of recession.

As of today, even leading and authoritative experts find it difficult to determine with high accuracy the severity of the expected results and the actual results in all the possible parameters. They are limited to the assumptions of multilevel scenarios, as economic activity has been hit in many areas as a result of the coronavirus pandemic.

But the stressful scenario for TBC Capital is the following: Significant losses during the summer season in Georgia will result in a loss of about 50% of revenue from tourism (in USD). For the companies involved in tourism (including the restaurants), the government of Georgia has deferred the property and the income taxes, with hotels ranging from 4 to 50 rooms throughout Georgia receiving 6-month bank loan co-financing. This project involves about 2,000 hotels that could suffer significant financial losses as a result of the pandemic. Unfortunately, some do not have enough resources and strength, knowledge and professionalism to survive and become better than others. At the same time, only professionals usually survive and win in the difficult situations.

Thus, if we rely on their predictions, we should not have high hopes that tourism in the nearest future will help the restaurant business to grow rapidly, at the same time, it will soon become known that the fight for survival still goes on. Moreover, long-term statistics show that 70 to 90% of newly opened restaurants close down in a difficult environment in one year. And the reason for this is that the owners could not assess properly their own capabilities, were overburdened with the loans, chose the unsuccessful location, made a faulty excess investment, or rented storerooms too expensive, and so on. And in the force-majeure situations like the present one, objects often close down faster than usual. Already today, in order to survive and promote their business, in Georgia, as well as in other countries, some restaurants are actively involved in the delivery service or work through a special window in take away mode. However, we must understand that working based on the principle of delivery only in all the cases cannot fully compensate for the loss.

The practice also shows that in order to compensate for the customer visits, delivery must be increased and exceeded 6-7 times, technically this is not easy either, as infrastructurally urgent training is required – these include booking operators, delivery staff and couriers, and buying food packing materials. In addition, traditional restaurants will have to compete with the fast-food catering services that have a fairly well-regulated customer service mechanism.

However, such an opportunity, as one of the outputs, allows the restaurant to react to the current situation and to survive when others may even go bankrupt. Of course, this requires a lot of effort, study of the consumer needs and entrepreneurial flexibility. It may also make sense for Georgian restaurateurs to explore online the experiences of the foreign country in which a delivery boom has already taken place amid a new pandemic, as the conditions of the coronavirus instill in people the taste of the food delivered, and the courier services are gaining popularity due to the quarantine and the pandemics.

How to survive a business in the conditions of the pandemic – Food business owners have developed a multi-point plan. The demand that the employees should be paid 50% of their salary by the state, that the interest of the loan taken for the restaurant business should be subsidized, and the utility payment allowances should be provided. According to the representatives of the sector, after the spring, the bans adopted by the Decree as of November 28 are disastrous for them and they will not be able to cover the necessary expenses with the delivery service. The heads of cafes and restaurants sent an appeal to the Prime Minister.

How can a business avoid mass layoffs and stand side by side with employees while protecting the future of the company? How to maintain revenue in the face of the reduced customer demand, even in the face of such challenges, already well-experienced rules of the crisis management apply.

In the first place, the organizations that deal with the crisis effectively will return to the market with a stronger reputation and stronger relationships after its transition. Target audiences – employees, partners, suppliers, customers, stakeholders – seek transparency, clarity and regular communication. While businesses are looking for ways to solve a problem, they should know that no one really expects them to have a response to everything. What is the main thing and of utmost importance – is the steadfast and constant

communication of news, messages, facts, corporate actions and developments.

Second, training remains the most important link in navigating a crisis with an unshakable reputation. Scenario planning, COVID-19 short-term effect, and long-term return strategy are critical to ensure that businesses not only survive the crisis, but return to normal standing quickly and continue to grow after returning. The level of uncertainty in this case means that businesses will have to respond to the rapidly changing environment around them, but that does not mean they cannot plan scenarios. You need to constantly evaluate the risks and be clear that they are doing everything they can.

3. Conclusion

The damage caused by the pandemic crisis of the COVID-19 to the country's economy and the human well-being is still increasing. The measures taken by the states in order to save lives and to prevent the spread of pandemics – including closing borders, banning traffic between the cities, declaring a state of emergency and restricting the economic activity – have dealt a significant blow to the economic development of the countries around the world. According to the various international organizations, the global economy will shrink sharply in 2020, by at least 3%, which is worse than the global crisis of 2008-2009. As for the real growth of Georgia's GDP, it is expected that by 2020 there will be a radical decline and it will fall by -4.0%. The third serious global economic crisis has erupted in the past decades, but never before in the modern world has a pandemic caused such a large-scale crisis. In this regard, it is too early to accurately predict the expected situation and trends in the Georgian economy. This will be possible in just a few months, based on the official data.

References:

1. Forbes Magazine, May issue
2. David Ho, Journalist, translation prepared with the permission of Accounting and Business Magazine – member of ACCA
3. Mzia Giguashvili, „Pandemic and Economic Crisis. What can we expect in the restaurant industry?“
4. Anuki Tskhovrebadze, Crisis Management during the Pandemic

მცირე ბიზნესის როლი COVID 19-ის გამოწვევების პირობებში

მაია გელაშვილი

ეკონომიკის დოქტორი,
ახალი უმაღლესი სასწავლებლის ასოცირებული
პროფესორი

აბსტრაქტი

ეკონომიკის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ელემენტი და ყველაზე აქტიური ფორმა მცირე ბიზნესის განვითარებაა. მიუხედავად ბოლო წლებში მცირე მენარმეობრივი აქტივობის გაძლიერებისა საქართველოს რეგიონებში მცირე ბიზნესის განვითარების ზრდის ტემპები, თანდათანობით ეცემა. პრობლემები გამოწვეულია ქვეყანაში არსებული მძიმე, სოციალ-ეკონომიკური მდგომარეობით, რომელსაც დაემატა პანდემიით გამოწვეული ზარალი და საბოლოოდ მოსახლეობის უდიდესი ნაწილი შიმშლის ზღვარზე აღმოჩნდა. საქსტატის მონაცემებით, დასაქმებულთა ჯამური რაოდენობა მცირე ზომის საწარმოებში ბოლო ხუთ წელიწადში 6,6%-ით არის შემცირებული.

მთავრობის ინიციატივით მცირე ბიზნესში დაწესდა დაბეგვრის შეღავათიანი რეჟიმი და გამარტივდა ფიზიკური პირების რეგისტრაცია, მაგრამ ამ გამარტივებამ პრობლემებიც წარმოშვა. კერძოდ, მცირე ბიზნესის დანაწესების მსურველებში აღმოჩნდა არაკვალიფიციური კადრი და ერთ წლამდე ვადაში გაკოტრებით ისევ იხურება. ამას ემატება მეორე გართულებული პრობლემაც, სანქციების არარსებობის გამო მენარმე რჩება რეგისტრირებულად, შედეგად კი უარყოფით სტატისტიკას ვიღებთ.

ამჟამინდელმა კრიზისმა აჩვენა, მთავრობის რეაგირება COVID-19-ის პანდემიაზე. კერძოდ, ხელისუფლება ეცადა ბიზნესის დახმარებას სხვადასხვა მექანიზმებით, თუმცა მცირედი და არაეფექტური შედეგით. დღეისთვის მცირე ბიზნესის სექტორი რთული პერიოდების წინაშეა. საფუძველს პანდემიის შედეგად მათი ბიზნესის დროებითი შეწყვეტა წარმოადგენს.

აღსანიშნავია ის ფაქტიც, რომ კრიზისამდეც პოლიტიკური სიჯიუტის და უკომპრომისობის შემთხვევებმა ქვეყანა ეკონომიკურ სტაგნაციაში მოაქცია. კვლავ იზრდება საგარეო ვალების ვალდებულებები. ვალის მომსახურება პრობლემა არ არის, როცა ქვეყანა მდგრადია და შემოსავალი გააჩნია. აღნიშნულიდან გამომდინარე, მნიშვნელოვნად მიმაჩნია ამ ვითარებაში ხელისუფლებისა და ბიზნეს სექტორის წარმომადგენლების თანამშრომლობა იმოქმედონ ერთობლივად, რათა გაუმკლავდნენ, როგორც ეკონომიკურ კრიზისს, ასევე პანდემიის შედეგად გამოწვეულ მოსალოდნელ საფრთხეებს.

ძირითადი სიტყვები: მცირე ბიზნესი, სტაგნაცია, ბაზრის სეგმენტი, ეკონომიკური მოდერნიზაცია, ინდივიდუალური მენარმე

ქვეყნის ეკონომიკაში ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ელემენტი და ყველაზე აქტიური ფორმა მცირე ბიზნესის განვითარებაა, რომელიც ამავე დროს ინოვაციური გადაწყვეტილებების კატალიზატორიცაა. მცირე ბიზნესის მენარმეთა ძირითად მახასიათებლად მისი მოქნილობა გვესახება, ვინაიდან ბაზარი მუდმივად ცვალებადია, შესაბამისად ბიზნესიც, რაც შეიძლება სწრაფად და მინიმალური დანაკარგებით უნდა მოერგოს ახალ პირობებს. აღნიშნულთან დაკავშირებით, მნიშვნელოვანია არსებულ მდგომარეობაში მცირე ბიზნესის დინამიკის და ანალიზის შესწავლა, რადგან

მათმა შეუსწავლელობამ არ გამოიწვიოს ეკონომიკური ზრდის შეფერხება და სტაგნაცია. შესაბამისად, ანალიზი გამოავლენს განვითარებისათვის ხელშემშლელ ფაქტორებს და შემდგომში საკუთარი თუ საერთაშორისო გამოცდილების საფუძველზე შემუშავდება მათი აღმოფხვრის გზები.

პროფესორ ი. მესხიას მიხედვით, „ბიზნესი არის დამოუკიდებელი, საკუთარი რისკით განხორციელებული საქმიანობა, რომელიც მიმართულია მოგების სისტემატურ მიღებაზე ქონების გამოყენების საქონლის გაყიდვის, სამუშაოს შესრულების ან მისი მომსახურების განევის გზით, იმ პირობის მიერ, რომლებიც დარეგისტრირებულნი არიან დადგენილი წესის თანახმად. [მესხია, 2011.:21]

პროფესორები გ. ადგიშვილი და რ. ასათიანი მიიჩნევენ, რომ მენარმეობა ცალკეული სუბიექტის ან სუბიექტთა ჯგუფის დამოუკიდებელი საქმიანობაა, რომლის მიზანია მატერიალური დოვლათის, ინტელექტის, ფასიანი მომსახურების წარმოება და რეალიზაცია და ამით მოგების მიღება. [ადგიშვილი, 1998:132]

აღსანიშნავია, რომ მცირე ბიზნესის განვითარება ნებისმიერი ქვეყნის ეკონომიკაში და, მათ შორის, განსაკუთრებით საქართველოში, ხელს უწყობს ეკონომიკური სისტემის გარდაქმნას, როგორც მაკრო, ისე მიკრო დონეზე, რადგან კერძო სექტორში წარმოებული საქონლისა და მომსახურების თითქმის ნახევარს და ახალი სამუშაო ადგილების 2/3-დან 3/4-მდე ქმნის მცირე ბიზნესი და ამით ამცირებს უმუშევრობის დონეს. [მცირე და საშუალო მენარმეობის პოლიტიკაზე 2010]. ამიტომ, სახელმწიფო ყოველთვის დაინტერესებული უნდა იყოს მცირე ბიზნესის განვითარებით. საქართველოს კანონმდებლობის საფუძველზე მცირე ბიზნესის კლასიფიკაციაში შედის ის საწარმო, რომელთა წლიური ბრუნვა 0,5 მლნ. ლარს აღემატება ოცი დასაქმებულით. რადგან მცირე ბიზნესი ეკონომიკური მოდელის წარმატების მაჩვენებელია, ამიტომ საქართველოს მთავრობამ მცირე მენარმეებს შეუქმნა ყოველმხრივ საშელავათო საგადასახადო პირობები. ბოლო წლებში მთავრობის ინიციატივით მნიშვნელოვანი რეფორმები გატარდა მცირე ბიზნესის წახალისებისა და ხელშეწყობის მიზნით და ცვლილება ძალაში შევიდა 2015 წლის 1 ივლისიდან. დაბეგვრის შეღავათიანი რეჟიმის შესახებ საგადასახადო 1%-იანი ტვირთი მცირე ბიზნესის მქონე 120 ათასამდე მენარმე ფიზიკურ პირს შეეხო. მართალია გადასახადების შეღავათებთან ერთად გამარტივებულია ფიზიკური პირების რეგისტრაციაც, მაგრამ ამ გამარტივებამ შესაბამისი პრობლემებიც წარმოიშვა. კერძოდ, მცირე ბიზნესის დაწყების მსურველების რაოდენობამ იმატა, რომელთაც არ გააჩნდათ სათანადო ცოდნა და უნარ-ჩვევები იმისა, რომ რეალურად მზად ყოფილიყვნენ საბაზრო ურთიერთობისათვის, რადგან მცირე მენარმეებმა არამარტო უნდა შეავსონ ბაზრის სეგმენტი, არამედ უნდა გააძლიეროს კიდევ და გარკვეული როლი შეასრულოს ქვეყნის კეთილდღეობის დონის ამაღლებაში. აღნიშნული მდგომარეობიდან გამომდინარე, ვერ აკმაყოფილებს სტანდარტებს და შესაბამისად ერთ წლამდე ვადაში გაკოტრებით ისევ იხურება. ამას ემატება მეორე გართულებული პრობლემაც სანქციების არარსებობის გამო, მენარმე რჩება რეგისტრირებულად, ვინაიდან საგადასახადო სამსახურის გარეშე არ იხურება და სჭირდება გარკვეული თვეები. მესამე პრობლემად კი უარყოფით სტატისტიკას ვიღებთ, რადგან ბუნდოვანია აქტიური საწარმოების რიცხვი.

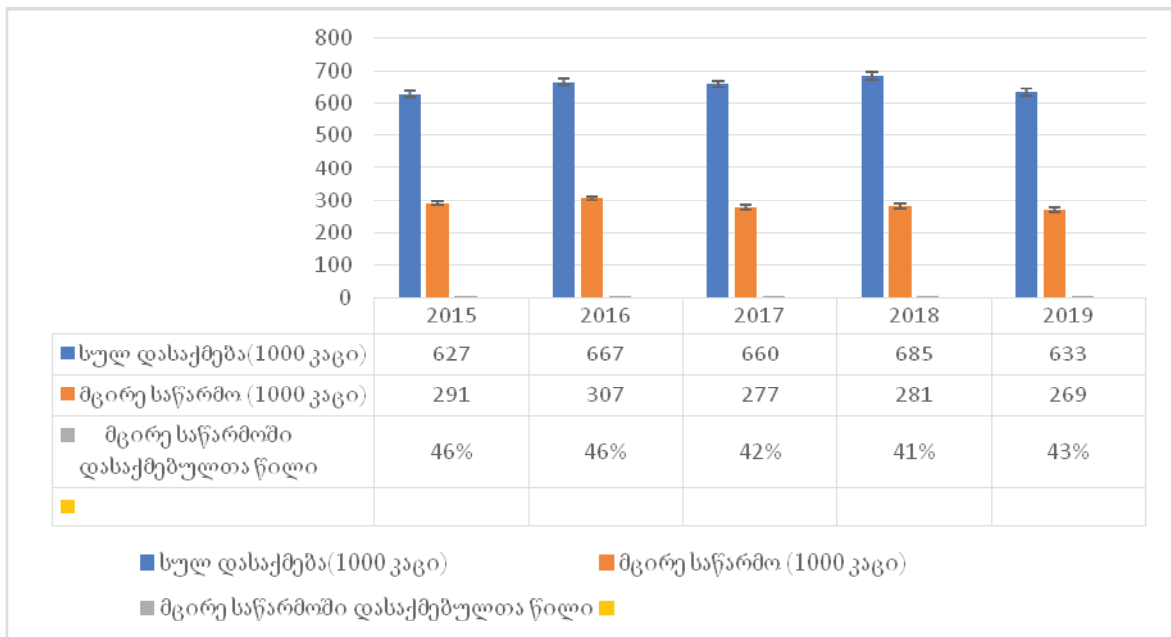
მიმდინარე ეტაპზე Covid-19-მა ეკონომიკაში ძირეულად გარდაქმნა ბიზნესის როლი. კრიზისის მასშტაბებმა უპრეცედენტო ნიშნულს მიაღწია. ხელისუფლების მთავარი ამოცანა სწორედ მიღებული და მისაღები დარტყმების შემსუბუქებაა, რადგან შესაძლოა იმაზე მეტი ზიანი მივიღოთ ეკონომიკაში ვიდრე ეს Covid-19-ით გვაქვს. გაურკვეველი საფრთხეების შედეგებს და დეტალურ შეფასებებს კი შევძლებთ მომდევნო ორი-სამი წლის შემდეგ. ამჟამინდელმა კრიზისმა აჩვენა, მთავრობის რეაგირება COVID-19-ის პანდემიაზე. კერძოდ, ხელისუფლება ეცადა ბიზნესის დახმარებას სხვადასხვა მექანიზმით, თუმცა მცირედი და არაეფექტური შედეგით. დღეისთვის მცირე

ლიკლომატია და სამართალი

ბიზნესის სექტორი რთული პერიოდების წინაშეა. მათი დიდი ნაწილი კრიტიკულ ვითარებაშია, ვერ ახერხებენ ძირითადად სესხის მომსახურებას, ხელფასების და გადასახადების გადახდას, და ა.შ. საფუძველს პანდემიის შედეგად მათი ბიზნესის დროებითი შეწყვეტა წარმოადგენს.

საქართველოში მენარმეები მცირე ბიზნესის განვითარებას სოფლის მეურნეობის მიმართულებაში ხედავენ. მათი აზრით, სანყის ეტაპს შიდა ბაზრის სამომხმარებლო საქონლით მომარაგება უნდა წარმოადგენდეს, თუმცა ხაზს უსვამენ სახელმწიფოს მხრიდან პასიურობას, რადგან ამ სფეროში მცირე ბიზნესის მნიშვნელოვანი შესაძლებლობები ცუდად გამოიყენება პრაქტიკაში. კერძოდ, ადგილობრივი წარმოებული პროდუქცია ჩანაცვლებულია იმპორტული საქონლით. აღსანიშნავია ისიც, რომ მცირე ბიზნესის განვითარების თვალსაზრით, მენარმე მცირე საწარმოების უმეტესობა შედარებით მარტივი და პრიმიტიულია. მაგრამ მდგრადი წვლილი შეაქვთ ინკლუზიური ეკონომიკური ზრდის უზრუნველყოფაში. ბოლო წლებში განსაკუთრებით აქტუალურია მცირე მენარმეობრივი აქტივობის გაძლიერება, თუმცა საქართველოს რეგიონებში მცირე ბიზნესის განვითარების ზრდის ტემპები, თანდათანობით ეცემა. პრობლემები გამოწვეულია ქვეყანაში არსებული მძიმე სოციალ-ეკონომიკური მდგომარეობით. ეკონომიკურ მდგომარეობას დაემატა პანდემიით გამოწვეული ზარალი, რომელმაც საბოლოოდ მოსახლეობის უდიდესი ნაწილი შიმშლის ზღვარზე აღმოაჩინა.

საქართველოში მცირე და საშუალო ზომის საწარმოები შეადგენენ ეკონომიკური სუბიექტების 99,7%-ს. მათგან 98,4%-170942 საწარმო მიეკუთვნება მცირე ზომის საწარმოებს, ხოლო 1,3% – 2258 – საშუალო ზომის. მცირე ბიზნესში მიუხედავად მთავრობის მიერ გარკვეული ღონისძიებების გატარებისა, ქვეყანა კვლავ იმავე გამოწვევების წინაშე დგას. საქსტატის 2019 წლის მონაცემების საფუძველზე, ბიზნესში მოქმედი 160 ათასი მოქმედი საწარმოდან 150 ათასი მცირე ბიზნესის სტატუსის მატარებელია, საწარმოების 2017 წლის მონაცემებით მცირე ზომის საწარმოების წილი დასაქმებაში 42%-ს შეადგენს, 2018 წელს-41%-ს, ხოლო 2019 წელს-მცირე ბიზნესში დასაქმებულთა რაოდენობა გაზრდილია 2%-ით და 43 პროცენტი შეადგინა. [www.geostat.ge, 2019]

წყარო: საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური

2019 წლის 1 თებერვლის მონაცემებით ეკონომიკაში მცირე ბიზნესის შემოსავლების წლიური ზრდის მაჩვენებელი 108,5076,5 მლნ.ლარს შეადგენდა და დასაქმებულთა დაახლოებით 50% წლის განმავლობაში 3000 ლარის შემოსავლას იღებდა.[სახ. 2020:13] ეს იძლევა გაძლიერების შესაძლებლობებს შექმნან სამუშაო ადგილები კრიზისულ სიტუაციებშიც კი და ნაწილობრივ აუნაზღაურონ ძირითადი შემცირების შედეგები.

აღსანიშნავია ის ფაქტიც, რომ კრიზისამდეც პოლიტიკური სიჯიუტის და უკომპრომისობის შემთხვევებმა ქვეყანა ეკონომიკურ სტაგნაციაში მოაქცია. მცირე ბიზნესის არათუ განვითარება, არამედ ინკლუზია ხდება, რომელიც ინსტიტუციურ მხარდაჭერას საჭიროებს. ქვეყნის ეკონომიკაში ამ რთული და მრავალმხრივი კრიზისული ვითარებიდან, სამწუხაროდ, უახლოეს მომავალში არ ჩანს პერსპექტივა პოლიტიკური, ეკონომიკური და კორონა ვირუსის დამთავრების. თითოეული მათგანი თავისებურ მუტაციას განიცდის და ვფიქრობ არ ხდება მოსახლეობის სასიკეთოდ. მიმდინარე 2021 წლის ბიუჯეტი გათვალისწინებულია 18.400 მლნ. ლარით. ზრდის ნაწილი კოვიდის ხარჯებს ეკუთვნის. გასტუმრება კი საგარეო ვალების აღებით იქნება გათვალისწინებული, რითაც 2021 წლის ბოლოსთვის ვალი 33.670 მლნ. ლარის ოდენობით დაგროვდება. ვალის მომსახურება პრობლემა არ არის როცა ქვეყანა მდგრადია და შემოსავალი გააჩნია. შესაბამისად, საქართველოსთვის ეს ვალდებულებები ეკონომიკური კრიზისის მომასწავებელია.

აღნიშნულიდან გამომდინარე, მნიშვნელოვნად მიმაჩნია ამ ვითარებაში ხელისუფლებისა და ბიზნეს სექტორის წარმომადგენლების თანამშრომლობა იმოქმედონ ერთობლივად, რათა გაუმკლავდნენ, როგორც ეკონომიკურ კრიზისს, ასევე პანდემიის შედეგად გამონეულ მოსალოდნელ საფრთხეებს.

ლიტერატურა:

1. ადგიშვილი გ.,ასათიანი რ., ეკონომიკური თეორია. თბ. 1998. გვ.132.
2. მესხია ი., ბიზნესის საფუძვლები თსუ, 2011. გვ.21
3. სამადაშვილი უ., დივერსიფიკაცია – საქართველოს ეკონომიკური ზრდის კატალიზატორი. თბ.,2016, გვ 45
4. სამადაშვილი უ., მცირე ბიზნესის განვითარების დინამიკა და შეზღუდულობის მიზეზები საქართველოში. საერთაშორისო სამეცნიერო კონფერენცია გლობალიზაციის გამონევეები ეკონომიკასა და ბიზნესში. თბ.1-2 ნოემბერი, 2019. შრომების კრებული (გვ, 342-350)
5. სახელმძღ. მცირე და საშუალო ბიზნესისთვის. ეკონომიკური პოლიტიკის კვლევის ცენტრი 2020 გვ,13
6. ევროკომისია 2010: დიალოგი „მცირე და საშუალო მენარმეობის პოლიტიკაზე“ აღმოსავლეთ პარტნიორობის მრავალმხრივი ფორმატის ფარგლებში (Dialogue on „SME Policy“ with regard to the multilateral framework of the Eastern Partnership
7. Горфинкель В.Я. „Малый бизнес“: учебное пособие – М.: КНОРУС, 2009, 336 с., стр. 219-220.
8. ქვეყნის დახასიათება მცირე ბიზნესის აქტის მიხედვით: საქართველო მსს პოლიტიკის ინდექსი აღმოსავლეთ პარტნიორობის ქვეყნები 2016 ევროპის მცირე ბიზნესის აქტის განხორციელების შეფასება. გვ.9.
9. საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური 2019– [www. geostat.ge](http://www.geostat.ge)
10. <https://www.interpressnews.ge>
11. eugeorgia.info/ka/article/501/
12. www.imedinews.ge

THE ROLE OF SMALL BUSINESS IN THE CONTEXT OF COVID 19 CHALLENGES

Maia Gelashvili

Associate Professor,
New Higher Education Institute

Abstract

Small business development is one of the most important elements and the most active form of the economy. Despite the strengthening of small entrepreneurial activity in the regions of Georgia in recent years, the growth rate of small business development is gradually declining. The problems are caused by the difficult socio-economic situation in the country which was compounded by the damage as a result of the pandemic and eventually the majority of the population faced the problem of hunger. According to Geostat, the total number of employees in small enterprises has decreased by 6.6% in the last five years. At the initiative of the government, a preferential tax regime was introduced in small businesses and the registration of individuals was simplified, but this simplification also caused problems. In particular, those who want to start a small business turn out to be unqualified staff and their businesses close down again with bankruptcy within a year. In addition, a second complicated problem appeared: due to the lack of sanctions, the closed down enterprises still remain registered and as a result we receive negative statistics.

The current crisis has shown the government responding to the COVID-19 pandemic. In particular, the government tried to help businesses through various mechanisms, however with small and ineffective results. Today, the small business sector is facing difficult times due to the temporary termination of businesses as a result of the pandemic.

It is noteworthy that even before the crisis, cases of political stubbornness and uncompromisingness led the country to economic stagnation. Foreign debt liabilities continue to rise. Debt service is not a problem when a country is sustainable and has income.

Therefore, in this situation, I consider it important that the government and the business sector work together to deal with both the economic crisis and the potential dangers posed by the pandemic.

Keywords: Small Business, Stagnation, Market Segment, Economic Modernization, Individual Entrepreneur

1. Introduction

One of the most important elements and the most active form in the country's economy is the development of small business, which is also a catalyst for innovative solutions. The main characteristic of small business entrepreneurs is its flexibility, as the market is constantly changing, the business must adapt to new conditions as quickly as possible and with minimal losses. In this regard, it is important to study the dynamics and analysis of small businesses in the current situation, as their ignorance may lead to stunted economic growth and stagnation. Accordingly, the analysis will identify the factors hindering development and the ways to eliminate them based on our own or international experience.

2. Presentation of the main research material

According to Professor I. Meskhia, „Business is an independent, risk-taking activity aimed at the systematic acquisition of profits through the sale of goods for the use of property, the performance of work or the provision of services by persons registered in accordance with established rules. [Meskhia, 2011.:21]

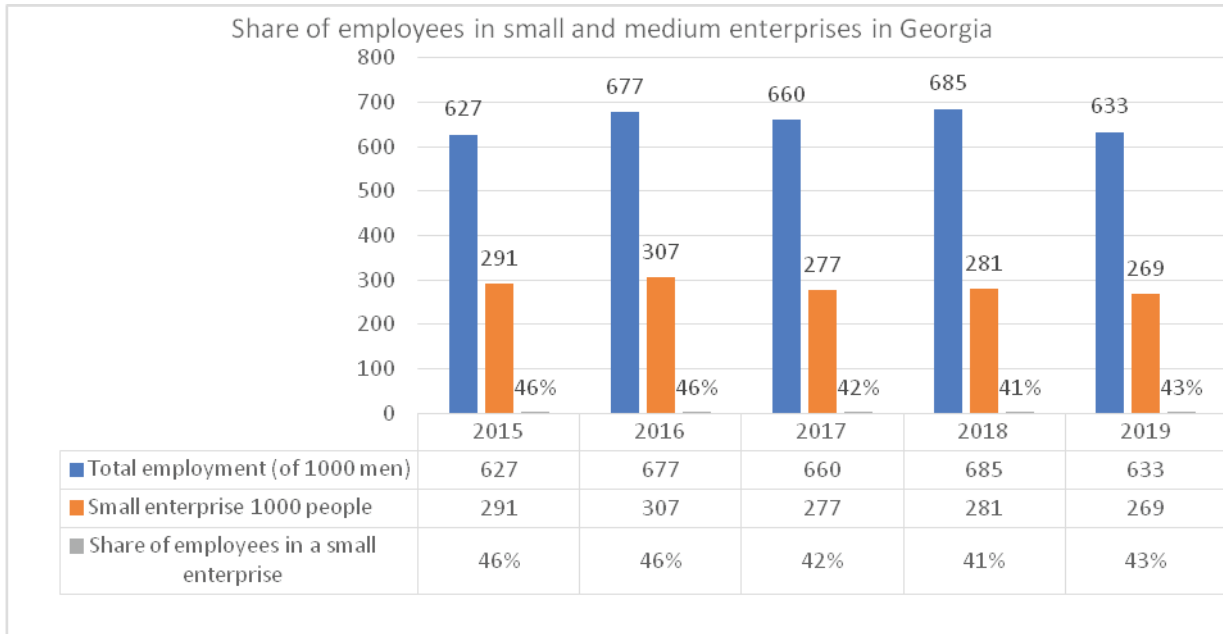
Professors G. Adeishvili and R. Asatiani believe that entrepreneurship is an independent activity of a separate entity or group of entities, which aims to produce and sell material wealth, intellect, paid services and thus make a profit. [Adeishvili, 1998: 132]

It should be noted that the development of small business in the economy of any country, especially in Georgia, contributes to the transformation of the economic system at both macro and micro levels, as it accounts for almost half of the goods and services produced in the private sector and creates 2/3 to 3/4 of new jobs and reduces the unemployment rate. [Small and Medium Entrepreneurship Policy 2010].

Therefore, the state should always be interested in small business development. According to the legislation of Georgia, the classification of small business includes those enterprises with more than twenty employees and with an annual turnover of 0.5 million GEL. As small business is an indicator of the success of the economic model, the Georgian government has created preferential tax conditions for small entrepreneurs. In recent years, significant reforms have been initiated by the government to encourage and promote small businesses, and the change went into effect on July 1, 2015. The 1% preferential tax regime affected up to 120,000 small business entrepreneurs. In addition to preferential tax regime, the registration of physical persons has also been simplified, but this simplification has also caused problems. In particular, the number of small business start-ups has increased, who did not have the proper knowledge and skills to be actually ready for the market, as small entrepreneurs not only have to fill the market segment, but also have to strengthen and play a role in raising the country's prosperity. Due to this situation, these start-up businesses fail to meet the standards and therefore close down again with bankruptcy within one year. In addition, there is another problem: due to the lack of sanctions, the entrepreneur remains registered after closure, as they do not close down officially without tax service and these formalities take several months. The other problem is the negative statistics, as the number of active enterprises is vague. At this stage, Covid-19 has fundamentally transformed the role of business in the economy. The scale of the crisis has reached an unprecedented level. The main task of the government is to mitigate the blows received and avoid expected, because they may cause more damage to the economy than Covid-19. We will be able to see the results of the uncertain threats and detailed assessments in the next two or three years. The current crisis has shown the government responding to the COVID-19 pandemic. In particular, the government tried to help businesses through various mechanisms, however with small and ineffective results. Today, the small business sector is facing difficult times. Most of them are in critical condition, unable to pay loans, salaries, taxes, etc. The reason is the temporary termination of the businesses as a result of the pandemic. Entrepreneurs in Georgia see the development of small businesses in the field of agriculture. According to their point of view, the initial stage should be the supply of consumer goods to the domestic market, although they emphasize passivity of the state, as significant small business opportunities in this area are poorly used in practice. In particular, locally produced products are replaced by imported goods.

It should also be noted that in terms of small business development, most of the small enterprises are relatively simple and primitive. But they make a sustainable contribution to ensuring inclusive economic growth. In recent years, the strengthening of small entrepreneurial activity is especially relevant. However, the growth rate of small business development in the regions of Georgia is gradually declining. The problems are caused by the difficult socio-economic situation in the country. The economic situation was compounded by the damage caused by the pandemic, which eventually caused most of the population facing starvation. Small and medium enterprises in Georgia make up 99.7% of economic entities. 98.4% -170942

of them belong to small enterprises, and 1.3% – 2258 – medium-sized enterprises. Despite some measures taken by the government in small businesses, the country still faces the same challenges. [www.geostat.ge, 2019] According to Geostat data from 2019, out of 160 thousand operating enterprises in the business, 150 thousand have the status of small businesses, according to the data of enterprises in 2017, the share of small enterprises in employment is 42%, in 2018 -41%, and in 2019 – the number of employees in small businesses has increased By 2% and amounted to 43 per cent. [www.geostat.ge, 2019]

Source: National Statistics Office of Georgia

3. Conclusion

According to the data of February 1, 2019, the annual turnover of small business income in the economy was 108,5076.5 million GEL and about 50% of employees were earning 3000 GEL during the year. 2020: 13] This provides empowerment opportunities to create jobs even in crisis situations and partially offset the consequences of major reductions. It is also noteworthy that even before the crisis, cases of political stubbornness and uncompromisingness plunged the country into economic stagnation. It is not small business development but inclusion that requires institutional support. From this difficult and versatile crisis situation in the country’s economy, unfortunately, there is no prospect of the end of the political, economic and corona virus crisis in the near future. Each of them undergoes its own mutation and I think it does not happen for the benefit of the population. The current budget for 2021 envisages 18,400 million GEL. Part of the increase consists of the Covid’s expenses. The budget will be accumulated through foreign debts which means owing 33.670 million GEL by the end of 2021. Debt service is not a problem when the country is sustainable and has income. Therefore, for Georgia, these commitments are the signs of economic crisis.

From my point of view, the cooperation between the government and the representatives of the business sector to act jointly to deal with both the economic crisis and the impending threats posed by the pandemic is important.

References

1. Adeishvili G., Asatiani R., Economic Theory. Tb. 1998. p.132.
2. Meskhia I., Fundamentals of Business TSU, 2011. p.21
3. Samadashvili U., Diversification – Catalyst of Georgia’s economic growth. Tb., 2016, p.45
4. Samadashvili U., Dynamics of Small Business Development and Reasons for Restrictions in Georgia. International Scientific Conference Challenges of Globalization in Economics and Business. Tb.1-2 November, 2019. Collection of works (pp. 342-350)
5. Manual for small and medium scale businesses. Economic Policy Research Center 2020, p, 13
6. European Commission 2010: Dialogue on SME Policy in the Multilateral Format of the Eastern Partnership (Dialogue on SME Policy) with regard to the multilateral framework of the Eastern Partnership
7. Горфинкель В.Я. „Small business“: educational skills – М .: KNORUS, 2009, 336 p., P. 219-220.
8. Country Characterization by Small Business Act: Georgia MSC Policy Index Eastern Partnership Countries 2016 European Small Business Act Implementation Assessment. P.9.
9. National Statistics Office of Georgia 2019– [www. geostat.ge](http://www.geostat.ge)
10. <https://www.interpressnews.ge>
11. eugeorgia.info/ka/article/501/
12. www.imedinews.ge

გადაუჭრელი პრობლემები სამართაშორისო ურთიერთობებში კოვიდ-19-მდე და კოვიდის პირობებშიც (გადაუჭრელი პრობლემა ჩრდილო-აღმოსავლეთ აზიის ქვეყნებში-„დოქდო“ და აშშ-ს პოზიცია)

ნანა ციხისთავი

ისტორიის დოქტორი,

ახალი უმაღლესი სასწავლებლის ასოცირებული პროფესორი

თამარ კოპალეიშვილი

ახალი უმაღლესი სასწავლებლის აფილირებული ასისტენტი

აბსტრაქტი

დოქდოს პრობლემა დიდი ხანია აწუხებს ორივე კორეას და პრობლემის მოგვარებას მოლაპარაკებების, მრგვალი მაგიდის ან სამეცნიერო კონფერენციების საშუალებით ცდილობს.

დოქდოს საკითხთან დაკავშირებით სამხრეთ და ჩრდილოეთ კორეის ერთმნიშვნელოვანი პოზიციის მიუხედავად, რეგიონში არსებობს დიდი სახელმწიფოები, რომლებსაც აქვთ საკუთარი ინტერესები (რადგან დოქდოს პრობლემა სცილდება კორეა-იაპონიის ურთიერთობებს), როგორცაა ჩინეთი, იაპონია, რუსეთი და შეერთებული შტატები, რომელთა შორისაც უნდა გაიმართოს მოლაპარაკებები.

ამ საკითხის გადაჭრის შემდეგი შესაძლო ნაბიჯი, ალბათ, ორი კორეის გაერთიანება უნდა იყოს, რაც ასევე დიდი ხნის განმავლობაში იყო დღის წესრიგში სამხრეთ კორეის აკადემიურ წრეებში.

დოქდოს პრობლემის მოგვარება, რა თქმა უნდა, ძალიან საგრძნობია, მაგრამ ჩრდილოეთ და სამხრეთ კორეის დაახლოების ტენდენციები და აშშ-ს როლი ამ დაახლოებაში გარკვეულ იმედს იძლევა, რომ საკითხი კორეის სასარგებლოდ მოგვარდება მომავალში.

ამასთან, რაც, ალბათ, უფრო მალე მოხდება, ესაა ორი კორეის გაერთიანება, და არა დოქდოს კუნძულების ოფიციალური გადაცემა კორეისათვის, რაც კვლავ საკამათო თემაა. ამასთან, ჩრდილო-აღმოსავლეთ აზიის ფონდის მიერ ორგანიზებულ 2018 წლის კონფერენციაზე მკვლევრებმა აღნიშნეს, რომ საკითხი – დოქდოს პრობლემა – უნდა გადაწყდეს მოლაპარაკებების გზით, ოთხ ქვეყანას – იაპონიას, ჩინეთს, რუსეთსა და შეერთებულ შტატებს შორის.

დოქდოს პრობლემა სცილდება ტერიტორიულ პრობლემას ორივე კორეის სახელმწიფოს თვალსაზრისით და ეს უკავშირდება კორეული იდენტურობის დაცვის საკითხს, რაც კორეელების ეროვნული ერთიანობის საფუძველია. ამასთან, ეს საკითხი სულ უფრო ამძიმებს ურთიერთობებს ჩრდილო-აღმოსავლეთ აზიის ქვეყნებსა და მსოფლიოს ზესახელმწიფოებს შორის. შეერთებული შტატები გამოსავალს ხედავს გონივრულ კომპრომისში.

საკვანძო სიტყვები: დოქდო; კორეა; გაერთიანება; მოლაპარაკებები.

თანამედროვე სამყაროში ოფიციალურად ორი კორეა არსებობს, ჩრდილოეთი – კომუნისტური და სამხრეთი – კაპიტალისტური. მიუხედავად იმისა, რომ კორეის ისტორია ათასწლეულებს ითვლის არასდროს ყოფილა ისეთი პრეცედენტი, რომ ქვეყნის ჩრდილოეთი და სამხრეთი ნაწილები ერთმანეთისგან გათიშული ყოფილიყო. სწორედ იდეოლოგიურმა განსხვავებებმა და სხვა დამატებითმა ფაქტორებმა იქონია გავლენა იმაზე, რომ ერთი ქვეყნის ორი მხარე განსხვავებულად განვითარდა, მათ შორის დიპლომატიური, საინფორმაციო თუ სამხედრო ომი დღემდე მიმდინარეობს, ხოლო სხვადასხვაგვარი მასშტაბის სასაზღვრო შეტაკებები ჩვეულებრივ მოვლენად აღიქმება. ექსპერტების შეფასებით, დღემდე ჩანს კორეის სამხრეთ ნაწილში მცხოვრები ადამიანების პატრიოტიზმი, ქვეყნის სიყვარული და მისდამი რწმენა. შესაძლოა სწორედ ამ თვისებებმა იქონია ის, რომ დღეს კორეის სამხრეთი ნაწილი საზოგადოებრივი სფეროს ყველა დარგში მონიწივე პოზიციებზეა, ვიდრე ჩრდილოეთი.

სამხრეთ კორეა 2010 წლის მონაცემებით, მსოფლიო ქვეყნების დემოკრატიის ინდექსის მიხედვით, სრული დემოკრატიის მქონე ქვეყანათა რიცხვში მოხვდა და ის უსწრებს ისეთ ქვეყნებს, როგორცაა იაპონია, საფრანგეთი, იტალია. მეცნიერები შენიშნავენ იმას, რომ რამდენიმე ათეულ წელში სამხრეთ კორეამ, როგორც ერთ-ერთმა უღარიბესმა ქვეყანამ ასეთ წარმატებას, არა მხოლოდ ეკონომიკური არამედ დემოკრატიის განვითარების თვალსაზრისითაც მიაღწია. გამონკვევების კუთხით ყველაზე დიდია ტერიტორიული მთლიანობისა (კორეის გაყოფილი სახელმწიფო) და იდენტობის დაცვის პრობლემა აღმოსავლეთ აზიაში. ქვეყნის სამომავლო პერსპექტივებიც სწორედ ამ გამონკვევების პასუხებზეა დამოკიდებული, რაც სამხრეთ კორეის არა მხოლოდ ხელისუფლების ინტერესებშია, არამედ მთელი მოსახლეობის.

ყველაფერი 1905 წელს დაიწყო, როდესაც იაპონიამ რუსეთთან ომი მოიგო, მან გადაწყვიტა კორეის დაპყრობა. იაპონიის ინტერესს, ექსპერტების ანალიზით, სამხრეთ კორეა წარმოადგენდა, რადგან ის ბუნებრივი თუ სხვა პირობების გამო მეტად უფრო ხელსაყრელი ტერიტორიაა, ვიდრე ჩრდილოეთი.

იაპონიამ კორეა 1910 წელს უკვე მთლიანად დაიპყრო. როგორც წარსულში განვითარებული მოვლენები გვიჩვენებს, დაპყრობილი კორეის სამხრეთი ნაწილი გამუდმებით აჯანყებებითა და პარტიზანული ბრძოლებით გამოირჩეოდა, რასაც ვერ იტყოდნენ ჩრდილოეთით მდებარე რეგიონებზე. ექსპერტების შეფასებით, დღემდე ჩანს კორეის სამხრეთ ნაწილში მცხოვრები ადამიანების პატრიოტიზმი, ქვეყნის სიყვარული და მისდამი რწმენა. შესაძლოა სწორედ ამ თვისებებმა იქონია ის, რომ დღეს კორეის სამხრეთი ნაწილი საზოგადოებრივი სფეროს ყველა დარგში მონიწივე პოზიციებზეა, ვიდრე ჩრდილოეთი.

ჩრდილოეთ კორეაში მცხოვრები მოქალაქეების არსებულ პოლიტიკურ კულტურას ისიც დაემატა, რომ 1945 წელს, როდესაც იაპონიამ მეორე მსოფლიო ომში კაპიტულაცია გამოაცხადა, კორეის ჩრდილოეთ ნაწილი სრულად დაიკავა საბჭოთა არმიამ. ამერიკამ, ბრიტანეთმა და ჩინეთმა სტალინის ამგვარი ქმედების საპასუხოდ ძალიან მაღე, სამხრეთ კორეის ოკუპაცია მოახდინეს. მოკლე ისტორიული მიმოხილვა სწორედ აქ სრულდება, დასავლეთმა ამ გზით გადაუკეტა 38-ე პარალელზე კომუნისტებს გზა, ჩრდილოეთის შემდეგ სამხრეთისკენაც, რომ არ დაძრულიყვნენ.

მეცნიერები შენიშნავენ იმას, რომ რამდენიმე ათეულ წელში სამხრეთ კორეამ, როგორც ერთ-ერთმა უღარიბესმა ქვეყანამ ასეთ წარმატებას, არა მხოლოდ ეკონომიკური არამედ დემოკრატიის განვითარების თვალსაზრისითაც მიაღწია.

სამხრეთი კორეა, ოფიციალურად კორეის რესპუბლიკა, უპირობო ლიდერია, როგორც „აზიის ვეფხვების“ ქვეყნებს, ასევე ზოგადად, ე.წ. ახალ ინდუსტრიულ ქვეყნებს შორისაც. კორეა აღმოსავლეთ აზიაში, კორეის ნახევარკუნძულის სამხრეთ ნაწილში მდებარეობს. სახელი კორეა მომ-

დინარეობს კორიოს სამეფოდან. ქვეყანას გააჩნია სახმელეთო ასტრონომიული საზღვარი ჩრდილოეთ კორეასთან (ჩრდილოეთით, გადის 38-ე პარალელზე) და საზღვაო საზღვრები იაპონიასა (აღმოსავლეთით) და ჩინეთთან (დასავლეთით). მეტად საინტერესოა ის ფაქტი, რომ კორეასა და იაპონიას შორის მდებარე იაპონიის ზღვას სამხრეთ კორეაში აღმოსავლეთის ზღვად მოიხსენიებენ. კორეის მხარის განცხადებით სახელი „იაპონიის ზღვა“ მსოფლიო საზოგადოებას თავს იაპონიის იმპერიამ მოახვია. 1910-1945 წლებში კორეაში ადგილი ჰქონდა იაპონიის ინტერვენციას. ამიტომ კორეის მთავრობის პოზიცია ზღვის სახელწოდებასთან დაკავშირებით არ იქნა გათვალისწინებული, როცა 1929 წელს საერთაშორისო ჰიდროგრაფიულმა საზოგადოებამ გამოაქვეყნა პუბლიკაცია „ოკეანებისა და ზღვების საზღვრები“.

თუმცა უნდა აღინიშნოს, რომ სახელწოდება „აღმოსავლეთის ზღვა“ დაახლოებით 2000 წელს ითვლის და ბევრ ძველ რუკაზე გვხვდება. მაგ., მარკო პოლოს მოგზაურობის რუკაზე, ვახუშტი ბატონიშვილის მიერ თარგმნილ მსოფლიოს პოლიტიკურ რუკაზე და სხვ. ამჟამად, ეს საკითხი კვლავ განხილვის საკითხია: 2017 წლის აპრილში მონაკოში, აღნიშნული ორგანიზაციის შტაბ-ბინაში მოენყო შეხვედრა, სადაც მხარეებს 3 წელი მისცეს შესათანხმებლად. აღსანიშნავია ის ფაქტიც, რომ ძალიან ბევრ ქვეყანაში გამოცემულ რუკებსა და გლობუსებზე, ასევე; Google Maps-ის, Bing Maps-ის, National Geographic-ის ციფრულ რუკებზე, ორივე სახელწოდებაა დატანილი.

კორეის დღევანდელი საგარეო გამონევა ესაა დოკდოს-ტოკტო (იგივე ლიანკურის კლდეები) კუნძულების გადაუჭრელი საკითხი, რომელიც შეიძლება ითქვას, საუკუნეზე მეტი ხანია, რაც კორეულ საზოგადოებას აწუხებს. დღესაც ეს საკითხი აქტუალურია და კამათის საგანია იაპონიის ზღვის თავდაპირველი სახელწოდების – „აღმოსავლეთის ზღვის“ დაბრუნებასთან ერთად. ორივე კორეის სახელმწიფო (მიუხედავად ერთმანეთისადმი მტრული განწყობისა) – ჩრდილოეთი და სამხრეთი შეთანხმებულია იმაში, რომ დოკდოს კუნძულები ოდითგან კორეის კუთვნილებაა, მხოლოდ 1910 წლის შემდეგ, რაც იაპონიამ დაიპყრო კორეა, იაპონიამ აღნიშნული კუნძულები თავისად გამოაცხადა. და დღესაც მიაჩნია, რომ დოქდოს (ტოკტოს) კუნძულები იაპონიას ეკუთვნის. იაპონურად მას ტაკეშიმას კუნძულებს უწოდებენ.

ომი, რა თქმა უნდა, გამორიცხულია. იაპონია და სამხრეთ კორეა ახლო ეკონომიკური პარტნიორები არიან და დიდად გაუმჯობესდა მათ შორის ურთიერთობების ბოლო წლებში. წელს აღინიშნება დიპლომატიური კავშირის 40 წლის იუბილე და იმედი ჰქონდათ, რომ იაპონიის მიერ კორეის კოლონიზაციის სასტიკი 1910-1945 წლების მოგონებები თანდათან ქრებოდა.

“მე არ მესმის, რატომ აცხადებენ იაპონელები კუნძულებს თავისად ახლა, როდესაც მათ ამდენი ხნის განმავლობაში ჩვენ ვაკონტროლებთ. ეს თითქოს მათ სურთ ისტორიაში დაბრუნდნენ და კორეის ხელახლა კოლონიზაცია მოახდინონ.“ – თქვა პარკ სუნგ-სოკმა ადგილობრივი მრჩეველი, რომელიც კოლეგებთან ერთად მივიდა იაპონიის საელჩოსთან პროტესტის ნიშნად. ის ერთ – ერთ ჯგუფთან იყო – ისტორიკოსებიდან დაწყებული ყოფილ კომანდოებამდე – რომლებიც იაპონიის საელჩოში მიდიოდნენ, რათა გამოეხატათ თავიანთი რისხვა. „ჩვენ ამას უფრო სერიოზულად ვუყურებთ, ვიდრე ჩრდილოეთ კორეის ბირთვულ საფრთხეს,“-თქვა ერთ-ერთმა პროტესტანტმა-კინგ ჰონგ ქოლმა, - „ჩვენ იგივე ხალხი ვართ, რაც ჩრდილოეთ კორეაში და ჩვენ შეგვიძლია დავარეგულიროთ ურთიერთობები ერთმანეთთან. მაგრამ იაპონია სხვა ქვეყანაა და იგი გვიპყრობდა ჩვენ სხვადასხვა დროს წარსულ დროებაში,“-თქვა მან.

დოქდოზე, ანუ ტაკეშიმაზე, როგორც კუნძულებზე, იაპონიაში ცნობილია დავა მრავალწლიანი და გამღიზიანებელი, რაც არღვევს სამხრეთ კორეასთან უკეთეს ურთიერთობებს. კუნძულები შორეული და დაუსახლებულია და ორ ქვეყანას შორის ნახევარ გზაზე მდებარეობს. მაგრამ ისინი მდიდარ სათევზაო ადგილებზე არიან განთავსებული და ამ რეგიონში ასევე ბევრს

ლაპარაკობენ პოტენციური გაზის საბადოებზე. დავა კვლავ გაჩნდა მას შემდეგ, რაც იაპონიის ელჩმა სამხრეთ კორეაში სეულში გამართულ პრესკონფერენციაზე აღადგინა ტოკიოს მხრიდან ისტორიული და სამართლებრივი სარჩელი.

ამის შემდგომ კორეის რისხვამ პიკს მიაღწია, როდესაც იაპონიის შიშანეს პრეფექტურამ მიიღო კანონი, რომელიც 1905 წლიდან დოქდოს კუნძულებზე მისი ოფიციალური მფლობელობის 100 წლის იუბილეს იხსენიებს. იმავე წელს იაპონიამ დაიწყო თავისი კოლონიური მმართველობის კონსოლიდაცია კორეის ნახევარკუნძულზე. სამხრეთ კორეის მთავრობა ამბობს, რომ იაპონიის ეს ნაბიჯები სერიოზულ ზიანს აყენებს ორ ქვეყანას შორის მეგობრულ ურთიერთობებს.

„ეს არ არის მხოლოდ ტერიტორიული საკითხი, მაგრამ არის მხოლოდ ჩვენი ეროვნული განთავისუფლების ისტორიის უარყოფა, ისევე როგორც იაპონიის წარსული აგრესიის გამართლება“, – თქვა ეროვნული უშიშროების საბჭოს თავჯდომარემ ჩუნგ დონგმა. სამხრეთ კორეა აცხადებს, რომ ის მიიღებს ზომებს მისი კონტროლის გასაძლიერებლად კუნძულებზე, რომლებიც ამჟამად დაკავებულია საზღვაო პოლიციის რაზმით.

ასევე დიდი მცდელობებია უკეთესი რეგიონული თანამშრომლობისა და ურთიერთგაგების განვითარებისათვის. სამხრეთ კორეა აცხადებს, რომ სურს გააგრძელოს მეგობრული კავშირების განვითარება. „ურთიერთობები ამ რეგიონში ძალიან მყიფეა და ისტორიული დავები ყველაზე რთული გამოწვევაა, რომელსაც ჩვენ ვხვდებით“, – ამბობს რაი იუნგ-ჰო ჩრდილო-აღმოსავლეთ აზიის თანამშრომლობის საპრეზიდენტო კომიტეტის შეხვედრის შესახებ. იგი გულისხმობდა არა მხოლოდ იაპონიასთან ურთიერთობებს, არამედ ჩინეთთან ემოციურ, ისტორიულ დაპირისპირებას, რაც ასევე კორეის სუვერენიტეტისკენ იშლება.

რეგიონის მთავრობები ბევრს ლაპარაკობენ ეკონომიკური ინტეგრაციისა და თანამშრომლობის საჭიროებაზე. მაგრამ წარსულის ძველი დაპირისპირებები დღევანდლობას სულ უფრო მეტად აფერხებს. სამეზობლოში მდებარე გიგანტები, ჩინეთი და იაპონია, ერთმანეთს ისევე ძველი შეფასებებით უდგებიან, ძირითადი პრობლემა კი ხალხის განსახლებაა. ამ კუთხით სამხრეთ კორეის პრობლემა შუაგულში მათთვის არასასიამოვნოდ არის წამოჭრილი (Scanlon, 2005).

დოქდო-ს საკითხი შეადგენდა აკადემიური გამოძიების პოპულარულ არეალს, როგორც კორეაში, ასევე იაპონიაში, მაგრამ რამდენიმე კვლევამ გააფართოვა მათი კვლევის პარამეტრი კითხვაზე, თუ ვინ არის ამ კუნძულის კანონიერი მფლობელი. როგორც არ უნდა იყოს კანონიერი პრეტენზიები დოქდოსთან მიმართებაში, დოქდოს საკითხი გაფართოვდა, რომ იგი წარმოადგენს მნიშვნელოვან პოლიტიკურ აქცენტს ორივე ქვეყნის საშინაო საქმეებში და რჩება ყოველმომცველ და გამაღიზიანებელ თემად კორეა-იაპონიის ურთიერთობებში. ამ რთული საკითხის სრული გაგება შეუძლებელია მხოლოდ სამართლებრივი და ისტორიული არგუმენტების საშუალებით. დოქდოს აკადემიური გაშუქებისას არსებული წინააღმდეგობების გადალახვის მიზნით, გარკვეული მეცნიერები ცდილობენ დაადგინონ დინამიკა, რომლითაც ექსტრალეგალურმა და ექსტრასისტორიულმა ფაქტორებმა მოახდინეს ურთიერთქმედება და გაართულეს ეს სადავო საკითხი (Kozisek David, Them and Us: Constructing South Korean National Identity through the Liancourt Rocks Dispute, 2016:1-18).

მაგრამ მიუხედავად ბევრი მცდელობისა და ამ საკითხის მრავალ სხვადასხვა ფორმატში წამოჭრა-განხილვისა, დღესაც არაა მიღწეული შეთანხმება. მით უმეტეს, რომ სამხრეთ კორეის გარშემო არსებული ქვეყნების დაჯგუფება, სრულიად არაა დაინტერესებული ამ პრობლემის სამხრეთ კორეის სასარგებლოდ გადაჭრის. პირიქით, დოქდოს საკითხი ყველა ამ ქვეყნისათვის ინტერესის სფეროს წარმოადგენს და ცდილობენ საკუთარი სარგებლის მიგნებას. ეს ქვეყნებია: იაპონია, ჩინეთი, რუსეთი და ჩრდილოეთ კორეა, თუმცა ჩრდილოეთ კორეისთვისაც დოქდოს საკითხი ძალ-

ზედ მნიშვნელოვანია, რომ იგი გადაიჭრას კორეის სასარგებლოდ (რა თქმა უნდა, ჩრდილოეთ კორეის ეგიდით და მისი გავლენით).

ერთადერთი ქვეყანა, ვინც სამხრეთ კორეას ამ კუთხით მხარს დაუჭერს, ესაა ამერიკის შეერთებული შტატები. ჩვენც სწორედ ამიტომ ავირჩიეთ ეს საკითხი საკვლევად, თუ როგორია აშშ-ს პოზიცია დოქდოს პრობლემასთან მიმართებაში. 2018 წელს, ივლისში გაიმართა აღმოსავლეთ აზიის ქვეყნების ისტორიის ფონდისა და ევროკლიოს ორგანიზაციის მიერ ორგანიზებული კონფერენცია „ისტორიის სწავლება საზღვრების მიღმა მსოფლიოს გარშემო“, ერთ-ერთი საკითხი და დებატები დოქდოს პრობლემას მიეძღვნა. ისტორიკოსმა და ზემოთ აღნიშნული ფონდის წარმომადგენელმა, სამხრეთ კორეელმა ნამ სანგ გუმ აღნიშნულ კონფერენციაზე წარმოდგენილ მოხსენებაში „იაპონიის შეხედულებები ისტორიის პრობლემებზე“ ხაზი გაუსვა გამოკითხვას, რომელიც ჩატარდა 2018 წლის 18 ივნისს ორივე ქვეყანაში საკითხზე-რატომ გაქვთ ცუდი წარმოდგენა იაპონიაზე (სამხრეთ კორეელებისათვის) და სამხრეთ კორეაზე (იაპონელებისათვის). სამხრეთ კორეის გამოკითხულთა 65.3%-მა აღნიშნა თავისი უარყოფითი დამოკიდებულება იაპონიასთან დაკავშირებით დოქდოს ტერიტორიული კონფლიქტის გამო. ხოლო იაპონელების 27.6%-მა იგივე გაიმეორა კორეელებთან მიმართებაში (Polina Campbell Teaching the Borderless History around the World, 2016:19-22).

აღნიშნულ კონფერენციაზე თითქმის ყველა მონაწილე სამხრეთ კორეის მხრიდან პირდაპირ თუ ირიბად შეეხო დოქდოს პრობლემას. საბოლოოდ, დასკვნის სახით გამოიკვეთა, რომ მიუხედავად სამხრეთ და ჩრდილოეთ კორეის ერთმნიშვნელოვანი პოზიციისა დოქდოს საკითხთან დაკავშირებით, არსებობენ დიდი სახელმწიფოები თავიანთი ინტერესებით რეგიონში (რადგან დოქდოს პრობლემა სცილდება კორეა-იაპონიის ურთიერთობებს), როგორებიცაა: ჩინეთი, იაპონია, რუსეთი და აშშ, რომელთა შორისაც უნდა გაიმართოს მოლაპარაკება აღნიშნულ საკითხზე. ამ საკითხის შესაძლო გადაწყვეტის შემდგომი ეტაპი ალბათ უნდა იყოს ორი კორეის გაერთიანება, რაც ასევე დღის წესრიგში დგას უკვე დიდი ხანია სამხრეთ კორეის აკადემიურ წრეებში. ჩრდილოეთ და სამხრეთ კორეის გაერთიანება – ამ სცენარს პეკინში სიფრთხილით ეკიდებიან, რადგან არსებობს უდიდესი შანსი, რომ გაერთიანებული კორეა ამერიკულ პოლუსზე აღმოჩნდება. და თუ ჩრდილოეთ კორეისთვის ბირთვული სტატუსის ჩამორთმევა ორი ქვეყნის გაერთიანების მიზეზი გახდა, სამხრეთი ჩაყლაპავს ჩრდილოეთს და არა პირიქით.

აშშ რეგიონში ძლიერ სატელიტს მიღებს, ჩინეთის გეოპოლიტიკური მდგომარეობა კი გაუარესდება. ახლა ჩინეთისთვის მნიშვნელოვანია, რომ პროცესებს არ ჩამორჩეს და ჩრდილოეთ კორეა შეინარჩუნოს, როგორც ძლიერი ანტიამერიკული სახელმწიფო. ჩრდილოეთ და სამხრეთ კორეას შორის ურთიერთობის დარეგულირება სულაც არ აძლევს ხელს იაპონიას, რომლის მთავრობას არ სურს მიიღოს სამყაროსთან ინტეგრირებული, ძლიერი და ჩინეთის მოკავშირე ჩრდილოეთ კორეა. იაპონიის და ჩინეთის ურთიერთობები, რბილად რომ ვთქვათ, სახარბიელო არ არის და ყველა გეოპოლიტიკური სცენარი, რომელიც რეგიონში ჩინეთს გააძლიერებს, იაპონიას დაასუსტებს. ამ შემთხვევაში, იაპონური მხარე იძულებული იქნება, კიდევ უფრო მეტად გახდეს დამოკიდებული ამერიკაზე.

რუსეთისთვის ჩრდილოეთ კორეის პრობლემის გადაჭრა მნიშვნელოვანია, რადგან ის რეგიონში კარგ საფაქრო პარტნიორსა და ჩინეთთან ურთიერთობის დამბალანსებელს შეიძენს. რუსეთის მთავრობა შორეულ აღმოსავლეთში ჩრდილოეთ კორეასთან დამაკავშირებელი საავტომობილო ხიდის აშენებას გეგმავს, რომელზეც დიდი ოდენობის ტვირთის გადატანა იქნება შესაძლებელი. ახლა ჩრდილოეთ კორეიდან რუსეთში (ან პირიქით) სახმელეთო გზით ტვირთის გადატანა მხოლოდ ჩინეთის გავლითაა შესაძლებელი, თანაც ამ ტვირთმა 23 გამშვები პუნქტი უნდა გაიაროს, რაც აძვირებს და ართულებს პროცესს.

მეორე მხრივ, ჩრდილოეთ და სამხრეთ კორეის გაერთიანება ხელს არ აძლევს არც რუსეთს, რადგან პროამერიკული კორეის არსებობა მათაც საფრთხეს უქმნის. სცენარის ნებისმიერი განვითარება, გარკვეულწილად, ხელს აძლევს სამხრეთ კორეას. ის ან განიარაღებულ მშვიდობიან მეზობელს მიიღებს, ან თავის გავლენაში მოაქცევს ჩრდილოეთ კორეას და კიდევ უფრო გაიმყარებს პარტნიორულ ურთიერთობას აშშ-სთან. მეორე მხრივ, გაერთიანების შემთხვევაში დამძიმდება მისი ეკონომიკური მდგომარეობა.

ამ ფონზე დოკდოს პრობლემის მოგვარება, რა თქმა უნდა ძალიან სათუთაა, თუმცა ბოლოდროინდელი ჩრდილოეთ და სამხრეთ კორეის დაახლოების ტენდენციები და ამ დაახლოებაში აშშ-ს როლი გარკვეულ იმედს იძლევა, რომ სამომავლოდ ეს საკითხი გადაიჭრება კორეის სასარგებლოდ. მაგრამ რა უფრო ადრე მოხდება, ორი კორეის გაერთიანება, თუ დოკდოს კუნძულების ოფიციალური მიკუთვნება კორეისათვის, ეს კიდევ საკამათო თემაა. თუმცა ზემოთ აღნიშნულ კონფერენციაზე-ჩრდილო-აღმოსავლეთ აზიის ფონდის მიერ ორგანიზებული 2018 წელს – მკვლევარების მიერ აღინიშნა, რომ აღნიშნული საკითხი-დოკდოს პრობლემა – უნდა მოგვარდეს მოლაპარაკებების გზით 4 სახელმწიფოს შორის-იაპონიას, ჩინეთს, რუსეთსა და აშშ-ს შორის.

საინტერესოა, როგორ ჩამოყალიბდა აშშ-ს პოზიცია დოკდოს პრობლემაზე. პირველი, ტერიტორიული დავა დოქდო/ტაკეშიმასთან დაკავშირებით ძირითადად წარმოიშვა აშშ-ს არათანმიმდევრული პოლიტიკის გამო, დოქდო / ტაკეშიმას მიმართ 1945 წლიდან 1952 წლამდე. შეერთებულმა შტატებმა თავდაპირველად შეიმუშავა კუნძულის კორეისათვის დაბრუნების პოლიტიკა, რადგან ის კორეის იმ ნაწილს წარმოადგენდა, რომელიც იაპონიამ 1905 წელს არალეგალური საშუალებების გამოყენებით შეიძინა და, როგორც ასეთი, საჭირო იყო მისი კანონიერი მფლობელისთვის (კორეა) დაბრუნება კაიროსა და პოტსდამის დეკლარაციების მიხედვით. პოტსდამის დეკლარაციით გათვალისწინებული ჩაბარების პირობების მიღებისას, იაპონია შეთანხმდა, რომ დაუბრუნოს ის ტერიტორია, რომელიც მას ჰქონდა დაკავებული. გარდა ამისა, აშშ-ს სახელმწიფო დეპარტამენტის მიერ 1947 წლიდან 1949 წლის ნოემბრამდე მომზადებული იაპონიასთან სამშვიდობო ხელშეკრულების რამდენიმე სხვადასხვა პროექტი ასევე ითვალისწინებდა დოქდოს დაბრუნებას კორეაში.

ცივი ომის გამწვავების ფონზე, იაპონიის მიმართ საოკუპაციო პოლიტიკამ განიცადა მნიშვნელოვანი ცვლილება 1948 წლის შემდეგ. აშშ-ს არ სურდა იაპონიის მიმართ სადამსჯელო პოლიტიკის განხორციელება. პირიქით, მას სურდა დაეხმარებოდა იაპონიას ეკონომიკის აღდგენასა და რეკონსტრუქციაში.

იმავდროულად, შეერთებულმა შტატებმა დაიწყო თავისი შეხედულებისამებრ გადაეხედა საკუთარ პოზიციას დოქდოს სამხრეთ კორეისათვის დაბრუნების საკითხს იმის გათვალისწინებით, რომ უსაფრთხოების მდგომარეობა კორეის ნახევარკუნძულზე მნიშვნელოვნად გაუარესდა ჩინეთში 1949 წელს კომუნისტური რეჟიმის გამარჯვების შემდეგ და ასევე ნახევარკუნძულის სტრატეგიული მდებარეობის გათვალისწინების გამო.

სან-ფრანცისკოს 1951 წლის 8 სექტემბრის სამშვიდობო ხელშეკრულებაში არ იყო მითითებული დოქდო/ტაკეშიმა. იაპონიამ განმარტა, რომ ეს არ ნიშნავს იმას, რომ სამშვიდობო ხელშეკრულებამ აღიარა იაპონიის პრეტენზია, რადგან ეს არ ითვალისწინებს დოქდოს დაბრუნებას კორეაში. თავის მხრივ, სამხრეთ კორეამ ხაზგასმით აღნიშნა, რომ მიუხედავად იმისა, რომ მე-2 (ა) მუხლი არაა აღნიშნული დოქდოს სამი დიდი კუნძული, რომლებიც უნდა დაბრუნებულიყო კორეაში, იგი აშკარად არ გამორიცხავს დოქდოს კორეის მცირე ოფშორული კუნძულებიდან.

ყოველ შემთხვევაში, შეერთებულმა შტატებმა გადანყვიტა ნეიტრალური პოზიცია მო-

ეპოვებინა დოქლო/ტაკეშიმას საკითხზე, იმის გათვალისწინებით, რომ აშშ – იაპონიის უსაფრთხოების ხელშეკრულებას არ შეეძლო დოკდოს პრობლემის მოგვარება. მიუხედავად იმისა, რომ აშშ იაპონიას ურჩევდა სამხრეთ კორეასთან შეთანხმებული დოქდოს/ტაკეშიმას შესახებ ორმხრივი მოლაპარაკებების გზით, მაშინაც შეერთებულმა შტატებმა შეინარჩუნა ნეიტრალური პოზიცია დოკდოს საკითხთან დაკავშირებით (International Journal of Korean Studies • Vol. XIII, No. 2, 2009).

სამხრეთ კორეა და იაპონია ბუნებრივი სტრატეგიული მოკავშირეები არიან, როდესაც საქმე ეხმინება ტერიტორიული პრეტენზიების დაცვას ჩინეთის ამბიციების წინააღმდეგ. ჩინეთის პრეტენზია აქვს იაპონიის სენაკაკის კუნძულების (ტერიტორიული დავა სენაკაკის კუნძულების საკუთრებაში (დიაოუ). იაპონიის ჩინეთის კუნძულები) და კორეის გარკვეული რიფების შესახებ. ხოლო ჩინეთი მზადყოფნას გამოთქვამს, გამოიყენოს ეკონომიკური ჯარიმები შემდგომი პოლიტიკური მიზნებისათვის, რაც საფრთხეს უქმნის კორეასა და იაპონიას.

დოქლო/ტაკეშიმას სუვერენიტეტის საკითხის გადანყვეტა გაამყარებს სიტუაციას გადამწყვეტი სასაზღვრო შეთანხმებებისა და კორეასა და იაპონიას შორის შესაძლო თანამშრომლობისთვის, ამ სფეროში არსებული რესურსების სამომავლო მოძიებასთან დაკავშირებით. იაპონიამ უნდა წამოიწყოს ეს ინიციატივა, რადგან მისი პრეტენზიები დოქდოს საკითხთან დაკავშირებით ნაკლებად სავარაუდოა. ეს სამომავლო ე.წ. გარიგება მოითხოვს, რომ იაპონელმა ლიდერებმა მოისურვონ კომპრომისზე წასვლა, რათა მიაღწიონ შეთანხმებას კორეასთან. გარდა ამისა, კორეის ლიდერები უნდა შეეცადონ შეაფასონ საკუთარი ნაციონალისტური რიტორიკა და აღიარონ ორი ქვეყნის მეგობრული ურთიერთდამოკიდებულება. შეიძლება თუ არა იაპონიის და კორეის პოლიტიკურმა ლიდერებმა შეასრულონ ეს ამოცანა და მიაღწიონ შეთანხმებას, რომელიც აუცილებელია დოქლო/ტაკეშიმას საკითხის გადასაჭრელად?! მაგრამ ისიც გასათვალისწინებელია, რომ აზიაში არსებული ასეთი სახის დავა მრავალრიცხოვანია და რთული და არ აქვთ მარტივი გამოსავალი. ნაციონალიზმისა და ისტორიული ნიაღვრების კონტექსტში, ეს ტერიტორიული დავები კონფლიქტის საშიშ შესაძლებლობებს ქმნის. ამრიგად, შეიძლება დრო დადგა იყოს დისკუსია იმის თაობაზე, არის თუ არა ფორმულირებული გარკვეული პრინციპები ამ საკითხების მშვიდობიანი გადამწყვეტისთვის მიუხედავად იმისა, რომ არსებული პოლიტიკური და სამართლებრივი ჩარჩოებით, კომპრომისი სადღაც უნდა დაიწყოს. იაპონიასა და კორეას შორის დავა დოქლო / ტაკეშიმას კუნძულებზე, შერიგების უნიკალური შესაძლებლობაა. მიუხედავად იმისა, რომ ისტორიული კონტექსტით მათი პოზიციები გაყოფილია და დაპირისპირებული, ეს ორი ქვეყანა ეკონომიკურად არის გადახლართული ერთმანეთში და მსგავს პოზიციებზე დაპირისპირებული ჩინეთთან მიმართებაში, რაც ზრდის რეგიონული რეალობის ცვლილებას. ამრიგად, კომპრომისი იაპონია-სამხრეთ კორეას შორის უფრო პროდუქტიული იქნება, რომ მოაგვარდეს ყველა ისტორიული მტრობა კორეასა და იაპონიას შორის. ეს საშუალებას მისცემს ორივე ქვეყანას უკეთესად მართონ თავიანთი მომავალი ურთიერთობები ჩინეთთან და დაივიწყონ წარსული დავები (Kim, 2009).

ამგვარად, სადღესოდ დოქლო-ტაკეშიმას პრობლემა მოგვარებული არ არის ისევე, როგორ ძალიან ბევრი ტერიტორიული პრობლემა სახელმწიფოთა შორის მსოფლიოში. მაგრამ დოკდოს პრობლემა სცილდება ტერიტორიულ პრობლემას ორივე კორეის სახელმწიფოს თვალსაზრისით და იგი კორეელთა იდენტობის დაცვის საკითხს უკავშირდება, რაც ეროვნული ერთიანობის საფუძველია კორეელებისთვის. თუმცა ეს საკითხი სულ უფრო დაბავს ურთიერთობებს ჩრდილო-აღმოსავლეთ აზიის სახელმწიფოებსა და მსოფლიო ზესახელმწიფოებს შორის. გამოსავალს ამერიკის შეერთებული შტატები გონივრულ კომპრომისში ხედავს.

ლიტერატურა:

1. Kim Hong Nack, the U.S. and the Territorial Dispute on Dokdo/Takeshima between Japan and Korea, 1945-1954, West Virginia University ABSTRACT, International Journal of Korean Studies • Vol. XIII, No. 2, 2009
2. Kozisek David, Them and Us: Constructing South Korean National Identity through the Liancourt Rocks Dispute, Culture Mandala: Bulletin of the Centre for East-West Cultural and Economic Studies, Vol. 12, No. 1, September-December 2016, pp1-18;
3. Nam Sang Gu (NAHF), Japanese Pavilion-Japan through the Window of Historical Issues, Teaching the Borderless History around the World, 2018, p.22. The HAHF-EUROCLIO Joint Conference on History Education;
4. Scanlon Charles, South Koreans vent fury at Japan, 18 March 2005, BBC News, Seoul;
5. Polina Campbell, Teaching the Borderless History around the World, Culture Mandala: Bulletin of the Centre for East-West Cultural and Economic Studies, Vol. 12, No. 1, September-December 2016, pp19-22

**THE UNRESOLVED ISSUE IN INTERNATIONAL RELATIONS
BEFORE COVID-19 AND DURING „COVID SITUATION“
(The unresolved issue in North-East Asian countries
on the position of Dokdo and the United States)**

Nana Tsikhistavi

Associated Professor,
New Higher Education Institute

Tamar Kopaleishvili

Affiliated Assistant,
New Higher Education Institute

Abstract

The Dokdo problem has long plagued both Koreas and is trying to solve the problem through negotiations, roundtables or scientific conferences.

Despite South and North Korea's unequivocal position on the Dokdo issue, there are large states with their own interests in the region (because the Dokdo problem goes beyond Korean-Japanese relations), such as China, Japan, Russia, and the United States, among which negotiations must be held. The next possible step in resolving this issue should probably be the unification of the two Koreas, which has also been on the agenda for a long time in South Korean academic circles.

Resolving the Dokdo problem, of course, is very tangible, but recent North and South Korean rapprochement trends, and the US role in this rapprochement, give some hope that the issue will be resolved in favor of Korea in the future.

However, what will happen sooner is– the unification of the two Koreas, or if the official assignment of the Dokdo Islands to Korea is, still a controversial topic. However, at the 2018 conference, organized by the North East Asian Fund, researchers noted that the issue – the Dokdo problem – should be resolved through negotiations between four countries – Japan, China, Russia and the United States.

The Dokdo problem goes beyond the territorial problem in terms of both Korean states, and it is linked to the issue of protecting Korean identity, which is the basis of national unity for Koreans. However, this issue is increasingly straining relations between the Northeast Asian states and the world's superpowers. The United States sees a solution in a reasonable compromise.

Key words: International relations, Covid-19, resolve problem, Dokdo, territorial problem.

1. Introduction

In the modern world, there are officially two Koreas, the North – communist and the South – capitalist. Although Korean history spans millennia, there has never been a precedent for the northern and southern parts of the country was cut off from each other.

It was ideological differences and other additional factors that influenced the two sides of the same country

to develop differently, including diplomatic, information or military war to this day, and border clashes of various scales are commonly perceived as a phenomenon.

According to experts, the patriotism, love of the country and faith in the people of South Korea would be seen. Perhaps these qualities made the southern part of Korea today more advanced in all areas of the public sphere than the North.

According to 2010 data, South Korea is among the countries with full democracies according to the World Democracy Index, and it is ahead of countries such as Japan, France and Italy.

Scientists note that in a few decades, South Korea, as one of the poorest countries, has achieved such success, not only in terms of economic but also in terms of the development of democracy. In terms of challenges, the biggest problem is the protection of territorial integrity (divided state of Korea) and identity in East Asia. The future prospects of the country also depend on the answers to these challenges, which are in the interests not only of the South Korean government, but also of the entire population.

2. Presentation of the main research material

It all started in 1905, when Japan won the war with Russia, it decided to conquer Korea. According to experts, Japan was interested in South Korea, because it is a more favorable area than the North due to natural or other conditions. Japan had already completely conquered Korea in 1910. As past events show, the southern part of conquered Korea was marked by constant uprisings and guerrilla warfare, something that could not be said of the northern regions. According to experts, the patriotism, love of the country and faith in the people of South Korea can still be seen. Perhaps these qualities made the southern part of Korea today more advanced in all areas of the public sphere than the North.

Added to the existing political culture of citizens living in North Korea was the fact that in 1945, when Japan declared its capitulation in World War II, the northern part of Korea had been completely occupied by the Soviet army. The United States, Britain, and China soon invaded South Korea in response to Stalin's actions. A brief historical overview ends here, with the West blocking the way for the Communists on the 38th parallel, then from the north to the south, so as not to sail.

Scientists note that in a few decades, South Korea, as one of the poorest countries, has achieved such success, not only in terms of economic but also in terms of the development of democracy.

South Korea, officially the Republic of Korea, is the undisputed leader of the „Asian Tigers“ countries, as well as the so-called Even among new industrialized countries. Korea is located in East Asia, in the southern part of the Korean Peninsula. The name Korea comes from the Kingdom of Koryŏ.

The country has a land astronomical border with North Korea (north runs along the 38th parallel) and maritime borders with Japan (east) and China (west). More interesting is the fact that the Sea of Japan, located between Korea and Japan, is referred to as the East Sea in South Korea. According to the Korean side, the Japanese Empire gave the name „Sea of Japan“ to the world community. In 1910-1945, Japan intervened in Korea. Therefore, the Korean government's position on the name of the sea was not taken into account when in 1929 the International Hydrographic Society published the publication „Borders of Oceans and Seas“.

However, it should be noted that the name „East Sea“ dates back to about 2000 and can be found on many old maps. E.g. On the travel map of Marco Polo, on the political map of the world translated by Vakhushti

Batonishvili, etc. Currently, this issue is still under discussion: in April 2017 in Monaco, a meeting was held at the headquarters of the organization, where the parties were given 3 years to agree. Also noteworthy is the fact that on maps and globes published in too many countries, as well; Google Maps, Bing. Maps-is, on National Geographic digital maps, bears both names.

Korea's current foreign challenge is the unresolved issue of the Dokdo-Tokto (same as Liankur Rocks) islands, which can be said to have plagued Korean society for more than a century. This issue is still relevant today and is the subject of controversy with the return of the original name of the Sea of Japan – „East Sea“. Both Korean states (despite their hostility to each other) – the North and the South – have agreed that the Dokdo Islands have long belonged to Korea. In addition, even today it is believed that the Dokdo (Tokto) Islands belong to Japan. In Japanese, it is called Takeshima Islands.

War, of course, is out of the question. Japan and South Korea are close economic partners and relations between them have greatly improved in recent years. This year marks the 40th anniversary of the Diplomatic Union and it was hoped that the memories of the brutal 1910-1945 colonization of Korea by Japan would gradually fade.

„I do not understand why the Japanese are claiming the islands themselves now that we have controlled them for so long. It is as if they want to go back in history and re-colonize Korea. „– said Park Sung-Sock, a local councilor who came with colleagues to the Japanese embassy in protest. He was with one of the groups – from historians to former commandos – who went to the Japanese embassy to express their anger. „We take this more seriously than the North Korean nuclear threat,“ said King Hong Koll, one of the Protestants, – „We are the same people as in North Korea and we can normalize our relations with each other. „But Japan is another country and it has occupied us at different times in the past,“ he said.

Dokdo, or Takeshima, as an island, is known in Japan as a perennial and irritating dispute that disrupts better relations with South Korea. The islands are remote, uninhabited, and located halfway between the two countries. However, they are located in rich fishing grounds and there is a lot of talk in this region about potential gas deposits. The dispute resurfaced after the Japanese ambassador to South Korea reopened a historic and legal lawsuit against Tokyo at a news conference in Seoul.

Korea's anger then reached a peak when the Japanese Shemans Prefecture passed a law commemorating the 100th anniversary of its official ownership of the Dokdo Islands since 1905. In the same year, Japan began consolidating its colonial rule over the Korean Peninsula. The South Korean government says Japan's moves are seriously damaging friendly relations between the two countries.

„This is not just a territorial issue, it is just a denial of our history of national liberation, as well as a justification for Japan's past aggression,“ said Chung Dong, chairperson of the National Security Council. South Korea says it will take steps to strengthen its control over islands currently occupied by a naval police squad. There are also great efforts to develop better regional cooperation and mutual understanding. South Korea says it wants to continue developing friendly ties. „Relations in this region are very fragile and historical disputes are the most difficult challenge we face,“ said Ray Jung-ho at a meeting of the Northeast Asia-Pacific Presidential Cooperation Committee. He meant not only relations with Japan but also an emotional, historical confrontation with China, which is also collapsing towards Korean sovereignty.

The governments of the region talk a lot about the need for economic integration and cooperation. However, the old controversies of the past are increasingly hindering the present. Neighboring giants, China and Japan, are still facing each other with old estimates, and the main problem is the resettlement of people. In this respect, the South Korean problem is uncomfortable for them in the middle (Scanlon, 2005).

The Dokdo issue has been a popular area of academic inquiry in both Korea and Japan, but several studies have expanded the scope of their research to the question of who is the legal owner of this island. Whatever the legal claims against Dokdo, the Dokdo issue has expanded to include a significant political focus on the domestic affairs of both countries and to remain a pervasive and irritating topic in Korea-Japan relations. A full understanding of this complex issue is impossible only through legal and historical arguments. In order to overcome the contradictions in Docto's academic coverage, some scholars attempt to identify the dynamics by which extralegal and extra-historical factors interact and complicate this controversial issue (Kozisek David, *Them and Us: Constructing South Korean National Identity 2016 through the Liancou*: 1-1).

Nevertheless, despite many attempts and discussions on this issue in many different formats, no agreement has been reached today. Moreover, the grouping of countries around South Korea is not at all interested in solving this problem in favor of South Korea. On the contrary, the question of doxo is a field of interest for all these countries and they try to find their own benefit. These countries are: Japan, China, Russia and North Korea, although even for North Korea the issue of Dokdo is very important to resolve in favor of Korea (of course, under the auspices of North Korea and its influence).

The only country that will support South Korea in this regard is the United States. That is why we have chosen this issue as a study of the US position on the problem of Doctrine. In July 2018, the East Asia Foundation and the Euro Clio, one of the topics and debates on Dokdo, organized a conference on „Teaching History beyond the World around the World“. Nam Sang Gum, a historian and representative of the aforementioned foundation, highlighted Japan's views on the problems of history in a report presented at the conference on June 18, 2018 in both countries on the question of why you have a bad image of Japan (for South Koreans) and South Korea (For the Japanese). 65.3% of South Korean respondents indicated their negative attitude towards Japan due to the Doctrine Territorial Conflict. In addition, 27.6% of Japanese repeated the same with Koreans (Polina Campbell *Teaching the Borderless History around the World*, 2016: 19-22).

Almost all the participants in the conference from the South Korean side directly or indirectly addressed the issue of Doctrine. Finally, it was concluded that despite the unequivocal position of South and North Korea on the issue of Doctrine, there are large states with their own interests in the region (because the Doctrine problem goes beyond Korean-Japanese relations); Such as China, Japan, Russia and the United States, which should be negotiated on this issue. The next step in resolving this issue probably should be the unification of the two Koreas, which has also been on the agenda for a long time in South Korean academic circles.

Unification of North and South Korea – This scenario is being avoided in Beijing, as there is a high chance that a united Korea will find itself at the American pole. In addition, if the seizure of nuclear status for North Korea has led to the unification of the two countries, the South will swallow the North and not the other way around.

The US will receive a strong satellite in the region, while China's geopolitical situation will deteriorate. Now it is important for China not to lag behind in the processes and to keep North Korea as a strong anti-American state. Regulating relations between North and South Korea does not necessarily help Japan, whose government does not want to take on North Korea, which is integrated with the world, strong and an ally of China. Relations between Japan and China are, to put it mildly, unfavorable, and all the geopolitical scenarios that will strengthen China in the region will weaken Japan. In this case, the Japanese side will be forced to become even more dependent on America.

Resolving North Korea's problem is important for Russia as it acquires a good trading partner in the region

and a balancer in relations with China. The Russian government plans to build a road bridge connecting the Far East with North Korea, on which a large amount of cargo will be able to be transported. It is now possible to transport cargo from North Korea to Russia (or vice versa) by land only through China, and this cargo must pass through 23 checkpoints, which makes the process more expensive and more complicated.

On the other hand, the unification of North and South Korea does not help Russia either, because the existence of a pro-American Korea poses a threat to them as well. Any development of the scenario will, to some extent, benefit South Korea. It will either adopt an unarmed peaceful neighbor, or influence North Korea and further strengthen its partnership with the United States. On the other hand, in case of unification, its economic situation will worsen. Against this background, resolving the Dokdo problem is certainly very plausible, although recent North and South Korean rapprochement trends and the US role in this rapprochement give some hope that the issue will be resolved in Korea's favor in the future. Nevertheless, what will happen sooner, the unification of the two Koreas, if the official attribution of the Dokdo Islands to Korea, is another controversial topic.

However, at the above conference – organized by the Northeast Asia Foundation in 2018 – the researchers noted that the issue – the Dokdo problem – should be resolved through negotiations between the four countries – Japan, China, Russia and the United States.

It is interesting how the US position on the Dokdo problem was formed. First, the territorial dispute over Dokdo / Takeshima arose largely due to inconsistent US policy toward Dokdo / Takeshima from 1945 to 1952. The United States originally developed a return policy for the island to Korea, as it was part of Korea, which was acquired by Japan in 1905 through illegal means.

Moreover, as such, it was necessary for its rightful owner (Korea) to return it according to the Cairo and Potsdam Declarations. In accepting the terms of the surrender provided for in the Potsdam Declaration, Japan agreed to return the territory it had occupied. In addition, several different draft peace treaties with Japan prepared by the U.S. Department of State from 1947 to November 1949 also provided for the return of Dokdo to Korea.

Amid the escalation of the Cold War, the occupation policy towards Japan underwent a significant change after 1948. The US did not want to pursue a punitive policy towards Japan. Instead, he wanted to help Japan rebuild and rebuild its economy.

At the same time, the United States began to reconsider its position on the return of Dokdo to South Korea, given that the security situation on the Korean Peninsula had deteriorated significantly since the victory of the communist regime in China in 1949, as well as the strategic location of the peninsula.

The San Francisco Peace Treaty of September 8, 1951 did not specify Dokdo / Takeshima. Japan clarified that this does not mean that the peace treaty recognized Japan's claim, as it does not provide for the return of Dokdo to Korea. For its part, South Korea has emphasized that although Article 2 (a) does not mention the three major islands of Doctrine that must be returned to Korea, it clearly does not exclude Doctrine from the small offshore islands of Korea.

In any case, the United States has decided to take a neutral stance on the Dokdo / Takeshima issue, given that the US-Japan Security Treaty could not address the Dokdo problem. Although the United States advised Japan to negotiate a Doctrine / Takeshima agreement with South Korea, the United States maintained a neutral position on the Doctrine issue (International Journal of Korean Studies • Vol. XIII, No. 2, 2009).

South Korea and Japan are natural strategic allies when it comes to defending territorial claims against China's ambitions. China has claims over the Japanese Senakaki Islands (territorial dispute over ownership of the Senakaki Islands (Diaou). Japan Chinese Islands) and certain Korean reefs. In addition, China is willing to use economic sanctions for further political purposes, posing a threat to Korea and Japan.

Resolving the Dokdo / Takeshima sovereignty issue will reinforce the situation for crucial border agreements and possible cooperation between Korea and Japan in the future to find resources in this area. Japan should launch this initiative, as its claims on the Dokdo issue are unlikely. The future so-called the deal requires that Japanese leaders be willing to compromise in order to reach an agreement with Korea. In addition, Korean leaders should try to evaluate their own nationalist rhetoric and recognize the friendly relations between the two countries.

Can the political leaders of Japan and Korea accomplish this task and reach an agreement that is necessary to resolve the Dokdo / Takeshima issue? Nevertheless, it should also be borne in mind that such disputes in Asia are numerous and complex and have no easy solution. In the context of nationalism and historical entrails, these territorial disputes create dangerous opportunities for conflict.

3. Conclusion

Thus, it may be time to discuss whether certain principles have been formulated for the peaceful resolution of these issues despite the fact that within the existing political and legal framework, compromise must begin somewhere. The dispute between Japan and Korea over the Dokdo / Takeshima Islands is a unique opportunity for reconciliation. Although their positions are divided and contradictory in the historical context, the two countries are economically intertwined and face similar positions in their attachment to China, which increases the change in regional reality. Thus, a compromise between Japan and South Korea would be more productive in resolving all historical animosities between Korea and Japan. This will allow both countries to better manage their future relations with China and forget about past disputes (Kim, 2009).

Thus, today the Dokdo-Takeshima problem is not solved like many other territorial problems between states in the world. Nevertheless, the Dokdo problem goes beyond the territorial problem in terms of both Korean states, and it has to do with the protection of Korean identity, which is the basis of national unity for Koreans. However, this issue is increasingly straining relations between the Northeast Asian states and the world superpowers. The United States sees a solution in a reasonable compromise.

References

1. Kim Hong Nack, the U.S. and the Territorial Dispute on Dokdo/Takeshima between Japan and Korea, 1945-1954, West Virginia University ABSTRACT, International Journal of Korean Studies • Vol. XIII, No. 2, 2009.
2. Kozisek David, Them and Us: Constructing South Korean National Identity through the Liancourt Rocks Dispute, Culture Mandala: Bulletin of the Centre for East-West Cultural and Economic Studies, Vol. 12, No. 1, September-December 2016, pp1-18.
3. Nam Sang Gu (NAHF), Japanese Pavilion-Japan through the Window of Historical Issues, Teaching the Borderless History around the World, 2018, p.22. The HAHF-EUROCLIO Joint Conference on History Education.
4. Scanlon Charles, South Koreans vent fury at Japan, 18 March 2005, BBC News, Seoul.
Polina Campbell, Teaching the Borderless History around the World, Culture Mandala: Bulletin of the Centre for East-West Cultural and Economic Studies, Vol. 12, No. 1, September-December 2016, pp. 19-22

საქართველოში სახელმწიფო შესყიდვებზე COVID-19 ზეგავლენა

ოთარ კიკვაძე

ბიზნესის ადმინისტრირების დოქტორი,
გრეგოლ რობაკიძის უნივერსიტეტი

აბსტრაქტი

ბოლო პერიოდში მსოფლიოში და მათ შორის საქართველოში გავრცელებულმა ვირუსმა COVID 19, რომელმაც პანდემიის სახე მიიღო, უპრეცედენტო მასშტაბის გამოწვევების წინაშე დააყენა ქვეყნები და მათი მთავრობები. ჩვენი კვლევის ინტერესი სწორედ ამ გამოწვევების საპასუხოდ საქართველოს მთავრობის მიერ სახელმწიფო შესყიდვებში გატარებული ღონისძიებებია სხვადასხვა შეზღუდვების სახით. კვლევის საფუძველზე დადგინდა, რომ ამ სფეროში დაწესებულმა შეზღუდვებმა შედეგის თვალსაზრისით დაბალი ეფექტურობა აჩვენა, რადგანაც შემცირებული ელექტრონული ტენდერების ხარჯზე მივიღეთ გამარტივებული შესყიდვების გაორმაგებული რაოდენობა, დროში განელილი სახელმწიფო შესყიდვის პროცედურები და შესაბამისად დაგვიანებით მიღებული შესყიდვის ობიექტები, რომელიც უმეტესწილად საზოგადოებრივ სიკეთეს წარმოადგენს. გამომდინარე იქედან, რომ პანდემია გავრცელების აქტიურ ფაზაში იმყოფება და მისი შემცირების/შეჩერების მოლოდინები მინიმუმ მომდევნო წლის გაზაფხულამდე არასაიმედოა მნიშვნელოვანია გადაწყვეტილების მიმღებ პირთა მიერ ფორსმაჟორული სიტუაციის საპასუხოდ სახელმწიფო შესყიდვების ნაწილში სხვადასხვა რეგულაციებისა თუ შეზღუდვების შემოღებისას გათვალისწინებული იქნას წინამდებარე კვლევის საფუძველზე შემუშავებული რეკომენდაციები.

საკვანძო სიტყვები: პანდემია; სახელმწიფო შესყიდვა; გამოწვევა.

IMPACT OF COVID 19 ON STATE PROCUREMENT IN GEORGIA

Otar Kikvadze

Doctor of Business Administration
Grigol Robakidze University

Abstract

The recent outbreak of the COVID 19 virus around the world, including Georgia, has escalated into a pandemic thus posing unprecedented challenges to countries and governments. Our study focuses on the restrictive measures taken in response to these challenges by the government of Georgia in the field of state procurement. The study found that restrictive measures were less effective, as reduction of electronic tenders led to a doubled number of simplified procurement, overextended procurement procedures and, as a result, delayed procurement items, which in most cases are objects of public convenience. Given that the pandemic is still in an active phase and the prospects for its slowdown / stopping are unreliable at least until the spring of next year, it is important that decision-makers, introducing various rules and restrictions in the field of public procurement in response to force majeure, considered the recommendations developed on the basis of this study.

Keywords: pandemic, government, procurement, challenge.

1. Introduction

The Covid-19 virus, discovered in China at the end of 2019, spread throughout the world in a few months and took the form of a pandemic. Due to the speed of its spread, most countries in the world met the pandemic unprepared, which, consequently, led to an obvious result – by the end of November 2020, more than 62 million people were infected and more than 1.45 million died¹. The pandemic naturally had a negative impact on both the economies of countries and the global economy in general, which continues to this day, as the virus is still in an active phase of spread and the prospects for access to a vaccine against the virus remain unclear. At this stage, it is difficult to predict the total losses, although various international organizations and financial corporations estimate a decrease in global economic growth of at least 2.5%, which, in turn, is tantamount to a loss of about \$ 1 trillion².

During the pandemic, in many countries, including Georgia, a state of emergency was declared, a curfew was imposed, various restrictions were introduced, anti-crisis plans were developed, etc. Restrictions have also been extended to state procurement in Georgia, and this is an issue discussed below, including the mechanism used and its effectiveness, and the impact of the restrictions on state procurement.

2. State Procurement in Georgia

The state procurement system is one of the most important tools of public finance expenditure, accordingly, the proper functioning of the state procurement system significantly determines the state of public finances in the country, the level of corruption, the competitive environment, business development opportunities, etc.

Improving and developing state procurement is an obligation under the Deep and Comprehensive Free Trade Area Agreement (DCFTA) between Georgia and the European Union and accordingly the process continues permanently. Fundamental reform of the state procurement has been carried out in Georgia since 2010, which is coordinated by the LEPL State Procurement Agency. As part of the reform, significant changes were made, including to legislation, procurement instruments, monetary limits in tune with procurement instruments, the classifier of the determinant of unity, which includes 272 units of unified CPV³ codes, also, a unified electronic state procurement system was created, through which all the main processes and documentation related to state procurement are presented in an electronic system – the so-called „online mode“ (available to all interested parties), etc.

The amount of public finances spent through public procurement is growing every year. For example, in 2019, over 30% of the consolidated budget (approximately 11% of GDP) was spent on public procurement⁴, see Chart 1.

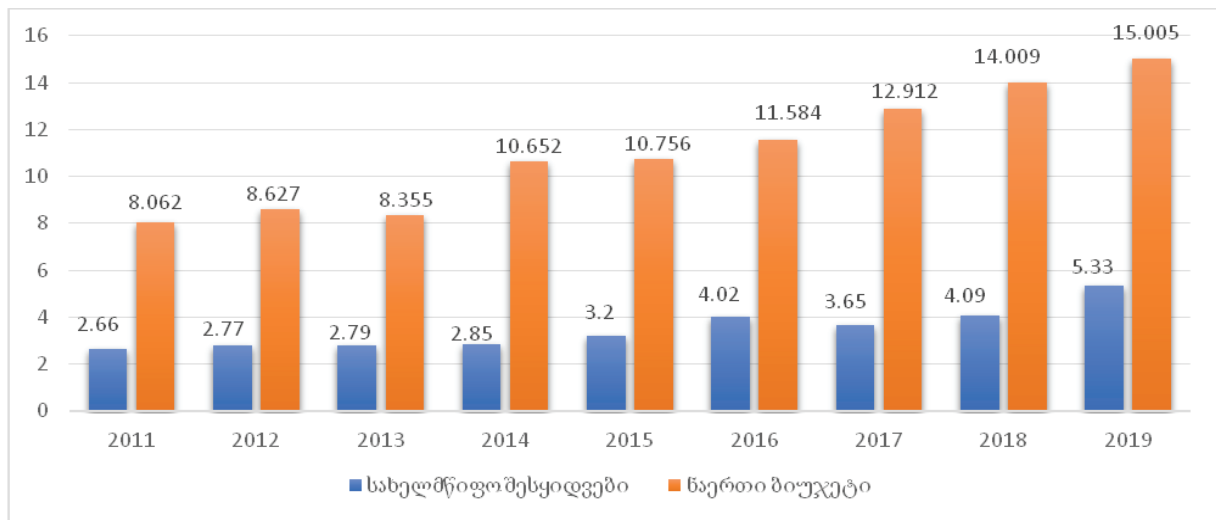
¹ <https://www.worldometers.info/coronavirus/>

² <https://www.entrepreneur.com/article/348113>

³ Common Procurement Vocabulary (CPV) under EU Directive # 213/200

⁴ <https://budgetmonitor.ge/ka/purchases>

Chart No 1 Comparison of the cost of total state procurement contracts and consolidated budget volumes by year (billion GEL)

Source: State Procurement Agency; Ministry of Finance of Georgia.

As already mentioned, the volume of state procurement in the budgetary parameters of the country is quite high, and therefore, correct and effective regulation of this area is necessary, on the one hand, to ensure rational spending of public funds, and on the other, to create a healthy competitive environment, which is a key prerequisite for business development.

3. Impact of COVID 19 on State Procurement

The restrictions developed and imposed by the government in response to Covid 19 in Georgia have naturally affected public spending and, consequently, the public procurement process. Although some restrictions were introduced even before the spread of the pandemic, in particular: On June 9, 2016, the Government of Georgia adopted Resolution No. 252 „On some measures to be taken in connection with state procurement“, according to which organizations participating in state procurement were not allowed to conduct electronic procurement of the items identified by classification codes specified in the same Resolution without prior agreement with the Government of Georgia. The Resolution included 26 CPV codes of state procurement classifiers, and this list included procurement items such as mobile phones, computers, furniture, automobiles, various types of equipment, etc. The Resolution provided for the limitation of improper spending of public finances – mainly on „luxury“ items – by procuring entities, and if any procuring entity decided to purchase expensive equipment or furniture and etc., under a tender procedure, it was required to provide appropriate justification to the Government of Georgia, obtain a permit and only then announce a tender. Presumably, the adoption of this normative act was based on examples of misappropriation of public finances by various procurement entities.

In this regard, an approach was developed, according to which the government issued a new resolution at the beginning of each year, and, accordingly, since 2016, the Resolution has been amended several times, during which the classification annex has been expanded, the form for filing with the Government Office has been improved, the time frame for issuing permits has been determined, etc. Procuring entities have

been instructed to submit market research results, along with justifications, with bids from at least three potential suppliers, etc. Resolution No. 650 of December 25, 2019, „On some measures to be taken in connection with state procurement“, set out the 30 CPV codes of the classifier for state procurement to be conducted in 2020, which required prior approval. In addition, the procuring organizations were singled out, namely:

- Organizations, procurement of which made under the CPV procurement codes set out in the Resolution required the approval of the government (budgetary organizations under the control / accountability of the Government of Georgia / Prime Minister; Georgian ministries and budgetary organizations subordinate to them, as well as legal entities of public law, appointed by the Prime Minister of Georgia);
- Organizations that have been instructed to submit relevant information about the procurement item to the Ministry of Regional Development and Infrastructure of Georgia before the start of state procurement under the CPV codes specified by the Resolution (municipalities and legal entities established by the municipality);
- All other procuring organizations, that were ordered to submit information to the Georgian government prior to procurement under the CPV codes.

By Resolution No. 210 of the Government of Georgia of April 1, 2020, amendments were made to Resolution No. 650 of 2019, according to which the regulation of state procurement has been radically changed and placed in a strict framework. In this case, the Resolution identified 43 CPV procurement codes, which were exempted from permission and preliminary agreement, while all other CPV codes of the procurement classifier – 229 units – were subject to an authorization procedure.

Such a radical change introduced by the Georgian government was naturally caused by COVID 19, which by that time was already widespread in Georgia, because of which the government was forced to limit the spending of public finances as much as possible and make them purposeful. The Resolution No. 454 of the Government of Georgia of July 21, 2020 was amended again (which remains in force today) and the procuring entities had to act under the Resolution No. 650 of 2019, in accordance with the new Annex of CPV codes to the same amendment, which this time includes 75 CPV codes of the state procurement classifier.

It should be noted that the radical restriction in force from April 1 to July 21, 2020 revealed to have certain shortcomings, namely:

- **Delayed preparatory procedures required to obtain a permit**

The preparation of permit documentation is in some cases problematic for certain organizations, especially when it comes to the market research procedure, according to which the procuring entity seeking an authorization must provide an invoice from at least 3 potential suppliers, which is often not possible as potential suppliers are reluctant to cooperate with the procuring entities when the list of procurement items is particularly extensive. This procedure particularly delays the whole process.

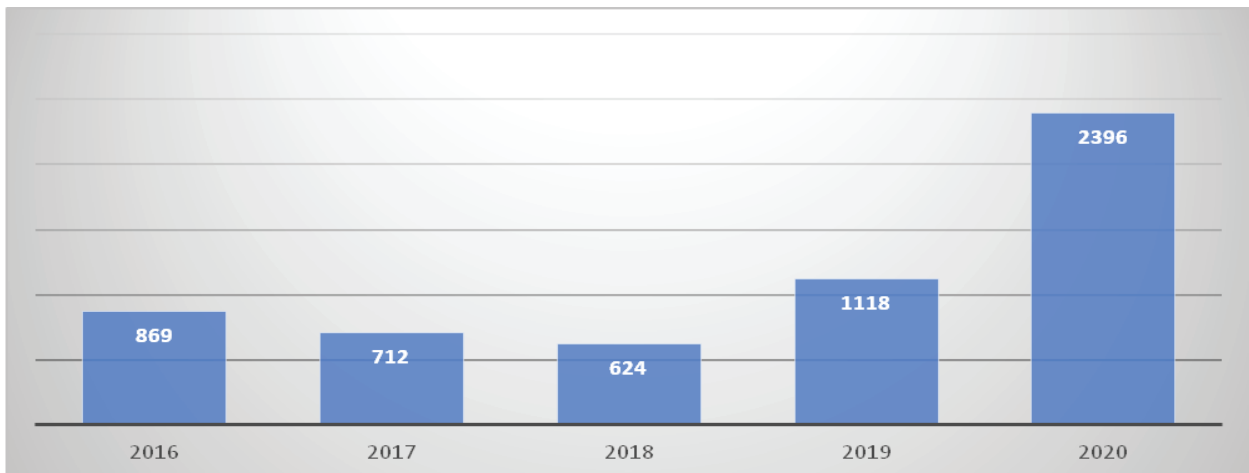
- **Violation of the deadline for obtaining a permit;**

Since the entry into force of the above amendment, there have been a number of cases where the deadline for issuing a procurement permit (10 working days) has been violated. Which was likely due the increased number of permit requests from procuring organizations. Violation of the deadlines for issuing permits, in turn, extended the procurement period, and in some cases, citizens received late or could not receive services or other social gains provided by the state;

- **Increase in the number of urgent simplified purchases;**

As mentioned above, the restrictions imposed by the government Resolution apply only to procurements made through electronic procedures (electronic tender) and do not apply to simplified procurements. In turn, simplified procurement is one of the forms of state procurement, which involves the negotiation of procurement with one person within the monetary threshold defined by law (in case a procuring entity procures uniform items worth up to GEL 5,000 per year), however, in addition to the above case, the simplified procurement may be used in other cases as defined by law. In our case, particular attention should be paid to simplified procurement made due to an urgent necessity. The current legislation stipulates that an urgent necessity is a case when there is a real threat to the functioning of the procuring entity and which could not have been predetermined, and / or the occurrence of which was not caused by a procuring entity, or which could significantly damage the Georgian state and / or public interests, or the property of the procuring entity.¹ Simplified procurement on this basis, in turn, requires the prior approval of the State Procurement Agency or, in extreme cases, when the urgency of procurement does not leave room for a preliminary agreement, the procuring entity first conducts the procurement and then coordinates this circumstance with the State Procurement Agency. It is noteworthy that the agreement with the State Procurement Agency is made through the corresponding module of the Unified Electronic System of Public Procurement (SMP) and the response to the application is given within 3 working days. The procurement made by the procuring entities during the restriction period were precisely the urgent purchases (April 1 – July 21, 2020), see Chart No 2.

Chart No 2. Dynamics of urgent procurement for the study period (April 1-July 21) 2016-2020.

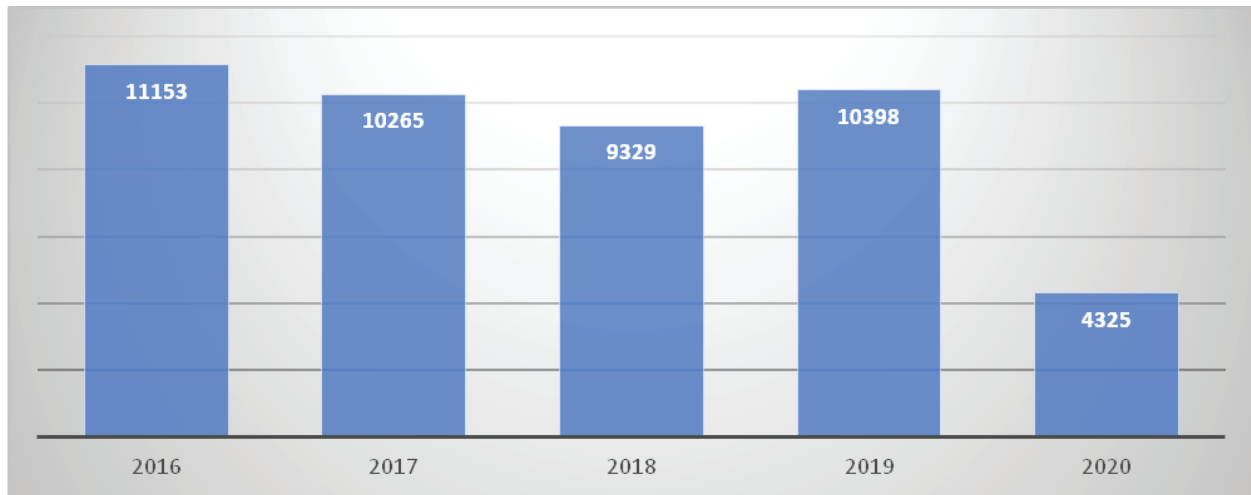
Source: www.procurement.gov.ge

As demonstrated by the chart, during the study period (April 1-July 21) in 2020 2396 urgent procurement agreements were concluded, which exceeds the corresponding indicators of the previous year by at least 50%.

As for the number of tenders announced in the same period by year, it is as follows (see Chart No 3).

¹Order # 13 of the Chairman of the State Procurement Agency “On defining the simplified procurement criteria and the approval of the rule for conducting simplified procurement”, Tb. 2015.

Chart No 3. Dynamics of the number of announced electronic tenders for the study period (April 1-July 21) 2016-2020.

Source: www.procurement.gov.ge

The given chart demonstrates that the number of electronic tenders for the study period in 2020 is reduced by about 60%.

Summary

Taking into account the above, it can be concluded that the restrictions imposed by the state for a specific period on public procurement, which meant limiting the use of e-procurement means by prior agreement, turned out to be less effective for the following reasons:

- Due to the large number of applications from procuring organizations resulting from the imposed restrictions, the authorization terms were often violated, which especially created problems for those procuring organizations that did not participate in the electronic documents management program (for example, limited liability and joint stock companies, non-profit legal entities based on state equity participation, etc.);
- In some cases, due to bureaucratic barriers, procuring entities have been forced to avoid prior agreement with the government on e-procurement and postpone procurement as much as possible, and in case of emergency, use a simplified urgent procurement form and, consequently, enter into an agreement not with the government, but with The State Procurement Agency;
- During the period of the imposed restrictions, the spending of financial resources by procuring organizations may have decreased to some extent, however, as the statistics show, urgent simplified procurement has doubled at the expense of the reduced tenders;
- Simplified procurement during this period would not have saved as much as a procuring entity would save under an electronic tender.

Recommendations

- Develop a dedicated module on the website of the Government of Georgia to apply for permits and receive a response.
- Strictly define the terms for issuing a permit and change the period of validity of the permit to no more than 5 working days instead of 10 working days;
- Create a market research module in the unified electronic public procurement system, which, on the one hand, will simplify the process of procuring organizations, and on the other hand, identify bona fide potential suppliers who are willing to cooperate, and in this case, the procuring organization will not have to look for potential suppliers and will not depend on their „goodwill“ to participate in the market research phase. This will be useful not only in this case, but also in case of using any means of procurement;
- The Government of Georgia shall determine the methodology for adopting the above-mentioned Resolution, namely, on what basis the approach to adopting the Resolution changes annually, on what basis the classifier codes (CPV) are changed, etc.

Taking these recommendations into account will not only enable us to regulate public spending through state procurement in a pandemic force majeure situation, but in all other cases make public spending even more purposeful, rational and transparent.

References

1. Law of Georgia on State Procurement, Tbilisi, 2006.
2. Order No. 13 of the Chairman of the State Procurement Agency „On Determining Simplified Procurement Criteria and Rules for Conducting Simplified Procurement“, Tb. 2015.
3. Resolution No. 650 of the Government of Georgia, Tb. 2019.
4. Resolution No. 90 of the Government of Georgia, Tb. 2019.
5. Resolution No. 210 of the Government of Georgia, Tb. 2020.
6. Resolution No. 454 of the Government of Georgia, Tb. 2020.
7. State Procurement: Methodical Instructions for the Preparatory Stage, Tb. 2010.
8. Methodology for Conducting Preparatory Stage of Procurement, Public Procurement Agency, Tb., 2013.
9. 250 – Frequently Asked Questions about State Procurement, State Procurement Agency, Tb., 2015.
10. Order No. 13 of August 17, 2015 of the Chairman of the State Procurement Agency „On Determining Simplified Procurement Criteria and Rules for Conducting Simplified Procurement“.
11. 2019 Activity Report, State Procurement Agency, Tbilisi, 2020.
12. Effective Provision in the Public Procurement System: Transparency, Accountability and Modern Approaches to Development, Performance Audit Report, Tbilisi, 2014, March 18, p. 3.
13. Kikvadze O., Makharashvili N., Dzaganian M., Procurement Administration, Tb. 2017.
14. Kikvadze O., Improving Public Procurement in Public Finance Administration, Tb. 2016.
15. Dzaganian M., Kikvadze O., Public Procurement System in Georgia, Tbilisi, 2011.

საქართველოს ბუნებრივ-რეკრეაციული რესურსების როლი კორონავირუსის გავრცელების პირობებში

**ოთარ ფარესიშვილი
ლაურა კვარაცხელი
დავით გამეზარდაშვილი
ვალენტინა მირზაევი**

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის
ი. ჟორდანიას სახელობის
საქართველოს სანარმოო ძალების
და ბუნებრივი რესურსების შემსწავლელი ცენტრი

აბსტრაქტი

სტატიაში საქართველოს მაგალითზე განხილულია ბუნებრივ-რეკრეაციული რესურსების ეფექტიანი გამოყენების პრობლემა ბოლო დროის გლობალურ გამოწვევაზე – კოვიდ-19-ის ეპიდემიაზე რეაგირების კონტექსტში. სხვა ვირუსული დაავადებებისგან განსხვავებით, ბოლო დროს გავრცელებული კორონავირუსის პანდემიის მკურნალობის მეთოდების შემუშავება ხდება დაჩქარებულ რეჟიმში. თუმცა, დაავადების მწვავე ფაზის გავლის შემდგომ პაციენტები იძულებულნი არიან საკმაოდ დიდხანს გაიარონ რეაბილიტაციის პერიოდი დაზიანებული ორგანოებისა და ორგანიზმის სისტემების ფუნქციონირების აღსადგენად. რეაბილიტაციის პროცესის დაჩქარება და ოპტიმიზირება შესაძლებელია გამაჯანსაღებელი პროცედურების მეშვეობით ბუნებრივი ფაქტორების გამოყენების გზით. საქართველოს გააჩნია სამკურნალო-გამაჯანსაღებელი ტურიზმის განვითარების დიდი პოტენციალი – მისი ბუნებრივი ფაქტორები უძველესი დროიდან გამოიყენებოდა ადამიანების ჯანმრთელობის მკურნალობის, პროფილაქტიკისა და რეაბილიტაციისათვის. ქვეყნის მრავალი კურორტი ცნობილია მსოფლიოში და სარგებლობს პოპულარობით. სტატიაში შეთავაზებულია სხვა ქრონიკული დაავადებებით შეპყრობილი ავადმყოფების მკურნალობასთან ერთად სამკურნალო-რეკრეაციული პოტენციალის გამოყენება ასევე ადამიანებისთვის, რომლებმაც გადაიტანეს კორონა-19-ის დაავადება. კორონავირუსის ინფექციის გადატანის შემდეგ პაციენტებზე კეთილსამყოფელი ზემოქმედება შეიძლება მოახდინონ საქართველოს კურორტებზე აპრობირებულმა გამაჯანსაღებელმა ღონისძიებებმა, რომლებიც მოიცავენ აქტიურ და პასიურ კლიმატოთერაპიას, სპელეოთერაპიას, ჰაერისა და მზის აბაზანებს, თერმული და მინერალური წყლების (წყლის დაღვევა, სხვადასხვა წარმომავლობის მინერალური წყლის აბაზანები, ინჰალაცია და სხვ.), მაგნიტური ქვიშების გამოყენებას, ტალახით მკურნალობას და სხვ.

სტატიაში წარმოდგენილი და გაანალიზებულია საქართველოს კურორტების ძირითადი სამკურნალო ფაქტორები. ცხრილებში მოკლედ აღწერილია რიგი (შედარებით უფრო ცნობილი) კურორტების ფიზიკურ-გეოგრაფიული მახასიათებლები, მკურნალობის მეთოდები და სამედიცინო მაჩვენებლები. საყურადღებოა, რომ არ არის აუცილებელი არსებული სამკურნალო-გამაჯანსაღებელი დაწესებულებების მთლიანად გადართვა ფუნქციონირების ახალ რეჟიმზე, მხოლოდ საჭიროა შესაბამისი პროგრამების შემუშავება კოვიდ-19-ით დაზარალებული ადამიანების მომსახურებისთვის.

მსოფლიოში კოვიდ-19-ით დაავადებულთა დიდი რაოდენობის და გადატანილი დაავადების შემდგომ წარმოქმნილი მრავალრიცხოვანი გართულებების გათვალისწინებით, მიზანშეწონილია სხვა ქვეყნებმაც აქტიურად გამოიყენონ არსებული ბუნებრივ-რეკრეაციული პოტენციალი რეაბილი-

ტაციის, ასევე მოცემულ სფეროში დაგროვილი გამოცდილების გაზიარების მიზნით, დამყარონ სახელმწიფოთა შორის კომუნიკაცია ამ გლობალური პრობლემის გადასაჭრელად.

საკვანძო სიტყვები: კოვიდ-19, რეაბილიტაცია, ბუნებრივ-რეკრეაციული რესურსები, ტურიზმი.

შესავალი

2020 წელს ადამიანთა ცხოვრებამ განიცადა არსებითი ცვლილება მსოფლიოში გავრცელებული ახალი კორონავირუსის კოვიდ-19-ის პანდემიის შედეგად – კარდინალურად შეიცვალა ცხოვრების წესი, მნიშვნელოვნად დაზარალდა ეკონომიკა და, რაც მთავარია, მილიონობით ადამიანი დაავადდა ამ მეტად სერიოზული და ბოლომდე ჯერ კიდევ შეუსწავლელი დაავადებით. ეს არის მკვლელი ვირუსი. არავინ იცის რამდენ ხანს იცოცხლებს კორონავირუსი, რომელიც ადამიანის სიცოცხლის ბოლომდე, როგორც მეცნიერი ექიმები ვარაუდობენ, ტოვებს ორგანიზმის სხვადასხვა ორგანოებზე გართულებებს და განსაკუთრებით აზიანებს იმუნიტეტს. მთელ მსოფლიოში, რთულ პირობებში, ხდება დაავადებასთან დაკავშირებული პრობლემის გადაჭრის მეთოდების შემუშავება. გლობალური გამოწვევის – კოვიდ-19-ის პანდემიაზე რეაგირების კონტექსტში და, უპირველეს ყოვლისა, დაავადების მრავალი გართულების გათვალისწინებით, მოცემულ სტატიაში პირველად ბუნებრივ-რეკრეაციული რესურსების ეფექტიანი გამოყენების პრობლემის განხილვის მცდელობა ადამიანების ჯანმრთელობის სწრაფად აღდგენის მიზნით.

მსოფლიო პირველად აღმოჩნდა ახალი კორონავირუსული ინფექციის წინაშე და ძირითადი ყურადღება, ბუნებრივია, ექცევა მწვავე ფორმით დაავადებული ადამიანების მედიკამენტოზური მკურნალობის საკითხებს. მოცემულ სტატიაში წარმოდგენილი თემა ჯერჯერობით არ არის გამოკვლევითი, არ არის სამეცნიერო ლიტერატურაში გაშუქებული და არ წარმოადგენს ფართო სამეცნიერო დისკუსიების თემას. შესაბამისად, არ არის შესაძლებელი ანალოგიური კვლევებისა და პუბლიკაციების გაანალიზება. გამომდინარე ზემოხსენებულიდან, სტატიის ძირითად მიზანს წარმოადგენს სპეციალისტების ყურადღების მიქცევა ხსენებულ პრობლემებზე და ამ სფეროში გამოცდილების გაზიარება.

ძირითადი ნაწილი

ცივილური განვითარების მოცემულ ეტაპზე მსოფლიოში წარმოიშვა პლანეტარული მასშტაბის მთელი რიგი სერიოზული გამოწვევები, რომლებიც მოითხოვს დროულ, ადეკვატულ რეაგირებას. ბოლოდროინდელ გლობალურ გამოწვევად იქცა კოვიდ-19-ს პანდემია, რომელმაც მოიცვა თითქმის მთელი მსოფლიო და გამოიწვია ყველა ქვეყანაში ეკონომიკის მკვეთრი ვარდნა და მოსახლეობის ცხოვრების პირობების გაუარესება. თუმცა ყველაზე დიდი ზიანი გამოიწვია ვირუსის უშუალო ზემოქმედებამ ადამიანების ჯანმრთელობაზე, ფიზიკურ და ფსიქიკურ მდგომარეობაზე. მედიკოსები ღონეს არ იშურებენ მილიონობით ადამიანის სიცოცხლის გადასარჩენად. მთელ მსოფლიოში დაჩქარებულ რეჟიმში აქტიურად მიმდინარეობს ვაქცინებისა და მედიკამენტების ძიება, რომლებიც შეძლებენ მძიმე ავადმყოფების ეფექტურ მკურნალობას და ბრძოლას სხვადასხვა გართულებების წინააღმდეგ.

კოვიდ-19-ისთვის ერთ-ერთი დამახასიათებელი გამორჩეული თვისებაა ადამიანის ორგანიზმზე პოლიორგანული, მულტიფაქტორული ზემოქმედება – ვირუსი აზიანებს მთელ რიგ სასიცოცხლო მნიშვნელოვან ორგანოებსა და სისტემებს, ინვესს ავადმყოფობის მძიმე მიმდინარეობას, სერიო-

ზულ გართულებებს, განსაკუთრებით თუ პაციენტს აქვს თანმხლები ქრონიკული დაავადებები. ბოლო თვეებში დაგროვილი მონაცემებით დადგენილია, რომ კოვიდ-19-ით დაავადებულ ადამიანებს, წარმატებული მკურნალობის შემდგომ, არცთუ იშვიათად, აღენიშნებათ ჯანმრთელობის პრობლემები და საჭიროებენ რეაბილიტაციის კურსის ჩატარებას, ორგანიზმის დაზიანებული ორგანოებისა და სისტემების ფუნქციონირების აღსადგენად. რეაბილიტაციის პროცესის დაჩქარებას და ოპტიმიზირებას ხელს შეუწყობს გამაჯანსაღებელი პროცედურები ბუნებრივი ფაქტორების გამოყენებით. ამის საუკეთესო საშუალებაა შესაბამისი პროფილის კურორტებზე გამგზავრება და აუცილებელი პროცედურების ჩატარება, რაც დააჩქარებს გამაჯანსაღებელი ეფექტის მიღწევას.

სტატიის ავტორების მიერ შეთავაზებულია საქართველოს ბუნებრივ-რეკრეაციული რესურსების ფართო სპექტრის გამოყენების შესაძლებლობა კოვიდ-19-ის გადატანილი ადამიანების რეაბილიტაციისთვის.

საქართველო, მიუხედავად მისი არცთუ დიდი ფართობისა, გამოირჩევა გეოგრაფიული, ბუნებრივ-კლიმატური ზონების მრავალფეროვნებით, ფლობს მთელ რიგ უნიკალურ ბუნებრივ რესურსებს [ჟორდანიას, 2015; Lomsadze, 2019:59-75]. მთელ მსოფლიოში, მათ შორის საქართველოში, უხსოვარი დროიდან გამოიყენებოდა ბუნებრივი ფაქტორები ადამიანების სამკურნალოდ, პროფილაქტიკისა და რეაბილიტაციისთვის. საყოველთაოდ ცნობილია ქვეყნის პოპულარული კურორტები – ნყალტუბო, ბორჯომი, აბასთუმანი, გაგრა, ბიჭვინთა, ქობულეთი და სხვ.

უნიკალური ბუნების, მრავალრიცხოვანი ისტორიულ-კულტურული ძეგლების არსებობის წყალობით საქართველო იქცა მიზიდულობის ცენტრად ვიზიტორებისთვის მთელი მსოფლიოდან, წარმატებით ავითარებს ტურიზმის სხვადასხვა სახეობას. სამედიცინო და სამკურნალო-გამაჯანსაღებელი ტურიზმის ფარგლებში საქართველოს შეუძლია შესთავაზოს მსურველებს კორონავირუსის შემდგომი რეაბილიტაცია, რასაც განაპირობებს ქვეყანაში შესაბამისი ბუნებრივი კომპონენტების არსებობა. მოცემული მიმართულების განვითარების დიდი პოტენციალის ფლობით, საქართველო შეიძლება გახდეს რეგიონული ჰაბი ამ სფეროში [მეტრეველი, 2015:794-873; Paresishvili, 2017:344-348; ფარესიშვილი, 2020:53-68]. ქვეყნის ბუნებრივი რეკრეაციული რესურსები საშუალებას იძლევა, საჭიროების შემთხვევაში, შეთავაზებული იქნეს გამაჯანსაღებელი აქტივობების ფართო სპექტრი და ხარისხიანი მრავალპროფილური მომსახურება სამედიცინო ჩვენებების შესაბამისად.

მოკლედ განვიხილოთ სამკურნალო-გამაჯანსაღებელი ტურიზმის სფეროს შესაძლებლობები, რომელთა შეთავაზება შეუძლია ქვეყანას კოვიდ-19-ით დაავადებულთა შემდგომი რეაბილიტაციისთვის.

საქართველო ცნობილია უხსოვარი დროიდან თავისი ბუნებრივი სამკურნალო-რეკრეაციული რესურსებით. შედარებით მცირე ტერიტორიაზე განთავსებულია 11 კლიმატური სარტყელი, დაფარული მუდმივი თოვლიანი მაღალმთათა მწვერვალებით, შავიზღვისპირა სუბტროპიკებით, დაბლობებით, მდინარეებითა და ჩანჩქერებით, მთებითა და ტბებით, მინის წიალიდან მჩქეფარე მრავალი მინერალური წყაროთი, რამაც განაპირობა მრავალრიცხოვანი კურორტისა (100-ზე მეტი) და საკურორტო ადგილის (180-ზე მეტი) არსებობა. 2300-ზე მეტი გამოვლენილი მინერალური წყაროების დღელამური დებიტი შეადგენს ასეულობით მლნ. ლიტრს. მინერალურ წყლებს შორის ყველაზე ღირებული ფიზიკურ-ქიმიური თვისებებით გამოირჩევა ისეთი წყაროები, როგორცაა ბორჯომი და ნაბელავი (ვიშის ტიპის წყლები), ზვარე და ფასანაური (ესენტიუკის ტიპი), ლუგელას უნიკალური ქლორიდულ-კალციუმიანი წყალი და სხვ. მაღალი თერაპიული ეფექტიანობით გამოირჩევა თერმული სულფიდური, რადონის, აზოტიანი, სილიციუმიანი მინერალური წყლები, რომლებიც გამოიყენება სახსრების დაავადებების, პერიფერიული ნერვული სისტემის, კანის, გინეკოლოგიური, უროლოგიური და სხვა დაავადებების სამკურნალოდ [კვარაცხელია, 2015:875-1062; მესხია, 2012].

საქართველოს ფართო საკურორტო ქსელი, გამაჯანსაღებელი აქტივობების მდიდარი არჩევანი, საშუალებას აძლევს სხვადასხვა დაავადებებით შეპყრობილ ადამიანებს აირჩიონ შესაბამისი კურორტული მკურნალობა. ყველა მსურველს, მათი ჯანმრთელობის მდგომარეობიდან გამომდინარე, საშუალება აქვს ჩაიტაროს სამკურნალო-სარეაბილიტაციო კურსი ნებისმიერ, შესაბამისი პროფილის კურორტზე.

მკურნალობისა და დასვენების შესანიშნავი პირობები საქართველოს მთის კლიმატურ კურორტებზე განპირობებულია ინსოლაციის მაღალი დონით, მზის სპექტრის ულტრაიისფერი ნაწილის აქტივობით, ნათების ხანგრძლივობით, ჯანმრთელი კლიმატით და ზომიერი ტემპერატურით ზაფხულის თვეებში.

მნიშვნელოვანი საკურორტო ზონაა შავიზღვისპირეთი, სადაც მთელი წლის განმავლობაში ეფექტურია კლიმატოთერაპია. ზღვის კლიმატი, მზე, უნიკალური მაგნიტური ქვიშები (ურეკი), მთის ჰაერი (ბახმარო) სამკურნალო ზემოქმედებას ახდენენ სისხლის მიმოქცევაზე, სასუნთქ ორგანოებზე, საყრდენ-მამოძრავებელ აპარატზე. საქართველოს ტერიტორიაზე გამოვლენილია სხვადასხვა წარმომავლობის სამკურნალო ტალახების საბადოები (ახტალის, კუმისის ტალახები).

ქვეყნის მღვიმეების სამკურნალო მიკროკლიმატი მშვენიერი საშუალებაა სასუნთქი ორგანოების, იმუნური და ნერვული სისტემის დაავადებების სამკურნალოდ, რაც განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია კოვიდ-19-ის გადატანილობის შემთხვევაში.

კურორტები, როგორც წესი, განლაგებულია სასარგებლო კლიმატის ადგილებში, რაც ხელს უწყობს იმუნიტეტის გაძლიერებას, ორგანიზმის შიდა ძალების აღდგენას. არანაკლებ მნიშვნელოვანია კურორტზე ყოფნით გამოწვეული ანტისტრესული ეფექტი, რაც განსაკუთრებით აქტუალურია კოვიდ-19 გადატანილი ადამიანების მკურნალობის, რეაბილიტაციისა და დასვენების კონტექსტში.

ძირითადი ბუნებრივი სამკურნალო ფაქტორის შესაბამისად, რაც საფუძვლად უდევს კლასიფიკაციას, საქართველოს კურორტები იყოფა შემდეგ კატეგორიებად:

- კლიმატური კურორტები, სადაც ძირითადად სამკურნალო-პროფილაქტიკური ფაქტორია კლიმატი (მთის, ზღვის კურორტები, კურორტები მდინარეებისა და ტბების ნაპირებზე), ხოლო მკურნალობის მეთოდებს შორისაა აერთიანებული, ჰელიოთერაპია, თალასოთერაპია.
- ბალნეოლოგიური კურორტები, სადაც ძირითადი სამკურნალო-პროფილაქტიკური ფაქტორია მინერალური წყალი, რომელიც გამოიყენება როგორც გარეგანი საშუალება, დასალევად, სხვადასხვა პროცედურებისთვის. მკურნალობის ძირითადი მეთოდია ბალნეოთერაპია.
- პელოიდური კურორტები, სადაც ძირითადი სამკურნალო ფაქტორია, კლიმატთან და მინერალურ წყლებთან ერთად სამკურნალო ტალახი.
- შერეული ტიპის კურორტები, სადაც ერთდროულად არსებობს ბუნებრივი სამკურნალო ფაქტორის რამდენიმე ტიპი. იმისგან დამოკიდებულებით, თუ რომელი მათგანია ძირითადი, შეიძლება იყოს: კლიმატურ-ბალნეოლოგიური, ბალნეოკლიმატური, კლიმატურ-ბალნეო-პელოიდური კურორტი [კვარაცხელია, 2015:875-1062].

გამომდინარე კურორტული რესურსების ხასიათიდან, რეგიონული განსაკუთრებულობიდან და სხვა ფაქტორებიდან, საქართველოს ტერიტორია დაყოფილია 12 საკურორტო-რეკრეაციულ რაიონად, რომლებიც განსხვავდება მათი სპეციალიზაციით, სამედიცინო დაწესებულებების სტრუქტურით და განვითარების პოტენციალით, ესენია: იმერეთი, კახეთი, სამეგრელო-ზემო სვანეთი, ქვემო ქართლი, გურია, შიდა ქართლი, რაჭა-ლეჩხუმი და ქვემო სვანეთი, მცხეთა-მთიანეთი, სამცხე-ჯავახეთი, აფხაზეთი, აჭარა და ქალაქი-კურორტი თბილისი.

ინფორმაცია საქართველოს ცნობილი კურორტების შესახებ, სამკურნალო პროფილის შესაბამისად მოცემულია სხვადასხვა პუბლიკაციებში [კვარაცხელია, 2015:875-1062; ვადაჭკორია, 1987; საქართველოს ეროვნული ატლასი, 2012; საქართველოს 100 კურორტი, 2014].

სამკურნალო-პროფილაქტიკური და სარეაბილიტაციო დანიშნულების კურორტებიდან აღსანიშნავია: მთის კლიმატური კურორტები (ბაკურიანი, ბახმარო, ცემი და პატარა ცემი, მანგლისი); ბალნეოლოგიური კურორტები (წყალტუბო, მენჯი, ცაიში); ზღვისპირა კლიმატური კურორტები (ბათუმი, ქობულეთი, ურეკი, შეკვეთილი, ჩაქვი, გაგრა, ბიჭვინთა, ახალი ათონი, სოხუმი); ბალნეო-კლიმატური კურორტები (თბილისის ბალნეოლოგიური კურორტი, ბორჯომი, საირმე, ნაბეღლავი); კლიმატურ-ბალნეოლოგიური კურორტები (აბასთუმანი, სურამი, შოვი, ლებარდე); პელოიდური კურორტები და სხვ.

განსაკუთრებულ ყურადღებას იმსახურებს მრავალპროფილიანი თბილისის ბალნეოლოგიური კურორტი – „თბილისი სპა“ და თბილისის რეკრეაციულ ზონაში მოქმედი სამკურნალო-გამაჯანსაღებელი ველნეს კურორტი – „ბიოლი“, სადაც პაციენტებს საშუალება აქვთ მიიღონ კომპლექსური სამედიცინო და სარეაბილიტაციო მომსახურება სპეციალურად შემუშავებული ინდივიდუალური პროგრამით, რომელიც მოიცავს გამაჯანსაღებელ პროცედურებს, ფსიქოლოგიური და ფიზიკური რელაქსაციის მეთოდებს, ჯანმრთელ კვებას სამკურნალო მცენარეების დამატებით [ერქომაიშვილი, 2016:53-68]. ველნეს მიმართულება, რომელიც სულ უფრო პოპულარული ხდება მსოფლიოში ორგანიზმზე კომპლექსური ზემოქმედების, სასიცოცხლო ძალების აღდგენის გამო, – განსაკუთრებულ მნიშვნელობას იძენს კორონავირუსის პანდემიის პირობებში.

როგორც ჩანს, ზემოთ მოყვანილი მონაცემებიდან, საქართველოს საკურორტო-გამაჯანსაღებელი ცენტრების ქსელი ძირითადად ეფუძნება ბუნებრივ სამკურნალო – გამაჯანსაღებელ ფაქტორებს და შეიძლება ადაპტირებული იყოს ახალ გამონევენასთან – იმ ადამიანების სრულფასოვან რეაბილიტაციასთან, რომელთა ჯანმრთელობა სერიოზულად შეირყა კორონავირუსის გადატანის შედეგად (მეცნიერი მედიკოსების ვარაუდით, ვირუსის მუტაციის შედეგად შესაძლებელია გართულებებმა თავი იჩინოს ადამიანის სიცოცხლის ბოლომდე). მნიშვნელოვანია აღინიშნოს, რომ არ უნდა მოხდეს მოქმედი სამკურნალო-გამაჯანსაღებელი დაწესებულებების სრულად გადართვა კოვიდ-19-ით დაზარალებულების მომსახურებაზე. ტრადიციული პაციენტების მიღება უნდა განხორციელდეს უკვე არსებულ რეჟიმში, ხოლო კოვიდვირუსით დაავადებულების მომსახურება უნდა განხორციელდეს შესაბამისად შემუშავებული პროგრამებით. გადატანილი კორონავირუსის ინფექციის შემდგომი გართულებების გათვალისწინებით, რეაბილიტაციის არსებული მეთოდები და პროცედურები შეივსება სამკურნალო ტანვარჯიშის, ფიზიკური და სუნთქვითი ვარჯიშების, დიეტების სპეციალური კომპლექსებით, რაც არ მოითხოვს მნიშვნელოვან მატერიალურ და სხვა ხარჯებს.

კოვიდ-19-თან ბრძოლაში რეკრეაციული რესურსების ფაქტორთან ერთად არ შეიძლება არ აღინიშნოს ტურისტული სფეროს როლი ამ პროცესში. საქართველოს მთავრობის გაბედული, ეფექტური და ინოვაციური მიდგომებისა და ეფექტიანი მენეჯმენტის შედეგად ეპიდემიის საწყის ეტაპზე ტურისტული ინდუსტრიის ჩართვამ კორონავირუსის წინააღმდეგ ბრძოლაში განაპირობა დაავადებისა და სიკვდილიანობის დაბალი მაჩვენებლები. ხელისუფლების მიერ მიღებული ზომები ეფექტიანი აღმოჩნდა ეკონომიკური თვალსაზრისითაც, რადგან ნაწილობრივ შენარჩუნდა ტურისტული ინდუსტრიის ფუნქციონირება – ამ სფეროში დასაქმებული პერსონალი ოპერატიულად იქნა გადაკვალიფიცირებული საკარანტინო ზონების მომსახურებაზე.

საქართველოს ბუნებრივ-რეკრეაციული პოტენციალის ანალიზის საფუძველზე, ერთი მხრივ, და კორონავირუსის ინფექციის წინააღმდეგ ქვეყანაში გატარებული აქტივობების შედეგად – მეორე

მხრივ, შესაძლებელია შემდეგი დასკვნების გამოტანა:

ახალი კორონავირუსი – კოვიდ-19 წარმოადგენს საშიშ, ნაკლებად შესწავლილ ვირუსულ დაავადებას, რომელიც მოითხოვს მასთან საბრძოლო საშუალებების მრავალფეროვან არსენალს; რეაბილიტაციის სტადიაზე ავადმყოფობის მკურნალობა ეფექტიანი იქნება ბუნებრივი რეკრეაციული რესურსების სამკურნალო-გამაჯანსაღებელი ფაქტორების ჩართვის შედეგად; საქართველო ფლობს მნიშვნელოვან ბუნებრივ-რეკრეაციულ პოტენციალს კოვიდ-19-ით დაავადებულების მკურნალობისა და რეაბილიტაციისთვის; სასტუმროებისა და ტურისტული პროფილის ობიექტების ოპერატიული გადართვა კოვიდ-19-ით დაავადებულების მომსახურების სტრუქტურად, ეფექტიანი აღმოჩნდა ეკონომიკური თვალსაზრისით.

ლიტერატურა:

1. ერქომაიშვილი გ., „სამედიცინო ველნეს კურორტები – საქართველოს ბრენდ კოდი მსოფლიოში“, უნივერსალი, 2016.
2. ვადაჭკორია გ., უშვერიძე გ., ჯალიაშვილი ვ. საქართველოს კურორტები, თბილისი, „საბჭოთა საქართველო“, 1987.
3. კვარაცხელია ლ., მესხია ი. „სამკურნალო (საკურორტო) რესურსები“, საქართველოს ბუნებრივი რესურსები, მონოგრაფია, ტ. II, საქართველოს მეცნიერებათა ეროვნული აკადემია, საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის საქართველოს სანარმოო ძალებისა და ბუნებრივი რესურსების შემსწავლელი ცენტრი, თბილისი, 2015.
4. მეტრეველი მ., „ტურიზმი – საქართველოს ეკონომიკის პრიორიტეტული მიმართულება“, საქართველოს ბუნებრივი რესურსები, მონოგრაფია, ტ. II, საქართველოს მეცნიერებათა ეროვნული აკადემია, საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის საქართველოს სანარმოო ძალებისა და ბუნებრივი რესურსების შემსწავლელი ცენტრი, თბილისი, 2015.
5. მესხია ი., ასათიანი რ. „საკურორტო-რეკრეაციული რესურსები და ტურიზმი“, ნიგნში: საქართველოს ეკონომიკა, თბილისი, 2012.
6. ჟორდანიანი ი., ლომსაძე ზ., ჭითანავა ნ., ფარესიშვილი ო. და სხვ. (ავტორთა კოლექტივი) საქართველოს ბუნებრივი რესურსები, მონოგრაფია, ტ. I-II, საქართველოს მეცნიერებათა ეროვნული აკადემია, საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის საქართველოს სანარმოო ძალებისა და ბუნებრივი რესურსების შემსწავლელი ცენტრი, თბილისი, 2015.
7. საქართველოს ეროვნული ატლასი, ივ.ჯავახიშვილის სახ. თსუ-ს ვახუშტი ბაგრატიონის გეოგრაფიის ინსტიტუტი, თბილისი, 2012.
8. საქართველოს 100 კურორტი, „კლიო“, თბილისი, 2014.
9. ფარესიშვილი ო., კვარაცხელია ლ., მირზაევი ვ. „სამედიცინო (სარეაბილიტაციო) ტურიზმის განვითარების პერსპექტივები საქართველოში პანდემიისა და პოსტპანდემიურ პერიოდში“, Business & Law, No.1, January-June 2020, www.b-k.ge
10. Lomsadze Z., Paresishvili O., Kvaratskhelia L. et al. „Georgian natural resources (brief review)“, Annals of Agrarian Science, Vol.17, No. 1, 2019.
11. Paresishvili O., Kvaratskhelia L., Mirzaeva V. „Rural tourism as a promising trend of small business in Georgia: topicality, capabilities, peculiarities“, Annals of Agrarian Science, Vol.15, Issue 3, 2017.

THE ROLE OF GEORGIAN NATURAL-RECREATIONAL RESOURCES UNDER THE CONDITION OF CORONAVIRUS SPREAD

Otar Paresishvili

Laura Kvaratskhelia

Davit Gamezardashvili

Valentina Mirzaeva

Zhordania Center Studying Productive Forces
and Natural Resources of Georgia of the
Georgian Technical University

Abstract

In 2020, human life underwent important changes as a result of the world-wide spread of a new coronavirus disease – COVID-19 pandemic: life regulations were cardinally transformed, economy was considerably harmed, and what is principal is that millions of people came down with this rather serious and not yet completely studied disease. This is virus-killer, nobody knows how long coronavirus lives, and as medical scientists assume, it leaves complications in different organs and systems for the rest of people's life and particularly hurts immunity. Under difficult conditions, methods to solve COVID-19-related problem have been elaborated throughout the world. The article is the first attempt to examine the problem of efficient using of natural-recreational resources aimed at quick recovery of people's health in the context of responding to the global challenge – COVID-19 pandemic and taking into consideration various complications.

The world for the first time has faced a new coronavirus infection and naturally the primary focus has been given to the issues of medicinal treatment of patients with acute form of the disease. The topic of this article has not yet been studied, it is neither elucidated in scientific literature nor presented as a subject of wide-ranging discussions. Accordingly, one cannot analyze either analogous studies or publications. Based on the above, the primary purpose of the article is to draw specialists' attention to the problems under consideration and to share experience in this sphere.

Key words: pandemic, chronic diseases, natural-recreational resources, therapeutic and health-improving tourism.

1. Introduction

At this stage of civilizational development, a number of serious global-scale challenges have emerged in the world which require adequate and prompt response. COVID-19 pandemic is most recent global challenge which has covered the entire world and caused severe economic slump in all the countries as well as worsening of people's living conditions. However, the biggest harm was inflicted by the virus to human health, physical and psychic state. Medical professionals spare no pains to save human lives. All over the world, elaboration of vaccines and medicaments takes place on a fast-track basis to provide effective treatment for acute patient and prevent serious complications.

One of the special features of COVID-19 is its polyorganic, multifactorial effect – the virus injures a number of vital organs and systems, causes severe acute disease, serious complications, especially if a patient

has concomitant chronic diseases. On the basis of the information accumulated it was ascertained that not too seldom COVID-19 patients after successful treatment still have health problems and need rehabilitation to repair functioning of injured organs and systems of organism. The process of rehabilitation can be speeded up and optimized by means of health-improving procedures with the use of natural factors. The best possibility for this is to go to the health-resorts of suitable profile and undertake necessary procedures to speed up the achievement of healthful effect.

The authors of the article suggest using of a wide range of available Georgian natural-recreational resources for the purpose of rehabilitation of people who underwent COVID-19.

2. Analysis of the main research material

Despite its small territory, Georgia is notable for a variety of geographic, natural-climatic zones, has a number of unique natural resources [Zhordania, 2015; Lomsadze, 2019:59-75]. From times immemorial, all over the world including Georgia, natural factors have been used to treat people, for prophylactic and rehabilitation purposes. The worldwide famous are popular Georgian resorts such as Tskaltubo, Borjomi, Abastumani, Gagra, Bichvinta, Kobuleti, etc.

Thanks to its unique nature, numerous historical and cultural monuments, Georgia has become a centre of attraction for visitors from the whole world, the country successfully develops different spheres of tourism. Within the framework of medical, therapeutic and health-improving tourism, Georgia can offer everyone wishing to take a post-coronavirus course of rehabilitation based on relevant natural components available in the country. Furthermore, having a big potential for the development of mentioned directions, Georgia can become a regional hub in this sphere [Metreveli, 2015:794-873; Paresishvili, 2017:344-348; Paresishvili, 2020:53-68]. Natural-recreational resources of the country afford an opportunity where necessary to offer a wide spectrum of health-giving activities and good multispecialty service in accordance with medical indications.

Below are briefly examined opportunities of the sphere of therapeutic and health-improving tourism which the country can offer as a follow-up rehabilitation to people who had COVID-19.

For a long time, Georgia is known as a country with healing and recreational resources. There are 11 climatic zones on a relatively small territory; high mountains summits covered with snow and ice, subtropics on the Black Sea coast, lowlands, lakes, rivers and waterfalls, many spouting springs with mineral waters – all this has favoured establishing a great number of health-resorts (more than 100) and recreational places (more than 180). The 24-hour yield of more than 2300 prospected mineral springs is hundreds of millions of liters. Among mineral waters the most valuable by their physical and chemical properties are such sources as Borjomi and Nabeglavi (Vichy-type waters), Zvare and Pasanauri (Essentuki-type waters), Lugela (a unique chloride and calcium water) and others. Sulfide, radon, nitric, siliceous thermal mineral waters are distinguished by high therapeutic efficiency and used while treating arthrosis, peripheral nervous system, skin diseases, gynecological disorders, urologic and other diseases [Kvaratskhelia, 2015:875-1062; Meskhia, 2012].

Extensive network of Georgian resorts, a wide range of health-giving activities afford an opportunity to people with different diseases to choose the right resort treatment. Anybody depending on his/her state of health can have relevant medical and rehabilitation course at the health-resort of necessary profile.

Perfect conditions for treatment and recreation at Georgian mountain climatic resorts are related to the high

rate of insolation, activity of ultraviolet spectrum, length of light, healthy climate and moderate temperature in summer months.

An important resort zone is the Black Sea coast where climotherapy is effective throughout the year. Marine climate, the sun, unique magnetic sands (Ureki), mountain air (Bakhmaro) – all these factors make healing impact on blood circulation, respiratory organs, locomotive system.

Occurrences of therapeutic muds of different origin are discovered on the territory of Georgia (Akhtala and Kumisi muds).

Healing microclimate of Georgian caves is very healthful to treat respiratory organs, nervous and immune systems that is of prime importance for those who had COVID-19.

As a rule, resorts are located in the places with healthy climate that promotes strengthening of immune system, recovery of inner energy of organism. Of no less importance is antistress effect from being at the resort that is especially urgent in the context of treatment, rehabilitation and recreation of people who had COVID-19.

According to the principal therapeutic factor as a basis of classification, Georgian health-resorts are divided into the following categories.

- Climate resorts where the principal therapeutic factor is climate (mountain and seaside resorts, resorts located on shore of rivers and lakes), and where methods of therapy include aerotherapy, heliotherapy, pelotherapy.
- Balneological resorts where the principal therapeutic factor is mineral water that is used as an external agent, for drinking, for different procedures. The main therapeutic method is balneotherapy.
- Peloid resorts where the principal therapeutic factor is therapeutic muds along with climate and mineral waters.
- Mixed-type resorts where at the same time are available different types of natural therapeutic factors. Whichever of those factors is principal there are climate-balneological, balneo-climatic, climatic-balneopeloid resorts [Kvaratskhelia, 2015:875-1062].

Based on the features of resort resources, regional particularities and other factors, the territory of Georgia is divided into 12 resort-recreational districts which differ from each other by their specialization, structure of medical institutions and development potential. Those are: Imereti, Kakheti, Samegrelo – Zemo Svaneti, Kvemo Kartli, Guria, Shida Kartli, Racha-Lechkhumi and Kvemo Svaneti, Mtskheta-Mtianeti, Samtskhe-Javakheti, Apkhazeti, Achara and city-resort Tbilisi.

Information about the known Georgian health-resorts in accordance with medical profile is given in a number of publications [Kvaratskhelia, 2015:875-1062; Vadachkoria, 1987; Georgian National atlas, 2012; 100 resorts of Georgia, 2014].

Among the resorts intended for treatment, prevention and rehabilitation noteworthy are the following ones: mountain climate resorts (Bakuriani, Bakhmaro, Tsemi); seaside climate resorts (Batumi, Kobuleti, Ureki, Shekvetili, Chakvi, Gagra, Bichvinta, Akhali Atoni, Sokhumi); balneo-climate resorts (Tbilisi Balneological Resort, Borjomi, Sairme, Nabeglavi); climate-balneological resorts (Abastumani, Surami, Shovi, Lebarde); peloid resorts (Akhtala, Kumisi).

Especially noteworthy are multispecialty Tbilisi Balneological Resort – „Tbilisi Spa“ and Wellness Center „Bioli“ acting within Tbilisi recreational zone where patients are provided with complex medical and re-

habilitation service according to specially developed individual programs which include health-improving procedures, methods of physical and psychological relaxation, healthy nutrition with addition of healing herbs [Erkomaishvili, 2016:53-68]. Wellness-direction becoming increasingly popular all over the world due to its complex effect to organism and recovery of vital energy, is of especial importance in the period of COVID-19 pandemic.

As is evident from the above, Georgian network of resorts and health-improving centers which are mainly based on natural treatment and health-giving factors, can be adapted to the new challenge: for full-scale rehabilitation of those people whose health was seriously undermined by COVID-19 (according to health professionals, as a result of virus mutations some complications can persist for life). It is significant that there is no need to reorganize existing medical and rehabilitation institutions and reorient them for service of COVID-19 patients. Traditional patients should be served as usual, while the service of COVID-19 patients will take place according to specially developed programs. As to the latter, taking into account further complications, existent methods and practices of rehabilitation will be completed with remedial exercises, special physical exercises, respiratory gymnastics, special diets that will not require additional material and other expenses.

When speaking of the factor of recreational resources in the context of the fight against COVID-19, one cannot disregard the role of tourist sphere in this process. At the first stage of epidemic, resulting from innovative approaches of Georgian government authorities and effective management, the involvement of tourist industry in the fight against COVID-19 ensured a low morbidity and mortality rates. Measures taken by the Government were effective from economic point of view, since they enabled to preserve functioning of tourist industry: personnel employed in this sphere was promptly retrained for the work in quarantine zones.

3. Conclusion

Based on the analysis of Georgian natural recreational potential on the one hand and the results of the activities carried out in the country against coronavirus infection on the other hand, we can make the following conclusions.

The new coronavirus infection – COVID-19 is rather dangerous, understudied disease and the fight against this disease requires using of a large set of means; at the rehabilitation stage the treatment of patients will be effective if natural recreational resources as medical and health-improving factors are used; Georgia has considerable potential to be used for treatment and rehabilitation of patients who had COVID-19; prompt reorientation of hotels and tourist objects to serving COVID-19 patients proved to be effective from economic standpoint.

References

1. Erkomaishvili G., „Medical wellness resorts – Georgian brand-code in the world“, Universali, 2016 (in Georgian).
2. 6 (in Georgian).
3. Vadachkoria G., Ushveridze G., Jaliashvili V., „Georgian resorts“, Tbilisi, Sabchota sakartvelo, 1987 (in Georgian).
4. Kvaratskhelia L., Meskhia I., „Remedial (health-resort) resources“ in: Natural resources of Georgia, monograph, vol.II, Georgian National Academy of Sciences, Center Studying Productive Forces and Natural Resources of Georgia of the Georgian Technical University, Tbilisi, 2015 (in Georgian).
5. Metreveli M., „Tourism – priority area of Georgian economy“ in: Natural resources of Georgia,

- monograph, vol. II, Georgian National Academy of Sciences, Center Studying Productive Forces and Natural Resources of Georgia of the Georgian Technical University, Tbilisi, 2015 (in Georgian).
6. Meskhia I., Asatiani R., „Resort-recreational resources and tourism“ in the book: Georgian economy, Tbilisi, 2012 (in Georgian).
 7. Zhordania I., Lomsadze Z., Chitanava N., Paresishvili O. et al. (collective of authors), „Natural resources of Georgia“, monograph, vol.I-II, Georgian National Academy of Sciences, Center Studying Productive Forces and Natural Resources of Georgia of the Georgian Technical University, Tbilisi, 2015 (in Georgian).
 8. Georgian National Atlas, Vakhushti Bagrationi Institute of Geography of Iv.Javakhishvili Tbilisi State University, Tbilisi, 2012 (in Georgian).
 9. 100 resorts of Georgia, „Klio“, Tbilisi, 2014 (in Georgian).
 10. Paresishvili O., Kvaratskhelia L., Mirzaeva V., „Prospects for the development of medical (rehabilitation) tourism in Georgia in pandemic and post-pandemic period“, Business & Law, No.1, January-June 2020, www.b-k.ge (in Georgian).
 11. Lomsadze Z., Paresishvili O., Kvaratskhelia L. et al. „Georgian natural resources (brief review)“, Annals of Agrarian Science, Vol.17, No. 1, 2019.
 12. Paresishvili O., Kvaratskhelia L., Mirzaeva V. „Rural tourism as a promising trend of small business in Georgia: topicality, capabilities, peculiarities“, Annals of Agrarian Science, Vol.15, Issue 3, 2017.

ეფექტიანი ინსტიტუტების როლი კრიზისების დაძლევისა და ქვეყნის ეკონომიკურ განვითარებაში

შორენა ხალვაში
ეკონომიკის დოქტორი

აბსტრაქტი

მოცემული კვლევის მიზანს წარმოადგენს საქართველოში მოქმედი პოლიტიკური და ეკონომიკური ინსტიტუტების განსაკუთრებული როლი ბოლო დროს გამოვლენილი მსოფლიო პანდემიის პირობებში. დღეისათვის საზოგადოების და ექსპერტების აზრი ორად არის გაყოფილი: ნაწილი თვლის, რომ პანდემიის პირობებში უნდა გაიზარდოს სახელმწიფო ინსტიტუტების როლი და ე.წ. „ძლიერი ხელისუფლების“ მომხრეები არიან, ხოლო ნაწილის აზრით, მთავრობა არ უნდა ჩაერიოს ეკონომიკის ფუნქციონირებაში და არ უნდა დაანესოს მკაცრი შეზღუდვები.

ფაქტია, რომ საქართველოს ეკონომიკის მნიშვნელოვან ნაწილს და მომავალში ქვეყნის ეკონომიკური განვითარებისთვის ერთ-ერთ უმსხვილეს სფეროს ტურიზმი და მომსახურების სფერო წარმოადგენს. დღესდღეობით, რთულია ზოგადად პროგნოზების გაკეთება და გრძელვადიანი სტრატეგიების შემუშავება ქვეყნის ეკონომიკური განვითარებისათვის, რადგან ვითარება გამუდმებით იცვლება. ის, რომ მდგომარეობა უახლოეს მომავალში დასტაბილურდება, ამის მოლოდინი რთულია გვექონდეს. მთავარია მოხდეს სწორი და ადეკვატური დასკვნების გაკეთება და გამოცდილი ქვეყნების მაგალითზე ოპტიმალური გადაწყვეტილებების მიღება.

პანდემიამ შეცვალა ადამიანების დამოკიდებულება ბევრი მიმართულებით. ბიზნესი და მთავრობები ფრთხილობენ თამამი ნაბიჯების გადადგმას. იმისათვის რომ შეძლონ გადარჩენა და ადაპტირება ახალ რეალობასთან, ბიზნესსექტორმა უნდა მოძებნოს ბიზნესის წარმოების ახალი და ალტერნატიული გზები. ახლა, შეიძლება ითქვას, ციფრული ტექნოლოგიების სრული და ტოტალური გაბატონების დრო დგება. ბიზნესების დიდი ნაწილი მთლიანად ონლაინ სივრცეში გადავიდა. მწარმოებლებს უწევთ მიწოდების და მომსახურების მორგება მომხმარებელთა ინტერესებთან, რაც დამატებით ხარჯებთანაა დაკავშირებული და მწარმოებლებსა და მომხმარებლებს შორის მუდმივად ახალი ტიპის ურთიერთობების შემუშავებას და დანერგვას ითვალისწინებს. ეს მართაონული პროცესია და ამ ბროლაში გადარჩება ის, ვინც დროულად აუღებს ალღოს ახალ რეალობას და მაქსიმალურად იქნება ორიენტირებული სიახლეების დანერგვაზე.

ზოგადად, ქვეყნის ეკონომიკური ზრდის და ეკონომიკური განვითარებისათვის აუცილებელია მთელი საზოგადოების ჩართულობა ეკონომიკურ პროცესებში, რაც გულისხმობს ინკლუზიური ინსტიტუტების ფორმირებას და ინკლუზიური ზრდის უზრუნველყოფას. ასეთმა ინსტიტუტებმა უნდა უზრუნველყონ შემოსავლების მეტ-ნაკლებად თანაბარი გადანაწილება საზოგადოების წევრებს შორის, რათა საქართველოს მოქალაქეებს ჰქონდეთ მოტივაცია უფრო აქტიურად ჩაერთონ ქვეყნის პოლიტიკურ და ეკონომიკურ ცხოვრებაში. ქვეყნის ეკონომიკური განვითარებისთვის არანაკლები მნიშვნელობა აქვს მაკროეკონომიკური მაჩვენებლების სინქრონულად განვითარებას, რაც ასევე სწორი ეკონომიკური პოლიტიკის დაგეგმვის და განხორციელების შედეგი შეიძლება იყოს.

საკვანძო სიტყვები: ეკონომიკური კრიზისი, ინსტიტუტები, ეკონომიკური განვითარება, ინკლუზიური ზრდა.

ყველაზე ოპტიმისტური პროგნოზებით საქართველოს ეკონომიკა 2022 წლისთვის შესაძლებელია დაუბრუნდეს 2019 წლის დონეს და თუ ეს მოხდება, ეს იქნება კარგი შედეგი. თუმცა ამისთვის ბევრი ძალისხმევაა საჭირო. გაერთიანებული ძალებით სახელმწიფოს და ბიზნესს, საზოგადოების ფართო ჩართულობით, შეუძლია ქვეყნის კრიზისიდან გამოყვანა. კრიზისების მართვის გამოცდილებამ აჩვენა, რომ ასეთ დროს სახელმწიფოს როლი არის გადამწყვეტი. სწორედ ამიტომ ახლაც მიდის აქტიური საუბრები და დისკუსია ეკონომისტებს და პოლიტიკოსებს შორის იმაზე, გამოიწვევს თუ არა მიმდინარე კრიზისი სახელმწიფოს როლის ხელახალ გადააზრებას, თუ ეს არის მხოლოდ დროებითი ანტიკრიზისული ქმედებები?

ზოგადად, მიმდინარეობს თუ არა ნეოლიბერალური იდეების და თეორიის უკანა პლანზე განევა და ხდება თუ არა სახელმწიფო მთავარი მოთამაშე, როგორც საკანონმდებლო ბაზის შექმნის, ასევე საბაზრო ურთიერთობების რეგულირების თვალსაზრისით? დღეს მხოლოდ სახელმწიფო არის პოლიტიკური პასუხისმგებლობის მქონე მთავარი აქტორი. მსოფლიოში ამჟამად ისეთი სიტუაციაა, როცა ყველა ქვეყნის მთავრობა დგას გამოწვევის წინაშე, რომ ერთი მხრივ მოსახლეობას ჰქონდეს გარკვეული შემოსავალი და დაეხმაროს კერძო სექტორს კრიზისიდან გამოსვლაში; ამავე დროს, იზრუნოს საკუთარი მოსახლეობის ჯანმრთელობაზე, გააძლიეროს ჯანდაცვის სერვისები, შემოიღოს გარკვეული სახის შეზღუდვები ისე, რომ არ შეილახოს მოსახლეობის კონსტიტუციური უფლებები და არ გადაუხვიოს დემოკრატიულ პრინციპებს. ის, თუ როგორი იქნება სახელმწიფოს როლი და ეკონომიკური პოლიტიკა დამოკიდებულია ცალკეული ქვეყნის ხელისუფლების მიერ არჩეულ გზაზე.

ბოლო ათწლეულის განმავლობაში მომსახურების სფეროდან მიღებულმა შემოსავლებმა გადააჭარბეს წარმოების სფეროდან მიღებულ შემოსავლებს და ბევრი ქვეყნის, მათ შორის საქართველოს, ეკონომიკისთვის შემოსავლების მნიშვნელოვანი ნაწილი სწორედ მომსახურების სფეროზე მოდის და რადგანაც ღირებულების თეორიის თანახმად, ღირებულება არის იმის დაშვება, რომ გლობალური ეკონომიკის უმთავრეს მიზანს გაცვლა-გამოცვლა წარმოადგენს. გაცვლითი ღირებულება კი არის ის, რასაც მყიდველი იხდის ამა თუ იმ პროდუქტის შესაძენად. ამ მიდგომით, ფინანსური სექტორი და სარეკლამო ინდუსტრია, რომლებიც საბაზრო ეკონომიკისთვის ერთ-ერთ ყველაზე მომგებიან და შემოსავლიან სფეროებს წარმოადგენენ, არ ქმნიან საზოგადოებრივ ღირებულებას. სწორედ ამიტომ, კრიზისულ პერიოდებში სახელმწიფომ უნდა აიღოს საკუთარ თავზე ისეთი სფეროების განვითარება, როგორცაა ჯანდაცვა და სოციალური სფერო. ამიტომ მთავრობებმა უნდა შემოგვთავაზონ ახალი ეკონომიკური პოლიტიკის მოდელები და თავიანთ თავზე აიღონ საზოგადოებრივი პრობლემების მოგვარების მისია. ანუ, კრიზისულ და პოსტკრიზისულ პერიოდშიც სახელმწიფო უნდა გახდეს ინვესტორი და განახორციელოს სტრატეგიული ინვესტიციები მდგრადი ეკონომიკური განვითარების მისაღწევად.

ნებისმიერი სოციალურად ორიენტირებული სახელმწიფოს მიზანი არის საზოგადოებას, ბიზნესსა და სახელმწიფოს შორის იდეალური ბალანსის პოვნა. ეკონომიკური განვითარების თანამედროვე ეტაპზე ასეთი სახელმწიფოს ფორმირებისთვის, სოციალურად ორიენტირებული საბაზრო ეკონომიკის ჩამოყალიბების პარალელურად, აუცილებელია ინკლუზიური ზრდის ხელშეწყობა, რათა შეიქმნას ხელსაყრელი პირობები ადამიანებისთვის ეკონომიკურ აქტივობებში თანაბარი წვდომის უზრუნველსაყოფად და ჩამოყალიბდეს სოციალურ ჯგუფებს შორის შეუფერხებელი ურთიერთკავშირი.

მაგალითისთვის შეიძლება მოვიყვანოთ დავოსის 2018 ეკონომიკური ფორუმი, რომელზეც აქტიურად განიხილებოდა ინკლუზიური განვითარების საკითხები და შემოთავაზებულ იქნა ინკლუზიური ზრდის ინდექსი (Inclusive Development Index – IDI), რომლის შეფასების კრიტერიუ-

მი ქვეყნის ეკონომიკური ზრდის, სამართლიანობის და მდგრადობის მიხედვით განისაზღვრება. აქამდე ეკონომიკური განვითარების მთავარ მაჩვენებლად მშპ-ს მიიჩნევდნენ, ხოლო ადამიანების ცხოვრების დონეზე ყურადღების გამახვილება ნაკლებად ხდებოდა. „ეკონომიკური პოლიტიკის პრიორიტეტების განსაზღვრისას უფრო მეტი ყურადღება უნდა მიექცეს დაუცველობისა და უთანასწორობის აღმოფხვრას, რომელიც გლობალიზაციის და ტექნოლოგიების სწრაფ განვითარებას უკავშირდება. სწორედ მდგრადი, ყოვლისმომცველი პროგრესი, რომლის დროსაც მოსახლეობის შემოსავლებთან ერთად მათი ეკონომიკური შესაძლებლობების, ცხოვრების დონის და დაცულობის ხარისხის ამაღლებაც მოხდება, უნდა იქნას აღიარებული პოლიტიკოსების მიერ ეკონომიკური განვითარების მთავარ მიზნად, და არა მშპ-ს ზრდა“ – ნათქვამია მსოფლიო ეკონომიკური ფორუმის ანგარიშში [1].

იმისათვის რომ მიღწეულ იქნას მდგრადი ეკონომიკური განვითარება, საჭიროა ზრუნვა სოციალური უთანაბრობის აღმოფხვრაზე. სოციალური უთანასწორობის აღმოფხვრის ერთ-ერთი გზა არის ინდუსტრიული ზონების, ბიზნეს ინკუბატორების, ტექნოპარკების შექმნა, სადაც საზოგადოების შედარებით ფართო მასებისთვის ხელმისაწვდომი იქნება საკუთარი ნიჭისა და უნარების რეალიზება. ასეთი პროგრამების შექმნისას დიდი ყურადღება ეთმობა განათლებას, როგორც ინსტრუმენტს, რომელიც განიხილება ე.წ. „სოციალური ლიფტის“ როლში, ინოვაციები კი ამ მიზნისკენ მამოძრავებელ ძალას წარმოადგენს. ხოლო, რაც შეეხება სტარტაპებს და ინოვაციურ პროექტებს – იაფი მანქანები, მობილური ტელეფონები საშუალებას აძლევს სულ უფრო მეტ ადამიანს იცხოვროს აქტიურად და საზოგადოების სრულფასოვან წევრად იგრძნოს თავი.

ასევე, მნიშვნელოვანია ინოვაციური მექანიზმების გამოყოფა, რომლებიც ხელს უწყობენ ინკლუზიურ განვითარებას. ასეთ მექანიზმებს შეიძლება მივაკუთვნოთ შეღავათიანი კრედიტები სოფლად მცხოვრები მოსახლეობისთვის, ინფრასტრუქტურული პროექტების განხორციელება, ინტერნეტით სარგებლობის ხელმისაწვდომობა ყველა რეგიონში და ა.შ.

საქართველოს სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების სტრატეგია საქართველო 2020-ის თანახმად, საქართველოში ინკლუზიური ეკონომიკური განვითარებისთვის არსებობს შემდეგი სახის გეგმები: საქართველოს მთავრობის ეკონომიკური პოლიტიკა ისე უნდა იყოს დაგეგმილი, რომ მაქსიმალურად შეენწყოს ხელი იმას, რომ ყველა მოქალაქისათვის ხელმისაწვდომი იყოს ქვეყანაში არსებული მიღწევებით სარგებლობა და უზრუნველყოფილი იყოს რაც შეიძლება მეტი ადამიანის ჩართულობა ქვეყნის განვითარებაში. იმისათვის რომ სრულფასოვნად განხორციელდეს ინკლუზიური ეკონომიკური განვითარება, აუცილებელია თანმიმდევრული დეცენტრალიზაცია და რეგიონული განვითარება. აუცილებელია თვითმმართველობების სრულფასოვნად ჩართვა რეგიონული პროექტების დაგეგმვისა და განხორციელების პროცესში. [2; 2013; გვ.4]

ასევე, „საქართველოს სოციალ-ეკონომიკური განვითარების სტრატეგია 2020“-ში განსაზღვრულია რიგი პრიორიტეტებისა და მიმართულებებისა, რომლებიც აუცილებელია ინკლუზიური ეკონომიკური ზრდის მისაღწევად. ეს მიმართულებებია: საინვესტიციო და ბიზნეს გარემოს გაუმჯობესება; საინვესტიციო რესურსების მობილიზება და ფინანსური ბაზრის განვითარება; ექსპორტის ზრდის ხელშეწყობა; ინოვაციისა და ტექნოლოგიის განვითარების ხელშეწყობა; ინფრასტრუქტურის მოწყობა და ქვეყნის სატრანზიტო პოტენციალის მაქსიმალური გამოყენება; შრომითი რესურსების ოპტიმიზაცია და გადაამზადება; ხარისხიანი ჯანდაცვის და ეფექტიანი სოციალური უზრუნველყოფის სისტემის ჩამოყალიბება და ა.შ. [2; 2013; გვ.5]

ამ მიზნების მისაღწევად, პირველ რიგში, აუცილებელია ეკონომიკის განვითარების შემაფერხებელი გარემოებების საფუძვლიანი კვლევა, პრობლემების იდენტიფიცირება და მათი დაძლევის გზების დასახვა. მოცემული სამუშაოს შესრულებისას გამოიკვეთა შემდეგი სახის პრობლემები,

რომლებიც საჭიროებენ სწრაფ რეაგირებას, ესენია: სუსტად განვითარებული და დაბალკონკურენტუნარიანი კერძო სექტორი, სამუშაო ძალის დაბალი კვალიფიკაცია და ფინანსურ რესურსებზე შეზღუდული წვდომა [3].

რისი გათვალისწინება ან გაუმჯობესება შეიძლებოდა სტრატეგიის შემუშავებისას. ვინაიდან ინკლუზიური განვითარება მოიცავს თავდაპირველად გაზრდილ დანახარჯებსაც, საჭიროა სახელმწიფოს მხრიდან მეტი აქტიურობა, თუნდაც საგადასახადო სისტემაში პროგრესული გადასახადის შემოღების შესაძლებლობით. შემოსავლების უთანასწორო განაწილების შემცირების ერთ-ერთ გზად შეიძლება მოვიაზროთ შემოსავლების პროგრესული დაბეგვრის სისტემაზე გადასვლა (მიუხედავად იმისა, რომ კონსტიტუციით დადგენილია, რომ გადასახადებში ცვლილების შეტანა მხოლოდ რეფერენდუმის ჩატარების გზით შეძლება). ეს იქნება დაბალშემოსავლიანი ფენებისთვის დამატებითი წყარო დანახარჯების ზრდისთვის განათლების და ჯანმრთელობის სფეროებში.

ინკლუზიური განვითარება სულაც არ ნიშნავს მხოლოდ შემოსავლების გადანაწილების ხელოვნურად გათანაბრებას. ის არ გულისხმობს მოსახლეობის მდიდარი და მალაშემოსავლიანი ფენისთვის დამატებით რაიმე შეზღუდვების დანესებას ან მსგავსი უხეში და ხელოვნური მეთოდების გამოყენებას შემოსავლების მეტ-ნაკლებად გათანაბრებისთვის. ასევე, არ იგულისხმება ღარიბი, უმუშევარი ან სოციალურად დაუცველი მოსახლეობისთვის მუდმივად დახმარების გაცემა. ეს არის ინფრასტრუქტურის მოწყობის, ბიზნესის ხელშეწყობის, შესაბამისი ინსტიტუტების ფორმირების, შესაძლებლობების გამოთანაბრებისა და კონკურენტუნარიანი კვალიფიციური სამუშაო ძალის შექმნის კომპლექსური ღონისძიებების შემუშავება და განხორციელება. ამიტომ, სოციალურად დაუცველი მოსახლეობისთვის დასაქმების წახალისებისთვის გრძელვადიან პერსპექტივაში სხვადასხვა სახის ხელშეწყობი ღონისძიებების გატარება გაცილებით ღირებულ და ხელშესახებ შედეგს მისცემს ქვეყანას ინკლუზიური ზრდის კუთხით. სხვანაირად, გზა, რომელიც გულისხმობს ბიუჯეტში სულ უფრო მეტი თანხების გათვალისწინებას სოციალური დახმარების პაკეტების გასაზრდელად, არ მოგვცემს იმ სასურველ შედეგს, რომლისკენაც უნდა ისწრაფოდეს ქვეყანა.

საქართველოში ინკლუზიური ზრდის ხელშეწყობის კუთხით ხელისუფლების მიერ გადადგმულ ნაბიჯებს შეიძლება მივაკუთვნოთ ეკონომიკის განვითარებისა და კერძო სექტორის გაძლიერების მიმართულებით გადადგმული შემდეგი ნაბიჯები: პროგრამა „ანარმოე საქართველოში“, ვენჩურული საინვესტიციო პროგრამა „სტარტაპ საქართველო“.

აღნიშნული პროგრამების დანიშნულებაა შეზღუდული ფინანსურ-ეკონომიკური შესაძლებლობების მქონე პირთათვის (მოტივირებული, აქტიური და ინოვაციური იდეებით გამსჭვალული პირებისთვის) ფინანსური, ინფორმაციული, ტექნოლოგიური და იურიდიული მხარდაჭერა, რაც ხელს უწყობს მათი შესაძლებლობების რეალიზაციასა და მთლიანად ქვეყანაში ეკონომიკური აქტივობის ზრდას, რასაც საბოლოოდ ინკლუზიურ ზრდამდე მივყავართ.

საქართველოში, პანდემიამდე და, სავარაუდოდ, მომავალშიც, ქვეყნის ეკონომიკური განვითარებისთვის ერთ-ერთ უმსხვილეს სფეროს ტურიზმი და მომსახურების სფერო წარმოადგენს. დღესდღეობით რთულია ზოგადად პროგნოზების გაკეთება და გრძელვადიანი სტრატეგიების შემუშავება ქვეყნის ეკონომიკური განვითარებისათვის, რადგან ვითარება გამუდმებით იცვლება. ის, რომ ვითარება უახლოეს მომავალში დასტაბილურდება, ამის მოლოდინი რთულია გვექონდეს, მთავარია მოხდეს სწორი და ადეკვატური დასკვნების გაკეთება და გამოცდილი ქვეყნების მაგალითზე ოპტიმალური გადაწყვეტილებების მიღება.

საქართველოს მთავრობის ოფიციალურ ვებ-გვერდზე განთავსებული ინფორმაციის თანახმად, პანდემიის დაწყებიდან დღემდე საქართველოს მთავრობამ არაერთი საციალური პროექტი განახორციელა და ახორციელებს, როგორც ბიზნესის განვითარების ხელსეწყობის, ასევე მოსახლე-

ობისთვის კომუნალური გადასახადების სუბსიდირების და უმუშევრად დარჩენილი მოსახლეობისთვის კომპენსაციების გაცემის კუთხით. ხდება გადავადებული საშემოსავლო გადასახადის ჩამონერა, ქონების გადასახადის შეღავათები, სასტუმროებისთვის საბანკო სესხების პროცენტის სუბსიდირება, მიკრო გრანტების პროგრამა და ა.შ პანდემიის მეორე ტალღისთვის დახმარებების ახალი პაკეტის მთლიანი ბიუჯეტი 1,1 მილიარდ ლარს შეადგენს [4].

ის, რომ ხდება სახელმწიფოს მხრიდან სხვადასხვა სახის სოციალური დახმარების პაკეტების შეთავაზება მოსახლეობისა და ბიზნეს სექტორისთვის, კრიზისის პერიოდისათვის აუცილებელ ღონისძიებას წარმოადგენს. მნიშვნელოვანია პანდემიის დასრულების შემდეგ მთავრობამ ეტაპობრივად, თანმიმდევრულად გააუქმოს სოციალური პაკეტების დიდი ნაწილი და ინვესტირება მოახდინოს ეკონომიკის ისეთ სფეროებში, რომლებიც ქვეყნის ინკლუზიური განვითარების ხელშემწყობ სფეროებს წარმოადგენენ.

კრიზისულ სიტუაციაში მნიშვნელოვანია ყველა სახელმწიფო ინსტიტუტი მოქმედებდეს კოორდინირებულად და მათი მთელი ძალისხმევა მიმართული იყოს კრიზისის დაძლევისკენ. ისეთი ყოვლისმომცველი კრიზისის პირობებში კი როგორშიც ამჟამად იმყოფება მსოფლიო, რთულია ბიზნეს სექტორს მოთხოვო სოციალური პასუხისმგებლობის აღება თუნდაც საკუთარი თანამშრომლების მიმართაც. გამოდის, რომ ისევ და ისევ ადამიანები, რომლებმაც დაკარგეს სამსახური და შემოსავლების გარეშე დარჩნენ, მხოლოდ სახელმწიფო დახმარების იმედზე რჩებიან.

ასევე, საჭიროა ბიზნესის სოციალური პასუხისმგებლობის ამაღლება, რაც სახელმწიფოს მხრიდან მათთვის გონივრული, გააზრებული შეღავათების დანესებით მოტივაციის გაზრდას გულისხმობს. დღეს, როდესაც ბევრი ადამიანი დარჩა შემოსავლის გარეშე, სახელმწიფომ და ბიზნესმა კოორდინირებული, თანმიმდევრული ნაბიჯებით უნდა შეძლონ კრიზისის დაძლევა და ქვეყნის ეკონომიკური განვითარების უზრუნველყოფა. ეს არ ნიშნავს იმას, რომ სახელმწიფო უნდა ჩაერიოს კომპანიების ბიზნესსაქმიანობაში ან აიძულოს ისინი მათთვის ეკონომიკურად და ფინანსურდ წამგებიანი გადაწყვეტილებები მიიღონ. მაგრამ, ამავე დროს ბიზნესმაც უნდა აიღოს თავისი წილი პასუხისმგებლობა საკუთარი თანამშრომლების წინაშე და არ დატოვოს ისინი მხოლოდ სახელმწიფო სუბსიდირების იმედად.

საბოლოო ჯამში, სახელმწიფოს როლის წინა პლანზე წამოწევა, უზარმაზარი სოციალური დახმარების პაკეტები, სახელმწიფო რეგულაციები, რა თქმა უნდა, პანდემიის შესუსტების შემდეგ თანდათან დარეგულირდება და შესუსტდება. ის, რომ კრიზისის დაძლევაში მთავარი როლი სახელმწიფოს ეკისრება, ეს უდავოდ ასეა, მაგრამ, ეს მასშტაბური კრიზისი, დიდი ალბათობით, მაინც არ გამოიწვევს სახელმწიფოს რადიკალურ ტრანსფორმაციას. პანდემიის დასრულებისთანავე სახელმწიფოებმა უნდა შეასუსტონ სოციალური დახმარების პაკეტები. ისინი მხოლოდ ღარიბი მოსახლეობისთვის მიზნობრივი დახმარებით უნდა შემოიფარგლოს. ამავე დროს, სახელმწიფომ უნდა განახორციელოს ისეთი ეკონომიკური რეფორმები; უნდა განსაზღვროს ის მიმართულებები, რომლებიც სამომავლოდ ინკლუზიურ ეკონომიკურ ზრდას განაპირობებს.

ლიტერატურა:

1. <https://eee-region.ru/article/5401>;
2. საქართველოს სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების სტრატეგია საქართველო 2020, საქართველოს მთავრობა, ნოემბერი 2013; გვ.5;
3. <http://www.economy.ge>;
4. http://gov.ge/index.php?lang_id=GEO&sec_id=541&info_id=77890.

ROLE OF EFFECTIVE INSTITUTIONS IN COPING CRISIS AND ECONOMIC DEVELOPMENT OF THE COUNTRY

Shorena Khalvashi

PhD in Economics

Abstract

The goal of the present research represents a special role of the political and economic institutions functioning in Georgia in the recent worldwide pandemic situation. Nowadays the ideas of the society and experts are split into two parts: some consider that the role of state institutions should be increased in the pandemic conditions and they are so called „powerful government“ supporters, but according to the others the government should not interfere in economy functioning and should not set strict restrictions.

It is obvious that the significant part of economy of Georgia and afterwards one of the greatest and largest branches of economic development of the country is tourism and service. At present it is difficult to predict anything and to work out long-term strategies for developing economics in the country as the situation is permanently changing. It is hard to have an expectation for the situation stabilization in the nearest future; it is crucial to make accurate and adequate conclusions and to make optimal decisions on the example of the experienced countries.

COVID-19 Pandemic changed individuals' attitudes towards many issues. Business and governments are prudent to make venturesome steps. In order to survive and adapt to the new reality the business sector ought to seek new and alternative ways of business production. Now, we can say, total domination and supremacy period of digital technologies is upcoming. Great part of the businesses completely turned to online working regime. Manufacturers have to adjust delivery and service to the customers' interests that is connected with additional expenditures and it considers working out and establishment permanently new types of relations between producers and clients. This is a marathon process and the individual who will adapt to the new reality on time and will be maximally oriented on setting novelties will be survived in the race.

Generally, engagement of the whole society is necessary in the economic processes for economic growth and development of the country that means inclusive institutions formation and provision of inclusive growth. Such institutions should provide more or less equal distribution of incomes among the society members in order to Georgian citizens have motivation for commitment in the political and economic life of the country more actively. Synchronous development of macroeconomic indicators is of great importance as well for economic development of the country which can be result of planning and implementation of strategic economic policy.

Key words: economic crisis, institutions, economic development, inclusive growth.

1. Introduction

According to the optimistic prognosis economy of Georgia may have come back to the level of 2019 by 2022 and if it happens it will be a good outcome. Though for it the great effort is necessary. With the united forces the state and business with massive engagement of the society can help the country out of crisis. Experience of crisis management revealed that the role of the state is crucial at that time. So active nego-

tiations and discussions are being carried out among the economists and politicians even now on the issue whether the current crisis will cause reevaluation of the state role or this is only temporary antirecessionary actions.

Generally, is receding the neoliberal ideas and theories being carried out and is the state becoming a main player on the subject of creating legislative base as well as regulation of marketing relations? Nowadays only the state is a key actor having political responsibility. At present all over the world there is such a situation when the governments of all the countries are facing the challenges that on the one hand, population should have income and they should assist the private sector to overcome the crisis and simultaneously, they have to take care on health of its own population, to strengthen healthcare services, to set some kinds of restrictions so that to avoid infringement of constitutional rights of the population and deviation from democratic principles. The type of the state role and economic policy will be in future depended on the way chosen by the government of the certain country.

2. Presentation of the main research material

For the last decades the incomes received from service field have exceeded the incomes earned from production and the important part of the incomes for economy for a lot of countries including Georgia is gained from just service field. Exchange cost of production is the one that is paid by a customer to purchase a product. By this approach, financial sector and advertising industry representing one of the most profitable and lucrative branches of market economy do not create a social cost. That's why in the periods of crisis the state should take responsibility to develop the fields such as healthcare and social sector. So the governments should suggest new economic policy models and undertake missions to resolve social problems. Thus during the crisis and post-crisis periods the state should become an investor and should fulfill strategic investments for achieving sustainable economic development.

The aim of any socially oriented and people-focused country represents to discover an ideal balance between the society, business and the state. At the contemporary stage of economic development for formation of this kind of state in parallel with establishment of socially oriented market economy it is necessary to support and promote inclusive growth in order to create advantageous conditions to provide equal access to the economic activities for people and to establish constant interrelations among the social classes.

For example, we can name Davos Economic Forum 2018 where the inclusive development issues were being actively discussed and Inclusive Development Index – IDI was suggested (the assessment criteria of which was determined in the terms of economic growth of the country, justice and sustainability. So far Gross Domestic Product – GDP was considered as the main indicator of economic development, but a little attention was focused on the population's standard of living. „Upon defining economic policy priorities more attention should be paid to coping vulnerability and inequality that is connected with globalization and rapid development of technologies. The very sustainable and comprehensive progress when together with the population's incomes the quality of their economic opportunities, standard of living, safety and security will be risen, should be acknowledged by politicians as a key goal of economic development and not GDP growth“ – the report of World Economic Forum says. [1].

Eradication of social inequality is necessary for reaching sustainable economic development. One way of coping social inequality is establishment of industrial zones, business incubators, techno parks where realization of people's talents and skills will be accessible for comparatively more masses of society. Upon launching such programs a great attention is paid to the education as an instrument considered in the role

of so called „social lift“, and innovations represent a motive power directed towards this goal. But as for startups and innovational projects – cheap cars, mobile phones gives opportunities to more and more people to live actively and feel themselves as a valuable member of the society.

In addition, allocation of innovation mechanisms facilitating inclusive development is of a great importance. These mechanisms may include preferential credits for rural residents of the population, implementation of infrastructural projects, availability of internet usage in all regions and etc.

According to the Social-Economic Development Strategy of Georgia 2020 the following types of plans exist for inclusive economic development in Georgia: economy policy of the Government of Georgia should be programmed in order to maximally facilitate the process providing that the achievements existing in the country should be available for all the citizens and more and more people should be engaged into the development of the country. In order to provide inclusive economic development completely the consequential decentralization and regional development are essential in this process. Moreover, the self-governments complete involvement is crucial and necessary in the process of regional projects planning and implementation. [2; 2013; pg.4]

Therefore, a range of the priorities and approaches needed to achieve and provide inclusive economic growth are defined in the „Social-Economic Development Strategy of Georgia 2020“. There are the following approaches: improvement of investment and business environment; mobilization of investment resources and financial market development; promotion of export growth; support to the innovations and technologies development; infrastructure management and maximal application of transit potential; optimization and re-training of labor resources; establishment of effective healthcare and social system and etc. [2; 2013; pg.5]

In order to accomplish these goals, first of all, fundamental research of the inhibiting circumstances for economic development, identification of problems and formulation of coping ways are needed and required. Upon fulfilling the present work the following challenges were revealed requiring rapid response: weakly developed and low-competitive private sector, low qualification of labor force and restricted access to the financial resources [3].

What could be considered or improved during working out the strategy? Since inclusive development includes initially increased expenditures as well, much more activity from the state's side is necessary, even in the taxation system with the possibility of setting **progressive tax**. As one of the ways of reducing unequal distribution of incomes we can consider to move to the system of incomes progressive taxation (although it is established by the constitution that the amendments to the taxes can be occurred only on base of conducting a referendum). It will be additional financial source for the social classes with low-incomes to increase expenditures in the education and healthcare fields.

Inclusive development does not mean only artificial equalization of incomes distribution. It does not consider to set any additional restrictions for the rich and the social classes with high incomes or application of the similar rough and artificial methods for equalization of incomes more or less. Likewise permanently issuing allowances for poor, unemployed or vulnerable population is not considered. This is elaboration and implementation of the complex measures for infrastructure arrangement, business promotion, relevant institutions formation, opportunities equalization and creation of competitive qualified labor forces. Thus for encouragement to the employment of the vulnerable population in the long-term perspective undertaking various kinds of facilitating measures will have much more valuable and reasonable outcome for the

country in the terms of inclusive growth. Otherwise the way considering more and more funds in the budget in order to increase social allowance packages will not give us the desirable result the country should be striving for.

With reference to promoting inclusive growth in Georgia the steps undertaken by the government may include the following measures – Program „Trade with Georgia“ and Investment Program „Startup Georgia“ launched by the government within the framework of economic development and intensification of private sector.

The purpose of the abovementioned projects represents provision of financial, informational, technological and juridical support for the people with the limited financial-economic opportunities (for motivated and active persons having innovative ideas) that facilitates realization of their abilities and generally rising economic activity in the country finally leading to the inclusive growth.

In Georgia until the age of COVID-19 and probably in future as well one of the greatest field of economic development of Georgia was and will be tourism and service. Nowadays it is difficult to predict anything generally and to elaborate long-term strategies for economic development of the country as the situation is permanently changing. We find it hard to expect that the situation will be stabilized in the nearest future, it is important to make accurate and adequate conclusions and to adopt optimum resolutions on the examples of the experienced countries.

According to the information posted on the official website of the Government of Georgia since outbreak of the pandemic the government of Georgia has implemented a number of social projects and is still implementing within the framework of promotion of business development, is also subsidizing communal utilities bills for the population and issuing compensations for the people facing loss of jobs. The suspended income taxes are written off, property taxes remissions are done, bank loan interests are subsidized for the hotels, micro grants programs are implemented and etc. For the second wave of the pandemic the total budget of the new package of allowances amounts to 1.1 billion GEL [4].

The government suggests the packages of various social allowances to the population and business sector and it is the very necessary measure to be undertaken during the crisis period. But it is essential for the government to abolish a great part of the social packages successively and step-by-step and make investments in the fields of economy promoting inclusive development of the country.

In the crisis situation it is significant for all the governmental institutions to be coordinated and their whole efforts to be directed towards coping and overcoming the crisis. In such comprehensive crisis circumstances the whole world exists at present, it is difficult to demand and make the business sector to undertake social responsibility even for their own employees. It means that still individuals having lost jobs and staying without incomes are dependent only on the state aids and allowances.

Raising social responsibility of businesses is also required that represents increasing motivation by setting reasonable and sensible preferences from the government's side. Nowadays when a lot of people stayed without incomes the state and business should manage to overcome the crisis and provide economic development of the country by the coordinated and consequential steps and measures. It does not mean that the state should intervene in the business activities of the companies or force them to make economically and financially unprofitable resolutions. But simultaneously the businesses should undertake their own responsibility for their own employees and they should not remain them to figure on only the state aids and subsidies.

3. Conclusion

In conclusion, the state role, numerous social aid packages, state regulations, of course, will be regulated and weakened gradually after diminishing the pandemic. The fact that the state plays a key role in overcoming and coping the crisis is obvious and unquestionable but this worldwide crisis, with great probability, will not cause radical transformation of the state anyway. Upon ending pandemic the state should diminish social aid packages. They should include specific and purposeful allowances for only poor and vulnerable population. At the same time the government has to undergo the economic reforms and determine the courses which will result into the inclusive economic growth in future.

References

1. <https://eee-region.ru/article/5401>;
2. Social-Economic Development Strategy of Georgia Georgia 2020, Government of Georgia, November 2013, page 5;
3. <http://www.economy.ge>;
4. http://gov.ge/index.php?lang_id=GEO&sec_id=541&info_id=77890.

საგადასახადო ადმინისტრირების წესების გამარტივების ზოგიერთი სამართლებრივი ასპექტის შესახებ კოვიდ-19 პანდემიის პერიოდში

ია ხარაზი

სამართლის დოქტორი,
ქუთაისის აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ბიზნესის,
სამართლისა და სოციალურ მეცნიერებათა ფაკულტეტის
სამართლის სამაგისტრო პროგრამის
მონვეული პროფესორი

კახა კუპატაძე

ქუთაისის აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ადმინისტრაციის უფროსი,
ბიზნესადმინისტრირების კათედრის მონვეული სპეციალისტი

მარიამ სანებლიძე

ქუთაისის აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ბიზნესის, სამართლისა და
სოციალურ მეცნიერებათა ფაკულტეტის სამართლის სამაგისტრო
პროგრამის მაგისტრანტი

ნინო მატარაძე

ქუთაისის აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ბიზნესის, სამართლისა და
სოციალურ მეცნიერებათა ფაკულტეტის სამართლის სამაგისტრო
პროგრამის მაგისტრანტი

აბსტრაქტი

მიზანი: საგადასახადო სამართალში გამოვავლინოთ საგადასახადო ადმინისტრირების წესების გამარტივების ზოგიერთი სამართლებრივი ასპექტი კოვიდ-19 პანდემიის პერიოდში და საგადასახადო დავეების განხილვის პროცედურის ძირითადი მახასიათებლები.

მეთოდები: საკვლევ თემაზე მუშაობისას გამოვიყენეთ საერთომეცნიერული (დიალექტიკა, ანალიზი და სინთეზი, აბსტრაგირება და კონკრეტიზაცია) და კვლევის კერძო-მეცნიერული მეთოდები (ფორმალურ-იურიდიული, შედარებით-სამართლებრივი, ტექნიკურ იურიდიული).

შედეგები: როგორც შედარებით-სამართლებრივმა კვლევამ გვაჩვენა, გარკვეული შედეგები დაუნესდა ბიზნეს-ოპერატორებს გადასახადის გადახდის კუთხით, გადაუვადდათ საგადასახადო ვალდებულების შესრულება, მაგრამ საგადასახადო პრეფერენციების კუთხით რადიკალური ღონისძიებები გასატარებელია; ასევე პანდემიის პერიოდში საგადასახადო დავეების განხილვისას, როგორც ადმინისტრაციული, ასევე სისხლისსამართლებრივი და სამოქალაქო სამართლებრივი კუთხით ჯერ კიდევ არსებობს პრობლემები, რომლებიც ხარვეზის აღმოფხვრას და გადაჭრას მოითხოვენ.

საკვანძო სიტყვები: საგადასახადო ადმინისტრირების წესები კოვიდ-19-ის პერიოდში; საგადასახადო დავა; გადასახადით დაბეგრის მექანიზმები; საგადასახადო დარღვევების დეკრიმინალიზაცია; გადასახადების გადახდის რისკები; დაბეგვრაში პრეფერენციული პოლიტიკა; საგადასახადო მორალი.

თანამედროვე მონესრიგებული საზოგადოება, ქვეყნების ეკონომიკური ზრდა და განვითარება შეუძლებელია არსებობდეს გადასახადების გარეშე. იმდენად ჩვეულებრივი მოვლენაა ჩვენი ყოველდღიური ყოფისათვის გადასახადების გადახდა, რომ აშშ-ს ცნობილმა პოლიტიკურმა მოღვაწემ – ბ. ფრანკლინმა (1706-1790) თქვა: „ყველა ვალდებულია, რომ გადასახადი გადაიხადოს და მერე თუნდაც მოკვდეს“. ბურჟუაზიული ქვეყნებისათვის გადასახადების განსაკუთრებულ მნიშვნელობაზე ყურადღებას ამახვილებდა კ. მარქსიც: „გადასახადი ეს არის მთავრობის მასაზრდოებელი დედის ძუძუ... გადასახადი – ეს არის საკუთრებასთან, ოჯახთან და რელიგიასთან ერთად მეხუთე ღმერთი“. ფისკალური პოლიტიკის გატარება შეუძლებელია მოქნილი, გამარტივებული საგადასახადო თამაშის წესების გარეშე, რათა ბიზნესის განვითარებას ხელი არ შეეშალოს, დაკმაყოფილდეს საზოგადოების მზარდი მოთხოვნილება, შემცირდეს რისკები გადასახადებისაგან თავის არიდებისა. ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის პირველი დამატებითი ოქმის პირველი მუხლი პირდაპირ ითვალისწინებს ფიზიკური და იურიდიული პირების საკუთრების უფლების დაცვას და არ ზღუდავს მალალ ხელშემკვრელ მხარეებს ისეთი კანონების შესრულების უზრუნველყოფაზე, რომლებიც საკუთრების გამოყენებაზე კონტროლს განახორციელებენ ან კიდევ ისეთი კანონების შესრულებას ითვალისწინებენ, რომლებიც საერთო ინტერესებიდან გამომდინარე, გადასახადების და ჯარიმების აკრეფას უზრუნველყოფენ.

საგადასახადო პოლიტიკამ უნდა უზრუნველყოს სამართლიანობის პრინციპზე დაფუძნებული დაბეგვრის მექანიზმები; მოაწესრიგოს საგადასახადო კანონმდებლობაში ბუნდოვანი და ორმაგი ინტერპრეტაციის შესაძლებლობის მომცემი დებულებები; გაამარტივოს საგადასახადო ნორმები და მენარმის სასარგებლოდ გადანყვიტოს სადავო ნორმები; შეამციროს საგადასახადო დავების განხილვაში სახელმწიფოს დომინანტური როლი და შექმნას მცირე ბიზნესის დაბეგვრის ოპტიმალური მოდელი მარტივი აღრიცხვა-ანგარიშგების წესებით და დაბეგვრის ალტერნატიული მექანიზმებით; მოახდინოს საგადასახადო სისტემაში ცალკეული დარღვევების დეკრიმინალიზაცია; შეამციროს და გონივრულ ფარგლებში მოაქციოს საგადასახადო და ადმინისტრირების სფეროში ჯარიმები და საურავები, სანქციების დაწესების შემთხვევები; დაარეგულიროს კანონქვემდებარე აქტებით (ბრძანებები, ინსტრუქციები) საგადასახადო ადმინისტრირებასთან დაკავშირებული ტექნიკური საკითხები და სხვა¹.

უდავო ჭეშმარიტებაა, რომ საბაზრო ეკონომიკის ფორმირების პერიოდი ხასიათდება არასტაბილურობით. ყოველდღიური პრაქტიკიდან აშკარად ჩანს, რომ ვაჭრობაში არსებული მრავალი ნორმატიული აქტის არსებობამ ვერ შეძლო თავიდან აგვეცილებინა ქვეყნისათვის აუცილებელი სახსრების გადინება, ეკონომიკურად არახელსაყრელი კონტრაქტების დადება, საგადასახადო და საბაჟო წესების დარღვევა. აქვე შევნიშნავდით, რომ მნიშვნელოვანი უარყოფითი ტენდენციაა საგადასახადო კანონმდებლობაში მისი ამოქმედებიდან დღემდე უამრავი ცვლილების შესვლა და ამით გარკვეულწილად მენარმეთა გარკვეული პრეტენზიების წარმოშობა; სამწუხაროდ, ხელისუფლების მიერ ახლო წარსულში კოდექსის ხშირი ცვლა, გადასახადის გადამხდელის მუდმივად ცვალებად გარემოში ყოფნა კარგს არაფერს უქადის გადასახადის გადამხდელსაც და, ბუნებრივია, ბიზნესგარემოსაც, ფაქტობრივად ზარალდება ქვეყნის ეკონომიკური ინტერესი, ქვეყნის ფისკალური პოლიტიკა არამდგრად სახეს ღებულობს და რაც მთავარია, ეს ყველაფერი უარყოფითად აისახება ქვეყნის მთავარი წყაროს – ხალხის მატერიალურ კეთილდღეობაზე. საგადასახადო და საბაჟო პროცესის ტექნოლოგიაში ხშირი ცვლილებები ვერ უზრუნველყოფს საგარეო ვაჭრობის განვითარების სტაბილურ პირობებს, რასაც ქვეყნის ეკონომიკისათვის ყოველთვის დიდი მნიშვნელობა ჰქონდა. „ფაქტობრივად გადასახადის გადამხდელს არ შეუძლია

¹ აღნიშნული ამოცანების შესახებ საუბარია სამთავრობო პროგრამაში „ძლიერი, დემოკრატიული, ერთიანისაქართველოსათვის“. იხ. <https://www.google.com/search?client=opera&q=samTavrobo + programa + Zlieri + საქართველოსა-ის&sourceid=opera&ie=UTF-8&oe=UTF-8>

ყოველი დღე დაგეგმოს, იმიტომ, რომ არ იცის რა ნაბიჯებს გადადგამს ხელისუფლება¹. ეს ისე არ უნდა გავიგოთ, თითქოს ცვლილებების შეტანა არ იყოს აუცილებელი საგადასახადო კანონმდებლობაში, მაგრამ ეს ცვლილებები უნდა იყოს გრძელვადიანი, მყარი და გარანტირებული ბიზნესგარემოსათვის.

არის კი მზად ასეთი კარდინალური ცვლილებებისათვის საქართველოს შემოსავლების სამსახური კოვიდ ვირუსის პერიოდში?

სამეცნიერო სტატიის მთავარ პრობლემად ეს საკითხი წამოვწიეთ წინა პლანზე, დაკავშირებული გადასახადების გადახდის იმ რისკებთან, რაც, ძალიან აქტუალური და უფრო მეტიც სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვანია ბიზნეს სექტორისათვის კოვიდ ვირუსის მოქმედების დროს.

ბუნებრივია ქვეყნის ბიუჯეტის დაპურების ძირითადი წყარო ბიზნესია, რომელიც სახელმწიფო ბიუჯეტის სასარგებლოდ იხდის პირდაპირ თუ არაპირდაპირ გადასახადებს და რომლითაც სახელმწიფო ბიუჯეტი იქმნება. მაგრამ, სამწუხაროდ, ჩვეულებრივად გამოწვეულმა ეკონომიკურმა ჩავარდნებმა, გარკვეულწილად უარყოფითი ზემოქმედება გამოიწვიეს, პირველ რიგში, ბიზნესისათვის და, რაც მთავარია, სახელმწიფო ბიუჯეტისათვის, მძიმე ეკონომიკურ მდგომარეობაშია მოსახლეობა (განსაკუთრებით მცირე ბიზნესი, რომელიც ქვეყნის დაპურების წყაროა და რომლებსაც ხელი შეემაღათ თავიანთ ეკონომიკურ საქმიანობაში) და აქ მთავარი, მაორგანიზებელი როლი მთავრობას გააჩნია, რომელმაც ეფექტური ეკონომიკური პოლიტიკა უნდა შეიმუშაოს და განახორციელოს არა მარტო ბიზნესის გადასარჩენად, არამედ ბიუჯეტის შესავსებადაც. ამ ქმედებათა შორის მნიშვნელოვანად მიგვაჩნია საგადასახადო ადმინისტრაციათა მოქნილი როლი, რომელიც გაითვალისწინებდა გადამხდელთათვის საგადასახადო ტვირთის შემსუბუქებას და ხელს შეუწყობდა ბიზნეს და ფიზიკურ პირებს, რომელთაც არ შეექმნებოდათ ფულის ბრუნვასთან და გადასახადების გადახდასთან დაკავშირებული პრობლემები და სხვა სირთულეები².

საგადასახადო ადმინისტრაციებმა უკვე დაიწყეს სხვადასხვა ზომის შემოღება, რათა ხელი შეუწყონ Covid-ის შედეგად დაზარალებულ გადამხდელებს ან გადამხდელთა ჯგუფებს. რაც შეეხება ინდივიდუალურ გადამხდელებს, მათთან დაკავშირებული პრეფერენციული ღონისძიებები მიზნად ისახავს საგადასახადო სირთულეების არიდებასა და ტვირთის შემცირებას. იურიდიული პირებისა და თვითდასაქმებული ბიზნესისთვის განხორციელებული ზომები მიზნად ისახავს ფულის ბრუნვის პრობლემების გადალახვას და ისეთი პრობლემების მოგვარებაში დახმარებას, როგორც არის მუშახელის დაკარგვა, მიმწოდებლებისთვის დროებით გადახდის შეუძლებლობა და უარეს შემთხვევებში ბიზნესის დახურვა ან გაკოტრება.

მაგ.; ერთ-ერთი ასეთი პრეფერენციული პოლიტიკის მიზანია, როცა ვერ ხერხდება გადამხდელისთვის წერილობითი და ელექტრონული დოკუმენტების ჩაბარება საგადასახადო კოდექსით დადგენილი წესით და გათვალისწინებულ იქნა ოფიციალური დოკუმენტი საჯაროდ გავრცელება შემოსავლების სამსახურის ვებ-გვერდზე; დამატებითი დრო მიეცათ გადასახადის გადამხდელებს საგადასახადო საკითხების მოგვარებისათვის, მათ შორის: დეკლარირებისა და გადახდის ვადების გადავადების; ჯარიმებისა და სანქციების მოხსნის; დავალიანების გადახდის გრძელვადიან გეგმებზე ადვილად წვდომისა და ვადის გახანგრძლივების, დავალიანების ამოღების შეჩერების; გადასახადის გადამხდელისათვის ზედმეტად გადახდილი თანხების სწრაფი დაბრუნების ნაწილში და სხვ.

¹ ხარაზი ია, საგადასახადო სამართალი, დამხმარე სახელმძღვანელო, პირველი ნაწილი, მეორე გამომუშავებული გამოცემა, თბილისი, 2020

² საგადასახადო ადმინისტრაციათა ფორუმი, საგადასახადო ადმინისტრაციატა პასუხი COVID-19-ს; გადასახადის გადამხდელთა ხელშესაწყობად მიღებული ზომები, 26 მარტი, 2020, 3, <https://www.rs.ge/Media/Default/კანონმდებლობა/კორონა/FTA--საგადასახადო-ადმინისტრაციების-პასუხი-Covid-19-ს.pdf>

სტატიაში ყურადღება გვინდა გავამახვილოთ საგ. კოდექსის 63-3 მუხლზე: „ზედმეტად გადახდილი თანხის უკან დაბრუნება„. აღნიშნული ნორმა ითვალისწინებს ბიზნესისათვის იმ ზედმეტად გადახდილი თანხების უკან დაბრუნებას, რომლებიც მათ სახელმწიფო ბიუჯეტში გადაიხადეს ამავე მუხლით დადგენილი ვადების ფარგლებში. მაგრამ, თუ გადავხედავთ შემოსავლების სამსახურის პრაქტიკას, დავინახავთ, რომ ხშირ შემთხვევაში უკან დასაბრუნებელი თანხები გადაიტანებოდა მომავალი თვის გადასახდელის ანგარიშში. მიგვაჩნია, რომ ეს არაკანონიერი ქმედებაა და უკან დასაბრუნებელი თანხების მომავალ ვალდებულებათა შესრულების ანგარიშში გადატანა მხოლოდ ერთ შემთხვევაში უნდა მოხდეს, თუ ამაზე ნებაყოფლობით გამოთქვამს თანხმობას თვითონ გადასახადის გამამხდელი, რაც, სამწუხაროდ, ყოველთვის ასე არ ხდება და კარგია, როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, კოვიდის პერიოდში უკვე ვალდებულებაა ზედმეტად გადახდილი თანხის უკან ბიზნესისათვის დაბრუნება, როცა ამ მიმე სიტუაციიდან გამოსავალს მთავრობასთან ერთად თვითონვე ეძებენ.

აქვე: ვფიქრობთ მეტი ყურადღება და დახმარება უნდა გაენიოთ იმ მენარმეთ კრიზისიდან გამოსვლისათვის, რომლებიც განსაკუთრებულად დაზარალებულნი კოვიდ ვირუსის დროს და განსაკუთრებით კი მცირე ბიზნესს უნდა გაენიოს ფინანსური დახმარება, რომელიც უფრო დაზარალებულ ფულის მცირე მასის ბრუნვის შედეგად და გადასახადების გაადახდის კუთხით. მიგვაჩნია, რომ ამ სიტუაციაში საგადასახადო ადმინისტრაციებმა უნდა დააზუსტონ პრიორიტეტები და კრიტერიუმები ბიზნესის გადასარჩენად (თუგინდ შესაძლებლობის ფარგლებში გრძელვადიანი სესხების გამოყოფით, ისევე გავიმეორებთ, საგადასახადო ტვირთის შემცირებით, სანქციების მოხსნით და ა. შ.)

რაც შეეხება გადასახადების გადავადებას, აქ შეიძლება აზრთა სხვადასხვაობა წარმოიშვას ბიზნესმენტა მხრიდან, კერძოდ, გადასახადების გადავადებას შეიძლება შედეგად მოჰყვეს საგადასახადო ტვირთის დამძიმება. ასე მაგალითად, გადასახადების გადავადებით მომავალში წარმოიშვას ფულადი სახსრების სერიოზული პრობლემები. ამას სერიოზული დაფიქრება და განსჯა სჭირდება.

მთავრობის მიერ ინიცირებულმა, აუცილებლობით გამონვეულმა საგადასახადო ცვლილებებმა შეიძლება სავარაუდოდ „ე.წ. თაღლითი პირები“ დააინტერესოს. მაგ.; დაარეგისტრირონ „ფიქტიური კომპანია“ ფიქტიური პერსონალით“ და მთავრობისაგან საგადასახადო შეღავათი მოითხოვონ, რეალურად კი არავითარი კომპანია არ დაურეგისტრირებიათ, რომელიც გარკვეულ პროდუქციას აწარმოებდა და ბაზარს მიაწვდიდა. აქედან გამომდინარე, კონტროლის მექანიზმები უნდა გამკაცრდეს, მეტი მაკონტროლებელი ბერკეტი ამოქმედდეს ახლად დაარსებული, კოვიდ ვირუსის ამოქმედების შემდეგ წარმოქნილი კომპანიების მიმართ, რათა სახელმწიფო ბიუჯეტიდან არ მოხდეს სახრების უკანონო განკარგვა მათზე.

მისასალმებელია, საგადასახადო ადმინისტრაციათა ფორუმის განცხადება, რომ: „ბევრ ქვეყანაში, Covid-ის აფეთქება დაემთხვა იმ პერიოდს, რომლის დროსაც ხორციელდება საშემოსავლო გადასახადის დეკლარაციის შევსება და მისი გადახდა. ამასთან ერთად, ბევრ გადასახადის გამამხდელს უნევს, რომ რეგულარულად გადაიხადოს დამქირავებლის დაკავებული გადასახადი (მაგ., PAYE) და დღე ან გაყიდვების გადასახადი. ეს ვადები შესაძლოა გადავადდეს რამდენიმე კვირით ან თვით, რათა Covid-ით დაზარალებულ პირებსა და ბიზნესს მიეცეს დამატებითი დრო საგადასახადო დეკლარაციების და მსგავსი დოკუმენტების შესავსებად, ასევე, გადასახადის გადასახდელად. ეს პროცესი შეიძლება იყოს ავტომატური ან მარტივ ფორმატში მოთხოვნის შესაბამისი (მაგ., ელექტრონული ფოსტა, ტელეფონი). ეს შეიძლება განსაკუთრებულად მნიშვნელოვანი იყოს იმ გადასახადის გამამხდელებისთვის, რომლებსაც დეკლარაციის შესავსებად სჭირდებათ შუამავლის ან

სპეციალიზებული პერსონალის და სისტემის დახმარება. დისტანციურად მუშაობამ ზოგიერთი გადასახადის გადამხდელისთვის ეს შეუძლებელი გახადა, სისტემის უსაფრთხოებისა და დაშვების მიზეზების გამო, ძირითადი პერსონალი შესაძლოა ყოველთვის არ იყოს ხელმისაწვდომი ავადმყოფობის ან მზრუნველობითი პასუხისმგებლობის გამო.¹ ასევე, ამავდროულად, შეიძლება იყოს სიტუაცია, როდესაც საგადასახადო დეკლარაციების ინფორმაცია გამოიყენება სახელმწიფოს მიერ გათვალისწინებული სხვა სარგებლის მისაღებად. ასეთ სიტუაციაში, საგადასახადო ადმინისტრაციამ შესაძლოა შეინარჩუნოს საგადასახადო დეკლარაციის შევსების ვადა (გარდა განსაკუთრებული შემთხვევებისა), თუმცა გააგრძელოს გადასახადის გადახდის ბოლო ვადა, ან დაუშვას წინაწლის საგადასახადო დეკლარაციის ინფორმაციის გამოყენება ასეთ შემთხვევებში. ეს შესაძლებელს გახდის დამუშავდეს დასაბრუნებელი თანხები და გადამხდელს შესძენს დამატებით ლიკვიდურობას. გარდა ამისა, საგადასახადო დეკლარაციათა ინფორმაცია შეიძლება გამოყენებულ იქნეს Covid-ის ეკონომიკური გავლენის უკეთ გასაგებად, რათა დადგინდეს ის სექტორები, რომლებიც საჭიროებენ დამატებით დახმარებას და შესაძლებელი იყოს ეკონომიკის გაუმჯობესებაზე თვალყურის დევნება.²

აქვე, გამოვთქვამთ მოსაზრებას, რომ ქვეყნის ეკონომიკური სტაბილურობისთვის, ბიზნესის იმ ნაწილმა, რომლებიც აქტიურად მუშაობენ კოვიდ ვირუსის დროს, განაგრძონ გადასახადის გადახდა ბიზნესაქტივობების შენარჩუნების კუთხით; საგადასახადო ორგანოებმა მოიძიონ და გააკონტროლონ იმ მენარმეთა მიერ საგადასახადო ვალდებულების შესრულება, რომლებიც განაგრძობენ ბიზნესაქმიანობებს.

მოსაზრებები კოვიდვირუსთან დაკავშირებით სისხლის სამართლის 218-ე მუხლთან დაკავშირებული. სისხლის სამართლის კოდექსით გათვალისწინებული დანაშაულთა ერთი ნაწილი მიეკუთვნება საგადასახადო დანაშაულთა კატეგორიას. მათ შეიძლება მიეკუთვნოს თავი XXVI – „დანაშაული სამენარმეო ან სხვა ეკონომიკური საქმიანობის წინააღმდეგ“, თავი XXVIII – „დანაშაული საფინანსო საქმიანობის სფეროში“ და სხვა.

სფეროში უკავშირებდა კონტრაბანდას და მას სახელმწიფო დანაშაულობებს მიაკუთვნებდა და განიხილავდა, როგორც საგარეო ვაჭრობის მონოპოლიის ხელყოფას. მას შემდეგ, რაც გაუქმდა სახელმწიფო მონოპოლია და საგარეო-ეკონომიკური საქმიანობის ლიბერალიზაცია მოხდა, ამ დანაშაულის სოციალური არსიც შეიცვალა. საქართველოს სისხლის სამართლის დღეს მოქმედმა კოდექსმა ეს დანაშაული – „დანაშაული საფინანსო საქმიანობის სფეროში“ – სახელწოდებით ეკონომიკურ დანაშაულს მიაკუთვნა და საფინანსო საქმიანობის სფეროში ჩადენილ დანაშაულთა შორის პირველი ადგილი დაუთმო. ამ დანაშაულის სოციალური მავნებლობა იმაში მდგომარეობს, რომ იგი ზიანს აყენებს სახელმწიფოს ეკონომიკურ ინტერესებს. ამ დანაშაულით შეიძლება ზიანი მიადგეს ასევე საზოგადოებრივ უშიშროებას, როცა მის საგანს წარმოადგენს იარაღი, საბრძოლო მასალა, ნარკოტიკული საშუალებები, რადიაციული ნივთიერება და თავისუფალი ბრუნვიდან ამოღებული სხვა საგნები³.

აღნიშნული მუხლის დისპოზიციას თუ გადავხედავთ, დავინახავთ, რომ საკმაოდ შეზღუდულია შემოსავლების სამსახურის სამართალდამცავი როლი. მიგვაჩნია, რომ აქ, ალბათ მათი როლის ასეთი შეზღუდვა გამოძახილია იმ დროსი, როცა არ სურდათ შემოსავლების სამსახურის ორგანოები

¹ საგადასახადო ადმინისტრაციათა ფორუმი, საგადასახადო ადმინისტრაციათა პასუხი COVID-19-ს; გადასახადის გადამხდელთა ხელშესაწყობად მიღებული ზომები, 26 მარტი, 2020, 3, <https://www.rs.ge/Media/Default/კანონმდებლობა/კორონა/FTA--საგადასახადო-ადმინისტრაციების-პასუხი-Covid-19-ს.pdf>

² იქვე

³ ხარაზი ი; საქართველოს საგადასახადო სამართალი, მეორე ნაწილი, თბილისი, 2014, 646

ელარეზინათ სამართალდამცავ ორგანოდ, ცდილობდნენ დაეტოვებინათ მისთვის მხოლოდ ფისკალური ფუნქცია და იგი გადაექციათ საგადასახადო სამსახურის ნაირსახეობად.

„ექსპერტები საგადასახადო კანონმდებლობის დაცვის მაღალ დონეს ხსნიან საზოგადოებაში „საგადასახადო მორალის“ არსებობით, რომელიც ხელს უწყობს საგადასახადო კანონმდებლობის შესრულებას (გადასახადის დროულად გადახდას). ამასთან, „საგადასახადო მორალი“ მარტივად და იოლად არ ყალიბდება, განსაკუთრებით იმ ქვეყნებში, სადაც არ არსებობს გადასახადების გადახდის „კულტურისა და ჩვევების ღრმა ფესვები“¹.

სისხლის სამართლის 218 მუხლი ბლანკეტურია², ამიტომ გადასახადების სახეების, გადასახადის გადამხდელებისა და გადასახადით დასაბეგრი ობიექტების დასადგენად უნდა მივმართოთ მოქმედ საგადასახადო კოდექსს, რომელიც განსაზღვრავს გადასახდელთა სახეებს. გადასახადისაგან თავის არიდების საშუალებები სხვადასხვაგვარი შეიძლება იყოს. გადასახადისაგან თავის არიდებას ფართო მნიშვნელობა აქვს, თუმცა კვალიფიკაციისათვის მნიშვნელობა არ აქვს, მაგრამ შეიძლება გათვალისწინებულ იქნეს სასჯელის დანიშვნის დროს.

საქართველოს საგადასახადო კოდექსის 61-ე მუხლის მე-2 ნაწილის თანახმად, გადასახადების დარიცხვის ძირითადი საფუძველია საგადასახადო დეკლარაცია და საგადასახადო შემონმების აქტი. შესაბამისად, ბიუჯეტის მიმართ გადამხდელის ვალდებულება წარმოიშევა ამ ორი საფუძვლით. ამრიგად, ბიუჯეტის მიმართ დავალიანება შესაძლოა არსებობდეს, როგორც გადამხდელის მიერ წარდგენილი დეკლარაციის საფუძველზე დარიცხული თანხების გადაუხდელობით, აგრეთვე შემოსავლების სამსახურის აუდიტის დეპარტამენტის მიერ განხორციელებული საგადასახადო შემონმების აქტისა და მის საფუძველზე გამოცემული საგადასახადო მოთხოვნის გადაუხდელობით. საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსი ვრცელდება მხოლოდ აუდიტის დეპარტამენტის მიერ ჩატარებული საგადასახადო შემონმების საფუძველზე გამოვლენილი ვალდებულებების შემთხვევაში, თუ დადგინდა გადამხდელის განზრახვა³.

სისხლის სამართლის კოდექსის 218-ე მუხლით გათვალისწინებული სისხლის სამართლებრივი პასუხისმგებლობა იმ შემთხვევაში დგება მეწარმე პირისა, თუ ადგილი ექნება გადასახადისაგან თავის არიდებას დიდი ოდენობით (თუ გადასახდელი თანხა გადააჭარბებს 100 000 ლარს და განსაკუთრებით დიდი ოდენობით გადასახადისაგან თავის არიდებისას, თუკი გადასახდელი თანხა ¹50 000 ლარს გადააჭარბებს. 218-ე მუხლიდან აშკარად იკვეთება გადასახადის გადამხდელის განზრახვა თავი აარიდოს ⁴სახელმწიფო ბიუჯეტის სასარგებლოდ გადასახადის გადახდას. ამიტომაც,

1 Benno Torgler, Markus Schaffner, and Alison Macintyre, Tax Compliance, Tax Morale, and Governance Quality, Australia, 2007, 6-7

² შევნიშნავთ, რომ 218 მუხლით გათვალისწინებული სისხლის სამართლებრივი სანქციის დაკისრება შეიძლება აგრეთვე საგადასახადო კოდექსის 275-ე მუხლით დადგენილ შემთხვევაში, როცა პირმა საგადასახადო დეკლარაციაში თანხა ხელოვნურად შეამცირა და თუ იგი გამოწვეულია საგადასახადო კონტროლის განმახორციელებელი ორგანოს მიერ პირის საგადასახადო ვალდებულების ვალდებულების წარმოშობის მომენტის (პერიოდის) შეცვლით

³ ხარაზი ია, საგადასახადო სამართალი, დამხმარე სახელმძღვანელო, წიგნი მესამე, მესამე გადამუშავებული გამოცემა, თბილისი, 2020.

⁴ დანაშაულებრივი და არადანაშაულებრივი ხერხების მიხედვით სხვადასხვა ქვეყანა (მათ შორის, აშშ) ერთმანეთისგან მიჯნავს გადასახადებისგან თავის არიდებასა (Tax Avoidance) და გადასახადების დამალვას (Tax Evasion), რომელთაც დღეს საქართველოში მოქმედი სისხლის სამართლის და საგადასახადო არ განასხვავებენ და ორივე ქმდება წარმოადგენს დანაშაულს. გადასახადებისაგან თავის არიდება ხდება საგადასახადო სისტემის სამართლებრივ კონტექსტში, როდესაც ორგანიზაცია ან ფიზიკური პირი, სარგებლობს რა „საგადასახადო კანონმდებლობის ხარვეზებით“, ახორციელებს ღონისძიებებს, რომელიც ეწინააღმდეგება საგადასახადო კანონმდებლობას, თუმცა არ არის მკვეთრად უკანონო. ითვლება, რომ გადასახადებისაგან თავის არიდება, როგორც წესი, მოიცავს სპეცილურ მოქმედებებსა და ღონისძიებებს ერთადერთი მიზნით – საგადასახადო ვალდებულების შემცირება. გადასახადების დაფარვა (Tax evasion), როგორც წესი, გადასახადების გადახდის უკანონო პრაქტიკას მიეკუთვნება. ამ შემთხვევაში, დაბეგრილი შემოსავალი, დაბეგვრას დაქვემდებარებული მოგება ან საქმიანობა იმალება, მახინჯდება შემოსავლის რაოდენობა და წყარო. ამდენად, გადასახა-

სისხლისსამართლებრივი დევნის მწარმოებელ მხარეს ეკისრება მტკიცების ტვირთი იმ გარემოებასთან დაკავშირებით, რომ გადასახადისაგან თავის არიდება სწორედ რომ განზრახვით განხორციელდა და ადგილი არ ჰქონია ნორმის უცოდინარობას ან/და მექანიკურ შეცდომას.

მოქმედი კანონმდებლობით გადასახადებისგან თავის არიდებად ითვლება, თუ გადასახადის გადამხდელი საგადასახადო/სისხლის სამართლის კოდექსით გათვალისწინებულ თანხას არ გადაიხდის ბიუჯეტში. ადმინისტრაციულ სამართალდარღვევასა და დანაშაულს შორის ზღვარი გადის სწორედ თანხის ოდენობასა და პირის განზრახვაზე და კრიმინალურ/არაკრიმინალურ მეთოდს პირის პასუხისგებაში მიცემის კუთხით მნიშვნელობა არ აქვს.

არაერთ სამეცნიერო სტატიაში მივუთითებდით იმ ფაქტზე, რომ მიგვაჩნია, „უნდა მოხდეს 218-ე მუხლის ლიბერალიზაცია და მან ადმინისტრაციულ სამართალდარღვევათა კოდექსში გადაინაცვლოს, რამეთუ აღნიშნული მუხლი არ წარმოადგენს ადამიანის სიცოცხლის, ჯანმრთელობის და სხვა მძიმე დანაშაულთა კვალიფიკაციისათვის დამდგენ ნორმას, აქ გათვალისწინებული როგორც ზემოთაც აღვნიშნეთ, დიდი ოდენობით გადასახადის გადაუხდელობისათვის სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობის დამდგენ ნორმაზე. ხომ არ სჯობს, გადასახადის ნებისმიერი თანხის გადახდისაგან თავის არიდებისას, პირი სოლიდური თანხით დაგვეჯარიმებინა, აგვემოქმედებინა მის კუთვნილ ქონებაზე საგადასახადო გირავნობა/იპოთეკის გამოყენება, თანხის გადაუხდელობის შემთხვევაში კი დატვირთული ქონების რეალიზაცია და ამონაგები თანხით სახელმწიფო ბიუჯეტის შევსება (ფინანსური ვალდებულების იძულებითი წესით შესრულება) მოგვეხდინა. სისხლის სამართლის პასუხისგებაში პირის მიცემა გადასახადის გადაუხდელობისათვის (მაშინ როცა კანონმდებელი არ აზუსტებს ვერ/არ გადაიხდა პირმა გადასახადი – მისთვის მთავარი ბიუჯეტის შევსებაა), ვერაფერი გამართლება იქნებოდა პირის სისხლის სამართლის პასუხისგებაში მიცემისა. ამით ალბათ ვერავინ ვერ მოიგებს: ვერც სახელმწიფო და ვერც გადასახადის გადამხდელი, რამეთუ, პირი, რომლის სანარმოც შეწყვეტდა ფუნქციონირებას და მუშახელიც დაზარალდებოდა (სამუშაო ადგილს დაკარგავდა) და სანარმოს ფუნქციონირების შეჩერებით (ლიკვიდაციით) ბიუჯეტს კიდევ ერთი გადასახადის გადამხდელი მოაკლდებოდა, – ბიუჯეტს კი ამის ფუფუნება ნამდვილად ვერ ექნება. ბუნებრივია კითხვა ისმის: გადასახადის გადამხდელისათვის სასჯელის სახით თავისუფლების აღკვეთა ეფექტური საშუალებაა გადასახადების იძულებითი წესით ამოღებისა? იქნებ მივცეთ პირს დრო და საშუალებაც სანარმოს ეფექტიანი მუშაობისა და გამომუშავებული მოგებიდან გადავახდევინოთ გადასახადი. იქნებ ვცდები, მაგრამ მოსაზრებას ხომ აქვს სიცოცხლის უფლება?¹ მით უმეტეს, დღეს, კოვოდ-ის მოქმედების პერიოდში, როცა ბიზნესის დიდ უმრავლესობა „გაჩერებულია“, არ მუშაობს და ბიუჯეტსაც დიდ თანხები აკლდება, რაც შეიძლებოდა მიმართულიყო ქვეყნის საკეთილდღეოდ, მოსახლეობის სოციალური პრობლემების უმნიშვნელოდ, მაგრამ გარკვეული კუთხით გაუმჯობესებისაკენ.

მაგრამ ეს მოსაზრება სისხლის სამართლის 218-ე მუხლის ლიბერალიზაციასთან დაკავშირებით არ

დებისაგან თავის არიდებასა და გადასახადებისაგან დამალვას შორის არსებითი განსხვავებაა. თავის არიდება, ძირითადად, ლეგალურ სამართლებრივ ურთიერთობათა სივრცეშია (ფინანსური ანგარიშგებისა და საბუღალტრო აღრიცხვის მეთოდების გამოყენებით) გადასახადის სრული თანხის გადახდის თავიდან აცილებისათვის, მაშინ, როდესაც დამალვას ხშირად მიაკუთვნებენ საგადასახადო დარღვევათა შედარებით დანაშაულებრივ ფორმებს. ამდენად, გადასახადებისაგან თავი არიდებასა და გადასახადებისაგან დამალვას შორის სხვაობა დამოკიდებულია გადამხდელის ქმედების კანონიერებაზე. მორალური თვალსაზრისით, გადასახადებისგან თავის არიდება განიხილება, როგორც არასასურველი მოვლენა, ვინაიდან ასეთ დროს გამოიყენება საგადასახადო კანონმდებლობის ხარვეზები საგადასახადო ტვირთის შემცირების მიზნით. გადასახადებისაგან დამალვის შედეგად სახელმწიფოს საგადასახადო შემოსავლები უკანონოდ მცირდება. Farny Otto, Franz Michael, Gerhartinger Philipp, Lunzer Gertraud, Neuwirth Martina, Saringer Martin, Tax avoidance, tax evasion and tax havens, Germany, 2015, 1 13; წყარო: დევედარიანი თ. დასახ. ნაშრ. 28.

¹ ხარაზი ია, საგადასახადო სამართალი, დამხმარე სახელმძღვანელო, მესამე ნაწილი, მეორე გამომუშავებული გამოცემა, თბილისი, 2020

უნდა შეეხოს პანდემიის (პანდემიების) დროს გადასახადის გადამხდელთა მიერ განზრახ, სახელმწიფოსათვის გადასახადის დამალვას და ისიც დიდ ოდენობით, მაშინ როცა კოვიდის დროს ასე უჭირს ქვეყანას და, მით უმეტეს მაშინ, რომელიმე სანარმო თუ გამართულად მუშაობს და მოგებაზეც გადის. ასეთ შემთხვევაში: პირველ რიგში: 1. მათზე არ უნდა გავრცელდეს საგადასახადო შეღავათი და, 2. თუკი ადგილი ექნება ასეთი მძიმე ეკონომიკური მდგომარეობის დროს ბიუჯეტისათვის დიდ ოდენობით თანხის დამალვას (გადასახადისაგან თავის არიდებას), მათზე ცალსახად უნდა გავრცელდეს სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა.

ასევე, უნდა გამარტივდეს საბაჟო კონტროლის ზონებში პანდემიის პერიოდში იმპორტიორების მიერ შემოტანილ ტვირთებზე საბაჟო ფორმულებით გათვალისწინებული ღონისძიებები.

საგადასახადო დავების განხილვის პროცედურა. აქვე ორიოდ სიტყვით არ შეიძლება არ შევეხოთ საგადასახადო დავების განხილვის პროცედურას კოვიდ-ის პერიოდში.

მოქმედი კანონმდებლობის შესაბამისად, საგადასახადო დავა განიხილება ფინანსთა სამინისტროს სისტემაში და საერთო სასამართლოებში.¹ საქართველოს ფინანსთა სამინისტროში საგადასახადო დავა ორი ეტაპის შესაბამისად განიხილება, დავას განიხილავს შემოსავლების სამსახური – მედიაციის საბჭოს მეშვეობით და ფინანსთა სამინისტროსთან არსებული დავების განხილვის საბჭო.² შემოსავლების სამსახურის მედიაციის საბჭოში საგადასახადო შემონმების აქტის განხილვა დაინერგა 2011 წელს, აღნიშნული აქტიურად გამოიყენება გადასახადის გადამხდელის მიერ.³ საგადასახადო დავების ადმინისტრაციული ხასიათიდან გამომდინარე, სასამართლოში განხილვის წინაპირობა მოსარჩელის მიერ ადმინისტრაციული საჩივრის ერთჯერადად წარდგენის შესაძლებლობის გამოყენებაა,⁴ სწორედ აღნიშნულიდან გამომდინარე, საგადასახადო ორგანოს მიერ გამოცემული აქტები პირმა შესაძლებელია გაასაჩივროს, როგორც შემოსავლების სამსახურში, აგრეთვე, დავების განხილვის საბჭოში, მხოლოდ ერთ ორგანოში გასაჩივრებაც კი, უკვე ნიშნავს ერთჯერადად საჩივრის წარდგენის შესაძლებლობის გამოყენებას.⁵ გადასახადის გადამხდელს უფლება აქვს შემოსავლების სამსახურის აუდიტის დეპარტამენტში დააფქსიროს საკუთარი წერილობითი შემონმების აქტის პროექტთან დაკავშირებით გადასახადის დარიცხვამდე,⁶ ხოლო აქტის პროექტის განხილვის შედეგების შესახებ ოქმი – მედიაციის საბჭოში.⁷ იმ შემთხვევაში თუ დამტკიცდა საგადასახადო დარიცხვის შესახებ ბრძანება, მომჩივანს უფლება აქვს გამოიყენოს გასაჩივრების შემდგომი (მეორე ეტაპი) და ბრძანება გაასაჩივროს ფინანსთა სამინისტროს დავების განხილვის საბჭოში ან პირდაპირ სასამართლოში.⁸ სტატიის მიზნებიდან გამომდინარე, საჭიროდ მიგვაჩნია

¹ საქართველოს მცირე და საშუალო საწარმოთა ასოციაცია, საგადასახადო დავების გადაწყვეტის ეფექტური ინსტიტუტები, 2012, გვ.6. ხელმისაწვდომია აქ: http://ewmi-prolog.org/images/files/9145Effective_Tax_dispute_resolution_GEO_GSMEA.pdf?fbclid=IwAR0bS09ApTI81ONf4C0UJHNyy7Weds_9wPxVxGc1nzkzjxlvT3pSWP-XCQQ (უკანასკნელად გადამოწმდა: 22,05,2021 წ.).

² ნიკლაური ი., საქართველოს ფინანსთა სამინისტროს სისტემაში საგადასახადო დავის განხილვის მოდელის შედარებითი ანალიზი, თსუ-იურიდიული ფაკულტეტის სამართლის ჟურნალი, თბილისი, 2016, N1, გვ.381.

³ იქვე;

⁴ იხ. საქართველოს ზოგადი ადმინისტრაციული კოდექსი. ხელმისაწვდომია აქ: <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/16270?publication=37> (უკანასკნელად გადამოწმდა: 22,05,2021წ.).

⁵ ნიკლაური ი., საგადასახადო დავების განხილვის ქართული მოდელის პრობლემები და მისი რეფორმირების ძირითადი ასპექტები, თბილისი, 2021, გვ. 13. ხელმისაწვდომია აქ: https://www.tsu.ge/assets/media/files/48/disertaciebi5/Ilia_Tsiklauri.pdf (უკანასკნელად გადამოწმდა: 22,05,2021წ.).

⁶ ხარაზი ი., საგადასახადო სამართალი, მესამე წაწილი, 2020, გვ 294. ხელმისაწვდომია აქ: https://elibrary.tsu.edu.ge/lms/upload/e_books/viewer.html?file=1606236932.pdf&fbclid=IwAR3i-RbdSgBDGrOTuHG8d_YYE82HwSRqjql1gySXp5KRRU-ZyX2DL1V1Oo0 (უკანასკნელად გადამოწმდა: 23,05,2021წ.).

⁷ სამართლის სახლი, საგადასახადო დავების განხილვა, 2017. ხელმისაწვდომია აქ: <https://hol.ge/news-info/sagadasaxado-davebis-gankhilva/> (უკანასკნელად გადამოწმდა: 22.05.2021წ)

⁸ საქართველოს მცირე და საშუალო საწარმოთა ასოციაცია, საგადასახადო დავების გადაწყვეტის ეფექტური ინსტი-

საგადასახადო დავებთან მიმართებაში, ფინანსთა სამინისტროსა და სასამართლოს მსგავსი და განსხვავებული მიდგომების გამოკვეთა. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს პრაქტიკასა და ფინანსთა სამინისტროს დავების განხილვის საბჭოს სტატისტიკური მონაცემების საფუძველზე, აქტუალობიდან გამომდინარე, გვინდა ორიოდ სიტყვით შევეხოთ საგადასახადო ორგანოს მიერ დისკრეციული უფლებამოსილების განხორციელების მართლზომიერებას. აღნიშნულ საკითხზე მსჯელობისას უპირველეს ყოვლისა, ხაზგასასმელია, რომ საგადასახადო კოდექსი საგადასახადო ორგანოს ანიჭებს უფლებამოსილებას იმოქმედოს დისკრეციული უფლებამოსილების ფარგლებში გადაწყვეტილების მიღებისას, მაგალითად, საგადასახადო კოდექსის 289-ე მუხლი განსაზღვრავს იმ შემთხვევებს, როდესაც საქართველოს საბაჟო საზღვრის გადამკვეთის მიერ სამართალდარღვევის ჩადენისას შესაბამისმა სამსახურებმა გამოიყენოს რამდენიმე სანქცია კუმულაციურად¹ და ა.შ. დისკრეციული უფლებამოსილების პრინციპთან დაკავშირებით უნდა აღინიშნოს, რომ ფინანსთა სამინისტროს სისტემაში დავის განმხილველი ორგანოები არ აპელირებენ საგადასახადო ორგანოს მიერ დისკრეციული უფლებამოსილების განხორციელების მართლზომიერებაზე, მიუხედავად იმისა, რომ მხარე აღნიშნულს იყენებს პოზიციის გასამყარებლად არგუმენტის სახით, მაგალითად, საგადასახადო ორგანომ ნაკლოვანების გამოსწორების ვადად კანონით განსაზღვრული 30 დღიანი ვადა 20 დღემდე შეამცირა, ისე, რომ არ დაუსაბუთებია რა გარემოებებს დაეყრდნო აღნიშნული გადაწყვეტილების მიღებისას.² აგრეთვე, საინტერესოა ფინანსთა სამინისტროს პოზიცია, როდესაც დავა სწორედ დისკრეციული უფლებამოსილების განხორციელების ფარგლების შეფასებას ეხება, ამ შემთხვევაშიც კი დავების განმხილველი საბჭო კანონმდებლობის ციტირებით და შემოსავლების სამსახურისათვის მიმართვით შემოიფარგლება, რომ კვლავ იქნეს შეფასებული ალტერნატიული, უფრო მსუბუქი, სანქციის გამოყენების შესაძლებლობა.³ ამ საკითხთან დაკავშირებით, საინტერესოა უზენაესი სასამართლოს პრაქტიკაც, უზენაესმა სასამართლომ დისკრეციული უფლებამოსილების განხორციელების შეფასების მიზნით, შეიმუშავა ე.წ. ზოგადი ტესტი, სასამართლო ყურადღებას ამახვილებს, საგადასახადო ორგანოს არჩევნის კანონიერებასა და დასაბუთებულობაზე და არა არჩევნის მიზანშეწონილობაზე.⁴ უზენაესი სასამართლო განმარტავს, რომ მართლზომიერების შესაფასებლად საჭიროა რამდენიმე კითხვის დასმა: გამოყენებულია თუ არა ყველაზე მისაღები საშუალება საკითხის გადაწყვეტად და დასაბუთებულია თუ არა შესაბამისად.⁵ უნდა აღინიშნოს, რომ სასამართლოს დაუშვებლად მიაჩნია საგადასახადო ორგანოს უფლებამოსილებაში ჩარევა და გადაწყვეტილების მისაღებად გარკვეული ჩარჩოს მითითება.⁶ გა-

ტუტები, 2012, გვ.9. ხელმისაწვდომია აქ: http://ewmi-prolog.org/images/files/9145Effective_Tax_dispute_resolution_GEO_GSMEA.pdf?fbclid=IwAR0bS09ApTI81ONf4C0UJHNYy7Weds_9wPxVxGc1nkzjxlvTC3pSWP-XCQQ (უკანასკნელად გადამოწმდა: 22,05,2021 წ.)

¹ თომადე დ., ცერცვაძე თ, საგადასახადო დავების ანალიზი, 2016, გვ. 20. ხელმისაწვდომია აქ: https://pdf.usaid.gov/pdf_docs/PA00T2SC.pdf?fbclid=IwAR3_fCLYcnKaJn7cude2YuARQzGQQxp7NY5wLwyZRaqnTV7zRTUA8mw97f4 (უკანასკნელად გადამოწმდა: 22,05,2021წ.)

² იხ. საქართველოს ფინანსთა სამინისტროსთან არსებული დავების განხილვის საბჭოს 2015 წლის 6 თებერვლის გადაწყვეტილება საჩივარზე №8704/2/14; იხ. ასევე: საქართველოს ფინანსთა სამინისტროსთან არსებული დავების განხილვის საბჭოს 2015 წლის 3 მარტის გადაწყვეტილება.

³ საქართველოს ფინანსთა სამინისტროსთან არსებული დავების განხილვის საბჭოს 2014 წლის 31 იანვრის გადაწყვეტილება საჩივარზე №6615/2/13.

⁴ თომადე დ., ცერცვაძე თ, საგადასახადო დავების ანალიზი, 2016, გვ. 21. ხელმისაწვდომია აქ: https://pdf.usaid.gov/pdf_docs/PA00T2SC.pdf?fbclid=IwAR3_fCLYcnKaJn7cude2YuARQzGQQxp7NY5wLwyZRaqnTV7zRTUA8mw97f4 (უკანასკნელად გადამოწმდა: 22,05, 2021წ.)

⁵ საქმე №ბს-44-43(კ-14), საქართველოს უზენაესი სასამართლოს ადმინისტრაციული პალატის 2014 წლის 17 ივნისის გადაწყვეტილება; საქმე №ბს-137-134(კ-14), საქართველოს უზენაესი სასამართლოს ადმინისტრაციული პალატის 2014 წლის 29 ივლისის გადაწყვეტილება; საქმე №ბს-612-590(კ-13), საქართველოს უზენაესი სასამართლოს ადმინისტრაციული პალატის 2014 წლის 1-ლი აპრილის გადაწყვეტილება

⁶ იქვე;

დასახადის განაკვეთის დასაბეგრი მოცულობის განსაზღვრის თვალსაზრისით გასათვალისწინებელია, საკონსტიტუციო სასამართლოს პრაქტიკა, ვინაიდან, ამკარაა, რომ ამ მხრივ დისკრეცია საკმაოდ ფართოა. საკონსტიტუციო სასამართლო განმარტავს, რომ რთულია და შეიძლება ითქვას შეუძლებელია, კონსტიტუციური კონტროლის ფარგლებში შემონმბულ იქნას, რამდენად სწორად და მართლზომიერად ხდება ბიუჯეტისთვის საჭირო თანხების მოცულობის განსაზღვრა,¹ შესაბამისად, რთულია დისკრეციული უფლებამოსილების განხორციელების მართლზომიერების ზუსტი შემონმბა.

„ადმინისტრაციული პასუხისმგებლობა იურიდიული პასუხისმგებლობის ერთ-ერთი სახეა, რომელიც ვლინდება სახელმწიფო მმართველობითი საქმიანობის განხორციელების პროცესში. ადმინისტრაციული პასუხისმგებლობა ვლინდება ასევე პასუხისმგებლობის პოზიტიური (რაც ნიშნავს, რომ სამართლის სუბიექტი აღიარებს ქცევის უმართებულო, არასწორ ხასიათს, იგი მოიქცევა ისე, როგორც ამას მოითხოვენ ადმინისტრაციულ-სამართლებრივი ნორმები) და ნეგატიური ფორმებით (რეტროსპექტიული ან ნეგატიური ადმინისტრაციული პასუხისმგებლობა მოიცავს უპასუხისმგებლო ქცევის შეფასებას, ე. ი. როდესაც სამართლის სუბიექტი სჩადის ადმინისტრაციულ სამართადარღვევას, იგი ისჯება და განიცდის პირადი და ქონებრივი ხასიათის შეზღუდვებს),“².

საინტერესოა, აღნიშნული პრობლემის განხილვისას დისკრეციის უფლების განხორციელება საგადასახადო ორგანოების მიერ დამრღვევი პირის მიმართ პასუხისმგებლობის დაკისრებისას. „საგადასახადო სამართალში დისკრეციის ატრიბუტიკული ნიშან-თვისებები შეიცავენ: სამართლებრივი საფუძვლების არსებობას; დისკრეციული უფლებამოსილებების რეალიზაციას მკაცრი კომპეტენციის ჩარჩოებში და საქმეების წარმოებას; ამორჩევის ალტერნატივას, სადაც ყოველი შესაძლო ალტერნატივა სამართლებრივად სწორად ითვლება; თავისუფალ მოქმედებას დისკრეციული გადაწყვეტილებების მიღებისას; შემოქმედებით ხასიათს; დისკრეციული გადაწყვეტილების მიღებას როგორც ობიექტური, ასევე სუბიექტური ფაქტორების ზემოქმედებით; დისკრეცია ისაზღვრება სამართლებრივი და გარესამართლებრივი ჩარჩოებით; დისკრეციის უფლებამოსილების განხორციელების შედეგს წარმოადგენს საქმეზე ოპტიმალური გადაწყვეტილების მიღება“³.

თანამედროვე ქართველი ავტორები აგრძელებენ სამამულო და საზღვარგარეთის ტრადიციებს „დისკრეციის დეფინირებით, ტერმინების გამოყენებით „ნება-ყოფლობითი მოქმედება“, „უფლებამოსილება“, „არჩევანი“, „გადაწყვეტილება“, „ფარგლები“, „ალტერნატივა“ და ასეთი სახით სამართლებრივ მეცნიერებაში მთლიანობაში შეიქმნა დისკრეციის არსის ერთიანი გაგება, როგორც საერთოსამართლებრივი ფენომენი. მისი დანიშნულება მდგომარეობს იმაში, რომ კანონით სიტუაციის მთლიან ან შეფარდებით გაურკვეველობაში სამართალგამომყენებელმა შეძლოს რიგი სამართლებრივი ალტერნატივებიდან ამოირჩიოს ოპტიმალური გადაწყვეტილება, რომელიც მისცემს მას შესაძლებლობას უფრო ეფექტურად და სამართლიანად მოახდინოს კანონმდებლის განზრახვის რეალიზაცია⁴.

¹ იხ. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს მეორე კოლეგიის 2017 წლის 28 დეკემბრის N2/7/667 გადაწყვეტილება. ხელმისაწვდომია იხ. <file:///C:/Users/Zver/Desktop/%E1%83%A1%E1%83%90%E1%83%92%E1%83%90%E1%83%93%E1%83%90%E1%83%A1%E1%83%90%E1%83%AE%E1%83%90%E1%83%93%E1%83%9D%20%E1%83%93%E1%83%90%E1%83%95%E1%83%94%E1%83%91%E1%83%98/sakonst.%20sagadasaxadoze.pdf> (უკანასკნელად გადამონმდა: 23,05,2021წ).

² ხარაზი ი; ადმინისტრაციული პასუხისმგებლობის ზოგიერთი ასპექტის შესახებ საგადასახადო წესების დარღვევებისათვის, საქართველოს დავით აღმაშენებლის სახელობის უნივერსიტეტის აკადემიური ჟურნალი „სამართალი“, სერია 1, თბილისი, 2017

³ ხარაზი ია, „საგადასახადო ორგანოების დისკრეციული უფლებამოსილება, დისპოზიციის განსაკუთრებული ნაირსახეობით (თეორიული და პრაქტიკული ასპექტები)“, „მართლმსაჯულება და კანონი“, #3(59), 2018

⁴ იქვე

სასამართლო პრაქტიკა: საქართველოს უზენაესი სასამართლოს ადმინისტრაციულ საქმეთა პალატამ მნიშვნელოვანი განმარტება გააკეთა დისკრეციულ უფლებამოსილებასთან დაკავშირებით, რომელიც შეეხებოდა ზ.ტ-ის სარჩელს, რომლითაც ის ითხოვდა შემოსავლების სამსახურის რუსთავის რეგიონული ცენტრის საბაჟო შეტყობინების, შემოსავლების სამსახურის ბრძანებისა და ფინანსთა სამინისტროსთან არსებული დაგების განხილვის საბჭოს 14. 03.116. გადანყვეტილების ბათილად ცნობას. მოსარჩელეს საბაჟო გამშვებ პუნქტ „სადახლო“-ში ავტომანქანის სამალავში არადეკლარირებული ტვირთი აღმოუჩინეს, რის გამოც მას ჩამოერთვა სანქციის სახით სატრანსპორტო საშუალება, რომელიც სხვისი საკუთრება იყო... მოსარჩელე მიუთითებდა, რომ იგი პენსიონერი იყო, უმუშევარი და მანქანის მესაკუთრეს სხვა ავტომანქანას ვერ შეუძენდა და ითხოვა ავტომანქანის ჩამორთმევის სანაცვლად საქონლის საბაჟო ღირებულების 100%-ის ოდენობით დაჯარიმება.

საკასაციო სასამართლომ განმარტა, რომ ადმინისტრაციული ორგანოს მიერ მოსარჩელის მიმართ ჩადენილი საბაჟო სამართალდარღვევისასთვის სანქციის შეფარდებისას დარღვეული იყო საჯარო და კერძო ინტერესთა ბალანსი, არ იყო განსაზღვრული კასატორის მიმართ სატრანსპორტო საშუალების ჩამორთმევის გარეშე სხვა სანქციის შეფარდებით რატომ ვერ იქნებოდა მიღწეული სამართალდარღვევის საქმეთა განხილვის მიზანი. უზენაესი სასამართლოს მოსაზრებით, მოცემულ შემთხვევაში არადეკლარირებული ქონების ოდენობის (ღირებულების) გათვალისწინებით, ავტოსატრანსპორტო საშუალების ჩამორთმევას ეძლეოდა სადამსჯელო, რეპრესიული ხასიათი, ეწინააღმდეგებოდა სამართლიანობის მოთხოვნებს. იმის გათვალისწინებით, რომ საჯარო სანქცია უკავშირდებოდა საკუთრების კონსტიტუციური უფლების შეზღუდვას, გამოყენებული სანქცია ყველა შემთხვევაში უნდა პასუხობდეს თანაზომიერების პრინციპს. ის გარემოება, რომ საბაჟო ორგანო სანქციის დაკისრებისას მოქმედებდა დისკრეციული უფლებამოსილების ფარგლებში, საკასაციო სასამართლოს მოსაზრებით, არ გამოირიცხავდა ადმინისტრაციული ორგანოს ვალდებულებას, გაეთვალისწინებინა დისკრეციული უფლებამოსილების გამოყენების წესები სახდელის დაკისრებისას, მხედველობაში მიეღო მისი პროპორციულობა და თანაზომიერება, პასუხისმგებლობის შემამსუბუქებელი გარემოებანი, სამართალდარღვევის სიმძიმე, სამართალდარღვევის ჩადენის პიროვნება, რაც საბოლოო ჯამში განაპირობებდა გამოყენებული სანქციის ადეკვატურობას. დისკრეციული უფლებამოსილების ფარგლებში გადანყვეტილების მიღება ავალდებულებდა ადმინისტრაციულ ორგანოს საჯარო და კერძო ინტერესების დაცვის საფუძველზე კანონმდებლობის შესაბამისად რამდენიმე გადანყვეტილებიდან შეერჩია ყველაზე მისაღები... ქვედა ინსტანციის ადმინისტრაციული ორგანოს დისკრეციას შესაძლებელი იყო ჩანაცვლებოდა ზემდგომი ორგანოს დისკრეცია. დისკრეციული უფლებამოსილების გამოყენების მართლზომიერების შემოწმებისას ზემდგომი ადმინისტრაციული ორგანო თავადაც იყენებდა დისკრეციულ უფლებამოსილებას, დისკრეციული უფლებამოსილება არ ნიშნავდა თანაზომიერების და კანონიერების პრინციპის უგულებელყოფის შესაძლებლობას. უზენაესი სასამართლოს მოსაზრებით, დისკრეციული უფლებამოსილების გამოყენება განსაკუთრებულ ყურადღებას საჭიროებდა, რათა ადგილი არ ჰქონოდა პროცედურულ დარღვევებს, კანონის ფარგლების გაცდენას, რასაც შესაძლოა შედეგად მოჰყოლოდა საკუთრების ხელყოფა, კანონიერების, სუბიექტის უფლებების დარღვევა. მეორე მხრივ, დისკრეციული სფეროს არსებობისას ობიექტური ფაქტორები განაპირობებდნენ, კანონი სრულად ვერ მოაწესრიგებდა ყველა საზოგადოებრივ ურთიერთობებს, რომლებიც განსხვავდებიან ფაქტობრივი შემადგენლობით, სამართლებრივი რეგულირების ფორმებითა და მეთოდებით. საკასაციო სასამართლომ აგეთვე აღნიშნა, რომ: კანონმდებლობა სასამართლოს, როგორც ნორმის შემფარდებელ ორგანოს ანიჭებს უფლებამოსილებას თავად აირჩიოს სამართლებრივი შედეგი ჩადენილი სამართალდარღვევისათვის. სასამართლო ხელისუფლება ამოწმებს

აღმასრულებელი ხელისუფლების, ადმინისტრაციული ორგანოების ნორმაშეფარდებითი საქმიანობის კანონიერებას და არ არის შეზღუდული ადმინისტრაციული ორგანოს დისკრეციით... დისკრეციული უფლებამოსილების ფარგლებში გამოცემული ადმინისტრაციულ-სამართლებრივი აქტით გავალისწინებულმა ზომებმა არ უნდა გამოიწვიოს პირის კანონიერი უფლებებისა და ინტერესების დაუსაბუთებელი შეზღუდვა. დასაბუთების ვალდებულება განპირობებულია ადმინისტრაციული ორგანოს საქმიანობაზე კონტროლის განხორციელების მიზნით. დასაბუთებაში უნდა აღნიშნულიყო შეხედულებები, მოსაზრებები და გარემოებები, რომლებსაც ადმინისტრაციული ორგანო დაეყრდნო გადაწყვეტილების მიღების დროს. ადმინისტრაციული ორგანოს მიერ დასაბუთების, როგორც თვითნებობისაგან დაცვის ვალდებულების იგნორირება წარმოადგენდა დისკრეციული უფლებამოსილების განხორციელებაში შეცდომის დადგენის და აქტის გაუქმების საფუძველს¹.

თუკი ერთი გადამხდელის მიმართ მიღებული იყო განსაზღვრული გადაწყვეტილება, სხვა გადამხდელის მიმართ კი, რომელიც მიეკუთვნება იმავე კატეგორიის სუბიექტს და მსგავს პირობებში იმყოფება, გამოტანილი იქნა სულ სხვა გადაწყვეტილება და ასეთი „დიფერენციაციები“ საგადასახადო ადმინისტრირებაში აიხსნება დისკრეციული უფლებამოსილების რეალიზაციით, მაშინ გონივრული დასაბუთების არარსებობით ასეთი გადაწყვეტილება არღვევს თანაბარი მოპყრობის პრინციპს, რომელიც გამომდინარეობს საკონსტიტუციო მოთხოვნიდან კანონის და სასამართლოს წინაშე ყველას თანასწორობით.

დისკრეციული უფლებამოსილების მნიშვნელოვანი ნიშან-თვისებაა – ალტერნატიული ამორჩევის შესაძლებლობა ამოსავალი მონაცემების საფუძველზე გადაწყვეტილების მიღების დროს. შეიძლება ვამტკიცოთ, რომ „თავისუფლება“ და „არჩევანი“ გამოდიან „ნათესავ“ კატეგორიებად დისკრეციასთან მიმართებაში. ამასთანავე, არჩევანი შეიძლება ხორციელდებოდეს როგორც მოქმედებას და უმოქმედობას შორის, ასევე ორ და უფრო მეტ მოქმედებებს შორისაც: თუ პირველი სიტუაცია აძლევს შესაძლებლობას საგადასახადო ორგანოს თავი შეიკავოს აქტიური მოქმედებისაგან (მაგალითად, შეცვალოს ქონების დაყადაღება გირავნობით ან შეიკავოს თავი ასეთი შეცვლისაგან; შეიძლება მოიწვიოს სპეციალისტი საგადასახადო კონტროლის განსახორციელებლად ან არ მოიწვიოს (საქართველოს საგადასახადო კოდექსის მ. 255, ნ. 7, რომლის თანახმად, „საჭიროების შემთხვევაში, საგადასახადო კონტროლის კონკრეტული მოქმედების განხორციელების მიზნით შესაძლებელია მოწვეულ იქნეს სპეციალისტი/ექსპერტი,“); მისცეს პასუხისგებაში ან არ მისცეს (მაგალითად, სისხლის სამართლის კოდექსის 218-ე მუხლის თანახმად, „დიდი ოდენობით გადასახადისაგან თავის არიდება სისხლის სამართლის პასუხისგებაში მიცემით ისჯება, ხოლო პირს 218-ე მუხლით გათვალისწინებული სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა არ დაეკისრება, თუ საგადასახადო შემონმების შედეგებზე „საგადასახადო მოთხოვნის“ მიღებიდან 45 სამუშაო დღის ვადაში გადახდილი, გადავადებული ან კორექტირებული იქნება გადასახდელად დაკისრებული ძირითადი თანხა ან მისი გადახდის ვალდებულება შეჩერებულია კანონის საფუძველზე); მეორე კი გამორიცხავს ასეთ შესაძლებლობას (მაგ.; სატრანსფერო ფასნარმოქმნის რამდენიმე მეთოდიდან ერთ-ერთის ამორჩევა)².

ჩვენ მიერ წარმოდგენილ სტატიაში არ შეიძლება არ შევეხოთ საგადასახადო-სამართლებრივ რეგულირებაში პრეზუმფციული მეთოდების გამოყენებას საგადასახადო ნესების დარღვევებთან მიმართებაში და რადგან წარმოდგენილი მოხსენების ფორმატის მოცულობიდან გამომდინარე ფართოდ ვერ შევეხებით ამ პრობლემას, ერთ კონკრეტულ საკითხს მაინც შევეხებით.

პრეზუმფციები, ძირითად შემთხვევაში, სამართლის ნორმების მსგავსად საკანონმდებლო პოლი-

¹ სუსგ, saqme #bs-1655-1627(k-11) 11 aprili, 2012 weli, <http://www.supremecourt.ge/news/id/262>, {2021, 29/05}

² ხარაზი ია, საგადასახადო ორგანოების დისკრეციული უფლებამოსილება, დისპოზიციის განსაკუთრებული ნაირსახეობით (თეორიული და პრაქტიკული ასპექტები), „მართლმსაჯულება და კანონი, #3(59), 2018

ტიკის სპეციალურ წესებს წარმოადგენენ და არა ვარაუდს, როგორადაც მას მიიჩნევენ. ამასთან, რიგი იურისტები სამართლებრივი პრეზუმფციებიდან საერთოდ გამორიცხავენ იმ ზოგად წესებს, რომლებიც მოსამართლეთა საქმიანობის საერთო პრინციპებს წარმოადგენენ. მაგ. დებულებას, რომ ადამიანი ივარაუდება კეთილსინდისიერად და შერაცხადად, სანამ არ დამტკიცდება სანინა-ალმდეგო. რიგი იურისტები საერთოდ უარყოფენ სამართლებრივი პრეზუმფციების შემოტანის საჭიროებას მათი „ფორმალური“ შინაარსის გამო. პრეზუმფციული დასკვნით ერთი ფაქტი ან მოვლენა არსებულად, დადგენილად ითვლება არაერთგზის მომხდარი ანალოგიური ფაქტებისა თუ მოვლენების საფუძველზე¹.

საინტერესოა, ამ კუთხით სასამართლო პრაქტიკაც (ბიზნესგადანყვეტილების მართებულობის პრეზუმფცია). საგადასახადო სამართლიდან შეიძლება განხილულ იქნეს სასამართლო პრაქტიკის მაგალითი, კერძოდ, საქართველოს უზენაესი სასამართლოს გადაწყვეტილების შესაბამისად² შეზღუდული პასუხისმგებლობის საზოგადოების (შესაბამისად სხვა იურიდიული პირების) დირექტორსა და მართვით საქმიანობაში ჩართულ პარტნიორს შეიძლება დაეკისროთ პირდაპირ და უშუალოდ, მთელი თავისი ქონებით პასუხისმგებლობა საზოგადოების საგადასახადო დავალიანებისათვის (მ.შ. საგადასახადო შემონმების აქტით დარიცხული საგადასახადო ვალდებულებებისათვის) იმ შემთხვევაში, თუ დაკმაყოფილებულია ყველა შემდეგი წინაპირობა: საზოგადოების პარტნიორის შემთხვევაში: 1. საზოგადოებას გააჩნია საგადასახადო დავალიანება (მ.შ. საგადასახადო შემონმების აქტით დარიცხული საგადასახადო ვალდებულებების) და არ შესწევს უნარი თავისი ქონებით დაფაროს აღნიშნული დავალიანება; 2. ხსენებული საგადასახადო დავალიანება გამონკვეულია პარტნიორის მიერ შეზღუდული პასუხისმგებლობის ფორმის (იცის რა, რომ იურიდიული პირი კრედიტორების წინაშე პასუხს აგებს მხოლოდ საკუთარი ქონებით – *mew.Ses. knoni, m.44*) ბოროტად გამოყენებით (მენ.შეს. კანონის მ.3.6.), რასაც ადგილი აქვს იმ შემთხვევაში, როცა ის ფაქტობრივად მართავს საზოგადოებას და მისი საქმიანობა მიმართულია გადასახადების თავის არიდების სქემების შექმნისაკენ, ე.ი. როცა საზოგადოება გამოიყენება, როგორც საგადასახადო ვალდებულებებისაგან თავის არიდების „ინსტრუმენტი“ (პარტნიორის მიერ შეზღუდული პასუხისმგებლობის ფორმის ბოროტად გამოყენების მტკიცების ტვირთი ეკისრება საგადასახადო ორგანოს).³

წინამდებარე გადაწყვეტილებით, საქართველო შეუერთდა იმ ქვეყნების რიცხვს, რომლებშიც საგადასახადო ვალდებულების განზრახ თავის არიდებისათვის (და შესაბამისი წინაპირობების არსებობისას) საწარმოს პარტნიორი და საწარმოს დირექტორი მთელი თავისი ქონებით აგებენ პასუხს პირადად და უშუალოდ, თუ საწარმოს ქონება საგადასახადო ვალდებულების დასაფარავად არასაკმარისია.

თუმცა ხაზი უნდა გაესვას იმ გარემოებას, რომ ყველა აღნიშნულ ქვეყანაში საგადასახადო ორგანოს ამგვარი უფლება, რომ შესაბამისი წინაპირობების არსებობის შემთხვევაში მოსთხოვოს საწარმოს დირექტორსა ან/და პარტნიორს (პირადი ქონებით) საწარმოს საგადასახადო ვალდებულებების შესრულება, პირდაპირ არის განსაზღვრული საგადასახადო კანონმდებლობით და კერძო სამართლის ნორმებზე (მოცემულ შემთხვევაში – მენარმეთა შესახებ საქართველოს კანონი) დაყრდნობით ამ სახის პრაქტიკის ჩამოყალიბება პრაქტიკულად უპრეცედენტოა (სხვადასხვა ქვეყანაში ადმინისტრაციული ორგანოების ასეთი მცდელობა წარუმატებლად დასრულდა)⁴.

¹ ბიზნესი და კანონმდებლობა – [რედ.იური პაპასქუა], ნოემბერი, 2009. ბიზნესი და კანონმდებლობა – [რედ.იური პაპასქუა], ნოემბერი, 2009; ასევე იხ. ხარაზი ი; „საგადასახადო სამართლებრივ რეგულირებაში პრეზუმფციული მეთოდების გამოყენების შესახებ“, საერთაშორისო სამეცნიერო ჟურნალი „დიპლომატია და სამართალი“, #1(4), 2018

² (06.05.2015 Nas-1307-1245-2014 susg)

³ ხარაზი ი; „საგადასახადო სამართლებრივ რეგულირებაში პრეზუმფციული მეთოდების გამოყენების შესახებ“, საერთაშორისო სამეცნიერო ჟურნალი „დიპლომატია და სამართალი“, #1(4), 2018

⁴ http://taxinfo.ge/index.php?option=com_content&task=view&id=8903&Itemid=104

პრეზუმფცია საგადასახადო სამართალში წარმოადგენს თვისობრივად პირდაპირ ან ირიბად, საგადასახადო სამართლის ნორმებში დამაგრებულ ალბათობით აღიარებას არსებობაზე ან პრეზუმირებული ობიექტის არყოფნას (ფაქტის, მოვლენის, სამართალურთიერთობის) დადგენილი არსებობის დროს, მასთან დაკავშირებული ფაქტობრივი საფუძვლით. სამართლებრივი პრეზუმფციების გამოყენება განისაზღვრება სამართლებრივი რეგულირების ამოცანებით და მიზნებით. საერთო წესებით მას მიმართავენ არასტანდარტულ სიტუაციებში, როდესაც სხვა საშუალებების გამოყენება შეუძლებელია ან არაეფექტურია.

ასეთი საგადასახადო რეჟიმების აღსანიშნავად დასავლეთის მეცნიერებაში გამოიყენება ტერმინი „presumptiv taxation“,¹ ან ქართულად, „პირობითად გაანგარიშებული საგადასახადო დაბეგვრა“. ვვარაუდობთ, ტერმინი „პრეზუმტიური დაბეგვრა“ უფრო ადეკვატურად ასახავს ამდაგვარი საგადასახადების რეჟიმების არსს.

როგორც აღნიშნავს ვ. ტურონი², ტერმინი „presumptiv taxation“, ვარაუდობს საგადასახადო ვალდებულებების დადგენის ირიბი მეთოდების გამოყენებას, რომლებიც განსხვავდებიან ჩვეულებრივი წესებისაგან, დაფუძნებული გადამხდელის საფინანსო (საგადასახადო, საბუღალტრო) ანგარიშსწორებაზე.

ტერმინი „პრეზუმტიური დაბეგვრა“, – აღნიშნავენ ე. ახმადი და ნ. სტერნი, – მოიცავს პროცედურების მთელ რიგს, რომელთა შესაბამისად საგადასახადო ბაზა არ იზომება, მაგრამ გამომდინარეობს ზოგიერთი მარტივი მონაცემებიდან, რომელთა გამოთვლა უფრო ადვილია, როგორც თვით ბაზისის³. დღეისათვის ამდაგვარი მეთოდები აქტიურად გამოიყენება მთელ მსოფლიოში. თვით ამერიკის შეერთებულ შტატებში, სადაც პრეზუმტიულმა საგადასახადებმა ვერ მიიღეს ფართო გავრცელება, უკანასკნელ წლებში მსჯელობენ შესაძლო ზოგიერთი პრეზუმტიული რეჟიმების ჩართულობაზე, ამერიკულ საგადასახადო სისტემაში.

საგადასახადო საქმეში ცნობილი გამოთქმაა: „მხოლოდ საგადასახადები და სიკვდილია გარდუვალი“, საგადასახადო კოდექსის იმპერატიული მოთხოვნაა, რომ: „პირი ვალდებულია გადაიხადოს საგადასახადო კოდექსით დაწესებული საერთო-სახელმწიფოებრივი და ადგილობრივი საგადასახადები“,⁴ ხოლო საგადასახადო კოდექსის მე-6 მუხლის კიდევ უფრო აძლიერებს მე-5 მუხლის დანაწესს იმაზე მითითებით, რომ „გადასახადი არის საგადასახადო კოდექსის მიხედვით სავალდებულო, უპირობო ფულადი შენატანი სახელმწიფო ბიუჯეტში, რომელსაც იხდის საგადასახადის გადამხდელი, გადახდების აუცილებელი, არაეკვივალენტური და უსასყიდლო ხასიათიდან გამომდინარე“. საგადასახადის გადაუხდელობისათვის კი სანქციებია დაწესებული, რომლებიც ხშირ შემთხვევაში კუმულაციურია. საგადასახადო კოდექსის აღნიშნულ ნორმებს ეხმიანება პირდაპირი მნიშვნელობით ასკ-ის 1651 რომელიც საგადასახადებისა და სხვა სავალდებულო საგადასახდელების არასწორად გადახდევინებას ეხება და გადამხდელთათვის ზარალის⁵ მიყენებას იწვევს და გარკვეული ფულადი სანქციებიცაა დაკისრებული.

საგადასახადო კოდექსის 238-ე მუხლი (ნ. 8) საგადასახადო დავალიანების გადამხდელთ სთავაზობს (საგადასახადო უფროსის დადებითი გადაწყვეტილების შემთხვევაში) საგადასახადო დავალიანების გადახდევინების გადავადებას არა უმეტეს ერთი წლით, ეს მხოლოდ იმ შემთხვევაში

¹ Thuronyi V. Presumptive taxation // Tax Law design and Drafting. Vol. L; Washington: international Monetary Fund, 1996-1998.

² Thuronyi V. დასახ. ნაშრ.

³ Ahmad E; Stern N. The Theory and Practice of Tax Reform in Developing Countries. Cambridge: Cambridge University Press, 1991.

⁴ საქართველოს საგადასახადო კოდექსი, მ. 5, ნ. 1.

⁵ როგორც სამართლის სხვა დარგებში, აქაც ხშირად კანონმდებელი არასწორად იყენებს ტერმინებს „ზიანი“ და „ზარალი“, ცნობილი აქსიომაა, რომ „ზიანის მიყენება ხდება, ხოლო ზარალის ანაზღაურება“.

სათვის, თუ გადასახადის გადამხდელის საგადასახადო უზრუნველსაყოფად გაფორმებულია თავდებობის ხელშეკრულება, წარდგენილია საბანკო გარანტია, ან საქართველოს მთავრობის დადგენილებით განსაზღვრული პირების მიერ გაცემული დაზღვევის პოლისი. აქვე გავაკეთებდით შენიშვნას იმასთან დაკავშირებით, რომ საგადასახადო დავალიანების გადახდევინების გადავადებით არ ჩერდება საურავის დარიცხვა, რაც ჩვენ არადემოკრატიულ ნორმად მიგვაჩნია, თუ გავავლებთ პარალელს, სამოქალაქო კოდექსსა და საგადასახადო კოდექსს შორის დავინახავთ, არსობრივ განსხვავებას, კერძოდ: თუ საკრედიტო დაწესებულებამ ვალდებულს პირს განცხადების საფუძველზე გადაუვადა სამოქალაქო ვალდებულების შესრულება (გირავნობის/იპოთეკის ან სხვა უზრუნველყოფის შემთხვევაში), მას ბუნებრივია სამოქალაქო სამართლის პრინციპებიდან გამომდინარე, საურავი არ დაერიცხება, პირდაპირ ნორმას, რომ საკრედიტო დაწესებულება საურავის გადახდის გადავადებას ახდენს სამოქალაქო კანონმდებლობაში – არ გვხვდება. მიგვაჩნია, რომ თუ საგადასახადო ორგანო ახდენს საგადასახადო დავალიანების გადახდევინების გადავადებას (და გასაგებია რატომაც: გადასახადის გადამხდელს უჭირს ძირითადი ვალის – გადასახადის და ბუნებრივია ვადის გადაცილებით საურაცის გადახდაც), აქედან გამომდინარე, ალოგიკურად მიგვაჩნია კანონის იმპერატივი, რომ „საგადასახადო დავალიანების გადახდევინების გადავადებით არ ჩერდება საურავის დარიცხვა„!. მაშ, რაღა აზრი აქვს გადავადებას, თუ მას შეღავათი არ მოაქვს გადასახადის გადამხდელისათვის, თუ იმას გულისხმობს კანონი, რომ გადასახადის გადამხდელს შეღავათი გაუკეთა, საგადასახადო ვალდებულება გადაუვადა და ეს პანაცეაა გადასახადის გადამხდელისათვის, ვერაფერი პოზიტიური განმარტება იქნებოდა კანონის მუხლისა და თან იმასაც თუ მივიღებთ მხედველობაში რომ საურავი არ არის ძირითადი ვალდებულება, იგი აქცესორულია. ნორმის პირდაპირი განმარტებით აქცესორული ვალდებულება მიყვება მთავარ ვალდებულებას (გადასახადის გადახდას), მაგრამ დამეთანხმებით, ეს ვერაფერი საშველია გადახდისუუნარო მენარმისათვის, მით უმეტეს თუ მის წინააღმდეგ საგაკოტრებო საქმეც იქნება აღძრული. ეს ჩვენი კერძო მოსაზრებაა, იქნებ ვცდებით, მაგრამ მიგვაჩნია, რომ საურავის გადახდისათვის ვალდებულ პირს თუ არ ეპატიება საურავის გადახდა გადახდისუუნარობისა (და, ბუნებრივია, ეს საგადასახადო კანონმდებლობის შემთხვევაში ნაკლებად სავარაუდოა, რამეთუ გადასახადები ბიუჯეტის შევსების ერთ-ერთი მთავარი წყაროა ქვეყანაში), გადაუვადდეს მაინც გონივრული ვადით მისი გადახდა, კანონის განმარტება კი პირდაპირ ითვალისწინებს რომ პირს კი გადაუვადდა საგადასახადო დავალიანების გადახდევინება, მაგრამ საურავის დარიცხვა გრძელდება. კარგი იქნებოდა თუ 238-ემუხლის მე-8 ნაწილის ბოლო წინადადება შემდეგ ფორმულირებას მიიღებდა: „საგადასახადო დავალიანების გადახდევინების გადავადებით ხდება საურავის გადავადებაც„.

როგორც უკვე აღვნიშნეთ, საგადასახადო დავა საქართველოს საერთო სასამართლოებში სირთულით ხასიათდება და შესაბამისად სიფრთხილით განიხილება, საგადასახადო დავას სხვადასხვა ქვეყნები განსხვავებულად არეგულირებენ მართლმსაჯულების ორგანოებში. ზოგიერთ ქვეყანაში დავა განიხილება საერთო სასამართლოთა სისტემაში, რიგ ქვეყნებში კი საგადასახადო დავის განხილვას სპეციალიზებული, საგადასახადო და ფისკალური სასამართლოები¹ და ტრიბუნალები ახორციელებენ. საკითხის უკეთ გაანალიზებისათვის განვიხილავთ, როგორც კონტინენტურ ევროპული სამართლის, აგრეთვე პრეცედენტული სამართლის მაგალითებს. მაგალითად, ამერიკის შეერთებულ შტატებში საგადასახადო დავებს განიხილავს საგადასახადო სასამართლო, რომელიც არის საჯარო ორგანო, საგადასახადო სასამართლო დაარსა კონგრესმა კონსტიტუციის პირველი მუხლის საფუძველზე.² საგადასახადო სასამართლოში უამრავი დავა არის წარმოდგენილი მათ

¹ ხარაზი ი., საგადასახადო სამართალი, მესამე წაწილი, 2020, გვ 293. ხელმისაწვდომია აქ: https://elibrary.atu.edu.ge/lms/upload/e_books/viewer.html?file=1606236932.pdf&fbclid=IwAR3i-RbdSgBDGrOTuHG8d_YYE82HwSRqjlq1gySXp5KRRU-ZyX2DL1V1Oo0 (უკანასკნელად გადამოწმდა: 23.05.2021წ).

² The Annenberg Guide to the United States Constitution Article I, Section 8 ხელმისაწვდომია აქ: <https://www.annenbergclassroom.org/article-i-section-8/> (უკანასკნელად გადამოწმდა: 20.05.2021წ)

შორისაა, დავა ფედერალურ საშემოსავლო ჯარიმებსა და გადასახადებზე. მხარეს შეუძლია გაასაჩივროს გადასახადის დაკისრების საკითხი. მხარეს, რომელმაც გასაჩივრა აღნიშნული საკითხი, შეუძლია სარჩელი შეიტანოს აშშ-ს რაიონულ სასამართლოში ან ფედერალურ განცხადებების სასამართლოში.¹ თუმცა გადასახადის გადახდიდან ორივე სასამართლო ვერ ათავისუფლებს და მოსარჩელე ვალდებულია გადაიხადოს გადასახადი სარჩელის შეტანამდე.² რაც ხელს უწყობს საგადასახადო სისტემის გამართულ მუშაობას.

დავებზე, რომელთა ღირებულებაც არ აღემატება 50 000 აშშ დოლარს, გადასახადის გადამხდელს შეუძლია მოითხოვოს საქმე სასამართლომ განიხილოს დაჩქარებული წესით, თუმცა ასეთი ასეთი წესით მიღებული გადაწყვეტილება არ საჩივრდება და არ ატარებს პრეცედენტულ ხასიათს.³ რაც ხელს უწყობს ეფექტურ და დროულ მართლმსაჯულებას, თუმცა, ამავდროულად შეიცავს რისკებს მოსარჩელისათვის. სასამართლო პროცესი ტარდება ერთი მოსამართლის შემადგენლობით, ნაფიცი მსაჯულები არ მონაწილეობენ ამგვარ დავებზე. გადასახდელის გადამხდელს უფლება აქვს თავისი ინტერესები თავად დაიცვას სასამართლო პროცესზე საქმის განხილვისას. დავების უმეტესობა მორიგებით სრულდება. საგადასახადო სასამართლოს გადაწყვეტილება შეიძლება გასაჩივრდეს შესაბამის ტერიტორიულ სააპელაციო სასამართლოში.⁴ აღნიშნულის საფუძველზე შეგვიძლია ვივარაუდოთ, რომ ამერიკის შეერთებული შტატების სასამართლო ორიენტირებულია საქმე დასრულდეს ურთიერთშეთანხმების საფუძველზე.

რაც შეეხება, გერმანიას, როგორც კონტინენტური ევროპული სამართლის ოჯახის წევრს, კონსტიტუციის 95-ე მუხლის საფუძველზე, გერმანიაში შეიქმნა ხუთი უმაღლესი მართლმსაჯულების ორგანო და ერთ-ერთი გერმანიის ფედერაციული რესპუბლიკის (შემდგომში გერმანიის) ფისკალური სასამართლო, ის წარმოადგენს საგადასახადო და საბაჟო დავების განხილვის უმაღლეს ინსტანციას. მის ძირითად ფუნქციებში შედის საგადასახადო ნორმების შეფარდება და აღსრულების უზრუნველყოფა. გერმანიის ფისკალური სასამართლოს ფუნქციებში შედის, როგორც საგადასახადო ნორმების ინტერპრეტაცია და განმარტება, ასევე, კანონმდებლობის განვითარება ერთიანი პრაქტიკის დანერგვის გზით.⁵ ფუნქციების ასეთი ფართო სპექტრი მეტყველებს გერმანიის ფისკალური სასამართლოს ფართო უფლებამოსილებაზე. ამავებზე მეტყველებს ისიც, რომ თუ გადავავლებთ თვალს გერმანიის ფისკალური სასამართლოს სარჩელებს, მივხვდებით, რომ მოსარჩელეები ხშირად აყენებენ სადავო ნორმის კონსტიტუციურობის საკითხს და სასამართლოც განხილავს ასეთ სარჩელებს, ხოლო ასეთი წინააღმდეგობის აღმოჩენის შემთხვევაში იგი ვალდებულია საქმე შეაჩეროს და გადასცეს საკონსტიტუციო სასამართლოს.⁶ რაც ცალსახად მოსახერხებელი არის

¹ „საგადასახადო დავების გადაწყვეტის ეფექტური ინსტიტუტები“ 2012 .

ხელმისაწვდომია აქ: http://ewmiprolog.org/images/files/9145Effective_Tax_dispute_resolution_GEO_GSMEA.pdf?fbclid=IwAR1lyhs9zDxbGMHGioGGuGQ8m4JHMAql3jF0ZxkPGetd9mDsjcBwFvrtqfA
(უკანასკნელად გადამოწმდა: 20.05.2021წ)

² Flora v. United States, 362 U.S. 145 (1960), ხელმისაწვდომია: <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/362/145/> (უკანასკნელად გადამოწმდა: 20.05.2021წ)

³ „საგადასახადო დავების გადაწყვეტის ეფექტური ინსტიტუტები“ 2012 .

ხელმისაწვდომია აქ: http://ewmiprolog.org/images/files/9145Effective_Tax_dispute_resolution_GEO_GSMEA.pdf?fbclid=IwAR1lyhs9zDxbGMHGioGGuGQ8m4JHMAql3jF0ZxkPGetd9mDsjcBwFvrtqfA
(უკანასკნელად გადამოწმდა: 20.05.2021წ)

⁴ „საგადასახადო დავების გადაწყვეტის ეფექტური ინსტიტუტები“ 2012 .

ხელმისაწვდომია: http://ewmiprolog.org/images/files/9145Effective_Tax_dispute_resolution_GEO_GSMEA.pdf?fbclid=IwAR1lyhs9zDxbGMHGioGGuGQ8m4JHMAql3jF0ZxkPGetd9mDsjcBwFvrtqfA
(უკანასკნელი ვიზიტი: 20.05.2021წ)

⁵ Finanzgerichtsordnung (FGO) ხელმისაწვდომია: <https://www.gesetze-im-internet.de/fgo/BJNR014770965.html>
(უკანასკნელი ვიზიტი: 20.05.2021წ)

⁶ Basic Law for the Federal Republic of Germany, ხელმისაწვდომია: <https://www.btg-bestellservice.de/pdf/80201000.pdf> (უკანასკნელი ვიზიტი: 20.05.2021წ)

მოსარჩელესათვის. მართლია, გერმანიის ფისკალური სასამართლო განიხილავს მხოლოდ მოსარჩელეს მიერ სადავოდ გახდილ ნორმას და ის არ სცდება მოთხოვნის ფარგლებს, თუმცა მისი გადწყვეტილება ქმნის პრეცედენტს და იგი აისახება, როგორც კანონმდებლობაში, ასევე, საგადასახადო ნორმების გამოყენების პრაქტიკაზე.

დასკვნის სახით:

საგადასახადო ორგანოთა ქმედებათა შორის მნიშვნელოვანად მიგვაჩნია საგადასახადო ადმინისტრაციათა მოქნილი როლი, რომელიც გაითვალისწინებდა გადამხდელთათვის საგადასახადო ტვირთის შემსუბუქებას და ხელს შეუწყობდა ბიზნესს და ფიზიკურ პირებს, რომელთაც არ შეექმნებოდათ პრობლემები და სირთულეები გადასახადების გადახდასთან დაკავშირებით;

მიგვაჩნია, რომ პანდემიის პერიოდში მოხდეს საგადასახადო ტვირთის შემსუბუქება საგადასახადო ვალდებული პირებისათვის, საგადასახადო პრეფერენციების მინიჭებით;

შეიქმნას უცხოელი ინვესტორებისათვის ხელშემწყობი საგადასახადო გარემო;

კოვიდ-ის მოქმედების პერიოდში საგადასახადო ადმინისტრაციებმა უნდა დააზუსტონ პრიორიტეტები და კრიტერიუმები ბიზნესის გადასარჩენად (თუგინდ შესაძლებლობის ფარგლებში გრძელვადიანი სესხების გამოყოფით, ისევე გავიმეორებთ, საგადასახადო ტვირთის შემცირებით, სანქციების მოხსნით და ა. შ.);

საგადასახადო ორგანოებმა მოიძიონ, გამოავლინონ და გააკონტროლონ იმ მენარმეთა მიერ საგადასახადო ვალდებულების შესრულება, რომლებიც განაგრძობენ ბიზნესსაქმიანობებს.

მიგვაჩნია, რომ მკაცრი საგადასახადო სანქციებია ასამოქმედებელი იმ მენარმეთ მიმართ, რომლებიც აქტიურად განაგრძობენ ბიზნესსაქმიანობას და თავს არიდებენ გადასახადის გადახდას ასეთის არსებობის შემთხვევაში;

განსაკუთრებული ყურადღება მიექცეს მცირე მენარმეთათვის ხელის შეწყობას, როგორც ქვეყნის მოსახლეობის დაპურების ძირითად ბიზნეს სფეროს და ა. შ.

ON SOME LEGAL ASPECTS OF SIMPLIFYING TAX ADMINISTRATION RULES DURING THE COVID-19 PANDEMIC PERIOD

Ia Kharazi,

Invited Professor of Master of Laws Program, Faculty of Business, Law and Social Sciences, Akaki Tsereteli State University.

Mariam Saneblidze,

MA Student, Master of Laws Program, Faculty of Business, Law and Social Sciences, Akaki Tsereteli State University

Nino Mataradze,

MA Student, Master of Laws Program, Faculty of Business, Law and Social Sciences, Akaki Tsereteli State University

Kakha Kupatadze,

Head of Administration,
Invited Specialist of Department of Business, Administration, Akaki Tsereteli State University

Abstract

Objective: To identify some of the legal aspects of tax administration simplification in tax law and the main features of the tax dispute settlement procedure during the Covid-19 pandemic period.

Methods: We used general scientific (dialectics, analysis and synthesis, abstraction and concretization) and private-scientific research methods (formal-legal, comparative-legal, technical-legal) while working on the research topic.

Outcomes: As a comparative-legal study has shown, certain benefits have been imposed on business operators in terms of tax payment, carrying out of tax liabilities have been deferred, but radical measures in terms of tax preferences should be taken; Also, during the pandemic period, there are still problems in administrative, criminal, and civil law disputes that need to be addressed and resolved.

Key words: Tax administration rules during the Covid-19 period; Tax dispute; Taxation mechanisms; Decriminalization of tax violations; Tax payment risks; Preferential policy in taxation; Tax morality.

1. Introduction

Modern orderly society, economic growth and development of countries cannot exist without taxes. It is so commonplace to pay taxes in our daily lives that a well-known US political figure – B. Franklin (1706-1790) said: „Everyone is obliged to pay the tax and then even die.“ Karl Marx also emphasized the special importance of taxes for bourgeois countries: „The tax is the breastfeeding mother of the government...“ Tax is the fifth God together with property, family and religion.“ Fiscal policy is impossible without flexible, simplified tax game rules, so as not to hinder business development, meet the growing needs of society and

reduce the risks of tax evasion. Article 1 of the First Additional Protocol to the European Convention on Human Rights directly provides the protection of the property rights of individuals and legal entities and does not restrict the High Contracting Parties from enforcing laws that control the use of property or even enforcing laws that provide for the collection of taxes and fines in the common interest.

Tax policy should provide mechanisms for taxation based on the principle of justice; Regulate the provisions in the tax legislation with vague and double interpretation; Simplify tax norms and resolve controversial ones in favor of the entrepreneur; Reduce the dominant role of the state in the settlement of tax disputes and create an optimal model for small business taxation with simple accounting rules and alternative taxation mechanisms; Decriminalize certain violations in the tax system; Reduce and bring to a reasonable extent the fines and interests in the field of taxation and administration, in case of imposing the sanctions; Regulate technical issues, etc. related to tax administration, by sub-legislative acts (orders, instructions)¹.

It is an indisputable fact that the period of formation of the market economy is characterized by instability. It is clear from the daily practice that the existence of many normative acts in trade could not prevent the outflow of necessary funds for the country, concluding economically unfavorable contracts, violating tax and customs rules. We have also noticed that an important negative trend is the numerous changes in the tax legislation since its enactment to date, and thus the emergence of certain claims of entrepreneurs to some extent; Unfortunately, the frequent changes of the Code by the government in the recent past, the presence of the taxpayer in an ever-changing environment do nothing good for the taxpayer and naturally for the business environment. In fact, the economic interest of the country suffers, the fiscal policy of the country becomes unstable, and most importantly, all this negatively affects the main source of the country – the material well-being of the people. Frequent changes in process technology fail to provide stable conditions for the development of foreign trade, which has always been of great importance to the country's economy. „In fact, the taxpayer cannot plan every day, because he/she does not know what steps the government will take“². It should not be understood as if changes in tax legislation are not necessary, but these changes should be for a long-term, solid and guaranteed business environment.

2. Is the Georgian Revenue Service ready for such cardinal changes during the period of Covid virus?

We raised this issue in the foreground of the article as a main problem together with the risks of paying taxes, which are very urgent and even more vital for the business sector in the event of the Covid virus.

Naturally, the main source of funding for the country's budget is business, which pays taxes directly or indirectly in favor of the state budget, and by which the state budget is formed. Economic failures have had some negative impacts primarily on businesses and, most importantly, on the state budget, the population is in severe economic situation (especially small businesses, which are the source of income for the country and have been hampered in their economic activities) and here the main, organizing role is played by the government, which must develop and implement an effective economic policy not only to save business, but also to supplement the budget. **Among these actions, we consider important the flexible role of tax administrations, which would provide for the alleviation of the tax burden for taxpayers and would help businesses and individuals who would not face problems and difficulties connected with cash flow and tax payments.**³

¹ These tasks are discussed in the government program: „For a Strong, Democratic, United Georgia „, see: <https://www.google.com/search?client=opera&q=სამთავრობო+პროგრამა+ძლიერი+საქართველოსაის&sourceid=opera&ie=UTF-8&oe=UTF-8>

² Kharazi Ia, Tax Law, Auxiliary Manual, Part One, Second Revised Edition, Tbilisi, 2020

³ Forum of Tax Administrations, Tax Administration Response to COVID-19; Measures taken to facilitate taxpayers, March 26, 2020, 3,

Tax administrations have already started introducing various measures to help taxpayers or groups of taxpayers affected by Covid. As for individual taxpayers, their preferential measures are aimed at avoiding tax difficulties and reducing the burden. The measures implemented for legal entities and self-employed businesses are aimed at overcoming money turnover problems and helping to solve problems such as loss of workforce, inability to pay temporarily to suppliers and in the worst case to close or bankrupt a business.

E.g. one of the purposes of such a preferential policy is when it is not possible to submit written and electronic documents to the taxpayer in accordance with the rules established by the Tax Code and, provided that the official document is made public on the website of the Revenue Service; Extra time has been given to taxpayers to resolve tax issues, including: Postponing the deadlines of declaration and payment; Removal of fines and sanctions; Easy access to long-term debt repayment plans and extension of term, suspension of debt relief; In the part of quick return of overpaid amounts to taxpayers, etc.

In the article we want to focus on Article 63-3 of the Tax Code: „Refund of overpaid amount“. This norm provides the return of overpaid amounts to businesses that have been paid to the state budget within the timeframe set by the same article. But, if we look at the practice of the Revenue Service, we will see that in many cases the refunds would be transferred to next month's payment account. We believe that this is an illegal action and the transfer of the refundable funds to the account for the fulfillment of future obligations should take place only in one case, if the taxpayer himself /herself voluntarily consents to it, which unfortunately does not always happen and it is good that nowadays as mentioned above, in the Covid period it is already an obligation to return the overpaid amount to the business, when they together with the government find a way out of this difficult situation.

Here: we think more attention and help should be performed to those entrepreneurs to come out of the crisis, who were particularly affected by the Covid virus and especially small businesses should be provided with financial assistance, which was further affected by the small turnover of money and the payment of taxes. **We believe that in this situation, the tax administrations should clarify the priorities and criteria for saving the business (if possible, by allocating long-term loans, I repeat, by reducing the tax burden, by lifting sanctions, etc.)**

As for the deferment of taxes, differences of opinion may arise from businessmen, in particular, tax deferrals may result in an aggravation of the tax burden. So for example, deferring of taxes will cause serious problems with funds in the future. It needs serious thought and judgment.

Government-initiated, urgently needed tax changes may be of interest to so-called „fraudsters“. E.g. to register a „fictitious company“ with „fictitious staff“ and demand a tax shelter from the government, but in reality, no company was registered that produced certain products and supplied them to the market. Therefore, control mechanisms should be tightened, more control levers should be applied to the newly established companies that emerged after the launch of the Covid virus, in order to prevent the illegal disposal of money from the state budget over them.

We welcome the announcement of forum of the tax administrations : „In many countries, outbreak of the Covid coincided with the period during which the income tax is being filed and paid. In addition, many taxpayers have to pay the employer busy tax (e.g., PAYE) and VAT or sales tax on a

<https://www.rs.ge/Media/Default/Legislation/Corona/FTA---Tax-Administrations-Response-Covid-19.pdf>

regular basis. These deadlines may be postponed for weeks or months to give Covid-affected individuals and businesses extra time to file tax returns and similar paperwork, as well as pay taxes. This process can be automated or in simple format on demand. (e.g., email, phone) This can be especially important for taxpayers who need the help of an intermediary or specialized staff and system to complete the return. Working remotely has made it impossible for some taxpayers, for reasons of system security and accessibility, key staff may not always be available due to illness or care responsibilities.¹ Also, at the same time, there may be a situation where the information on tax return is used to obtain other benefits provided by the state. In such situation, the tax administration may retain the deadline for filing the tax declaration (except in exceptional cases); However, extend the tax payment deadline, or allow the use of previous year tax return information in such cases. This will make it possible to process the refunds and give the taxpayer extra liquidity. In addition, tax return information can be used to better understand Covid's economic impact, to identify sectors that need additional assistance, and to be able to track economic improvements “.²

Here, we express the view that for the economic stability of the country, those parts of the business that are active during the Covid virus should continue to pay taxes in order to maintain business activities; The tax authorities should seek and control the fulfillment of tax liabilities by entrepreneurs who continue their business activities.

Opinions on Covid Virus connected to the Article 218 of the Criminal Law. One part of the crimes provided by the Criminal Code belongs to the category of tax crime. They may include Chapter XXVI – „Crimes against Entrepreneurial or Other Economic Activities“, Chapter XXVIII – „Crimes in the Field of Financial Activities“ and others.

Smuggling was attributed to state crimes and viewed as a breach of foreign trade monopoly. After the abolition of the state monopoly and the liberalization of foreign economic activities, the social essence of this crime also changed. The Criminal Code of Georgia, which is in force today, attributed this crime – „crime in the field of financial activities“ – to an economic crime and assigned the first place among the crimes committed in the field of financial activities. The social harm of this crime lies in the fact that it harms the economic interests of the state. This crime can also harm public safety when its subject matter is weapons, ammunition, drugs, radiation substance and other items removed from free circulation.³

If we look through the disposition of this article, we will see that the law enforcement role of the Revenue Service is quite limited. **We believe that here, perhaps, such restriction of their role is echoed by the time when they did not want the Revenue Service to recognize it as a law enforcement body, trying to leave it with only a fiscal function and turn it into a kind of tax service.**

“Experts explain the high level of protection of tax legislation by the existence of ‘tax morality’ in the society, which promotes the implementation of tax legislation (timely payment of taxes). Herewith, „tax morality“ is not easily formed, especially in countries where there are no „deep roots in culture and habits „ of paying taxes.“⁴

¹ Forum of Tax Administrations, Response of Tax Administrations to COVID-19; Measures taken to facilitate taxpayers, March 26, 2020, 3,
<https://www.rs.ge/Media/Default/Legislation/Corona/FTA---Tax-Administrations-Response-Covid-19.pdf>

² Ibid

³ Kharazi I; Tax Law of Georgia, Part Two, Tbilisi, 2014, 646

⁴ Benno Torgler, Markus Schaffner, and Alison Macintyre, Tax Compliance, Tax Morale, and Governance Quality, Australia, 2007, 6-7

Article 218 of the Criminal Law is blanket¹, so in order to determine the types of taxes, taxpayers and taxable objects, we must refer to the current Tax Code, which defines the types of payments. The means of tax evasion can be various. Tax evasion is of wide importance, though not important for qualification, but can be taken into account when sentencing.

According to Part 2 of Article 61 of the Tax Code of Georgia, the main basis for tax accrual is the tax return and the tax audit act. Accordingly, the taxpayer's obligation towards the budget arises on these two grounds. Thus, the debt to the budget may exist both by non-payment of the amounts accrued on the basis of the declaration submitted by the taxpayer, as well as non-payment of the tax audit report issued by the Audit Department of the Revenue Service and the tax claim issued on its basis. The Criminal Code of Georgia applies only to liabilities identified on the basis of a tax audit conducted by the Audit Department, if the taxpayer's intention has been established²

Criminal liability under Article 218 of the Criminal Code shall be imposed on the entrepreneur in the following cases: If there is a large amount of tax evasion (if the amount to be paid exceeds 100,000 GEL and especially a large amount of tax evasion if the amount to be paid exceeds 150,000 GEL. Article 218 clearly shows the intention of the taxpayer to avoid³ paying taxes in favor of the state budget. Therefore, the prosecuting party bears the burden of proving that the tax evasion was intentional and that there was no ignorance of the norm and / or a mechanical error.

According to the current legislation, tax evasion is considered if the taxpayer does not pay the amount provided by the Tax / Criminal Code to the budget. The line between an administrative offense and a crime is precisely the amount of money and the intent of the person and the criminal / non-criminal method does not matter in terms of prosecuting the person.

We have pointed out in numerous scientific articles that **we believe „Article 218 should be liberalized and it should be transferred to the Code of Administrative Offenses. As this article does not constitute a norm for the qualification of human life, health and other serious crimes, it provides here, as mentioned above, the norm establishing criminal liability for non-payment of large amounts of tax. Isn't it better to fine a person with a solid amount when avoiding paying any amount of tax, to apply a tax lien / mortgage on his/her property , in case of non-payment of the amount, to sell the encumbered property and fill the state budget(Compulsory fulfillment of financial obligation) with the proceeds. Giving a person criminal liability for non-payment of taxes (when the legislature does not specify that the**

¹ Note that the criminal sanction provided in Article 218 may also be imposed in the case provided in Article 275 of the Tax Code; When a person has artificially reduced the amount in the tax return and if it is caused by the change of the moment (period) of the tax liability of the person performed by the body exercising tax control.

² Kharazi Ia, Tax Law, Auxiliary Manual, Book Three, Third Revised Edition, Tbilisi, 2020

³ According to criminal and non-criminal means, different countries (including the USA) distinguish between tax avoidance and tax evasion. which are not differentiated by the criminal and tax in force in Georgia today and both actions constitute a crime. Tax evasion takes place in the legal context of the tax system, when an organization or individual, taking advantage of "tax law deficiencies", implements measures that are contrary to tax law, although not strictly illegal. It is believed that tax evasion usually involves special actions and measures with the only purpose of reducing tax liability. Tax evasion is usually an illegal practice of paying taxes. In this case, taxable income, profits or activities subject to taxation are hidden, the quantity and source of income are distorted. Thus, there is a fundamental difference between tax evasion and hiding from taxes. Avoidance is mainly in the area of legal relations (using financial reporting and accounting methods) to avoid paying the full amount of the tax, while concealment is often attributed to relatively criminal forms of tax evasion. Thus, the difference between tax evasion and hiding from taxes depends on the legality of the taxpayer's action. From a moral point of view, tax evasion is considered an undesirable event, as in such cases, deficiencies in tax legislation are used to reduce the tax burden. The tax revenues of the state are illegally reduced as a result of tax evasion. Farny Otto, Franz Michael, Gerhartinger Philipp, Lunzer Gertraud, Neuwirth Martina, Saringer Martin, Tax avoidance, tax evasion and tax havens, Germany, 2015, 1 13 Source: Devdariani T.work 28

person could not / did not pay the tax – filling the main budget is principal for him / her), there would be no justification for prosecuting a person. Probably no one will be the winner: neither the state nor the taxpayer, because the person, whose enterprise would cease to function and the worker would suffer (lose his/her job). And by suspending (liquidating) the enterprise, another taxpayer would be deducted from the budget. The budget will not really have the luxury of this. Naturally, the question arises: is imprisonment of a taxpayer an effective way of forced collecting of taxes? Maybe it is desirable to give the person time and opportunity to pay taxes from the efficient operation of the enterprise and from the generated profit. Maybe I am wrong, but I have a right to my opinion.¹ Moreover, today, during Covid, when the vast majority of businesses are „stopped“, they do not work and the budget lacks large sums of money, which could be used for the benefit of the country and for a slight but somewhat improvement in the social conditions of the population.

But this view of the liberalization of Article 218 of the Criminal Code should not apply to the deliberate concealment of taxes by the taxpayers during a pandemic (pandemics) to the state, and in large amounts. When it is so difficult for the country at the time of Covid and, especially then, if any enterprise works properly and makes a profit. **First of all: 1. They should not be tax deductible and, 2. If there is a large amount of money hidden from the budget (tax evasion) during such a difficult economic situation, they should be firmly prosecuted.**

Also, the measures provided by customs formalities on the goods, imported by the importers during the pandemic period in the customs control zones ,should be simplified.

Tax Dispute Resolution Procedure. Here, we have to talk in a few words about the tax dispute resolution procedure during the Covid period.

According to the current legislation, tax disputes are considered in the system of the Ministry of Finance and in the General courts.²The tax dispute is considered in the Ministry of Finance of Georgia in accordance with two stages. Disputes are handled by the Revenue Service – through the Mediation Board and the Dispute Resolution Board under the Ministry of Finance.³ The review of the tax audit act in the Mediation Board of the Revenue Service was introduced in 2011, it is actively used by taxpayers.⁴Due to the administrative nature of tax disputes, the precondition for hearing in court is the possibility for the plaintiff to submit a one-time administrative complaint.⁵Based on the above, the acts issued by the tax authority can be appealed by the person to the Revenue Service, as well as to the Dispute Resolution Board. Even appealing to only one body already means using the opportunity to file a one-time complaint.⁶ The taxpayer has the right to file his / her own written inspection report with the Revenue Service Audit Department in

¹ Kharazi Ia, Tax Law, Auxiliary Manual, Part Three, Second Revised Edition, Tbilisi, 2020

² Small and Medium Enterprises Association of Georgia, Effective Institutions for Tax Dispute Resolution 2012, p.6. Available:http://ewmiprolog.org/images/files/9145Effective_Tax_dispute_resolution_GEO_GSMEA.pdf?fbclid=IwAR0bS09ApTI81ONf4COUJHNyy7Weds_9wPxVxGc1nkzjxlvC3pSWP-XCQQ(Last verified: 23.05.2021).

³ Tsiklauri I., Comparative Analysis of the Tax Dispute Resolution Model in the System of the Ministry of Finance of Georgia, TSU Faculty of Law Journal, Tbilisi, 2016, N1, p.381.

⁴ Ibid

⁵ See. General Administrative Code of Georgia. Available here: <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/16270?publication=37>(Last verified: 23.05.2021).

⁶ Tsiklauri I., Problems of the Georgian Model of Tax Dispute Resolution and the Main Aspects of its Reform, Tbilisi, 2021, p. 13. Available here: https://www.tsu.ge/assets/media/files/48/disertaciebi5/Ilia_Tsiklauri.pdf(Last verified: 23.05.2021).

connection with the project before the tax is accrued,¹ and the protocol on the results of the review of the draft act in the Mediation Board.² If the tax accrual order is approved, the appellant has the right to use the post-appeal (second stage) and appeal the order to the Dispute Resolution Board of the Ministry of Finance or directly to court.³ For the purposes of this article, **we consider it necessary to highlight similar and different approaches to tax disputes between the Ministry of Finance and the courts. Based on the practice of the Supreme Court of Georgia and the statistical data of the Dispute Resolution Board of the Ministry of Finance, we would like to touch upon the legitimacy of the exercise of discretionary powers by the tax authority. Due to urgency, we want to touch in a few words on the legitimacy in the exercise of discretionary powers by the tax authority. When discussing this issue, first of all,** it should be emphasized that the Tax Code empowers the tax authority to act within its discretion in making decisions. For example, Article 289 of the Tax Code defines the cases when the relevant services apply several sanctions cumulatively when committing an offense by a customs border crossing of Georgia.⁴ Regarding the principle of discretion, it should be noted that the dispute resolution bodies in the system of the Ministry of Finance do not appeal to the legitimacy of the exercise of discretion by the tax authority, Although the party uses this as an argument to support its position, for example, the tax authority has reduced the 30-day period prescribed by law to 20 days for rectifying the deficiency, without substantiating the circumstances on which it based its decision.⁵ Also interesting is the position of the Ministry of Finance, when the dispute concerns the assessment of the scope of exercise of discretion, even in this case the Dispute Resolution Board is limited to quoting legislation and appealing to the Revenue Service to re-evaluate the possibility of alternative, lighter, sanction.⁶ In this regard, the practice of the Supreme Court is also interesting, the Supreme Court, in order to assess the exercise of discretionary powers, has developed the so-called the general test, the court focuses on the legality and justification of the tax authority's choice, not on the expediency of the choice.⁷ The Supreme Court clarifies that several questions need to be asked in order to assess legitimacy: whether the most acceptable means are used to resolve the issue and whether it is justified accordingly.⁸ It should be noted that the court finds it inadmissible to interfere with

¹ Kharazi I., Tax Law, Third Part, 2020, p. 294. Available here: https://elibrary.atsu.edu.ge/lms/upload/e_books/viewer.html?file=1606236932.pdf&fbclid=IwAR3i-RbdSgBDGrOTuHG8d_YYE82HwSRqjlq1gySXP5KRRU-ZyX2DL1V1Oo0 (Last verified: 23.05.2021).

² House of Law, Tax Dispute Resolution, 2017. Available here: <https://hol.ge/news-info/sagadasaxado-davebis-gankhilva/> (Last verified: 23.05.2021).

³ Small and Medium Enterprises Association of Georgia, Effective Institutions for Tax Dispute Resolution, 2012, p.9. Available here: http://ewmi-prolog.org/images/files/9145Effective_Tax_dispute_resolution_GEO_GSMEA.pdf?fbclid=IwAR0bS09ApTI81ONf4C0UJHNyy7Weds_9wPxVxGc1nkzjxlvC3pSWP-XCQQ (Last verified: 23.05.2021).

⁴ Tomadze D., Tsertsvadze T., Tax Dispute Analysis, 2016, p. 20. Available here: https://pdf.usaid.gov/pdf_docs/PA00T2SC.pdf?fbclid=IwAR3_fCLYcnKaJn7cude2YuARQzGQQxp7NY5wLwyZRaqnTV7zRTUA8mw97f4 (Last verified: 23.05.2021).

⁵ See. Decision of the Dispute Resolution Board of the Ministry of Finance of Georgia of February 6, 2015 on the complaint №8704 / 2/14; See. Also: Decision of the Dispute Resolution Board under the Ministry of Finance of Georgia of March 3, 2015.

⁶ Decision of the Dispute Resolution Board of the Ministry of Finance of Georgia of January 31, 2014 on the complaint №6615 / 2/13.

⁷ Tomadze D., Tsertsvadze T., Analysis of Tax Disputes, 2016, p. 21. Available here: https://pdf.usaid.gov/pdf_docs/PA00T2SC.pdf?fbclid=IwAR3_fCLYcnKaJn7cude2YuARQzGQQxp7NY5wLwyZRaqnTV7zRTUA8mw97f4 . (Last verified: 22.05, 2021)

⁸ Case №BS-44-43 (K-14), Judgment of the Administrative Chamber of the Supreme Court of Georgia of 17 June 2014; Case №Bs-137-134 (K-14), Decision of the Administrative Chamber of the Supreme Court of Georgia of 29 July 2014; Case №BS-612-590 (K-13), Decision of the Administrative Chamber of the Supreme Court of Georgia of 1 April 2014

the powers of the tax authority and to indicate a certain decision-making framework.¹ In terms of determining the taxable amount of the tax rate, the practice of the Constitutional Court should be taken into account, since it is obvious that the discretion in this regard is quite wide.

The Constitutional Court clarifies that it is difficult and arguably impossible to verify within the framework of constitutional control how correctly and lawfully the amount of funds required for the budget is determined,² therefore, it is difficult to accurately verify the legitimacy of the exercise of discretion.

“Administrative responsibility is one of the types of legal responsibility, which is manifested in the process of implementation of state governance activities. Administrative liability is also manifested in **positive liability** (meaning that the legal entity recognizes the wrongful nature of the behavior, it will behave as required by administrative-legal norms) and in **negative forms (retrospective or negative administrative liability** includes the assessment of irresponsible behavior; That is, when a legal entity commits an administrative offense, it is punished and suffers from personal and property restrictions).“³

It is interesting to consider the exercise of this right in the discretion of the tax authorities in imposing liability on the offender.

„Attributive features of discretion in tax law include: the existence of legal grounds; Exercising discretionary powers within the framework of strict competence and handling cases; An elective alternative where every possible alternative is legally considered to be valid; Free action in making discretionary decisions; Free action in making discretionary decisions; Creative nature; Making discretionary decisions under the influence of both objective and subjective factors; Discretion is defined by legal and extra-judicial frameworks; The result of exercising discretion is to make an optimal decision on the case.“⁴

Contemporary Georgian authors continue the domestic and foreign traditions by defining discretion, using the terms „voluntary action“, „authority“, „choice“, „decision“, „scope“, „alternative“ and thus a unified essence of discretion has been created in legal science as a whole and in this way a unified understanding of the essence of discretion as a general legal phenomenon has been established in the legal science as a whole. Its purpose is to enable the legislator to choose the optimal solution from a number of legal alternatives in the total or relative uncertainty of the situation by law, which will enable him to more effectively and fairly realize the legislator’s intention.⁵

¹ There

² See. Decision N2 / 7/667 of the Second Panel of the Constitutional Court of Georgia of December 28, 2017. Available: <file:///C:/Users/Zver/Desktop/%E1%83%A1%E1%83%90%E1%83%92%E1%83%90%E1%83%93%E1%83%90%E1%83%A1%E1%83%90%E1%83%AE%E1%83%90%E1%83%93%E1%83%9D%20%E1%83%93%E1%83%90%E1%83%95%E1%83%94%E1%83%91%E1%83%98/sakonst.%20sagadasaxadoze.pdf> Last checked:23,05,2021).

³ I. Kharazi; On Some Aspects of Administrative Liability for Violation of Tax Rules, Davit Agmashenebeli University Academic Journal „Law“, Series 1, Tbilisi, 2017

⁴ Kharazi Ia, „Discretionary Powers of Tax Authorities, with Special Variety of Disposal (Theoretical and Practical Aspects)“, „Justice and Law“, # 3 (59), 2018

⁵ There

Judicial Practice: The Administrative Cases Chamber of the Supreme Court of Georgia has made an important clarification regarding discretionary powers. This referred to Z.T.'s claim and it requested the annulment of the decision of the Revenue Service of the Rustavi Regional Center, the order of the Revenue Service and the decision of the Dispute Resolution Board with the Ministry of Finance on 14.03.11. The plaintiff was found with undeclared cargo in the car hiding place at the customs checkpoint „Sadakhlo“, as a result of which he was deprived of a vehicle owned by someone else as a sanction. The plaintiff stated that he was retired, unemployed and he could not buy another car for the car owner and demanded a 100% fine on the customs value of the goods in exchange for the confiscation of the car.

The Court of Cassation explained that the imposition of a sanction on a customs offense committed by an administrative body against a plaintiff violated the balance of public and private interests, and did not specify why the offense could not be achieved without imposing another sanction on the cassator.

In the opinion of the Supreme Court, given the amount (value) of undeclared property in the present case, the seizure of a vehicle was punishable, repressive in nature, contrary to the requirements of justice. Given that the public sanction was linked to a restriction on the constitutional right to property, the sanction applied must in all cases meet the principle of proportionality. The circumstance that the customs authority acted within the discretion of the sanction, in the opinion of the Court of Cassation, did not exclude the obligation of the administrative body to take into account the rules of discretion when imposing the sentence, taking into account its proportionality and modesty, the mitigating circumstances of the liability, the gravity of the offense, the person committing the offense, which ultimately determined the adequacy of the sanction applied.

Decision-making within the discretion obliged the administrative body to select the most acceptable from several decisions based on the protection of public and private interests.. The discretion of the administrative body of the lower instance could be replaced by the discretion of the superior body. In examining the legality of the exercise of discretionary powers, the superior administrative body itself used the discretionary powers, discretionary powers did not mean the possibility of neglecting the principle of proportionality and legality. In the opinion of the Supreme Court, the use of discretionary powers required special attention in order to avoid procedural violations, breaches of the law, which could result in violation of property, legality, rights of the subject. On the other hand, the existence of a discretionary sphere was determined by objective factors. The law could not fully regulate all public relations, which differ in factual composition, forms and methods of legal regulation. The Court of Cassation also noted that: the law gives the court, as the norm-setting body, the power to choose the legal result for the offense committed. The judiciary verifies the legality of the normative activities of the executive branch and administrative bodies and is not limited to the discretion of the administrative body. .. The measures provided for in the administrative-legal act issued within the discretion shall not lead to unjustified restriction of the legal rights and interests of the person. The obligation to substantiate is conditioned by the exercise of control over the activities of the administrative body.

The justification should state the views, opinions and circumstances on which the administrative body relied in making the decision. Ignorance of the justification by the administrative body as an obligation to protect against arbitrariness was the basis for establishing an error in the exercise of discretion and

repealing the act.^{1 30}

If a definite decision was made against one taxpayer, and against another taxpayer who belongs to the same category of entity and is in similar conditions, a completely different decision was rendered and such „differentiations“ in tax administration are explained by the exercise of discretion, then in the absence of reasonable justification such a decision violates the principle of equal treatment, which stems from a constitutional requirement that everyone before the law and the court be equal.

An important feature of discretion is the ability to make alternative choices when making decisions based on source data. We can argue that „freedom“ and „choice“ are „relative“ categories in terms of discretion. In addition, a choice can be made between action and inaction, as well as between two or more actions: If the first situation allows the tax authority to refrain from active action (for example, to change the seizure of property with a mortgage or to refrain from such a change; it may invite a specialist to carry out tax control or not invite (Article 255, Part 7 of the Tax Code of Georgia, according to which, „if necessary, a specialist / expert may be invited to carry out a specific action of tax control“); To prosecute or not to prosecute (for example, according to Article 218 of the Criminal Code, „evasion of a large amount of tax is punishable by criminal liability, and a person shall not be criminally liable under Article 218 if the principal amount is paid, deferred or adjusted within 45 working days from the receipt of the „tax claim“ on the results of the tax audit or the obligation to pay it is suspended by law); The second excludes such a possibility (e.g. choosing one of several transfer pricing methods).²

In the article presented by us we should mention the use of **presumptive methods** in tax law regulation in relation to violations of tax rules and since we will not be able to address this issue extensively in the light of the format of the report presented, we will address at least one specific issue.

In the main case, presumptions, like the norms of law, are special rules of legislative policy and not an assumption as it is considered. However, a number of lawyers generally exclude from the legal presumption the general rules that constitute the general principles of the work of judges. E.g. Provision that a person is presumed in good faith and to be honored until proven otherwise. A number of lawyers generally reject the need to introduce legal presumptions because of their „formal“ content.

According to the presumptive conclusion, one fact or event is considered to be existing, established on the basis of repeated similar facts or events.³

The case law (presumption of validity of a business decision) is also interesting in this regard. An example of case law can be considered from tax law, in particular, according to the decision of the Supreme Court of Georgia,⁴ the director of a limited liability company (respectively other legal entities) and a partner involved in management activities can be directly and indirectly liable for the tax debt of the company (including tax for tax liabilities accrued by the audit act) if all of the following prerequisites are met: In the case of a public partner: 1. The company has a tax debt (including tax liabilities accrued by the tax audit act) and is not able to repay the debt with its property; 2. The mentioned tax debt is caused by

¹ Case # bs-1655-1627 (k-11) April 11, 2012, <http://www.supremecourt.ge/news/id/262>, {2021, 29/05}

² Ia Kharazi, Discretionary Powers of Tax Authorities, with Special Variety of Disposal (Theoretical and Practical Aspects), „Justice and Law“, # 3 (59), 2018

³ Business and Legislation – [Ed. Yuri Papasqua], November, 2009. Business and Legislation – [Ed. Yuri Papasqua], November, 2009; See also I.Kharazi; On the Use of Presumptive Methods in Tax Legal Regulation, International Scientific Journal „Diplomacy and Law“, # 1 (4), 2018

⁴ (06.05.2015 Nsb-1307-1245-2014 Decision of the Supreme Court of Georgia)

misuse of the limited liability form by the partner (knowing that the legal entity is liable to the creditors only with its own property – Law on Entrepreneurs, Art. 44) (Law on Entrepreneurs, Art.3.6.) ,which takes place when it actually governs the society and its activities are directed towards the creation of tax evasion schemes, i.e. when the company is used as an „instrument“ for evading tax liabilities (the burden of proving the misuse of the limited liability form by the partner falls on the tax authority).¹

With this decision, Georgia has joined the number of countries in which the partner and the director of the enterprise are liable with all their property for the deliberate evasion of tax liability (and in case of relevant preconditions) if the enterprise's property is insufficient to cover the tax liability.

However, it should be emphasized that in all these countries, such a right of the tax authority to require the director of the enterprise and / or a partner (with personal property) to fulfill the tax obligations of the enterprise, if there are relevant preconditions, is directly defined by the tax legislation and private law norms (in this case – the Law of Georgia on Entrepreneurs), the establishment of this kind of practice is practically unprecedented (such an attempt by administrative bodies in different countries failed).²

A presumption in tax law is a qualitatively direct or indirect recognition of the existence or absence of a presumed object (fact, event, legal relationship) established in the norms of tax law, on the factual basis related to it. The use of legal presumptions is determined by the tasks and purposes of legal regulation. As a general rule, it is used in non-standard situations when the use of other means is impossible or ineffective.

To denote such tax regimes, the term „**presumptiv taxation**“³ is used in Western science, or in Georgian, „conditional taxation“. We assume that the term „presumptive taxation“ more adequately reflects the essence of such tax regimes.

As noted by V. Turon⁴ The term „presumptiv taxation“ implies the use of indirect methods of determining tax liabilities, which differ from the usual rules, based on the financial (tax, accounting) payment of the taxpayer.

The term „**presumptive taxation**“ – say E. Akhmadi and N. Stern, – includes a series of procedures according to which the tax base is not measured, but is derived from some simple data, which are easier to calculate as the base itself.⁵ Today such methods are actively used all over the world. Even in the United States, where presumptive taxes have not become widespread, there have been discussions in recent years about the possible inclusion of some presumptive regimes in the American tax system.

There is a well-known expression in the tax case: „**Only taxes and death are inevitable**“. The imperative requirement of the Tax Code is that: „A person is obliged to pay the state and local² taxes imposed by the Tax Code“, while Article 6 of the Tax Code further strengthens the provision of Article 5 stating that „tax is a mandatory, unconditional monetary contribution to the state budget according to the Tax Code, which is paid by the taxpayer due to the necessary, non-equivalent and gratuitous nature of the payments.“⁶ Sanc-

¹ I.Kharazi; On the Use of Presumptive Methods in Tax Legal Regulation, International Scientific Journal „Diplomacy and Law“, # 1 (4), 2018

² http://taxinfo.ge/index.php?option=com_content&task=view&id=8903&Itemid=104

³ Thuronyi V. Presumptive taxation // Tax Law design and Drafting. Vol. L; Washington: international Monetary Fund, 1996-1998.

⁴ Thuronyi V. Named work

⁵ Ahmad E; Stern N. The Theory and Practice of Tax Reform in Developing Countries. Cambridge: Cambridge University Press, 1991.

⁶ Tax Code of Georgia §. 5, 6.1.

tions are imposed for non-payment of taxes, which are often cumulative. The above-mentioned norms of the Tax Code are literally echoed by the Code of Administrative Offenses of Georgia 1651, which deals with incorrect payment of taxes and other obligatory payments and causes damage¹ to taxpayers and imposes certain monetary sanctions.

Article 238 of the Tax Code (p. 8) proposes to the taxpayer (in case of a positive decision of the head of the tax) to defer the payment of the tax debt for not more than one year. This is only the case if a suretyship agreement has been concluded to secure the taxpayer for tax purposes, a bank guarantee has been submitted, or an insurance policy issued by a person designated by a resolution of the Government of Georgia. **We would also like to note that the postponement of tax arrears does not stop the accrual of interest, which we consider to be an undemocratic norm.**

If we draw a parallel, we will see a substantial difference between the Civil Code and the Tax Code, namely: If the credit institution postpones the fulfillment of the civil obligation to the liable person on the basis of an application (In case of pledge / mortgage or other collateral), naturally, in accordance with the principles of civil law, no interest will accrue, the direct norm that a credit institution deferring the payment of interest in civil law is not found. We believe that if the tax authority delays the payment of tax arrears (and it is understandable why: the taxpayer has difficulty paying the main debt – the tax and, of course, the overdue interest), then it is illogical to consider the law that “deferral of tax debt payment does not stop accruing interest“!

So, what is the point of deferring if it does not bring relief to the taxpayer, if the law stipulates that the taxpayer has been given a deduction, the tax liability has been deferred, and this is a panacea for the taxpayer, there would be no positive explanation of the article of the law and if we take into account that interest is not a basic obligation, it is an accessory. According to the direct definition of the norm, the accessory obligation follows the main obligation (payment of the tax), but you will agree, this is not a solution for an insolvent entrepreneur, especially if a bankruptcy case is initiated against him. This is our private opinion, we may be wrong, but we believe that if a person liable to pay interest is not forgiven for insolvency (and naturally this is unlikely in the case of tax legislation, because taxes are one of the main sources of budget replenishment in the country), the payment should be postponed for a reasonable period of time. The definition of the law directly stipulates that a person has been delayed in paying his tax debt, but the accrual of interest continues. It would be good if the last sentence of Article 238, Part 8, received the following wording: „Deferment of tax arrears also defer interest“.

As we have already mentioned, tax disputes are characterized by complexity in the common courts of Georgia and are therefore considered with caution, tax disputes are regulated differently by different countries in the judiciary.

In some countries, disputes are dealt with in a common court system, while in some countries, tax disputes are handled by specialized tax and fiscal courts² and tribunals. For a better analysis of the issue, we consider examples from both continental European law and case law. For example, in the United States, tax disputes are dealt with by the tax court, which is a public body, the Tax Court was established by Congress under

¹ As in other areas of law, the legislature often misuses the terms „damage“ and „loss“, a well-known axiom is: „damage is done and the loss is compensated.“

² I.Kharazi, Tax Law, Third Part, 2020, p. 293. Available here:https://elibrary.atu.edu.ge/lms/upload/e_books/viewer.html?file=1606236932.pdf&fbclid=IwAR3i-RbdSgBDGrOTuHG8d_YYE82HwSRqjlq1gySXp5KRRU-ZyX2DL1V1Oo0 (Last checked:23,05,2021w).

Article 1 of the Constitution.¹ There are numerous disputes in the tax court, including disputes over federal income fines and taxes. A party can appeal the imposition of a tax. A party who has appealed the matter may file a lawsuit in the U.S. District Court or the Federal Appellate Court.² However, neither court can exempt him from paying the tax and the plaintiff is obliged to pay the tax before filing a lawsuit. It facilitates the smooth operation of the tax system.³

For disputes costing less than \$ 50,000, a taxpayer may request that the case be heard in an expedited manner, however, the decision made in such a manner is not appealed and is not precedent.⁴ Which promotes effective and timely justice, however, at the same time contains risks for the plaintiff. The trial is conducted by a single judge, jurors do not participate in such disputes. The taxpayer has the right to protect his own interests during the trial. Most disputes are settled.

The decision of the tax court can be appealed to the relevant territorial appellate court.⁵ Based on the above, we can assume that the United States court is focused on concluding the case by mutual agreement.

As for Germany, as a member of the family of continental European law, under Article 95 of the Constitution, five supreme judicial bodies and one of the fiscal courts of the Federal Republic of Germany (hereinafter Germany) are established in Germany, it is the highest instance for tax and customs disputes. Its main functions include tax reporting and enforcement. The functions of the German Fiscal Court include both the interpretation and definition of tax norms, as well as the development of legislation through the introduction of a common practice.⁶ Such a wide range of functions demonstrates the broad powers of the German Fiscal Court. If we look at the lawsuits of the German Fiscal Court, we find that the plaintiffs often raise the issue of the constitutionality of the disputed norm and the court also considers such lawsuits, and in case of such opposition it is obliged to suspend the case and refer it to the Constitutional Court.⁷ Which is uniquely convenient for the plaintiff. It is true that the German Fiscal Court considers only the norm disputed by the plaintiff and it does not go beyond the scope of the claim, although its decision sets a precedent and it is reflected in both the legislation and the practice of applying tax norms.

¹ The Annenberg Guide to the United States Constitution Article I, Section 8 Available here: <https://www.annenbergclassroom.org/article-i-section-8/> (Last checked: 20.05.2021)

² „Effective Institutions for Tax Dispute Resolution “2012.

Available:http://ewmiprolog.org/images/files/9145Effective_Tax_dispute_resolution_GEO_GSMEA.pdf?fbclid=IwAR1lyhs9zDxbGMHGioGGuGQ8m4JHMAql3jF0ZxkPGetd9mDsjcBwFvrtqfA

(Last checked: 20.05.2021)

³ Flora v. United States, 362 U.S. 145 (1960), Available: <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/362/145/> (Last checked: 20.05.2021)

⁴ „Effective Institutions for Resolving Tax Disputes „2012.

Available: http://ewmiprolog.org/images/files/9145Effective_Tax_dispute_resolution_GEO_GSMEA.pdf?fbclid=IwAR1lyhs9zDxbGMHGioGGuGQ8m4JHMAql3jF0ZxkPGetd9mDsjcBwFvrtqfA (Last checked: 20.05.2021)

⁵ Effective Institutions for Resolving Tax Disputes“2012.

Available: http://ewmiprolog.org/images/files/9145Effective_Tax_dispute_resolution_GEO_GSMEA.pdf?fbclid=IwAR1lyhs9zDxbGMHGioGGuGQ8m4JHMAql3jF0ZxkPGetd9mDsjcBwFvrtqfA (Last visit: 20.05.2021)

⁶ Finanzgerichtsordnung (FGO) Available: <https://www.gesetze-im-internet.de/fgo/BJNR014770965.html> (Last visit: 20.05.2021)

⁷ Basic Law for the Federal Republic of Germany. Available: <https://www.btg-bestellservice.de/pdf/80201000.pdf> (Last visit: 20.05.2021)

Conclusion

Among the actions of the tax authorities, we consider important the flexible role of tax administrations, which would take into account the tax burden on taxpayers and would support businesses and individuals who would not have problems and difficulties in paying taxes;

We believe that during the pandemic period, the tax burden should be reduced for taxpayers by granting tax preferences; To create a favorable tax environment for foreign investors;

During the Covid period, tax administrations have to specify priorities and criteria for saving businesses (if possible, by providing long-term loans as much as possible, reducing the tax burden, lifting sanctions, etc.);

Tax authorities to find, detect and control the fulfillment of tax obligations by entrepreneurs who continue their business activities.

We believe that strict tax sanctions are effective against those entrepreneurs who actively pursue business activities and avoid paying taxes;

Particular attention should be paid to promoting small businesses as the main business area of the country's population, and so on.

COVID-19 და საერთაშორისო პოლიტიკის თანამედროვე გამოწვევები

ქეთი ჯიჯეიშვილი

პოლიტიკის დოქტორი,

ახალი უმაღლესი სასწავლებლის საერთაშორისო ურთიერთობების
საბაკალავრო პროგრამის ხელმძღვანელი, პროფესორი,
საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის პროფესორი

გიორგი ჩხიკვიშვილი,

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის ასოცირებული პროფესორი

აბსტრაქტი

საკვლევი თემის აქტუალობა განპირობებულია თავად წარმოდგენილი პრობლემის გლობალური კონტექსტით. COVID-19-საგან მომავალმა საფრთხემ მსოფლიო საზოგადოება ახალი რეალობის წინაშე დააყენა. გლობალურმა ეპიდემიამ საერთაშორისო საზოგადოების წინაშე არსებული მრავალი პრობლემა გამოავლინა. მიუხედავად იმისა, რომ კორონავირუსი, ისევე როგორც სხვა გლობალური პანდემიები, უწინარეს ყოვლისა, სამედიცინო პრობლემაა, ამ ეტაპზე მას უკვე აქვს მსოფლიოს 190 – ზე მეტი ქვეყნის ეკონომიკაზე აშკარად გამოხატული უარყოფითი ზეგავლენა. აქედან გამომდინარე, მსოფლიო დადგა ახალი ეკონომიკური კრიზისის საფრთხის წინაშე, რაც აუცილებლად აისახება მსოფლიო პოლიტიკის თანამედროვე დღის წესრიგზე.

წარმოშობის მიზანია დაინტერესებულ პირებს მიაწოდოს ინფორმაცია COVID-19-ის გლობალური პანდემიის პოლიტიკური გამოწვევებისა და თანამედროვე ტენდენციების შესახებ და ახალი პოლიტიკური რეალობის კონტექსტში გამოკვეთილ მულტილატერალისტული და უნილატერალისტული მიდგომები, რომელთა ანალიზიც მეტ-ნაკლებად სრულყოფილი სურათის შექმნის საშუალებას იძლევა მოცემული პრობლემის შესახებ.

საკვლევი თემის ამოცანაა COVID-19-ის ანატომიისა და ახალი მსოფლიო წესრიგის თანამედროვე გამოწვევებს შორის მიზეზ – შედეგობრივი კავშირის წარმოჩენა და კვლევა, რაც დაგეგმვასთან თანამედროვე საერთაშორისო პოლიტიკაში განვითარებული პოლიტიკური პროცესების ადექვატურ აღქმასა და საერთაშორისო თანამშრომლობის ახალი მოდელის ძიებაში, რომელიც შეძლებს ახალი გლობალური რისკების თავიდან აცილებასა და წინააღმდეგობის განევას,

სტატიაში მოცემულისა ავტორისეული დასკვნები COVID-19-ის გლობალური კრიზისის მართვის ეფექტური მენეჯმენტის შექმნისა და საერთაშორისო მიდგომების რადიკალურად შეცვლის აუცილებლობის თანაფარდობის შესახებ.

საკვანძო სიტყვები: უნილატერალიზმი; მულტილატერალიზმი; მემარჯვენე – ექსტრემისტები; ნაციონალ-პოპულისტები.

COVID-19-ის გლობალურმა პანდემიამ მსოფლიო პოლიტიკის დღის წესრიგი რადიკალურად შეცვალა, თუმცა საერთაშორისო ურთიერთობების თანამედროვე სისტემის განვითარების ზოგიერთი საგანგაშო ტენდენცია COVID-19-ის გლობალური ეპიდემიის დაწყებამდე დიდი ხნით ადრე, ჯერ კიდევ ცივი ომის დასრულების დროს გამოიკვეთა, როდესაც მოხდა საერთაშორისო ურთიერთობათა მთელი სისტემის ფუნდამენტური რეკონსტრუქცია – ახალი ერთპოლუსიანი მსოფლიოს დაბადება და მსოფლიო პოლიტიკის გლობალიზაციის პროცესის დაწყება. ერთადერთი სუპერძალის – „ზემძლავრი სახელმწიფოს, მსოფლიო ჰეგემონის“, აშშ-ს უპირატესობები მართლაც, უზარმაზარი იყო. თვალნათელი იყო სამხედრო უპირატესობა, აშშ-ს ეკონომიკა წარმართავდა მსოფლიო გლობალიზაციის პროცესს, მისი იდეოლოგია კი ვრცელდებოდა მთელ მსოფლიოში. მეცნიერები სტივენ ბრუკსი და უილიამ ფოლფოსი თანხმდებიან, რომ „არასოდეს უარსებია სუვერენული სახელმწიფოების ისეთ სისტემას, სადაც ერთი ქვეყანა ასეთი მაღალი ხარისხით დომინირებდა“, მხოლოდ რომის იმპერია თავისი განვითარების უმაღლეს მწვერვალზე თუ გამოდგება ამერიკის იმპერიასთან შესადარებლად, მაგრამ აშშ-ს შეუზღუდავმა ძალაუფლებამ არათუ ვერ მოახერხა კრიზისების მოგვარება, არამედ, პირიქით, პროვოცირება გაუკეთა კიდევაც საერთაშორისო ურთიერთობებში არსებულ კრიზისებს.

კრიზისების დარეგულირება ვერ მოხერხდა ვერც ძალთა პოლიტიკური კონფიგურაციის ცვლილებების შემდგომ პერიოდში ახალი ათასწლეულის მიჯნაზე, როდესაც მკვეთრად შეიცვალა პოლიტიკური ბალანსი და რამდენიმე პოლიტიკური და ეკონომიკური სიმძიმის ცენტრი გამოიკვეთა – 2020 წლის მსოფლიო მშპ-ის მონაცემებით აშშ-ს მაჩვენებელია – 9,764 ტრილიონი აშშ დოლარი, იაპონიისთვის – 4,667 ტრილიონი აშშ დოლარი, ჩინეთისთვის – 1,198 ტრილიონი აშშ დოლარი (ტოპსიაში მე-6 ადგილზე აღმოჩნდა მსოფლიო ბანკის მონაცემებით). ამჟამად შეერთებული შტატები (24,2%) და ჩინეთი (14,1%) მსოფლიო ეკონომიკის თითქმის 40 პროცენტს იკავებენ (სსფ-ის მონაცემები) [აფციაური, 2020:3]. ცალკე გამოიკვეთა რუსეთის, როგორც გლობალური მოთამაშის ამბიციებიც. ახალი მსოფლიო წესრიგის ამ ფორმატივს ბოლო ათწლეულების განმავლობაში საერთაშორისო საზოგადოებების წინაშე არსებული მრავალი ფინანსური და პოლიტიკური კრიზისი იქნა ჩამოყალიბებული – ფინანსური კრიზისი რუსეთში 1998 წელს, სესხის კრიზისი აღმოსავლეთ აზიაში 1999 წელს, 2008 წლის გლობალური ფინანსური კრიზისი, ასევე 2008 წელს დაწყებული ევროზონის ფინანსური კრიზისი.

ფინანსური კრიზისების კვალდაკვალ მომწიფდა პოლიტიკური კრიზისებიც. დემოკრატიული საერთაშორისო ინსტიტუტების – გაეროსა და ევროკავშირის კრიზისი ბრეჯ სიტის შემდგომ, სირიის პოლიტიკური კრიზისი, რომელსაც მოჰყვა გლობალური მიგრაციის ზრდა, განსაკუთრებით, არალეგალური მიგრაციის. ლტოლვილების დიდმა რაოდენობამ სირიიდან და ახლო აღმოსავლეთის კონფლიქტით დაზარალებული სხვა ქვეყნებიდან დამატებით გაამწვავა ჯერ კიდევ მანამდე არსებული რთული ვითარება და გამოიწვია ევროპის პოლიტიკური და კულტურული იდენტობის კრიზისი.

სერიოზულ გამოწვევად იქცა გლობალური უსაფრთხოებიდან მომდინარე რისკები, რომელიც მოიცავს: იარაღითა და რადიოაქტიური მასალების უკანონო ვაჭრობას, უკანონო საბანკო ოპერაციებს, კიბერშეტევებს, ტრეფიკინგს, მეკობრეობასა და სხვას, რაც წარმოიშვა კონფლიქტებით გამოწვეულ ე.წ. „არაკონტროლირებად შავ ხვრელებში“, მსოფლიოს ზოგიერთ რეგიონში, მათ შორის, საქართველოში. „2014 წელს ევროპულმა (ევროპის პოლიციის სამსახურმა) დაადგინა, რომ ევროკავშირში თითქმის ნახევარი მილიონი დაკარგული ან მოპარული ცეცხლსასროლი იარაღი იყო“ [Joseph. E. Stiglitz, 2020].

სხვა დაკვირვებით, „კიბერდანამაჟულის ინდუსტრიამ 2018 წელს მინიმუმ 1,5 ტრილიონი აშშ დო-

ლარი გამოიმუშავა,, მსოფლიოს მოსახლეობის 50%-ზე მეტი ჩართულია ინტერნეტში და დაახლოებით ერთი მილიონი ახალი მომხმარებელი ერთვება ყოველდღიურად. მსოფლიო მოსახლეობის ორ მესამედს აქვს მობილური მონაცემები [Casey Crane, 2019]. ეს გლობალური მიღწევებია. კიბერშეტევების შემდგომი ორგანიზება გამოიწვევს „ინფორმაციის ინფრასტრუქტურის ჩამოშლას,, რაც ერთ-ერთი ყველაზე გავლენიანი რისკფაქტორია.

თანამედროვე პოლიტიკური და ეკონომიკური კრიზისები გააღრმავა სტიქიური უბედურებების მატებამ, ფართომასშტაბიანმა სამედიცინო დაავადებებმა, საკომუნიკაციო მინოდების არსების შეფერხებმა (ძლიერი მიწისძვრები აზიაში, შეერთებულ შტატებსა და ევროპაში, ქარიშხლები, ვულკანის აფეთქებები, გლობალური ეპიდემიის ტალღები). მსოფლიოს მასშტაბით მხოლოდ ბოლო ათწლეულების განმავლობაში ბუნებრივი კატასტროფების რაოდენობის შესახებ სტატისტიკური მონაცემები ასე გამოიყურება: 2011 – 352, 2012 – 355, 2013 – 362, 2014 – 373, 2015 – 373, 2016 – 375, 2017 – 393, 2018 – 415, 2019 – 409 [Global Risks Report 2020]. „კლიმატის ცვლილება უფრო მძიმე და სწრაფი შედეგებით ხასიათდება, ვიდრე მოსალოდნელი იყო. ბოლო ხუთი წელი, არსებული მონაცემებით, ყველაზე თბილი იქნება, ბუნებრივი კატასტროფები უფრო ინტენსიური და ხშირი ხდება; ხოლო პანდემიური კატასტროფების რაოდენობის შესახებ სტატისტიკური მონაცემები შემდეგია: „აივ/შიდსი – 1981, SARS – 2002/2003, ლორის გრიპი – 2009/2010, MERS – 2012, ებოლა – 2014/2015 [Casey Crane, 2019] და ბოლოს, 2019-2020-ში COVID-19-საგან მომავალმა საფრთხემ მსოფლიო საზოგადოება კიდევ უფრო უარესი რეალობის წინაშე დააყენა. მიუხედავად იმისა, რომ ზემოაღნიშნული პანდემიები და, რაღა თქმა უნდა, მათ შორის კორონავირუსიც, უწინარეს ყოვლისა, სამედიცინო პრობლემაა, ამ ეტაპზე მას უკვე აქვს მსოფლიოს 190-ზე მეტი ქვეყნის ეკონომიკასა და პოლიტიკაზე აშკარად გამოხატული უარყოფითი ზეგავლენა. აქედან გამომდინარე, აშკარაა, რომ მსოფლიო დადგა ახალი ეკონომიკური კრიზისის საფრთხის წინაშე, რაც აუცილებლად აისახება მსოფლიო პოლიტიკაზეც.

პანდემიამ გამოავლინა საერთაშორისო ორგანიზაციების მოუმზადებლობა, თავიდან აეცილებინათ და ემართათ გლობალური პრობლემები. მულტილატერალისტულმა მიდგომამ – წამყვანი სახელმწიფოების მეთაურების რეგულარულმა სამიტებმა, პირველ რიგში, COVID-19-ის ფარგლებში, ვერ შეძლო ახალი გლობალური თემების (როგორებიცაა სოციალური განვითარება, მიგრაცია, გარემო, უსაფრთხოების საკითხები და ა.შ.) მოგვარება. შესაბამისად, დაიწყო აქტიური პოლიტიკური და სამეცნიერო დისკურსი მულტილატერალისტული და უნილატერალისტური მოდელების ეფექტურობის შესახებ.

მულტილატერალისტული და უნილატერალისტური მიდგომები ცვალებად მსოფლიოში დინამიურად იცვლებოდა პოლიტიკის სხვადასხვა აქტორის პოლიტიკური გემოვნების კვალდაკვალ. ქლინტონისა და ობამას მიდგომები შექლებისდაგვარად, მულტილატერალისტული იყო და მხოლოდ აუცილებლობის დროს იყო უნილატერალური. ბუში უმცროსის მიდგომა, განსაკუთრებით მისი პირველი ვადის დროს, უნილატერალური იყო და მხოლოდ აუცილებლობის დროს იყო მულტილატერალური. რაც შეეხება ამერიკის შეერთებული შტატების ყოფილ პრეზიდენტს – დონალდ ტრამპს – მისი მიდგომები, როგორც საარჩევნო კამპანიის დროს, ისე მისი მმართველობის პროცესში უნილატერალური ხასიათით გამოირჩეოდა. „ამერიკა უპირველეს ყოვლისა“ ამ სენტენციით მოვიდა დონალდ ტრამპი აშშ-ს სათავეში. მან უნილატერალისტული რიტორიკის მეშვეობით შეძლო მოსახლეობის ნაციონალური გრძნობების მობილიზება და მანიპულირება, რომელიც საიმპერაციო კანონმდებლობის გაძლიერების, თავისუფალი საერთაშორისო ვაჭრობის, NAFTA-ის, ტრანსნაწინარეკანების პარტნიორობისა და „გლობალური დათბობის“ და სხვა ხელშეკრულებების შესახებ ნეგატიურ სენტენციებზე იყო დაფუძნებული. ამ პოლიტიკის გავლენით იყო განპირობებული შეერთებული შტატების გასვლა იუნესკოდან და ამ ორგანიზაციის შესუსტება. გაეროს,

ნატოსა და ევროკავშირის ის ნაციონალური კუთხით აკრიტიკებდა. ტრამპის ადმინისტრაციის სავაჭრო პოლიტიკა ეფუძნებოდა ეროვნული ეკონომიკური ინტერესების გაძლიერებას და მკაცრად დაცულ ზომებს, რომლებიც მიიღო ევროპის ზოგიერთმა ქვეყანამ (გერმანია). ეს ზომები ემსახურება კორპორაციების (მათ შორის, მაღალტექნოლოგიური და ავტომობილების წარმოების) კომერციული ინტერესების მხარდაჭერას.

მულტილატერალისტული პოზიციებისაგან განსხვავებით, რომლებიც ხედავენ გლობალური მმართველობის დიდ პოტენციალს, გამოხატულს სტრუქტურებსა და პროცესებში, რომლებიც სხვადასხვა მთავრობების ერთად მუშაობის საშუალებას იძლევა და არავითარ შემთხვევაში არ ანაცვლებს მათ, ტრამპმა ამერიკის განსაკუთრებულობაზე აპელირებით გაცილებით მომგებიანი პოზიცია დაიკავა. საარჩევნო კამპანიის დროს მისი კონკურენტი მულტილატერალისტი ჰილარი კლინტონისაგან განსხვავებით, ტრამპი მთელი საარჩევნო კამპანიის მანძილზე აპელირებდა უნილატერალისტული კონცეფტით, ირწმუნებოდა, რომ თითქოს მხოლოდ მას ადარდებდა თუ „რა არის კარგი ამერიკისათვის“.

შეერთებული შტატების პრეზიდენტად დონალდ ტრამპის არჩევა მოჰყვა ბრექსიტის კენჭისყრას, როდესაც ივნისში გაერთიანებულმა სამეფომ ხმა მისცა ევროკავშირის დატოვებას. ამ ორმა მოვლენამ გამოიწვია იმ პოლიტიკური პარტიების ზრდა, რომლებსაც დასავლურ საზოგადოებაში დეკლარირებული აქვთ პოპულისტური პროგრამები და ეკონომიკური ნაციონალიზმის იდეები. „ბოლო ათწლეულების განმავლობაში დასავლეთ ევროპის პარტიული სისტემების ერთ-ერთი ყველაზე მნიშვნელოვანი ცვლილება არის პოპულისტური რადიკალური მემარჯვენე (PRR) პარტიების სწრაფი ზრდა“ [Krogstad, 2017:10], მათ შორის, როგორც სახელისუფლებო უმრავლესობის მქონე, კონსერვატიული ელიტიდან წარმოშობილი ჯგუფები, ასევე ევროპის ნაციონალური წარსულის სამართალმემკვიდრე პოლიტიკური ძალები, რომლებსაც იტალიელი მეცნიერი პიერო იგნაცი ტრადიციულ მემარჯვენე ექსტრემისტულ ძალებს უწოდებს [ლორთქიფანიძე, 2018: 2]. პირობითად ამ პოლიტიკურ ორგანიზაციებში გამოიყოფა რამდენიმე განსხვავებული პოზიციის მქონე ქვეჯგუფები – მემარჯვენე-პოპულისტები (ნაციონალისტები), ევროპასკეპტიკური ძალები, „რეფორმისტთა და კონსერვატორთა“ და მემარჯვენე-ექსტრემისტების ჯგუფები.

აქვე გვინდა ხაზი გავუსვათ იმ გარემოებას, რომ ყველა პოპულისტური პოლიტიკური პარტია მემარჯვენე არ არის და ყველა პოპულისტური მემარჯვენე პარტია თავის მხრივ, შეიძლება არ იყოს რადიკალური. რადიკალური მემარჯვენე პარტიების (რმპ) ცნებაში შეიძლება გავაერთიანოთ ის პოლიტიკურ ორგანიზაციები, რომლებიც:

1. არ მიეკუთვნებიან ევროპისთვის ტრადიციულ მემარჯვენე ბანაკს, ქრისტიან-დემოკრატიულ თანამეგობრობას;
2. გამოირჩევიან ევროკავშირის წინააღმდეგ მიმართული რიტორიკითა და სკეპტიციზმით საერთო ევროპული ინსტიტუტების მიმართ;
3. თავიანთ იდეოლოგიად აცხადებენ ნაციონალიზმის ურთიერთგანსხვავებულ ფორმებს, ეფუძნებიან უცხოხმობის ფენომენს, ავლენენ ნაკლებ მიმღებლობას, წინააღმდეგობას სხვადასხვა ტიპის უმცირესობის მიმართ;
4. ხასიათდებიან დემოკრატიის არალიბერალური ინტერპრეტაციების ან სულაც ავტორიტარიზმის მხარდაჭერით;
5. ხასიათდებიან პოპულისტური რიტორიკით, საზოგადოების ორ ჰომოგენურ და კონტრასტულ ჯგუფად დაყოფის ხედვით, მათ შორის არსებული კონფლიქტის პოლიტიკური პროცესის მთავარ საგნად გამოცხადების ტენდენციით [ლორთქიფანიძე, 2018:5].

თუმცა, აუცილებლად უნდა აღვნიშნოთ რადიკალური მემარჯვენე პარტიების ნაწილის შეხედულებების ტრანსფორმაციის დინამიკა თანამედროვე ეტაპზე. მიუხედავად იმისა, რომ, რადიკალური მემარჯვენე პოლიტიკური პარტიები ლიბერალურთან შედარებით უფრო მოწყვლადნი არიან ავტორიტარიზმის წინაშე, რადიკალიზმსა და პოპულისტურ ნაციონალიზმს, დემოკრატიული ინსტიტუციებისა და ხელისუფლების სხვადასხვა შტოებს შორის დემოკრატიული განვითარებისთვის საჭირო დაბალანსების და კონტროლის მექანიზმების მყარი არსებობის შემთხვევაში, ავტორიტარული გადახრების წინააღმდეგ იმუნიტეტი აქვს, რაც დასტურდება რამდენიმე ქეისის შემთხვევაში დასავლეთ ევროპის მაგალითზე. აქ ევროპარლამენტში გამარჯვების შემდეგ, ხალხის ზეწოლის შედეგად მოხდა გარკვეული რადიკალური ძალების მიერ ფუნდამენტური შეხედულებების ტრანსფორმაცია და მათ დაიწყეს საუბარი არა ევროპული იდეის უარყოფაზე, არამედ მხოლოდ მათთვის მიუღებელი იდეებისა და ლიბერალური პრინციპების იდეოლოგიურ გადასინჯვაზე, თუმცა, სამწუხაროდ, არ გადაუხედავთ დამოკიდებულებებისათვის რუსეთის მიმართ, რადიკალური მემარჯვენე პარტიების ხელისუფლებაში შესაძლო მოსვლის შემთხვევაში ამ ძალების უმრავლესობის პოლიტიკური სიმპათიები პუტინის მიმართ და მათ მიერ ყირიმის ანექსიის ლეგიტიმაცია გარკვეული დაბრკოლება შეიძლება გახდეს საქართველოს ტერიტორიული მთლიანობის ტრადიციული მხარდაჭერისა და საქართველოს ევროინტეგრაციის პროცესებისათვის. ამიტომ მნიშვნელოვანად მიგვაჩნია ამ პრობლემის გააქტიურება და დისკუსიის დაწყება სამომავლო კონკრეტული საგარეო პოლიტიკის სცენარების თაობაზე, რომლებიც რადიკალური მემარჯვენე ძალების ხელისუფლებაში მოსვლის შემთხვევაში თავიდან აგვაცილებს საქართველოს ევროინტეგრაციის პროცესის ნეგატიურ შედეგებს.

რადიკალური მემარჯვენე პარტიების შეხედულებათა ტრანსფორმაციის დინამიკა – ეროვნული პოლიტიკისა და ეკონომიკის ინტერესების პრიმატში მულტილატერალიზმის ცალკეული ნიშნების მიმღებლობა, ვფიქრობთ, ძალიან მნიშვნელოვანი პროცესია, რადგანაც ნაციონალური იდეოლოგიის ე.წ. „ღოზის გადაჭარბებამ“, შეიძლება დააზიანოს ბალანსი ეროვნული პოლიტიკური და ეკონომიკური ინტერესების ჯანსაღ და ადეკვატურ დაცვასა და სრულმასშტაბიანი საერთაშორისო თანამშრომლობის განვითარებას შორის. ეს ბალანსი, მიგვაჩნია, რომ სტაბილური საერთაშორისო თანამშრომლობის ერთადერთი მისაღები ფორმულაა,

მულტილატერალისტულ მიდგომებს ისეთ სფეროებში, როგორებიცაა: მშვიდობის დაცვა, ჯანმრთელობის დაცვა და გარემოს დაცვა [Cas Mudde and Cristobal Roviza Kaltwasser, 2017], მიგვაჩნია, რომ ალტერნატივა არა აქვს, თუმცა COVID-19-მა ბზარები გამოაჩინა გლობალური ნდობის სფეროში. მხოლოდ მულტილატერალისტულმა მიდგომები – მულტინაციონალური ორგანიზაციების ჩართულობა და გაერთიანებული ძალისხმევა არ აღმოჩნდა საკმარისი თავიდან აგვეცილებინა და გვემართა გლობალური პანდემია. COVID-19-მა გამოაჩინა გლობალური ურთიერთდამოკიდებულების ნაკლოვანებები და გლობალური მმართველობის პრობლემა. ამკარაა, რომ გლობალური კრიზისების მართვის არსებული მექანიზმი განახლების საჭიროებს და ამ გამონვევებს სჭირდება უფრო ეფექტური მენეჯმენტი – ახალი გლობალური რისკების თავიდან აცილებისა და წინააღმდეგობის განწევის საერთაშორისო თანამშრომლობის ახალი მოდელი, რომელიც შეიქმნება მნიშვნელოვანი ცვლილებებითა და შესწორებებით, პირველ რიგში, მართვის პოლიტიკის ყველა დონეზე ეროვნულისა და საერთაშორისო მიდგომების გათვალისწინებით.

ლიტერატურა:

1. აფციაური დ., თანამედროვე საერთაშორისო ეკონომიკური ურთიერთობების განვითარების ამჟამინდელი ტენდენციები და პანდემიის (კოვიდD-19) კრიზისის შემდგომი გამოწვევები, საქართველოს სტრატეგიისა და საერთაშორისო ურთიერთობათა კვლევის ფონდი, 139, თბ., 2020, გვ. 3.
2. ლორთქიფანიძე ლ., რადიკალური მემარჯვენე პარტიების განვითარების ძირითადი ტენდენციები ევროკავშირის წევრ ქვეყნებში 2010-იანი წლების მაგალითზე, თბ., 2018, გვ. 2, 5.
3. Casey Crane, „33 Alarming Cybercrime Statistics You Should Know in 2019 „Hashedont, November 2019. www.journalofcyberpolicy.com/2019/11/15/33_alarming-cybercrime-statistics-know-2019-hashed-ssl-store/
4. Cas Mudde and Cristobal Roviza Kaltwasser „Populism: A Very Short Introduction“ February 1, 2017. www.blogs.lse.ac.uk/lseviewofbooks/2017/07/18/bookreview-populism-a-very-short-introduction-by-cas-mudde-and-cristobal-rovirakaltwasser/
5. Global Risks Report 2020 – World Economic Forum in partnership with Marsh &Mac Leman and Zurich Insurance Group published on January 15, 2020. www.weforum.org/reports/the-global-risks-report-2020
6. Joseph. E. Stiglitz, Project Syndicate „Has Davos Man Changed?“ January30,2020 www.project-syndicate.org/commentary/davos-gap-between-business-leadersrhetic-and-actions-by-joseph-e-stiglitz-2020-01?barrier=accesspaylog
7. Krogstad, Passel, Cohen „Accountability Across Borders: Migrant Rights in North America “ edited by Xochtitl Bada and Shamon Gleeson, University of Texas Press, Fifth Edition, 2017. www.books.google.com/books?id=vvxzDwAAQBAJ&pg=PA10

COVID-19 AND THE MODERN CHALLENGES OF INTERNATIONAL POLITICS

Keti Jijeishvili

Professor

GTU, Law and International Relations Faculty
Head of the Undergraduate Program of International Relations at
New Higher Education Institute

Giorgi Chkhikvishvili

Associate Professor

GTU Law and International Relations Faculty

Abstract

The urgency of the research topic is determined by the global context of the problem itself. The impending threat from COVID-19 has exposed the world community to a new reality. The global epidemic has revealed many problems that the international community is facing. Although the coronavirus, like other global pandemics, is primarily a medical problem, at this stage, it already has a pronounced negative impact on the economies of more than 190 countries around the world. Therefore, the world is facing the threat of a new economic crisis, which will inevitably affect the modern agenda of world politics.

The purpose of the paper is to provide information to interested people about the political challenges and current trends of the COVID-19 global pandemic and to highlight the multilateralist and unilateralist approaches in the context of the new political reality, the analysis of which provides a more or less complete picture of the problem.

The research topic aims to demonstrate and explore the cause-and-effect relationship between COVID-19 anatomy and the current challenges of the New World Order, which will help us to better understand the political processes in modern international politics and seek new models of international cooperation that can avoid and resist new global risks.

The article presents the author's conclusions on the correlation between the need to create effective COVID-19 global crisis management and to radically change international approaches.

Keywords: Unilateralism; Multilateralism; Right – extremists; National Populists.

1. Introduction

COVID-19 global pandemic has radically changed the world policy agenda, although some alarming trends in the development of the modern system of international relations were revealed long before the COVID-19 global epidemic, still at the end of the Cold War, when the entire international relations system was reconstructed – because of the birth of a new unipolar world and the beginning of the process of globalization of world politics. The advantages of the United States, the only superpower – “the world hegemon” – were colossal. The military advantage was obvious, the US economy was leading the process

of globalization, and its ideology was spreading all over the world. Scholars Stephen Brooks and William Folfos agree that „there has never been a system of sovereign states where one country dominated to such an extent“, only the Roman Empire at its peak could be compared to the American Empire. But the unlimited power of the United States not only could avoid crisis management, on the contrary, has provoked crises in international relations.

2. Presentation of the main research material

The crisis could not be resolved even at the edge of the new millennium after the change in the political configuration of forces when the political balance changed dramatically and several centers of political and economic gravity emerged – according to 2020 data, the US GDP is 9.764 trillion USD, Japan – 4.667 trillion USD, China -1,198 trillion USD. Currently, the United States (24.2%) and China (14.1%) occupy almost 40 percent of the world economy (IMF data) [აფციაური, 2020:3]. Russia’s ambitions as a global player were also highlighted. This format of the new world order has also created many financial and political crises in recent decades – the financial crisis in Russia in 1998, the debt crisis in East Asia in 1999, the global financial crisis in 2008, and the financial crisis in the Eurozone in 2008.

Political crises also matured in the wake of the financial crises. International Democratic Institutions – The UN and EU Crisis After Brexit, the Syrian political crisis, followed by an increase in global migration, especially illegal migration. The large number of refugees from Syria and other countries affected by the Middle East conflict has further exacerbated the already difficult situation and led to a crisis of European political and cultural identity.

Risks from global security have become a serious challenge, which includes: the illegal trade in weapons and radioactive materials, illegal banking, cyberattacks, trafficking, piracy, etc., which have arisen in the so-called „Uncontrolled black holes“ created by conflicts in some regions of the world, including Georgia. „In 2014, Europol (European Police Office) determined that there were almost half a million firearms lost or stolen in the EU“ [Joseph. E. Stiglitz, 2020].

According to another observation, „the cybercrime industry generated at least 1.5 trillion USD in 2018“, more than 50% of the world’s population is connected to the Internet and about one million new users are connected daily. Two-thirds of the world’s population has a mobile device [Casey Crane, 2019]. These are global achievements. Further organization of cyberattacks will lead to the „collapse of the information infrastructure“, which is one of the most influential risk factors.

Modern political and economic crises have been exacerbated by increasing natural disasters, large-scale medical illnesses, disruptions to communication channels (strong earthquakes in Asia, the United States, and Europe, hurricanes, volcanic eruptions, global epidemic waves). Statistics on the number of natural disasters worldwide in recent decades alone look like the following: 2011 – 352, 2012 – 355, 2013 – 362, 2014 – 373, 2015 – 373, 2016 – 375, 2017 – 393, 2018 – 415, 2019 – 409 [Global Risks Report 2020]. Climate change is having more severe and rapid consequences than expected. The last five years, according to available data, will be the warmest, with natural disasters becoming more intense and frequent; Statistics on the years of pandemic disasters are as follows: HIV/AIDS – 1981, SARS – 2002/2003, swine flu – 2009/2010, MERS – 2012, Ebola – 2014/2015 [Casey Crane, 2019] and lastly, the impending threat from COVID-19 in 2019-2020 has put the world community in an even worse reality. Although the above-mentioned pandemics, and of course the coronavirus among them, is primarily a medical problem, at this stage, it already has a pronounced negative impact on the economies and policies of more than 190 coun-

tries around the world. Therefore, it is obvious that the world is facing the threat of a new economic crisis, which will inevitably affect world politics as well.

The pandemic revealed the unpreparedness of international organizations to avoid and manage global problems. The multilateral approach – the regular summits of the leading state's leaders, primarily within the framework of COVID-19, failed to address new global issues (such as social development, migration, environmental, security issues, etc.). Consequently, an active political and scientific discourse on the effectiveness of multilateralist and unilateralist models has begun.

Multilateralist and unilateralist approaches were changing dynamically in a modifying world following in the footsteps of the political tastes of different policy actors. The approaches of Clinton and Obama were as multilateral as possible and were unilateral only when necessary. The approach of Bush Jr., especially during his first term, was unilateral and multilateral only when necessary. As for the former President of the United States – Donald Trump – his approaches were unilateral both during the election campaign and during his rule. „America First“ – with this stance Donald Trump came to power in the United States. Through unilateralist rhetoric, he was able to mobilize and manipulate the national sentiments of the population based on negative maxims about strengthening immigration legislation, free international trade, NAFTA, the Transatlantic Partnership and „global warming“, and other treaties. This policy influenced the withdrawal of the United States from UNESCO and the weakening of this organization. He criticized the UN, NATO, and the European Union from a national point of view. The Trump administration's trade policy was based on strengthening national economic interests and strictly enforced measures taken by some European countries (Germany). These measures serve the support of commercial interests of corporations (including high-tech and automobile manufacturing).

In contrast to the multilateralist positions that see the great potential of global governance, expressed in the structures and processes that allow different governments to work together and in no way replace them, Trump has taken a much more lucrative position by appealing to America's uniqueness. During the election campaign, unlike his rival multilateralist Hillary Clinton, Trump appealed throughout the entire election campaign with a unilateralist concept, claiming that he was only concerned with „what is good for America“.

The election of Donald Trump as President of the United States was followed by a Brexit vote when the United Kingdom voted to leave the EU in June. These two events have led to the rise of political parties that have declared populist programs and ideas of economic nationalism in Western society. „One of the most significant changes in Western European party systems in recent decades is the rapid growth of the populist radical right-wing (PRR) parties“ [Krogstad, 2017:10], among them are pro-governmental groups from the conservative elite, as well as the legal successor political forces of Europe's Nazi past, which Italian scholar Piero Ignazi calls the traditional right-wing extremist forces [Lortkipanidze, 2018: 2]. Conditionally, this political organization has several subgroups with different positions – right-wing populists (nationalists), Eurosceptic forces, groups of „reformists and conservatives“ and right-wing extremists.

Here we want to emphasize the fact that not all populist political parties are right-wing and not all populist right-wing parties, in turn, may be radical. In the notion of radical right-wing parties (RRPs), we can unite those political organizations that:

1. Do not belong to the traditional right-wing camp, the Christian-Democratic Community, for Europe;
2. Distinguished by rhetoric and skepticism against the EU in common European institutions;
3. Declare their ideology to be different forms of nationalism, based on the phenomenon of xenophobia,

show less acceptance, resistance to different types of minorities;

4. Characterized by support for non-liberal interpretations of democracy or even authoritarianism;

5. Characterized by populist rhetoric, with the view of dividing society into two homogeneous and contrasting groups, including the tendency to declare the existing conflict as the main subject of the political process [Lordkipanidze, 2018:5].

However, it is necessary to note the dynamics of the transformation of some of the radical right-wing parties' views at the present stage. While radical right-wing political parties are more vulnerable to authoritarianism than liberals, radicalism and populist nationalism, with strong balancing and control mechanisms for democratic development between democratic institutions and branches of government, has immunity against authoritarian deviations, as confirmed by the examples of several cases in Western Europe. After the victory in the European Parliament, under the pressure of the people, some radical forces transformed their fundamental views and they began to talk not about rejecting the European idea, but only about the ideological revision of ideas and liberal principles unacceptable to them, but unfortunately did not reconsider attitudes towards Russia. In the event of a possible coming to power of the radical right-wing parties, the political sympathies of most of these forces towards Putin and their legitimacy of the annexation of Crimea could become some obstacle to traditional support for Georgia's territorial integrity and Georgia's European integration process. Therefore, we consider it important to intensify this problem and start a discussion on future specific foreign policy scenarios, which, if the radical right-wing forces come to power, will prevent the negative consequences of Georgia's European integration process.

The dynamics of the transformation of the radical right-wing parties' views – the acceptance of certain signs of multilateralism in the prism of national political and economic interests, we think, is a very important process, because the so-called „Overdose“ of national ideology may damage the balance between sound and adequate protection of national political and economic interests and the development of full-scale international cooperation. This balance, we believe, is the only acceptable formula for stable international cooperation.

3. Conclusion

Multilateral approaches in areas such as peacekeeping, healthcare, and environment protection [Cas Mudde and Cristobal Roviza Kaltwasser, 2017], has no alternative, although COVID-19 has revealed cracks in the area of global confidence. Multilateralist approaches alone – the involvement of multinational organizations and joint efforts – did not seem to be enough to prevent us from heading for a global pandemic and managing it. COVID-19 has identified the shortcomings of global interdependence and the problem of global governance. It is clear that the existing mechanism of managing global crises needs to be updated and these challenges need more effective management – a new model of international cooperation in preventing and resisting global risks, which will be created with significant changes and amendments, primarily taking into account national and international approaches at all levels.

References:

1. Aptsiauri D., Current Trends in the Development of Modern International Economic Relations and the Aftermath of the Pandemic Crisis (Covid-19), Georgian Foundation for Strategic and International Studies, 139, Tbilisi, 2020, p. 3.
2. Lortkipanidze L., The main trends in the development of radical right-wing parties in the EU member states on the example of 2010, Tbilisi, 2018, p. 2, 5.
3. Casey Crane, „33 Alarming Cybercrime Statistics You Should Know in 2019 „Hashedont, November 2019. www.journalofcyberpolicy.com/2019/11/15/33_alarming-cybercrime-statistics-know-2019-hashed-ssl-store/
4. Cas Mudde and Cristobal Rovira Kaltwasser „Populism: A Very Short Introduction“ February 1, 2017. www.blogs.lse.ac.uk/lseviewofbooks/2017/07/18/bookreview-populism-a-very-short-introduction-by-cas-mudde-and-cristobal-rovirakaltwasser/
5. Global Risks Report 2020 – World Economic Forum in partnership with Marsh & Mac Leman and Zurich Insurance Group published on January 15, 2020. www.weforum.org/reports/the-global-risks-report-2020
6. Joseph. E. Stiglitz, Project Syndicate „Has Davos Man Changed?“ January 30, 2020 www.project-syndicate.org/commentary/davos-gap-between-business-leaders-rhetoric-and-actions-by-joseph-e-stiglitz-2020-01?barrier=accesspaylog
7. Krogstad, Passel, Cohen „Accountability Across Borders: Migrant Rights in North America “ edited by Xochtitl Bada and Shamon Gleeson, University of Texas Press, Fifth Edition, 2017. www.books.google.ge/books?id=vvxzDwAAQBAJ&pg=PA10

სამეცნიერო სტატიები

სამართლისა და საერთაშორისო ურთიერთობების მიმართულა

გარემოს დაცვისა და ბუნებრივი რესურსით სარგებლობის სამართლებრივი საკითხები

ზვიად გოგრიჭიანი

ივ.ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის
იურიდიული ფაკულტეტის დოქტორანტი,
სამცხე-ჯავახეთის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ლექტორი

აბსტრაქტი

თემაში განხილულია ბუნებასარგებლობის და გარემოს დაცვის თანამედროვე აქტუალური საკითხები, რომლის გადანყვევების ეფექტურობა ბევრად განსაზღვრავს კაცობრიობის ხვალისდელი დღის ბედს. ხაზგასმით აღნიშნულია სამეცნიერო – ტექნიკურ რევოლუციასა და პლანეტის მოსახლეობის სწრაფ ზრდასთან ერთად საზოგადოების მოთხოვნილება ბუნებრივ რესურსებზე. გარემოს დაცვის ისეთი დიდი მნიშვნელობა კაცობრიობას ავალდებულებს ყველაფერი ილონოს ბუნების ობიექტების მოვლა-შენარჩუნებისათვის. ამ საქმეში ამჟამად ჩაბმულნი არიან სხვადასხვა საქმიანობის წარმომადგენლები და ყველა თავისი კუთხით ცდილობს გადაჭრას კაცობრიობისათვის ეს ფრიად დიდმნიშვნელოვანი პრობლემა. წარმოდგენილ სტატიამში გარემოს დაცვის პრობლემა კომპლექსურადაა წარმოჩენილი ამიტომ ხაზგასმულია ამ პრობლემას დიდი ადგილი უჭირავს იურისპრუდენციამშიც. ყურადღების მიღმა არ უნდა დარჩეს, რომ საქართველო მდიდარია ბუნებრივი ობიექტებით, საქართველოში ოცამდე ნაკრძალია, რომლებიც მდიდარია მცენარეულობით და ნადირ ფრინველით, ჩვენს ნაშრომში ეს საკითხი სპეციალურად იქნა შესწავლილი შეძლებისდაგვარად გაკეთებულია პრაქტიკული დასკვნები მოქმედი კანონმდებლობის გასაუმჯობესებლად.

საკვანძო სიტყვები: გარემოს დაცვა; ბუნებრივი რესურსები; ნაკრძალი; სამართალი.

მსოფლიო გლობალურ პრობლემებს შორის გარემოს დაცვა ერთ-ერთი უპირველესია. გარემოსათვის მიყენებული ზიანი სულ უფრო ზრდის ეკოლოგიური კატასტროფის საფრთხეს. კოდექსის მეათე კარი მთლიანად ეთმობა პასუხისგებლობას იმ დანაშაულის ჩადენისათვის, რომლებიც გარემოს დაცვის და ბუნებრივი რესურსების სარგებლობის წესის წინააღმდეგაა მიმართული ეს კარი დღესდღეობით სულ ოც მუხლს მოიცავს და მეტ- ნაკლებად ბუნების ყველა კომპონენტს იცავს დანაშაულებრივი ხელყოფისაგან კოდექსით, როგორც პროფ.ო.გამყრელიძე აღნიშნავს პირველად დაწესდა პასუხისგებლობა საქართველოს“ წითელ ნუსხაში“ შეტანილი გადაშენების საფრთხის წინაშე მყოფი გარეული ცხოველის ან ველური მცენარის ადგილსამყოფელის მოშლისათვის დაცული ტერიტორიის რეჟიმის დარღვევისათვის სიახლეა აგრეთვე პასუხისგებლობა ეკოციდის გამო, მაგრამ ეს შემადგენლობა შეტანილია იმ კარში რომელიც ითვალისწინებს სისხლის სამართლებრივ

დასჯას კაცობრიობის წინააღმდეგ მიმართულ დანაშაულთა ჩადენისათვის.

გარემოს დაცვასა და რაციონალურ ბუნებათსარგებლობას, საზოგადოების ეკოლოგიური, ეკონომიკური და სოციალური ინტერესების ჰარმონიულ შეხამებას განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება, თავისი ბუნებით ეკოლოგიური სისტემა გლობალურია, ის სცილდება ნაციონალურ ინტერესებს, ამიტომ საჭიროა ბუნებრივი გარემოს საერთაშორისო სამართლებრივი დაცვა და სახელმწიფოთა თანამშრომლობა ამ სფეროში სახელმწიფოთა ცალკეული ძალისხმევა თუ ეს თანამშრომლობა არ ისახავს მიზნად არასაკმარისია ბუნებრივი გარემოს გლობალურად დაცვის უზრუნველსაყოფად. ბუნების დაცვა საყოველთაო სახალხო საქმედ იქცა და ბუნების ობიექტების მოვლა შენარჩუნების საქმეში ჩაბმული არიან მოსახლეობის სულ სხვადასხვა ფენების წარმომადგენლები, დიდი და პატარა მუშა და ინტელიგენტი მოხუციც და ახალგაზრდაც ქალიც და კაციც.

როგორც აღვნიშნეთ, ბუნების დაცვა კომპლექსურად ხორციელდება, ყველა დარგის წარმომადგენელი თავისი კუთხით უდგება ამ საკითხს ამიტომ ამ პრობლემას დიდი ადგილი უჭირავს იურისპრუდენციაშიც. ბუნების დაცვის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ასპექტი გახლავთ ბუნების სამართლებრივი დაცვის საკითხი. საქართველოს კანონმდებლობამ ღირსეული ადგილი დაუთმო ბუნების სასიცოცხლო იმპულსების, ფლორის და ფაუნის სიჯანსაღის განუხრელ დაცვას საქართველოს უმაღლესი სასამართლოს პლენუმის 1995 წლის 3 აგვისტოს N2 დადგენილებაში მითითებულია გარემოს დაცვის შესახებ კანონმდებლობის შესრულება ბუნებრივი რესურსების მომჭირნე, რაციონალური გამოყენება ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი სახელმწიფო ამოცანაა, რომლის გადანყვეტაზე დიდად არის დამოკიდებული ადამიანის ჯანმრთელობა და კეთილდღეობა ქვეყნის ეკონომიკური და სოციალური განვითარების ამოცანების გადანყვეტა. ბარბაროსული ძალები ძალები ესხმიან რა თავისი ქვეყნის ფლორასა და ფაუნას, დაუზოგავად ანადგურებენ მის უკვდავ და განუმეორებელ მცენარეთა და ცხოველთა სამყაროვ. ო. გამყრელიძე აღნიშნავს ბუნებაზე ადამიანის გამანადგურებელი ზემოქმედება განსაკუთრებით საგრძნობი გახდა 19-საუკუნის მიწურულსა და 20-ე საუკუნის დამდეგისათვის. დღეისათვის როცა ტექნიკური პროგრესი უდიდესად განვითარებულია და ძლიერ სწრაფად მიდის წინ დღის წესრიგში დადგა ბუნებრივი რესურსების ბუნების ობიექტების მთლიანი ხელშეუხებლობის პრობლემა კანონმდებლობამ საჭიროდ ჩათვალა ბრძოლა გამოუცხადოს ბუნების სიმდიდრეთა გამჩანაგებლებს, შეიძლება ითქვას ეკოლოგიურ მტრებს. პროფ. ო.გამყრელიძის აზრით, ადამიანი მიხვდა იმდენად აჯობა ბუნებას მან მეცნიერებისა და ტექნიკის დახმარებით, რომ საჭირო გახდა ამ ბრძოლის ამ ზემოქმედების შენელება უფრო კანონზომიერად წარმართვა რათა ბუნება თავისი პირვანდელი სახით მთლიანად არ განადგურდეს.წინააღმდეგ შემთხვევაში ბუნების განადგურება საფრთხეს უქმნის ადამიანის არსებობას ჩვენს პლანეტაზე(სამართლისა და პოლიტიკური აზროვნების ისტორიის ნარკვევები გვ.177) გულახდითად უნდა ითქვას,ძველი საკანონმდებლო ნორმები დაუხვეწელობისა და რაოდენობრივი სიმცირის გამო ვერ პასუხობდა ეკოლოგიური დანაშაულის წინააღმდეგ ბრძოლის მოთხოვნებს ადრეულ ლიტერატურაში და სისხლის სამართლებრივ ნორმებში იყო განსაზღვრული ბუნების ხელყოფის ობიექტები, მაგრამ ისინი სრულიად სქემატურად შერჩევით იცავდნენ ბუნების განუზომელ მშვენიერებას ვერ ამოიწურებოდა ობიექტების სიღრმე და საჭიროების განზომილება.

უნდა ითქვას, რომ საქართველო ძალზე მდიდარია ბუნებრივი ობიექტებით განსაკუთრებით განთქმულია ჩვენი ფლორა და ფაუნა, მთის მჩქეფარე მდინაარეები და ანკარა ნყაროები, სუფთა ჰაერი და მოშრიალე ულრანი ტყეები საქართველოში ამჟამად ოცამდე ნაკრძალია რომლებიც მდიდარია მცენარეულობით და ნადირ – ფრინველით. მიუხედავად ამისა, ბევრი ნადირ ფრინველი საქართველოში ან გადაშენდა ან გადაშენების გზაზეა. კიდევ უფრო მძიმე მდგომარეობაში აღმოჩნდა ჩვენი ფაუნა მას შემდეგ, რაც ნადირობის საშუალებად გამოიყენება საჰაერო ტრანსპორტი ამჟამად

¹ სამართლისა და პოლიტიკური აზროვნების ისტორიის ნარკვევები. ნიგნი IV. გამომცემლობა „მერიდიანი“, თბილისი. რედაქტორი გ.ფერაძე, გვ-177.

ვერტმფრენმა გადაშენების საფრთხის წინაშე დააყენა კავკასიური ჯიხვი, რომელიც ერთადერთი და უნიკალურია მთელ მსოფლიოში. ხშირია აგრეთვე ღამით ავტომანქანის ფარებით კურდღლებზე ნადირობა კურდღელი მოექცევა ფარების შუქში და ამით ის მონადირის იოლი მსხვერპლი ხდება.¹ ასევე ცნობილია მაგალითად რომ ჯერ კიდევ ორმოციან, ორმოცდაათიან წლებში შირაქის ველზე მთლიანად განყვიტეს ქურციკი. ამ კეთილშობილურ ცხოველს შირაქის ველზე დევნიდნენ ავტომანქანით დევნას ქურციკი ვერ უძლებდა და გული უსკდებოდა და კვდებოდა (ნ.კეცხოველი) საერთოდ ეკოლოგიური სივრცე დედამიწის ბუნებრივ მშვენიერებას მოიცავს რაც წარმოადგენს კაცობრიობის სასიცოცხლო ბელელს რომლის დაცვა და ნორმალური გამოყენება ნამდვილად უნდა იყოს არა მარტო რომელიმე ერის და ქვეყნის, არამედ დედამიწის მოაზროვნე ბინადართა სისხორცეული და თანაბრად საზრუნავი საერთო საქმე მის დაცვა საჭიროებას არა მხოლოდ რომელიმე შემადგენელი კომპონენტის ხელყოფის აკრძალვას არამედ ამ ბრძოლამ უნდა მოიცავს ყველა ის სფერო სადაც ადამიანის გონება მიწვდება დედამიწას ბოროტული ხელყოფის განზრახვით.

თავდაპირველად ადამიანის ზემოქმედება ბუნებაზე ძლიერ შესამჩნევი არ იყო, რადგან ეს დაპირისპირება შედარებით სუსტად იყო გამოხატული ბევრი პირველყოფილი ცხოველი მთლიანად გადაშენდა და მათი სახსენებელიც კი აღარ არის დედამიწაზე ადამიანის როლი ამ განადგურებაში არც თუ ისე დიდი იყო დღეს – დღეობით ბუნებრივ სიმდიდრეთა შენარჩუნებისა და რაციონალურად გამოყენების უზრუნველსაყოფად ადამიანთა ჯანმრთელობისათვის სათანადო პირობების შესაქმნელად საქართველოს ტერიტორიაზე იკრძალება ისეთი სამეურნეო საქმიანობა, რომელიც მავნე გავლენას მოახდენს გარემოს მდგომარეობაზე. საქართველოს ახალმა სსკოდექსმა ცალკე კარი დაუთმო ეკოლოგიურ დანაშაულს, დანაშაული გარემოს დაცვის წესის წინააღმდეგ ოც შემადგენლობას აერთიანებს აღნიშნული დანაშაულის ობიექტს წარმოადგენს ის საზოგადოებრივი ურთიერთობები, რომლებიც უზრუნველყოფენ ადამიანის ჯანმრთელობას და სხვა ცოცხალი ორგანიზმისათვის უვნებელი გარემოს დაცვას და შენარჩუნებას, ბუნებრივი რესურსებით რაციონალურად სარგებლობას პროფ. ნ.თოდუა აღნიშნავს ეკოლოგიურ დანაშაულთა საგანს წარმოადგენს ბუნებრივი გარემოს სხვადასხვა ელემენტი ჰაერი, მინა, წყალი, მცენარეები, ცხოველები და სხვა გარემოსთან ეკოლოგიურად დაკავშირებული ობიექტები რომელთა შექმნაზეც არ არის დახარჯული ადამიანის შრომა ობიექტი რომელიც გამოვიდა ბუნებრივი გარემოდან და სასაქონლო მატერიალურ ფასეულობათ გადაიქცა მოპოვებული ნავთობი, ქვანახშირი, ხეცყე ზოოპარკში ბინადარი ნადირ ფრინველთა ქურდობა ეკოლოგიურ დანაშაულს არ მიეკუთვნება რომელთანაც დაკავშირებული კვალიფიკაციის პრობლემა საქართველომ თითქმის დღესდღეობით გადალახა თუ არ ჩავთვლით ზოგიერთ პრობლემას რომელზეც შეჩერებას არ ვაპირებთ.

საკუთრების წინააღმდეგ მიმართული დანაშაულის საგნის დასადგენად და მის გასამიჯნად ეკოლოგიური დანაშაულისაგან, განსაკუთრებული ყურადღება უნდა მიექცეს ბუნების მატერიალური ობიექტების მდგომარეობას არიან თუ არა ისინი ბუნებრივ მდგომარეობაში (მაგ., ძვირფასი ქვა ზღვის ცხოველები გარეული ცხოველები) თუ მათზე არ არის დახარჯული საზოგადოებრივად აუცილებელი შრომა, ისინი არ წარმოადგენენ ქონებას და ამიტომ არ შეიძლება ჩაითვალოს საკუთრების წინააღმდეგ მიმართული დანაშაულის საგნად. რაც ხშირად უსისტიემო მიდგომაა² ამით ხაზს უსვამთ იმ გარემოებას, რომ ეს ისეთი ნივთებია, რომელთა დამზადებაზე მოყვანასა და მოპოვებაზე ადამიანის შრომაა განეული ამიტომ დაუფლების საგანი თავისთავად არ შეიძლება იყოს მინა მისი წიაღი, ტყე მაგრამ თუ დაუფლების საგანი არის ბუნებრივი სიმდიდრის დამუშავებით მოპოვებული მოჭრილი ხე, დაჭერილი თევზი ან სხვა გზით მიღებული ფასეულობა რომელშიც ადამიანის შრომაა ჩაქსოვილი (საშენებელში გაზრდილი მხეცები) თუმცა ეს საკითხები სს კანონში განსაზღვრული არ არის მკაფიოდ ვფიქრობთ მეცნიერება ვალდებულია მისცეს პრაქტიკას რაიმე საზომი

¹ ო.გამყრელიძე, ბრძოლა სამართლებრივი სახელმწიფოსათვის, თბილისი, 1998წ, გვ-168.

² თ.ურუშაძე ვ.ლორია ეკოლოგიური სამართალი, თბილისი, 1999, გვ-83.

კრიტიკიუმი რათა ერთმანეთისაგან განვასხვავოდ კვალიფიკაციის ეს პრობლემური საკითხები. ბუნებისა და მისი რესურსების წინააღმდეგ მიმართული დანაშაულის გამოყოფა დამოუკიდებელ კარად განპირობებულია იმ სერიოზული საფრთხის არსებობით, რომლის წინაშე დადგა მთელი მსოფლიო სამეურნეო საქმიანობისა და ბუნებრივი რესურსების ზეექსპლოატაციის შედეგად.

ამ კარში, ბუნებრივი გარემოს დაზიანების დიდი რისკიდან გამომდინარე, კანონმდებელი ითვალისწინებს ისეთ ახალ შემადგენლობებს, როგორცაა, მაგ., საქართველოს „წითელ ნუსხაში“ შეტანილი, გადაშენების საფრთხის წინაშე მყოფი გარეული ცხოველის ან ველური მცენარის ადგილსამყოფელის მოშლა, ხაზგასმით არის აღნიშნული ჩვენი კანონმდებლის კიდევ ერთი ჰუმანური ნოველა უკანონო ნადირობის დამამძიმებელ გარემოებებში მითითებულია ნადირობა უმწეო მდგომარეობაში მყოფ ნადირ ფრინველზე, აგრეთვე საგანგებო ეკოლოგიური მდგომარეობის დროს ან ეკოლოგიური უბედურების ზონაში. დანაშაულის ჩადენის ადგილი ეს არის განსაღვრული ტერიტორია, სადაც იქნა ჩადენილი დანაშაული მაგ.სსკ-ის 300-ე მუხლით დანაშაულადაა მიჩნეული თევზის ან წყლის სხვა ცოცხალი ორგანიზმის უკანონოდ მოპოვება საქართველოს კონტინენტურ შელფზე, ტერიტორიულ წყლებში განსაკუთრებულ ეკონომიკურ ზონაში ან შიდა წყლებში თუკი ხელყოფა მოხდება ისეთ ცოცხალ ორგანიზმზე რომელიც ამოღებულია ბუნებრივი საბინადრო გარემოდან, გამრავლებულია ნახევრად თავისუფალ პირობებში ან ტყვეობაში, მაშინ სახეზე იქნება საკუთრების სანინააღმდეგო დანაშაული. თევზის მოპოვება უკანონოდ ჩათვლება როცა ის ამ წესების დარღვევით მოხდება თევზჭერა ატარებს სანებართვო ხასიათს. რაც იმას ნიშნავს, რომ იგი დაშვებულია მხოლოდ უფლებამოსილი ორგანოს ნებართვით (ლიცენზიით) მაშ. ე.ი. საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის კერძო ნაწილი თავის მხრივ აგებულია სისხლის სამართლებრივი დაცვის ობიექტის ღირებულებათა შკალის მიხედვით. დანაშაული გარემოს დაცვისა და ბუნებრივი რესურსებით სარგებლობის წესის წინააღმდეგ ითვალისწინებს პასუხისგებლობის დამამძიმებელ გარემოებას დანაშაულის ჩადენის ადგილით ცხოველთა სამყაროს დაცვისა და ბიოლოგიური მრავალფეროვნების შენარჩუნების მიზნით სახელმწიფო ქმნის ნაკრძალებს ეროვნულ პარკებს და სხვა დაცულ ტერიტორიებს დაცული ტერიტორიები არის ბიოლოგიური მრავალფეროვნების ბუნებრივი რესურსების და ბუნებრივ გარემოში ჩართული კულტურული ფენომენის შესანარჩუნებლად განსაკუთრებული მნიშვნელობის მქონე სახმელეთო ტერიტორია და ან აკვატორია, რომლის დაცვა და მართვა ხორციელდება გრძელვადიან და მყარ სამართლებრივ საფუძველზე დაცული ტერიტორიების შიგნით იკრძალება ბუნებრივი ეკოსისტემის რღვევა და სახის შეცვლა ექსპლოატაციის ან რაიმე სხვა მიზნით რომელიმე ბუნებრივი რესურსების განადგურება ამონყვეტა დატყვევება რღვევა დაზიანება ტერიტორიაზე ასაფეთქებელი ნივთიერების შეტანა და სხვა. (სსკერძო ნაწილი წიგნი მეორე რედ. გ.ამაშულაშვილი გვ.206) უკანონო ნადირობა მექანიკური სატრანსპორტო ან მასობრივი განადგურების სხვა საშუალებით გულისხმობს გარეულ ცხოველთა ნადირფრინველთა დევნისათვის ავტომობილის, მოტოციკლის კატარლის და სხვა სატრანსპორტო საშუალების გამოყენებას ცნობილია რომ ვერტფრენით უკანონო ნადირობა საკმაოდ გავრცელებული პრაქტიკაა ცხოველთა სამყაროს ობიექტის მოპოვებისათვის შხამქიმიკატების, ასაფეთქებელი საშუალების, ცხოველთა თავმოყრის ადგილებში მცენარეული საფარის გადაწვის და სხვა მსგავსი საშუალების გამოყენება, რომელსაც შეუძლია ცხოველთა მასობრივი მოსპობა რაც ერთ-ერთი საშიში სახეა ეკოლოგიური გარემოსათვის არადა ამ ქვეყნის შვილები ვართ რომელთაც გვინახავს კლდეზე გადმომდგარი ჯიხვი ამ ნატური პეიზაჟით ხომ უამრავი სტუმრის მოზიდვა შეიძლება.

ასევე უნდა ითქვას არც ატმოსფერული დაცვის კუთხით გვაქვს საქმე სახარბილოდ რომლის დაბინძურების ძირითადი წყარო დედამიწაზე მომხდარი ბუნებრივი პროცესებია ოზონის დამცავი ფენის დარღვევა და ნახშიროჟანგის გაზის მომატება ინვეს დედამიწაზე ტემპერატურის ზრდას.

¹ სისხლის სამართლის კერძო ნაწილი, წიგნი მეორე, რედ.გ.ამაშულაშვილი, გვ206.

ავტომანქანების და თვითმფრინავების მიერ აირების გამოფრქვევისას ინტენსიური ულტრაისფერი რადიაციის გამო ითრგუნება მცენარეთა ფოტოსინთეზი. ოზონის ფენა რომელიც დედამიწას გარს აკრავს 20-30 კილომეტრის სიმაღლეზე აკავებს მზის ულტრაისფერ გამოსხივებას რომლის ფენაც მცირდება გამოსხივების შედეგად იმატებს ონკოლოგიური დავაადებათა რიცხვი. მართალია აბსოლუტურად სუფთა ჰაერი არ არსებობს ბუნებაში მისი სისუფთავის კრიტერიუმია იმ ოდენობით მავნე ნივთიერების არსებობა, რაც არავითარ ცუდ ან საშიშ გავლენას არ მოახდენს ადამიანის ჯანმრთელობაზე ატმოსფერული ჰაერის დაცვის საქმეში დიდი მნიშვნელობა აქვს მრეწველობისა და განაშენიანების ნორმატივების დადგენას, რათა თავიდან იქნეს აცილებული დასახლებულ პუნქტებში მტვრის და გაზების საშიში კონცენტრაციის წარმოშობა. საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის მიხედვით ისჯება ჰაერის გაბინძურება ადამიანთა ჯანმრთელობისათვის მავნე სამრეწველო წარმოების ნარჩენებით თანამედროვე პირობებში წმინდა ჰაერის შენარჩუნების პრობლემა უდიდესი მნიშვნელობის პრობლემით იქცა განსაკუთრებით მძიმე მდგომარეობაში არიან ის ქვეყნები, სადაც წარმოება, კერძოდ მრეწველობა ძლიერ არის განვითარებული ამ მხრივ საქართველო დღევანდელ ვითარებაში უკეთეს მდგომარეობაშია მრეწველობა მართალია ვერ ვითარდება რომელმაც შესაძლებელია საზიანო გავლენა მოახდინოს მაგრამ საქართველოში უხვად გაიჩეხა ტყეები მთაგორიანი რელიეფის გამო მაინც ამ ნაწილში მწვანე საფარი შემორჩა რაც ხელს უწყობს ჰაერის განმენდას და მეტად მნიშვნელოვანი ერთი გარემოება რომელსაც ო.გამყრელიძე აღნიშნავს ჰაერის სინმინდის დაცვის პრობლემას, ბუნების სხვა ობიექტების დაცვასთან შედარებით, გარკვეული თავისებურება გააჩნია, კერძოდ თურმე წყლის გაჭუჭყიანება გარკვეული ზომით შეიძლება მოსათმენი იყოს, რადგან წყლის შეცვლა შეიძლება, აგრეთვე შესაძლებელია დაელოდოს კაცი, როდის დაინმინდება წყალი, მაგრამ ჰაერს ვერ შეცვლის სხვა რაიმე საგანი საინტერესოდ მიუთითებს ასევე პროფ. ო.გამყრელიძე¹ საერთოდ წყალსა და ჰაერს ბევრი რამ აქვთ საერთო საერთოა მათ შორის აგრეთვე გაჭუჭყიანების მიზეზები (მრეწველობა და სხვა) და მის წინააღმდეგ ბრძოლის საშუალებებიც მაგრამ ლიტერატურაში აღნიშნავენ აგრეთვე განსხვავებას წყალსა და ჰაერს შორის, რაც გავლენას ახდენს მათ დაცვაზე სისატონოვი აღნიშნავს, ჰაერი და ატმოსფერული ჰაერი ერთი და იგივეა, რომ ჰაერი არის ბუნებრივი გარემო, ბუნებრივი სიკეთე ვთქვათ წყალი მინა და სხვა ბუნებრივი სიკეთე ამავე დროს სახელმწიფო საკუთრებასაც შეადგენს, ამას ვერ ვიტყვივით ჰაერის შესახებ ჰაერი სადაც არ უნდა იყოს ის, არავის საკუთრებას არ შეადგენს ის მხოლოდ ბუნებრივი სიკეთეა რომლითაც ყველა ცოცხალი ორგანიზმი სარგებლობს სამართლებრივი თვალსაზრისით პირობით გამოყოფენ ორი სახის ჰაერს 1. შინაგანი ჰაერი 2. გარეგანი (ატმოსფერული) ჰაერი შინაგანი ჰაერი ეს ის ჰაერია რომელიც რომელიმე შენობის შიგნითაა შინაგანი ჰაერი წარმოადგენს ნაწილს სამუშაო გარემოს მაგ ფაბრიკაში ქარხანაში და სხვა უნდა ითქვას რომ შინაგანი ჰაერის სამართლებრივი რეჟიმი განისაზღვრება არა ბუნების დაცვის კანონით არამედ შრომის დაცვის კანონმდებლობით თუ ქარხანა ან ფაბრიკა გამოყოფს რაიმე მტვერს და ავრცელებს თავისავე შენობაში და მოჰყვა რაიმე შედეგი რაც აღნიშნულია 295-ე მუხლში პასუხისგებლობა დადგება სამრეწველო სანიტარიის წესების დარღვევისათვის თუ ეს საფრთხეს უქმნიდა მუშების და მოსამსახურეების სიცოცხლესა და ჯანმრთელობას რაც შეეხება ჰაერს რომელიც შენობის სამრეწველო კომპლექსის გარეთაა იგი შეადგენს ბუნებრივ სიკეთეს და ეწოდება ატმოსფერული ჰაერი.

საბჭოთა პერიოდის იურიდიულ ლიტერატურაში გამოთქმული იყო მოსაზრება ატმოსფერული ჰაერზე ან ატმოსფეროზე საერთოდ სახელმწიფო საკუთრების შესახებ მაგრამ ასეთი შეხედულება არ არის სწორი, ვინაიდან ატმოსფერული ჰაერი არ შეიძლება იყოს საკუთრების ობიექტი ატმოსფერული ჰაერი ყველა ქვეყნის საერთო სარგებლობის საგანია და არ შეიძლება იგი რომელიმე სახელმწიფოს საკუთრებაში იყოს. ატმოსფერული ჰაერის დაბინძურების მავნე შედეგები შეიძლება

¹ სამართლისა და პოლიტიკური აზროვნების ისტორიის ნარკვევები, წიგნი IV, რედ. გ. ფერაძე, გვ. 196, გამომცემლობა „მერიდიანი“, თბილისი 2019.

გამოვლინდეს იმ სახელმწიფოს ფარგლებს გარეთ, სადაც დაბინძურების წყარო იმყოფება, თანამედროვე საერთაშორისო სამართალი განსაკუთრებულ ყურადღებას აქცევს ატმოსფერული ჰაერის საერთაშორისო დაცვას. ეს კი განაპირობებს რეგიონალურ სახელმწიფოთა თანამშრომლობას ორმხრივი და მრავალმხრივი ხელშეკრულების საფუძველზე.

ატმოსფერული ჰაერის სინმინდის დარღვევის სუბიექტად გვევლინებიან მოქალაქეები, საწარმოები, დანესებულებები, ორგანიზაციები, რომელთა საქმიანობა დაკავშირებულია ატმოსფერულ ჰაერზე მავნე ფიზიკურ, ქიმიურ ბიოლოგიურ ზემოქმედებასთან, აგრეთვე რომლებიც ახორციელებენ ავტომანქანების, თვითმფრინავების და სხვა მოწყობილობათა პროექტირებას წარმოებას და ექსპლოატაციას.

ატმოსფერული ჰაერი სახელმწიფოს ტერიტორიული მთლიანობის შემადგენელი ნაწილია კერძოდ ის იმ ატმოსფერული ჰაერის ნაწილია,¹ რომელიც იმყოფება ხმელეთის, მდინარეების, ტბებისა და ტერიტორიული წყლების ზემოთ ატმოსფერული ჰაერი უნდა იქნეს დაცული მისი პრაქტიკულად გამოყენების ფარგლებში საჰაერო სივრცე განისაზღვრება 30 კილომეტრის სიმაღლით. ყველა შემთხვევაში მთავარია განისაზღვროს ატმოსფეროზე მავნე ზემოქმედების ფარგლები, რომლებიც იურიდიული პასუხისგებლობის საფუძველსაც წარმოადგენს. უნდა ითქვას, ჩვენ რამდენჯერმე აღვნიშნეთ, საქართველო ძალზე მდიდარია ბუნებრივი ობიექტებით, რომლებიც მდიდარია მცენარეულობით და ნადირ ფრინველით, მიუხედავად ამისა, ბევრი ნადირ ფრინველი საქართველოში გადაშენდა ან გადაშენების გზაზეა იღვევა თევზის მარაგიც და ამას ყველაფერს ყოველდღიურად დაცვა ესაჭიროება უაღრესად დიდი მნიშვნელობა აქვს ეს არის თევზეულის და ხორციეულის ორანთოფაუნას (ფრინველებს) განსაკუთრებით დიდი მნიშვნელობა აქვს მეურნეობის კულტურების და ტყის მავნე მწერებთან ბრძოლაში გარეული ნადირის ცალკეული წარმომადგენლები (მელა ტურა და სხვა) ებრძვიან სასოფლო-სამეურნეო კულტურების მავნებლებს.

ეკონომიკის განვითარებამ, ახალი სივრცეების ათვისებამ, გარემოს გარდაქმნამ და ადამიანის სამეურნეო მოღვაწეობამ ცხოველების მრავალი სახეობა გაანადგურა XIX საუკუნის განმავლობაში დედამიწაზე მოისპო ცხოველთა 106 სახეობა, ხოლო XX საუკუნის პირველ ნახევარში კი 40 სახეობა. უკანასკნელ ათასწლეულში კავკასიაში განადგურდა მსხვილ ძუძუმწოვართა ცხოველთა 9 სახეობა, ლომი X საუკუნეში, ავაზა VIII საუკუნეში. საქართველოს ფრინველთა სიას მალე გამოაკლდება ხონთქრის ქათამი. ცალკე აღნიშვნის ღირსია განცალკევებულ ქვესახეებზე შველზე, რომელიც მსუბუქი და მოხდენილი აღნაგობისაა, ხასიათდება მოკლე ტანით, გრძელი წამახვილებული ყურებით, მოკლე კუდი ბუნჯიდან არ ჩანს, პატარა და მალალ ჩლიქებზე დგას, უყვართ ნათელი, ფოთლოვანი ტყეები, ბალახოვანი მინდვრები; განსაკუთრებით კი მუხის ტყეები. ადამიანებმა სავარგულების გაფართოების მიზნით ტყე – სტეპები გაანადგურეს და შველებს დაბურული ტყის ხშირი ტევრი დაუტოვეს. მათი ძირითადი მტერი მგელია, არანაკლებ ემტერებათ აფთარი, მელა, არწივი. მათ შორის ყველაზე დიდი მტერია ადამიანი. შეიძლება ვთქვათ, ცხოველთა სამყარო ესაა ქვეყნის ტერიტორიის ხმელეთზე, წყალში ატმოსფეროში ნიადაგში ბუნებრივი თავისუფლების პირობებში (მდგომარეობაში) არსებული და განვითარებადი გარეული ცხოველების, ცოცხალი ორგანიზმების ერთობლიობა შინაური ცხოველების სამყარო სამართლებრივი დაცვის სხვა ობიექტია.

ბუნებრივი თავისუფლების მდგომარეობის ქვეშ იგულისხმება ადამიანის მიერ შეუზღუდავი ცხოველების უშუალო კავშირი ბუნებასთან ზოგიერთ ნაკრძალში ცხოველები (ირმები დათვები) იმყოფებიან დიდ ბაკებში. ასეთ პირობებში ცხოველები მიახლოებული არიან ბუნებრივს. ისინი მაინც არ იმყოფებიან ბუნებრივი თავისუფლების მდგომარეობაში, მათი სასიცოცხლო სივრცე მაინც შეზღუდულია. ისინი ხელოვნურად იღებენ საკვებს, ასეთ პირობებში ეს ცხოველები წარმოადგენენ ნაკრძალის ქონებას. მათზე კანონმდებლობა ცხოველთა საყაროს შესახებ არ ვრცელდება.

¹ თ.ურუშაძე ვ. ლორია ეკოლოგიური სამართალი (მეორე გამოცემა), თბილისი, 1999, გვ. 121.

ასევე თანამედროვე ეპოქაში დიდი ყურადღება უნდა მიექცეს წყლის დაცვის საკითხს -წყლის დაცვა გაჭუჭყიანების, დანაგვიანების და დაშრობისაგან, ისევე როგორც საზოგადოდ ბუნების სხვა ობიექტების დაცვა, სხვადასხვა საშუალებებითა და გზებით ხორციელდება.¹ ერთ-ერთი საშუალება წყლის დაცვისა, გახლავთ წყლის სამართლებრივი დაცვა, წყლების სამართლებრივ დაცვაში იგულისხმება იმ სამართლებრივი საშუალებების ერთობლიობა, რომელიც მიმართულია წყლების ბუნებრივი მარაგების შენარჩუნების, აღდგენის და გაუმჯობესებისაგან ყველა სახის წყალთა რესურსები, ბუნებრივი თუ ხელოვნური აღრიცხვა წყალთა რესურსების სახელმწიფო კატასტრში, სადაც გათვალისწინებულია რესურსების სახეები, მათი ადგილმდებარეობა, მოცულობა. არასწორი სამეურნეო საქმიანობის და აგრეთვე წყლის ობიექტის არასაკმარისად დაბალანსებული გამოყენების შედეგად ადგილი აქვს ისეთ შედეგებს როგორცაა წყალსატევების გაჭუჭყიანება და დაშრევა. ეს უარყოფით გავლენას ახდენს არა მარტო წყლის ობიექტების მდგომარეობაზე, არამედ წყალთან მჭიდროდ დაკავშირებული ბუნების სხვა ობიექტებზეც, მათ შორის მიწაზეც, მცენარეულ და ცხოველთა სამყაროზე მდინარეების გაჭუჭყიანებაში ყველაზე აქტიური როლი ეკუთვნის ეროზიას. რესპუბლიკაში წყალმემკრებ აუზებიდან წელიწადში საშუალოდ ჰქეტიდან 1-3 ტონა ნიადაგი ჩამოირიცხება.

საინტერესო საკითხს სვამს პროფ. ო. გამყრელიძე, როგორ უნდა გავიგოთ ტერმინი “ წყლები„. წყლები გულისხმობს წყლის ბუნებრივ მარაგს, რომელიც შეადგენს წყლის ერთიან ფონდს და სახელმწიფოს განსაკუთრებულ საკუთრებაშია, რადგან წყლის დაცვის ობიექტია წყლის ბუნებრივი მარაგი, ამიტომ წყლის გაჭუჭყიანება წყალგამტარ სისტემაში არ ჩაითვლება წყლის გაჭუჭყიანებათ. წყალსატევებში იგულისხმება არა მარტო მდინარეები, ტბები, ტბორები, არხები, არამედ აგრეთვე მყინვარებიც. როგორც მიწისზედა წყლები, ისე მიწის ქვეშა წყლებიც, ასევე დაცვას ექვემდებარება აგრეთვე ყოველგვარი ჭები, რომლებიც საქართველოს ტერიტორიაზეა. მოსახლეობის მიერ უყაირათო ხარჯვა-გამოყენება და გაჭუჭყიანება საწარმოები როგორც წესი, აგრძელებენ გაუმწინდავი ჩამდინარე წყლების ჩაშვებას. ამის გამო ძლიერ გაჭუჭყიანებულია ყველა ძირითადი მდინარე (მტკვარი, რიონი, არაგვი“ ლიახვი ენგური და ა.შ.). ქვეყნის ფიზიკურ – გეოგრაფიული პირობები უმეტეს ადგილებში ხელს უწყობს მდინარეთა წყალუხვობას, ხელსაყრელ პირობებს ქმნის ჰიდროელექტროსადგურების მშენებლობისათვის. ნიკო ნიკოლაძე ამას უშუალოდ უკავშირებდა ბუნებრივი რესურსების ათვისებას: რამდენი მოძრავი ძალა გვაბადია, ეს ყველაფერი გამოიყენება, ეს აუარებელ ჩარხებს დაზგებს, მანქანებს აამოძრავებს, მაგრამ ადამიანმა ვერ ისწავლა წყლის გამოყენება სამართლებრივად, ეს პრობლემა არ ახალია ამ პრობლემებზე იწერებოდა საბჭოთა ხელისუფლების პირობებშიც. პროფ. ო. გამყრელიძე სწორედ იმ ეპოქაში წერდა ერნოს ულამაზესი მთის ტბიდან გამომდინარე ყვირილას წმინდა ანკარა წყალი ქ.ჭიათურაში მარგანეცისგან ისე შავდება, როგორც კუპრი ბოლომდე, ასე გაშავებული მიედინება და თან მიაქვს საუკეთესო ხარისხის მარგანეციც (პროფ. ო. გამყრელიძე, სამართლის და პოლიტიკური აზროვნების ისტორიის ნარკვევები გვ.185-ე) დღესაც ანალოგიური მდგომარეობა გვაქვს მიუხედავად იმისა სისხლის სამართლებრივი კანონმდებლობა მკაცრია იმათ მიმართ ვინც აბინძურებს და არღვევს წყლის გამოყენების სამართლებრივ პრინციპს.

ლიტერატურა:

1. სამართლისა და პოლიტიკური აზროვნების ისტორიის ნარკვევები. წიგნი IV . გამომცემლობა „მერიდიანი“, რედ. გ. ფერაძე.
2. ო. გამყრელიძე“ 85 მოგონებები პორტრეტები. თბილისი 2017.
3. თ. ურუშაძე, ვ. ლორია. ეკოლოგიური სამართალი (მეორე გამოცემა), თბილისი. 1999წ.
4. სისხლის სამართლის კერძო ნაწილი, წიგნი მეორე, რედ. გ. მამულაშვილი. 2016.

¹ ო. გამყრელიძე, 85 მოგონებები, პორტრეტები, თბილისი, 2017, გვ. 11.

THE ISSUE OF ORGANIZED GROUP IN CRIMINAL LAW

Zviad Gogrichiani

Doctoral Student of TSU Faculty of Law,
Lecturer at Samtskhe-Javakheti State University

Abstract

The issue of an organized group is one of the most problematic issues in the article presented in the criminal law. The long discussion between the scholars on this issue, which should be given a lot of place in the article, shows the problem. Should be part of an organized group which is clearly felt in the article. The article also highlights the arguments of prominent scientists, especially in the part where it turns out that the sign of solidity has been misunderstood since 1947, and this issue has been well addressed in the Russian legal literature. No dispute was caused by the issue of the group organized before the well-known resolution of the Plenum can not be determined on the basis of solidity which is the current problem of criminal law. The presented article clearly emphasizes the change in the criminal law of 2006, which directly concerns the organized group, which caused linguistic nonsense in the legislation and at the same time raised the issue of the legislator. Therefore, when we touch on the issue of an organized group, the sign of solidity is not typical for it, it can be created to commit a single crime, which is clearly stated in the article.

Key words: organized group, criminal law, legislation, Code of Justice, linguistic nonsense.

1. Introduction

Organized group is clearly different from the previous two criminal groups. In this case, there is an organized connection of a group of persons. Organizing a group precedes committing a crime. It is usually impossible to create and organize a group at once. And depends on a number of objective and subjective circumstances including the crime or crimes that this organized group intends to commit. However, sometimes organized crime ends with the so-called banditry from the moment it is formed, which is a crime that ends with the moment a group is formed, unlike an organized group that can be set up to rob a commercial bank and have a robbery scheme or plan worked out within a month. Even if the organized group does not carry out criminal activities, its members are still responsible for the crime. An attack (Article 325 of the Criminal Code of Georgia) can be firmly organized, even though it is essentially intended to commit one crime, as Prof. G. Nachkebia points out. That an organized group that is ready to commit one or more serious crimes or a particularly serious crime is particularly dangerous, especially if the organized group has already committed a premeditated crime.

2. Organized Group

The Code of Justice often refers to the commission of a crime by an organized group. And this definition of the notion of organized group should be used in the articles of the private part of the Code where „organized group is a qualifying mark of crime“.

It is not possible for an organized group to be formed to commit a single crime, for example, someone to organize a group for the purpose of premeditated murder. The Murder for revenge motive after the murder for this motive, the group will disband and will no longer continue its criminal activities.

Prof. O. Gamkrelidze emphasizes that the actions of all members of the group will be qualified as a crime committed by an organized group, if he knew that he was a member of such a group. If the perpetrator of any crime was not a member of an organized group, then his action will not be qualified under this sign.

Prof. O. Gamkrelidze is right when he mentions that in the case of a group organized in court practice, mistakes are frequent. According to the judgment of the Criminal Appeals Chamber of the Tbilisi District Court of February 28, 2003, U. Afriamashvili, A. Krtiani, R. Liashenko, Gelashvili and N. Khmaladze were sentenced to life imprisonment. To be convicted under Article 177, Part 2, Paragraphs A and B and C and Part 3, C.

The convicts acted with prior agreement, they had committed four thefts so in this part their actions were qualified as theft committed by a group with prior agreement This qualification is incorrect O. Gamkrelidze notes that the court seems to have paid attention to the fact of the preliminary agreement and did not assess the fact that a group of criminals committed four thefts.

This means that we are dealing with a solid criminal group, so the perpetrators should be qualified by the part of Article 177 which provides for liability for theft by an organized group (Article 27 chapter 3, part 3) in case of illegal possession of stolen property. In the criminal activity, in the precise definition of the functions of the participants in his criminal specialization, in the presence of strict internal discipline in the planning and implementation of various criminal activities over a long period of time, it is true that these signs are manifested differently in different organized groups.

Knowledge of the fact of a crime committed by other members of this group is not enough for the ordinary member of the organized group to be responsible, it requires direct participation in it. A member of the group shall be liable only for the offense for which he or she participated in the creation or management of the organized group. The actions of all members of the group will qualify as an offense committed by an organized group if he knew he was a member of such a group. If the perpetrator of any crime was not a member of an organized group then his action will not be qualified under this sign, as we see an organized group committing a crime is clearly different from the previous two criminal groups.

This organized union is built on strict executive discipline, a sharp distribution of the same quality roles, and the subordination of its participants. In addition, it is possible to single out a person or persons within the group who in one way or another strengthen the bond between the members of the group and thus give it an organized character.

In addition, it is possible to single out a person or persons within the group who in one way or another strengthen the bond between the members of the group and thus give it an organized character.

An organized group is usually strictly separated from ordinary household circumstances so that the activities of this group remain unknown to other random persons or are not infiltrated by random persons, which may lead to disorganization of the group.

This is done for the purpose of strict conspiracy. In order for the criminal action of the group to be safe, e.g. The peculiarity of such criminal gangs is manifested in the relatively long criminal activity of the group in the planning and execution of various criminal activities over a long period of time under Article 27 of the Code. Criminal Law responsibility for organizing and leading an organized group rests with the person who created or led the organized group.

Therefore, the organizer and leader of a criminal organization is liable as an executor for what was committed by the group of persons, regardless of whether he was directly involved in their commission, but if

his intentions were not sufficient for the ordinary member of the organized group to be held liable by other members of that group. Knowledge of the fact requires direct participation in it.

As we know, in a group crime all accomplices are the first and second parts, but in the second part it is controversial, and if it is an organized group, the third part of Article 27 is an exception. And the participant to be a member of an organized group, some not in this case this qualifying mark will only be charged to the person who is a member of such an organized group...

Many articles of the private part of the Criminal Code also provide for the commission of an organized crime as a qualifying circumstance. The Code also recognizes the special composition of organized crime, e.g. Banditry However Banditry Article 224 of the Criminal Code and the crime committed by an organized group Article 27 3 3 of the Criminal Code are not identical concepts Unlike a gang, an organized group may not be armed Prof. M. Turava notes that an organized group can be created as a gang again for one or more crimes to insert what is certainly not correct which we will be talking about.

If we share this opinion, it turns out that even a gang can be created to commit a single crime. The time is also mentioned by Prof. O. Gamkrelidze then the commission „removed one or“ from the project and then we got „several“ which became the original version of the JSC Code which was a justified wording but this wording lacked in the sense that an organized group can not always be solid. To set up an organized group to commit a single crime e.g. Someone to organize a group for the purpose of premeditated murder was carried out with the motive of revenge. G. Nachkebia, in the general part of the criminal law published by TSU in 2004, p. 220, states that in the third part of Article 27 of the Criminal Code, a provision should be added on the possibility of forming an organized group to commit one crime. On the possibility of forming an organized group, however, he notes that this does not apply to banditry, which is designed to commit several crimes. It is necessary to find out what motivated the legislature when such a wording was introduced in Article 27 to strengthen the responsibility against organized crime and whether it is explained by the fact that the organized group is explained by great public danger and its increased danger. It was considered not only an organized group that was created to commit several crimes, but also one that was created to commit only one crime. Donjashvili Criminal Code of Georgia p. 207 states otherwise understand „firmness“ in the strength of a group organized in the Russian legal literature – Article 35 of the Criminal Code of the Russian Federation defines permanent ties between group members and specific methods of activity Such a definition of a concept would greatly complicate the definition of this concept in practice when it is very easy to identify a group organized under Article 27 of the Code if a few words would suffice to formulate a group.

The word one that was added to this text by the law of August 25, 2006, what exactly was the reason for this is difficult to say and like the legislation of the Russian Federation and whether we got linguistic nonsense. Prof. O. Gamkrelidze notes the point is that one and several are mutually exclusive words here because one implies. If an organized group is considered to be a group of criminals created to commit one crime, especially such a group is considered organized when it intends to commit several crimes, so by introducing the word „one“ the legislator should remove the word „several“ from the text but then the word one lost its meaning. Because it would turn out that we would have an organized group only when the group intended to commit only one crime, the notion of an organized group was thus obscured.

An organized group is a solid group, and solidity means that a group is made to commit more than one crime. A group is solid because after one crime it does not disintegrate and continues criminal activities. T. Doijashvili notes in his textbook that an organized group is formed, usually for several crimes. A gang can be formed for only one attack. The gang, when referring to the author, has in mind the composition of banditry described in Article 224 of the Criminal Code of Georgia. But it is noteworthy that when Z. Don-

jashvili refers to the concept of organized group, he first defines solidity as committing an indefinite number of crimes. The two concepts differ from each other in another way. Article 224 Creating a gang is an already finished crime, while creating an organized group is qualified as preparing a crime for theft or other crime, and even more dangers of an organized group than a normal group can be expressed by an organized group. The objective side to be performed directly by one of its members may also be characterized by a greater degree of inaccuracy than some cases of co-execution. It is interesting that all members of a criminal organization can be executors, but for the most part the roles are distributed among them in such a way that the perpetrators of one crime are e.g. They commit a crime directly, while the others perform other functions to achieve a common criminal goal. The members of such an organization are united in large numbers, although the participation of two people is not excluded, and at the same time the strength of the group may be. Participation in a gang ends when a person joins it, even if they have not committed any action.

Now let us turn our attention to one important issue which may have been much debated in the legal community and that was the separation of banditry and organized group. Will be qualified, robbery committed by an organized group regardless of what weapons they were equipped with, but there is a second case, organized robbery group carries out attacks several times using automatic firearms, they have carried out six robbery attacks such an attack is bandit organized by a gang

Thus, in the face of a solid group of individuals who are armed and intend to carry out several robbery attacks Prof. G. Mamulashvili notes that the purpose of robbery is to seize someone else's movable property through an attack, while bandits may aim not only to seize another person's property by attack, but also to commit other aggressive crimes (e.g., sexual offenses, unlawful deprivation of liberty and other private part of the law. 2011 539-e) Moreover, robbery committed by an organized group may not be armed, and if it is armed, it should not be a solid group, otherwise the gang is in the face. The first case is clear. Mamulashvili notes that it is indeed possible for an organized gang to be driven not only by property crimes but also to be imprisoned illegally and given the status of banditry. Which does not belong to the category of cold steel and how many attacks such a group wants to carry out its responsibility will be determined by robbery and if armed and solid in the face of a gang that goes beyond organized robbery can be said to be ambiguous. Used firearms and in the second case used firearms but in the face of a solid group we emphasize that the weapons are not only This is a sign of a gang, but also a sign of a bandit attack. This sign makes a bandit attack especially dangerous, but sometimes there is no need to use a weapon. For example, an armed gang attacked a citizen's house, but because the family members were in a state of insomnia, they did not need to use a weapon. Had for a possible need.

In the example above, someone may have a reason to argue. In the first case, the group did not have a weapon and bought it after the second attack. But it can be used during the first attack and no longer used during the second attack. It is both armed and solid. It is over from the moment but the attack on the gang was not carried out on a characteristic basis. Banditry is because the group is solid from the moment it was formed but has not been realized. Action with the characteristics of a gang should be qualified as robbery of an organized group only in the second case or the whole cycle of attacks, we think it is better Judicial practice to refine the relationship between general and special norm and to decide on the preference of the special.

Now, in this paragraph, I would like to touch upon the issue related to the draft Criminal Code of the Russian Federation, Article 30 of which defines the concept of an organized group. It is said that the complicity of the crime will be considered by the persons who were previously united as a solid group Prof. Otar Gamkrelidze points out that the concepts of organized group and „Shaika“ are confused here because solid-

ity is characteristic only for „Shaika“ which is a criminal organization. „Criminal organization is a foreign (Italian) word“ gang „The Russian term corresponds to the term Shaika, which differs from an organized group in terms of solidity.

This issue was well dealt with in the pre-revolutionary Russian legal literature and did not cause any controversy until 1947. Prof. Gamkrelidze mentions for the first time the confusion of the notions of an organized group and a shaykh, which was politically motivated and not a scientific one. The history of this issue was mentioned in the famous resolution of the Presidium of the Supreme Soviet of the Soviet Union on June 4, 1947 in M. Kovalev's book.

It seems that the authors of the project do not have a clear idea of the content of the group. „Stability“ means that the group was created not to commit a single crime, after which it will be disbanded, but for criminal activities. For example, he will continue this activity for more or less a long time. The strength of the group, writes Prokhorov, finds its expression in the fact that its participants suggest not committing a particular crime after which the group should cease to exist but they have foreseen to carry on this work permanently or for above mentioned time, which is calculated on the recurrence of criminal acts.

Professor Otar Gamkrelidze carries on the critics of project and says that the sustainability of organized group is not strength it may be created for ne crime and then it should be destroyed.

3. Conclusion

Organized group, this is an ordinary criminal group, which does not differ from complicity in any significant way by prior agreement. Prof. O. Gamkrelidze draws attention to another point according to the project „Sign of solidity“ Solid-armed group – we read in the project to attack enterprises, institutions, organizations or individuals, but in practice there is no explanation for the meaning of solidity in what is meant by this sign. Since 1947, O. Gamkrelidze is a sign of solidity is misunderstood in the case law. The commission of a crime is always more severely punished It seems that the authors of the project attach more importance to stability than to prior agreement. Article 150, Part 2 of the draft stipulates one of the qualifying signs of theft organized by a group of D. A sign of prior agreement is necessary for an organized group as well so after that we have to investigate whether the group was solid here the practitioner will face great difficulty Prof. O. Gamkrelidze explains that defining an organized group as a sign of solidity should not be justified in any way, especially since this sign is not typical for him.

References:

1. Blood Law (textbook) General Part Authors Group Editors G. Nachkebia N. Todua Meridian Publishing House 2016
2. T. Tsereteli Institute of State and Law Herald 2006 N-1
3. Private Part of Criminal Law (Book 1 Fourth Edition) Ed. G. Mamulashvili Meridian Publishing House 2011
4. Scientific-Practical Journal (February-March N-1) Life and Law Tbilisi 2009

ეკონომიკისა და ბიზნესის ადვინისტრირების მიმართულება

მომხმარებელთა ლოიალურობა და მისი ფორმირების პროცესი

მანანა ნანიტაშვილი

ეკონომიკის მეცნიერებათა დოქტორი,
ახალი უმაღლესი სასწავლებლის პროფესორი

აბსტრაქტი

მომხმარებელთა ლოიალურობა წარმოადგენს კვლევის ერთ-ერთ მნიშვნელოვან აქტუალურ მიმართულებას სამომხმარებლო ქცევის ფსიქოლოგიაში.

თანამედროვე ავტორები, რომელთა შესწავლის საგანს წარმოადგენს სამომხმარებლო ლოიალურობა, განსაკუთრებულ ყურადღებას უთმობენ ლოიალურობის ფორმირების ძირითად ფსიქოლოგიურ მექანიზმებს.

მომხმარებლის ლოიალურობა ფორმირდება თანდათანობით, საქონელთან ურთიერთობის ყველა ეტაპის გავლით. მომხმარებლის ლოიალურობის ფორმირების მნიშვნელოვან ეტაპებს წარმოადგენს საქონლის მოხმარება და ყიდვის შემდგომი შეფასება. აღნიშნულ სტადიებზე მომხმარებლის ფსიქოლოგიური თავისებურებების განხილვისას აუცილებელია განხილული იქნეს კმაყოფილების/ინტენსიურობის პრობლემა, რომელსაც ემყარება მომხმარებლის ლოიალურობის ფორმირების წინაპირობები.

ლოიალურობა წარმოიშობა იმ მომენტში, როცა საქონელი ხდება თავისი ფუნქციური მახასიათებლების მიხედვით მნიშვნელოვანი და წარმოიშობა ემოციური კავშირი მომხმარებელსა და საქონელს შორის. ძირითადი ფაქტორების სახით შეიძლება გამოიყოს კმაყოფილება, ფასი, მომხმარებლის ემოცია, მოლოდინთან შესაბამისობა და მოხმარების შედეგი, ხოლო ლოიალურობის წინაპირობების სახით – მომხმარებლის განმეორებითი მიმართვის განხორციელება იმავე საქონელზე.

მომხმარებლის ლოიალურობის ფორმირება არ ხდება სპონტანურად, ის გადის მომხმარებლის საქონელთან ურთიერთმოქმედების გარკვეულ ეტაპებს და ყურადღების აქცენტირება ხდება სიტუაციურ ფაქტორებზე, საქონლის მახასიათებლებზე და მომხმარებლის პიროვნულ და სოციალურ-ფსიქოლოგიურ თავისებურებებზე.

მამასადამე, მომხმარებლის ქცევა წარმოგვიდგება, როგორც ყიდვის შესახებ მიღებული გადაწყვეტილების პროცესი, რომელიც უპირატესად აღწერილობითი პროცესია და არ არის გამოხატული სისტემურ დონეზე, რომლის ერთ-ერთ მთავარ მიზეზს, ჩვენი შეხედულებით წარმოადგენს მოხმარების შიგა და გარე პირობების შედეგების დამუშავებისადმი არასათანადო მიდგომა.

საკვანძო სიტყვები: ლოიალურობა; ემოციურობა; მომხმარებელი; საქონელი.

მომხმარებელთა ლოიალურობა წარმოადგენს კვლევის ერთ-ერთ მნიშვნელოვან აქტუალურ მიმართულებას სამომხმარებლო ქცევის ფსიქოლოგიაში მომხმარებელთა ლოიალურობის ფენომენოლოგია ვლინდება მდგრადობაში განსაზღვრული საქონლის ან მომსახურების შერჩევას. მომხმარებელთა ასეთ ქცევას განაპირობებს ის, რომ მომხმარებელთა გარკვეულ ნაწილს გააჩნია განსაზღვრული საქონლის შექმნისადმი რეგულარული მიდრეკილება. როგორც წესი, ამგვარი ქცევა უკავშირდება პიროვნულ და სიტუაციურ ფაქტორებს, დადებით გამოცდილებას და ამ საქონელთან მომხმარებლების დამოკიდებულებებს. მაშასადამე, ლოიალურობა წარმოადგენს სამომხმარებლო ქცევის ერთ-ერთ მნიშვნელოვან ასპექტს და აქტიური შესწავლის საგანს სამამულო და უცხოელი ავტორებისათვის, მაგრამ დღესდღეობით ეკონომიკურ ლიტერატურაში არ არსებობს ერთიანი მიდგომა აღნიშნული ცნების განსაზღვრისადმი.

‘სამომხმარებლო ლოიალურობის~ განსაზღვრის პირველ მცდელობას ადგილი ჰქონდა 1923 წელს. ლოიალურ მომხმარებელში იგულისხმება ის `ადამიანი, რომელიც ყიდულობს ბრენდს ასი პროცენტის შემთხვევაში~[6]. ასევე ლოიალურობას განმარტავდნენ, როგორც `ერთი მარკის უპირატესობის სქემას პროდუქტის ყოველი ყიდვისას~[1]. მაშასადამე, ლოიალურობის ცნების განმარტება უშუალოდ დაკავშირებულია განსაზღვრული ბრენდის პროდუქციის ყიდვის რაოდენობრივ მაჩვენებელთან.

მომხმარებლის ლოიალურობის შესწავლაში უდიდესი წვლილი მიუძღვის **ფ. რაიხელდს**. მან შეიმუშავა მარკეტინგული კვლევის ალგორითმი, რომელსაც იყენებენ კომპანიები მარკეტინგული კვლევების დროს მომხმარებელთა კმაყოფილების ხარისხის დასადგენად. ფ. რაიხელდი ლოიალურობას განმარტავს, როგორც ფასეულობის (საქონლის/მომსახურების) ერთგულებას თავისი წყაროსადმი. ლოიალური მყიდველი არ იცვლის ფასეულობის წყაროს, ასევე რეკომენდაციას უწევს მას გარშემომყოფებში[11]. ამგვარად, იგი ლოიალურობას განიხილავდა ფასეულობასთან კავშირში და მის მიერ შემოღებული იქნა ლოიალურობის განმსაზღვრელი მნიშვნელოვანი ცვლადი – რეკომენდაცია გარშემომყოფათათვის.

დ. გრემლერის და ს. ბრაუნის განმარტებით, ლოიალურობის განმსაზღვრელია `მომხმარებლის მიერ განმეორებითი ყიდვის განხორციელების ხარისხი, რომელსაც გააჩნია პოზიტიური დამოკიდებულება მიმწოდებლისადმი, როდესაც წარმოიშვება მომსახურების საჭიროება და განიხილავს მხოლოდ ერთ მიმწოდებელს~ [4]. მაშასადამე, ლოიალურობა განისაზღვრება განსაზღვრული ბრენდის ან მთლიანად კომპანიისადმი გამოხატული პოზიტიური ეფექტიანი კომპონენტის მეშვეობით.

ეკონომიკურ ლიტერატურაში ცნობილია სამი ძირითადი მიდგომა ლოიალურობის ცნების განმარტებისადმი.

პირველი მიდგომა ლოიალურობას განიხილავს, როგორც მომხმარებელთა ქცევით რეაქციას. ამ მიდგომის თვალსაზრისით, მომხმარებლის ფიქრები, გრძნობები და დამოკიდებულება მეორადია, მნიშვნელოვანია მხოლოდ ქცევითი ასპექტი, ე.ი. ყიდვა. ამ თვალსაზრისს იზიარებდნენ საზღვარგარეთელი ავტორები: რ. ოლივერი, ჟ. ლამბენი, ჯ. ბლოიმერი, ა. შარპი, უ. ნილი, ჯ. ჯაკობი, ფ. რაიხელდი, ხოფმეიერი და სხვ.

აღნიშნული მიდგომა ძალიან პოპულარულია, რადგან მჭიდროდ არის დაკავშირებული კომპანიის ეკონომიკურ შედეგებთან. ამ მიდგომით გასაზომი პარამეტრების სახით განიხილება მხოლოდ სამომხმარებლო ქცევა-ყიდვის სიხშირე, ყიდვის მოცულობა და ფულადი თანხის განსაზღვრა, დახარჯული განმეორებით ერთი და იმავე საქონელზე.

ფ. რაიხელდი ემყარება მოსაზრებას, რომ ლოიალურობა – ეს უპირველეს ყოვლისა არის განმეორებითი ყიდვები, ამ ყიდვების სიხშირე, მოცულობა, ფულად გამოხატულებაში[11].

ქცევითი მიდგომის მთავარ უარყოფით მხარეს წარმოადგენს ის, რომ ის არ ხსნის მიზეზებს, რომელთა მიხედვითაც მომხმარებელი ახორციელებს ყიდვას განსაზღვრული მიმწოდებლისაგან და ითვალისწინებს მხოლოდ ქცევის შედეგებს, ე. ი. უშუალოდ განმეორებით ყიდვას.

მეორე მიდგომა ლოიალურობის ძირითად მახასიათებლად განიხილავს მომხმარებელთა დამოკიდებულებას ბრენდის ან მთლიანად კომპანიისადმი. ამ მიდგომის თვალსაზრისით, ყიდვის განხორციელების მთავარ მიზეზად განიხილება ემოციური კომპონენტი. მაშასადამე, მთავარ ასპექტებს წარმოადგენს მომხმარებელთა შეფასებები და მათი სუბიექტური მოსაზრებები[18].

აღნიშნული მიდგომის უარყოფით მხარეს წარმოადგენს ის, რომ რთულია მომხმარებლის ლოიალურობის რეალური ემოციური დონის განსაზღვრა, რამდენადაც აღქმული ლოიალურობის (აღამიანის სუბიექტური მოსაზრება) დონე ყოველთვის არ წარმოადგენს განმეორებითი ყიდვის მიზეზს[18].

მესამე მიდგომის თანახმად, ლოიალურობა აუცილებელია განხილული იქნეს, როგორც ქცევითი ასპექტისა და მომხმარებლის დამოკიდებულების ერთობლიობა. ლოიალურობის აღნიშნული გაგება წარმოადგენს ქცევითი და ემოციური მიდგომების კომბინაციას და ეწოდება კომპლექსური ლოიალურობა[18].

ჯ. ხოფმეიერის განმარტებით, ლოიალური მომხმარებელი არის ის მომხმარებელი, რომელიც მუდმივად ყიდულობს ბრენდს და განიცდის ძლიერ ემოციურ სიახლოვეს და კმაყოფილებას[6].

კომპლექსური ლოიალურობის აქტიური მხარდამჭერები ა. დიკი, კ. ბაზუ, გ. დეი თვლიან, რომ კომპლექსური ლოიალურობა ემყარება რაციონალურ და ქცევით კომპონენტებს, რომლებიც შემოთავაზებული იქნა ჯ. ხოფმეიერის და ბ. რაისის მიერ[6]. ისინი თვლიდნენ, რომ საქონლის შეფასების პროცესში ფორმირდება აზრი სავაჭრო მარკის ან ყიდვის ადგილის შესახებ, რომელიც შემდგომში იმოქმედებს მომხმარებლის ქცევაზე, ყიდვის განხორციელების განსაზღვრულ პერიოდულობაზე. მაშასადამე, ლოიალურობის ფორმირების პროცესი ითვალისწინებს მნიშვნელოვანწილად მომხმარებლის მოქმედების რაციონალურობას, რომელიც ფორმირდება საქონლის შეფასების პროცესში მოხმარების შემდეგ[3].

თანამედროვე ავტორები, რომელთა შესწავლის საგანს წარმოადგენს სამომხმარებლო ლოიალურობა, განსაკუთრებულ ყურადღებას უთმობენ კოგნიტურ და ეფექტიურ კომპონენტებს, რომლებიც განიხილება, როგორც ლოიალურობის ფორმირების ძირითადი ფსიქოლოგიური მექანიზმები.

ზემოთ აღნიშნული მიდგომების საფუძველზე გამოყოფენ სამი ტიპის ლოიალურობას:

1. **ტრანსაქციური ლოიალურობა**, რომელიც განიხილავს ცვლილებებს მომხმარებელთა ქცევაში, აღნიშნული ცვლილებების გამომწვევი ფაქტორების შესწავლის გარეშე.
2. **პერცენციური ლოიალურობა**, რომელიც ახდენს მომხმარებლის სუბიექტური მოსაზრებების, გრძნობების, დამოკიდებულების, კმაყოფილების შეფასებას.
3. **კომპლექსური ლოიალურობა**, რომელიც წარმოადგენს პირველი და მეორე ტიპის ლოიალურობის კომბინაციას და მოიცავს, როგორც ემოციურ დამოკიდებულებებს, ისე განმეორებით ყიდვებს (ბრენდისადმი ერთგულება მიუთითებს ლოიალურობის დონეზე, როგორც დამოკიდებულების, ხოლო ყიდვის სიხშირე – ქცევითი ლოიალურობის დონეზე).

კომპლექსური მიდგომის თანამოაზრეების ა. ს. დიკის და კ. ბაზუს მიერ ლოიალურობა განხილული იქნა, როგორც ორგანოზომილებიანი კონტრაქტი (ემოციური დამოკიდებულება და განმეორებითი ყიდვები). ამ კომპონენტებისაგან დამოკიდებულებით მათ მიერ გამოყოფილი იქნა ლოიალურობის შემდეგი ტიპები: ჭეშმარიტი რეალური ლოიალურობა, ლატენტიური ლოიალურობა, არარეალური ლოიალურობა და არარსებული ლოიალურობა[3].

რეალური ლოიალურობა ვლინდება ემოციური დამოკიდებულებისა და განმეორებითი ყიდვების მაღალი დონის მიღწევის შემთხვევაში (როცა ხდებიან აღნიშნული საქონლის/მომსახურების მუდმივი მომხმარებლები სიტუაციური ფაქტორებისა და კონკურენტების მარკეტინგული ძალისხმევის მიუხედავად)[10].

ლატენტური ლოიალურობა ხასიათდება ემოციური დამოკიდებულების მაღალი დონით და იშვიათი ყიდვებით. აღნიშნული ტიპის ლოიალურობის შემთხვევაში, ემოციური სიმპათიის არსებობის მიუხედავად, მომხმარებლები სიტუაციური ფაქტორებიდან გამომდინარე, ყიდვას ახორციელებენ ასევე კონკურენტი ფორმებიდან/კომპანიებიდან. მაშასადამე, ლატენტურად ლოიალური მომხმარებლები – არიან პოტენციურად მომავალი მყიდველები, რომლებიც შიგა და გარე ფაქტორებიდან გამომდინარე თავს იკავებენ ყიდვისაგან. ლოიალურობის ქცევითი კომპონენტის განვითარებით, აღნიშნული მომხმარებლები შეიძლება გახდნენ რეალური ლოიალური მომხმარებლები. ქცევითი კომპონენტის განვითარება შესაძლებელია მარკეტინგული აქციების, ფასისმიერი სტიმულების, დისტრიბუციის არხების გაფართოების დახმარებით[17].

არარეალური ლოიალურობისათვის დამახასიათებელია ემოციური დამოკიდებულების დაბალი დონე და ყიდვის მაღალი სიხშირე. აღნიშნული ტიპის ლოიალურობის შემთხვევაში მყიდველი ვერ ხედავს განსხვავებებს საცალო გამყიდველებს შორის. ის ახორციელებს ყიდვებს ჩვევიდან გამომდინარე, რომელიც გამონვეულია საცალო ობიექტისადმი ფორმირებული ლოიალურობიდან, მაგალითად, მისი მდებარეობა სახლთან ახლოს[3].

ლოიალურობის არარსებობა – არის სიტუაცია, როდესაც მომხმარებელს გააჩნია ემოციური დამოკიდებულების დაბალი დონე და იშვიათად ახორციელებს ყიდვას. ლოიალურობის ამ ტიპის მომხმარებლები საქონელს ყიდულობენ შემთხვევით.

კომპლექსური ლოიალურობის საინტერესო იდეა იქნა შემოთავაზებული ა. ვ. ცისარის მიერ, რომლის მიერაც შემუშავებული იქნა მოდელი, 'ლოიალურობა-კმაყოფილება', რომელიც ა. დიკის და კ. ბაზუს მოდელის მსგავსია იმ განსხვავებით, რომ ლოიალურობის ძირითად ფაქტორად მან გამოყო კმაყოფილება, ხოლო ქცევითი ლოიალურობის საფუძვლად-განმეორებითი ტრანსაქციები, აქცენტი გააკეთა კონკურენტების აქტიურობაზე.

ლოიალურობის მსგავსი კლასიფიკაცია იქნა შემოთავაზებული ჯ. ხოფმეიერისა და ბ. რაისის მიერ. ისინი ლოიალურობას განიხილავდნენ, როგორც ქცევითი კომპონენტისა და მომხმარებელთა დამოკიდებულების კომბინაციას, ხოლო ამ უკანასკნელს განსაზღვრავდნენ, როგორც ვალდებულებას[6]. აღნიშნული ცნებების კომბინაციის საფუძველზე მათ მიერ გამოყოფილი იქნა ლოიალურობის შემდეგი ტიპები: ვალდებულებითი, ქცევითი და შერეული ტიპის ლოიალურობა.

ვალდებულებითი ლოიალურობა იყოფა დამოკიდებულებებთან დაკავშირებულ ლოიალურობად და ლოიალურობად ვალდებულების გარეშე. დამოკიდებულებებთან დაკავშირებული ლოიალურობა არის მომხმარებლის დაინტერესება მოცემული ბრენდის ყიდვით. ლოიალურობის აღნიშნული ტიპისათვის დამახასიათებელია მაღალი ემოციური ჩართულობა და დამოკიდებულება. ვალდებულების გარეშე ლოიალურობის დროს მომხმარებელი მაღალ შეფასებას აძლევს ბრენდს, კმაყოფილია და დაინტერესებულია ამ ბრენდით, მაგრამ მას არ გააჩნია შესაძლებლობა მისი ხშირად ყიდვის სხვადასხვა მიზეზების გამო, მაგალითად, ეკონომიკური ფაქტორები ან ბაზარზე ბრენდის არ არსებობა. საჭიროა აღინიშნოს, რომ აღნიშნული საქონლის ყიდვის შესაძლებლობების გამოჩენისთანავე მომხმარებელი იყიდის სწორედ მას.

ქცევითი ლოიალურობა (ლოიალურობა ვალდებულების გარეშე) ვლინდება მოცემული ბრენდის რეგულარულად ყიდვაში, მაგრამ არ არსებობს მისდამი ემოციური დამოკიდებულება. ასეთი მომხმარებელი განეკუთვნება ან იმ კატეგორიას რომლისთვისაც სულ ერთია ეს საქონელი, ან არ არის

კმაყოფილი ამ საქონლით, მაგრამ იძულებულია იყიდოს იგი სხვადასხვა მიზეზების გამო – ეკონომიკური ფაქტორების ან ბაზარზე `საყვარელი~ საქონლის არარსებობის გამო.

შერეული ტიპის ლოიალურობის (ვალდებულება და ლოიალურობა) შემთხვევაში ლოიალურობის ამ ტიპის მომხმარებლები საქონელს ყიდულობენ რეგულარულად, გააჩნიათ კმაყოფილება და მაღალი დამოკიდებულება[6].

განსაზღვრული ბრენდისადმი სამომხმარებლო ლოიალურობის იდენტიფიცირება სხვადასხვა ნიშნების მიხედვითაა შესაძლებელი.

კოსკელის მოსაზრებით, სამომხმარებლო ლოიალურობას განაპირობებს შემდეგი ფაქტორები: მომავალში ყიდვის განხორციელების განზრახვა, წინააღმდეგობა მიმწოდებლის შეცვლაზე და რეკომენდაციის ფაქტორი. პირველი ორი ფაქტორი შეიძლება განისაზღვროს, როგორც ლოიალურობის შედეგი, რომლის გაზომვაც მოხდება განმეორებითი ყიდვის რაოდენობრივი მაჩვენებლისა და ყიდვის მოცულობის ზრდის მაჩვენებლის მიხედვით. რეკომენდაციის ფაქტორი მოიცავს მომხმარებლის მიდრეკილებას რეკომენდაცია გაუწიოს საქონელს/ბრენდს მეგობრების, კოლეგების წრეში. აღნიშნული ფაქტორის გაზომვა შესაძლებელია მომხმარებელთა გამოკითხვის გზით[8].

ლოიალურობის ფორმირების განსხვავებული მიდგომას გვთავაზობს რ. ოლივერი და გამოყოფს სამომხმარებლო ლოიალურობის ოთხ ასპექტს: კოგნიტიური, ემოციური, ეფექტიანი და ნებაყოფლობითი. ავტორი აღნიშნავს, რომ აღნიშნული ასპექტები წარმოადგენს ლოიალურობის არა სახეებს, არამედ ლოიალურობის სხვადასხვა დონეებს, სადაც კოგნიტიური ლოიალურობა – ყველაზე სუსტი ფორმაა, ხოლო ნებაყოფლობითი – ყველაზე ძლიერი [10].

განსხვავებული მოსაზრება გააჩნია ა. ვ. ცისარს, რომელიც სამომხმარებლო ლოიალურობის ძირითად ნიშნად გამოყოფს საქონლით/ბრენდით კმაყოფილებას, ხოლო ქცევითი ლოიალურობის შემთხვევაში – განმეორებითი ყიდვების მნიშვნელობას [19].

საბანკო მომსახურებისადმი მომხმარებელთა ლოიალურობის შესწავლის მიზნით, ავტორების მიერ შემუშავებული იქნას ლოიალურობის რვაფაქტორიანი მოდელი და გამოყოფილი იქნა ლოიალურობის შემდეგი პარამეტრები: რეალური განმეორებითი ყიდვები, ზეპირი რეკომენდაციები, პროდუქტის გამოყენების პერიოდი, ფასების მატებისადმი ტოლერანტობა, განმეორებითი ყიდვის განხორციელების განზრახვა, უპირატესობა, არჩევანის შეგნებულად შემცირება და პირველი, რაც გონებაში მოსდის მომხმარებელს – ასოციაციები[19].

ბრენდისადმი დამოკიდებულება შეიძლება იყოს უარყოფითი. ს. ლიის და მისი თანამოაზრეების მიერ შემოთავაზებული იქნა ანტილოიალურობის ცნება **Bრანდ Aვადანცე**, რომელიც ნიშნავს „სწრაფვას ბრენდის თავიდან აცილებისაკენ“. აღნიშნული ცნების ავტორი ანტილოიალურობას განსაზღვრავს როგორც ფენომენს, რომლის დროსაც მომხმარებელი გააზრებულად სიფრთხილით ეკიდება ბრენდს და უარს ამბობს მასზე[9].

მაშასადამე, განსაზღვრული ბრენდისადმი სამომხმარებლო ლოიალურობის იდენტიფიცირების ნიშნებს მიეკუთვნება: განზრახვა განმეორებითი ყიდვის, განმეორებითი ყიდვის სიხშირე, პროდუქტით სარგებლობის პერიოდი, რეკომენდაციები, წინააღმდეგობა მიმწოდებლის შეცვლაზე, ფასების ზრდისადმი ინტენსიური დამოკიდებულება, შერჩევის გააზრებულად შემცირება (მომხმარებელი განიხილავს კონკურენტების მარკებს).

ეკონომიკურ ლიტერატურაში სამომხმარებლო ლოიალურობის ცნების განსაზღვრისადმი ერთიანი მიდგომის არარსებობა იწვევს „ლოიალურობისა“ და „კმაყოფილების“ ტერმინების არაზუსტ გამიჯვნას.

ხშირად პარკტიკაში ლოიალურობა ასოცირდება მომხმარებლის კმაყოფილებასთან, რაც არ არის მართებული.

ფ. კოტლერის აზრით, კლიენტების კმაყოფილებაში იგულისხმება კომპანიის კლიენტების გამოცდილების საერთო შეფასება საქონლის ან მომსახურების შექენისა და გამოყენების შესახებ, რომლებიც წარმოადგენენ ამ კომპანიას. კმაყოფილი იქნება თუ არა კლიენტი, ამაზე იქნება დამოკიდებული აღნიშნული კომპანიისა და მისი ფასეულობებისადმი (საქონელი/მომსახურება) განმეორებითი მიმართვის ალბათობა. კოტლერი აღნიშნავს, რომ მომხმარებლის კმაყოფილების ზრდასთან ერთად იზრდება მისი ლოიალურობა აღნიშნული კომპანიისადმი[16].

კ. კოინეს მიერ ჩატარებული კვლევების თანახმად, მომხმარებლის კმაყოფილება ყოველთვის ვერ მოახდენს გავლენას ლოიალურობის ფორმირებაზე. ავტორის მიერ გამოყოფილი იქნა კმაყოფილების სამი ტიპი – დაბალი, საშუალო და მაღალი. კვლევებით დადასტურდა, რომ მხოლოდ დაბალი და მაღალი კმაყოფილების შემთხვევაში იკვეთებოდა ლოიალურობის ურთიერთკავშირი ბრენდის მიმართ. კმაყოფილების საშუალო დონის შემთხვევაში ლოიალურობაზე გავლენა იყო ბევრად უფრო შემცირებული, რადგან ამ შემთხვევაში თითქმის შეუძლებელია მომხმარებლის ქცევის პროგნოზირება, რაც ნიშნავს იმას, რომ ის შეიძლება დაუბრუნდეს აღნიშნული ბრენდის განმეორებით ყიდვას ან გადავიდეს კონკურენტის საქონელზე[2].

ჯ. ფ. ენჯელის, რ. დ. ბლეკუელის და პ. უ. მინიარდის მიერ შემოთავაზებული იქნა ყიდვის შესახებ გადანყვებილების მიღების პროცესის მოდელი და დაადგინეს, რომ ლოიალურობის ფორმირების ფუნდამენტი ყალიბდება აღნიშნული პროცესის ბოლო სტადიებზე [15].

აღნიშნული მოდელის თანახმად, მყიდველობითი გადანყვებილება, როგორც პროცესი, მოიცავს შემდეგ სტადიებს: მოთხოვნის გაცნობიერება, ინფორმაციის მოძიება, წინასწარ შექენის ალტერნატივების შეფასება, ყიდვის განხორციელება, მოხმარება, შეფასება მოხმარების შემდეგ.

მნიშვნელოვანია აღინიშნოს, რომ მომხმარებლის ლოიალურობა ფორმირდება თანდათანობით საქონელთან ურთიერთობის ყველა ეტაპის გავლით. მომხმარებლის ლოიალურობის ფორმირების მნიშვნელოვან ეტაპებს წარმოადგენენ საქონლის მოხმარება და ყიდვის შემდგომი შეფასება. აღნიშნულ სტადიებზე მომხმარებლის ფსიქოლოგიური თავისებურებების განხილვისას აუცილებელია განხილული იქნეს კმაყოფილების/ინტენსიურობის პრობლემა, რომელსაც ემყარება მომხმარებლის ლოიალურობის ფორმირების წინაპირობები. მომხმარებლის შემოსავლების არსებობა იმ ოდენობით, რაც საკმარისია ნებისმიერი მოთხოვნილებების დაკმაყოფილებისათვის, გარდაქმნის მას აქტიურ ფიგურად ეკონომიკური და არა ფსიქოლოგიური ასპექტით[1]. ბრენდისადმი ლოიალურობა კი წარმოიშობა იმ მომენტში, როცა საქონელი ხდება თავისი ფუნქციონალური მახასიათებლების მიხედვით მნიშვნელოვანი და წარმოიშობა ემოციური კავშირი მომხმარებლისა და საქონელს შორის. ძირითადი ფაქტორების სახით შეიძლება გამოიყოს კმაყოფილება, ფასი, მომხმარებლის ემოცია, მოლოდინთან შესაბამისობა და მოხმარების შედეგი, ხოლო ლოიალურობის ნიშნების სახით – მომხმარებლის განმეორებითი მიმართვის განხორციელება იმავე საქონელზე.

ს. გროუნრუსი ლოიალურობის ფორმირებაზე მოქმედ ფაქტორებს შორის გამოყოფს საქონლის/მომსახურების ხარისხსა და სიტუაციურ ფაქტორებს – რამდენად მოსახერხებელია და კომფორტულია მომხმარებლისათვის ურთიერთობა აღნიშნულ კომპანიასთან[7].

ლოიალურობის განხილული მოდელების საფუძველზე შესაძლებელია დასკვნის გაკეთება, რომ მომხმარებლის ლოიალურობის ფორმირება არ ხდება სპონტანურად, ის გადის მომხმარებლის საქონელთან ურთიერთმოქმედების გარკვეულ ეტაპებს და ყურადღების აქცენტირება ხდება სიტუაციურ ფაქტორებზე, საქონლის მახასიათებლებზე და მომხმარებლის პიროვნულ და სოციალურ-ფსიქოლოგიურ თავისებურებებზე.

- ლოიალურობა განაპირობებს მომხმარებლის ბრენდით კმაყოფილებას;
- მომხმარებლის კმაყოფილება წარმოადგენს აუცილებელს, მაგრამ არასაკმარის პირობას ლოიალურობის ფორმირებისათვის;
- კმაყოფილების გაზრდით იზრდება აღნიშნული მარკისადმი მომხმარებლის ლოიალურობის ფორმირების ალბათობა.

მასასადამე, მომხმარებლის ქცევა წარმოგვიდგება როგორც ყიდვის შესახებ მიღებული გადაწყვეტილების პროცესი, რომელიც უპირატესად აღწერილობითი პროცესია და არ არის გამოხატული სისტემურ დონეზე, რომლის ერთ-ერთ მთავარ მიზეზს, ჩვენი შეხედულებით წარმოადგენს მოხმარების შიგა და გარე პირობების შედეგების დამუშავებისადმი არასათანადო მიდგომა[23].

ლიტერატურა:

1. Busch P. S., Houston M. J. Marketing Strategic Foundations. Homewood, 1985. P. 22.
2. Coyne K. Beyond service fads-meaningful strategies for the real world//Sloan Management Review. 1989. P. 69-76.
3. Dick A. S., Basu K. Customer loyalty: Toward an integrated conceptual frame work//Journal of the Academy of Marketing Science. 1994. vol. 22. P. 99-113.
4. Gremler D. D., Brown S. W. Service loyalty: Its nature, importance, implications//Proceedings American Marketing Association. 1996. P. 171-180.
5. Jacoby J., Chestnut R. W. Brand Loyalty: Measurement and Management. N.-Y.: Wiley, 1978. P. 115.
6. Hofmeyr J., Rice B. Commitment. Led Marketing. John wiley and sons. 2000. O. 22-85.
7. Gronroos C. Service marketing. Lexington: Lexington Books. 1990.
8. Koskela H. Customer Satisfaction and Loyalty in After Sales Service: Motes of Care in Telecommunications systems Delivery. Diss. ...Doct. Technol. Helsinki: Yniversity of Technology. 2002.
9. Lee S., Jeon S., Kim D. The impact of four quality and tourist satisfaction on tourist loyalty: the case of Chinese tourists in Korea//Tourism Management. 2011.Vol. 32. No. 5. P. 1115-1124.
10. Oliver R. L. Satisfaction: A Behavioral Perspective on the Consumer. N.-Y.: McGraw-Hill Irwin. 1997. P. 392.
11. Reichheld F. The one number you need to grow//Harvard Business review. December 01.2003.<http://www.bain.com/publications/articles/the-one-number-you-need-to-grow.aspx>.
12. Алешин А. Ориентация на потребителя – ключевой фактор успешной деятельности потребителя // Стандарты и качество. 2008. №12.
13. Антонова Н. В., Патоша О. И. Восприятие брендов и стратегии потребительского поведения. М.: 2017.
14. Балашев К. Построение систем лояльности клиентов // Маркетинг. 2007. №2(93). с. 78-90.
15. Блэкуэлл Р., Миниард П., Энджел Дж. Поведение потребителей. СПб.: Питер. 2002. (15).
16. Котлер Ф. Маркетинг. Менеджмент. СПб.: Питер. 2006.
17. Мартышев А. В. Маркетинг отношения: учеб. пособие. 2005.
18. Современные потребительские тренды и удовлетворенность потребителя: монография/под. ред. О. К. Ойнер. М.: Илфра-М.: 2013.
19. Цысорь А. В. Лояльность покупателей: основные определения, методы измерения, способы управления // Маркетинг и маркетинговые исследования. 2002. №5.
20. Шальнова О. А. Аспекты потребительской лояльности к магазину // Маркетинговые коммуникации. 2009. №3. с. 166-174.
21. მოხმარება, როგორც კვლევის ობიექტი, ეკონომიკურ ლიტერატურაში. საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის „მომბე“. ინგლისურ ენაზე. გვ. 170. №3. 2004.
22. სამომხმარებლო ქცევის ფსიქოლოგიური ასპექტები. თსუ სამეცნიერო შრომების კრებული „ეკონომიკა და ბიზნესი“. №2. 2012.
23. მომხმარებლის ქცევის, როგორც მარკეტინგული კვლევის ობიექტის ზოგიერთი მხარე. აკადემიის „მომბე“. ტ. 7. №3. 2013.

CONSUMER LOYALTY AND ITS FORMATION PROCESS

Manana Nanitashvili
Ph.D in Economics, Professor

Abstract

Consumer loyalty represents one of the most important research directions of the psychology of a consumer behavior. Modern authors, whose study subject is a consumer loyalty, pay great attention to the formation of the main psychological mechanisms of the loyalty formation.

Consumer loyalty is being formed gradually by going through all stages of dealing with the goods. The most important stages of shaping a customer loyalty is consumption and feedback. When considering psychological characteristics of a consumer at these stages, it is important to consider the problem of the satisfaction/intensity on which is based the preconditions of the consumer loyalty formation.

Loyalty arises in the moment when a good becomes important because of its functional characteristics and the emotional connection is born between a consumer and a good. Satisfaction, price, consumer's emotion, expectations and the results of a consumption may be distinguished as the main factors, while the repetitive consumption of the same goods – as the loyalty signs.

The formation of consumer loyalty is not spontaneous. It goes through certain stages of interaction between consumer and goods and the attention is paid to the situational factors, goods characteristics and on the personal and the social-psychological characteristics of a consumer.

Therefore, the behavior of a consumer is presented as the process of making decisions about purchase, which is mostly descriptive process and is not expressed at the systematic level. From our viewpoint, one of the main reasons is an inadequate approach to the processing the results of internal and external conditions of a consumption.

Key words: consumer, loyalty, formation, social-psychological characteristics

1. Introduction

Consumer loyalty is one of the most important topical areas of research in the psychology of consumer behavior. The phenomenon of consumer loyalty is revealed in the inclusion of goods or services defined in sustainability. Such consumer behavior is because a certain proportion of consumers have a regular propensity to purchase certain goods. Typically, such behavior relates to personal and situational factors, positive experiences and consumer attitudes towards these goods.

Therefore, loyalty is one of the most important aspects of consumer behavior and the subject of active study for domestic and foreign authors, but in the economic literature today, there is no unified approach to defining this concept. The first attempt to define „consumer loyalty“ took place in 1923. Loyal customer means „the person who buys the brand one hundred percent“(6). Loyalty is also defined as „one brand preference scheme for each product purchase“ (1). Therefore, the definition of loyalty scheme is directly related to the quantitative rate of purchase of products of a certain brand.

2. Presentation of the main research material

F. Reichheld makes the greatest contribution to the study of customer loyalty. He developed a marketing research algorithm that companies use to determine the degree of customer satisfaction during marketing research. F. Reichheld defines loyalty as the commitment of value (goods / services) to its source. The loyal buyer does not change the source of value, so he recommends it to those around him. (11). He thus viewed loyalty in relation to value, and he introduced an important variable recommendation defining loyalty to those around him.

D. Gremler et al. According to Brown, loyalty is defined as „the degree to which a customer makes a repeated purchase that has a positive attitude towards the supplier, where the need arises for services and only one supplier is considered.“ (4) Loyalty is therefore defined through a defined brand, or a positively effective component expressed toward the company as a whole.

There are three main approaches to defining the concept of loyalty in the economic literature. The first approach treats loyalty as a reaction to consumer behavior. In terms of this approach, the thoughts, feelings and attitudes of consumers are secondary, only the behavioral aspect is important, so to buy. Foreign authors shared this view such as R. Oliver, J. Lambent, J. Bloomer, A. Sharp, O’Neill, J. Jacob, F. Reichheld, J. Hoffmeier and others.

This approach is very popular because it is closely related to the economic consequences of the company. This approach is considered as measurable parameters consumer behavior-buying frequency only, volume of purchase and determination of cash, repeatedly spent on the same goods.

F. Reichheld is based on the idea that loyalty – it is primarily about repeat purchases, the frequency of these purchases, and the volume in monetary terms. (11)

The main disadvantage of a behavioral approach is that it does not explain the reasons why the consumer makes a purchase from a defined supplier and considers only the consequences of the behavior, so directly repeated purchase.

The second approach considers the attitude of consumers towards the brand or the company as a whole as a key feature of loyalty. In terms of this approach, the emotional component is considered the main reason for making a purchase. Therefore, the main aspects are consumer evaluations and their subjective opinions. (18) The disadvantage of this approach is that it is difficult to determine the true emotional level of customer loyalty. As far as the level of perceived loyalty (subjective opinion of a person) is not always the reason for repetitive buying. (18)

According to the third approach, loyalty must be considered as a combination of behavioral aspect and customer attitude. This understanding of loyalty is a combination of behavioral and emotional approaches and is called complex loyalty. (18)

According to J. Hoffmeier, a loyal customer is a customer who constantly buys a brand and experiences strong emotional closeness and satisfaction. (6) Active supporters of complex loyalty a. Dick, K. Bazu, G. Day believe that complex loyalty is based on the rational and behavioral components proposed by J. Hoffmeier and by B. Rice. They believed that in the process of valuing goods, an opinion is formed about the brand and the place of purchase, which will subsequently affect user behavior, on the defined periodicity of the purchase implementation. Therefore, the loyalty formation process considers the rationality of the consumer action that is formed in the evaluation process of the goods after consumption. (3)

Contemporary authors, whose study focuses on consumer loyalty, pay special attention to the cognitive and effective components that are considered to be the basic psychological mechanisms of loyalty formation.

Based on the above approaches, three types of loyalty are distinguished:

1. Transactional loyalty, which discusses changes in consumer behavior, without examining the factors causing these changes.
2. Percentage loyalty, which evaluates the subjective opinions, feelings, attitudes, satisfaction of the customer.
3. Complex loyalty, which is a combination of the first and second types of loyalty and includes both emotional attitudes and repeated purchases (brand loyalty indicates the level of loyalty as the level of dependence, while the frequency of buying indicates the level of behavioral loyalty).

A complex approach companions by A.S. Dick and K. Bazu loyalty was viewed as a two-dimensional contract (emotional dependence and repetitive purchases). Depending on these components, they have distinguished the following types of loyalty: true real loyalty, latent loyalty, unreal loyalty, and non-existent loyalty. (3)

Real loyalty is manifested in the attainment of high levels of emotional dependence and repeated purchases (when they become regular consumers of these goods / services despite situational factors and competitors' marketing efforts). (10)

Latent loyalty is characterized by high levels of emotional dependence and infrequent purchases. In the case of this type of loyalty, despite the presence of emotional sympathy, consumers also make purchases from competing firms / companies due to situational factors. Therefore, latent loyal customers are potential future buyers who refrain from buying due to internal and external factors. By developing a behavioral component of loyalty, these users can become real loyal users. The behavioral component can be developed with the help of marketing promotions, price incentives, and expansion of distribution channels. (17)

Low levels of emotional dependence and high frequency of buying characterize unrealistic loyalty. In the case of this type of loyalty, the buyer does not see the differences between the retailers. He makes purchases out of habit, which arises from the loyalty formed towards the retailer, for example, its location near the house. (3)

Lack of loyalty – is a situation where the customer has a low level of emotional dependence and rarely makes a purchase. Consumers of this type of loyalty buy goods randomly.

An interesting idea of complex loyalty was proposed by A.V. By Cisari, who developed the model, „Loyalty-Satisfaction“, which is similar to the model of A. Dick and K. Bazu in contrast, satisfaction was the key factor in loyalty, and repetitive transactions were the basis for behavioral loyalty, with a focus on competitor activity.

J. Hoffmeier and B. Rice proposed a similar classification of loyalty. They viewed loyalty as a combination of behavioral component and customer attitude, while defining the latter as a commitment. (6) Based on the combination of these concepts, the following types of loyalty were distinguished: binding, behavioral, and mixed-type loyalty.

Commitment loyalty is divided into relationship-related loyalty and loyalty without commitment. Attitude-related loyalty is the customer interest in buying a given brand. This type of loyalty is characterized by high emotional involvement and attitude. When committed to loyalty without obligation, the customer gives a high rating to the brand, is satisfied and interested in the brand, but does not have the opportunity to buy it often for various reasons, For example, economic factors or the lack of a brand in the market. It should be

noted that as soon as the opportunity to buy these goods appears, the consumer would buy it.

Behavioral loyalty (loyalty without commitment) is manifested in regular buying of a given brand, but there is no emotional attitude towards it. Such a consumer belongs either to the category for which this item is relevant, or is not satisfied with this item, but is forced to buy it for various reasons— due to economic factors or the lack of „favorite“ goods in the market.

In the case of mixed types of loyalty (commitment and loyalty), consumers of this type of loyalty buy goods regularly, have satisfaction and a high attitude. (6)

Consumer loyalty to a particular brand can be identified by a variety of factors. According to Kossel, consumer loyalty is determined by the following factors: the intention to make a purchase in the future, resistance to changing suppliers, and the recommendation factor. The first two factors can be defined as the result of loyalty, which is measured by the number of repeat purchases and the growth rate of the buying volume. The recommendation factor includes user propensity recommend the goods to the brand among friends and colleagues. This factor can be measured through customer surveys. (8)

R. Oliver points out a different approach to loyalty formation and distinguishes four aspects of consumer loyalty: cognitive, emotional, effective, and voluntary. The author notes that these aspects represent not the types of loyalty but the different levels of loyalty where cognitive loyalty is the weakest form and voluntary loyalty is the strongest. (10)

A different view is held by A.V. Cisar, which highlights satisfaction with the product / brand as the main sign of consumer loyalty, and in the case of behavioral loyalty – the importance of repeat purchases. (19)

In order to study the loyalty of customers to banking services, the authors developed an eight-factor model of loyalty and allocated the following loyalty parameters:

Real repeated purchases, oral recommendations, period of product use, tolerance for price increases, intention to make repeat purchases, advantages, deliberate reduction of choices, and the first thing that comes to mind are customer associations (19).

Attitudes towards the brand can be negative. By S. Lee and his followers, the concept of anti-loyalty was proposed, which means, „striving to avoid the brand“. The author of this concept defines anti-loyalty as a phenomenon whose clothing user deliberately cares about the brand and rejects it (9).

Therefore, the signs of identifying consumer loyalty to a particular brand include Intention to repurchase, Frequency of repurchase, Period of product use, Recommendations, Resistance to change of supplier, Intense attitude to price increase Considerable competition, Considerable selection.

In the economic literature, the lack of a unified approach to defining the concept of consumer loyalty leads to an inaccurate separation of the terms „loyalty“ and „satisfaction“. Often in practice, loyalty is associated with customer satisfaction, which is not true.

According to F. Kotler, customer satisfaction refers to the overall assessment of the company’s customers’ experience in purchasing and using the goods or services that make up this company.

Whether the client will be satisfied or not will depend on the likelihood of the company re-addressing the damaged values (goods / services). Kotler notes that as customer satisfaction grows, so does his loyalty to the company (16).

According to research conducted by K. Koine, customer satisfaction cannot always influence the formation of loyalty. The author distinguished three stages of satisfaction — low, medium, and high. Studies have

shown that only in the case of low and high satisfaction was the relationship of loyalty to the brand revealed. In the case of the average level of satisfaction, the impact on loyalty was much less reduced, as in this case it is almost impossible to predict consumer behavior, which means that it may be reluctant to repurchase the brand or move on to competitor goods (2).

J.F. Angel, R.D. Blackwell and P.U. Miniard proposed a model for the purchasing decision-making process and found that the foundation for loyalty formation lies in the final stages of the process (15).

According to this model, the purchasing decision, as a process, includes the following stages: understanding the demand, finding information, evaluating pre-purchase alternatives, making a purchase, consumption, evaluation after consumption.

It is important to note that customer loyalty is formed gradually through all stages of the relationship with the goods. Important stages in the formation of consumer loyalty are the consumption and evaluation of goods. When discussing the psychological characteristics of the user at these stages, it is necessary to consider the problem of satisfaction / intensity, on which the preconditions for the formation of customer loyalty are based. Existence of customer revenue in an amount sufficient to meet any needs; to transform him into an active figure from an economic rather than a psychological aspect (1). Brand loyalty arises at the moment when the product becomes important according to its functional characteristics and an emotional connection between the consumer and the product arises. The main factors may be satisfaction, price, consumer emotion, compliance with expectations and the result of consumption, and in the form of loyalty signs – the repeated appeal of the consumer to the same product.

S. Gronrus distinguishes between the factors acting on the formation of loyalty, the quality of goods / services and situational factors – how convenient and comfortable it is for the customer to communicate with the company (7).

3. Conclusion

Based on the models of loyalty discussed, it can be concluded that the formation of consumer loyalty does not occur spontaneously, it goes through certain stages of interaction with the consumer goods and focuses on situational factors, characteristics of the goods and personal and socio-psychological characteristics of the consumer.

- Loyalty determines customer brand satisfaction.
- Customer satisfaction is a necessary but insufficient condition for the formation of loyalty.
- Increasing satisfaction increases the likelihood of forming customer loyalty to the brand.

Therefore, consumer behavior is presented as a purchasing decision process, which is a predominantly descriptive process and is not expressed at the systemic level, one of the main reasons for which, in our view, is the inappropriate approach to processing the results of internal and external conditions of consumption (23).

References:

1. Busch P. S., Houston M. J. Marketing Strategic Foundations. Homewood, 1985. P. 22.
2. Coyne K. Beyond service fads-meaningful strategies for the real world//Sloan Management Review. 1989. P. 69-76.
3. Dick A. S., Basu K. Customer loyalty: Toward an integrated conceptual frame work//Journal of the Academy of Marketing Science. 1994. vol. 22. P. 99-113.
4. Gremler D. D., Brown S. W. Service loyalty: Its nature, importance, implications//Proceedings American Marketing Association. 1996. P. 171-180.
5. Jacoby J., Chestnut R. W. Brand Loyalty: Measurement and Management. N.-Y.: Wiley, 1978. P. 115.
6. Hofmeyr J., Rice B. Commitment. Led Marketing. John wiley and sons. 2000. O. 22-85.
7. Gronroos C. Service marketing. Lexington: Lexington Books. 1990.
8. Koskela H. Customer Satisfaction and Loyalty in After Sales Service: Motes of Care in Telecommunications systems Delivery. Diss. ...Doct. Technol. Helsinki: Yniversity of Technology. 2002.
9. Lee S., Jeon S., Kim D. The impact of four quality and tourist satisfaction on tourist loyalty: the case of Chinese tourists in Korea//Tourism Management. 2011.Vol. 32. No. 5. P. 1115-1124.
10. Oliver R. L. Satisfaction: A Behavioral Perspective on the Consumer. N.-Y.: McGraw-Hill Irwin. 1997. P. 392.
11. Reichheld F. The one number you need to grow//Harvard Business review. December 01.2003.<http://www.bain.com/publications/articles/the-one-number-you-need-to-grow.aspx>.
12. Алешин А. Ориентация на потребителя – ключевой фактор успешной деятельности потребителя // Стандарты и качество. 2008. №12.
13. Антонова Н. В., Патоша О. И. Восприятие брендов и стратегии потребительского поведения. М.: 2017.
14. Балашев К. Построение систем лояльности клиентов // Маркетинг. 2007. №2(93). с. 78-90.
15. Блэкуэлл Р., Миниард П., Энджел Дж. Поведение потребителей. СПб.: Питер. 2002. (15).
16. Котлер Ф. Маркетинг. Менеджмент. СПб.: Питер. 2006.
17. Мартышев А. В. Маркетинг отношении: учеб. пособие. 2005.
18. Современные потребительские тренды и удовлетворенность потребителя: монография/под. ред. О. К. Ойнер. М.: Илфра-М.: 2013.
19. Цысорь А. В. Лояльность покупателей: основные определения, методы измерения, способы управления // Маркетинг и маркетинговые исследования. 2002. №5.
20. Шальнова О. А. Аспекты потребительской лояльности к магазину // Маркетинговые коммуникации. 2009. №3. с. 166-174.
21. Consumption as an object of research in the economic literature. „Moambe“ of the Georgian Academy of Sciences (in English). p. 170. # 3. 2004.
22. Psychological aspects of consumer behavior. TSU Collection of Scientific Papers „Economics and Business“. # 2. 2012.
23. Some aspects of consumer behavior as an object of marketing research. Academy „Moambe“. v. 7. # 3. 2013.

შრომის უსაფრთხოების გამოწვევები „კოვიდ-19“ პანდემიის პირობებში

ნანა ზაზაძე

ეკონომიკის დოქტორი,
კავკასიის საერთაშორისო უნივერსიტეტის
ავილირებული ასოცირებული პროფესორი,
ახალი უმაღლესი სასწავლებლის ასოცირებული პროფესორი

აბსტრაქტი

წინამდებარე სტატიაში განხილულია 2020 წლის გლობალური კრიზისის შედეგები, რაც უკავშირდება Covid-19 ვირუსით გამოწვეულ პანდემიას, კორონავირუსის უარყოფით გავლენას მსოფლიო ეკონომიკაზე და, ცხადია, საქართველოს ეკონომიკაზეც. მოცემულ სიტუაციაში რთულია არჩევანი გააკეთო საზოგადოებრივ ჯანმრთელობასა და ეკონომიკურ ფაქტორებს შორის. ძლიერი ეკონომიკის მქონე ქვეყნებისთვის საზოგადოების ჯანმრთელობა მთავარი პრიორიტეტია, განვითარებადი ქვეყნები კი ცდილობენ არჩევანის გაკეთებას პოლიტიკის, ეკონომიკისა და საზოგადოებრივი ჯანმრთელობის ინტერესებს შორის. აუცილებლობა მოითხოვდა პანდემიის რეგულირება შრომისა და ჯანმრთელობის უსაფრთხოების საერთაშორისო რეგულაციებით მომხდარიყო.

განხილულია ის ფაქტორები, რომელმაც გლობალური პანდემიის პირობებში

უდიდესი გავლენა იქონია საკვანძო მაკროეკონომიკურ მაჩვენებლებზე და ამით საფრთხე შეუქმნა ქვეყნის ეკონომიკურ განვითარებას.

საკვანძო სიტყვები: Covid-19 პანდემია, გლობალური კრიზისი, შრომის უსაფრთხოება, სოციალური უსაფრთხოება, მაკროეკონომიკური მაჩვენებლები.

1. შესავალი

2020 წელი, ჯანდაცვის მსოფლიო ორგანიზაციამ 11 მარტს პანდემია გამოაცხადა, რაც უკავშირდება COVID-19-ის, იგივე კორონავირუსის აფეთქებას. აღნიშნულმა ფაქტმა დიდი ვნებათაღელვა გამოიწვია მსოფლიო მასშტაბით და არცაა გასაკვირი, რომ დღეს მსოფლიო კაცობრიობა COVID-19-ის წინააღმდეგ იბრძვის. COVID-19-ით გამოწვეული პანდემია მთელი მსოფლიოსთვის საზოგადოებრივი ცხოვრების ახალ, ურთულეს მოვლენად და უმნიშვნელოვანეს გამოწვევად იქცა. უცნობი, აგრესიული ვირუსული ინფექციის სწრაფმა გავრცელებამ და დადასტურებული შემთხვევების ყოველდღიურმა ზრდამ საზოგადოების ცხოვრების ყველა სფეროში გლობალური პრობლემები გამოიწვია. ყოველდღიურად დაღუპული ათასობით ადამიანი, ჩაკეტილი სახმელეთო და საჰაერო საზღვრები, გაუქმებული ფრენები, დახურული ქარხნები და საწარმოები, უმუშევრად დარჩენილი მილიონობით ადამიანი. ეს არასრული ჩამონათვალია იმ რეალობისა, რაც დღევანდელ სამყაროში COVID-19-მა განაპირობა.

2. ძირითადი ნაწილი

დღეს, Covid-19-ით გამოწვეული პანდემია თანამედროვე მსოფლიოსთვის საზოგადოებრივი ცხოვრების ახალ ურთულეს მოვლენად და უმნიშვნელოვანეს გამოწვევად იქცა. უცნობი, აგრესიული ვირუსული ინფექციის სწრაფმა გავრცელებამ, დადასტურებული შემთხვევების ყოველდღიურმა ზრდამ საზოგადოების ცხოვრების ყველა სფეროში გლობალური პრობლემები გამოიწვია. COVID-19 ვირუსით გამოწვეულ მწვავე შედეგებზე მეტყველებს „www.worldometers.info“-ს მიერ მონოდეზიგნირებული სტატისტიკური ინფორმაცია, რომელიც გვიჩვენებს დროის მცირე მონაკვეთში მომავალი ვირუსით გამოწვეულ მწვავე შედეგებს.[1]

სტატისტიკური ინფორმაციიდან ჩანს, რომ COVID-19 პანდემიის უპირველესი გამოწვევაა კრიზისის ჯანმრთელობის სექტორში, რამაც მკაფიოდ დაგვანახა შრომის უსაფრთხოების და, აქედან გამომდინარე, შესაბამისი პრევენციული ღონისძიებების სასწრაფოდ გატარების აუცილებლობა.

საერთაშორისო ორგანიზაციების მითითებით კორონავირუსული ინფექციის შეკავების ერთ-ერთი გზა სოციალური იზოლაცია იყო. მთელ მსოფლიოში კორონა ვირუსის გავრცელების თავიდან ასაცილებლად შემოღებულმა შეზღუდვებმა მოიცვა თითქმის ყველა ქვეყანა, ეკონომიკური საქმიანობის უმეტესი სფერო და მთლიანად შეცვალა საზოგადოებრივი ცხოვრების წესი. პანდემიამ შეაჩერა მთელი მსოფლიო, დატოვა ადამიანები სახლში, შენელდა სამრეწველო საქმიანობა, რამაც გლობალური ეკონომიკური ზარალი გამოიწვია და ეკონომიკური კრიზისის წინაშე დააყენა მსოფლიოს მრავალი ქვეყანა, გამონაკლისი მათ შორის არც საქართველოა.

ვირუსულ ინფექციასთან ბრძოლის კონტექსტში ცხადი გახდა მსოფლიო ჯანდაცვის ორგანიზაციის და ქვეყნის მთავრობების მიერ თავისი ქვეყნის მოქალაქეებისა და საზოგადოებრივი ჯანდაცვის სისტემის დასახმარებლად გადაუდებელი ზომების მიღების აუცილებლობა.

საერთაშორისო ორგანიზაცია ILO-მ გამოსცა სახელმძღვანელო „COVID-19 პანდემია“, სადაც პანდემიის პირობებში შრომის უსაფრთხოების, ჯანმრთელობის დაცვის, საგანგებო სიტუაციებში რისკების მართვის და თავდაცვის ზომებია აღწერილი. საქართველომ, შრომის უსაფრთხოებისა და ჯანმრთელობის დაცვის კუთხით მთელი რიგი საგანგებო ღონისძიებები გაატარა.[2] საქართველოს მთავრობამ დაამტკიცა და გამოსცა ბრძანება „სამუშაო ადგილებზე ახალი კორონა ვირუსის (COVID-19) გავრცელების თავიდან აცილების მიზნით რეკომენდაციების დამტკიცების თაობაზე“. დოკუმენტში განხილულია სამუშაო სივრცეში შრომის უსაფრთხოებასთან დაკავშირებული საკითხები და დამსაქმებლისა და დასაქმებულის ვალდებულებები. [3] თუმცა, მიუხედავად ამ ღონისძიებებისა, ქვეყნები, პანდემიის პირობებში, საჭირო ფინანსური და შრომითი რესურსების მობილიზებაში არათანაბარ მდგომარეობაში აღმოჩნდნენ, რამაც მათი ეკონომიკა ჩიხში მოაქცია და გაჩნდა გლობალური ეკონომიკური კრიზისის განვითარების საფრთხე. პანდემიამ ეკონომიკური კრიზისი გამოიწვია მსოფლიოს ყველა ქვეყანაში. ეკონომიკური სტრუქტურისა და არსებული სოციალურ-ეკონომიკური მდგომარეობის მიხედვით, რყევა ზოგიერთ ქვეყანაში უფრო მძლავრი აღმოჩნდა, ზოგში კი ნაკლები.

საქართველოში, კრიზისი განსაკუთრებული სიმწვავეით იგრძნო მოსახლეობის დიდმა ნაწილმა, რაც გამოწვეული იყო შემოსავლების შემცირებით ტურიზმის სერვისის სექტორსა და ფულად გადმორიცხვებზე დამოკიდებულების გამო, აქვე, უნდა აღვნიშნო, რომ ეკონომიკური რყევების სიმძიმეს ქვეყნის სოციალურ-ეკონომიკურ მდგომარეობასთან ერთად განსაზღვრავს ისიც, თუ რამდენად იყო მზად მოცემული ქვეყანა მსგავსი მასშტაბის პანდემიისთვის, მიუხედავად იმისა, რომ შრომის უსაფრთხოება და ჯანმრთელობის დაცვა ყველა ქვეყნისთვის ერთნაირად მნიშვნე-

ლოვანია. მოცემული საკითხის შესწავლისთვის სასურველია შრომის უსაფრთხოების სექტორის მიმდინარე გამოწვევები და ამ გამოწვევების საპასუხოდ გატარებული ღონისძიებები განვიხილოთ, როგორც საერთაშორისო ქვეყნების, ისე საქართველოს მაგალითზე.

მიმდინარე პროცესებმა გვაჩვენა, რომ პანდემიასთან ბრძოლა საკმაოდ რთული აღმოჩნდა განვითარებული ქვეყნებისთვისაც. მაგალითად, იტალიაში სამედიცინო პერსონალს შრომის უსაფრთხოების ნორმების დარღვევით, კერძოდ კი ინდივიდუალური დაცვის საშუალებების გარეშე მოუწიათ ვირუსის წინააღმდეგ ბრძოლა, რის გამოც სამედიცინო პერსონალის გარკვეული ნაწილი კორონა ვირუსით დაინფიცირდა, ნაწილი კი გარდაიცვალა.

ანალოგიური პრობლემის წინაშე აღმოჩნდა დიდი ბრიტანეთიც. მთავრობამ, მათმა მრჩეველებმა, ჯანმრთელობის უსაფრთხოებისა და სოციალური უზრუნველყოფის სააგენტოებმა ყურადღება არ მიაქციეს COVID-19 პანდემიის გამაფრთხილებელ ნიშნებს, მათ მიერ გამოტოვებული იქნა იმ შესაძლებლობების კომბინაცია, რამაც ევროპის მასშტაბით დიდ ბრიტანეთში ყველაზე მეტი დასაქმებულის დაავადება და გარდაცვალება გამოიწვია, მიუხედავად მოსალოდნელი საშიშროების შესახებ სამხრეთ კორეის, ჩინეთისა და იტალიის გაფრთხილებისა. პანდემიის გავრცელების საწყის ეტაპზე სამედიცინო და სოციალური უზრუნველყოფის სფეროში მომუშავე ადამიანთა უსაფრთხოება, რომლებიც Covid-19-ის რისკის ქვეშ იმყოფებოდნენ დავიწყებული იყო, ვინაიდან დიდი ბრიტანეთისა და შოტლანდიის მთავრობებმა დასაწყისშივე დააიგნორეს მსოფლიო ორგანიზაციების (WHO, ILO)* მიერ რეკომენდებული პანდემიის შეჩერების გზები და პრევენციის მეთოდები და არჩიეს, რომ ყველანაირი მზადების გარეშე დახვედროდნენ პანდემიას. [4]

* **WHO (World health organisation) – მსოფლიო ჯანდაცვის ორგანიზაცია**

* **ILO(International labour organisation) – შრომის საერთაშორისო ორგანიზაცია**

უნდა აღვნიშნოთ, რომ მიმდინარე პროცესებიდან გამომდინარე საქართველომ პანდემიის მართვა საგანგებო მდგომარეობის მენეჯმენტის ცენტრალიზებით განახორციელა, რამაც ქვეყანა კოლაფსისაგან იხსნა. ის ქვეყნები კი, რომლებმაც პანდემია მართეს არაცენტრალიზებულად-სხვადასხვა ღონის მთავრობის განსხვავებული მიდგომებით, რთულ მდგომარეობაში აღმოჩნდნენ.

მიუხედავად საქართველოში გატარებული ღონისძიებებისა, პანდემიამ აქაც ნათლად წარმოაჩინა, რომ შრომის უსაფრთხოების ნორმების დაცვა დასაქმების ადგილზე დიდი გამოწვევა იყო, დამსაქმებლები უმეტესად თავს არიდებდნენ უსაფრთხოების ნორმების შესაბამის დაცვას. მაგალითისთვის, დაინფიცირდა 144 მეშახტი, 39 სოციალური აგენტი, რესპონდენტი, ქვეყანაში 4000-ზე მეტი სამედიცინო პერსონალია დაინფიცირებული. მიმდინარე წლის 14 ოქტომბერის მონაცემებით დაინფიცირებული თანამშრომლების რიცხვი 116-მდე გაიზარდა, შრომის ინსპექციის მიერ დაჯარიმდა „კარფური, ვილმარტი, იალჩინი და სხვა მარკეტები„. [6]

საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის წინასწარი შეფასებით 2020 წელს საქართველოს ეკონომიკა 6.1%-ით შემცირდა. 2020 წლის დეკემბერში კი, 2019 წლის დეკემბერთან შედარებით, კლება 7.8% იყო. მეოთხე კვარტლის საშუალო კლებამ კი 6.5% შეადგინა.

2020 წლისთვის საქართველოს მთავრობა 5%-იან ეკონომიკურ კლებას პროგნოზირებდა, რომელიც დღეს გამოქვეყნებულ წინასწარ მაჩვენებელს 1.1% პუნქტით ჩამორჩება. 2021 წლისთვის საქართველოს მთავრობა 4.3%-იან ეკონომიკურ ზრდას პროგნოზირებს.[5] იხილეთ გრაფიკი 1.

გრაფიკი 1. საქართველოს 2020 წლის ეკონომიკური ზრდის მაჩვენებლები

მონაცემთა წყარო: საქსტატი

სამუშაო ადგილების მუშაკთა მიერ სოციალური დაშორების უსაფრთხოების ზომამ უზარმაზარი დანაკარგები გამოიწვია. 2020 წლის 4 დეკემბრის მონაცემებით, COVID-19 ინფექციით დაავადებულთა საერთო რაოდენობამ მსოფლიოში შეადგინა 65,964,393, საიდანაც გამოჯანმრთელდა 45,659,637 (69%), ხოლო გარდაცვლილთა რაოდენობა – 1,519,448 (2,3%). გარდაცვლილთა რიცხვი ძალზე დამახინჯებულია, თუ გავითვალისწინებთ სიტუაციას მსოფლიოს ცალკეული ქვეყნების ნაწილში. მაგალითად, შეერთებულ შტატებში COVID-19 ინფექციის შედეგად გარდაცვლილთა რაოდენობამ შეადგინა 283 958 ადამიანი, ანუ ადამიანთა 1,9%, ხოლო რუსეთში – 42 176, ანუ ინფიცირებულთა სიკვდილიანობის 1,7%. ზოგიერთ ქვეყანაში ინფექციები იშვიათია და არ არსებობს სიკვდილიანობა (ვატიკანი, მონღოლეთი, ფარერის კუნძულები, გრენლანდია და ა.შ.) [1].

საქართველოში ჩატარებული კვლევების თანახმად, 2020 წლის ბოლოს შემცირდება ტურიზმიდან მიღებული შემოსავლები 83%-ით, სერვისის სექტორის შემოსავლები – 19%-ით და ფულადი გზავნილები კი -10%-ით.[8] რამაც გამოიწვია დამატებით საგარეო ვალის მოძიების წინაპირობა. 2020 წლის მე-2 კვარტალში, 2019 წლის მე-2 კვარტალთან შედარებით, უმუშევართა რაოდენობა 15 600 ადამიანით გაიზარდა, რაც უმუშევრობის 0,9%-იან ზრდას ნიშნავს, აქედან 89%-ს ქალები შეადგენდნენ. ILO-ს თანახმად, 2020 წლის ბოლოსთვის საქართველოში დაახლოებით 284-იდან 360 ათასამდე ადამიანი დარჩება უმუშევარი, ხოლო 2021 წლისთვის ეს ციფრი 363,8 ათას ადამიანს გაუტოლდება.[8]. ILO ვარაუდობს, რომ 2021 წლისთვის 100 000 თვითდასაქმებული დაკარგავს სამსახურს და, შესაბამისად, შემოსავალსაც.[9]. დაახლოებით მსგავს პროგნოზებს აკეთებს ISET-ის მიერ მომზადებული კვლევა, რომელიც დასაქმების ქვესექტორულ მონაცემებს ეყრდნობა. ამ კვლევის თანახმად, COVID 19-ის შედეგად დაქირავებულებს შორის 30%-ს ემუქრებოდა სამსახურის დაკარგვის მაღალი რისკი, ხოლო თვითდასაქმებულებს შორის 15%-ს. ეს ჯამურად დაახლოებით 380 ათასი დასაქმებულის ტოლია. UNICEF-ის მიერ ჩატარებული კვლევის თანახმად, COVID 19-ის შედეგად დამდგარი ეკონომიკური კრიზისის გამო საქართველოში ბავშვთა სიღარიბე, საუკეთესო შემთხვევაში 31%-მდე გაიზარდება, ყველაზე ცუდ შემთხვევაში კი – 38 პროცენტამდე. იმავე კვლევის მიხედვით, „კორონავირუსის პანდემიასთან დაკავშირებული შოკის შედეგად, მოსალოდნელია მოსახლეობის სიღარიბის დონის (166 ლარი თვეში ზრდასრულ პირზე) 21.7 %-დან 24 %-მდე ზრდა დაბალი შოკის შემთხვევაში, საშუალო შოკის შემთხვევაში – 26%-მდე, ხოლო ძლიერი შოკის შემთხვევაში 30.9%-მდე.“ გაიზარდა სოციალური დახმარების მიმღებთა რაოდენობაც. აგვისტოში საარსებო შემწეობა მიიღო თითქმის ნახევარმა მილიონმა (493 088) მოქალაქემ, რაც

ნიშნავს, რომ სოციალური დახმარების მიმღებთა რაოდენობა 2020 წელს 14%-ით გაიზარდა. სიღარიბის მკვეთრი და მყისიერი ზრდა მოულოდნელი არ ყოფილა იმ პირობებში, როცა მოსახლეობის 88%-ს გამოკითხვის მიხედვით დანაზოგი არ აქვს, ხოლო 65% 2020 წლის ივლისში ჩატარებულ გამოკითხვაში უთითებდა, რომ ფული ოჯახის საკვებით უზრუნველსაყოფად მაქსიმუმ ერთი თვე ეყოფა. სამწუხაროდ, სოციალური დაცვის არსებული სისტემა ამ გამოწვევებისთვის ეფექტურად საპასუხოდ, მზად არ აღმოჩნდა. [6]

3. დასკვნა:

COVID-19, რომელიც მსოფლიოს 200-ზე მეტ ქვეყანაში გავრცელდა, უზარმაზარი ნეგატიური შედეგებით აისახა ცალკეული ქვეყნებისა და მთელი მსოფლიოს ეკონომიკაზე. ამკარაა, რომ მთავრობების მიერ დანესებული შემზღუდველი ზომები ბიზნესის საქმიანობაზე, გადაადგილებებზე, საზღვრების დახურვასა და ბიზნესის დახურვაზე დიდ ეკონომიკურ ზიანს აყენებს სხვადასხვა ქვეყანას და აქედან გამომდინარე მოსალოდნელია, რომ პანდემიასთან დაკავშირებული რეცესიული პროცესი დიდხანს გაგრძელდეს.[10] გატარებულმა უსაფრთხოების ზომებმა, რაც სამუშაო ადგილებთან მუშაკთა სოციალურ დისტანციას ითვალისწინებდა, უზარმაზარი დანაკარგები გამოიწვია. ეს განსაკუთრებით მწვავედ აისახა მომსახურების სექტორზე. დამსაქმებლები იძულებულნი გახდნენ შეემცირებინათ თავიანთი ხარჯები და შეენარჩუნებინათ სამუშაო ძალა სოციალური დისტანცირების შესაბამისად, ხოლო რაც შეეხება მრეწველობის სექტორს, აქ მუშები სამსახურის დაკარგვის უფრო მაღალი რისკის წინაშე დადგნენ. ძნელია ზუსტად განისაზღვროს გლობალური პანდემიის ყველა შესაძლო რისკი და მოსალოდნელი შედეგი, თუნდაც ის, თუ როგორი იქნება ადამიანების რეაქცია მომავალში?!

პანდემიამ შეაჩერა მთელი მსოფლიო, უამრავი ადამიანი დატოვა სახლში, გამოიწვია გლობალური კრიზისი და მაინც რჩება კითხვა: ხომ არ მოძველდა მსოფლიო ეკონომიკის ამჟამინდელი მოდელი და ვერ პასუხობს 21-ე საუკუნის გამოწვევებს.

ლიტერატურა:

1. Worldometers 2020.
URL: <https://www.worldometers.info/coronavirus/#countries> (დამოწმებულია: 05.12.2020).
2. ანა დიაკონიძე, შრომა და სოციალური უსაფრთხოება ახალი კორონავირუსის პანდემიის პერიოდში, რეკომენდაციების პაკეტი საქართველოს მთავრობისთვის, 04.04.2020. /[https://osgf.ge/wp-content/uploads/2020/04/Laborand-Social-Security-during COVID19-Policy-Brief-OSGF.pdf](https://osgf.ge/wp-content/uploads/2020/04/Laborand-Social-Security-during-COVID19-Policy-Brief-OSGF.pdf)
3. საქართველოს ოკუპირებული ტერიტორიებიდან დევნილთა, შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის სამინისტროს შრომის პირობების ინსპექტირების დეპარტამენტის 2019 წლის საქმიანობის ანგარიში, 2020.
<https://www.moh.gov.ge/ka/> (დამოწმებულია: 04.12. 2020)
4. Watterson, A. COVID-19 in the UK and occupational health and safety – predictable but not inevitable failures: what can we do now? Technical Report, University of Stirling, Number 29, April 7, <https://bit.ly/Covid-2y0pWGk> (2020, accessed 14 May 2020).
5. საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური.
<https://www.geostat.ge/ka/> (დამოწმებულია: 4 დეკემბერი 2020)
6. შრომითი ურთიერთობები და სოციალური დაცვა პანდემიის დროს, საქართველოს შესახებ ანგარიში, ადამიანის უფლებების სწავლებისა და მონიტორინგის ცენტრი (EMC), გვ.19-20., 2020.
[/https://osgf.ge/wp-content/uploads/2020/12/Labor-Relations-geo-10-12-2020.pdf](https://osgf.ge/wp-content/uploads/2020/12/Labor-Relations-geo-10-12-2020.pdf)
7. Macro Insights: Fiscal Bridging to Further Recovery. TBC. August 2020
8. World Employment and Social Outlook, Trends 2020, ILO
9. World Employment and Social Outlook, Trends 2020, ILO
10. Baker S. R., et al. (2020). The unprecedented stock market reaction to COVID-19 // The Review of Asset Pricing Studies, raaa008. <https://doi.org/10.1093/rapstu/raaa008>

OCUPATIONAL SAFETY CHALLENGIES DURING THE COVID-19 PANDEMIC

Nana Zazadze

Affiliated Associate Professor
at International Caucasus University

Abstract

The present paper discusses the consequences of the global crisis of 2020, which is related to the pandemic caused by the Covid-19 virus, the negative impact of the coronavirus on the world economy and obviously on the Georgian economy. In a given situation it is difficult to make a choice between public health and economic factors. For countries with strong economies, public health is a top priority, while developing countries are trying to choose between politics, economics and public health interests. The necessity required for the pandemic to be regulated by international labor and health safety regulations.

The factors that have had the greatest impact on key macroeconomic indicators in the context of the global pandemic are discussed, thereby threatening the country's economic development.

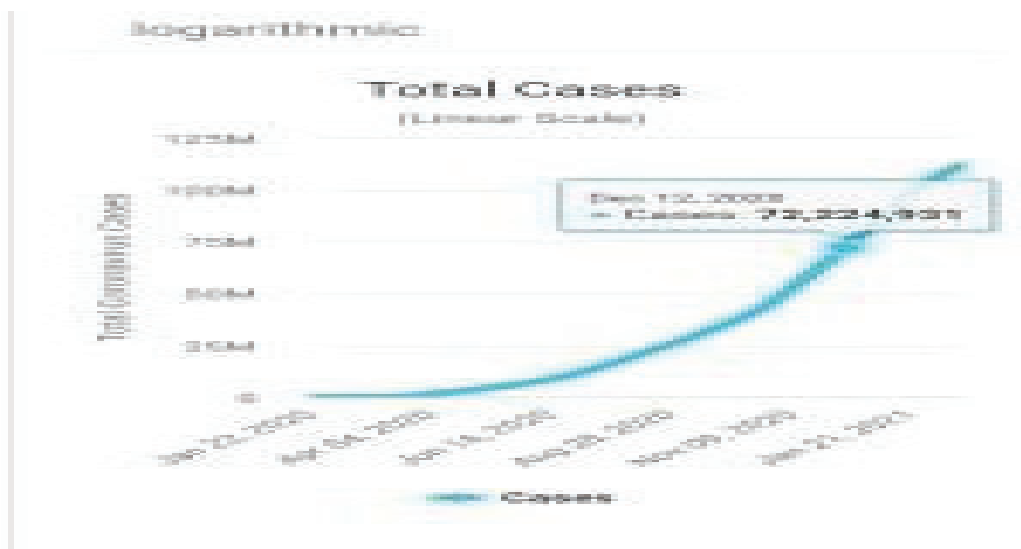
Key words: Covid-19 pandemic, global crisis, labor safety, social security, macroeconomic indicators.

1. Introduction

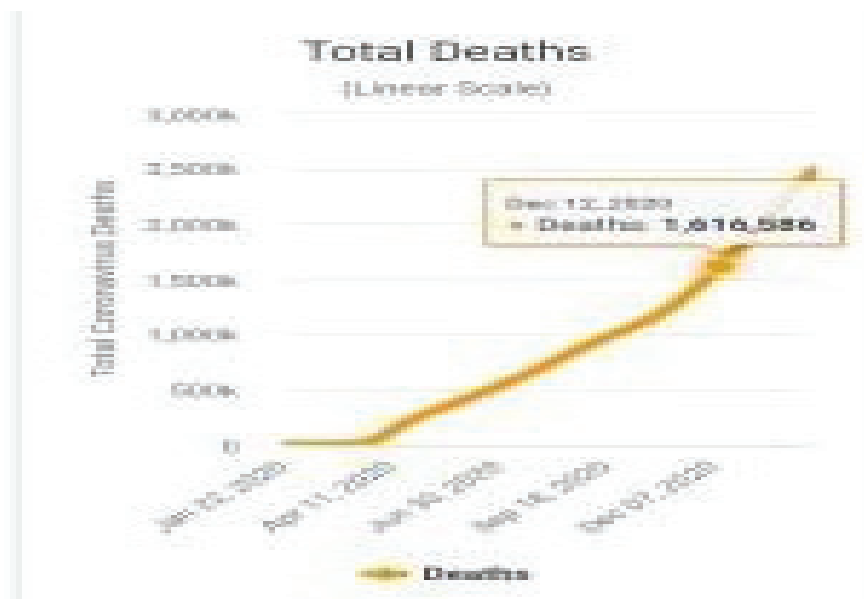
In 2020, the World Health Organization declared a pandemic on March 11 in connection with the outbreak of COVID-19, the same coronavirus. This fact has caused a great deal of consternation around the world, and it is no wonder that the world today is fighting against COVID-19. The COVID-19 pandemic has become a new, the most difficult and important challenge in public life around the world. The rapid spread of the unknown, aggressive viral infection and the daily increase in confirmed cases have caused global problems in all areas of public life. Thousands of people die every day, land and air borders are closed, flights are canceled, factories and enterprises are closed, millions are left unemployed. This is an incomplete list of the realities of COVID-19 in today's world.

2. Analysis of the main research material

Today, the Covid-19 pandemic has become the new and most challenging event in public life around the world. The rapid spread of an unknown aggressive viral infection, the daily increase in the number of confirmed cases have caused global problems in all spheres of public life. The acute effects of the coronavirus (COVID-19) are illustrated by statistics presented at www.worldometer.info and charts (see diagrams 1, 2), that show the acute effects of the deadly virus over a short period of time. [1] This is evidenced by the statistics provided by www.worldometers.info and the diagrams that show the acute consequences caused by the deadly virus in a short period of time.

Diagram 1. Worldwide confirmed cases of Covid-19

Source: *worldometers.info*

Diagram 2. Total number of people who died from Covid-19 worldwide (by days)

/Source: *worldometers.info*/

The rapid spread of the virus has caused global problems in all areas of human life, particularly in the economy.

Statistics show that the primary challenge of the COVID-19 pandemic was the crisis in the health sector, which clearly demonstrated the need for occupational safety and hence the need for urgent preventive measures. One way to prevent coronavirus infection, according to instructions of international organi-

zations was social isolation. Restrictions on preventing the spread of the coronavirus worldwide have affected almost every country, most of the economic sphere, and completely changed public life. The pandemic stopped the whole world, made people stay home, slowed down industrial activities, causing global economic losses and put the economic crisis in many countries around the world, Georgia is no exception among them.

In the context of the fight against viral infection, the need for urgent action by the World Health Organization and the governments of the country to assist its citizens and the public health system has become clear.

The international organization ILO has published the guide „COVID-19 pandemic“, which describes the measures of occupational safety, health, emergency risk management and defense in the pandemic conditions.

Georgia has taken a number of preventive and emergency measures in terms of occupational safety and health. Issued the order „Approving Recommendations to Prevent the Spread of the New Coronavirus (COVID-19) in the Workplace“, which sets out preventive measures for occupational safety at work, as well as employer and employee obligations to Covid-19. [3] (See Ministerial Order № 01-149 / O, 04 April 2020).

The Organic Law of Georgia defines the term occupational safety in detail, namely „Occupational safety is a system of protection of the life, health and functional abilities of the employee and other persons in the workplace, which creates healthy and safe working conditions and includes legal, socio-economic, organizational – technical, sanitary-hygienic, medical-prophylactic, rehabilitation and other measures; „[4]

In the pandemic conditions, countries found themselves in an unequal position mobilizing the necessary financial and labor resources, which brought their economy to a standstill and the threat of a global economic crisis. The pandemic has caused economic crisis in all countries of the world, however, depending on the economic structure and the current socio-economic situation, the fluctuations were stronger in some countries than in others. In Georgia, the crisis was felt with particular severity by a large part of the population, which was caused by declining revenues due to dependence on the tourism service sector and remittances.

Here, I should note that the severity of economic fluctuations, along with the socio-economic situation of the country, is determined by how this country was ready for a pandemic of a similar scale, although occupational safety and health are equally important for all countries. It is desirable to consider the current challenges in the field of labour protection and make decisive measures in both foreign countries and Georgia.

Current processes have shown that fighting the pandemic has proved to be quite difficult for developed countries as well. In Italy, for example, medical staff in violation of occupational safety standards, in particular without personal protective equipment, had to fight the virus, causing some medical staff to become infected with the corona virus and some of them died.

The UK has faced a similar problem. The government, their advisers, health insurance and social security agencies ignored the warning signs of the COVID-19 pandemic, they missed the combination of opportunities that led to the illness and death of the largest number of employees across the UK. Analyzing information available in the UK, it is important during a pandemic to protect the safety of people working in the medical and social security sectors who are at risk of Covid = 19. The safety of these people was forgotten at an early stage of the pandemic, despite warnings from South Korea, China and Italy about the impending danger to the health and safety of British workers. And prevention methods such as (WHO, ILO) * and chose to meet the pandemic without any preparation. [5]

* WHO (World Health Organisation)

* ILO(International Labour Organisation)

The diagram below shows the UK example of the total number of medical staff infected with the Covid-19 virus in the total number of infected people on 15.04.2020. Condition. (See Diagram 3)

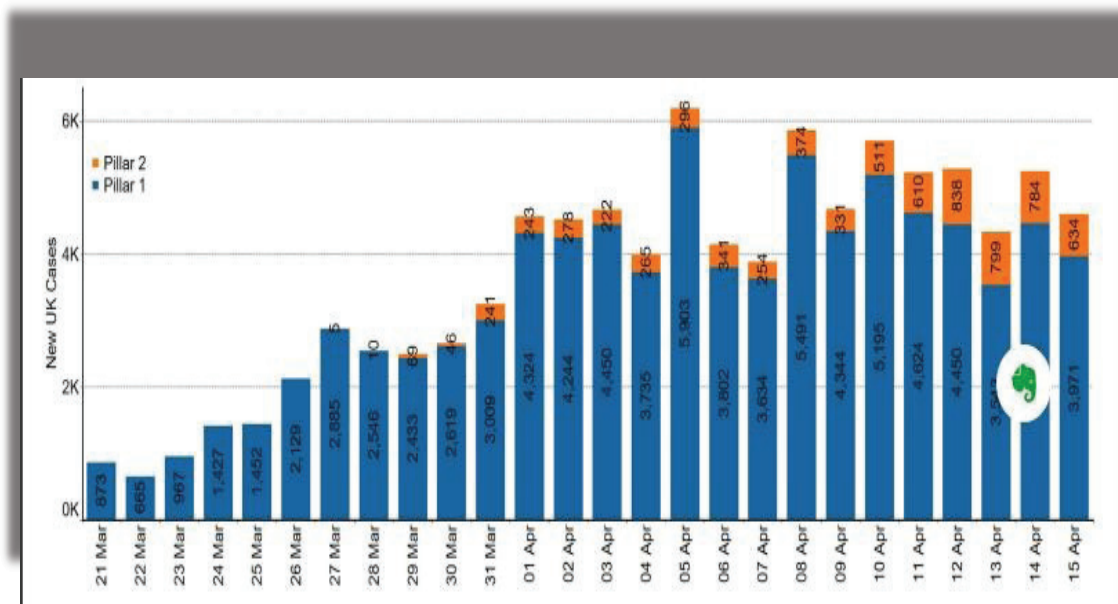

Diagram 3. What is the number of medical staff infected with the virus in the UK

/ Source: UK, Department of Occupational Safety and Health /

I should mention that due to the current processes, Georgia managed the pandemic by

centralizing emergency management, which saved the country from collapse. Even countries that have run pandemics in a decentralized manner, with different approaches from different levels of government, find themselves in a difficult situation.

Despite the measures implemented in Georgia, the pandemic made it clear that compliance with labour safety norms was a major challenge in the workplace, with employers largely avoiding compliance with safety standards. For example, 144 miners were infected, 39 social agents, respondents, more than 4000 medical personnel cases in the country were detected. According to the data of October 14 of the current year the number of infected employees increased to 116, and the Carrefour, Wilmart, Yalchin and other markets were fined by the Labor Inspectorate. [7]

By 2020, the Georgian government had forecast a 5% economic decline, which is 1.1% lower than the preliminary figure published today. The Georgian government forecasts 4.3% economic growth by 2021. [6] (See Schedule 1.)

Schedule 1. Georgia's economic growth indicators for 2020

მონაცემთა წყარო: სტატისტიკის ეროვნული სამსახური

The measure of social exclusion by workers in the workplace has caused huge losses. According to the data of December 4, 2020, the total number of people with COVID-19 infection worldwide was 65,964,393, among which 45,659,637 (69%) recovered and 1,519,448 (2.3%) died.

The number of dead is very distorted, if we consider the situation in some parts of the world. In the United States, for example, the number of deaths from COVID-19 infection was 283,958, or 1.9% of the population, and in Russia, 42,176, or 1.7%, of those infected. Infections are rare in some countries and there are no deaths (Vatican, Mongolia, Faroe Islands, Greenland, etc.) [1].

According to studies conducted in Georgia, by the end of 2020, revenues from tourism will decrease by 83%, revenues from the service sector – by 19% and remittances – by 10%. [8] which led to the precondition for finding additional foreign debt. In the second quarter of 2020, compared to the second quarter of 2019, the number of unemployed increased by 15,600 people, which means a 0.9% increase in unemployment, among which 89% were women. According to the ILO, by the end of 2020, about 284 to 360 thousand people will remain unemployed in Georgia, and by 2021 this figure will reach 363.8 thousand people. [9]. The ILO estimates that by 2021, 100,000 self-employed people will lose their jobs and, consequently, their income [10] approximately similar predictions are made by a study prepared by ISET, which is based on sub-sectoral employment data. According to this study, 30% of those hired as a result of COVID 19 were at high risk of losing their job, while 15% of those who were self-employed were at risk. This equates to a total of about 380 thousand employees. According to a study conducted by UNICEF, due to the economic crisis caused by COVID 19, child poverty in Georgia will increase to 31% at best and to 38% at worst. According to the same study, „As a result of the shock associated with the coronavirus pandemic, the poverty level of the population (166 GEL per adult per month) is expected to increase from 21.7% to 24% in case of low shock, up to 26% in case of moderate shock and 30.9% in case of severe shock. -till.

The sharp and instantaneous increase in poverty was not unexpected given that 88% of the population surveyed did not have savings, while 65% in a July 2020 survey indicated that money was needed to provide food for a family for a maximum of one month. Unfortunately, the existing social protection system was not ready for preparing and responding effectively to meet the challenges. [7]

3. Conclusion

The global spread of COVID-19 to more than 200 countries has had a significant negative effect on individual countries' and world economy. It is clear that the restrictive measures imposed by the government on business activities, relocations, border and business closures are causing great economic damage to different countries and therefore it is expected that the recessionary process related to the pandemic will continue for a long time. [11] The security measures taken, which included the social distance of workers to the workplace, resulted in huge losses. This has been particularly acute in the service sector. Employers have been forced to reduce their costs and maintain their workforce in line with social distance, while in the industrial sector, workers here face a higher risk of losing their jobs. It is also difficult to determine exactly all the possible risks and expected consequences of a global pandemic, even what will be the reaction of people in the future?

The pandemic has stopped the whole world, made all people stay home, caused a global crisis but however, the question still remains: has the current model of the world economy become obsolete and unable to meet the challenges of the 21st century?

References

1. Worldometers 2020. URL: <https://www.worldometers.info/coronavirus/#countries> (Verified: 05.12.2020).
2. Ana Diakonidze, Labor and Social Security during the New Coronavirus Pandemic, a package of recommendations for the Government of Georgia, 04.04.2020. /<https://osgf.ge/wp-content/uploads/2020/04/Labor-and-Social-Security-during-COVID19-Policy-Brief-OSGF.pdf>
3. 2019 Activity Report of Ministry of Internally Displaced Persons from the Occupied Territories, Labour Inspection Department of the Ministry of Refugees from the Occupied Territories, Labor, Health and Social Affairs of Georgia. <https://www.moh.gov.ge/ka/> (verified: 04.12. 2020)
4. Organic Law of Georgia on Labor Safety – Article 3, paragraph f– 19/02/2019
5. Watterson, A. COVID-19 in the UK and occupational health and safety – predictable but not inevitable failures: what can we do now? Technical Report, University of Stirling, Number 29, April 7, <https://bit.ly/Covid-2y0pWGk> (2020, accessed 14 May 2020).
6. National Statistics Service of Georgia <https://www.geostat.ge/ka> (verified: 4 December 2020)
7. Labor Relations and Social Protection during a Pandemic, Georgia Report, Center for Human Rights Education and Monitoring (EMC), pp.19-20., 2020. /<https://osgf.ge/wp-content/uploads/2020/12/Labor-Relations-geo-10-12-2020.pdf>
8. Macro Insights: Fiscal Bridging to Further Recovery. TBC. August 2020
9. World Employment and Social Outlook, Trends 2020, ILO
10. World Employment and Social Outlook, Trends 2020, ILO Baker S. R., et al. (2020). The unprecedented stock market reaction to COVID-19 // The Review of Asset Pricing Studies, raa008. <https://doi.org/10.1093/rapstu/raaa008>

ავტოტურისტული ავტოკლასტერების ფორმირების მექანიზმები საქართველოში

დავით ლოლუა

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის ასოცირებული პროფესორი,
საქართველოს ავტო-მოტო ტურიზმის ფედერაციის პრეზიდენტი

აბსტრაქტი

სტატიაში წარმოდგენილია საქართველოს ავტო-მოტო ტურიზმის ფედერაციის (შემდგომში-სამტფ) მიერ ჩატარებული მონიტორინგი. ტურისტების გადაადგილების ამ მიმართულების და-ნერგვა საქართველოში გააუმჯობესებს ტურისტების მომსახურებას გზებზე, რის ხარჯზე გა-იზრდება სახელმწიფო და ადგილობრივი ბიუჯეტების შემოსავლები, შემცირდება უმუშევრობის დონე და ამალეობა მოსახლეობის ცხოვრების ხარისხი. ავტო ტურისტული კლასტერები შექმნიან დამატებით მოტივაციას ტურისტული მომსახურებისა და ახალი გზისპირა ინფრასტრუქტურის განსავითარებლად: გაიხსნება ახალი მოტელები, კემპინგები, მსუბუქი და ჩასაბმელიანი ავტომო-ბილებისათვის პარკირებები, კაფეები და რესტორნები, ავტოსერვისები და სხვ. ეს კი, ამალეებს მომსახურე პერსონალის პროფესიონალიზმს და დაამკვიდრებს მომსახურების საერთაშორისო სტანდარტებს.

ჩატარებულ კვლევებში განხილულია ავტოტურიზმის მიმართულების ზოგადი კონცეფციის, პო-ტენციალისა და განვითარების ეკონომიკური, ეკოლოგიური და კულტურული ასპექტები, საერ-თაშორისო სტანდარტების გათვალისწინებით ნორმატიულ-კანონმდებლობითი დოკუმენტების დაზუსტებისა და მიღების აუცილებლობა; სამოგზაურო გზების, ახალი, ასათვისებელი მარშრუ-ტების ტექნოლოგიური და ტექნიკური საშუალებებით აღჭურვა; რეაბილიტაციისა და დასვენე-ბის საწარმოების ორგანიზების აუცილებლობა; კვებისა და განთავსების სპეციალიზირებული – უსაფრთხო, ეკოლოგიურად მისაღები მატერიალური და სამართლებრივი პირობების ჩამოყალი-ბება; ტურისტული საწარმოების უზრუნველყოფა განათლებული კადრებით.

კვლევის შედეგად განისაზღვრა საქართველოში ავტოტურიზმისა და ეკონომიკის სფეროების ეფექტური, პრიორიტეტული მიმართულებების განვითარების რეალიზაციისათვის აუცილებელი პირობები: ა) ქვეყნის რეგიონების წარმოჩენა საზღვრებს გარეთ; ბ) ბიზნესის განვითარების სტი-მულირება; გ) ინვესტიციების მოზიდვა; დ) ტურმომსახურების ობიექტების გამრავალფეროვნება; ე) ტურიზმის შემოსავლების მაქსიმალურად გაზრდა და სხვ.

ჩატარებულმა ანალიზმა აჩვენა, რომ ავტოტურიზმის განვითარებისთვის, ეფექტური ტურისტ-ტული ავტოკლასტერების შექმნისა და ფორმირებისათვის გაზიარებული უნდა იქნას მსოფლიოს მონინავე ტურისტული ქვეყნების გამოცდილება.

შესავალი

იმ პროგრამული ღონისძიებების რეალიზაციის ნაწილში, რომელთა დაფინანსებაც ხორციელდება ტურიზმისა და ტურისტული ინდუსტრიის სფეროში, საქართველოს ავტო-მოტო ტურიზმის ფედე-რაციამ (შემდგომში-სამტფ) ჩატარა მოცემული სეგმენტის მონიტორინგი.

საქართველოს ტერიტორიაზე, მდიდარი ბუნებრივი, ლანდშაფტური, კულტურულ-ისტორიული პოტენციალი, უამრავი მოვლენა ქმნის ავტოტურიზმის განვითარების რეალურ წინაპირობებს.

დღეს-დღეობით ტურიზმის სფეროს დიდი ყურადღება ეთმობა როგორც სახელისუფლებო სტრუქ-

ტურების, სპეციალისტი-პრაქტიკოსების, ისე მეცნიერული საზოგადოების მხრიდანაც. ტურიზმი განიხილება არა მხოლოდ როგორც საზოგადოებრივი საქმიანობის რეკრეაციული კომპონენტი, არამედ ასევე, როგორც სახელმწიფო და ადგილობრივი ბიუჯეტების შემოსავლის წყარო, როგორც უმუშევრობის დონის შემცირებისა და, მთლიანად, მოსახლეობის ცხოვრების ხარისხის ამაღლების საშუალება.

მოცემული კვლევის *სიახლე* მდგომარეობს *ტურისტული ავტოკლასტერის* ფორმირების საორგანიზაციო-ეკონომიკური მექანიზმის სრულყოფის მიმართულებების კონცეპტუალურ დასაბუთებაში სახელმწიფო და რეგიონალურ დონეზე.

ავტოტურიზმის მოდელის არსი

საავტომობილო ტურიზმის ცნება უკავშირდება ადამიანების მოგზაურობას, რომლებშიც გადაადგილების ძირითად საშუალებას წარმოადგენს საკუთარი ან დაქირავებული ავტომობილი.

ორგანიზებული საავტომობილო ტურები საქართველოს ტურისტულ ბიზნესში საკმაოდ ახალ მიმართულებას წარმოადგენენ, მათი განვითარება გამოიწვევს, როგორც საერთაშორისო, ისე რეგიონალურ ტურიზმის განვითარებას კავკასიაში.

მოცემული ამოცანა შეიძლება ამოიხსნას საავტომობილო ტურიზმის სახეობების კლასიფიკაციის მეშვეობით.

ვინაიდან საავტომობილო ტურიზმი ითვალისწინებს ავტო-სატრანსპორტო საშუალებების (შემდეგში-ასს) გამოყენებას, შეიძლება გამოვყოთ მისი კლასიფიკაციის შემდეგი ნიშნები: „*გამოყენებული ავტო-სატრანსპორტო საშუალება*“; „*სამოგზაურო გეოგრაფია*“; „*ორგანიზაციის ფორმა*“; „*მოგზაურობის მიზანი*“; „*მონაწილეთა რიცხვი*“ და სხვ.

ჩვენს მიერ შემოთავაზებული საავტომობილო ტურიზმის კლასიფიკაცია საშუალებას მოგვცემს შევიშუშავოთ ტურისტული ავტოკლასტერების ფორმირებისა და განვითარების მექანიზმების მართვის ინსტრუმენტები.

მოგზაურობის უშუალო მიზანს – განსაზღვრავს ტურისტული რესურსები, გეოგრაფია და ინფრასტრუქტურა, მოგზაურობის ტიპი, ფორმა და ხერხი. ასევე, ავტომოგზაურობაზე გავლენას ახდენს ინფრასტრუქტურული მოთხოვნები – მოგზაურობის ორგანიზაციის, რისკის ფაქტორების, უსაფრთხოებისა და სამართლებრივი უზრუნველყოფის შესახებ. პრაქტიკულად ეს ფაქტორები განსაზღვრავენ მოგზაურობის მონაწილეთა რაოდენობას და მათ შემადგენლობასაც.

ავტოტურისტული კლასტერის ცნება

ავტოტურისტული კლასტერები აერთიანებენ იმ წარმოებებსა და ორგანიზაციებს, რომლებიც ეწევიან ტურისტულ და თანმხლებ მომსახურებას, და ავტოტურისტებისათვის უზრუნველყოფენ ცივილიზებულ პირობებს. ეს კლასტერები საკუთარ თავში მოიცავენ გზისპირა სასტუმროებს (მოტელები), კემპინგებს, პარკირებებს მსუბუქი და სამგზავრო ავტოტრანსპორტისათვის, კაფეებსა და რესტორნებს, ავტოსერვისებს, მალაზიებს გზისპირა ვაჭრობისათვის, ავტოგასამართ კომპლექსებს და სხვ.

კლასტერების აგებისას მიზანშეწონილია გათვალისწინებულ იქნას ადგილობრივი ტრადიციები, საერთო ეთნიკური და სოციალური კულტურა. სოციალურ ფაქტორებს მიაკუთვნებენ ასევე განათლების სფეროსაც, რომელიც აუცილებელია კლასტერში მონაწილე ყველა საწარმოსათვის სპეციფიკური, თანამედროვე ტიპის, კადრების მოსამზადებლად.

ავტოკლასტერების განვითარების პრობლემა

საავტომობილო ტურიზმის ინფრასტრუქტურის ფორმირებისა და განვითარების საკვანძო პრობლემები შეიძლება ჩამოვყალიბოთ შემდეგნაირად:

- საგზაო სერვისის არსებული სისტემის თანამედროვე მოთხოვნებთან ადაპტაციის ან ახლის შექმნის პრობლემები;
- ავტოსატრანსპორტო საშუალებების, მათ შორის ავტოსახლების, გაქირავების სისტემის არარსებობა;
- ავტოსახლების მომსახურების სრულფასოვანი სისტემის არარსებობა (მოცემული სატრანსპორტო საშუალებებისათვის არ არის ტექნიკური მომსახურების სპეციალიზირებული სადგურები);
- პრაქტიკულად არ არსებობს ინფრასტრუქტურა მექარავნებისთვის, რაც, საზღვარგარეთის ტუროპერატორების აზრით, არსებითად ამცირებს მათ ნაკადს საქართველოში;
- საგზაო სისტემისა და ტურისტული ნაოსნობის არასაკმარისად განვითარებული საინფორმაციო წვდომა და ა.შ.

ზოგადად ტურისტული კლასტერებისა და კერძოდ ტურისტული ავტოკლასტერების ფუნქციონირების არსებული პრაქტიკა გვიჩვენებს, რომ ისინი შეიძლება გამოყენებულ იქნას ჩვენი ქვეყნის რეგიონებში ტურიზმის განსავითარებლად.

ავტოტურიზმი – ზოგადი ტურიზმის შემადგენელი ნაწილი

ტურისტული ავტოკლასტერის ფორმირება თავის მხრივ რთულ პროცესს წარმოადგენს, რომლის ორგანიზაციაც გულისხმობს არამხოლოდ სახელმწიფო ინტერესებისა და ეკონომიკის განვითარების სტიმულირების შესაძლებლობების, არამედ სხვადასხვა სახის ეკონომიკური აქტივობის ინტერესების, კონკრეტულ ტერიტორიაზე მოქმედი ცალკეული წარმოებებისა და ორგანიზაციების განვითარების საშუალების, ასევე საბაზრო პირობების გათვალისწინებას, რომლებიც ხელს უწყობენ შესაქმნელი ტურისტული ავტოკლასტერის კონკურენტუნარიანობის უზრუნველყოფას.

ავტოტურიზმი

თუ კრიტერიუმის სახით მივიღებთ კლასიფიკაციას „სატრანსპორტო საშუალების ტიპი“, მაშინ შეგვიძლია გამოვყოთ ავტოტურიზმის შემდეგი კონცეპტუალური მოდელები:

- ქარავანინგის მოდელი (ასს – ავტოქარავანი, ავტოჩასაბმელი ანუ „სახლი ბორბლებზე“);
- მოდელი „აქტიური მეავტომობილე“ (ავტო საშუალების ტიპი – ნებისმიერი ავტომობილი, რომლის მეშვეობითაც შესაძლებელია სატრანსპორტო ქსელში გადაადგილება);
- მოდელი „ავტობუსით მოგზაურობა“ (ასს ტიპი – ავტობუსი);
- სპორტული მოდელი, მათ შორის ექსტრემალური ავტოტურიზმი, ჯიპინგი და სხვ. (ასს ტიპი – „ყველგანმავალი“ სპეციალურად აღჭურვილი სატრანსპორტო საშუალებები).

ზემოთ მოყვანილი მოდელებიდან შეიძლება ნებისმიერი იქნას გამოყენებული ტურისტული ავტოკლასტერების ფორმირების საორგანიზაციო-ეკონომიკური მექანიზმის პროექტირების საფუძვლად.

ამასთან მითითებულ მოდელებს აქვთ როგორც საერთო, ასევე განსხვავებული შტრიხებიც. მა-

გალითად, ქარავანინგის მოდელი მოითხოვს სპეციფიურ ინფრასტრუქტურულ პირობებს (კერძოდ, კეთილმოწყობილი კემპინგების არსებობას), ხოლო მოდელის „აქტიური მეავტომობილე“ ეფექტური ფუნქციონირებისათვის საჭიროა გზისპირა კაფეების, მოტელების და ტურისტული ინფრასტრუქტურის სხვა ელემენტების განვითარებული ქსელის არსებობა.

ავტოტურიზმის ტიპიურ კონცეპტუალურ მოდელში წარმოდგენილია საავტომობილო ტურიზმის ისეთი ელემენტების ურთიერთქმედება, როგორცაა უშუალოდ მომხმარებელი (ტურისტი), ასს, ტურისტული რესურსები, საგზაო ინფრასტრუქტურა, არსებული ტურისტული პროდუქტი, და ავტომოგზაურობისგან მიღებული შთაბეჭდილებები. ამასთანავე მოგზაურს არ შეუძლია დამოუკიდებლად შეცვალოს თავისი მარშრუტი.

ავტოკლასტერის ფორმირება და ინსტრუმენტები

არსებობს შემზღვეველი ფაქტორებიც (ტურისტული სფეროს სახელმწიფო რეგულირების სისტემის „ძალისხმევის წერტილები“), რომლებსაც შეგვიძლია მივაკუთვნოთ:

- კულტურული მემკვიდრეობის ბევრი ობიექტი ნახევრადგანადგურებულ ან მთლიანად დაკარგულ მდგომარეობაში იმყოფება;
- არასაკმარისად არის განვითარებული ან სრულიად არ არსებობს საინჟინრო ინფრასტრუქტურა (ენერგომომარაგება, წყალმომარაგება, პარკირებები და დასასვენებელი მოედნები);
- ტურისტული ინფრასტრუქტურის განვითარების არასაკმარისი დონე, საგზაო სერვისის ობიექტების დაბალი ხარისხი);
- პირობებისა და მომსახურების ხარისხის არასაკმარისი დონე პროფესიონალური კადრების უკმარისობის გამო;
- ქარავანინგის, მათ შორის ავტოსახლებისა და საცხოვრებელი ჩასაბმელების მქონე ავტომობილების მაქსიმალურად დასაშვები წონის ნორმატიულ-სამართლებრივ ბაზაში ხარვეზების არსებობა;
- ავტოსახლებისა და ქარავანების მომსახურებაზე სპეციალიზირებული ტექნიკური მომსახურების სადგურის (ტმს) არარსებობა, საქართველოს რეგიონებში;

აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ ავტოტურიზმის განვითარებას ქვეყანაში ხელს უშლის სართაშორისო ტრანსპორტისათვის თანამედროვე არტერიების (ხაზების) განვითარების შედარებით დაბალი დონე.

ავტოტურისტული კლასტერების პრობლემები

ავტოტურიზმის მომსახურებაზე მოთხოვნის ზრდისას, მისი განვითარებით სახელმწიფოს დაინტერესების მატებისას, აუცილებელია შესაბამისი ინფრასტრუქტურის ეფექტური მართვა. ვინაიდან კლასტერები სრულიად განსხვავებულია, ამიტომ ეს სხვადასხვა ტერიტორიების ათვისებისა და მომსახურების განხორციელების ერთიანი პირობების შექმნის საშუალებას მოგვცემს. ამაღლებს მომსახურე პერსონალის მოტივაციას გაუთანაბრდნენ ავტოტურისტების მომსახურების სართაშორისო სტანდარტებს.

გზები და საინფორმაციო წყაროები

საქართველოში რეგიონთა შორის და შიდა რეგიონალურ გადაადგილებას, განსაკუთრებული მნიშვნელობა

ვნელობა აქვს ავტოტურიზმის განსავითარებლად.

დღეს-დღეობით ავტოტურისტებისათვის საქართველოს რეგიონებში მიმზიდველობის შემამცი-რებელ ნეგატიურ ფაქტორს წარმოადგენს ასევე საინფორმაციო მასალების არარსებობა გზებზე ტურისტული ობიექტების არსებობის შესახებ. რაც აუცილებელია ტურისტული ავტოკლასტერე-ბის ფუნქციონირების მექანიზმის უზრუნველსაყოფად.

ეკოლოგია

საკუთარი ავტომობილებით თვითორგანიზებული მოგზაურობები მომხმარებელთა მცირე ჯგუ-ფებისა, რომლებიც საცხოვრებლად იყენებენ, ან კარვებს, ან კერძო სექტორის მომსახურებას, რაც ხშირად რეგიონების ტერიტორიაზე იწვევს, არაკონტროლირებად ტურისტული საქმიანობას, ეს კი, წარმოადგენს უდიდეს პრობლემას, რომელიც ზეგავლენას ახდენს ლანდშაფტზე, ეკოლოგი-აზე და გარემომცველ სამყაროზე, ბიორესურსებზე, რასაც მივყავართ ტურისტული რესურსების მიმზიდველობისა და მათ შესაძლო დაკარგვამდეც კი.

ავტოტურიზმის განსავითარებლად აუცილებელია შემდეგი პოზიციების მომზადება და სრულყო-ფა:

ავტოტურიზმის განვითარების ზოგადი კონცეფცია პოტენციალისა და მისი განვითარების პრობ-ლემების რეგიონალური და დარგობრივი წინასწარი კვლევით;

ავტოტურიზმის ნორმატიულ-კანონმდებლობითი უზრუნველყოფა – ნორმატიულ-კანონმდებ-ლობითი დოკუმენტების მიღება, იმ სტანდარტებისა, რომლებიც ზღუდავენ ბუნებაზე ადამიანის საქმიანობიდან გამომდინარე ნეგატიურ ზემოქმედებას (“მწვანე სტანდარტები” [1], რომლებიც წარმოადგენენ ტერიტორიის მდგრადი განვითარების უზრუნველყოფის ელემენტს, ვინაიდან მი-მართულნი არიან ადამიანისათვის კეთილსასურველი საცხოვრებელი გარემოს შექმნასა და გარე-მომცველი სამყაროს დაცვაზე: სამშენებლო ობიექტები, რომლებიც შეესაბამებიან „მწვანე სტან-დარტები“-ს სტანდარტს, უპირატესობას იძლევიან ინვესტორებისათვის, უძრავი ქონების მფლო-ბელებისათვის, ხოლო ავტოტურიზმის გლობალური ეთიკის კოდექსის მიღება უზრუნველყოფს ნდობას შიდა, შემომსვლელი და გამსვლელი ავტოტურიზმის ყველა მონაწილეს შორის [2];

რეგიონალური ავტოტურიზმის განვითარება

საკადრო უზრუნველყოფამ ხელი უნდა შეუწყოს ავტოტურიზმის ინდუსტრიის განვითარების ეკო-ნომიკურ, ეკოლოგიურ და კულტურულ ასპექტებს;

მარშრუტის გავლისა და მასზე დასვენების პროცესში სტაბილური ინტერნეტ კავშირის

ავტოსერვისის სანარმოები – ავტოტურისტებისა და ავტომობილების სამომსახურეო ობიექტების სტაბილური ფუნქციონირების უზრუნველყოფა: მომსახურების მაღალი ხარისხი და დანახარჯე-ბის მინიმუმამდე დაყვანა.

დასვენების ორგანიზება ტურისტულ ავტოკლასტერებში ავტოტურისტების გადაადგილების სხვა-დასხვა ხერხის გამოყენება (საქვეითო მოკლე მარშრუტები, ველო, საცხენოსნო ბილიკები და სხვ.);

ღამის გასათევად და დასასვენებლად **განთავსების საშუალებების სიმწირე** [3]: ჩვენს ქვეყანაში არ არსებობს მარეგლამენტირებელი დოკუმენტები ავტოტურისტების სპეციალიზირებულ განთავ-სების ადგილებებში მათ მომსახურებასთან დაკავშირებით;

კვების სანარმოების მენიუებში ასახული უნდა იყოს ადგილობრივი ეროვნული თავისებურებებიც ეკოლოგიურად სუფთა პროდუქტების გამოყენებით;

თავისუფალი დროისა და დასვენების სანარმოები უნდა ითვალისწინებდნენ მათ მინიმალურ ტექნოგენურ და კულტურულ ზეგავლენას მოცემულ ტერიტორიაზე და მის მოსახლეობაზე;

ყველა ეს ფაქტორი და პირობები უნდა შეესაბამებოდეს საქართველოში ავტოტურიზმის მდგრადი განვითარების უზრუნველყოფის მიღებულ პრინციპებს. ქვეყანაში ხარისხიანი და მცირე ბიუჯეტიანი ავტოტურიზმის მდგრადი განვითარების წინაპირობებს წარმოადგენს უკვე არსებული ყველა მონაწილის რესურსებისა და საშუალებების შენარჩუნება, მინიმიზაცია, თვითრეგულირება, თვითორგანიზაცია და მათთვის ადაპტაციისა და აღდგენის პირობების შექმნა.

რეგიონალური ავტოტურიზმის განვითარება

მსოფლიოში ავტოტურიზმისა და ტურისტული ავტოკლასტერების განვითარების ძირითადი მონაცემები წარმოდგენილია ქარავანინგში. ავტოტურიზმის ბაზრის მონაცემების კვლევა პირველად ჩატარდა 2007-2008 წწ. ტურიზმის გერმანული ეკონომიკური ინსტიტუტის მიერ (DWIF) მიუნხენის უნივერსიტეტში და ქარავანინგის ევროპული ფედერაციის მიერ (ECF). კვლევებმა გამოკვეთა ავტოტურიზმის ორი ყველაზე მსხვილი ბაზარი – ჩრდილოეთ ამერიკა და ევროპა. თუმცა, ამ ბაზრებზე არსებული ტენდენციები არაერთგვაროვანი იყო.

ჩრდილოეთ ამერიკამ 2012 წლისათვის 2008 წლის კრიზისის შემდეგ დაძლია ნეგატიური დინამიკა და ამ წელში მოახდინა 274500 ტურიზმისათვის საჭირო ტრანსპორტის რეალიზება, ამასთან ევროპის ავტოტურიზმის ბაზარი არ იყო ისე სტაბილური და ახასიათებდა აღმასვლები და ვარდნები. სიტუაციას, გაყიდვების თვალსაზრისით, ავსტრალიაში, იაპონიასა და სამხრეთ აფრიკაში, რომლებიც იმყოფებიან მესამე, მეოთხე და მეხუთე ადგილებზე, აქვს მაღალი დადებითი დინამიკა. DWIF საერთო ჯამში დაითვალა 18,75 მლნ. ლამის თევა პოლონეთის, ჩეხეთის, სლოვაკეთის, უნგრეთის, ხორვატიის, ბულგარეთის და რუმინეთის 1300 კემპინგში, რამაც აღმოსავლეთ ევროპის მითითებულ ქვეყნებს დამატებით 600 მლნ. ევრო მოუტანა. ECF დაკვეთით ჩატარებულმა კვლევებმა დასავლეთ ევროპისათვის კემპინგ-ტურიზმისგან მიღებული ამონაგები შეაფასეს 15,33 მილიარდ ევროდ.

უცხოეთში ავტოტურიზმის განვითარების ანალიზი

ევროპულ ქვეყნებში არსებობენ შესაბამისი ორგანიზაციები და ასოციაციები, რომლებიც არამხოლოდ აღრიცხავენ ავტოტურიზმის სტატისტიკას, არამედ განსაზღვრავენ მისი განვითარების ძირითად ტენდენციებს, განსაზღვრავენ მეტად პოპულარულ მიმართულებებს.

შეგვიძლია გამოვყოთ ისეთი ორგანიზაციები, როგორებიცაა ქარავნების მწარმოებელთა კავშირი გერმანიაში (CIVID), კემპინგებისა და ქარავან-სადგომების ასოციაციების ევროპული ფედერაცია (EFCO&HPA), გერმანიის ტურიზმის ასოციაცია (DTV), ქარავნების მწარმოებელთა ევროპული ფედერაცია (ECF) და სხვები. ამ ორგანიზაციების საიტების ანალიზი საშუალებას იძლევა ვიმსჯელოთ ევროპაში ავტოტურიზმის განვითარების ძალიან მაღალ დონეზე. ყოველწლიურად ADAC განიხილება 2,5 მილიონი მოთხოვნა ტურიზმის დარგში, რომელთა შორისაც დაახლოებით 11% – ავტოტურისტების მოთხოვნებია.

განვითარების პერსპექტივის ანალიზი

ავტოკლასტერის ფორმირებაში განსაკუთრებული ადგილი უჭირავს რეგიონის ტერიტორიაზე წრიული გადაადგილების შესაძლებლობას, რაც ზოგავს ავტოტურისტის დროს და გამორიცხავს განშტოებების ადგილზე დაბრუნების აუცილებლობას, ამასთანავე საქართველოს ძირითადი სატრანსპორტო არტერიების დატვირთვის რეგულირების საშუალებას იძლევა სატრანზიტო სატვირთო და ტურისტული ნაკადების დაყოფით.

გარდა ამისა, მოდერნიზაცია უნდა გულისხმობდეს მოტო, ველო და საქვეითო ბილიკების ქსელის შექმნას ავტოკლასტერის საჩვენებელი ობიექტების ფარგლებში გადასაადგილებლად.

საქართველოში ავტო-მოტო ტურიზმის განვითარების დაგეგმვის პროცესის კვლევის საფუძველზე შესაძლებელია რეგიონის ტურისტული ავტოკლასტერის განთავსების რამდენიმე ზონის მოაზრება.

რეგიონების ავტოკლასტერის ობიექტების განთავსების ადგილები შეიძლება იყოს სხვადასხვა რეკრეაციულ ზონებში: მაღალ მთიანეთში (მატილი, გუდაური, ჯუთა, უშგული და სხ.), წყლისა და ბუნებრივი რესურსების-მოვლენების ახლოს, შავი ზღვის, ბუნებრივი თუ ხელოვნური ტბების, მთის მდინარეების, ჩანჩქერების მიმდებარე ტერიტორიები (პალიასტომის, ფარავნის, ბაზალეთის ტბები, თბილისის ზღვა), კულტურული მემკვიდრეობის ცნობილ და ასათვისებელ ობიექტებთან, (12000-ზე მეტი ეკლესია-მონასტერი), მუზეუმებთან ღია ცის ქვეშ (ვანი, უფლისციხე, ვარძია), ბუნების ძეგლებთან (დაშბაშის, მარტვილის, გველეთის კანიონები-ჩანჩქერები). წინასწარი გათვლებით ავტოკლასტერის შექმნამ რეგიონაბში შეიძლება მოიზიდოს დამატებით 1000000-ზე მეტი ტურისტი წელიწადში.

საქართველოს ტერიტორიაზე ავტოკლასტერების ფორმირება განსაზღვრავს მათ საზღვრებში ავტოსაგზაო ქსელის მოდერნიზაციის აუცილებლობას. ამის შედეგად ავტოკლასტერის საზღვრების ფარგლებში აუცილებელია უზრუნველყოფილ იქნას მოკლე ვადით ავტომობილების გასაჩივრებელი ავტოსადგომების (“ჯიბებისა” და სავალი ნაწილისგან შეჭრილი ადგილების სახით), სასტუმროებისა და ტურისტული ობიექტების მიმდებარე ტერიტორიაზე ავტომობილების დაცული გასაჩივრებელი ადგილების სისტემის გამართვა.

საქართველოში ავტოტურიზმის განვითარების კიდევ ერთ განმსაზღვრელ ფაქტორს წარმოადგენს ავტოტურიზმისათვის ავტო-სატრანსპორტო საშუალებების (ასს) გაქირავების სისტემის განვითარება.

საქართველოს განვითარების პრიორიტეტული მიმართულებების რეალიზაციასა და ეკონომიკის სფეროების განვითარებაში ავტოტურიზმისა ეფექტურად ჩართვისათვის აუცილებელია შემდეგი საკვანძო ამოცანების ამოხსნა:

- საქართველოში და მის საზღვრებს გარეთ იმ რეგიონების წარმოჩენა, რომლებიც მხარს დამჭერი ავტოტურიზმის განვითარებისა და მისი ფუნქციონირების პირობების რეგიონების
- ავტო ტურიზმის განვითარებისა და მისი ფუნქციონირების ხელშემწყობი რეგიონების საქართველოს საზღვრებს გარეთ, პოპულარიზაცია;
- ტურიზმისათვის ყველა პროფილურ სფეროში, მათ შორის მომსახურების სფეროში, მცირე ბიზნესის განვითარების სტიმულირება;
- რეგიონში საერთაშორისო ოპერატორების მოზიდვა (ოტელიერების, ტუროპერატორების, რესტორატორების, გართობის და ა.შ.);
- „ტურისტული ინფრასტრუქტურის“ პროექტების რეალიზაციისათვის ინვესტიციების მოზიდვა;

– ავტოტურისტების რეგიონში შემოსვლის მაქსიმალურად გაიოლებსათვის ევროპული დონის სატრანსპორტო წვდომის უზრუნველყოფა.

ჩატარებული კვლევის შედეგად შეგვიძლია გავაკეთოთ დასკვნები, რომ საქართველოში ავტოტურიზმის განვითარების უზრუნველყოფისა და ეფექტური ტურისტული ავტოკლასტერების შექმნისას, ფორმირების დროს შესაძლოა ორიენტაცია გაკეთდეს როგორც ევროპულ, ასევე აშშ-ს, კანადისა და ავსტრალიის გამოცდილებაზე. ამ ქვეყნებში დაგროვებული გამოცდილება შეიძლება ადაპტირებულ იქნას საქართველოშიც.

ლიტერატურა:

-
1. მწვანე პოლიტიკა და გარემოს დაცვა; მწვანე ალტერნატივა 2013;
 2. საქართველოს გარემოს დაცვის მოქმედებათა მესამე ეროვნული პროგრამა, 2017-2021;
 3. ენერგოდამზოგავი, ეკოლოგიური, განთავსების საშუალებების ჩართვა სასოფლო ტურიზმში, საერთაშორისო სამეცნიერო- პრაქტიკული ჟურნალი № 4, ISSN № 2449-2396, თბილისი, 2017/30/06

MECHANISMS OF FORMATION OF AUTO TOURISM CLUSTERS IN GEORGIA

David Lolua

Associate professor
President of the Georgian
Auto-moto tourism Federation

Abstract

The article presents the monitoring carried out by the Georgian Federation of Auto-Moto Tourism (hereinafter – GFAMT). The introduction of this direction of tourist traffic on the territory of Georgia will create many advantages in this new direction of business. In particular, the revenues of the state and local budgets will increase, unemployment will decrease and the quality of life of the population will improve. Auto tourism clusters will create additional motivation for the development of tourist services and new roadside infrastructure: new motels, campgrounds, parking lots for cars and trailers, cafes and restaurants, car services, etc. will open. This will increase the professionalism of service personnel and establish international service standards.

In the research are discussed the economic, environmental and cultural aspects of the general concept, and the potential for developing the direction of auto tourism, the need to clarify and adopt regulatory documents in accordance with international standards; Equipping the roadway, new, operated routes with technological and technical means; The need to organize rehabilitation and health enterprises; Creating specialized-safe, environmentally acceptable material and legal conditions for nutrition and accommodation. Providing tourism enterprises with educated personnel.

As a result of the study, the necessary conditions for the effective development of the priority areas of the auto tourism sector and the Georgian economy were identified: a) popularization of the country's regions abroad; b) stimulating business development; c) attraction of investments; d) creating diversity in the field of tourist service facilities; e) Increase in income from tourism, etc.

The analysis showed that for the creation and formation of effective tourist auto clusters and for the development of tourism, it is necessary to adopt the experience of the leading tourist countries of the world.

INTRODUCTION

The Georgian Federation of Auto and Moto Tourism has monitored that part of the implementation of program activities, which are financed in the field of auto tourism and the tourism industry.

Rich natural, landscape, cultural and historical potential, as well as many events create real preconditions for the development of auto tourism in Georgia.

At present, the tourism sector is receiving great attention from both the authorities, practitioners and the scientific community. Tourism is viewed not just as a recreational component of public life, but also as a source of income for state and local budgets, as a means of reducing unemployment and, in general, improving the quality of life of the population.

The novelty of this study lies in the conceptual substantiation of the directions for improving the organizational and economic mechanism of the formation of a tourist auto cluster at the state and regional levels.

ESSENCE OF THE AUTO TOURISM MODEL

The traditional concept of automobile tourism is associated with the travel of people, and the main means of transportation is a personal or rented car.

Organized car tours are a fairly new direction in the tourism business of Georgia. Its further development will ensure the development of both international and regional tourism in the Caucasus.

This problem can be solved by classifying the types of car tourism.

It is generally accepted that any journey involving the use of motor vehicles can be classified as automobile tourism. Consequently, as a feature of the classification, one can single out the “Vehicle used”; “Form of organization”; “Geography of travel”; “Type of tourism”; “Purpose of Travel”; “Number of participants”, etc.

The classification of automobile tourism proposed by us will make it possible to develop an appropriate toolkit for managing the mechanism for the formation and development of tourist auto clusters.

The purpose of the trip is determined by the tourist resources and infrastructure, type, geography, form and way of travel. Infrastructure requirements, transport safety and travel arrangements, risk factors, safety and legal support also affect it. Almost all the same factors determine both the number of participants in the trip and their composition.

DEFINITION OF AUTO-TOURIST CLUSTER

Auto tourism clusters unite enterprises and organizations that provide tourism and related services, complementing each other and providing civilized conditions for auto tourists. Auto tourism clusters include roadside hotels (motels), campgrounds, parking lots for cars and passenger vehicles, cafes and restaurants, car services, roadside shops, petrol stations, etc.

When constructing clusters, it is advisable to take into account informal-institutional factors, i.e. local traditions, interethnic and social culture are conditions that directly affect the tourism industry locally. As a rule, social factors also include the sphere of education, which is part of the sphere of training for all cluster participants, therefore, it determines not only the human potential for the tourism cluster, but also the basis for creating new tourism resources in the region.

THE PROBLEM OF THE DEVELOPMENT OF AUTOCLUSTERS

The key problems of the formation and development of the infrastructure of automobile tourism can be formulated as follows:

- ~ problems of creating a new road service system, or adapting of the existing system to modern requirements;
- ~ lack of a rental system for vehicles, including Car shops;
- ~ lack of a full-fledged service system for motorhomes (there are no specialized service stations, or auto repair shops);
- ~ There is practically no infrastructure for caravaners, which, according to foreign tour operators, significantly reduces their flow to Georgia;
- ~ insufficiently developed information accessibility of the road system and tourist navigation, etc.

An auto tourist cluster can be defined as an organized set of objects of tourist attraction (tourist attractions) and objects of specialized transport infrastructure necessary for tourists using vehicles; the combination of objects of tourist attraction and transport infrastructure is characterized by the properties of an adaptive system with stable horizontal and vertical connections, which ensures the creation of an effective multicomponent product of the tourist auto cluster.

The existing practice of the functioning of tourist clusters in general and tourist auto clusters shows that they can be used to develop tourism in the regions of our country.

Auto tourism as a component of general tourism

The formation of a tourism cluster is a complex process, its organization requires consideration of not only the state interest and opportunities to stimulate economic development, but also the interests of different types of economic activity opportunities for the development of the individual companies and organizations operating in a particular area, as well as market conditions that promote the competitiveness of the tourism cluster to be created.

AUTOTOURISM

Taking “vehicle type” as the classification criterion, the following conceptual models of auto tourism can be distinguished:

- caravanning model (vehicle type – caravan, trailer, or “house on wheels”);
- “active auto tourist” model (vehicle type – any car with which you can move along the transport network);
- “travel by bus” model (vehicle type – bus);
- a sports model, including extreme auto tourism, jeeping, etc. (vehicle type – specially equipped vehicles of the “all-terrain” class).

Each of the above models can serve as the basis for designing an organizational and economic mechanism for the formation of tourist auto clusters from the point of view of the target segment of auto tourists.

Auto tourism

Each of the above mentioned models can serve as the basis for designing an organizational and economic mechanism for the formation of tourist auto clusters. Moreover, these models have both common and distinctive features. For example, the caravanning model requires specific infrastructural conditions (in particular, the presence of equipped campsites), while the “active auto tourist” model has no obvious specific features; for its effective functioning, it requires a developed network of roadside cafes, motels and other elements of tourist infrastructure. The conceptual model of car tourism requires the fulfillment of a number of conditions, since a traveler cannot independently change his route, and is strictly tied to certain stages and conditions of travel.

In a typical conceptual model of auto tourism, it is necessary to take into account the interaction of such elements of automobile tourism as the consumer (tourist), a vehicle, tourist resources, infrastructure (primarily road and tourist), an existing tourist product, tourism organizers, state institutions and, as a result, the impressions of the road trip.

Autocluster formation

There also exist limiting factors (“points of application of forces” of the system of state regulation of the tourism sector), which include:

- many of the objects of cultural heritage are in a dilapidated or completely lost state;
- underdeveloped or completely absent engineering infrastructure on a number of highways (energy supply, water supply, parking and recreation areas for auto tourists, treatment facilities, the possibility of removing solid household waste);
- insufficient level of development of the tourist infrastructure (lack of accommodation for auto tourists, catering, trade and leisure facilities, low quality of road service facilities on the highways of the region);
- insufficient level of quality of services and services due to lack of professional staff;
- lack of a classification system for camping sites;

- the presence of gaps in the regulatory framework for caravanning, including the maximum allowed mass of motorhomes, cars, and caravans;
- lack of service stations specializing in servicing motorhomes and caravans, which is typical for all regions of Georgia;
- insufficiently effective system for promoting cultural and historical heritage sites and objects of the region that are attractive to auto tourists.

In addition to general limiting factors, a relatively low level of development of public intercity transport lines is a threat to the development of auto tourism.

AUTO TOURISM CLUSTERS – Problems and Disadvantages

With the increasing demand for auto tourism services and the growing interest of the state in its development, it is necessary to look for ways and approaches that will allow it to be effectively managed.

The cluster approach acts as a tool that will create conditions for the development of common standards, incl. service standards, in the design and implementation of infrastructure projects in the framework of automobile tourism. The interest of cluster members in effective functioning will significantly improve the quality of services provided, and since clusters are very diverse in form and type, this will cover different territories and create uniform conditions for the provision of services.

Roads and informative sources

The presence and condition of roads of regional and intermunicipal importance, providing interregional and intraregional travel, is of particular importance for the development of auto tourism and, in addition, are an essential element of the transport infrastructure.

At the moment a negative factor that reduces the tourist attractiveness of many regions of Georgia for autotourists is also the lack of information materials on the presence of tourist facilities on the roads. In the future, this direction should be made one of the mandatory directions of the functioning of tourist auto clusters.

Ecology

It should be noted that at present, most (out of a small total mass) of auto tours today are self-organized trips of small groups of consumers in their own cars, which either use tents or private sector services offered by residents of local settlements for accommodation. Uncontrolled tourist activity on the territory of the regions is one of the biggest problems affecting the landscape, ecology and environment, biological resources, which leads to the loss of the attractiveness of tourist resources and their possible loss.

In order to develop the auto tourism in the country, it is necessary to prepare and improve:

1. a general concept for the development of auto tourism with a preliminary regional and sectoral study of the potential and problems of its development;
2. regulatory and legislative support of auto tourism:
 - a. the adoption of regulatory and legislative documents, incl. standards that limit the negative impact on nature from human activities (“green standards”), which are an element of ensuring sustainable development of the territory, since they are aimed at creating a favorable human environment and protecting the natural environment;
 - b. construction projects that meet the standards of “green standards” provide benefits for investors, property owners, as well as designers and management companies;
 - c. the adoption of a global code of ethics for auto tourism provides trust between all participants in domestic, inbound and outbound auto tourism;

Development of regional auto tourism

Staffing should contribute to the comprehensive formation of a high quality auto tourism industry, taking into account the economic, environmental and cultural aspects of the development of the destination;

Auto-moto service companies should ensure stable operation, high quality of service and minimize the costs of auto-moto tourists at car service centers,

Organization of tourist recreation – use in tourist auto clusters of various means used by auto tourists (e.g. short routes, bike paths, horse paths, etc.)

Insufficient number of places for overnight stays and for recreation: In our country, there are no regulatory documents regarding the service of auto tourists in specialized places of their rest;

Local national dishes should also be included in the menu of food industry enterprises that use environmentally friendly products;

Diverse leisure enterprises should ensure their minimal technogenic and cultural impact on the given territory and its population.

All these factors and conditions should comply with the accepted principles of ensuring sustainable development of auto tourism in Georgia. High-quality and low-budget sustainable development of the country is a prerequisite for ensuring the resources and means of preservation, minimization, self-regulation, self-organization, as well as conditions for adaptation and restoration, already available to all its participants.

Development of regional auto tourism

The main data on the development of auto tourism and tourist auto clusters in the world are presented by caravanning. The analysis of data on the auto tourism market was first carried out in 2007-2008. By the German Economic Institute for Tourism (DWIF) at the University of Munich and the European Caravanning Federation (ECF) <https://www.e-c-f.com/> . Research has identified two of the largest caravan markets – North America and Europe. However, the trends observed in these markets were not the same.

By 2012, after the 2008 crisis, North America overcame the negative dynamics and sold 274,500 vehicles for tourism this year, while the European auto tourism market was not so stable and was characterized by ups and downs. The situation, in terms of sales, in Australia, Japan and South Africa, which are in third, fourth and fifth places, has a large positive trend. DWIF counted a total of 18.75 million overnight stays in 1,300 campsites in Poland, the Czech Republic, Slovakia, Hungary, Croatia, Bulgaria and Romania, bringing an additional 600 million euros to the indicated countries of Eastern Europe. A study commissioned by ECF estimated revenues from camping tourism at € 15.33 billion for Western Europe.

Foreign development analysis

In European countries, there are relevant organizations and associations that not only keep statistics of auto tourism, but also determine the main trends in its development, determine the most popular directions, new proposals, and influence the quality level of auto tourism through the development of various kinds of norms and rules for the functioning of auto clusters. There are such organizations as the German Caravan Manufacturers Union (CIVID), the European Federation of Camping and Caravan Associations (EFCO & HPA) <https://www.efcohp.eu/> , the German Tourism Association (DTV), the European Caravan Manufacturers Federation (ECMF) and others. An analysis of the sites of these organizations allows us to judge the very high level of development of auto tourism in Europe. ADAC processes 2.5 million travel requests annually, of which about 11% are travel requests.

Analysis of the development prospects

A special place in the formation of the auto cluster is occupied by the possibility of circular movement across the territory of the region, which saves the time of the auto tourist and eliminates the need to return to the places of forks, allowing, among other things, to regulate the loading on the main transport arteries of Georgia, dividing transit freight and tourist flows.

It should also be mentioned that for the effective development of the road network, legal support is needed for the modernization and reconstruction of regional and municipal roads in order to ensure transport communication at the interregional, state and international level. In addition, the modernization should involve the creation of a network of cycling and walking paths for movement within the display facilities of the auto cluster.

Based on the study of the planning process for the development of auto tourism in Georgia, several zones can be distinguished for the location of the tourist auto cluster of the region.

The placement of auto-cluster complexes in the regions can be carried out in various recreational zones: in the highlands (Shatili, Gudauri, Juta, Ushguli, etc.); Near the water and close to various natural resources – near the Black Sea, next to natural or artificial lakes, mountain rivers, waterfalls (Paliastomi, Paravani, Bazaleti lakes, Tbilisi Sea), famous and assimilated cultural heritage sites (more than 12,000 monasteries), open-air museums (Vani, Uplistsikhe, Vardzia), natural monuments (Gveleti, Dashbashi, Martvili canyons and waterfalls). According to preliminary estimates, the creation of an auto cluster in the region could attract an additional 1,000,000 tourists a year.

The formation of auto clusters on the territory of Georgia determines the need to modernize the road network within its borders. As a result, within the boundaries of the car cluster, it is necessary to create parking lots for cars near hotels and tourist sites, as well as to provide “pockets” and exits from the roadway for short-term stops of cars.

Another factor that determines the development of auto tourism in Georgia is the vehicle rental system for auto tourism.

In order to effectively integrate tourism in general and auto tourism, in particular, into the implementation of Georgia’s priority development directions, it is necessary to solve the following key tasks:

- assistance in the promotion of the regions of Georgia that support the development of auto tourism and the conditions for its functioning abroad;
- stimulating the development of small businesses in all spheres of tourism, including the service sector;
- attracting international operators to the region (hoteliers, tour operators, restaurateurs, entertainment, etc.);
- attraction of investments for the implementation of a pool of “tourist infrastructure” projects;
- ensuring transport accessibility of the European level in order to maximally facilitate the access of auto tourists to the region.

Based on the results of the analysis, it can be concluded that in the formation of the provision of the development of auto tourism in Georgia and for the creation of effective tourist auto clusters, one can focus on both the European experience and the experience of the USA, Canada and Australia. The experience accumulated in these countries can be adapted to the Georgian conditions.

References

-
1. Green policy and environmental protection; Green Alternative 2013;
 2. The Third National Environmental Protection Action Program of Georgia for 2017-2021; 3.
 3. Involvement of energy-saving, ecological, and accommodation facilities in rural tourism, International Scientific and Practical Journal No. 4, ISSN No. 2449-2396, Tbilisi, 2017/30/06.

გამომცემლობა „უნივერსალი“

თბილისი, 0186, ა. პოლიტეოესუიას ქ. 4, ☎: 5(99) 33 52 02, 5(99) 17 22 30
E-mail: gamomcemlobauniversali@gmail.com; universal505@ymail.com;